Utrecht University Library
Partner in Science
Universiteit Utrecht

J. Blaeus grooten atlas, oft werelt-beschryving, in welcke 't aerdryck, de zee, en hemel, wort vertoont en beschreven : eerste deel des aerdkloots-beschryving, inhoudende de afbeeldingen en beschryvingen der landen op het aerdryck.

https://hdl.handle.net/1874/416636

CHINA

VIII A.a.44

Q. Blaauw

NEGENDE STVCK
DER
AERDRYCKS-
BESCHRYVING,
WELCK VERVAT
A S I A,
EN
S I N A
in 't ſelve gelegen.

Uytgegeven
t' AMSTERDAM,
By JOAN BLAEV.
MDCLXIIII.

NEGENDE STYCK

DER

AERDRYCKS-

BESCHRYVING,

WELCK VERVAT

A S I A.

EN

S I N A

in 't felve gelegen.

Uytgegeven

TAMSTERDAM,

By I O A N. B L A E V.

M D C L X I I I.

EERSTE DEEL
VAN 'T NEGENDE STVCK
DER
AERDRYCKS-
BESCHRYVING.
NOVVS
ATLAS
SINENSIS,
A
MARTINO
MARTINIO,
Soc. Iesu
DESCRIPTVS
ET
SERENISSIMO
ARCHIDVCI
LEOPOLDO
GVILIELMO
AVSTRIACO
DEDICATVS.
Cum privilegio S. C. Maj.
et Ord. Fœd. Belg.
CHAVSA RECIVDO

A S I A.

Naem.

HEt is onseecker van waer Asia haren naem heeft. Sommige meenen van het morasch Asia; andere van Asia, de moeder van Prometheus en Iaphets vrouwe; eenige andere gelooven van den Heldt Asius, gelijck Hippia by Eustathius getuyght.

Lof.

Dit deel des wereldts is niet alleen grooter als Africa en Europa, maer oock veel heerlijcker: want hier is het menschelijck geslacht van niet geschapen; hier sijn byna alle de Historien van het Oude en Nieuwe Testament geschiet. In dit landt heeft onse Salighmaecker de menschelijcke natuure aengenomen, en sich selven vertoont. Hier heeft eerst de Christen-kercke onder de duysternissen der Heydenen gebloncken, als de sterren in der nacht. Asia heeft allereerst de manieren, ceremonien, Godtsdienst, talen, en konsten andere volckeren geleert. Hier sijn de eerste Monarchien geweest, te weten, van Assyrien, Persen, Babylonien, en Meden. Ten laetsten is 'er by de kerckelijcke en wereltlijcke Schrijvers geen deel des werelts meer beroemt.

Palen.

In 't noorden grenst het aen de Schytische zee, in 't oosten aen de Chinesche, in 't zuyden aen de Indische zee, in 't westen aen de Roode-zee, en den Isthmus, die tusschen de voorschreven inham en de Middellandtsche zee light: voorts aen de Middellandtsche zee de Archipelagus, de Propontus, Pontus Euxinus ofte Mare Maggiore, het Meotische meir, de rivieren Tanais en Dwina. De grootste lengte is tusschen den Hellespont en de uyterste grensen van China 1200 Duytsche mijlen. De breedte tusschen Malacca, de uyterste Caep van Indien, en de Caep Tabin is stijf 1000 mijlen. Het is aen Africa met den Isthmus gehecht, de reste wort van het water bespoelt.

Grootte.

Deelen eertijts.

Eertijdts wierdt Asia gedeeldt in Groot en Kleyn. Groot Asien begrijpt 1 Syrien, welck in Phœnicien en Palæstinen gedeelt wordt; 2 Groot Armenien, dat onder den Turck, en Kleyn Armenien, dat onder de Persiaen staet; 3 Chaldæen; 4 Arabien, 't welck driederley is, *Petrea*, dat is, 't Steenachtige; 't *Deserta*, 't Woeste; en *Felix*, 't Geluckige; 5 Persien: voorts Tartarien, Hircanien, Bactria, Parthen, Indien, en de Indiaensche eylanden. In Kleyn Asien sijn Phrygien, Mysien, Lydien, Carien, Æolien, Ionien, Dorien, en het eylandt Rhodus.

Deelen hedensdaeghs.

Nu ter tijt wort Asien in vijf principaelste deelen gescheyden, waer van het eerste Tartarien is; het tweede, China; het derde, Indien met sijne eylanden; het vierde, 't Persiaensche Rijck; en het vijfde, het Turcksche.

Monarchien eerst in Asia.

De eerste Monarchen van heel Asien sijn die van Assyrien geweest, waer van de laetste Sardanapalus was, een onkuys en ontbonden mensch. Daernae is 't Rijck aen de Meden gekomen, en van dese op de Persen, onder welcke de Koning Xerxes vijf jaren gereetschap gemaeckt heeft, om de oorloge, die sijn vader tegen de Griecken begonnen had, uyt te voeren, en heeft een brugh over den Hellespont geleydt, en uyt Asien in Europa een leger van 1000000 mannen gebracht, en menighte schepen, doch heeft met soo grooten macht niet uytgerecht; maer in tegendeel, nae dat sijn volck verdreven was, en de brug door storm gebroken, is hy met een visschers schuyt over de zee naer Asien gevaren. De laetste van 't Persiaensche Rijk is Darius geweest, die van Alexander de Groote verwonnen is, en den wegh gemaeckt heeft tot de Monarchie van Macedonien. Nae dat de Romeynen Macedonien bemachtigt hadden, en een groot deel van Asien verovert, hebben de Parthen, te voren een slecht volck, een machtigh Rijck in Asien opgerecht, en de Romeynen groote schade gedaen, tot ter tijdt datse van de Turcken en Saracenen geplaeght wierden, en haer Rijck bedorven. Ten laetsten is de naem en macht der Persianen wederom opgestaen onder de Sophi, en van haren Koning Ismael versterckt en vermeerdert.

Rivieren.

De voornaemste rivieren van Asien sijn, de Tigris, Euphrates, Ganges en Indus.

Tigris.

De Tigris, nu van de inwoonderen Tgil genoemt, ontspringt in Groot-Armenien in een vlack veldt; daer hy langsaem vloeyt, heet hy Diglito; en daer hy sneller loopt, Tigris, nae een pijl, dien de Meden soo noemen. Als hy door 't Arethusche meir gepasseert is, verbergt hy sich in een speloncke van de berg Taurus, en bortelt aen de andere sijde wederom uyt. Daernae loopt hy door het meir Thospiten, en valt weder in eenige holen, en komt nae 25000 treden voor den dagh. Hierna vermeerdert met vele rivieren uyt Armenien en Assyrien, scheyt hy Mesopotamien van Assyrien, en ontrent Seleucien in twee canalen verdeelt, loopt met de eene naer Seleucien, met de andere naer Ctesiphonten, en maeckt een groot eylandt. Daer dese twee armen weder in malkanderen komen, wordt hy Pasitigris genoemt, en stort sich korts daernae in de Chaldeesche

ASIA
noviter delineata
Auctore
Guiljelmo Blaeuw.
CANDY
CALECUTH
GOA
DAMASCO
IERUSALEM
ORMUS
BANTAM
ADEN
MACAO
EUROPÆ PARS
AMERICÆ PARS
OCEANUS OCCIDENTALIS
OCEANUS ORIENTALIS
AFRICÆ PARS
ARABICUM et INDICUM MARE
ARABIA FELIX
ARABIA DESERTA
AYAMAN olim
ABISSINÆ PARS
MARIS MEDITERRANEI PARS
MARE RUBRUM
Mare de Sala et Bachu
Gangeticus Sinus
INDIA EXTRA GANGEM
INDIA INTRA GANGEM
CHINENSIS
Philippinæ Insulæ
ARCHIPELAGUS S. LAZARI
Borneo
Ceram
Iava maior
Tropicus Cancri
Æquator
Fretum Anian
Syri
Arabes
Armenius. Persæ
Balaguatæ
Insulani Sumatræ
Indi
Ingolæ Moluccarum et Bandæ
Chinenses
Moscovitæ
Tartari
Cum Illust. Ord. Hollandiæ privilegio decennali.

meiren. Daer nae ſpreyt hy hem wijdt uyt, en valt door twee monden in de Perſiaenſche zee.

Euphrates. Euphrates, nu van de inwoonderen Frat genoemt, ontſpringt oock in Groot-Armenien, en wort in ſijn begin Pyxirates geheeten; en, daer hy in den bergh Taurus loopt, Omira; maer als hy daer doorgebroken is, Euphrates. Daernae beſpoelende Meſopotamien aen de ſlincker, en Syrien, Arabien, en Babylonien aen de rechter-handt, verdeelt ſich in vele kleyne rivieren; met een van de ſelve loopt hy naer Seleucien in den Tiger; met de andere, Regio genoemt, voorby Babylonien in de Chaldeeſche moraſſen, van waer hy in de zee placht te ſtorten; daer nae, als de boeren deſen weg geſtopt hadden om haer ackers te bewateren, is hy door den Tiger in de zee geloopen. Hy vloeyt op ſekere dagen over, gelijck de Nilus, en bedeckt Meſopotamien met ſijne wateren.

Indus. De Indus, eertijts van de inwoonderen Sandus genoemt, heeft nu by verſcheyden volckeren verſcheyde namen, als Synd, Duil, Inder en Caercede. Hy ontſpringt op den bergh Parapamiſus, uyt welcken negentien rivieren in hem loopen, waer van de voornaemſte ſijn Hydaſpes en Hypaſis, die de palen geweeſt ſijn van Alexanders voyagie. Hy valt met ſeven uytloopen in de Indiaenſche zee.

Ganges. De Ganges is een van de vermaertſte rivieren van de werelt; ſijn begin is onbekent, niet alleen aen de Europers en andere natien, maer ſelfs aen vele volckeren door welcker landt hy komt vlieten, en oock aen die van Bengala, in welck Rijck hy in zee valt. Hy wort van alle de Indianen voor een heyligh water gehouden; en vele gelooven, dat hem, wie ſich eens daer in waſt, ſijne ſonden vergeven ſijn, en wie ſich daer in niet waſt, niet ſaligh kan worden. Uyt welcke oorſaeck daer grooten toeloop is van alle Orientaelſche geweſten.

Andere rivieren. De rivieren die in de Swarte-zee loopen ſijn Thermodoon en Iris; van Pamphylien, Halys; van Galatien, Parthenius en Sangarus; van Bithynien, Rhindacus; van Phrygien, Simois en Scamander; van Lydien, Caycus en Hermus; Cayſtrus en Mænander van Carien; Xanthus van Lycien. De Cataracten oft Sluyſen van Pamphylien oft Caramanien; Cydnus van Cilicien, die voorby Tarſus, het vaderlandt van den Apoſtel Paulus, loopt; Orantes van Syrien; Iordanes van Paleſtinen. Aſphaltes is een groot meir, daer ſich de Iordaen in ſtort.

Bergen. Taurus is de grootſte, en als een vader van alle bergen in Aſien; die ſomtijds Imaus, ſomwijl anders geheeten wort, nae de plaetſen en volckeren daer hy aen grenſt.

Meiren. Hier is oock de Caſpiſche-zee, nu ter tijdt de Zee van Sala, Bachri, en Chualensko genoemt, rondtom met vaſt land omringt, ſoo dat de oude Schrijvers haer te onrecht voor een Bay van de Noordt-zee gehouden hebben.

I N D I E N.

INDIA, het edelste en beste deel des werelds, soo alle Schrijvers eendrachtelijck betuygen, en het grootste onder eenen naem begrepen, leyt bepaelt met de rivier Indus (daer het de naem af draeght) en de Arabische Zee aen het west, met het geberghte Taurus aen 't noord, de groote Oostersche Zee aen 't oost, en met de Indische Zee aen 't zuyd. De riviere Ganges deelt het in twee, waer van de Oude het oostersche, India buyten den Ganges; het westelijckste, India binnen den Ganges, nu Indostan geheeten, hebben genoemt. Het en is niet alleen boven alle andere landen rijck van ontallijcke volckeren, menighte van steden en vlecken; maer oock byna van allerhande dingen, wat de aerde, soo tot nootdruft als tot lust en vermaeck der menschen, voortbrengt. Het wort met menighte van groote en kleyne rivieren doorwatert, welcke te samen, met de nabykomende kracht der Sonne, het landt alle dingen in overvloedt doen voortbrengen. Van allerhande kostelijcke speceryen, welrieckende gommen, en droguen, dierbare peerlen, edele gesteenten, schoone zijde, en diergelijcke ontelbare dierbare waren, deelt het aen alle andere landen des geheelen aerdtrijcks mildelijck in overvloedt mede.

Palen. *Naem.* *Rivieren.* *Vruchtbaerheydt.*

Indien is in verscheyden Koningrijcken en Landtschappen verdeelt, daer van sijn de voornaemste, het lant der Mogolen, Decam, Malabar, Narsinga, Orixa, Pegu, Siam, en Cambodja: daer benevens sijn sulck een menighte, soo groote als kleyne eylanden in de Zee alomme en daer by verspreyt, dat men 't met recht een wereldt van eylanden soude mogen noemen; daer van sijn de voornaemste, die van Maldiva, Zeylon, Sumatra, Iava, Borneo, Celebes, Mindanao, Lusson, Banda, Amboina, en de Molucken.

Deelen.

Het noordelijckste deel van Indien, daer de groote Mogol, een der machtighste Princen der aerde, over heerscht, onder wien staen, soo Boterus schrijft, 47 Koningrijcken, heeft aen het oosten en noorden Tartarien en het geberghte Taurus, aen 't westen de riviere Indus, aen 't zuyden Decam en Orixa, begrijpende aen 't zuyden de Koningrijcken Cambaya en Bengala.

't Landt van de Groote Mogol.

Cambaya, gelegen aen de uytgang van de riviere Indus, een van de vruchtbaerste landen van heel Indien, provideert byna alle de omliggende plaetsen van granen, als tarwe, rijs, erweten, oock boter, olie, en andere lijftochten, heeft een groote stadt van de selve naem. D'inwoonders des lants, genoemt Gusaraten en Banjanen, sijn subtijle en geslepen kooplieden: daer wort groote menighte kottoenen lijnwaet gemaeckt van alle soorten, het sommige soo fijn, dat het alle Hollants lijnwaet in fijnheyt te boven gaet. De kostelijcke verwe Anijl oft Indigo wast alleen in dit landt, wort daer bereydt, en van daer aen alle plaetsen der Aerde vervoert. Van daer komt oock veelerley edel gesteente, als Espinellen, Granaden, Iacinten, Amatisten, en menigerley medicinale droguen. Aen 't uyterste naer 't zuyden leydt de vermaerde fortresse Diu, van de Portugesen gebouwt en bewoont.

Cambaya.

Decam paelt in 't zuyden aen Malabar, in het oost aen Bisnagar en Orixa, in 't noorden aen Cambaja, in 't west wort het met de Zee bespoelt: is gedeelt in Cuncam, Canara, en Ballaguate, welck sijn de hooge bergen tegen Orixa, die niet gelijck andere boven op ongelijck, maer vlack en als schoone weyden sijn, daer over by de Indianen soo genoemt, want *Balle* boven, en *guate* bergen beteeckent. De Portugesen noemen het heele landt Decam, 't volck Decanijns en Canaras. Beder is de hooftstadt, daer de Koning sijn hof houdt. Goa de voornaemste koopstadt, niet alleen van dit quartier, maer van geheel Indien; daer woont de Viceroy van Portugael, de Aertsbisschop, des Konings Raedt en Cancellery, en van daer worden alle plaetsen in Indien, onder 't gebied des Konings van Portugael, geregeert. Hier is de stapel van alle koopmanschappen en Orientaelsche waren, daer over is daer groote t'samenkomste van kooplieden, uyt Arabia, Persia, Armenien, Cambaja, Bengala, Pegu, Siam, Malacca, Iava, Moluccen, China, &c. Daer woonen onder malkanderen Indianen, Heydenen, Moren, Ioden, Armeniers, Gusaraten, Banjanen, en alle Indiaensche natien, houdende elck sijn wet en geloof vry en vranck, uytgenomen alleen dat haer verboden is de ceremonien van dooden te verbranden, en eenige schandaleuse heydensche superstitien in 't openbaer te doen. De andere steden sijn Cintapor, Dabul, Basnin, Chaul, Damaon, aen de zee-kant gelegen. Chaul heeft een goede haven, menighte schepen, machtige rijcke koopluyden, en een grooten handel naer Ormus, Cambaja, Sinde, Bengala, &c. Niet verre van daer is de oude stadt, bewoont van de naturelen des lants, daer veelerley schoon verlackt werck gemaeckt, en allerhande zijdewerck geweven wort, als grofgreynen, satijnen, taffetanen, armosijnen, en diergelijcke stoffen, in sulcke menichte, dat heel Indien en de omliggende plaetsen daer mede gerieft worden, sulcks dat die van Chaul daer door een grooten handel hebben, die de ongesponnen zijde uyt China halen, daer doen spinnen en weven, en gewrocht zijnde, over al distribueren. Dese landen sijn vruchtbaer van rijs, erweten, boonen, Indiaensche noten, daer uyt veel olie gemaeckt wort; daer wast oock overvloedigh veel gengber, dan wort om de menichte weynigh geacht.

Decam. *Goa.* *Chaul.*

In dit lant, achter Ballaguate, en in twee oft drie bergen by Bisnagar, groeyen de diamanten, waer van de Koning van Bisnagar groot profijt treckt; want alle die vijf-en-twintigh mangelijns en daer boven wegen, moeten hem op lijfstraffe gebracht worden. In het lant Decam is een berg geheeten Rocca Velha, daer de alderbeste gevonden worden, welcke de ervaren Iuweliers uyt de andere weten te onderscheyden. Men graeftse uyt de mijnen gelijck het gout; daer men het

INDIA
quæ
ORIENTALIS
dicitur,
ET
INSVLÆ
ADIACENTES.
PERSIÆ
PARS.
Candahar
Cabul
Circan
Guzarata
Macran
INDIA INTRA GANGEM
MOGOR.
INDIA EXTRA GANGEM.
BENGALA.
Golfo de Bengala, olim Sinus Gangeticus.
CEILON
Insulæ Maldivæ
SIAM
CAMBODIA
TSIOMPA
BORNEO.
CELEBES
MINDANAO
PHILIPPINÆ.
INSVLÆ CHINENSIS.
OCEANVS
IAPON
Corea insula
Tropicus Cancri
Tropicus Capricorni
Linea Æquinoctialis
MARE INDICVM.
Terra dos Papous
Nova Guinea
Islas de Ladrones
Archipelago de S. Lazaro.
T. LANDT VAN D'EENDRACHT.
Nob.mo Fort.mo Viro et Heroi
D. LAVRENTIO REAL
Equiti, Indiæ Orient. ol. Gubernatori Supremo, nup. Thalassiarchæ classis Britannicæ Vicario, et nomine Ord. Belgicæ Ford. ad Regem Daniæ Legato, Vrbis Amsterdamens. Senatori et Scabino, nec non Concilii Societatis Indicæ Orientalis Assessori, vario literarum ac doctrinæ genere claro, Tabulam hanc D.D. Guilielmus Blaeu.
Milliaria Germanica sub Latitud.

eene jaer graeft de diepte van een mans lengte; op de selve plaets vint men binnen drie ofte vier jaren weder diamanten die van nieuws sijn aengegroeyt.

Malabar. Malabar, beginnende by C. de Rama, gelegen tien mijlen zuydwaert van Goa, streckt naer het zuyden tot de Cabo de Comori, de uyterste punt van 't vaste lant. Aen de zeekant leggen dese navolgende steden, Onor, Barsalor, Mangalor, Cananor, Cranganor, Cochin, en Coulam, daer de Portugesen hare sterckten en besettingen hebben. Calicut was eertijts de voornaemste stadt, en de woonplaets van de Samorijn ofte Keyser, gelijck oock noch, die daer breet en wijdt over de omleggende plaetsen plagh te heerschen; maer is, sedert de aenkomste der Portugesen aldaer, seer vermindert, en byna te niet geworden. Aen alle de voorschreven plaetsen wast veel peper, en ontrent Cochijn slechte kaneel, die sy noemen *Canella de matte*, dat is, woeste kaneel. De schepen uyt Portugael komen ordinaerlijck eerst te Goa, daer sy lossen, en daer nae langs dese kust aen de voorschreven plaetsen gaen laden, maer meest te Cochijn, dat is een groote volckrijcke stadt, weynigh minder als Goa, hebbende een goede haven. Weynigh van daer te landewaert, in een plaets geheeten Cochijn Dacima, in de jurisdictie der Malabaren, woont haren Koning. De Malabaren sijn van coleur pick swart, hebben 't hair glat en seer swart, doch van aensicht, lijf en leden, geproportioneert als die van Europa; is wreedt, stout, opgeblasen, en het beste krijghsvolck van heel Indien; groote vyanden van de Portugesen; in afgodery en superstitien gelijck de andere Indianen. Zijn gedeelt in tweederley soorten van volck, *Nairos* en *Polias*: de Nairos sijn edelen en soldaten, die alleen de wapenen mogen handelen, doorboren de lellen van hare ooren met groote gaten, die sy recken datse op de schouderen hangen, houden dat voor een schoonheyt, hoe langer hoe schoonder: Polias, sijn de boeren, visschers, en hantwerckers, by de Nairos een slecht veracht volck.

Narsinga. Oostwaert van de C. de Comori, van Negapatan tot Musilapatan, leyt het Koninckrijck Narsinga, wiens Koning genoemt wort van Bisnagar, na de hooftstadt des lants, te landewaert in-gelegen, daer hy sich onthoud. Aen die kust leyt de stadt S. Thomas, van Portugesen bewoont; was eertijdts een machtige stadt geheeten Maliapor. De Indianen seggen dat de Apostel S. Thomas daer het Euangelie gepredickt, en met mirakelen het volck bekeert heeft; van welckers Christenen af-komst de Portugesen t'haerder aenkomst daer noch vonden.

Orixa. Orixa leyt noordwaert van Narsinga, streckende oostwaert tot aen de riviere Ganges: al dese kusten van Narsinga, Bisnagar, en Orixa, van Negapatan tot aen de Ganges ofte Bengala, werden t'samen met eenen naem genoemt de kust van Coromandel; is een gesont lant, en van goede lucht, uytnemende rijck en overvloedigh van allerhande lijftocht, daer alle vreemde natien beter als in eenige andere quartieren van Indien aerden mogen. Daer wort, besonder te Negapatan, S. Thomas, en Musilapatan, groote menichte Indiaensche kleeden, en seer schoone kottoenen lijnwaet van alle soorten gemaeckt, oock seer fijn, met diversche koleuren, lof en figuerwerck, sommige met gout en silverdraet doortogen, seer konstigh, tot verwonderens toe; soo dat het om sijn fijnheyt en schoonheyt boven zijde ge-estimeert en dierder verkocht wort; dese worden daer met groote menighte verhandelt, en in alle quartieren van Indien, ja tot in Europa vervoert.

Bengala. Bengala heeft de Ganges aen 't oost, het Koningrijck Pegu aen 't west. De Ganges is eene der grootste rivieren der aerde. De Indianen houden die voor heyligh, en wie sich daer in wascht, dat hem sijn sonden vergeven sijn; en wie sich daer in niet en wascht, niet saligh kan worden: waer over daer een groote toeloop van volck met superstitieuse ceremonien te sien is: die rivier heeft veel crocodilen, gelijck de Nijl in Ægypten.

De hooftstadt des lants is Chatigam. Dit lant is uytnemende vruchtbaer van al dat tot des menschen leven noodigh is, bysonder van rijs, dat daer in meerder menighte wast als in eenigh lant van Indien: hoe veel schepen sy daer mede afladen, die van alle quartieren daer komen, soo en is 'er nimmermeer gebreck: vee en vogelen is daer oock in grooten overvloedt, sulcks dat men een os, om een Larijn, dat is de waerde van ontrent tien stuyvers, en een kandil rijs, groot veertien Hollantsche schepels, om anderhalve Larijn koopt: schapen, hoenderen, suycker, boter, en andere eetbare waren, na advenant. Daer wort oock menighte van kottoenen lijnwaet gemaekt, en van daer alomme door Indien vervoert. Sy spinnen daer garen van seker geelachtigh kruyt, genaemt kruyt van Bengalen, daer van sy lijnwaet maken dat de sijde in schoonheyt overtreft. Daer te lande sijn veele van die beesten die men Rinoceroten noemt, erf-vyanden van de olifanten, wiens hoorn, tanden, vleesch, bloet en klaeuwen, seer ge-estimeert worden tegen fenijn.

Aracam en Pegu. De Koningrijcken Aracam en Pegu, hebbende Bengala aen 't west, en Siam aen 't oost, sijn rijck van gout en edel gesteent, als van robijnen, espinellen, saffyren, jacinten, granaden, en diergelijke: het zegel-lack wort hier gemaekt, en van daer aen alle deelen der aerde versonden. Olifanten sijn daer in groote menighte, soo men gelooft, meer als op eenige andere plaets. Wanneer daer een vreemdeling komt om te handelen, wort hem gevraeght hoe lang hy meent te blyven; dat verstaen hebbende, worden hem verscheyde dochters aengeboden, daer hy een uyt kiest, en daer over met de vrienden accordeert, haeltse dan t'huys, die dient hem daeghs en 's nachts als sijn slavin en huysvrouw; vertreckende, betaelt hy aen de vrienden de geaccordeerden prijs, en sy keert met deught en eer weder by haer vrienden. Soo sy komt te trouwen, al was het met eenigh persoon van aensien, en de selfde vreemdeling wederkomt, hy eyscht haer weder, sy komt, en dient hem den tijdt sijnder residentie als te voren, sonder tegenseggen van de man, en keert daer nae weder tot hem sonder eenige schande. Te Martavan, een stadt aen het zuydelijckste van Pegu, worden aerde potten gemaeckt van allerhande groote, die men Martavanas noemt, en in alle plaetsen van Indien, oock tot in Spanjen vervoert; die worden

den in huyſen en op ſchepen in plaets van vaten gebruyckt: ſommige ſijn ſoo groot dat 'er twee pijpen nat in gaen mogen, en ſeer goet, om water, oly, en wijn in te bewaren.

Siam. Het Koningrijck Siam paelt in 't weſt aen Pegu, in 't ooſt aen Cambodja. De koning is ſeer machtigh, maer plach veel machtiger te ſijn, jae een van de machtighſte van Orienten; had onder ſijn gebiedt niet alleen Siam, maer dien langen uytſteeckenden arm van Pegu tot aen Malacca, en den hoeck Sincapura; dan is ſeer vermindert met oorlogen tegen den Koning van Pegu, dien hy jaerlijcks tribuyt moet betalen. Aen de voorſeyde arm, in verſcheyde Koningrijcken verdeelt, leyt de ſtadt Tanaſſerijn, daer de Portugeſen groote vaert hebben, en ſtercken handel drijven met waren die daer komen uyt Pegu en Siam. Wat meer zuydwaert *Queda.* leyt het Koningrijck en ſtadt Queda, daer veel peper waſt. Bynae aen 't eynde, niet wijdt van den uyterſten hoeck genaemt C. de Sincapura, leyt de vermaerde ſtadt Malacca, die is bewoont, benevens de natuurelen van 't lant, van Portugeſen, die daer een ſtercke fortereſſe hebben, voor de Capiteynen een van de profijtelijckſte plaetſen van geheel Indien; maer is nu onder de gehoorſaemheydt van de Hollanders gebracht. Daer is oock een Biſſchop gelijck te Cochin, maer ſijn beyde Suffraganen van de Aertz-biſſchop te Goa. Hier is de ſtapel byna van geheel Indien, want een groote menighte ſchepen uyt alle quartieren daer gaen en komen, hare koopmanſchappen te loſſen, laden, verkoopen en vermangelen, ſoo van China, Molucken, Banda, Java, Borneo, Sumatra, en andere omliggende eylanden, als van Siam, Pegu, Bengala, Coromandel, en alle andere quartieren van Indien. De Portugeſen die met haer vrouwen en familien daer woonen, zijn niet ſeer veel, om dat het een ongeſonde plaets, van ſware lucht, en onvruchtbaer is; alle lijftochten, en wat tot onderhoudt van 't leven dient, moet meeſt van buyten daer gebracht worden; niet te min is daer groote verkeering van allerhande volcken, die met ſchepen daer komen om hare reyſen te volbrengen, en dickwils op de Mouſons moeten wachten, dat zijn de winden, die daer by getijden wayen, te weten, het eene half jaer naer het ooſten, het andere naer het weſten. Alle jaren komt hier een ſchip uyt Portugael, dat daer geladen en afgeveerdight wort; dat is altijdt wel ſoo koſtelijck als twee andere, die in andere plaetſen van Indien geladen worden. De tael die men daer ſpreeckt, heet Maleys, wort gehouden voor de beſte en geſchicktſte van alle talen van Orienten, en in alle omleggende landen en eylanden, bynae als eene gemeene tale gebruyckt, gelijck by ons de Franſche.

INDISCHE EYLANDEN.

Maldiva.

Ontrent ſeventigh mijlen van de Caep de Comori, naer het zuydweſt, leggen de eylanden van Maldiva, met een ſmalle ſtreeck, hondert vijftigh mijlen lang; men ſeyt dat 'er wel elf duyſent zijn, dan is onſeker, want ſy ſijn ontelbaer. De inwoonders is een volck die van Malabar gelijck. Sommige van deſe eylanden worden bewoont, ſommige niet; zijn laegh, gelijck het landt ontrent Cranganor en Cochijn, ſoo dat eenige dickwils met de zee overloopen en bedeckt worden. Geen beſondere waren ſijn daer, dan Indiaenſche Coquos noten, en Cairo de bolſter van die noten, dat de kennip van Indien is, daer van ſy haer touwerck en kabels maecken. Sulcke note-boomen ſijn daer in ſoo groote menighte, datſe daer geheel Indien en alle Orientaelſche landen mede voorſien. Een ſaeck is daer aenmerckens-waerdigh: ſy maecken hare ſchepen met maſten, en al dat daer toe behoort, uyt hout deſer boomen, ſonder eenen yſeren nagel; maer naeyen ofte binden die met koorden, van de bolſter der noten gemaeckt, te ſamen; de zeylen van de bladen, de lading der ſchepen, oock de proviande, eten en drincken zijn die noten. Somma, het ſchip met al dat 'er aen en in is, is altemael van dien eenigen palmboom, en die vruchten het eenigh onderhoud daer die eylanders van leven.

Zeylon. Zeylon, een van de beſte eylanden die men weet, is ſeer rijck van volck, die haer Singales noemen, ſijn van weſen en manieren de Malabaren ſeer gelijck, oock met lange opene ooren; maer niet ſoo ſwart, ſijn ſeer vernuftigh, en groote konſtenaers, om in goudt, ſilver, yvoor, yſer, en andere metalen te wercken. Het is verdeelt in verſcheyden Koningrijcken en Koningen, van welcke de grootſte en machtighſte is de Koning van Candii, een groot vyant der Portugeſen, die daer een ſtercke fortereſſe hebben, genaemt Columbo, en geſtadigh oorlogen tegen de voorſchreven Koning van Candii: het is een berghachtigh landt, onder anderen is 'er een bergh, genaemt Pico de Adam, die men houd de hooghſte te ſijn van gantſch Indien. De Indianen gelooven, dat daer het Paradijs is geweeſt, en ſeggen, dat op dien berg de voetſtappen van Adam, in de ſteen gedruckt, noch te ſien ſijn. Alderhande vee en gevogelte is 'er in groote menighte: Indiſche vruchten, coques, oranjen, limoenen, citroenen, en meer andere, ſijn daer overvloedigh en ſchoonder als elders. Daer waſſen oock eenige note-muſcaten, ſolie, en planten van peper, maer de alderbeſte kaneel waſt daer met geheele groote boſſchen en wilderniſſen, die van daer aen alle geweſten der wereldt vervoert wort. De kaneel waſt aen boomen van grootte als de olijf-boomen, met bladen als laurier-bladen, hebben witte bloeyſemen, en een vrucht van grootte gelijck de ſwarte olyven, de boom heeft twee baſten, de tweede is de kaneel, die afgeſneden en aen vierkante ſtuckskens in de ſonne te droogen wort geleyt, is eerſt aſch-verwigh, dan door de warmte der ſonne rolt ſich in een, en wort roodt, gelijck wy die hier te lande ſien: de

de boom ſo ſtaende, heeft over drie jaren weder andere baſten als voren. Daer worden ook eenige diamanten gegraven, en menighte van ander geſteente gevonden, als ſaffyren, robijnen, topaſen, ſpinellen, granaden, de beſte van heel Indien. Daer is oock een groote viſſchery van ſchoone paerlen, oock mijnen van goudt, ſilver en andere metalen; byſonder groote menighte van oliſanten, die men houd dat in verſtant en vernuft die van alle andere landen overtreffen, en dat de oliphanten, van andere plaetſen by deſe komende, die eeren en reverentie bewijſen.

Sumatra. Het eylant Sumatra is verdeelt onder verſcheyden Koningen, daer van die van Achem aen het noordelijckſte van 't eylandt de machtigſte en een groot vyant van de Portugeſen is; heeft de ſtadt Malacca dickwils benauwt, en groot leet gedaen. 't Heeft rijcke mijnen van edel geſteente, goudt, ſilver, en ander metael, daer ſy treffelijck groot geſchut af weten te gieten, en oock wel gebruycken. Veelderhande ſpeceryen, wel-rieckende houten, wortelen en medicinale kruyden ſijn daer overvloedigh; beſonder waſt daer menighte ſeer goede peper; heeft oock veel zijde, en een ſwevel-bergh daer een fonteyn aen leyt, daer, ſoo men ſeyt, loutere balſem uyt vloeyt: wilde oliphanten ſijn daer met groote menighte in de boſſchen en wilderniſſen, oock veel tamme die de Koning houd voor ſijn dienſt en vermaeck. In de ſtadt Manancabo, aen de weſt-ſijde van het eylandt, worden de gevlamde poinjarden, Criſes geheeten, gemaeckt, welke in de omleggende contreyen hoogh en voor 't beſte geweer geacht worden. De Portugeſen hebben dickwils getracht dit eylant een voordeel af te ſien, dan hebben tot noch toe niet konnen opdoen.

Iava. Iava heeft overvloedt van rijs en allerhande lijftochten van vee, als ſchapen, verckens, hoenderen, &c. daer waſt oock menighte van goede peper. Het lant is onder verſcheyden Koningen verdeelt, als daer ſijn die van Bantam, Iacatra, Tuban, Palambuam, en andere. De grootſte en machtighſte van allen is de groote Mataran, ſoo ſy hem noemen, woonende te landewaert, byna aen de zuyd-ſijde van 't eylant. De voornaemſte koopſtadt aldaer is Bantam, daer allerhande natien van Orienten komen, als Portugeſen uyt Malacca en andere plaetſen van Indien, Chineſen, Arabiers, Perſianen uyt Pegu, Siam, en meer andere quartieren, die daer grooten handel doen met allerley Indiſche waren. Ontrent twintigh mijlen van daer, te Iacatra, heeft de Hollantſche Ooſt-Indiſche Compagnie een royael Fort gemaeckt, en Batavia genaemt, daer haren Gouverneur generael en Raet van Indien reſideert, en van daer over alle plaetſen en ſchepen haer ſubject commandeert. Voor weynig jaren quam de groote Mataran, geaſſiſteert met meer als tachtigh duyſent mannen van den Koning te Bantam, deſe plaetſe belegeren, om te winnen; maer moeſt met verlies van veel volck vertrecken, en de plaetſe verlaten. Het volck aen de zee-kant ſijn veel Mahumetiſten, te landewaert in en aen de zuyd-ſijde Heydenen.

Borneo. Borneo, gelegen onder den Equinoctiael, ſtrekt naer 't noorden tot bynae op de acht graden breette, is het grootſte van alle Indiſche eylanden, dan tot noch toe niet ten vollen bekent: het brengt voort, behalven al wat tot onderhoud des levens noodigh is, verſcheyden ſoorten van edel geſteenten, oock eenige diamanten, kleyne paerden, Agaricus, en groote menighte Campher, den alderbeſten van geheel Orienten, die waſt aen boomen ſo groot als note-boomen, is een gom die in 't binnenſte van de ſtam ofte boom groeyt, en als ſweetende door de baſt als droppelen uytdringt, en dan door de ſon wit gemaeckt wort. Daer ſijn verſcheyden ſchoone zee ſteden, als Borneo, in welck, ſoo men ſeyt, wel 25000 ſielen woonen, leyt in 't water byna als Venetien: voort Sombas, Succadano, Bandarmaſſin, en meer andere. De Koning van Borneo is Mahumetaens, met de welck niemant als door een tolck ſpreken mach. Het volck is witachtigh, ſcherp van vernuft, niet ſo bedrieghlijck als die van de andere eylanden, niet-te-min afgodendienaers.

Luſſon. Het eylant Luſſon, dat men, met vele andere te ſamen daer 't mede omcingelt is, de Luſſons heet, is in het jaer 1564 van de Spangiaerden, komende uyt nieuw Spangien, eerſt ontdeckt; die worden oock geheeten Las Manilhas, na de Stadt Manilha; oock de Philippinas, na den naem van de Koning van Spanjen Philippus de tweede. *Manilhas. Philippinas.* Deſe eylanden hebben eertijdts behoort onder de kroon van China, dan ſijn nu onder de Caſtilianen. Sy hebben overvloet van koorn, en jacht van menigerley wildt, alderhande vee, als oſſen, koeyen, geyten, verckens, &c. De Chineſen brengen daer uyt haer lant groote menighte ſijde, kottoen, porſeleynen, buskruyt, ſulphur, ſalpeter, yſer, ſtael, quickſilver, koper, meel, en ontallijke curieusheden, het welk de Spangiaerden van daer naer Mexico en nieu Spanjen voeren.

Banda. Banda is een eylant veel kleynder als eene van de voorſchreven, maer niet min vermaert, om de groote menighte notemuſcaten, en folie, die daer alleen waſſen, en alle andere deelen der wereldt mede gedeelt worden. De boomen daer die aen waſſen, ſijn de peer-boomen niet ongelijck, doch korter en ronder van bladeren. De muſcaten ſijn met drie baſten bedeckt, de eerſte is gelijck de groene bolſter van ockernoten, die rijp wordende, open ſpouwt; dan ſiet men de tweede, de folie, als een netjen en ſcharlaken roodt, om de derde, dat een houten baſt en bruyn van coleur is; als de folie rijp wort, ſcheurt die oock, en krijght een oranje-verwe: binnen de houten baſt leydt de note. Men maeckt deſe geheele fruyt ofte appelen veel in geſuyckerde conſerſien, die is ſeer lieffelijck, en gaet alle andere confituren in delicaetheyt te boven.

Van de Molucken ſiet de beſchrijvinge nevens de byſondere kaerte van die eylanden.

DE GROOTE MOGOL.

Naem.

DE Mogols en Tartaren ſijn een volck met twee verſcheyden namen, gemerkt het lant daerſe uytgeſproten ſijn, de inwoonders *Moghal* heeten, de oude Schrijvers Schythien over den bergh Imae, en ſommige oud Tartarien. Hierom is dat haer Prince de *Groote Mogol* genoemt wort, gelijck men den Keyſer der Turcken, den Grooten Turck noemt. Van het woordt Mogol, met veranderinge van een letter, komt *Mogor*, dat nu door heel Europa in 't gebruyck is, gelijck Teixera, in alle de ſpraken van ooſten ervaren, en Robert Covart, die langen tijdt in 't hof van den Grooten Mogol verkeert hebben, getuygen. Sy komen alle over een dat de Mogols oft Mogors rechte Scythen oft Tartaren ſijn.

Groote des Rijcks.

De Heerſchappye van deſen Prins ſtreckt ſich van 't Koningrijck Makron in de Perſiaenſche Golfe tot de riviere Ganges: maer men kan naulijcks de ſekere grenſen daer van ſtellen, om dat hy dickmaels veel verlieſt, en wederom veel wint. In 't jaer 1582 ſtreckte ſijnen ſtaet in 't noorden tot den bergh Imae, nu Cumae genoemt, die hem van de Tartaren ſcheydt: in 't zuyden tot Calacuyt, de Bay van Bengala, en de Indiaenſche zee in de lengte van Cambayen: in 't ooſten tot het uyterſte van Bengala: en in 't weſten tot de rivier Indus, en de palen van Sophi. Soo dat ſijnen omloop toen was ontrent 900 mijlen: de lengte van ooſten tot weſten 600, de breette van noorden tot zuyden 400. Maer nae dat hy Bengala verloren heeft, en andere Rijcken bekomen, als Caximir, Breampur en Melique de Decan, en de landen der Paktanen, die Peruſchi Bottantes noemt, heeft hy niet meer als 4000 Engelſche mijlen, dat is 1333 van de onſe, in ſijnen omloop, gelijck Purchas, uyt het verhael van de Engelſche die daer gereyſt hebben, ſchrijft.

Landen die hy beſit.

Deſe Prins beſit het meeſte deel van Indien aen deſe ſijde van de rivier Ganges, nu Indoſtan genaemt, gebied oock over de Koningrijcken Sendt oft Sinde, die Peruſchi den generaele naem Induſthan geeft, en over die van Agrah oft Agra, van Lahor oft Multon, Dely, Mandou oft Mandao, Sytroh oft Citor, Vtradde, Cambaye oft Guzarate, Caiximir, Xiſchande, en een deel van Dekan. Hy beſit oock 't Koningrijck Breaumpur, en de Koning van Badaxa, gelegen ontrent Lahor, kent hem voor opper-heer. Hy heeft mede onder ſijn gehoorſaemheyt de Morquimachen, Mogores oft Mogols, Coronans, Bollochen, Bulloiren, Hendours, Puttans, Akeyſoren, en andere. Hy heeft daer-en-boven 't Koningrijck Kabul, oft het oude landtſchap Arachoſien, gelegen tuſſchen Indien en Perſien, welck alleen ſijn voorſaten behouden hebben, nae datſe van alle hare andere landen berooft waren. Het groot Koningrijck Bengala heeft hy van ſijn oude vyanden de Patanen, die het t'onrecht beſaten, gewonnen, en hielt 't ſelve noch in 't jaer 1582, in welck hy eenige oproeren ſtilde. Daer nae hebben de 12 Heeren, die Mogol Gouverneurs gemaeckt hadde van 12 Koningrijcken van Bengala, t'ſamengeſpannen tegen Mogol, en elck ſich abſoluyt meeſter gemaeckt van 't landt dat hy regeerde, en den Koning van Aracon hadde oock ſijn deel daer in, in 't jaer 1602.

Deelinge.

Sommige deelen dit groot landt, gelijck M. Haukius Engelsman verhaelt, in vijf groote Koningrijcken, waer van het eerſte genoemt is Pengab, (welck ſonder twijffel is 't landt ontrent het zuyden geheeten Pengab, dat is te ſeggen vijf wateren, gelijck ick verhaelt heb in de beſchrijvinge van deſe rivier) waer van de hooft-ſtadt is Lahor: het tweede Koningrijck is Bengala, wiens voornaemſte ſtadt is Sonargham: det derde Malua, in welck Vagain de beroemſte ſtadt is: het vierde Dekan, waer van Brampor de principaelſte is: het vijfde Cambage, wiens hooft-ſtadt is Amadavar.

Boterus ſeyt, dat de Mogol heerſchappye heeft over 47 Koningrijcken, want hy ſchrijft hem toe heel Indiam Citeriorem, dat is, Indien gelegen aen dees ſijde van de rivier Ganges.

Hoedanigheydt des landts.

Dit groot landt is meeſtendeel overvloedigh in eetwaren, ſoo dat tuſſchen de twee rivieren Indus en Ganges, die bynae deſen heelen ſtreeck vervaten als eenen hof, noch vele andere ſijn, die 't heel vruchtbaer maecken. Van Cambaye tot Lahor en vint men bynae niet als wilderniſſen en drooge ſandige plaetſen, behalven 20 mijlen eer men aen de ſtadt Lahor komt, daer het aerdrijck tamelijck goet is: voor de reſte ſijn 'er geen riverkens, beecxkens oft fonteynen, maer veel ſandt, dat de windt ſomtijdts in de locht heft, en de menſchen bedeckt en voor altijdt begraeft. Deſe oorſaeck en de vreeſe der roovers heeft den reyſenden man genootſaeckt hem niet alleen op den wegh te begeven, maer te gaen met geſelſchap, en troupen oft hoopen, dieſe Caſiles en Caravanen noemen. Op den wegh ſijn putten 40 oft 50 vademen diep, daer ſy het water uyt trecken met de oſſen die ſy in haer wagens gebruycken. Van Surate tot Brampore is een genoeglijcke landouwe vol rivieren en waterſprongen; maer van Brampore tot Agra is den wegh berghachtigh en moeyelijck voor de kemels, doch ſuyver van roovers.

Sterckte en wapenen.

De Mogols gebruycken in de oorlogh lancien, ſchilden, Turckſche pijlen, buſſchen, grof geſchut, panſiers, cortelaſſen en diergelijcke wapenen. Haer bogen ſijn ſoo groot en ſtijf, dat de ſterckſte van ons die niet ſoude konnen ſpannen. Maer de Mogols en Tartaren ſijn van groote kracht, en heel bequaem om ſulcks ſonder moeyte te doen.

Macht van Mogol.

Sommige ſeggen, dat den Grooten Mogol ſeer machtigh is, als hy ſijn krijghsvolck byeen heeft, om dat onder ſijn gebied ſtaen ſommige groote

MAGNI MOGOLIS IMPERIVM
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
TARTARIÆ PARS.
REGNI CHINÆ PARS.
Milliaria Germanica communia
15 30 45
Caspium Mare
Lacus
BALCH
Balch
SABLESTAN
Malni
Endras
KAKARES
Talanguer Mons
Hardware
INDIA INTRA GANGEM, nunc INDOS
Cabull
Chismere
Caßimere
Banchis
Attock
Candahar
Pesinga
Abdun
Coaßu
Duruns
Secora
Duckes
Multan
Lahor
Nagracut
Bakar
Bicaneer
Ienba
Pullocegur
Sultanpore
Nizondar
Dorogs
Duratia
Gangur
Syrinam
Mallowa
Anballa
Gorbada
Schahada
Tanasser
Carnal
Cullomer
Dell
Delly
Agra
Iesselmeere
Bando
Buckar
Roros
Luckar
Sind
Tatta
Soret
Nuroquimiro
Burdiano
Negar Parker
Indus fluvius
Cacha
Ranas
Sarnaque
Macran
Sindu
Bilguri
Pasir
Chimera
Guadel
Desertum Lut.
Chibinan
Daragsse
Tabessinsma
Zire
Calatia
Rachagi
Camultan
PERSICI REGNI
CIRCAM PARS.
Gor
Kanduana
Kanbatanka
Pitan
Patna
Amuy
Chiamay lacus
Mevat
Iesvall
Raispore
Caor
Sanball
Helobass
Narvar
Gualiar
Patanes
Barcunda
Comotay
Sirote
Tipora
Ava
Brema
Lima
Aua
Iangon
Pegu
Cospetir
Bacola
Beerar
Chandis
Pale
Orixa
Narsinga
Golconda
Dolmbad
Peacota
Pathor
Pipelipatam
Centeripatam
Polorin
Ovina
Campamarin
Melichoric
Mandouram
Fatisbar
Mouluuadangur
Ferrandus
Gouro
Patona
Menisipur
Bengala
Codanofcam
Sundar
Tauasam
Santatoly
Trijpa
Acuponda
Arracam
Angur
Machan
Tenasserim
Malacca
Cuipisamas
Nas melaco
Pauculy
Pisgaroly
Pipiolos
Ciangam
Chacomas
Sirote
Comotay
Gouro
Patna
Pitan
Kanduana
Gor
Kaule fu.
Secchy fu.
Ganges flu.
Indus flu.
Gemini flu.
Cospeir flu.
Tapora
Merridan flu.
Tsiama
Caor
Amuy
Tropa
Tatta
Tatu
Diul
Gujagat
Nuroui
Cacha
Burdiano
Negar Parker
Soret
Resbutos
S. Volo
Grinal
Mangalor
Chaverr
Patan
Pate
Cambaya
Cambaya
Cambaya
Chitor
Reino dos Collys
MALVA
GUZVRATTE, nunc CAMBAYA
Enseada de Cambaya
MARE ARABICUM
Dauan
Tarapor
Mor
Cuchen
Bacaim
Tana
Bombaia
Chaul
Dabul
Goa
Storio
Ponc
Chosoma
Gommary
Andanagur
Dolmbad
DECAN
Golconda
Narsinga patan
Pacota
Pathor
Pipelipatam
Centeripatam
Polorin
Ovina
Campamarin
Melichoric
Bacola
Beerar
Chandis
Pale
ORIXA
GOLFO DE BENGALA, olim SINUS GANGETICUS.
BENGALA
CODOVAS CAMBAYA
ARACAM
Tenasserim
Malacca
Cuipisamas
Nas melaco
Pauculy
Pisgaroly
Pipiolos
Ciangam
Chacomas
Sirote
Comotay
Gouro
Patona
Menisipur
Mouluuadangur
Ferrandus
Fatisbar
Mandouram
Bengala
Codanofcam
Sundar
Tauasam
Santatoly
Trijpa
Acuponda
Arracam
Angur
Machan
Iangon
Pegu
Lima
Aua
Ava
Brema
Tipora
Sirote
Comotay
Caor
Amuy
Chiamay lacus
Mevat
Iesvall
Raispore
Sanball
Helobass
Narvar
Gualiar
Patanes
Barcunda
Gor
Kanduana
Pitan
Patna
Kaule fu.
Secchy fu.
Ganges flu.
Indus flu.
Gemini flu.
Cospeir flu.
Tapora
Merridan flu.
Tsiama
Caor
Amuy
Tropa
Tatta
Tatu
Diul
Gujagat
Nuroui
Cacha
Burdiano
Negar Parker
Soret
Resbutos
S. Volo
Grinal
Mangalor
Chaverr
Patan
Pate
Cambaya
Cambaya
Cambaya
Chitor
Reino dos Collys
MALVA
GUZVRATTE, nunc CAMBAYA
Enseada de Cambaya
MARE ARABICUM
Dauan
Tarapor
Mor
Cuchen
Bacaim
Tana
Bombaia
Chaul
Dabul
Goa
Storio
Ponc
Chosoma
Gommary
Andanagur
Dolmbad
DECAN
Golconda
Narsinga patan
Pacota
Pathor
Pipelipatam
Centeripatam
Polorin
Ovina
Campamarin
Melichoric
Bacola
Beerar
Chandis
Pale
ORIXA
GOLFO DE BENGALA, olim SINUS GANGETICUS.
BENGALA
CODOVAS CAMBAYA
ARACAM
Nobiliss. Spectatissimo viro
D. IOHANNI HVYDEKOPER,
Equiti, Domino in Marsween, Heerlyck
etc. Vrbis Amsterdamensis Senatori
et Scabino, nec non Concilii Socie-
tatis Indicæ Assessori, Tabulam
hanc D.D. Joh. et Corn. Blaeu.

Heeren en Capiteynen, waer van elck op ſijn eygen beurſe onderhoudt tien, twaelf, jae veertien duyſent paerden; en andere van minder macht, ſeven oft acht duyſent. Elck van haer lieden onderhoudt oock veel oliphanten; en den Grooten Mogol, behalven veel volcks te voet en te paerde, die in garniſoen liggen, brengt alleen te velde vijf duyſent gewapende oliphanten, en meer als 't hem belieft. Soo dat in gantſch ſijn Rijck vijftig duyſent oliphanten gehouden worden, om in gelegender tijdt hem te dienen, en oock ſoo veel paerden, met ontallijck voetvolck. Die aen Tartarijen grenſen gebruycken Tartariſche paerden, die leelijck maer ſterck ſijn; Mogol en de voornaemſte Heeren rijden op Arabiſche, de gemeene man ſitten op inlandſche.

Andere ſchrijven, dat hy in korten tijdt dertigh duyſent oliphanten in 't velt kan brengen, tachtentigh duyſent paerden, en 200000 voetknechten, die altijdt ſeven oft acht mijlen in 't rondt ontrent hem ſijn. So dat, als iemant komt om den Koning te ſpreecken, oft ſijn eygen ſaken te verrichten, de eerſte wacht die hy ontmoet leyt hem als Hellebardier tot de andere, en ſoo voorts van handt tot handt, tot dat hy aen de ſtadt komt, daer ſich de Koning onthoud, daerſe gebracht worden by de gene die laſt hebben haer t'ontfangen. Maer het is van noode dat het eerſte corporaelſchap, 't welck haer aen 't tweede brengt, beſcheet neemt om ſich daer mede te ontlaſten, dieſgelijcks doen d'andere: en door deſe middel hebbenſe kennis van alle die komen en wegh gaen. Deſe wachten worden alle weke betaelt. De lijfwacht wort alle dage verandert, en hebben alle acht dagen maer eens de wacht.

Teixera, die allerbeſt ervaren is in de ſaecken van Ooſten, ſeyt dat ordinaris in de armaden van Mogol ſijn 200000 paerd-ruyters, en bynae ſoo veel paerden, om alles dat van noode is aen te brengen, behalven de gewoonlijcke garniſoenen van deſe Koningrijcken. Het getal van 't voetvolck ſchrijft hy ongeloofelijck te ſijn. Maer het meeſte deel der Mogols vecht te paerde, daer ſy haer op doen binden om vaſter te ſitten. Hy verhaelt oock dat de Groote Mogol op ſijn koſten twee duyſent oliphanten houdt; gelijck oock Bramah Koning van Pegu dede, toen hy in goede voorſpoet was.

In 't jaer 1611 wiert geſchreven, dat 'er toen ter tijdt vier perſoonen waren, die 12000 paerden onderhielden, te weten den Koning Mogol, ſijn moeder, Sultan Pervis, ſoon van Mogol die hem in 't Rijck ſoude volgen, en een van 't Konings bloet genaemt Chan Azam. Daer ſijn negen die men als Hertogen acht, deſe onderhouden 9000 paerden, en achtien van ſtaet gelijck Marquiſen, die 5000 beſorgen, andere ſoo veel als Graven, 3000, andere van minder aenſien als Vicomten oft Baronnen 2000, die noch laeger ſijn, 1000, die noch geringer ſijn 400, en de allergeringſte 20. Deſe worden alle Manſibards geheeten, en ſijn drie duyſent in getal. Daer ſijn noch vijf duyſent dieſe Haddies noemen, die men alle maendt betaelt voor ſes paerden. De eerſte vier dan brengen t'ſamen 48000 paerden, de drie volgende 27000, ſoo dat deſe twee eerſte ſoorten van Heeren t'ſamen hebben 75000 paerden. De achtien van 5000 paerden, brengen t'ſamen 90000, welcke gevoeght by de andere maecken hondert en vijf-en-tſeſtigh duyſent. De drie duyſent Manſibards, onderhoudende elck twintigh paerden, brengen by een 60000. De vijf duyſent Haddies, elck met ſes paerden, maken 30000 paerden; welcke met de andere beloopen t'ſamen twee hondert en vijf en vijftigh duyſent. Als wy by deſe voegen die 2000, 1000, en 400 moeten opbrengen, wort hare macht ſeer verſterckt. Hare Capiteynen oft Manſibards, verwittight ſijnde, moeten in ſeven nachten 300000 paerden in 't veldt brengen. In 't heel Rijck ſijn 40000 oliphanten die hem eygentlijck toe-behooren, oft die den Adel onderhoud. M. Clarke Engelsman ſchrijft van 50000. Maer 't gene genoeghſaem te kennen geeft de macht van deſen Prince, is, dat alleen in 't landt der Hendouns welck niet heel groot is, de Gouverneur ordinaris onderhoud 40000 paerden, en de tenten van Mogol ſoo veel plaetſe beſlaen als de ſtadt Londen, en 20000 menſchen heeft die hem dienen en 't leger volgen. Nochtans met al dit volck en macht en kan hy de drie Hoofden der rebellen niet overwinnen: te weten Amber Chapa in Dekan, de ſoon van Muzafer, die men oock noemt Bahador in Guzerat, en Raga Rabana tot Malua, noch oock de Kesbuten.

Men heet deſen Prince Keyſer van Genge; en hy noemt ſich ſelven Pateſcha Selham Schog, welck beduyt, Heer van de groote munte. De Groote Mogol Sultan Geladin doet ſich Akebar noemen, dat is te ſeggen, Groot ſonder weerga; want Kebar beteeckent in 't Arabiſch Groot, en A die 'er voorſtaet, ſonder weerga, welck is den ſelven naem, die de volckeren van Arabien Godt geven, als ſy ſeggen, Alach Kebar Akebar, dat is, Godt groot ſonder gelijck. *Titelen van Mogol.*

De oude wooninge van deſe Koningen was tot Dely, de hooft-ſtadt van een der Koningrijcken van Indoſtan. Maer Akebar veranderde eerſt ſijn woonſtede tot Agra; daer nae, om dat twee van ſijn kinderen hier geſtorven waren, heeft hy de ſtadt Pateful oft Fateful doen bouwen, en nae de overwinninge van het Koningrijck Lahor, hiel hy ſich tot Lahor. Nu ter tijdt is Mogol een deel des jaers tot Lahor, en 't andere deel tot Agra, alle beyde hooft-ſteden van twee Koningrijcken, gelegen in 't midden van Indoſtan. In 't jaer 1610 was hy meeſt in de ſtadt Agra. *Wooninge.*

Deſe Mogol is ſoo moedigh en groothertigh, dat hy voor ſijn vader Akebar een begraeffeniſſe heeft doen maken, koſtende een millioen gouts. Daer hadden voor deſen vijf jaren lang 9000 arbeyders aen gewrocht, en konde nochtans niet volmaeckt worden, als in den tijdt van de vijf volgende jaren. Dit werck is t'eenemael van eenderley koſtelijck marmor, begrijpende twee Engelſche mijlen in het rondt. De magnificentie en macht van deſen Prince kan men oock ſpeuren, uyt dien dat Akebar, treckende tegen den Koning van Dekan in 't jaer 1598, ſoo veel gereetſchap mede nam, dat hy 800 oliphanten, en meer als 5000 kemels noodigh hadde, om ſijn tenten te dragen, en dat 70 oliphanten en 700 paerden *Heerlijckheydt.*

alleen

alleen met de bagagie van ſijnen Secretaris geladen waren. Hy heeft vijf ofte ſes Koningen tot vaſſalen oft onderdanen, die hem ordinaris dienen, en ſomtijdts heeft m'er twintigh getelt.

De Koningen, die vaſſalen van den Grooten Mogol ſijn, komende ter plaetſe daer hy is, buygen haer hooft tot der aerde toe, dieſe op den ſelven tijdt met de handen raecken, voorts hem allengskens naderende, doen de ſelve eerbiedinge verſcheyde reyſen, tot datſe dicht by hem ſijn. Daer nae worden ſy onderſocht offe gewapent zijn, dan komenſe den voet des Konings aenraecken, die hem niet en roert; maer het grootſte teecken van vriendſchap is, ſijn handt op haer ſchouder te leggen. Alſſe van verre komen, brengenſe groote giften mede. De Koningen van Indien die geen vaſſalen ſijn, buygen mede haer hooft als ſy hem ſpreken, in teecken datſe hem eeren. Hy is in der waerheyt Koning van de ſchoonſte en beſte landen des wereldts, en van kloecke volckeren, als de Tartaren ſijn.

Soo veel de vrouwen van Mogol belangt, de Groote Akebar had een menighte uyt al ſijn Koningrijcken. De ſchoonſte woonen op een beſondere plaetſe van andere afgeſcheyden, en worden van de eunuchen oft geſneden bewaert. Daer is op lijf-ſtraf verboden, dat niemant door de ſtraet magh gaen, die tegen over de voor-ſchreven plaetſe komt. De Koning wandelt in de galeryen, daer ſy haer kamers hebben, welcke als hy voorby gaet, ſtelt ſich een iegelijck in haer deur, doende hem de eerbiedinge, en hy laet ſijn neusdoeck aen die hem meeſt behaeght, die den ſelven bewaert en hem 's nachts weder geeft. De ſoon en ſucceſſeur van Akebar hadde in het jaer 1609, toen Robert Covert daer was, tien wettige vrouwen, duyſent concubijnen, en twee hondert geſnedene, om de ſelve te bewaren. Voorts doet hy ſich aen tafel en in ſijn kamer dienen, van de ſchoonſte dochters en vrouwen die men kan vinden. Mogol houd oock tweemael 's jaers merckt van edele en voorname vrouwen in ſijn paleys, die gemeenlijck over de 2000 ſijn, waer van de ſlechtſte geringe Ioffrouwen ſijn. Men ſiet hier veel treffelijcke vrouwen met een wacht van veel geſnedene, en brengen alle ſaecken van grooten prijs, en doen koopmanſchap. De Koning, om tijt te verdrijven, is makelaer van alles dat 'er gekocht en verkocht wort, en neemt ſekeren penning van 't hondert voor ſijn moeyte: in 't laetſte van de merckt, die acht dagen duurt, geeft hy al ſijn winſte aen de Dame die hem beſt bevalt.

De groote Mogol houd een groot getal Edelmans, die hem altijts vergeſelſchappen. De officien oft dienſten, die alleen 't paleys des Konings aengaen, hebben de Eunuchen oft geſneden, die alles beſtellen. De groote Threſorier is byna de machtighſte van alle de Officieren des Koningrijcks. Soo dickmaels als hy uytkomt, ſit hy op een oliphant, en is gekleet met eenen langen gouden oft ſilveren laken rock. Somtijdts doet hy hem in een handlietiere oft koetsken dragen, als in een wiege. Voor hem gaen vier ſilvere ſcepters, en tien ſtandarden. Een iegelijck eert hem gelijck den Koning. Die in 't jaer 1610 dit officie bediende, onderhiel 400 oliphanten, 200 kameelen en dromedariſſen, en 1000 paerden. Deſe doet recht aen die onder ſijn gebiet ſtaen.

Groote Threſorier.

Daer ſijn tien Viceroys oft Stadt-houders geſtelt over verſcheyden volckeren, als Guzaraten, Bulloiten, Puetanen, Bullochen, Multanen, Indoſtanen, oft die van Lahor en Agra, Hendouven, en andere. *Viceroïs.*

De groote Iuſticier oft Rechter was in 't jaer 1610 een van de rijckſte Eunuchen oft gelubden, die 200 oliphanten hield, 150 kameelen en dromedariſſen, en 500 paerden. Daer ſijn noch andere Rechters en Wet-houders daer men voor dingt, die vonniſſen met de levende ſtem, en niet met ſchrift. *Groote Rechter.*

De Koning Echbat verhoorde ſelf tweemael daeghs de partyen, niet ſittende, maer ſtaende, hebbende by hem ſes mannen in de rechts-ſaken ervaren, die hem de requeſten en begeerten der kooplieden voor hielden, en de ſelve onderweſen, hoeſe haer moeſten dragen in 't kuſſen van 's Konings voeten. Op den ſelven tijdt hadde hy eenige Secretariſſen, die de vonniſſen en antwoorden des Konings op-ſchreven: gelijck de Koninck van Perſien, en de Princen van alle die landen oock doen. Sijn naeſaet, die nu regeert, heeft voor ſekeren tijd tweemael ter weke, Dijnsdaegs en Donderdaegs, audientie gegeven: daer nae heeft hy alle dage te recht geſeten op een Koninglijcken ſtoel, daer een iegelijck in ſijn orden voor hem ſtondt. Hy ſat binnen een roodt parck, hebbende maer vijf perſoonen by hem, en de andere daer buyten. Dit parck is drie voeten hooger als d'andere plaets daerſe altemael ſtaen. Sy worden van de dienaers in orden geſtelt, en daer ſijn ſommige andere, om 't volck in orden te houden. Een van de dienaers ſtaet recht in 't midden met den beul voor den Koning, daer noch veertigh andere van 't ſelve ampt by ſijn, ſommige met bijlen op de ſchouder, en ſommige met roeden. De Koning neemt in deſe plaetſe alle dage kennis der ſaecken van d'een en d'ander, eenige uren lang.

Als 'er een arm menſch recht van den Koning begeert, treckt hy een ſeecker koorde, hangende aen twee pylaren ontrent daer den Koning ſit. Deſe is vol bellekens, welcke als den Koning hoort, ſendt hy terſtondt om de oorſaeck te weten, en doet hem recht. Akebar hadde byna de ſelve manier.

De misdadige worden op verſcheyden manieren geſtraft. Want eerſt naeyt menſe in de huyt van een os oft eſel die vers afgetrocken is, om datſe den ellendigen menſch ſoude pramen alſſe droogt. Men doetſe ſoo gaen door de heele ſtadt, met de hoornen van den os oft ooren des eſels boven uytſteeckende, tot meerder ſchande: daer nae onthalſt men ſommige, en andere krijgen pardon oft genade; deſe ſijn gemeenlijck groote Heeren des Koningrijcks: die van ſlechten ſtaet ſijn, worden gehangen oft geinpaleert, dat is, van onder een pael door 't lichaem geſmeten, dat hy boven door den hals oft hooft uyt-komt. Als de edelmannen ter doot verweſen ſijn, bewillight de Koning, datſe tegen een leeuw lijf om lijf mogen vechten, 't en ware datſe crimen læſæ Majeſtatis begaen, dat is, iet tegen de perſoon des Konings, oft ſtaet des Koningrijcks gedaen hadden. *Manier van ſtraffen.*

Eertijtels. Niemant voert den tijtel van Sultan als de ſonen van Mogol. De naem Mirza geeft men ſoo wel ſijn broeder als ſijn ſoonen. Can is ſoo veel als een Hertogh. Haer eertijtels ſijn nae advenant het getal der paerden, dieſe op de koſt des Konings onderhouden, daer hier boven van geſeyt is.

Iaght. De Mogol gaet hem alle jaer twee maenden met de jaght vermaken. Als hy uyt het paleys komt, ſoo hy te paerd gaet ſitten, is 't een teecken, dat hy ter oorloge treckt; ſoo hy op een oliphant oft in een koetſe rijdt, gaet hy ter jaght.

Hy houd goede vrede met den Koning van Perſien, daer hy mede verbonden is, die oock aen malkanderen Geſanten ſenden. Hy helpt ſomtijts oock den Sophi tegens den Turck. Deſe vriendtſchap is begonnen, toen Xa Thamas te hulpe gekomen is Homayon Mirzach, die men gemeenlijk noemt Emmaupadxa, ſoon van Babur, en vader van Akebar, als ſijn Viezir Xyrkan tegen hem oorloghde, en dwong in Perſien te vluchten. *Verbondt.*

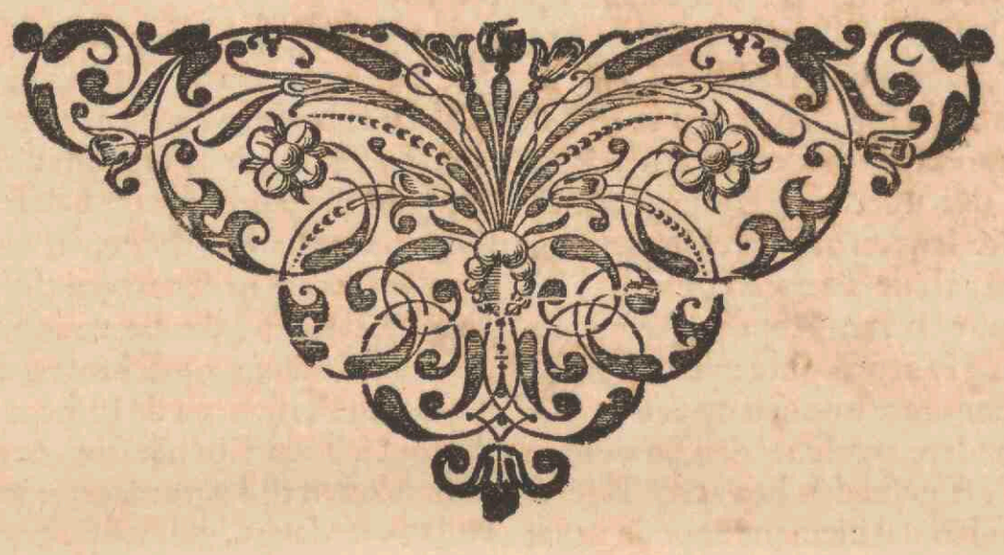

MOLVCCEN.

Van wie ontdeckt.

DE Molucſche eylanden zijn van de Caſtilianen eerſt gevonden, en nae groot geſchil om der ſelver beſit, tuſſchen de Caſtilianen en Portugeſen ontſtaen, zijnſe den Koning van Portugael als verpandt, en daernae met het Koningrijck Portugael aen de Caſtilianen gekomen.

Onder wie die nu ſijn.

De voornaemſte van die ſijn van de Vereenighde Nederlanden voor ſommige jaren ingenomen, en ten minſten met negen kaſteelen verſterckt. 't Eylandt Banda hebben de voornoemde Nederlanders oock bekomen, en daer een ſterck kaſteel geleght. De ſelve zijn oock meeſter geworden van 't eylandt Amboina, en hebben den Portugeſen allen koophandel in deſe eylanden benomen. Sy handelen mede ſoo ſterck met de Chineſen als de Portugeſen, aen welcke Portugeſen ſy deſe kuſten onveyl maken: ſoo dat de Hollanders nu veel jaren meer ſchepen met allerhande ſpeceryen, behalven kaneel, geladen uyt Ooſt-Indien gekregen hebben, als de Portugeſen, en den koophandel van Indien meeſt naer haer getrocken; vele van hare ſchepen, met Indiaenſche waren geladen, genomen, ofte doen ſincken: daerenboven hebben de Portugeſen de vorige jaren groote ſchade geleden, door dien vele karaquen in de zee vergaen oft geſtrant ſijn.

Onder de Molucſche eylanden ſijn deſe vijf de voornaemſte, *Ternata*, *Tidora*, *Motir*, *Machian* en *Bachian*, waer van Ternata het noordelijckſte is. Ontrent Ternata aen de noordzijde light een kleyn eylandeken *Hæri* genaemt. Ternata en Tidora leggen ſoo na by malkanderen, dat men met een groſ-geſchuts kogel van d'een kuſt de andere kan bereycken. Tuſſchen deſe twee leght het eylandt *Miterra*. Machian en Bachian ſijn de zuydelijckſte. De inwoonders van Ternata ſijn groote vyanden der Portugeſen, die 't meeſte deel van Tidore beſitten. Deſe eylanden leggen geſtreckt langs de weſt-kuſt van Gilolo. Sy hebben veel hooge bergen, byſonder Ternata, daer een ſolferbergh is, die met een noorde-wind vuur ſpout. Het grootſte heeft naulijks 6000 ſchreden in den omloop. De omgang van alle t'ſamen is ontrent ſes-en-twintigh mijlen. Het aerdtrijck is dor als een ſpongie, en treckt al den regen, eer hy in de zee loopt. Hier waſſen verſcheyden ſpeceryen, als noten-muſcaet, maſtigh, gengber, peper, aloë en ſantalhout, maer beſonder groote menighte nagelen, die alleen daer waſſen, en eenige in 't eylandt Amboina, daer alle landen der aerde mede voorſien worden. Rijs, kooren, en andere vruchten, dienende tot 's menſchen onderhoudt, zijn hier niet, meer door onachtſaemheydt der inwoonderen, als onvruchtbaerheyt der aerde. De kruyt-nagelen vindt men meeſt in Machian en Ternata, in Bachian weynigh, in Tidore en Motir tamelijck. Sy waſſen op hooge boomen, die op 't geberghte onder andere ſtaen, ontrent een half mijle van de zeekuſt. De bladeren zijn als van laurieren, doch wat dunner, en met ſcharper ſpitſen: de bloemen komen voorts als een rondt ſchildeken, en gelijcken de bloemen van orangieappelen, zijn eerſt wit, daernae groen, ten laetſten roodt en hardachtigh, groen zijnde, gaen in lieflijckheyt van reuck alle gebloemte ter werelt te boven. Als de bloem valt, ſiet men de vruchten voortkomen als nagelen, daer van ſy oock den naem by de Nederlanders hebben. De bladeren geknauwt, hebben den ſelven ſmaeck als de vruchten. De boomen hebben maer eens in 't jaer rijpe vruchten, hoewel dat men daer altijdt bloemen, onrijpe oft rijpe vruchten op vint. De tijdt dat menſe pluckt, is Auguſtus, September, October en December. Rondom die boomen waſt geen gras, nochte eenigh kruyt, want de boomen trecken alle vochtigheyt naer haer. Gemeenlijck als ſy bloeyen, regent het ſterck vele dagen nae malkanderen, niet ſonder groote ſchade der bloemen, want ſy konnen de vochtigheyt en koude winden niet verdragen: nochtans zijn de vruchten niet weyniger, want als de regen ophoudt, en 't aerdrijck weder verwarmt wordt, brengen de bloemen nieuwe vruchten voort. Men plucktſe gemeenlijck de vierde maent nae datſe gebloeyt hebben. Als ſy die willen plucken, maken ſy 't onder de boomen ſchoon en effen, en latenſe in 't plucken neder vallen, vergaderenſe dan, en brengenſe by den anderen; in 't gemeen ſijn op de boomen de nagelen meerder als de bladeren. 't Gaet met deſe nagel-boomen anders als met de boomen hier te lande, die dickwils vol bloeyen, en weynigh vruchten krijgen, maer aen deſe worden alle bloemen nagelen. De nagelen die onder de boomen vallen en blijven, waſſen ſeer haeſt op, en eer acht jaren brengen ſy weder nagelen voort. De boomen konnen, ſoo men ſeydt, hondert jaren oudt worden. Sy ſijn ſoo vruchtbaer, dat men van eenen twee baren plukt, dat is, 1250 Hollandtſche ponden, want een bar weeght 625 ponden. Als men die eerſt aftreckt, zijnſe wat root, maer in de Sonne gedrooght, wordenſe ſwart. Somwijl moet menſe, om den geſtadigen regen, by het vuur droogen, ſoo datſe van de roock ſwart worden, en by de Nederlanders meer geacht, hoewel die in kracht en deugt niet beter ſijn als d'andere. De boomen groeyen ſoo geweldigh, om de vruchtbaerheyt der aerde, dat 'er heele boſſchen van komen: deſe deelen de inwoonderen, en bewaren de vruchten, om op gelegen tijdt te verkoopen.

Gelegenheydt.

Vruchtbaerheydt.

De inwoonders van deſe eylanden ſijn matigh lang, van goet fatſoen, en bruyn van coleur. Haer kleedinge is ſchoon en eerlijck, te weten, eenen rock tot de knyen toe van fraey zijden laecken, hoewel ſy oock byſonder laecken hebben, datſe van ſchorſſen der boomen konſtigh maken. De vryers en jonge mannen dragen kottoenen ringen op 't hooft, dieſe op feeſtdagen met verſcheyden bloemen çieren. Haer bovenſte kleedt

Inwoonderen aert en manieren.

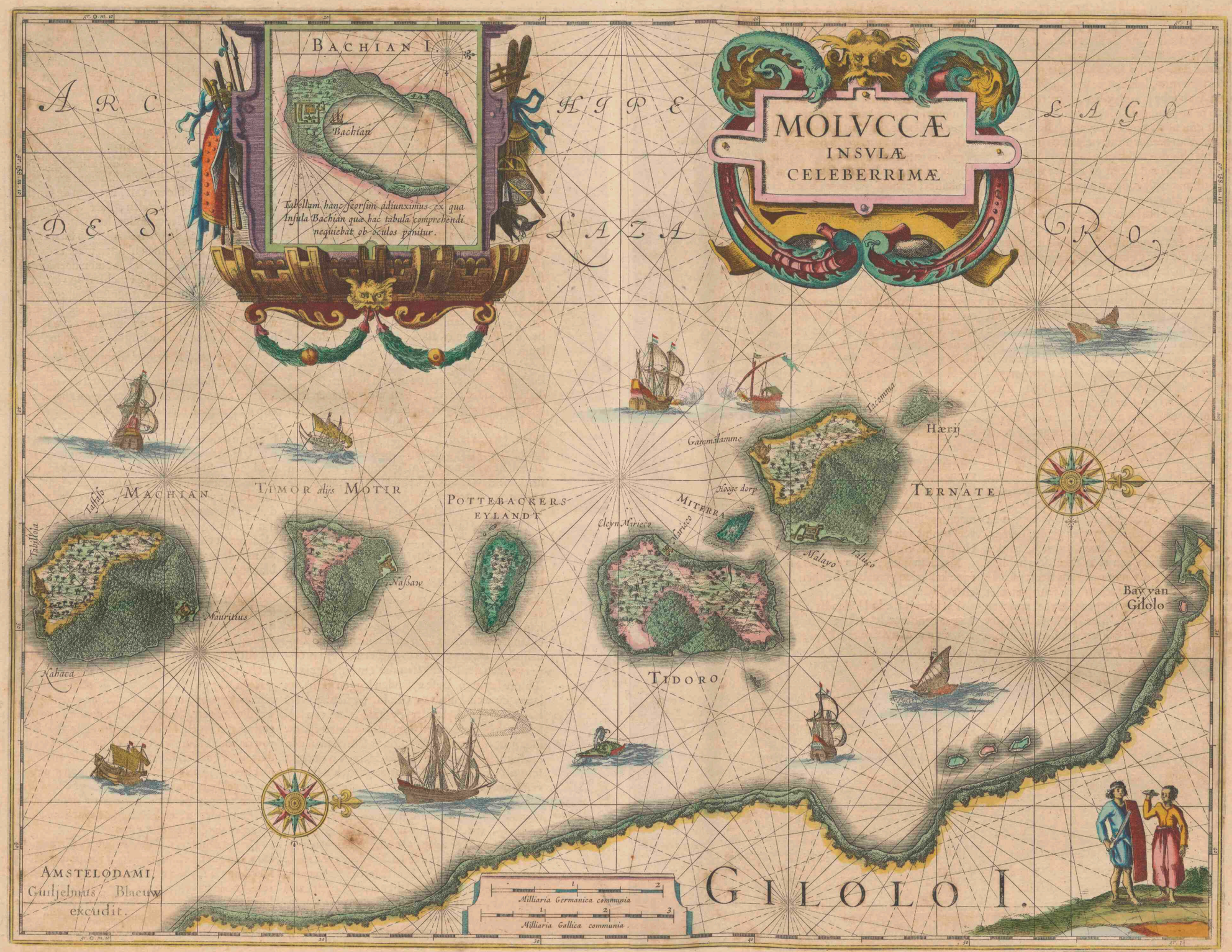
ARC DES. HIPE LAZA LAGO RO
BACHIAN I.
Bachian
Tabellam hanc seorsim adiunximus ex qua Insula Bachian quæ hac tabula comprehendi nequiebat ob oculos ponitur.
MOLVCCÆ INSVLÆ CELEBERRIMÆ
MACHIAN
Tassfio
Tabillola
Mauritius
Nahaca
TIMOR alijs MOTIR
Naßaw
POTTEBACKERS EYLANDT
Cleyn Mariecq
Mariecq
MITERRA
Hoogje dorp
Gammalamme
Tacomma
Malayo
Talaqo
Hærij
TERNATE
Bayyan
Gilolo
TIDORO
GILOLO I.
Milliaria Germanica communia
Milliaria Gallica communia
AMSTELODAMI
Guljelmus Blaeuw
excudit.

ontrent de borst is open, en heeft wijde mouwen, diese konnen vouwen en naer de schouderen stooten, so dat sy gemeenlijk met de armen bloot gaen. Op feestdagen beroocken sy haer kleederen met een lieffelijcken reuck. Die ontrent de zeekant woonen, houden de wet van Mahumet, van de Arabische koopluyden, die eertijdts daer plegen te komen, daer toe gebracht; binnen in 't landt zijn noch veel Heydenen, diese *Alfoures* heeten. Van natuur sijnse beleeft en gespraecksaem, niet hoovaerdigh ofte spijtigh; soo dat de burgeren van een stadt en gemeente vriendelijk en gerust met malkanderen leven. Met haer nabuuren en volckeren van andere eylanden hebbense dickmael oorlogh. Sy gaen heel behendigh en dapper met de wapenen om, en wijcken geen volck van gantsch Indien in strijdbaerheyt, principael die van Ternata: houden 't voor groote schande in den strijt te vluchten, al is de vyand machtiger. Haer wapenen zijn een swaerdt en schilt, met een helmet op 't hooft: de swaerden sijn als messen daer de punt afgebroken is, ontrent 't gevest dun, beneden breedt en swaer: de schilden van licht hout, sonder yser, twee spannen breet, en vier voeten lang, daer sy 't geheele lichaem mede beschermen. Dese wapenen gebruycken sy soo voorsichtigh en handigh, datse haer geheel leven daer in geoeffent schijnen te hebben. Sy oorlogen meest ter zee met galeyen en scheepkens, die sy *Corcoras* noemen. Voorts sijnse lief-hebbers van ledigheydt, en schouwen den arbeydt, behalven de knechten en slaven. Sy hebben geen huysraedt als eenen pot, en een oft twee aerde schotelen tot noodigh gebruyck, een of twee matrassen van schorssen der boomen gevlochten, daer de edelen en de gemeenen man op sit, en slaept. Sy hebben geen geldt, beminnen nochtans 't silver, alleen om daer eenige beeckers ofte vaten van te maken. Sy hebben een eygen tael, die niet gemeyns heeft met de andere Indiaensche spraecken, en schrijven met Arabische letteren. Sy mogen soo veel vrouwen trouwen als 't haer lust, maer de kost stelt haer de maet. Sy sijn heel jaloers van haer vrouwen en dochters, soo dat sy niemant in haer huys laten komen, om de selve te besoecken; maer wil iemandt haer spreken, die moet in 't portael ofte de deur blijven staen.

Voor desen tijdt heeft elck van dese eylanden sijn eygen Koning gehadt. In 't jaer 1604 waren Machian en Motir onder den Koning van Ternaten; Tidora en Bachian hadden haer eygen Koningen. Dese hadden altemael haer afkomst uyt een geslacht, soo lang de onderdanen konnen gedencken. De Portugesen sijn eerst tot Ternata gekomen, en van de Koning Chajanirus vriendelijck onthaelt, die haer toe-gelaten heeft daer een kasteel te maken: maer, nae datse qualijck met de inwoonders handelden, en den Koning omgebracht hadden, sijnse van de Ternatanen voor vyanden gehouden, soo datse, door gebreck van levens-middelen, 't kasteel moesten verlaten, 't welck de inwoonders bemachtight hebben. *Onde Regeeringe.* *Ternata onder wien.*

Nu ter tijdt hebben de Spangiaerden een schans in Ternata, *Gamalamme* genoemt, aen de zuydzijde. De kasteelen *Dangil* en *S. Lucia* leggen op de frontieren tegen de Hollanders. In 't selve eylandt besitten de Hollanders 't fort *Malayo*, aen de oostzijde, welk nu de hooft-stadt en Koninglijcke woonplaets is, en de principaelste colonie der Hollanderen in dese contreye. Hier sijn oock het kasteel *Tolucco*, en de redout *Tacumma* aen de noordzijde.

Heel Tidora is onder de Spangiaerden, en heeft geduurige oorlogh met die van Ternata. Hier leght het kasteel *Marieco*, 't welck de Hollanders eenigen tijdt gehadt hebben; maer, van de vyandt benauwt, sijn genootsaeckt geweest het selve te verlaten. *Tidora.*

Het eylandt Motir is van niemant noch beset, maer iegelijk even na. Doch gemerckt daer niet veel profijt van te verwachten is, wort het van de Hollanders en Spangiaerden weynigh geacht. *Motir.*

Machian is heel onder de Hollanders, die daer twee kasteelen gemaeckt hebben, als *Gnoffaquia* en *Taffasoa*. *Machian.*

Bachian is mede Hollandts, in wiens hoeck, *Labouo* genoemt, leydt het kasteel *Barneveldt*, geheeten nae den Advocaet Barneveldt. *Bachian.*

TARTARIEN,

Ofte

Het Rijck van de Groote Cham.

HEt Rijck van *Tartaria*, oft Tataria (als Leunclavius meent dat men seggen moet) is groot; want behalven een goet gedeelte van Europa, beslaet het oock geheel Sarmatia Asiatica met Scythia en Serica, 't welck men nu Cathaja noemt. Het heeft den naem van de riviere Tartar, die dat deel besproeyt, dat van ons Magog, en van de inwoonders Nongul genaemt wordt.

Palen. In 't oosten paelt het aen 't Rijck China; in 't zuyden aen Indien, de rivieren Ganges, en Oxum; in het westen aen de Caspische zee, Polen, en Moscovien; en in het noorden aen de Ys-zee, alwaert 't gantsch onbekent is.

Lucht. De lucht is hier ongematight en wonderbaer; want des somers dondert en blixemt het daer soo vreesselijck, dat de menschen van angst en vreese sterven; somwijl is 'er groote hitte, stracks wederom groote koude, en sneeuw. Daer waeyen menighmael soo stercke winden, datse de gene die te paerde rijden, ophouden, ja de menschen ter aerden werpen, de boomen omkeeren, en veel schade doen. Des winters regent het daer nimmermeer, des somers dickwils, maer t'elcke reyse soo weynigh, dat de aerde daer van naulijcks nat wort; nochtans seyt men dat het een vruchtbaer landt is van tarwe, rijs, en diergelijcke vruchten; en oock overvloedigh in zijde, genber, kaneel, peper, nagelen, rhabarbar, suycker, muscus en pick; en op sommige plaetsen oock in gout en silver. Daer wast weynigh wijn, en geen in heel Cathaja. Daer zijn oock swarte steenen, die men uyt de bergen graeft, dese gebruyckense, by gebreck van hout, tot brant. Hier is oock overvloet van ossen, geyten, bocken, en verckens. De paerden zijn 'er in groote menighte, gelijck oock de vesanen, kranen, en diergelijcke vogelen.

Vruchtbaerheyt.

In dat deel van Tartarien, daer de Zavolhensche Tartaren woonen, seydt men, dat een zaet is, het meloen-zaet gelijck, doch kleynder en langwerpigh, van welck een plante wast drie voeten hoogh, die sy *Bonaretz* noemen, 't welck een lam te seggen is, om dat het de gedaente van een lam heeft, met voeten, klauwen, ooren, en geheele hooft, uytgesondert de hoornen, het is met een dunne schors overtogen, daer van de inwoonders mutsen maken. Men seght dat 'et binnenste van dese plante oft kruydt, vleesch heeft als een kreeft, en uyt de wonde bloet vloeyt; oock dat het sonderling soet is, en de wortel uyt der aerden schietende, tot aen den navel toe opgaet; het leeft (gelijck een lam in een vette weyde) soo lang het met de omwassende kruyden beset is; en als de selve ontbreken, teert het uyt en vergaet. Men seght oock, dat sulcks niet alleen geschiet by geval oft verloop des tijts, maer oock, als men de omwassende kruyden met willens afsnijt, oft van daer neemt; en dat meer te verwonderen staet, is, dat 'et oock van de wolven en andere verslindende beesten gesocht en begeert wort. In de stadt Quelinfu zijn hennen gevonden, die in plaets van veeren, hayr als swarte katten hebben, en leggen goede eyeren.

Keyseren. Den eersten Tartarischen Keyser, die dit Rijck verkregen, en aen het selve goede wetten gegeven heeft, seydt men geweest te zijn *Changius Canis* ofte Chamus, Paulus Venetus noemt hem *Cinchis*, hy leefde omtrent het jaer onses Heeren 1202. Voor hem was dit volck woest van leven, sonder goede zeden, wetten, en burgerlijcken omgang, onder de Scyten woonende, den nabuuren eijnsbaer, van wegen het vee, daer sy mede omgingen. Van desen Changio hebben alle de andere Vorsten des Rijcks haren oorsprong.

Dese heeft in korte tijdt sijn Rijck uytgebreyt, van China af en de groote zee, tot aen de Caspische zee. Sijn sone was Jococham, die gegenereert heeft Zaincham den derden Keyser, die van andere Bathi genaemt wort; dese heeft Ruslant, Polen, Slesien, Moravien en Hongarien verwoest. Sijn sone Temir Cutlu is de vierde in de successie geweest, en is die Tamerlanes (in de historien, van wegen sijne sonderlinge tyrannyen, vermaert) die gantsch Asien verwoest heeft, en tot in Ægypten doorgedrongen is: hy heeft den Turckschen Keyser Bajazeth verwonnen, en met gouden kluysters gebonden, en in een yseren kevie door Asien met sich gesleept. De vijfde was Temir Czar, die, tegen de Kruys-Heeren in Pruyssen kloeckelijck vechtende, door 't swaert (soo men seyt) is omgekomen. De seste was Macmet Czar, sone van Temir Czar; deses sone Armet Czar, was de sevende; desen heeft gegenereert Sziachmet den achtsten Keyser, &c.

Tartarien wordt in veel deelen gescheyden, als in kleyn Tartarien, 't welck sich tot in Europa streckt, en leydt besloten tusschen den Borysthenes en Tanais, begrijpende Taurica Chersonesus, in 't welcke woonen de Precopenseren. In Woest-Tartarien, in het welck veel horden ofte gemeene vergaderingen zijn. In Zagatar, 't welcke eygentlijck Scythien is, tusschen den bergh Imaus besloten. Cathay, en het Rijck van Tangut (het welck is der ouden Scythien, buyten den Imaus, en het landtschap Serica) is oock een gedeelte daer van; en eyndelijck 't oude Tartarien, aen Ptolemæus onbekent. *Deelinge.*

De hooftstadt van Tartaryen is Cambalu, by de riviere Polisangi gelegen, den omloop der selver begrijpt vier-en-twintigh Italiaensche mijlen; daer zijn 12 poorten, buyten welcke oock soo veel voorsteden zijn. Dit is een treffelijcke en rijcke koopstadt, van gesteenten, gout, silver, en zijde. Men seydt dat 'er alle dagen duysent wagens met zijde geladen, boven andere waeren, uyt China gebracht worden. *Cambalu de hooftstadt.*

Behalven dese, zijn 'er andere treffelijcke steden, als Samarcanda, van Tamerlane gebouwt; Caindo, een vermaerde koopstadt in de uyterste deelen van Tartaryen, met veel meer andere, die wy om kortheyts wille nalaten. *Andere steden.*

In Tartaryen zijn vele meyren, waer van wy hier de twee voornaemste sullen verhalen. In de provincie Caniclu is een meyr, in het welcke sulcken overvloet van peerlen is, dat de waerde daer van soude verminderen, indien yder soo veel wegh dragen mocht, als hy begeerde; daerom heeft de Groote Cham op lijfstraffe verboden, dat niemant, sonder sijn consent, peerlen in dit meyr mach visschen. Het selfde meyr is oock vischrijck. In de provincie Caraim is mede een meyr, dat overvloedigh is in visschen, 't welck hondert mijlen in sijnen omloop begrijpt. *Meyren.*

Dit landt wort met veel rivieren besproeyt, onder welcke de groote riviere Pulisachnis is, die haer in de groote zee ontlast; in de selve konnen vele geladen schepen opwaerts varen. De riviere Caromoram is met geen brugge beleyt, overmits haer groote breette en diepte; sy valt oock in den Oceaen. Quiantu is een halve mijle breet, diep, en vischrijck. Quiam, wordt na Paulus Venetus schrijven, voor de grootste riviere der werelt geacht; want sy op sommige plaetsen tien, op sommige acht, en op eenige oock ses mijlen breet is, maer de langte streckt haer omtrent hondert dagh-reysen. *Rivieren.*

In de stadt Ganda is het groot en voortreffelijcke Paleys des Grooten Chams Cublai, met marmor en gout rijckelijck verçiert. In de stadt van Cambalu is een ander, dat seer konstigh gebouwt is, en wel vier mijlen in de ronde heeft; waer van yder zijde, ofte vierkant, een mijle beslaet: daer is een seer dicke muur, tien treden hoogh, die aen de buytenste zijde wit en root is. In alle de vier hoeken van dese muur staet een groot en schoon Paleys, als een Kasteel, ge- *Gebouwen.*

TARTARIA
sive
MAGNI CHAMI
IMPERIVM
OCEANUS TARTARICUS
EVROPÆ
RVSSIÆ
PARS
NOVA ZEMBLÆ
PARS
SAMOIEDA
Petzora
Molgomzaia
Obdora
BAIDA
Tazata insula, hic usqiam a Plinio ponitur
Sub Circulo Arctico
Colmak
Cavona
Annibi
Annibi lacus
Annibi montes
Desertum Dovisiu
Desertum Lop
BARGU campestria, quorum incolæ vocantur Meriti.
CIORZA
CARLI
Sumongul
MONGUL quæ a nostris magnij dicitur.
Iek mongul
Melair
Motrik
BARS COL
Desertum de Belgian magnum arenosum et sterile
TENDUC regnum in quo regnabant Christiani tempore M. Paul. venet. a° 1290.
CATHAY
Cambalu cathay metropolis habet 28. mill. in circuitu
Er gimul
Cerguth
TANGUNT ex hoc regno omne Bhabarbarum ad Europeos deferri volunt Camul
In deserto Lop et Belgian homines miris illusionibus et diabolico forcam fidei credunturi
Desertum Lop
Ciartiam
Cotam
Carcham
Carazan
Taskent
MVXENTVS
MMAV
RE
MAIER
KARAKITAY, id est nigra Kithaya
Sichy Montes
Cumbalich
KITHAISKO
LICOMORYE
IOVGHORIA
Tumen
NAGAIA HORDA
KALMVCKI id est regnum Tartari.
KASAKKI TARTARI
Norysus mons
MARE DE SALA vel DE BACHV, olim HYRCANVM, sive CASPIVM
ASTRACAN nomen habet ab opulentissima urbe Astracan a° 1554 a Johanne Basilowich subacta, ac imperio Russia adjecta
Bulgaria
Rhymnici montes
Shakaskik
Saracusick
Chiuias
Saliciur
Rawore
Cosmay
Kilisan
Temnozch
Frutach
Canabusi
Nasavis
Centaz
Caracus
Shayfure organci
Pagansa
Dachans
Mora
Madrindan
Sarachiuch
Lachozibet
Lere
Carafiat
Zahaffa
Albaum
Mazandaran
Sebrum
Mazufon
Nisabur
Cholas
Sarras
Geermap
Audmirchenbeldir
Bajul Desertum
ISTIGIAS
Varcand
Arsindar
PERSIÆ PARS
MAVRENACHER
ASRVSEN
SAMARCHAND
BVCCARA
SIRISITVR
OCRAGE
SACHI
GIECVM
CIARCIAN
TACALISTAN
TVRCH
SIM
Esculand
Dalanguer M.
Nangracot Mons
MAGNI MOGOLI IMPERII PARS
Milliaria Germanica communia
CHINÆ REGNI PARS
CHINENSIS PARS
OCEANI
Quincij
Xiamxij
Sancij
C. Tonchio
C. Quinchio
C. Cichio
C. Tonchio
Cinchea
Tanchen
Tuchio
Muchio
Tuyhanc
Canaguien
Tupchu
Tunhazen
Cochinyai
Lanchion
Lauidohu
Canchu
Chetu
Lauimu
Quim
Niachu
Quiatechiu
Lacus Cinesi Magi
Gangis fl.
Candatay
Tarsis
Tabis promontorium Plinio

lijck oock in 't midden van iegelijck deser muuren soodanigh Paleys is, soo dat der selve acht in 't getal zijn. In yder van dese Paleysen worden bewaert alderhande wapenen, instrumenten, geschut, bogen, pijlen, pijl-kokers, sporen, toomen, lancen, vuyst-hamers, pesericken, ofte sweepen, en meer diergelijcke, ten oorlogh dienende. In 't midden van het binnenste Hof staet het Paleys des Konings, daer de selve resideert. Dit heeft van binnen geen solders; de vloer is tien palmen hooger als de gront van buyten; het dack hoogh, en schoon geschildert; de muuren van alle de salen en gemacken blincken van gout en silver; overal siet men schoone schilderyen en verscheyden oorloghs geschiedenissen; alles van levende couleuren en glinsterent gout blinckende.

Regeeringe. De Groote Cham heeft onder hem twaelf Baroenen, die over vier-en-twintigh Provincien gestelt zijn; haer ampt is, over een yder Provincie twee Gouverneurs te stellen, en de Koninglijcke heyrlegers, in de plaetsen daer sy vertoeven, alle nootwendigheyt te bestellen. Wat sy besluyten, dat gevense den Koning te kennen; die het met sijne authoriteyt bekrachtight.

De quaetdoenders worden by de Tartaren aldus gestraft: Soo iemant een kleyne dieverye begaen heeft, sonder 't leven te verbeuren, die wort sevenmael met een stock geslagen, ontfangende 17 ofte 27, en oock wel 47 slagen, tot 100 toe, nae de grootheyt der misdaet; en worden altijdt tien slagen daer by gevoeght; soo dat sommige van dese slagen sterven. Als iemant een paert, ofte iets anders, dat den doodt waerdigh is, gestolen heeft, die wort met een swaert door het lijf en ingewant gesteken: die sijn leven vry wil koopen, moet negen-dubbelt weder geven. De overspeelders, soo wel man als vrouw, worden nae de wet gedoodt.

De Tartaren worden in Horden oft gemeene vergaderingen afgedeelt; doch gelijckse verscheyden Provincien, en verre van malkanderen gelegen, bewoonen, soo zijnse oock verscheyden van zeden en leven.

Inwoonderen aert. Het is een vierschotigh volck, breet en vet van aensicht, met verdraeyde en holle oogen, van wegen den baert zijnse vreesselijck, anders kael en glat: sterck van lichaem, stout van gemoedt, en konnen de honger en arbeyt wel verdragen. Soo sy honger ofte dorst krijgen, alsse rijden, openen sy de paerden een ader, en drincken het bloet. Het is een godloose en barbarische natie. Haer recht bestaet in hare wapenen. Veel hebben geen huysen, maer in stede der selver gebruycken karren. En door dien datse geen sekere woonplaetsen hebben, maer steets heen en weêr swerven, nemen sy de sterren, insonderheyt *Polum arcticum* ofte Noord-ster, tot haer baeck ofte leydtsman. Sy blyven niet lange op een stede, want sy het voor ongeluck achten. Sy gebruycken geen gelt, doch wisselen waer om waer. Sy seggen datse Ismaëliten zijn, en willen oock daer voor gehouden wesen. In 't jaer 1246 hebbense Mahometh's leere aengenomen. De Tartaren gebruycken grove spijse, voor al vleesch, rauw ofte half gaer, melck en kaese; onthouden haer van verckens-vleesch, drincken melck van merry-paerden, 't welck sy weten te bereyden, dat het witte wijn schijnt, doch is een onsmakelijcken dranck. Sy zijn morsigh in haer kost, want sy met geen tafel-laken hare tafels decken, gebruycken oock geen servetten, ofte hant-doecken, nadiense noch handen, noch 't lichaem, ofte de kleederen wasschen. Sy drincken water, melck, en bier van heerse gebrouwen.

P E R S I E N,

Ofte

Het Rijck van de Sophi.

Elijck 't Perſiſche Rijck van de Sophi eertijdts wijdt vermaert was, alſoo is het oock noch hedens-daeghs.

Naem. De Perſianen worden oock *Ayami* oft Azamii, nae het Rijck Azamia, genaemt, het welke, nae ſommiger gevoelen, eertijdts Aſſyria geheeten wierd.

De naem Perſia komt van Perſide; Cheſelbas worden ſy genoemt, van wegen een rooden Tulbandt oft hoedt die ſy op haer hooft dragen; en nae haren Prince Sophi, werden ſy Sophianen geheeten.

Gelegenheyt. Het Rijck van Perſen is gelegen tuſſchen het Turckſche Rijck, de Tartaros Zagatheos, het Rijck van Cambaja, de Hircaniſche ofte Caſpiſche zee, en *Sinus Perſicus* ofte Golfo di Perſia.

Palen. In het ooſten paelt het aen Indien en 't Koning-rijck Cambaja, van het welcke het met bergen en woeſtijnen geſcheyden wordt: In 't noorden zijn de Tarters, by de riviere Abiano ofte Oxus; het overige wordt van de Caſpiſche zee beſloten; in 't weſten zijn de Turcken, by de riviere Tygris en het meir Ciocho; en in 't zuyden wordt het van de Perſiſche en Indiaenſche zee beſpoelt. Welck begrijp verre ſtreckt; want het ontrent 38 graden van 't ooſten naer 't weſten beſlaet, en ontrent 20 van 't zuyden naer 't noorden.

Lucht. Van de locht ſchrijft Q. Curtius in zijn vijfde boeck op deſe wijſe: Daer en is geen geſonder landtſchap in geheel Aſia; want het heeft een getemperde locht: van d'eene ſijde is het door-gaens berghachtigh en vol boſſchen, welcker ſchaduwen de hitte verlichten; van d'ander zijde heeft 'et de zee tot een gebuur, die met een matige lauwigheyt de aerde verwarmt. Doch is het in alle geweſten niet even gelijck van natuure; want daer 't ſich ſtreckt naer de Perſiſche en oock naer de Caſpiſche zee, is 't, van wegen de bequaemheyt der rivieren, matigheyt des lochts, en ſoete koele winden, gantſch geluckigh en wel gezegent; en geeft, als een milde voedtſter, grooten overvloedt van vruchten, en gedierten, menighte tarwe, garſte, heerſe, en diergelijcke gewaſſen, oock metalen en geſteenten; daer waſt oock veel wijn en allerley fruyten, als Paulus Venetus getuyght; de reſte leght, van wegen de hitte en drooghte, meeſtendeel woeſt.

Oorſprong. De Perſianen zijn langen tijdt onbekent geweeſt, en hebben eerſt van de Koning Cyrus 't begin haers naems en vermaertheyts gekregen; die, als hy den Meden en Lydiers het Rijck ontweldight hadde, de monarchie eerſt in Perſien gebracht heeft, naelatende een groot en bloeyend Rijck, welck te voren kleyn en ongeacht was, inſonderheyt, nae dat hy Aſien en heel Orienten onder zijn geweldt gebracht hadde. Cambyſes is ſijnen vader in 't Rijck gevolght, en heeft Ægypten noch daer by gevoeght: van hem af is deſe regeringe ſtaende gebleven tot op Darium, en heeft 230 jaren geduurt, ſoo Q. Curtius ſeer naeu en vaſt rekent; waer mede oock den H. Hieronymus over het 9 capittel Danielis overeen komt. Darius daer nae, van Alexander de Groote overwonnen zijnde, heeft het Rijck met het leven verloren, en is de monarchie op de Griecken gekomen: doch Perſen in zijn weſen en weerde gebleven; en wordt noch op heden van de Sophis geregeert, en onder de machtighſte Rijcken van heel Orienten gerekent; en hoewel 't ſelve een tijt lang, dan van de Saracenen, dan van de Tartaren is onderdruckt geweeſt, is 't nochtans onder de regering van Koning Iſmael wederom opgekomen.

Deelinge. De Landtſchappen die onder het Rijck van Perſien ſtaen, zijn Meden, Aſſyrien, Suſiana, Meſopotamien, Perſis, Parthia, Hyrcania, Margiana, Bactriana, Paropamiſſus, Aria, Drangiana, Gedroſia, en Carmania.

Meden. Meden wordt hedens-daeghs Servan geheeten, en is tuſſchen Perſien en de Hyrcaniſche zee gelegen; in 't ooſten heeft het tot frontieren, Hyrcanien en Parthien; in 't weſten groot Armenien en Aſſyrien. Het wordt in groot oft zuyd Meden, en in Atropatiam oft noorder Meden gedeelt. Het deel in 't noorden is van wegen de koude weyniger bewoont; de voornaemſte ſtadt is Sumachia, de andere zijn Derbenti, Eres, Sechi en Giavot. Het ander deel is beter bewoont en bebouwt; de voornaemſte ſtadt is Tauris, gelegen aen den voet des berghs Orontis, ontrent acht daghreyſens van de Caſpiſche zee. Deſe contreye ſchijnt der Ouden Ecbatana geweeſt te zijn; alwaer de Koningen van Perſien des ſomers haer hof hielden. Bynae in de ſelve ſtreke zijn, Turcoman, Sara, Sultan, Naſſiaum, Ardovil, en Marant.

Aſſyrien. Aſſyria, hedens-daeghs Arzerum genoemt, paelt in het ooſten aen Medien, in 't weſten aen Meſopotamien, in het noorden aen Armenien, en in 't zuyden aen Suſiana; eertijdts is het verdeelt in de Provincien, Arrapachites, Adiabena, en Sittacena, en 't gebiedt van de ſtadt Ninive, aen den Tigris, welckers ſtadts omvang 60000 treden begreep, ſoo ſommige ſchrijven.

Suſiana. Suſiana wort hedensdaeghs Chus ofte Caſiſtan genoemt, en heeft den naem van haer hooft-ſtadt Suſis, die in den om-loop 15000 treden heeft. Athenæus ſeght, datſe ſoo nae de bloemen genoemt is; want Suſan in de Perſiſche tale ſoo veel te ſeggen is als een lelie.

Meſopotamien. Meſopotamia wordt in de H. Schrift Padan Aram, en hedens-daeghs Diarbecha genoemt. Dit landt is tuſſchen den Euphrat en Tyger gelegen, waer van het oock den naem heeft.

Dit landt is niet over-al even vruchtbaer, want een deel wordt van de rivieren vet gemaeckt, een deel is gantſch dor. De voornaemſte ſteden zijn, Orfa, en Caramit, de Hooft-ſtadt van geheel Meſopotamien, welcke den Turckſchen Keyſer Selymus den Sophi afgenomen heeft. Merdin is de woon-plaetſe van den Patriarch der Chaldeers, en tot Moſus onthoud ſich de Patriarch van de Neſtorianen; wiens autoriteyt tot in Indien en Cathaja ſtreckt.

Perſis. De hooft-ſtadt van Perſis (welck landt nu ter tijdt Farſi ofte Farſiſtum genoemt wordt) is Seras, eertijdts Perſepolis genoemt. In dit geweſt woonden in vorige tijden de Magi. Deſe ſtadt noemt Plinius 't hooft van 't Perſiſche Rijck, en Curtius den Koninglijcken ſtoel van gantſch Orienten.

Hyrcania. Hyrcania wordt nu Girgiam, Corcam, ofte Dargument genoemt. Het leydt dicht aen de Caſpiſche zee; waer van ſy oock de Hyrcaniſche zee geheeten wordt.

De ſteden aldaer zijn Hyrcana, van de Scythen Carizath geheeten, Beſta en Maſandra.

Margiana. Margiana, nu Iſelbus genoemt, is in 't noorden met de riviere Oxus bepaelt. De voornaemſte ſtadt aldaer is Jodion, van de Ouden Antiochia genoemt.

Bactriana. Bactriana wordt hedens-daeghs Batter oft Charaſſaa geheeten, en is een gedeelte van Tartaria Zagathæa; de ſteden zijn Bactra, nu ter tijdt Bochara, en Iſtigias.

Paropamiſſus. Paropamiſſus is een gedeelte van Bactriana, aen den berg Paropamiſſum. Tegenwoordigh wordt dit landtſchap Candahar oft Ambleſtum genoemt. Candahar is de hooft-ſtadt, en een vermaerde koop-ſtadt.

Aria. Aria heeft den naem van haer hooft-ſtadt Eri, welcke in haren om-loop 13000 treden begrijpt.

Carmania. Carmania, Circam, ofte Chirmain, ſtreckt ſich tot aen de Indiſche zee toe, en tot aen Gedroſium, heeft veel ſteden en havenen. De hooft-ſtadt aldaer is Chirmain.

PERSIA
Sive
SOPHORVM
REGNVM
DVCIS MOSCOVIÆ SIVE RVSSIÆ IMPERATORIS CONFINIA.
TARTARIÆ PARS.
MARE HYRCANVM sive CASPIVM
MARE MAGIORE.
TVRCICI IMPERII PARS.
ARABIA DESERTA
MARE INDICVM
olim MARE RVBRVM.
TARTARIA SIVE IMPERII MAGNI CHAMI PARS.
MAGNI MOGOLIS IMPERII PARS.
Septentrio.
Meridies.
Occidens.
Oriens.

In Carmania zijn oock de Rijcken, Macran, Eracan, Guadel en Patan.

Godrosia. Gedrosia wordt van sommige voor Guzarate gehouden, doch t'onrecht, nademael Guzarate het Rijck van Cambaja selfs is.

Babylonien. Babylonien is tusschen de Persiaensche zee en Mesopotamien gelegen, en wordt ter rechter en ter slincker sijde met Susiana en woest Arabien besloten, en heeft den naem van de hooft-stadt Babylon. Chaldæa hangt aen het selve. In Chaldeen was Ur, van Josepho Ura genoemt, van waer dat Abraham, door Gods bevel, naer Haran in Mesopotamien getrocken is.

Rivieren. Dit Persiaensche Rijck heeft veel rivieren, als Carnac, Araxes, en Cyrus, in 't noorder-deel van Meden; in Assyrien is de Tyger; in Susiana Enæleus; in Mesopotamia de Euphrates; in Margiana, Oxus, Arius en Margis; in Bactriana Ochus, die schip-rijck is, en meer andere. In Aria, Arius, Toncletus, Arapenis, en andere.

Bergen. Daer ontbreken oock geen bergen, onder welcke de voornaemste zijn, in Meden, Orontes; in Hyrcania, Coronus, en Taurus, die dwars door Persien loopt, en naer de by-woonende volckeren verscheyden namen krijght.

Bosschen. Daer zijn oock veel bosschen, principalijck in Parthen, en in 't noorder-quartier van Hyrcania, alwaer groote bosschen zijn, vol eycken, pijn- en mast-boomen. In dese onthouden haer veel wreede wilde dieren, als tygers, luyparden, en panther-dieren. Aria en Persis zijn oock geheel met bosschen en bergen beset.

Gebouwen. In dit Rijck, en bysonder in Babylonien, zijn veel kostelijcke en treffelijcke gebouwen geweest. Van de heerlijcke brugge, die de Koninginne Semiramis over den Euphrat gemaeckt heeft, mach men lesen Munsterus in zijn vijfde boeck, die oock in 't selve boeck beschrijft, den hangenden ofte hoogh op-gemetselden Hof van Semiramis. In Susiana, in de stadt Susis, is een slot geweest, daer de Koningen van Meden woonden, welck slot, als Cassiodorus getuyght, van Mennone met een wonderlijcke konst gebouwt was; want de steenen daer van in het goudt gevat waren: welck werck van den selven auteur onder de seven wonder-wercken der Werelt is gerekent.

Zeden. Sy kosen eertijdts hare Koningen uyt een geslacht. Wie den Koning niet gehoorsaemde, wierde 't hooft en armen af-gehouwen, en soo onbegraven wegh geworpen. Voor den Koning te lachen oft te spouwen, hieldense voor een groote misdaet. Een yder van haer trouwde veel vrouwen om kinderen te winnen, sy hadden oock veel concubinen. Van groote en gewichtige saken beraet-slaeghden sy alleen by den dronck, meenende dat de raet-slaginge vaster en bondiger soude wesen, dan die sy nuchteren deden. De bekende vrienden, en die van een staet waren, kusten malkanderen in 't ontmoeten, maer die van minder staet aenbaden de andere. Sy begroeven de doode lichamen in de aerde, die van te voren met was beklevende. Doch sommige schrijven, datse de afgestorvene buyten de steden op een seker veldt plachten te dragen, deselve daer naeckt leggende, om van de vogelen en honden verslonden te worden; jae, dat noch meer is, sy en mochten gantsch niet lijden, dat de doode beenderen begraven oft wegh gesloten wierden. En als een lichaem niet terstont verslonden wierdt, achten sy 't voor een quaet teecken, oordeelende superstitieuselijck, dat dien afgestorven moeste van onreyn lichaem en gemoet geweest zijn, en oversulcks de helle waerdigh was; daerom hy van zijn vrienden beklaeght wiert, als die nae dit leven geen geluckseligheyt te verwachten hadde: maer soo iemant haestigh verslonden wierd, dien hielden sy voor geluckseligh. Hedensdaeghs zijn de seden der Persianen veel geschickter en beleefder als der Turcken, Tartaren, en Saracenen; want sy van natuuren liberael en courtoys zijn, de geleertheyt en vrye konsten seer beminnende, voor al de Astrologie, Medicine, en Poësye. De Persianen eeren hare ouders, beminnen haer broeders, en achten seer de edele geslachten; waer in sy van de Turcken verschillen, die geen onderscheyt van geslachten maecken. De vreemdelingen ontfangen sy vriendelijck, en tracteeren die wel; maer sy zijn seer jalours: derhalven sy hare vrouwen, in de tegenwoordigheyt der vreemden, niet te voorschijn laten komen, niet tegenstaende sy die in waerden houden, daer in tegendeel de Turcken de hare niet anders als slaven achten. De Persiaensche vrouwen zijn schoon van gedaente; allerhande handt-wercken zijn by haer in gebruyck, en insonderheyt het weven en bereyden van sijde lakens, die door geheel Syrien en andere Orientaelsche landen versonden worden. Eertijdts aten sy de vruchten van de terebinthus, eyckelen, en wilde peeren: hare dagelijcksche spijse, nae het loopen en verscheyden oeffeningen des lichaems, was hart broodt, daer dronckense water toe. Tegenwoordigh wordt daer grooten handel gedreven met peerlen, speceryen, maer voor al met sijde, die daer overvloedigh is.

Het Keyſerrijck
TVRCKYEN.

Omponius Mela vermaent van de Turcken in ſijn eerſte boeck; Plinius in 't ſeſte boeck, in 't ſevende capittel, ſchrijft oock van de ſelve, derhalven men niet behoeft te twijffelen, of de Turcken (die hedensdaeghs wijdt en zijdt heerſchen, door onſe ſlappigheyt en tweedracht) hebben haren naem en af-komſt van deſe. Poſtellus meent datſe van de Hebreen Togarma genoemt worden; waer mede oock ſtemt Benjamin Tudelenſis. Deſe Turcken noemen haer ſelfs *Meſulmans*, dat is, beſnedene, ofte, ſoo het andere uytleggen, recht-geloovige; want ſy geen Turcken willen geheeten weſen, houdende dien naem als ſmadigh, alſoo die in de Hebreeuſche tale ballingen beteeckent, oft, als andere willen, verdervers.

Naem.

Dit Ottomanniſche of Osmanniſche Rijck, 't welck ſeer groot en machtigh is, begrijpt in ſich veel landtſchappen van Europa, Africa, en Aſia.

Ottomanniſch Rijck.

In Europa ſtreckt het ſich langs de zeekuſt, en de Golf van Venetien, van de frontieren van Raguſa af, omvattende voorts den gantſchen Archipelagus en den Propontis, met een goet deel van de Swarte-zee, tot aen de ſtadt Theodoſia, die men nu Caffa noemt, gelegen in Taurica Cherſonneſus, welck begrijpt ontrent 800 mijlen; binnen landts ſtreckt het ſich van de ſtadt Rab in Hungaryen tot aen Conſtantinopolen, de uyterſte palen van Europa.

In Europa.

In Africa heeft de Turck de gantſche zeekuſt, van de ſtadt *Bellis de Gomera* af, tot aen *Sinus Arabicus* oft de Roode-zee, weynigh plaetſen uytgeſondert, die onder den Koning van Spanjen hooren.

In Africa.

In Aſia verſpreyt het ſich oock wijt en breedt, tot aen Perſen, en de Indiſche zee.

In Aſia.

Dit Turckſche Rijck is overvloedigh in allerhande vaſte zaden, als tarwe, garſt, haver, rogge, boonen, heerſe, en diergelijcke; rijs, vlas, kattoen; daer zijn oock wijnſtocken, en groote menighte van meloenen, pompoenen, concommers, noten, appelen, peeren, granaet-appelen, orangie-appelen, kaſtanien, vygen, kerſſen, en meer andere fruyten: doch niet door het gantſche Rijck, want daer zijn eenige plaetſen, als doorgaens in Cappadocien en kleyn Armenien, daer geen van alle deſe vruchten waſſen, van wegen de groote koude aldaer. Daer ſijn mijnen van goudt, ſilver, yſer, koper, en aluyn, oock groote verſcheydentheydt van gedierten, inſonderheyt veel kameelen, muylen, en vee. De Turckſche paerden, en genere uſe wreede honden van Turckyen worden ſeer gepreſen.

Vruchtbaerheydt.

Aſia.

Het deel van het Koningrijck Hungarien, en de landen benoorden Griecken leggende, kleyn Aſien, Cyprus, Marocco en Fez, zijn nevens hare byſondere kaerten beſchreven: Van Griecken, Arabien, Ægypten, en Barbarijen, ſullen wy hier een weynigh ſeggen, ſoo veel de kortheydt toelaet.

Deelen van Turckijen.

Grieckenlandt wordt in 't weſten met de Ioniſche zee, in 't zuyden met de Libyſche, in 't ooſten met de Ægeſche oft Archipelagus beſpoelt, en in 't noorden met de bergen van Thracien, Myſien, en Dalmatien geſcheyden. Dit landt was eertijdts de moeder en fonteyne van welſpreekentheyt, geleerdtheyt, en alle konſten. Daerom noemt Diodorus Siculus Athenen een gemeene ſchoole des menſchelijcken geſlachts; Cicero noemtſe de edelſte van de heele wereldt. Van deſe hebben niet alleen de Romeynen, maer bynae alle de natien van geheel Europa de wetenſchappen gekregen. Haer voornaemſte geleerde mannen zijn geweeſt Muſæus, Solon, Socrates, Xenophon, Plato, Ariſtoteles, Iſocrates, Demoſthenes, Thucydides, en meer andere.

Grieckenlandt.

In vorige tijden was 't een vry landt, maer om dat het over de naebuurige heerſchen wilde, is 't ſelver van Cyrus, Xerxes, en andere Koningen van Perſen gequelt, en daer nae onder de macht van Philippus, Alexander, en de volgende Koningen van Macedonien gekomen, tot dat het met Perſen van de Romeynen bemachtight is. Toen het Roomſche Rijck tuſſchen de ſonen van Conſtantinus de Groote gedeelt wierd, is het den Keyſer van Conſtantinopolen ten deel gevallen, en daer nae van de Gothen, Bulgaren, en Saracenen berooft en verwoeſt, tot dat het ten laetſten onder de ſlavernye der Turcken gekomen is.

De principaelſte ſteden waren eertijdts Athenen, Lacedæmon, Delphis, Argos, Mycenen, en Corinthen.

Steden.

De voornaemſte rivieren ſijn Strymon, Chabrius, Echodorus, Axius, Erigon, Lydius, Aliacmon, en andere, tot 32 toe.

Rivieren.

Hier zijn oock de vermaerde bergen, Oſſa, Pelion, Olympus, Parnaſſus, Helicon, Cytheron, Hymettus, Pindus, Oëta, Taygetus, en andere.

Bergen.

Ægypten is een oudt landt, daer de kinderen van Iſraël lange jaren gewoont hebben, ſoo men in de boecken Moyſis ſien kan. Het grenſt in het weſten aen den Nijl, de woeſtijnen van Barcha, Libyen, Numidien, en het Koningrijck Nubien, in 't zuyden aen de velden van Bugien, en den Nijl. Leo Africanus ſchrijft dat het in drien gedeelt is, te weten Sapid, 't welck is het bovenſte deel oft Thebais, beginnende aen de frontieren van Bugia, en ſtreckende tot Cairo toe: Eriſia, dat het weſtelijckſte deel is, en ſtreckt van Cairo tot

EVROPÆ PARS
TARTARIÆ PARS.
Septentrio
Meridies
Occidens.
Oriens.
Magni Ducis Moscoviæ confinia
ASTRACAN NOVA.
MARE DE BACHU ol. CASPIUM MARE
MARE MAGIORE ol. PONTUS EUXINUS
MARE MEDITERRANEUM
ASIÆ PARS.
AFRICÆ PARS
PERSIÆ
ARABIA DESERTA.
AYAMAN.
ARABIA FELIX.
MARE ELCATIF, ol. SINUS PERSICUS.
ORMUS
ALIBINALI.
GUBEL AMAN.
IRMIN.
ZIBIT
HERIT.
ADEN.
THEAMA
BELLO.
GANFILA.
DAFILA.
AMAMIR.
BARNAGASSO.
Hic Presbiter Iohannes totius Æthiopiæ rex longe latoque imperitat
ÆGYPTUS
MARE ÆGYPTICUM.
SAHID.
BARCHA
Regni Tunetani pars.
Linea sub Tropico Cancri.
TURCICUM IMPERIUM
Concordia res parvæ crescunt Discordia maximæ dilabuntur.
Maguifico Prudentiq. Spectatq. Viro DAVIDI DE WILHEM, I.V.L. Curiæ Brabanticæ Senatori, et Ill.mi Arausionensiũ Principis Consiliario, viro Orientalium linguarum peritissimo, studiorumq; quotquot sunt, elegantiorum fautori serio, Tabulam hanc D.D.D. Guilielmus et Iohannes Blaeu.
Milliaria Germanica communia.

ro tot Rosetto : Maremma, het oosterſche deel.

Steden. Hier waren eertijts veel ſteden, onder andere Syenne, Thebe, Tentyra, Heliopolis, Memphis, Babylon, Alexandria, en Peluſium, waer van noch ſommige overigh zijn.

Eertijdts heeft dit landt, op verſcheyden tijden, verſcheyden Koningen gehadt, als de Pharaones, en de Ptolemæos, die lange tijt geregeert hebben. Daer na is't aen de Romeynen gekomen, tot dat haer Rijck verſwackte, wanneer de Saracenen, inwoonderen van 't geluckig Arabien, Ægypten vermeeſtert hebben onder haren Overſten Sultan, nae welcken alle de andere deſen naem behouden, die vele jaren geregeert hebben, tot datſe van de Turcken overwonnen zijn.

Vruchtbaerheyt. Niet tegenſtaende dat het hier nimmermeer oft ſelden regent, nochtans is 't een vruchtbaer landt van tarwe, rogge, haver, boonen, en diergelijcke zaden. De oorſaeck hier van is de Nijl, die midden door het landt vloeyt, jaerlijcks overloopt, het aerdtrijck bedeckt, en met ſlijm en ſlijck vet maeckt : Soo dat Iuſtinus in ſijn hiſtorie getuyght, dat 'er geen landt vruchtbaerder is van voetſel tot des menſchen onderhoud noodigh. Plinius ſeyd mede, dat de grootheyd des Roomſchen Rijcks ſonder de vruchtbaerheyt van Ægypten niet lange ſoude geduurt hebben. Vele oude Schrijvers hebben dit landt een gemeene ſchuure en ſpijs-kamer van de gantſche weereldt genoemt. Hier zijn oock vette weyden en veel vee, als buffels, oſſen, ſchapen, geyten, kameelen, paerden, eſels, en andere.

Barbaryen. Barbaryen ſtreckt ſich van Ægypten af tot aen de engte van Gibraltar, en begrijpt de twee Mauritanien, te weten, Tingitana, en Cæſarienſis, eygentlijck Africa geheeten, daer-enboven Cyrenaica, Marmarica, met het buytenſte Libyen.

Palen. De hiſtori-ſchrijvers van onſen tijdt bepalen dit landt in 't ooſten met de woeſtijne van Marmarica, nu Barcha genoemt, tot aen dat deel van den bergh Atlas, welck nu ter tijdt Mejes geheeten wordt: in 't weſten met de Atlantiſche zee; in 't zuyden met den voorſchreven Atlas; in 't noorden met de Middellandtſche zee.

Inwoonderen. De volckeren van Phœnicien hebben eerſt dit landt bewoont, met eenige andere, die hier uyt Aſien en Ægypten gekomen waren; daer nae is het van de Romeynen bemachtight, en van haer op de Grieckſche Keyſers gekomen: naderhandt hebben de Wenden, oft Vandali, Saracenen, en de volckeren van Arabien 't ſelve verovert : hedensdaeghs is 't eensdeels onder den Turck, eensdeels onder ſijnen eygen Heer, dienſe Serif noemen. De Koning van Spanjen beſit oock eenige kaſteelen.

Deelen. Barbaryen begrijpt, behalven de Koningrijcken Marocco en Fez, oock dat van Teleuſinum en Tunes.

Tremiſen. Teleuſinum, oft 't Koningrijck Tremiſen, eygentlijck *Mauritania Cæſarienſis* genoemt, is meeſt onbewoont, rouw, en droogh, beſonder daer 't ſich naer 't zuyden ſtreckt; omtrent de zeekuſt is 't tamelijck vruchtbaer.

Hier ſijn weynigh ſteden en kaſteelen. De *Steden.* hooftſtadt is Teleuſina, eertijdts groot, maer nu vervallen. Algier leydt oock in deſe ſtreeck, *Algier.* vermaert door de ſchip-breuck van Keyſer Karel de vijfde, gevangeniſſe en ſlavernye der Chriſtenen, en zee-rooverye der Turcken. Nu ter tijdt iſſe ſoo ſterck, datſe voor onwinbaer gehouden wordt. In dit Koningrijck zijn noch twee goede havens, Horam ofte Oran, met een ſterck kaſteel, en Marca Eliabari, die nu beyde onder den Koning van Spanjen ſtaen, en van de Spaenſche kooplieden veel beſocht worden.

Het Koningrijck Tunes begrijpt kleyn Africa, *Tunes.* en een groot deel van Numidien. Dit Landt is naer het ooſten heel onvruchtbaer, en heeft groot gebreck van water : van de riviere Majori, tot aen de rivier van het landt Meſrata is 't tamelijck vruchtbaer van kooren, vee, en menighte van boomen, beſonder naer 't weſten.

Hier leggen de ſteden, Bugia, groot en volck- *Steden.* rijck; Conſtantina rijck en luſtigh, met hooge muuren omringt; Hippona oft Bona, van de Romeynen gebouwt, daer de H. Auguſtinus Biſſchop geweeſt is; *Tunetum* oft *Tuniſi*, was eertijdts een kleyn ſtedeken, maer heeft ſeer toegenomen door de ruïne van Carthago. Aen de engte van het naeſt-gelegen meyr lagh dat ſtercke kaſteel Goletta, 't welck Keyſer Karel de V ingenomen had, maer is naderhandt van Uchali Baſſa gewonnen, en geraſeert. Carthago is van de Phœniciers lang voor de ſtadt Romen gebouwt. Sy was groot, riijck, en ſoo machtig, datſe met de Romeynen om de heerſchappye des weereldts ſtreedt: hier is Tertullianus, en de H. Cyprianus geboren.

Arabien is in dryen gedeelt, te weten, in *Pe-* *Arabien.* *trea*, dat is, het ſteenachtigh; *Deſerta*, dat is, het woeſt en onbewoont; en *Felix*, dat is, het geluckigh. In Arabien leght Palæſtina, dat men oock het Landt van beloften heet, om dat het de Ioden belooft was, en *Terra Sancta*, dat is, het Heyligh landt, om dat Chriſtus onſe Salighmaecker hier gebooren, en geſtorven is, het heylige Euangelium verkondight, ſijn kercke op-gericht, en de Sacramenten in-geſtelt heeft, &c. De principaelſte ſtadt is Ieruſalem, die met hare kercke wijdtloopigh beſchreven is van Flavius Ioſephus, en in onſe tijden van Chriſtianus Adrichomius, die de curieuſen leſer beſien kan.

Men leeſt dat het Rijck der Turcken aldus *Begin der* ſijnen aenvang heeft genomen : Haer eerſte *Turcken.* Keyſer Ottomannus was een Tartar, en ſoldaet van den Grooten Cham, ſtout van gemoede, en boven andere ſterck van lichaem: deſe, onder ſchijn van eenigh onrecht hem aengedaen, is van de Tartaren afgeweken, en heeft in Cappadocia de wegen en bergen beginnen te beſetten : hy hadde in ſijnen aenvang maer veertigh ruyteren; doch zijn 'er hem veel toegevallen, op hope van buyt, als oock eenige van wegen begane ſchelm-ſtucken, door welcker hulpe hy Cappadocien, Ponto, Bithynia, Pamphylia, en Cilicia, alle ſeer machtige landſchappen, ingenomen heeft, ontrent het jaer

Chriſti

Christi 1300. Hem is gevolght zijn soon Orchanes; dese heeft het Rijck, dat hy van sijnen vader verkreegh, met de selve practijcken, doch met meerder rijckdom en macht, behouden, en verbreydt, daer toe hem dienende de tweedracht onder de Christenen; waer door hy Mysiam, Lycaoniam, Phrygiam, en Cariam getemt, Nicæam ingenomen, en zijn Rijck tot aen den Hellespontum toe verbreyt heeft. Toen ter tijd twistten de Palæologi met de Cantacuzeno; dies liet hy sich voorstaen, dat soo hy sich desen Cantacuzeno gunstigh betoonde, dat hy noch in 't Christenrijck soude ontboden worden, gelijck niet lang daer nae gebeurde. Hy is dan over gescheept, en heeft zijne naekomelingen den wegh gebaent om Europa te plagen. In het eynde sijns levens ongeluckigh met de Tartaren vechtende, is hy omgekomen, nae dat hy een-en-dertigh jaren geregeert hadde. Nae hem is sijn sone Amurathes gevolght; dese was een sonderling konstenaer van veynsen, in kloeckheydt van gemoedt, lijdtsaemheydt in arbeydt, in goede krijghs-discipline, niet minder als sijn voorsaten; want hy de twisten, gelijck verhaelt is, onder de Griecken met veynsen gevoed heeft; welcke als sy nu door de oorloge vermoeyt en uytgeput waren, is hy in de gehuurde schepen der Genouesen uyt Asien over den Hellespontus in Thracien gevaren. In het jaer 1363 heeft hy Gallipolis, in de Chersonesus gelegen, gewonnen, waer mede hy een groot deel van Thracien gekregen heeft; daer nae overwon hy Mysien, de Bessos, en Triballos. Eyndelijck, als hy Hadrianopolis ingenomen hadde, en sich meende meester te maecken van Servia en Bulgaria, is hy van een onderdaen van Lazarus, Heer of Despota van Servia, (die hy van te voren in eenen strijdt gevangen hadde) met een poingaert doorsteken. Hy liet twee sonen nae, te weten, Solyman en Bajazeth: dese, sijnen broeder gedoodt hebbende, is aen het Rijck gekomen, en heeft terstondt gesocht geheel Thracien onder hem te brengen. Hy was een man van scherpen verstande, begeerigh naer grooten staet, vaerdigh om iets te beginnen, en vlytigh in zijne administratie, onvermoeyt in den arbeyt, ver-siende om sijnen slagh waer te nemen, en standtvastigh om sijne saecken uyt te voeren. Als hy gantsch Thracien in zijn gewelt hadde, wierp hy stracks zijn ooge op Constantinopolen, doch vondt goedt, eerst Thessalien, Macedonien, Phocis, en Atticas te overweldigen: het overige van de Mysiers (die hedensdaeghs Servii genoemt worden) en van de Illyriers (nu Bosniers geheeten) en van de Triballis (die men nu ter tijdt Bulgaren noemt) heeft hy sich oock meester gemaeckt, doodende den Prince van Bulgarien. En na dat hy Constantinopolen acht geheele jaren belegert hadde, is hy op-gebroken, vreesende de aenkomst der Hongaren en Françoysen, (van de Keyser derwaerts tot ontset gesonden) en is haer tot aen Nicopolis in 't gemoet getrocken, heeft haer aengevallen en overwonnen, alsoo dat het meeste deel van de Fransche Oversten daer doodt bleven of gevangen wierden. Bajazeth, door dese overwinninge moedigh geworden, heeft Constantinopolen wederom belegert, en twee jaren soo benauwt, dat, ten ware Tamerlanes de Groote Cham van Tartarien, met vyer en swaerdt geheel Asien hadde begonnen te verwoesten, de steden innemende, en alles tot roof maeckende, het met de belegerde gedaen hadde geweest: door dit geruchte verbaest, is hy met sijn heyrleger in de palen van Galatien en Bithynien getrocken; alwaer strengelijck tot heel laet in der nacht gevochten wierde, en Bajazeth de nederlage kreegh, en gevangen bleef: men dede hem goude boeyen aen sijn beenen, en wierd alsoo in een yser kouwe door gantsch Asien, ontrent drie jaren lang, gevoert: daer nae, verstaende dat hy in Tartaryen soude gebracht worden, heeft hy sijn hooft tegen de ysere kouwe aen stucken gestooten, en is soo gestorven. Hy heeft geregeert dertien jaren en ses maenden, naelatende vier sonen, Calapinus, Moyses, Mahomet, en Mustapha.

Calapinus is schielijck gestorven; zijn sone Orchanus wierd van sijn oom Moyses om-gebracht; die daer nae van sijn broeder Mahomet oock gedoodt is. Dese Mahomet heeft de gantsche Walachie en Macedonien ingenomen, de Turcksche standaerden tot aen de Ionische zee geplant. Hy nam sijn residentie te Hadrianopolis; en, nae dat hy seventien jaren geregeert hadde, is hy in 't jaer 1422 gestorven.

Daer na heeft Amurathes de tweede het Rijck verkregen: dese, door hulpe der Genouesen, in Thracien over-gescheept, heeft sijnen oom Mustapha, die van de Griecken meest bemint was, overwonnen; Thessalonica, die seer oude, machtige, groote, genoeghlijcke, en wel-gelegene stadt, toen ter tijdt onder de Venetianen staende, gedestrueert; Cyprus, Epirus, en Ætolia sich oock onderdanigh gemaeckt. En merckende dat de vriendtschap van Georgius, Prince van Servia, hem dienstigh soude zijn, om sijne heerschappye te vesten, en der Christenen stant te swacken, heeft hy de selve op allerhande wijsen gesocht, en sijn dochter getrouwt. Op dese vriendtschap dan en zijne krachten betrouwende, heeft hy Belgradum belegert, daer seven duysent Turcken voor gebleven zijn. Door dese victorie hebben de Christenen eenen moet gekregen, en den Turck het hooft geboden. Vladislaus, Koning van Polen en Hungaren, hadde Ioannes Hunniades om sijne kloecke daden *Vaivoda*, dat is, Vorst van Transilvanien gemaeckt. Dese is in Servia gevallen, en heeft de Turcken daer uyt geslagen, en noch daer nae, alsse in Transilvanien geruckt waren, vele verslagen. Naederhandt heeft hy in Bulgarien ses-mael op eenen dagh den Turck slagh gelevert, en t'elckens de victorie behouden, vier duysent Turcken, en dertien Capiteynen der Ianitseren gevangen. Amurathes, bynae uytsinnigh door soo veel verlies, en vergramt om dat Vladislaus het bestandt, met hem gemaeckt, niet hielde, heeft al sijn krijghsvolck byeen vergadert. Toen ter tijdt was het leger

Amurathes II.

leger der Christenen by het Varnenser meyr. De Turck heeft de spions omgekoft, en de Genouesen 100000 ducaten gegeven, datse hem, beneden Gallipoli, uyt Asien met'er haest in Europa lieten komen. Van beyde sijden heeft men drie heele dagen achter malkanderen gevochten, en Amurathes den strijdt behouden, die met recht de Christenen van hare ontrouwigheydt beschuldighde. De Koning Vladislaus is hier gebleven: Hunniades ter nauwer noodt ontkomen: de Cardinael Iulianus, die, soo men seydt, geraden hadde den trefves te breken, van sijn paert gevallen, en in een bosch gestorven. Hier mede is 't hert van Amurath verheven, die den muur, op den Corinthischen Isthmus gemaeckt, dede af-werpen: en is daernae gestorven in Prusia, een stadt van Bithynien, daer in die tijdt de Turcksche Keysers haer hof hielden.

Mahomet de II. Hem is gevolght Mahomet de tweede. Dese heeft, door den moordt sijns broeders, zijn Rijck bevestight, en Constantinopolen in het jaer 1453, den dertighsten Mey, vechtenderhandt ingenomen. Twee jaren daer nae is hy voor Belgrado gekomen, doch veel volcks daer voor latende, en gewondt, was gedwongen te vertrecken; daer nae heeft hy de landen Bulgaria, Dalmatia, Croatia, met Rascia ingenomen. Trapezuntien, en het eylandt Metelino, mitsgaders sommige andere eylanden van den Archipelagus, hebben haer oock moeten overgeven. Eubœa heeft hy mede gewonnen, met Theodosia, een stadt der Genouesen, nu ter tijdt Capha geheeten.

Bajazethes II. Bajazethes de tweede, heeft met de Venetianen geoorloght, en haer Naupacten, Methonen, en Dyrrachien afgenomen, en geheel Dalmatien verwoest, en is ten laetsten van senijn gestorven.

Selymus. Sijn sone Selymus heeft sich meester van het Rijck gemaeckt; en nae dat hy de stercke stadt Alcairo in Ægypten gewonnen hadde, en den Soldaen gedoodt, heeft hy voorts Alexandrien, en 't geheele Ægypten onder sijn gebiedt gebracht, en Damascus ingenomen.

Solymannus. Solymannus, de eenige sone van Selymus, is in sijns vaders plaetse gekomen. Hy heeft Belgrad, een sterckte, niet alleen van Hungaryen, maer oock van heel Christenrijck, gewonnen. Het eylandt Rhodus, met Gran, Buda ofte Offen, en meer andere steden verovert. Weenen in Oosten-rijck heeft hy vergeefs belegert, en is eyndtlijck, in 't 47 jaer sijns Rijcks, by Zigeth gestorven.

Selymus II. Hem is gevolght Selymus de tweede. Dese heeft acht jaren bestandt met den Keyser Maximiliaen de tweede gemaeckt, en den Venetianen het eylant Cyprus af-genomen; hy heeft oock Tunis en Goletta verovert, en is in 't jaer 1575 gestorven.

Amurathes III. Na hem is Amurathes de derde gevolght; en na desen Mahomet de derde: dese heeft sijne regeeringe begonnen met de moordt sijner broederen, die achtien in 't getal waren.

Achmetes. Nae desen heeft Achmetes geregeert, daer nae Mustapha broeder van Achmetes; en onlangs Osmannus, die om-gebracht is, om dat hy tegen de Polen ongeluckigh gevochten hadde. Nae desen is Mustapha voorschreven wederom Keyser geworden, en nae hem Amurathes de vierde, broeder van de voornoemde Osmannus.

De Turck heeft in alle sijne heerlijckheden vier rijcke en machtige steden, te weten, Constantinopolen, Alcairo, Aleppo, en Tauris. Van Constantinopolen, eertijdts Bizantium, is elders gesproken. Aleppo is de grootste stadt van Syrien, een vermaerde koopstadt, jae als een middel-punct, daer alle waren van Asien gebracht worden. Taurisium oft Tauris, was eertijdts de grootste stadt van 't Rijck van Persien, alwaerse by onsen tijdt afgescheurt is. Alcairo of Cairo is de hooftstadt van alle de steden van Africa. *Steden.*

De Turcken maecken groote Mosqueen ofte Kercken, treffelijcke Cavasseryen ofte Gasthuysen, badt-stoven, water-leydingen, bruggen, en andere gemeene kostelijcke en heerlijcke wercken. Onder welcke de kercke van S. Sophia, binnen Constantinopolen, is wel het schoonste gebouw dat men met oogen beschouwen magh. Dese is noch in wesen, als Bellonius getuyght, en overtreft verre het gebouw van het Pantheon te Romen. Kortheydt halven gae ick voorby het Koninglijcke Turcksche paleys, en veel oude en gedenckwaerdige gebouwen. *Gebouwen.*

De Ottomannische regeeringe is gantsch tyrannisch, want de Turcksche Keyser soo absoluyt regeert, dat sijne onderdanen haer niet anders als sijne slaven dorven noemen; ja dat meer is, niemandt is daer een Heer van sich selfs, noch van sijn huys dat hy bewoont, oft van 't landt dat hy bouwt en havent; behalven eenige weynigh familien binnen Constantinopolen, welcke sulcks door sonderlinge privilegie van Mahumet de tweede vergunt is. *Regeering.*

De Religie, oft, om beter te seggen, de superstitie der Turcken, is van Mahomet verdicht in het jaer onses Heeren 622, ten tijde van Keyser Heraclius. Dese Mahomet, soo men seydt, is te Cyrenen geboren, van een waersegger, en Ismaelitische vrouw. Hy was argh en loos, sterck van lichaem, wreet van gesicht, vreeselijck van stemme, en stout om alles te onderstaen. Hy heeft sijns meesters vrouwe, die vijftigh jaren oudt was, getrouwt om haren rijckdom, met welcke hy te beter sijn leere tegen het oudt en nieuw Testament heeft konnen voortplanten. Sijn mede-hulper was Sergius, een monick, die om de ketterye van Nestorius uyt Constantinopolen verjaeght, en in Arabien gevlucht was. Soo heeft hy dan een nieuwe ketterye gemaeckt uyt de Ioodsche wet, en het gevoelen van Nestorius, welcke die van Arabien, en de nabuurige landen aenvaert hebben. En om dat hy de vallende sieckte soude bedecken, die hy door onmatigh eten en drincken gekregen hadde, seyde hy dat de Engel Gabriel met hem sprack. Hy hadde een duyve gewent uyt sijn oore te eten, en seyde, dat dit de H. Geest was, die hem alles *Religie van Mahomet.*

open-

openbaerde. Hy ſchreef een boeck van ſijn nieuwe wet, en bondt een papierken aen de duyve, daer in geſchreven ſtont: Die den ſtier het jock aen doet, ſal Koning weſen. Hy deed den Alcoran tuſſchen de hoornen van een ſtier binden. Als deſe ſchielijck, met vreeſe van vele, voor den dagh quam, liep hy terſtont na Mahumet, gelijck hy te voren geleert en gewent was. Mahumet ontfing de wet, als uyt den hemel geſonden. Sergius het papierken openende, las het in 't openbaer, en braght het jock, welck Mahumet den ſtier aendeed, en wierdt terſtont Koning gemaeckt, en Sergius een Propheet verklaert. Deſe wet leert, dat 'er een onlichamelijck Godt is; dat Chriſtus geen Godt, maer een groot Propheet is, doch Mahumet grooter, en van Godt ſelfs geſonden. Datſe in 't Paradijs ſullen komen, die hem gelooven, welck na eenige duyſent jaren geopent ſal worden; daer vier rivieren vloeyen van melck, wijn, honig, en water: daer oock paleyſen en huyſen van gout en paerlen zijn, ſoet vleeſch van vogelen, en allerley fruyten, dieſe al liggende onder de ſchaduwe van de boomen ſullen eten. Hy laet de mannen toe vier wettige vrouwen te hebben, en ſoo vele concubinen alſſe konnen onderhouden. Hy ſeyt dat de Son en de Maen op paerden rijden, en dat de Son ſich 's avonds in warm water waſt, en 's morgens vroegh op ſtaet: dat de ſterren in de locht aen gouden ketenen hangen: dat de menſchen van een Echel of bloedtſuyger komen, en diergelijcke raſeryen meer. Het is te verwonderen en te beklagen, dat ſoo vele menſchen ſulcke plompe en ſpottelijcke ſotternyen gelooven. Want bynae geheel Aſien, het meeſte deel van Africa, en een groot deel van Europa, ſtaet onder 't Rijck der Turcken, en heeft de wet van Mahumet aenvaert. Iae het lant van de groote Cham, oft Tartarien, de Perſianen, en ſommige volckeren van Indien gelooven meeſt deſe droomen. De ſelve Turcken eeren en voeden katten, honden, viſſen, en vogelen, en meenen datſe hier mede Gode dienſt doen: ſoo dat men te Conſtantinopolen op geſette uren, de voorſchreven beeſten ſpijſe ſiet voorſetten, te weten, gekoockte rijs, en gebraden vleeſch, datſe daer toe in de halle gekoft hebben, datſe oock aen lange ſtocken plachten te doen, en de ſelve beeſten toe te reycken. Somtijdts koopenſe oock vogelen, en laten de ſelve door medelijden en barmhertigheydt vry wegh vliegen. Sy achten 't voor groote ſonde het papier wegh te werpen, oft daer op te treden; ſoo ſy een ſtuck op de aerde ſien leggen, dat nemenſe met eerbiedinge op, en placken 't tegen de wandt, of ſteeken 't daer tuſſchen. Augerius Busbequius verhaelt, in den brief dien hy van ſijn legaetſchap geſchreven heeft, dat de Ianitzers, die hy tot leytsmannen naer Conſtantinopolen had, op ſekeren tijdt grootelijcks klaeghden, om dat ſijne dienaren het papier tot vuyle ſaken beſighden. De oorſake van deſe eerbiedinge aen 't papier is, om dat de wet van Mahumet daer in geſchreven ſtaet. Sy ſeggen, datſe over eenen langen gloeyenden rooſter moeten gaen, eerſe in 't paradijs konnen geraken, en dat dan deſe opgeraepte papierkens onder de planten van haer voeten ſullen komen ſpringen, om datſe te minder verbrandt ſouden worden.

Nae dat Mahumet zijn wet gemaeckt, en heel Arabien verwonnen hadde, is hy ten laetſten met ſenijn omgebracht, oudt 40 jaren, andere ſeggen 60 jaren. Sijn graf is, gelijck Vartomanus ſchrijft, te Medina, een ſtadt van *Arabia Petrea*, en wordt van de Saracenen en Mahumetiſten met groote eerbiedigheydt dickmaels beſocht. Hy verhaelt oock, dat toen hy te Medina was, ſeecker Kapiteyn vier duyſent ſaraphen, welck een ſoorte van geldt is, aen den prieſter geboden heeft, om het lichaem van *Nabi*, dat is den propheet, te mogen ſien; wien de Mahumitiſche prieſter antwoorde: Sult ghy met uwe oogen, die ſoo dickmaels geſondight hebben, derven aenſchouwen den genen, om wiens wille Godt almachtigh hemel en aerde geſchapen heeft? De Kapiteyn ſeyde wederom: Ick bekenne dat ghy de waerheyt ſpreeckt, maer laet my toe dat ick Nabi magh ſien, en ick ſal terſtondt daer nae, ter liefde van hem, mijne oogen uytkrabben.

De gaſthuyſen van de Turcken, ſeyt de voorſchreve Busbequius, zijn gerieflijck en bequaem, wel gebouwt, en in verſcheyde kameren gedeelt. Uyt deſe wordt niemandt geſloten, oft hy Chriſten oft Ioods is, rijck oft arm. Hier logeeren oock de Singiacci, als ſy op de reyſe ſijn. Haer manier is, datſe een yder die daer wil komen, den koſt geven. Als 't etens tijdt is, komt een van de dienaers met een houten ſchijve, bynae ſoo groot als een tafel; in 't midden van de ſelve is een ſchotel vol gekoockte gerſt, met een ſtuck vleeſch; rondtom de ſchotel leggen ſommige brooden, en ſomwijl wat honighs. Is het dat 'er iemant van qualiteyt is, die ſulcks weygert, en ſeght dat ſy ſelver koſt heeft, ſoo bidden ſy dat men haer armoede niet ſoude verſmaden, dat den Baſſen oock 't ſelve gegeven wordt, en de maniere van de plaetſe ſulcks mede brengt. Deſen bry houdt Galenus voor geſondt; daeren-boven heeft hy eenen liefelijcken ſmaeck. De reyſende man magh drie dagen lang in deſe gaſthuyſen blijven, en eten; maer men vindtſe over al niet: de Turcken noemenſe Imaret. *Gaſthuyſen.*

De gemeene herbergen heetenſe *Caravan ſarai*, die daer veel gebruyckt worden. Het zijn groote gebouwen, wat langer als breedt: in 't midden van de ſelve is een plaetſe daer men de kemels, muylen, karren, en bagagie ſet; rondtom deſe plaetſe is een muur, ontrent drie voeten hoogh, dicht aen den wandt, daer 't gantſche gebouw mede beſloten wordt. Deſe muur is boven vlack en effen, en tuſſchen de drie en vier voeten breedt. Hier ſlapenſe, etenſe, en koockenſe, alleen door den voorſchreven muur van de keemels, paerden, en andere beeſten afgeſcheyden, die onder aen den muur vaſt gemaeckt zijn, en met het hooft over den ſelven kijcken, en by hare heeren ſtaen als ſy haer warmen oft eten, ſomtijdts een ſtuck broodts, een appel, oft diergelijcke genietende. *Herbergen.*

Begraefnijsen.

Wy hebben oock in Servia, seydt Busbequius, gesien de maniere van de dooden te begraven. Het doode lichaem stondt in de kerck met het aensicht ongedeckt; daer nevens was broodt, vleesch, en een kanne wijn gestelt: de huysvrouwe en dochter stonden daer by met haer beste kleederen verciert. Des dochters hoedt was van pauwen pluymen: de laetste gifte daer de vrouwe haren dooden man mede vereerde, was een purpuren hoedt, gelijck de houwbare dochters in dat landt dragen. Hier nae hebben wy het droevigh beklagh en lijck-sang gehoort, daer mede sy den dooden vraeghden, wat goedt en trooft hem gebroken hadde, en waer mede sy aen hem verdienden, dat hyse alleen en bedruckt liet: en diergelijcke meer. De Priesters waren van de Grieckische religie.

Het Eylandt
C Y P R V S.

Cyprus, gelegen in den inham Iſſicus, tuſſchen Cilicien en Syrien, is een van de grootſte eylanden der Middellandſche zee, daer eertijdts, ſoo de oude hiſtorien getuygen, ſeven Koningrijcken in waren. De lucht is hier ſoet, en het landt vruchtbaer. By de Griecken wierd het eertijdts Maria, dat is geluckig, genoemt. Het heet Cyprus van de menighte des kopers, dat de Grieckſche κύπρον noemen, en hier, ſoo men meent, eerſt gevonden is. Hier waſt veel riet daer men ſuycker van maeckt; oock wijn, ſoo goedt als malveſey. Daer worden veel kamelotten van geytenhair gemaeckt, die beneffens andere waren, als honigh, olie, ſout, limoenen, citroenen, dadels, &c. in verſcheyde landen geſonden worden, met groot profijt der inwoonderen. Deſe eylanders zijn heel welluſtigh, welcke de oorſaeck is, dat het van de Poëten de Godinne Venus toegeeygent is, dieſe Cypria en Cypriden heeten.

Naem.

Grootte. Het begrijpt in ſijn omloop omtrent hondert en vijftigh mijlen. De lengte, tuſſchen Capo S. Andrea, en Capo S. Epiphanio, is 40 mijlen; de grootſte breedte 15 mijlen.

Palen. In 't noorden ſtreckt het naer Cilicien, in het ooſten is de Syriſche zee, in 't weſten de Pamphiliſche, in 't zuyden de Ægyptiſche.

Diodorus Siculus ſchrijft in ſijn 16 boeck, dat in dit eylandt negen ſchoone ſteden geweeſt zijn, waer van elck ſijnen Koning hadde, die nochtans alle onder den Koning van Perſien ſtonden. Ammianus Marcellinus ſchrijft *Vruchtbaerheydt.* van haer vruchtbaerheydt aldus: Cyprus is ſoo vruchtbaer van alles, dat het geen uytlandtſche hulpe behoeft, en kan een laſt-dragend ſchip van onder tot boven optimmeren, en met ſeylen en alle noodige gereetſchap voorſien, en vol koſtelijcke goederen geladen, in zee ſtieren. Sextus Rufus ſeyd van het ſelve aldus: Cyprus, vermaert door haer rijckdommen, heeft de armoede van Romen beweeght, om haer meeſter daer van te maecken; ſoo dat wy dit eylandt meer door gierigheydt, als door recht hebben verkregen. De oude Werelt-beſchrijvers Strabo, Mela, en andere, hebben dit eylandt oock gepreſen; en van de naevolgende, Benedictus Bordonius, Vadianus, Paus Pius de 11, Dominicus Niger, Sabellicus, Volaterranus, en allerbeſt Iacobus Zieglerus.

Het is eertijdts in vieren gedeelt, te weten, *Deelen.* Salamina, Paphia, Amathuſa, en Lapithia. Salamina wierd ſoo genoemt na de ſtadt Sa- *Salamina.* lamine, hier van Teucer gebout, als hy van ſijn vader Telamon uyt het eylandt Salamine, tegen over Attica gelegen, gebannen was. Den naem Amathuſa heeftſe van de ſtadt A- *Amathuſa.* mathuntus, Venus toegeeygent, daer Adonis eertijts geviert is. Van deſe ſeydt Virgilius in ſijn tiende boeck:

Eſt Amathus, eſt celſa mihi Paphos, atque Cythera.

En Ovidius:

Piſcoſamque Gnidon, gravidamque Amethunta metallis.

Hier van zijn die van Cypers Αμαθέσιοι genoemt. Paphia heetſe na de ſtadt Paphus, en *Paphia.* Lapathia nae de ſtadt Lapathos, die een haven en timmerwerf heeft, daer Plinius van *Lapathia.* vermaent in 't 31 cap. van ſijn vijfde boeck.

Hier is de vermaerde bergh Olympus, dieſe *Olympus.* Trohodon noemen, met allerhande boomen beſet, en vol klooſters, in welcke Grieckſche monnicken woonen, *Calojeri* genoemt.

De rivieren Lycus en Pediæus, oft Lapi- *Rivieren.* thus, komen uyt de bergh Olympus, waer van den eerſten naer 't zuyden, en den anderen naer het noorden loopt.

Eer de Romeynen dit eylandt bemach- *Oude regering.* tighden, wierdt het van Koningen geregeert, waer van de laetſte, Ptolemæus genaemt, hoorende dat de Romeynen gereetſchap maeckten om Cyprus in te nemen, hem ſelven vergeven heeft. Voorts heeft Porcius Cato de rijckdommen van Cyprus te Roomen gebracht. Nae de deelinge van 't Roomſche Rijck is 't onder de Grieckſche Keyſers geweeſt. In 't jaer 1181, als Richardus, Koning van Engelandt, ſijn ſoldaten naer Ieruſalem tegens de Saracenen voerde, en door ſtorm aen dit eylandt gedreven wierd, wilden hem de inwoonders niet laten landen, daerom heeft hy 't ſelve met gewelt ingenomen, en aen een Fransman, Guido genaemt, gegeven. Van dien tijdt heeft het onder Koningen geſtaen, tot dat het in de macht der Genueſen quam, die het beſeten hebben van 't jaer 1473, tot 1570, wanneer de Turckſche Keyſer Selymus 't ſelve gewonnen heeft.

Eertijdts waren hier ſchoone ſteden, als *Steden.* Paphos, nu Bafo genoemt, daer de inwoonderen ſeggen dat Venus eerſt uyt de zee ge-

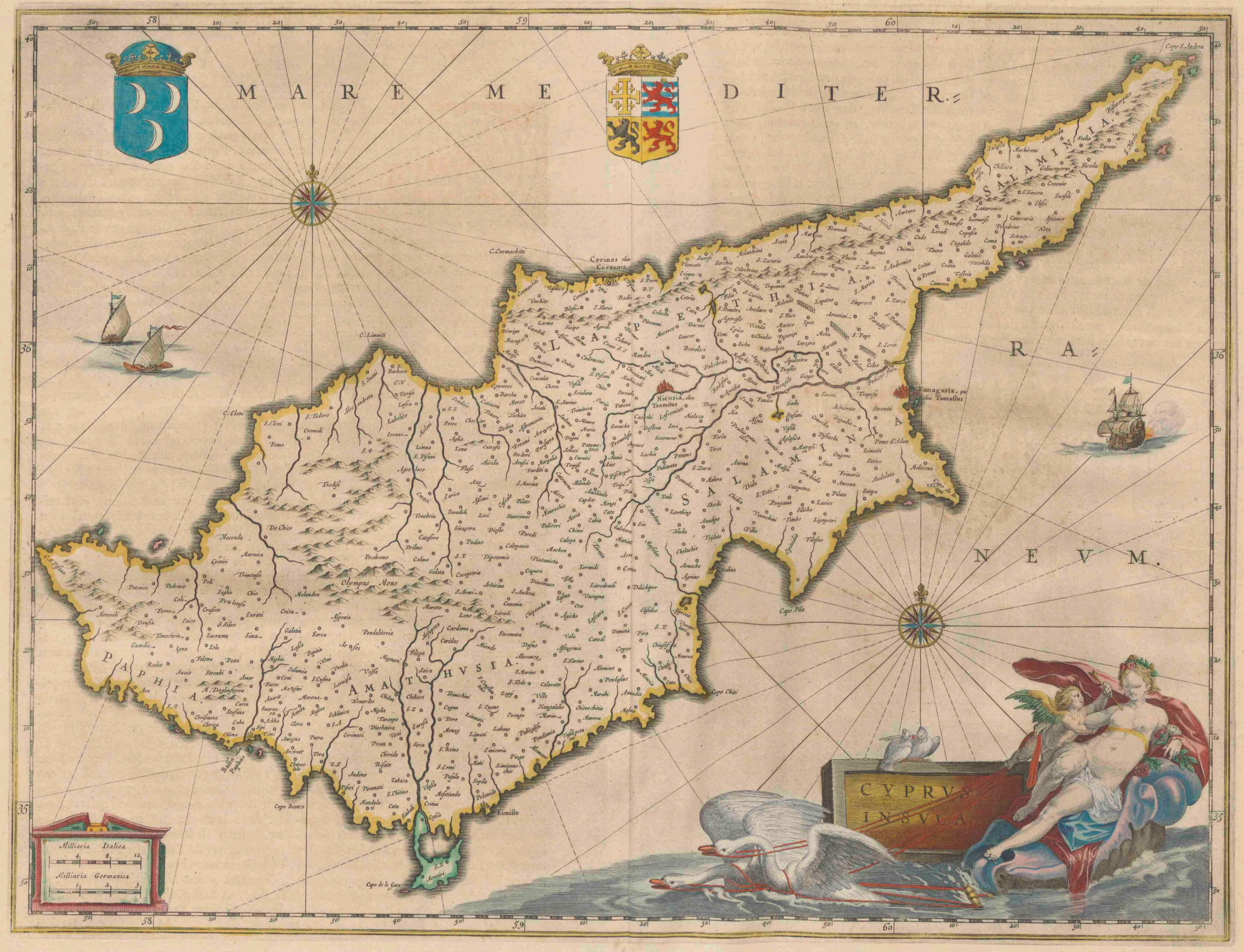
MARE MEDITERRANEUM.
CYPRVS INSVLA
Milliaria Italica
Milliaria Germanica
Nicosia, olim Tremitus
Famagusta, seu olim Tamassus
Olympus Mons
Capo S. Andrea
Capo Pila
Capo Chiti
Capo Bianco
Limisso
Capo de la Gate
C. Cormachiti
C. Limniti
C. Eleni
Cerines olim Ceraunia
SALAMINIA
PAPHIA
AMATHVSIA
SALAMINIA

ſproten is. Salamis, die in een luſtigen inham op de ooſtzijde lagh, daer men naer Syrien overſcheepte. Naderhandt iſſe Conſtantia genoemt, daer Epiphanius Biſſchop geweeſt is. Amathus en Ceraunia, nu Cerines en Lapethus geheeten. Nu ter tijdt zijn de voornaemſte, Nicoſia, in het midden van 't eylandt gelegen, en Famaguſta, alwaer het Koninglijcke hof is, en 't recht van een Biſſchoplijcken ſtoel, en een bequame haven tot den koophandel. Sy is van natuere en door naerſtigheydt der Venetianen ſoo ſterck gemaeckt, datſe dien machtigen vyandt lange heeft konnen wederſtaen. Nochtans heeftſe Selymus, als oock Nicoſia, met het geheel eylant ingenomen, als hy den ſolemnelen eedt, nae de doot van ſijn vader Solimannus, gebroken hadde, alleen door begeerte van te heerſchen. Want als Nicoſia in 't jaer 1570 den 26 Auguſti ingenomen was, heeft de Veldtoverſte Muſtafa den 19 September van 't ſelve jaer Famaguſta belegert: en om dat de Venetianen het niet te hulp ſouden komen, heeft Selymus een vloot van 300 ſchepen toegeruſt om op de Veneetſe Golf te rooven. De Venetianen hebben daer drie kloecke en verſtandige mannen tot Overſten geſtelt, om de ſtadt te beſchermen, Marcus Antonius Bragadinus, Aſtor Ballionius, en Ludovicus Martinengus. Deſe hebben de ſtadt over de elf maenden bewaert, daer nae, ſiende dat 'er geen ontſet quam, en geen amonitie meer hebbende om de ſtadt te beſchermen, zijnſe met Muſtafa geaccordeert, datſe behoudens lijf en goet met hare ſoldaten ſouden uyttrecken, den tweeden Auguſti 1571. Na de vrede heeft Muſtafa, tegen ſijn belofte, deſe Overſten met 50 van de oudſte ſoldaten doen nederhouwen, als ſy in ſijn tente de ſleutelen der ſtadt brachten. Bragadinus heeft hy de neuſe en ooren doen afſnijden, en als hy in de ſtadt gekomen was, levende 't vel aftrecken, 't ſelve aen een ſpietſe hangen, en voor een vaendel gebruycken laten; en Laurentius Tepolus, dien hy te Alexandrien Conſul gekent hadde, doen hangen.

Nicoſia.

Famaguſta.

NATOLIA,

Eertijdts kleyn

ASIEN.

Naem.

DIt Asia wordt, tot onderscheyt van groot Asia, kleyn Asia geheeten. Want toen de Romeynen dit landt tot een Provincie maeckten, hebben sy 't alsoo genoemt na het vaste landt Asia. De Turcken noemen het hedensdaeghs Natolia oft Anatolia; 't welck beteekent een plaetse naer 't oosten gelegen; nae het Griecxsche woort Anatolia, (als Bellonius in sijn Reys-boecken geleerdelijck geobserveert heeft,) het welck oosten beduyt. De nieuwe Schrijvers noemen 't oock somwijlen groot Turckyen. Marius Niger schrijft, dat het, van de Europische, nieuw Turckyen, en van de Barbarische *Rom* genoemt wordt; te weten, dat deel, dat naer het noorden Bithynia, Galatia en Cappadocia begrijpt; doch het zuyderste geweest, daer Lycia, Cilicia en Pamphylia in is, wordt, na sijn seggen, Cattomanidia genoemt.

Grensen.

De palen van Natolien zijn, in 't oosten de riviere Euphrates; in 't zuyden de Middellandtsche zee; in het westen streckt het aen den Archipelagus van Grieckenlandt; en in 't noorden wordt het van de Swarte-zee ofte Mar magiore bespoelt. Soo begrijpt het dan dat geheele halve eylant, ofte *Chersonesus*, welck tusschen Pontus Euxinus, of de Swarte-zee, en de Cilische, en de Pamphylische zee, uytgestreckt leyt. De breette deses lants, na Plinius schrijven, is omtrent 200000 treden, van *Issico sinu* af, die nu Golfo de Lajazzo genoemt wordt, en de *Amanicis portis*, tot aen Trapezuntien toe, in den mont van Pontus Euxinus gelegen; waer in hy met Herodotus over-een stemt, die schrijft, dat de Isthmus van kleyn Asien (soo noemt men het lant, dat tusschen twee zee'n leght) vijf dagh reysens breet is.

Lucht en Vruchtbaerheyt.

In getempertheyt van lucht, en vruchtbaerheyt des aertrijcks, wijckt Natolia geen landen; het welck oock Cicero, met dese woorden getuyght: Weet, ghy Roomsche burgers, dat het inkomen van andere Provincien soodanigh is, dat men nauwelijcks de selve daer mede beschermen kan, maer Asia is soo vet en vruchtbaer, soo overvloedigh aen koorn, allerhande vruchten en weyden, dat het lichtelijck alle andere landen te boven gaet. Hier uyt kan men genoegh speuren, wat een wel gezegent landt dit eertijdts geweest is, daer de velden koorn-rijck, de weyden vet waren, en de rivieren gout voort-brachten; in 't kort, al wat 's menschen herte wenschen konde, was daer in overvloet te krijgen. Hier zijn vruchtbare wijnstocken en olijf-boomen. Nergens ter werelt is een landt meer met aertbevingen gequelt, oft daer meer steden vergaen zijn: in de tijden van den Keyser Tiberius, zijn 'er twaelf op eene nacht ingevallen, als Plinius in sijn tweede boeck verhaelt.

In dit Asia zijn eertijdts groote en treflijcke Rijcken geweest, te weten de Trojanen, des Konings Crœsi, Mithridatis, Antiochi, de Paphlagoniers, Galateren, Cappadociers, en meer andere.

Cyrus, Koning van Persien, heeft dit landt eerst ingenomen en geregeert; daer na de Macedoniers; na de doodt van Alexander de Groote hebben het sijne Veldt-oversten, gelijck oock Syrien, Ægypten, en Babylonien onder malkander verdeelt; namaels is het van de Romeynen geplondert; en eyndelijck seer jammerlijcken van de Turcken soo verwoest en bedurven, dat daer hedensdaeghs niet gedenckwaerdighs overigh is, maer t'eenemael geraeckt onder de ellendige tyrannye en slavernye des Turckschen Keysers; want alle heerlijckheyt, edeldom, en geslachten zijn onder een gemengt, daer en gelt geen afkomste meer, maer zijn de inwoonders anders niet dan slaven des Turckschen Keysers, die daer in verscheyden Provincien en Rijcken sijne Beglerbeys en Sangiacken houd.

Deelinge.

In Natolia zijn dese nabeschrevene landtschappen; Pontus, Bithynia, het eygen Asia, Lydia, Galatia, Pamphylia, Cappadocia, Cilicia, en Groot-Armenien.

Pontus en Bithynia.

Pontus en Bithynia waren eertijdts met de tusschen-loopende riviere van een gescheyden, doch zijn naemaels tot een landtschap gebracht, dat men nu ter tijdt Bursia ofte Becsangil noemt. Dit was eertijdts 't Rijck van Mithridates; de voornaemste steden van 't selve lant waren, Chalcedon, Nicomedia, Cerasus, Prusa, aen den bergh Olympus gelegen, daer de Turcksche Keyser, eer hy Constantinopelen won, sijn hof placht te houden, Nicæa en Heraclea Ponti.

Asia proprea.

Het eygen Asia, nu Sabrum ofte Sarcum genoemt, wordt in 't oosten met Galatia, in 't noorden met Ponto en Bithynia bepaelt, de andere deelen worden van de zee bespoelt: het begrijpt Phrygia, Lydia, beyde de Mysien, Caria, Æolis, Jonias, en Doris. Phrygia is tweederhande, groot en kleyn. Groot Phrygia streckt naer 't oosten, in 't selve zijn weynigh steden, maer veel dorpen; de stadt Midajum leydt by 't water Sangario, na den Koning Midas alsoo genoemt, wiens residentie het was; daer is oock Apamæa, de grootste stadt van Phrygien, niet verre van de Mæander gelegen; de steden Docymæum, Synadæ en Pessinus. In kleyn Phrygia ofte Troas, zijn Ilium en Troja geweest, vermaert door de gedichten van Homerus en Virgilius, oock Pergamus, welcke eerst een kasteel was, en van Koning Attalus tot een groote stadt gemaeckt is, het vaderlandt van Apollodorus Rhetor en Galenus. Bellonius segt, dat van Troja noch eenige overblijfselen zijn, te weten, sommige begraeffenissen van marmor, fondamenten van muuren, en toorens, eenige stucken van pilaren, en poorten. In de selve streke leght 't voorgeberghte Sygæum, met de stadt, daer de Griecken haer leger-plaetse hadden, alwaer oock het graf van Achilles is.

Lydia oft Mæonia.

In Lydia, welcke Provincie oock Mæonia genoemt wort, leght de stadt Sardis, de koninglijcke hof-houdinge van Crœsus. Mysia leyt aen den Hellespontus, by Troas, aldaer lagh de stadt Lampsacus, een Colonie der Pariorum, en Abydus een volck-plantinge der Melesiorum. Caria is tusschen Jonia en Lydia gelegen, de hooftstadt daer van was eertijdts Miletus, welcke sommige seggen dat nu Malaxo is, doch vergissen haer, want Malaxo der ouden Mylassa is, welcke van Plinius, in 't derde boeck in 't 29 capittel, een vrye stadt genoemt wordt. Op heden leght daer noch Magnesia, by de riviere Mæandrus. Langs den oever by het eylandt Chio, was Jonia, daer eertijdts de vermaerde stadt van Ephesien geweest is. Tusschen dit landt en Lesbo lagh Æolis, welckers zee-steden waren Myrina, Cuma nu ter tijdt Castro, en Phocæa nu Foglia vecchia genoemt. De provincie Doris is aen de Carparthische zee in den Chersonesus gelegen, de hooftstadt daer van was Halicarnassus, het vaderlant van de vermaerde History-schrijvers Herodotus en Dionysius; en de koninglijcke residentie Mausoli.

Galatia.

Galatia, oft Gallo-Græcia heeft den naem van de Gallis, die met de Griecken vermengt zijnde, eertijdts de plaetsen bewoont hebben, die aen Pontus Euxinus, tusschen Pontus en Cappadocia leggen. De steden waren Ancyra, nu ter tijdt Anguri geheeten, vermaert door het camelot, dat van 't geyten hair aldaer geweven wort. Synope, het vaderlandt van Mithridates, Amisus, nu Simiso genoemt. In dit lantschap is oock Paphlagonia, hedensdaeghs Romi geheeten.

Cappadocia.

Cappadocia, nu Amasia genoemt, streckt sich van Galatia af tot aen den Antitaurus; in 't zuyden is Cilicia, en

NATOLIA, quæ olim ASIA MINOR.
MARE MAGIORE, Turcis CARADENIS, olim PONTVS EVXINVS.
MARIS MEDITERRANEI PARS.
EVROPA
PARS THRACIA
ROMANIA
Archipelago, olim Mare Aegæum.
Metellino
Troya
Sio
Insula
Samo
Nicaria
Nicosia
Lango
Stampalia
Rhodus I.
Scarpanto
Mare Caspium
Golfo de Satalia
Golfo de Latazzo
CYPRVS INSVLA
Nicosia
Famagusta
Limisso
Salina
Paphos
Candelora
Antiochia
Tripoli
Aleppo
Sarachio
Bagdad
Bosphorus Thracius
Constantinopoli
Nicomedia
Brusa
Smyrna
Ephesus
Andrinopoli
Salonichi
Venetiani
Turchi
Persiani
Mamelucchi
Arabi
Tartari
Moscovitti
Germani
Italiani
Hispani
Gallorum
Anglorum
Belgarum
Hollandorum
Hungarorum
Polonorum
Sarmatarum
Tartarorum
Moscovitarum
Persarum
Arabum
Mamelucchorum
Turcorum
Italorum
Hispanorum
Germanorum

in 't noorden Pontus Euxinus: de lengte daer van is meer dan 4000 treden. Alhier in de velden Themiſcyriis waren eertijts de bloeyende Rijcken der Amazoniers, welcke Titianus, als Iſiodorus ſchrijft, ſeer aerdigh en bevalligh Eenborſtige genoemt heeft. De ſteden deſer Provincien zijn Trapezuntien, Themyſcira, Amaſia, het vaderlandt van Strabo, Iconium, en Maza.

Lycia. Lycia is naeſt Caria gelegen; de voornaemſte ſteden zijn, Patara en Telmeſſus.

Pamphylia. Volght Pamphylia, alleenlijck door de riviere Cataracte van Lycia afgeſondert; in het ſelve hebben geweeſt de ſteden, Sida, Attalia en Aſpendum; dit lant met Cilicia, wort op heden onder den naem van Caramania begrepen.

Cilicia. De hooftſtadt van Cilicia is nu ter tijdt Hama; van den Ouden Tarſus genoemt, die was 't vaderlant van den Apoſtel Paulus, een oude woonplaetſe der geleertheyt, by 't water Cydno gelegen. Strabo prijſt de hooge Schole deſer ſtadt. Daer leyt oock de Adena, en, by den bergh Taurus, Heraclæa.

Kleyn Armenien. Kleyn Armenien ſtreckt ſich tot aen Euphrates, in 't weſten wort het met Cappadocien bepaelt.

Rivieren. De rivieren van Natolia zijn Iris (nu Caſalmach genoemt) Halis, Ottomangiuck, Parthenius, Dolap, Sangaris, Sangri, deſe ontlaſten haer alle in den Pontus Euxinus. In Propontidem vloeyen Aſcanius, Rhindacus, Aſopus en Granicus. In Helleſpontum Simois en Scamander, die oock Xanthus genoemt is. In de Archipelagus loopen, Caicus, Hermus, Caiſtrus, Mæander, die, als Pruſæus ſchrijft, 600 bochten heeft. In de Middellantſche zee begeven haer Calbis, Xanthus, Limyrus, Cataractes, en meer andere.

Zee'n. De zee'n deſes lants zijn *Pontus Euxinus*, ofte de Swartezee, de Archipelagus, de Pamphyliſche zee, Propontis, Helleſpontus, *Mare Icarium*, Myrtoum, en die van Rhodus; alle deſe zijn dit landt ſeer dienſtigh, ſoo tot de ſchipvaert, als viſſcherye.

Bergen. De vermaertſte bergen zijn, Horminius in Ponto, Myſius die oock Olympius genoemt wort; de Sinnadiſche bergen, van wegen de treffelijcke ſteen-putten vermaert; Ida, in Phrygia, door den ouden twiſt der godinnen, en 't vonnis van Paris bekent; Tmolus in Lydia, die gout voortbrengt; Argæus in Cappadocia; Amanus (nu Monte Negro genoemt) in Cilicia, op den welcken hooge Ceder- en Genever-boomen groeyen, en de bergh Sabina, daer verſcheyden medicinale kruyden waſſen: hier zijn oock de bergen Dindyma en Chimæra, die vuur ſpouwt gelijck Ætna, welckers vlamme (als Plinius ſchrijft) grooter wort, als men daer water op giet, en wordt met hoy uytgebluſt. Dit is de top of 't hooghſte van den bergh Taurus, alwaer ſijne heuvelen beginnen; boven op deſen bergh woonen leeuwen, in 't midden geyten, van wegen vette weyden, en aen den voet kruypen de ſerpenten: hier van hebben de Poëten een monſter-dier gedicht, dat vuur ſpouwt, hebbende een hooft en borſt als een leeuw, den buyck als een geyte, en den ſtaert als een draeck, om 't welcke te temmen, Bellerophon geſonden was. Daer zijn noch andere bergen, als Antitaurus, Scordiſcus, &c. die ick om kortheyts wille na late.

Gebouwen. In Ionia was eertijts binnen Epheſien de koſtelijcke Tempel van Diana, toen ter tijdt door de geheele werelt vermaert, en onder de ſeven Wonder-wercken getelt. In deſe geweſten zijn nu noch ſeer vele gaſt-huyſen, die de Turcken Carbachara noemen; en men vindt door het gantſche Turckſche gebied anders geen herbergen, als deſe gaſthuyſen. Want de rijcke Turckſche Landvooghden, willende eenigh godtsdienſtigh werck doen, terwijlen ſy leven, laten ſulcke en andere heerlijcke wercken door een yver bouwen; na dien ſy meeſtendeels geen bloetverwanten kennen, dien ſy eenige weldaet mochten betoonen, meenende datſe hier mede veel goets doen, en gemeenlijck ſtichtenſe, by deſe gaſt-huyſen, een tempel, met een bad.

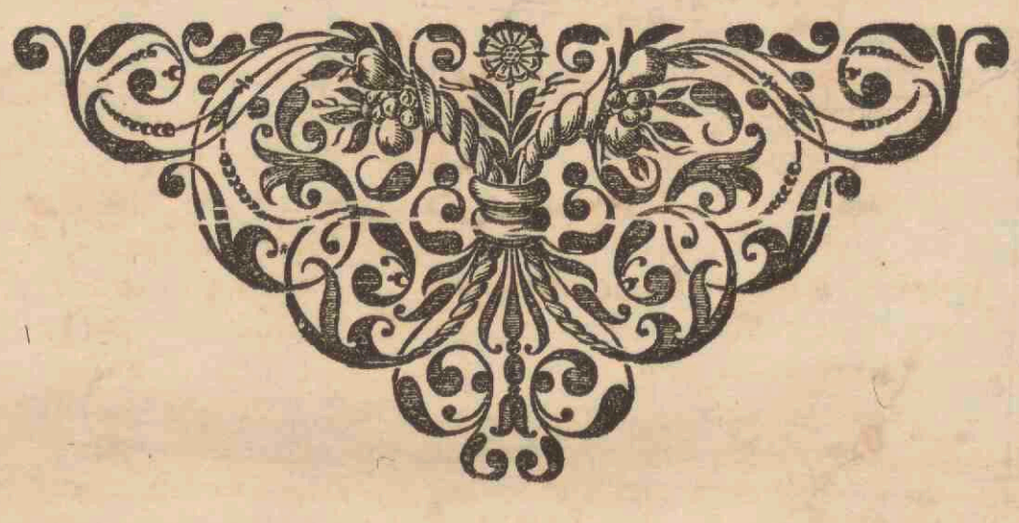

PALÆSTINA,

ofte

't LANDT VAN BELOFTEN.

Naem.

IN vorige tijden was de vermaertste Provincie van Syrien, het landt Chanaan, van Chanan den sone Cham genoemt, die, nae de scheydinge der natien by den Babylonsche toren, dat bewoont heeft. Het is oock het landt van Beloften geheeten, om dat het den Outvaderen, Abraham, Isaac, en Iacob, van Godt belooft was. En nae dat de oude inwoonders hier uyt verdreven, en de Israëliten in haer plaetse gestelt waren, is 't Iudæa genoemt. Ptolemæus en andere noemen 't *Palæstina*, nae de Palestijnen, vermaerde volckeren, in de H. Schrift Philistiim genoemt. De Christenen heeten 't het Heylige Landt. Dit leght in 't midden der weereldt, tusschen de Middellantsche zee en Arabien, van het welcke het met een lange ry bergen over den Iordaen gescheyden wordt; en streckt van Ægypten, nae Herodotus gevoelen, ofte, als andere meenen, van het meir Sirbonis, tot Phænicien toe. In 't oosten wort het met Syrien en Arabien bepaelt; in 't zuyden met de woestijne Pharan en Ægypten; in 't westen met de groote oft Middellandtsche zee, en in 't noorden met de bergh Libanus.

Gelegenheydt.

Palen.

Lucht.

Vruchtbaerheydt.

Dit landschap wort, boven alle andere, sonderling gepresen van wegen de gesonde en getemperde locht; alwaer de winter niet te koud, noch de somer te heet is: en insonderheyt van wegen de vruchtbaerheyt des aerdtrijcks, en overvloet van allerhande vruchten, dienende niet alleen tot des menschen onderhoud, maer oock tot wellust; deshalven het van de geestelijcke en wereltlijcke Schrijvers hoogelijck gepresen wort. Moses heeft den Israëliten van het selve gepropheteert Deut. cap. 8, vers. 7,8,9. Het soude te lang vallen te verhalen alle de getuygenissen van Iosephus, Plinius, en meer andere, die sy van de sonderlinge vruchtbaerheyt deses lants geven. Die daer af meer begeert te weten, lese Brocardus, die het selfs gesien heeft. Onder die dingen die tot wellust, oft tot de medicine dienen, wort voor al gepresen de edele balsem, die dit lant alleen van Godt gegeven was, maer wederom ontnomen is: de kostelijcke speceryen, de mastic, en twederley soorten van noten, te weten, amandelen, en pistacien. Uyt de bergen wort yser en koper gegraven. Het is overvloedigh van soete wateren, en lustige weyden; het heeft oock vele schapen en runderen, en melck: daer is oock goede jacht van wilde geyten, hasen, wolven, herten, leeuwen, beeren, en kameelen; patrijsen, quackels, en diergelijcke gedierten, en andere soorten van vogelen.

Asia.

Het landt Canaan hadde dertigh Koningrijcken en Koningen (behalven de Sydonische en Palestijnsche aen de zee-kant gelegen) toen het van de Israëliten verovert wierd, die meest de oude inwoonders doodden ofte verdreven. De Israëliten hebben ontrent 450 jaren van Vorsten ofte Rechters geregeert geweest, tot op den tijdt van den Propheet Samuel; welcke Vorsten niet allegader van een geslacht waren, oft uyt sekeren Raet verkoren wierden, maer men nam daer toe de beste uyt alle stammen. Daerna is dese regeringe van Godt verandert, op het ernstigh versoeck des volcks, in een Koningrijck, welcke vele jaren geduert heeft. In het selve hebben de Israëliten vele ellenden en jammeren uytgestaen, tot datse eyndelijck het Rijck gantsch verloren hebben. Wat voor veranderingen dese natie overgekomen sijn, en met hoe veel oorlogen sy geplaeght is, ('t sy sulcks geschiet is door haer eygen hartneckigheyt, daer mede sy noch haer eygen, noch eenige vreemde regeringe wilden onderworpen sijn, oft datse door hare sonden den toorn Gods verweckt hadden, ofte dat de uytlantsche Heeren begeerigh waren dese geluckige landen te incorporeren) getuygen niet alleen de geestelijcke, maer oock de weereltlijcke Historischrijvers. Dan sijnse gekomen onder het jock van hare nabueren, dan onder de Egyptenaers, Chaldeen, Meden, Persen, Macedoniers, en Romeynen, tot datse den Sone Godts en Heylandt des menschelijcken geslachts self aen het kruyce genagelt hebben; daer op menigerhande plagen en straffen gevolght sijn. Want Titus Vespasianus, na dat hy, in het jaer 73 na Christi geboorte, het Ioodsche landt gewonnen, en Ierusalem ingenomen had, heeft niet alleen veel duysent Ioden gevanckelijck weghgevoert, en veel met honger, pestilentie, vyer, en swaert omgebracht; maer oock den Tempel, met alle sijn cieraet, en alle andere heerlijcke gebouwen verwoest en bedorven, gelijck de Heere Christus haer voorseyt hadde. Daernae heeft Ælius Hadrianus de stadt wederom opgebout, maer de plaetse wat verandert. Doch den ouden Tempel Salomons heeft tot het jaer 363 woest gelegen, in welcken tijdt Iulianus de apostaet den Ioden verlof gaf, den selven wederom op te bouwen, die door eenigh mirakel verschrickt, het begonnen werck naegelaten hebben. In 't jaer 615 heeft Chosroes, Koning van Persien, de stad gewonnen, en 90000 menschen gedoot; die daernae van den Keyser Heraclius overwonnen en gevangen wierd. In 't jaer 636 heeft Haumar, Prince der Saracenen, het heele Ioodsche landt onder sijn gebied gebracht, en is 450 jaren in 't gewelt der Saracenen gebleven. In 't jaer 1097 (als by den Paus Vrbanus de II, in 't Concilie van Clermont, de heylige oorlogh besloten was, om wederom het H. landt

Oude deeling.

Regeeringe.

Horae itineris, 24 stadiorum. 1000 Passuum
3 6 9 12 15 18 21 24 27 30
MARE MEDITERRANEUM
MARE ÆGYPTICUM
MARE SYRIACUM
MARE RUBRUM
Occidens
Septentrio
Meridies
Orientis
TERRA SANCTA
quae in Sacris
Terra Promissionis olim
PALESTINA
Amstelodami
Ex officina Guilielmi Blaeuw 1629

te winnen,) heeft Godefrid van Bouillon een groot heyr Christenen versamelt,(want men seyt dat 'er wel drie hondert duysent voetknechten, en hondert duysent ruyteren waren,)en daer mede de Saracenen verdreven. In het jaer 1185 heeft Saladinus, Koning van Persien, de Saracenen wederom daer in gestelt, doch weynigh tijts daernae is 't van de Christenen weder verovert; en in het jaer 1217 van de Saracenen weder verkregen: tot dat eyndelijck,nae verscheyden veranderingen, de Turck het selve in 't jaer 1517 geheel verovert heeft.

Afdeeling. Dit landt begrijpt Idumæa, Iudæa, Samaria, en Galilæa.

Idumæa. Idumæa begint aen den bergh Cassius,ofte, als andere seggen, aen het meyr Sirbonis, en streckt sich naer 't oosten tot aen Iudæa. In het selve sijn de steden, Maresa, Rhinocorum, Raphia, Anthedon, Ascalon, Asotus, en Gaza.

Iudæa. Iudæa is het voornaemste deel van Palestina, tusschen de Middellantsche zee, en den *Lacus Asphaltites*, ofte Doode zee, Samaria, en Idumæa gelegen; het heeft sijnen naem van den stamme Iuda. Hier in sijn eertijdts veel steden en vlecken geweest; de vermaertste van allen was Hierusalem, de hooftstadt des Ioodtschen landts, door de geheele werelt vermaert. Ten tijden van Ptolemæus wierd sy *Ælia Capitolia* genoemt, heden wordt sy van de Barbarische inwoonders, Coz, Gods ofte Chutz geheeten. Behalven Ierusalem, sijn in 't Ioodsche landt meer andere steden en vermaerde plaetsen, als Iericho, Ioppe, nu Iaffa genoemt; *Turrus Stratonis*, naemaels *Cæsarea* geheeten; Bethlehem,Chebron ofte Hebron, van te voren Arbee; item Mambre en Cariatharbe, dat is te seggen, de stadt van vier mannen. Over den Iordaen is Macherus, een stadt en sterck kasteel.Hier sijn oock geweest Sodoma en Gomorra, die om hare grouwelen gantsch omgekeert sijn.

Hierusalem. *Andere steden.*

Samaria. Daernae volght Samaria,in't midden tusschen Iudæa en Galilæa gelegen. Dit landt heeft den naem van de hooftstadt Samaria, welcke van Amri, Koning van Israël gebouwt is, en nu ter tijdt Sebaste genoemt wordt. De steden aldaer sijn Sichem, naemaels Neapolis geheeten; Capernaum, Bethzaide, en Chorazin.

Galilæa. Galilæa leyt tusschen den bergh Libanus en Samaria, en wordt in Opper en Neder-Galileen gedeelt.Opper-Galilæa paelt aen Tyrus,en wort anders *Galilæa Gentium*, ofte Heydensch Galilæa genoemt. Neder-Galilæa leyt by het meyr Tiberias ofte Genezareth. In het selve sijn de steden Naim, Cana, Nazareth en Gadra. Voorts staet te weten,dat het gantsche Heylige landt gelegen is tusschen twee zeen, en den Iordaen.

Het heeft veel meiren, die bequaem sijn tot de scheep-vaert, en visch-rijck. De riviere Iordaen, van de Hebreen Iarden genoemt,onderscheyt dit landt,soo lang als het is,in twee deelen. Hieronymus schrijft,dat dese riviere uyt twee fonteynen, niet wijt van malkanderen gelegen, Ior en Dan genoemt,twee-hoornigh voort-komt, de welcke versaemt sijnde, de riviere Iordaen maken. *Meiren.*

De voornaemste bergen sijn, Hermon in het oosten, en Tabor in het westen, beyde groot en hoogh: de andere bergen Ebal,Bethoron,Mispa ofte Maspha, en Bethel, worden onder den bergh Hermon gerekent: Gelboe, Gerezim, Sarona, en Carmel by de zee gelegen, behooren onder den berg Tabor. Daer sijn noch de bergen Sion, Moriah, van Olyven, Calvarien, en meer andere. Oock sijnder veel schoone wouden ofte bosschen. *Bergen.* *Bosschen.*

In dit landt, insonderheydt te Ierusalem, sijn veel heerlijcke gebouwen geweest, als, *Mons Domus*, en het kasteel van de Iebuseen, op welck de Koning David de Arcke des Heeren brengen liet, alwaerse gebleven is, tot de tijdt dat den Tempel van Salomon gebouwt en gewijt is: de overblijfselen deser plaetse kan men noch sien; jae men wil seggen, dat op de selve plaets de Heer Christus het Paesch-lam met sijne Discipulen gegeten heeft. Aldaer siet men oock de begraefnisse des Konings Davids, 't welck tot noch toe den naem behouden heeft van Davids toren. Op den bergh Moriah siet men oock eenige overblijfselen van Mello. Voor al is daer geweest de treffelijcke Tempel Salomons, aen welcke hondert vijftigh duysent menschen,seven jaren lang, geduerigh gearbeyt hebben; van welckers heerlijckheyt men lesen mach in het eerste boeck der Koningen, het seste en sevende capittel; in het tweede boeck der Chronijken,het derde en vierde capittel. De wetten en ordinantien deses volcks sijn beschreven in de vier laetste boecken Moyses. *Gebouwen.*

ARABIEN.

Namen.

Rabien, in 't geheel aengemerckt, wordt door de Hebreen *Harab*, *Hereb*, oft *Ereb*, genaemt; en vervat d'Ammoniten, Moabiten, en verscheyde andere volckeren daer de H. Schrifture van spreeckt: behalven die sijn 'er de Scenitische Arabiers, by de Historyschrijvers vermaert, de Mineers, Sabeers, en anderen, van welcke Strabo, Plinius en Ptolemeus gewagh maken. Doch de voornaemsten sijn de Agareners en Sarasynen; d'eerste deser twee worden van d'oude Arabiers self El-Hegarim oft El-Magherin, inwoonders van Arabia Petrea, geheeten; d'andere worden oock van de gemelde Arabiers El-Sarak, oock Arab, en hare naburen Arabistan genaemt.

Gedaente. Het is byna vierkant, en is meer dan een Half-eylant; want de zee bespoelt het aen drie sijden: te weten, de Persische golf of d'engte *Grenzen.* van Harmuz, die het van Persien scheyd, aen d'oostsijde; ten westen heeft het de Roode zee, oock d'Arabische golf, oft Straet van Mecha, geheeten, die het van Africa affondert; en ten zuyden d'Indische zee: de noordsijde is beset met eenige rivieren, van welcke d'Euphrates de voornaemste is, en paelt daer mede aen Syrien en Chaldeen.

Deeling. Arabien wort in drien gedeelt, namelijck, Arabie Petrea, 't Geluckige, en 't Woeste, van welcke wy in 't bysonder sullen spreken. Wat de *Rivieren.* rivieren belangt, welcke in yder Lantschap sullen beschreven worden, staet hier alleen t'aenmercken, dat d'Arabiers voor de namen der groote rivieren het woort Xat stellen, en voor de kleyndere dat van Kor oft Wed, gelijck men in Spanje bespeurt aen de Wedelquebir, Vedyana, en andere, nu door verandering Guadalquebir en Guadiana geheeten.

Hoedanigheyt. Alle drie d'Arabien sijn soo heet van lucht, wanneer de zon die naerdert, dat men daer sonder den dauw, die des nachts valt en d'aerde ververst, niet soude konnen woonen, dan alleen in weynigh plaetsen, als by eenigh staende water oft rivier; en daerom te minder, dewijl het daer soo weynigh regent, insonderheyt op de landen ontrent de zee gelegen: doch de gene die wijt van de zeekusten sijn, hebben nu en dan regen op hare tijden des jaers. Aen de sijde die naer Persien streckt, waeyt des somers een *Wonderlijcke wint.* wonderlijcke wint, die d'inwoonders Gurim noemen, en byna uyt het zuydwesten komt, welcke soo heet en droogh is, dat hy alles waer op hy blaest verbrant, doet het leder t'samen trecken, verdrooght het aengesicht en de handen, en doet sich, als hy 't lichaem aenraeckt, als een vuur gevoelen. Doch als hy op 't allersterckste waeyt, soo is het water koelder dan in alle andere tijden.

Dit lant heeft veel water, fonteynen, en rivie- *Wateren.* ren, insonderheyt aen de sijde van de Persische golf; oock sijn hier veel warme wateren in grooten overvloet, dienstigh tot de genesing van verscheyde sieckten.

Hoewel vele plaetsen in dit lant dor en droogh *Aertrijck.* sijn, evenwel is 't overige vruchtbaer, en van alle noodige dingen voorsien: ja men siet in 't besonder een stuck lants tusschen den Tyger en den Euphrates, 't welck soo vet en vruchtbaer is, dat men genootsaeckt is de beesten uyt de weyde te drijven, op datse door overtollige vettigheyt niet souden versticken en sterven. Dit landt is op sommige plaetsen moerassigh, en onbequaem om saet t'ontfangen; soo dat men van de gene die vergeefs werck doen segt, datse het holle Arabien besaeyen. Het is oock soo santachtigh in eenige deelen, dat het grootste deel der pelgrims, die naer Mecha reysen, genootsaeckt sijn sich naer 't zee-compas te richten, en soo groot een gevaer als de scheeps-lieden loopen; want soo sich de wint wat te sterck verheft, sijn sy terstont met sant bedeckt: en vele van hen, om sich van 't stof te bevrijden, gaen in beslote kassen, en ontfangen de lucht door kleyne vensters. Hier sijn oock goede weyden voor allerley slagh van beesten, insonderheyt voor kameelen. 't Landt brengt voort vele dade- *Vruchten.* len, lamoenen, en velerley soorten van vruchten in volkomen rijpigheyt. De wieroock wast *Wieroock.* alleen in Arabien, en de beste te Dofar: dit is een slagh van gom, die, gelijck de benjoin, van de tacken der boomen valt. Hier is oock een andere gom, die wy geelen Amber, de Medicijns *Amber.* Karabe, doch d'Arabiers Karobah noemen. Arabien geeft oock Myrrhe, hoewel het groot- *Myrrhe.* ste deel van d'andere sijde der Roode zee uyt Ethiopien, en van de kust van Melinda, afkomt. Het verschaft veel Manna, en men *Manna.* brengt sekere soort van Basore, 't welck den dicksten honigh gelijckt. Door geheel Arabien vint men de vermaerde droogerye, die de Doctoren *Schem Anthos* noemen, en de Spanjaerden *Paja de Camello*, oft *de Mecha*, dat is, Stroo der kameelen, oft van Mecha; en beyde dese namen sijn eygentlijck, dewijl Mecha in Arabien legt, en 't kruyt van dese droogerye tot voedtsel voor de kameelen streckt. In 't bysonder worden in dit lant gevonden verscheyde soorten van balsem, nardus, kaneel, en andere kostelijcke gewassen.

Men siet hier veel schoone paerden opvoe- *Dieren.* den, als oock kameelen, en andere dieren, van welcke men in de besondere deelen sal spreken. D'ouden verhalen een gedenckwaerdige saeck van de slangen van Arabien, te weten, datse sich in 't gemeen dicht by den balsem houden, en soo sy iemant bijten, soo is de wonde

ARABIA.
Septentrio.
Meridies.
Occidens.
Orientes.
Milliaria Germanica Communia.
AGGARA.
ARDEN.
Beriara Desertum.
ARABIA DE SERTA.
ARABIA PETRÆA.
AYAMAN
ANNA.
Olim ARABIA Elcatif Desertum.
Desertum Theama.
MASCALAT.
Cancri.
FELIX
AMANZIRIFDIN.
THEAMA.
IRMIN.
ZIBIT.
ADEN.
ALIBINALI.
GVBELHAMAN.
FARTACH.
HERITH.
MAFFA.
BESCHARIN.
ORMVS.
PERSIÆ PARS.
MARE ELCATIF olim SINVS PERSICVS.
MARE ARABICVM et INDICVM.
MARE ARABICVS.
SINVS MECCA.
AFRICÆ PARS.
Tropicus Cancri.
Basora
Gamaron
Mascalat
Medina
Mecca
Maffa
Alibinali
Gubelhaman
Chenna
Zibith
Mocha
Aden
Fretum Babelmandel
Zocotora Insula, Hinc optima Aloe, ad nos vehitur.
As duas Irmãs
Deserta Vasta.
Fretum Basorae.
Milliaria Germanica Communia.

Maensteen. daer door sonder fenijn. Men vind hier oock den steen, die men maensteen noemt, dus genaemt om dat hy de maen vertoont, en die in 't wassen en afnemen gelijckt.

Gedaente van 't volck. D'Arabiers sijn in 't gemeen leelijck, mager, droogh en bruyn, als door de hitte gebrant: sy hebben een vrouwelijcke stem, en swarte oogen, met een fel en wreet gelaet; en sommige sijn geheel swart als d'Ethiopiers. Sy sijn seer genegen tot dievery, en schamen sich niet, te stelen als sy konnen, nochte te begeeren die dingen om niet diese op geen andere wijse konnen verkrijgen; en 't quaetste is, datse eyschen als of sy gunst bewesen, en hoese meer eysschen hoese meer begeeren, en sich onversadelijck toonen. Sy sijn oock seer bygeloovigh, wraeckgierigh, trachten na onrust en verandering in den Staet, onkuys boven de mate, ja self tot Sodomie genegen.

Genegentheden.

Oeffeningen. De gene die hier en daer door 't lant reysen, sijn in 't gemeen harders, die sich beesigh houden met het vee te hoeden, en somtijts daer nevens hunne rooveryen plegen: anderen begeven sich tot de koopmanschap; en vele tot het jagen van harten, dassen, struyssen, en andere beesten. Maer sy beminnen soo seer de luyigheyt, datse gantsch geen lant bouwen, om te sayen en mayen, doen geen hantwercken, nochte trachten hun levens onderhoudt door behoorlijcken arbeyt eerlijck te winnen: doch die in de steden hunne vaste woonplaetsen hebben, leven op een andere en betere wijse.

Huwelijcken. Sy nemen soo veel vrouwen als 't hen gelieft, sonder van de vorige te scheyden, gelijck de Turcken: doch sy hebben de gewoonte dat sy die koopen, en met gelt betalen: sy trouwen oock niet buyten haer geslacht.

Tael. Haer tael is byna door de geheele weerelt verspreyt. In 't meeste deel van Africa wort die in de Godtsdiensten gebruyckt; en alle de Mahometanen spreeken en leeren geen andere in hare scholen. Alle d'Asiatische volckeren, uytgeseyt eenige afgodische Indianen, dienen sich van dese tael; self in Europa is sy seer gemeen: want door geheel Grieckenlandt, Macedonien, Thracien, op vele plaetsen in Sevenbergen, Walachien, Moldavien, Hongarien, Servien, Bulgarien, Bosnien, Sclavonien, en Dalmatien, is sy genoegh bekent. Dat meer is, men heeft van d'Arabiers en in hare tael, de beste boecken van de Sterrekunst, en van 't oeffenen der Geneeskunst.

Beduynen. Sommige Arabiers, diese Beduynen noemen, reysen gedurigh met hare huysgesinnen door de woestynen van Arabien. Dit volck is seer arm, en naeckt, oft met beeste-vellen bekleet: sy sijn snoode roovers, en loopen hier en daer om water te soecken, en met een te verspieden waerse eenigen roof mochten bekomen.

Turkimans. Men siet oock in Arabien vele Turkimans oft Turcomans, dat is, ware Turcken, eerst uyt Turkestan gekomen, die sich in 't velt houden, en de plaetsen bewoonen die d'Arabiers te voren besaten: men siet hen met haere huysgesin en beesten in hoopen, diese Tayffes, d'Arabiers Cabiley, en de Tartaren Horden noemen, 't welck soo vele beduyt als stammen oft geslachten. Sy sijn sterck soo te voet als te paert, kloeck van leden, en vol van moedt. Sy leven van haer vee; maer vinden sy eenige gelegentheyt om te rooven, soo nemen sy die in achting. Haer vrouwen sijn oock sterck, en sijn in 't gemeen beesigh met het vee te hoeden.

Rijckdommen. De rijckdom van dit lant bestaet meest in het groot getal der paerden, waer mede d'inwoonders tot in Indien handelen; en in de groote menighte van hare kemelen en geyten; in de drooogeryen daer wy alreede van gesproken hebben, en verscheyden andere dingen.

Wapenen. De Koningen van Arabien hebben vele wapenen om mede te konnen schieten; doch d'Arabiers, die langs 't landt loopen, gebruycken spiessen tien oft twaelf vademen lang, van Indisch riet gemaeckt, met twee ysers, welcke sy op de schouders dragen, als sy te paert oft op haer kemels sitten, als onse pieckeniers de hare, en weten die kunstigh te handelen. Hare gemeene wapenen sijn oock bogen, pijlen, swaerden, schilden, en groote, breede en gekromde poinjaerden.

Regeering. D'Arabiers, die geen vaste woonplaetsen hebben, en van 't een gewest naer 't ander reysen, sijn in geslachten verdeelt, en hebben Heeren diese Xeques noemen, die in 't gemeen eenigh geschil maken oft voeden. D'anderen staen ten deel onder den Turckschen Keyser, oft den Sophi van Persien, oft onder bysondere Koningen en Heeren, die een van dese twee Princen onderworpen sijn; oft sy sijn vry, oft leven als een Republijck. D'Arabiers geven haren Koning de naem van Sultan, ofte Maleck; dese laetste naem beteekent oock in hare tale een engel: somtijts wort hy Xeque genaemt, hoewel dat woort gemeen is, en beteeckent een oudt man, oft Hooft van eenigh volck. Den Bassa van Caire bestiert, in de naem van den Turcksen Keyser, Arabie Petrea, en een deel van het Woeste, alwaer den Beglerbeg van Bagadad oock een deel regeert: het Geluckige Arabien, voor dat deel dat den Grooten Heer besit, staet onder de Beglerbegs oft Gouverneurs van Aden en Zibit.

Mahometanen. Het grootste deel van Arabien wort door Mahometanen bewoont, van welcker geloof wy elders spreken. *Christenen.* Hier sijn oock Christenen, en self Arabische monicken in de kloosters van den bergh Sinaï, niet wijt van de stadt Tor, en langs de Roode-zee, en in de wildernissen, welcke de gewoonten van de Grieckische kercke volgen.

ARABIE PETREA.

Namen. A *Rabie Petrea*, dat dese naem heeft van de hooftstadt *Petra*, (hoewel het andere, misschien door dwaling in 't woort *Petra*, *Steen-achtigh Arabien* noemen,) wierd eertijts *Nabathea*, en in de H. Schrifture *Syrie Sobah* geheeten, begrijpende de landen van Kedar, der Amalekiten, en Madianiten; hedensdaeghs wort het *Barraab*, en *Bengaucal*, of *Rathalalhaga* genaemt.

Grenser. Het paelt ten oosten aen een deel van Woest Arabien; ten westen aen de woestijne van Egypten,

pten, gelegen tusschen de Roode zee, en de Middelantsche; ten noorden aen Palestine en Syrien; en ten zuyden aen de Roode zee, en de bergen van Geluckigh Arabien.

Plaetsen. Dit gewest heeft weynigh bewoonde plaetsen, als sijnde vol woestijnen, in welcke d'Israëliten byna veertigh jaren bleven. Men siet in 't landt van Geocal, dicht by Egypten, Caras met sijn woestijne, door andere Charac genaemt, eertijts een voorname stadt, doch nu maer een kleyn stedeken ontrent een dagh-reyse van Petra; en daer by den berg Hor, ontrent welcke Godt de vurige slangen onder 't volck sond, na datse wegens het manna tegen hem gemurmureert hadden: voorts Eliagar, en de berg Oreb oft Choreb, een deel van den bergh Sinaï, waer Moyses, op den steen slaende, 't water in grooten overvloet quam uytspringen; by welcke Elias sich oock een langen tijdt onthiel. Men siet beneden den top van desen bergh, in een dal, ter plaetse daer men houd dat Elias woonde, een kerck gebouwt; en aen den voet des berghs een kleyn kloester Saranda Pateres genaemt. Marat is hier niet wijt af, waer de bittere wateren van Moyses, alleen door 't inwerpen van hout, soet wierden gemaeckt. Daer na komt men by den bergh Sinaï, door d'Ouden *Mons Melanes*, of Swarte, genaemt, en nu Tur door d'Arabiers, Sur door de Joden, en Turla door de Turcken, gelijck oock 't geheele gewest. Hy leght in het lant van Madian, en men siet hier een groot kloester S. Katarine geheeten, in 't welcke men de pelgrims ontfangt; het is aen de voet van den bergh Horeb gelegen, en met hooge muren omringt, om de roovers buyten te houden: hier rust het lichaem van de gemelde S. Katarine, van 't welcke men segt, dat de beyde handen noch geheel sijn gebleven.

Den bergh Hor. *Eliagar.* *Marat.* *Den berg Sinai.*

De woestijne Pharan ofte Sinai. De woestijne Pharan heeft geen water, en is elf daghreysen groot van den bergh Sinaï tot aen Kadesbarne. In dese woestijne waren d'Israëliten 38 jaren, sonder datse ooit water en Manna gebreck hadden, en sonder dat hunne kleederen en schoenen versleten; in welcke oock meer dan sesmael hondert duysent mannen, behalven de vrouwen en kinderen, sturven.

Daer na komt men by den bergh Outh, Magara, en Sadmor; en van daer by de stadt Petra, van Josephus, Arecem en Arcen, en nu Arach ofte Herach genaemt: sy legt in een valeye geheel met bergen gesloten, en is gelijck ongenaeckbaer.

Petra.

Bosra. Bosra, hedendaeghs Bussereth en Burseth geheeten, wort in dit lant gestelt door Ptolemeus, die het Bostra noemt: in dese stadt is Keyser Philippus geboren. Aen 't eynde van dese Provintie siet men de stadt Ninive, een ander als die van Assyrien, welcke die van 't lant Neneve noemen. Hier is oock de stadt Assor, de voornaemste van een Koninckrijck, in de woestijne, in 't welcke noch overigh is de naem der Ismaëliten.

Ninive.

Rabbath. Men siet hier noch d'overblijfselen van Rabbath Moab, door d'inwoonders Rhabmathon geheeten. Doch de vermaertste plaets van dit lant is Tor, eertijts Hermopolis genaemt, naer welcke men gaet van de bergh Sinaï door een groote vlackte, die sich tot aen de Roode zee uytstreckt, op welckers oever Tor is gelegen: men noemtse een stadt, om den grooten deurtocht, hoewel het maer een kleyn vleck is. Hier gingen de kinderen Israëls deur de Roode zee, die op dese plaets de breette heeft van drie mijlen.

Tor.

Dit lant heeft weynigh water, dan alleen op eenige plaetsen, die d'Arabiers boven andere beminnen. Oock is het aen alle sijden woest, onvruchtbaer, oneffen, en soodanigh met sant vervult, dat 'er de wint somtijts een bergh van maeckt; soo dat men in dese woeste gewesten, daer men geen wegh kan bespeuren, in 't reysen het compas moet gebruycken. Het heeft geen graen, uytgeseyt in de valleyen van den bergh Sinai, daer men eenige vruchten versamelt. Oock is hier kool, latuw, beete, uyen, loock, en diergelijcke gemeene kruyden, en alssem. Doch sy worden seer verquickt door hare stercke wijnen, dewijl d'Arabiers die Christenen sijn, d'Armeniers en Griecken de wijnstocken planten en bearbeyden. Dit lant brengt den witsten albaster voort; en d'oevers der zee geven korael, dat d'Arabiers Chavein noemen, en van binnen hol is op verscheyde plaetsen.

Hoedanigheden. *Water.* *Aertrijck.* *Vruchten en kruyden.* *Albaster.* *Korael.*

By Tor wort veel visch gevangen, en in 't bysonder die groote zee-schildpadden, welckers decksel oft schild soo groot is als een huysdeur. Hier sijn groote kudden van beesten diese Gazeles noemen, die op den bergh Sinaï loopen, en door 't lant vele kemelen, en andere dieren.

Visch. *Schildpadden.* *Vee.*

D'Arabiers van dit gewest sijn verschrickelijck aen te sien door hun lang hair. Sy hebben geen andere oeffening dan te rooven, om ten koste van een ander te leven. De voornaemste houden sich in de steden; maer 't gemeene volck woont in sijne tenten, en voeden vele kemelen. Sy eten 't vleesch noch half raeuw, en drincken niet dan de melck van hare kemelen, behalven de Christenen, die wijn gebruycken.

Zeden. *Oeffening.*

In de stadt Tor komen in 't gemeen de Caravanen, die van Meke, van Geluckigh Arabien, en uyt d'Indien peper, gember, noten-muskaten, nagelen, lack, drakenbloet, en macis herwaerts brengen.

Koopmanschap.

Dit lant wort bestiert door den Bassa van Cairo, als oock een deel van Woest Arabien.

Gouvernement.

De stadt Arach oft Petra, en andere plaetsen, sijn door Arabische Mahometanen, die de Joden Gug, en de Turcken Mugug noemen, bewoont. In Arach sijn oock eenige Christenen, na hunnen gordel gebynaemt. Op de berg Sinai woonen Grieckische en Arabische Calogers oft monicken; en te Tor sijn Grieckische, Arabische en Armenische Christenen; oock eenige Joden, die in de stadt en op den bergh Sadmor woonen.

Religie.

GELVCKIGH ARABIEN.

GEluckigh Arabien, eertijts *Sabea* en *Saba*, en door de Hebreen *Seba* genaemt, heeft die naem van Saba, soon van Chus; van de nieuwe Latijnsche Schrijvers wort dit lant het

Namen.

tweede Arabien, en nu door d'Arabiers ſelf *Mamatto* geheeten.

Grenſen. Het paelt ten noorden aen Arabie Petrea en 't Woeſte, van welcke het door de bergen byna in 't midden met twee armen geſcheyden wordt, een der ſelve komt uyt by de haven ofte ſtraet van Babelmandel, en de tweede by de Caep van Raſalgate: de zee beſpoelt het aen d'andere ſijden; want het heeft d'Arabiſche golf ten weſten, de golf van Ormuz of van Perſien ten ooſten, en de groote Roode zee, met de Caep Fartach, en 't Koninckrijck Aden, ten zuyden. D'omgang langs den oever is ontrent 3500 kleyne mijlen. *Omring.*

Koninckrijcken. Het vervat verſcheyde koninckrijcken, van welcke de voornaemſte ſijn die van Aden, Fartach, Zibit, en een deel van 't Rijck Ormuz.

Rivieren. Vele rivieren beſproeyen dit landt, van welcke de voornaemſte ſijn de gene die haren oorſprong ontfangen uyt de bergen Anna, Balcath, Elon, Zimas, Bendecar, Sabel, en andere: ſy worden Caybar, Lantrecath, Cozerath, Nazeran, en Zibeth geheeten, welcke laetſte de naem draeght van het koninckrijck daerſe deur loopt.

Steden. De vermaertſte ſteden langs de zeekuſten, als men uyt Arabie Petrea komt, ſijn de koopſtadt Imbo, daer na Zezzan, dicht by 't eylant Camaran; en in 't lant, niet wijt van 't gemelde Imbo, legt Azzelan, en Medina Talnabi, dat is, Stadt van de Propheet. Deſe naem Medine is gemeen, en beteekent een bewoonde plaetſe, en daerom ſijn d'Arabiers gewoon daer eenigh ander woort by te voegen, om die t'onderſcheyden; daer uyt komt, dat men in Spanje ſiet Medina Celi, Medina Cidoni, dat men Sidonia noemt, en Medina del Campo, (namen door de Arabiſche Mooren, als ſy Spanje beſaten, aen die ſteden gegeven;) maer de Perſianen en Arabiers noemen deſe ſtadt door uytmuntentheyt Medina, en ſomtijts Medina el Naby, dat is, ſtadt van de Propheet. Sy heeft ontrent 300 huysgeſinnen: hare wallen en huyſen ſijn van ſteen gebouwt. De Mezquite oft kerck deſer ſtadt, waer in men de kiſt van Mahomet ſiet, is vierkant, hondert treden lang, en tachtentigh breet. Sy heeft twee poorten, en een overwelft dack, dat op 400 colommen van witte ſteenen ruſt, waer aen ontrent drie duyſent lampen hangen. In 't inkomen van deſe Mezquite ſiet men een toren van vijf treden in 't vierkant, in welcke de kiſt van Mahomet is te ſien, hoewel andere ſeggen, dat die te Meke geëert wordt. Wat belangt het gevoelen van ſommige, dat het een yſere kiſt is, en door een zeylſteen om hoogh in 't gewelf is getrocken, en dus als in de lucht hangt, is een grove doling; want de Prins Radzivil heeft die ondeckt, en aen de weerelt getoont, als hy ſeyt, dat hy te Damas van verſcheyde Turcken, die van hunne pelgrimagie, gedaen te Meke, wederkeerden, had verſtaen, dat ſijn kiſt niet in de lucht hangt, maer ſeer verheven op dunne colommen in een enge en donckere plaets ſtaet, die geen licht dan van eenige lampen ontfangt: in voegen dat de gene dieſe van verre beſchouwen, meenen datſe om hoogh hangt; maer als men naerdert, ſoo beſpeurt men datſe op colommen is geſtelt. *Medine.*

De ſtadt Meke oft Mokah, eertijts Mochura geheeten, legt vier goede daghreyſen van Medine; en is ſeer ſchoon, en volckrijck: ſy heeft ontrent ſes duyſent huyſen, die wel gebouwt ſijn; en is niet met muren beſloten, maer met bergen dieſe rontom omringen; ſoo dat men alleen op vier plaetſen daer in kan komen. In 't midden deſer ſtadt ſiet men een ſchoone ronde kerck van ſteen gebouwt, die rontom meer dan negentigh poorten heeft, en is geheel overwelft. In 't middelſte deel der ſelve ſiet men een toren, alwaer, gelijck ſy ſeggen, Abraham ſijn eerſte huys bouwde; of liever, als Joannes Andreas Alphaqui ſegt, waer Iſmaël d'eerſte Beitalla, of Huys Godes, oprichtte; welcke vijf oft ſes treden in 't vierkant heeft. *Meke oft Mokah.*

De haven van Meke is de ſtadt Ziden, die eertijts geen muren noch graften had; maer dicht by de zee ſeer fraye huyſen. Deſe plaets wort van de Moren ſoo heyligh als Meke en Medine gehouden; en men begon die, na dat men de Portugeſen geſien had, met muren t'omringen: ſy legt ontrent twaelf mijlen van Meke. D'inwoonders ſeggen, dat het graf van Eva in een kerck is, die niet wijdt van de ſtadt is gelegen. *Ziden.*

Zibit volght daer na, welcke draeght de naem van Koninckrijck, van welcke ſy de hooftſtadt is: ſy legt tuſſchen twee bergen ontrent twaelf mijlen van de zee, en is rijck, ſchoon, en wel gebouwt. De Turcken hebben in 't jaer 1538 deſe ſtadt vermeeſtert. *Zibit.*

Aden is oock de hooftſtadt van een koninckrijck van de ſelve naem, eertijts Madoce genoemt, en gelegen als aen de mont van de Roode zee in een valleye, aen d'een ſijde geſloten met ſtercke muren, en aen d'andere met bergen op welcke vijf kaſteelen ſijn, daer men wacht houd, om de afvarende en aenkomende ſchepen. De ſtadt heeft ontrent ſes duyſent huyſen, en was eertijdts aen 't vaſte landt gehecht; maer ſy is door kunſt als tot een eylandt gemaeckt. *en Aden, Koninckrijcken.*

't Koninckrijck Aden heeft op de ſelve kuſt de ſteden Hodeida en Maha, door de Turcken ingenomen; en de ſteden Cubit en Zazer. Vijftien mijlen van Aden ſiet men in 't vaſte lant de ſtadt Lagi, gelegen in een vlackte, en ſeer wel bewoont: en een daghreyſe van daer legt de ſtadt Ajas tuſſchen twee heuvelen, in 't midden van welcke is een valleye, waer in de marckt wort gehouden. Twee daghreyſens van daer ſiet men de ſeer ſtercke ſtadt Dante, gelegen op eenen bergh; en twee andere daghreyſen verder de ſtadt Almacharana op den top van een bergh, ſeven mijlen hoogh, op welcke niet meer dan twee perſoonen nevens elckander, om de ſmalte van de wegh, konnen klimmen; doch de ſtadt leght vlack en effen, en is wel gebouwt: twaelf mijlen van hier komt men by de ſtadt Reame, die ontrent twee duyſent huyſen heeft, en aen d'een ſijde een bergh met een ſterck kaſteel. *Hodeida, Maha, Cubit, en Zazer.* *Lagi.* *Ajas.* *Dante.* *Almacharana.* *Reame.*

Sana. ſteel. Sana leght wel dertien daghreyſen van daer op een bergh, en heeft byna vier duyſent huysgeſinnen: hare muren ſijn tien vademen hoogh, en twintigh breet; ſoo dat 'er acht paerden nevens den ander ſonder hinder op konnen loopen: ſy heeft ſchoone huyſen, en haer omring is ſoo groot, datſe vele wijngaerden, velden, en tuynen op onſe wijſe, in ſich begrijpt.

Taeſe, Damer, en andere plaetſen. Taeſe leght drie daghreyſen van Sane op een hoogen bergh; en een daghreyſe verder is Damer, een ſtadt van vele rijcke kooplieden bewoont. Als men weder aen de kuſt komt, tuſſchen Aden en de Caep van Fartach, vint men de plaetſen Abiam, Ar, Canacam, Brum, Argel, Xael hooftſtadt van 't koninckrijck Herit; en de ſtadt Cayem oft Caxem, ſeven mijlen verder weſtwaert aen dan de Caep Fartach gelegen.

Herit.

en Fartach, koninckrijcken. Wat belangt het koninckrijck Fartach oft Fartas, welcker inwoonders Fartachins genoemt worden, het heeft de ſteden Xeſequi, Diuphar ofte Dieulphar, en Pecher, langs de zeekuſten, en ſijn hooftſtadt Fartach oft Fartas: doch nu ſtaet Diuphar oft Dophar onder 't gebiedt der Turcken. Daer na ſiet men Norbante byna tegen over Curia Muria; en in dit lant hebben d'Ouden de Sabeers, oude volckeren, geplaetſt.

Norbante.

Saba. De ſtadt Saba oft Sabah is op een hoogen bergh, met boomen verciert, en meer dan 600 Franſche mijlen van Jeruſalem, gelegen. Van Curia Muria tot aen de Caep van Raſalgate, welcke ſommige Facalphat, en d'ouden Siagre noemden, ſijn ontrent 120 mijlen langs de kuſt, die ſeer dor is; en daer begint het gebiedt van 't koninckrijck Ormus, welck aen Arabien grenſt: en van daer tot aen de Caep van Mocandan, Aſabore door Ptolomeus genoemt, ſijn ontrent 87 mijlen langs de kuſt, op welcke men ſiet de volgende plaetſen van 't ſelve koninckrijck, als Calayate, Curiate, Maſcate, Soar, Calaya, Orfacan, Doba en Limma, dat acht mijlen op deſe ſijde van de Caep Mocandan legt; en al het landt dat tuſſchen deſe twee Capen ſich uytſtreckt, wort in d'Arabiſche tael Hyaman genaemt, 't welck is het ware Geluckigh Arabien, en het vruchtbaerſte deel van het gantſche Arabien.

't Rijck Ormus.

Hyaman.

Plaetſen in 't vaſte landt. Als men verder in 't lant gaet, vint men de plaetſen Gibilie, Gublelchama een koninckliijcke ſtadt; daer na Herbaliama, Corſa, Negrame en Amanſiphilirine met ſijn koninck; noch verder Caſimurt, Maraine, Elachaier, en Alibinali, de hooftſtadt van ſijn lant; oock is 'er Magiaraba, Haim, Haſta, en Moffa, een koninckliijcke ſtadt. Wijders ontmoet men Miga, Mirigate, Sire, Dephine, Carut, Marimate, en Apole.

Republijcken. Rontom een groot en wijt uytgeſtreckt velt ſiet men de ſteden en Republijcken Mantile, Nazzua, Balia en Zacchi, ſoo dicht by een gelegen, dat men op d'een plaets de haenen van d'andere hoort kraeyen.

Andere plaetſen op de kuſt, en in 's lant. Als men by de Caep van Mocredam komt, vint men op de kuſten Corſcan, Dadene, Raccolime, Calba en Bochabla, Berou eertijts Bilene genoemt, Puzze, Moci, Macin en Lima; en in het lant Tiagorzata, Canta, Zochar en Ormagade. Wijders voortgaende langs de kuſt, ſiet men Martimoz, Feid, Carburſe, Maſcalat hooftſtadt van een koninckrijck; Tomuſſe, en Imen oft Imin. Daer na vint men Laſſach, een vermaerde ſtadt, en 't hooft van een Provintie gelegen by 't eylant Barhem, en een der gene welcke de Turcken in dit lant beſitten. De haven van Katife oft Elkatife, die haren naem aen de Perſiſche golf meedeelt, behoort oock tot dit lant, en 't Gouvernement van Laſſah, en is mede in de macht der Turcken: ſy legt op de Perſiſche golf, recht tegen over Baharem. Daer na komt men by Alazze, daer Woeſt Arabien begint.

Hoedanigheyt. Lucht. 't Geluckigh Arabien gaet in geſontheyt van lucht d'ander twee Arabien te boven. Almachara en Reame genieten de beſte lucht van de weerelt; ſoo dat ſommige van hare inwoonders een hoogen ouderdom, ja ſomtijts tot 125 jaren, bereycken. Doch te Ziden is een ongeſonde lucht, waer door daer vele ſieckten heerſchen.

Water. Dit lant wort oock meer ververſt door fonteynen dan de twee andere deelen; evenwel ontbreeckt hen water op verſcheyde plaetſen, als in Almachare, daer ſy tot vertrooſting een regenback hebben, die ſoo groot is dat hondert duyſent menſchen met haer water hunnen dorſt konnen leſſchen; doch op andere plaetſen is geen ander water dan dat 'er door de kemelen gebracht wort.

Vruchten. Dit landt is ſeer vruchtbaer op de plaetſen die van eenige rivier beſproeyt worden, en brengt veel garſt, en groote menighte van graen voort, nevens d'uytnemenſte vruchten der weerelt, als citroenen, oranje-appelen, vygen en perſicken van ſeer goeden ſmaeck, pompoenen, loock, en ajuyn in grooten overvloet. Hier ſijn oock veel palmboomen, myrrhe, wieroock, en caſſia: doch by Dualfar oft Diufar vint men de beſte wieroock van Arabien, en in een ongelooflijcke menighte.

Dieren. Dit deel van Arabien voedt veel leeuwen, luypaerden, tijgers, muyl-eſels, paerden, oſſen en ſchapen. De kemelen gaen hier by heele troepen; en de ſchapen hebben ſeer lange ſtaerten, ja op ſommige ſoo groot en ſwaer datſe meer dan veertigh ponden wegen, en deſe ſlagh hebben geen horens, en konnen naulijcks gaen om hare vettigheyt.

Viſſchen. De zee verſchaft hen oock rontom de kuſten veel viſch; maer by Maſcate is die in ſulck een menighte, dat men heele ſchepen daer meê bevracht, om naer Indien te voeren: oock worden niet wijt van d'oevers paerlen gevonden, en een koſtelijcken ſteen, die ſommige Cornaline noemen.

Zeden. Geſtalte. De bewoonders der zeekuſten ſijn van een oly-achtige verwe, byna als d'Abyſſinen oft Ethiopers; maer in 't lant ſijn die van Almachara blancker dan andere; doch die van Reame ſijn ten meeſtendeel ſwart. Sommige hebben aengemerckt, dat die van dit lant ſijn van een ſchoonder geſtalte, en veel aengenamer dan d'andere Arabiers.

Genegentheden. Sy ſijn groote jagers, arbeydſaem, hoovaerdigh, vermetel, en oorloghslieden, van een

goet

goet verſtant, en hooge gedachten, en die treffelijck weten te ſpreken, en dat alleen door een natuurlijck vermogen: ſy houden ſich beeſigh, om de kenniſſe der kruyden, tot de Medicijn-kunſt dienſtigh, te bekomen; ſommige nemen een groot behagen in de Poëſie, en vele van hen begeven ſich tot den koophandel. *Oeffeningen.*

De rijckdommen van dit lant beſtaen in drogeryen, juweelen, en paerden. Den voornaemſten handel te Aden geſchiet meeſt in meede oft krappe, waer van ſy jaerlijcks twintigh duyſent laſten verſenden, met paerden, rooſe-water, drooge raſijnen, en opium. Sy handelen ſterck op Caire, en door geheel Ooſt-Indien. Te Aden wort de marckt 's nachts gehouden, om d'overgroote hitte des daeghs; en al de ſchepen, die van Indien, Ethiopien en Perſien komen, ſetten ſich hier ten ancker, om ſich t'ontladen, en andere waren in te nemen. *Rijckdommen. Koophandel.*

Dit lant gehoorſaemt ten deel den Turckſchen Keyſer, welcke, ſedert het jaer 1538, de koninckrijcken Aden, Zibit en Zidem beſit: hy onderhoudt te Aden een Beglerbey, die over alle deſe geweſten gebiedt. Calife, niet wijdt van de grenſen van Ormuz gelegen, en Maſcate, ſijn mede onder den Grooten Heer ſedert het jaer 1542. Doch verre het meeſte deel van Geluckigh Arabien is noch vry van de Turckſche heerſchappye. *Regeering.*

D'inwoonders ſijn Mahometanen, gedeelt in verſcheyden ſecten, gelijck men beſpeurt aen de gene die op den bergh benoorden Ajaz woonen, welcke aen Mahomet, Homar, en ſijne medebroeders, gelooven; maer die van den anderen bergh volgen de leeringen van Ali, en de meeningen der Perſianen, ſeggende, dat d'andere ketters ſijn, ſoo datſe daerom ſomtijts d'een den ander ombrengen. *Religie. Mahometanen.*

De devotie te Medine geſchiet aldus: niet wijdt van deſe ſtadt ſtaet een put, daer de Caravane ſich een dagh ophoudt, en yder ſich waſt en reynight; daer na gaet men in de ſtadt, en in den tempel, daer men de dootkiſt van Mahomet ſiet, (niet te Meke oft Mecha;) hier doet yder ſijn gebeden en andere plechtelijckheden en ceremonien, en beſchouwt de graffſtede. Maer men ſiet hier geen yſere oft ſtale kiſt, noch zeylſteen, daer 't gerucht ſoo veel van ſegt door een byna gemeene doling: van hier gaenſe naer Mecha, daer ſy oock hunnen Godtsdienſt, na hunne wijſe, verrichten. De Mahometanen houden voor een ſekere ſaeck, dat de gene die in pelgrimagie naer Medine gaen, en tegenwoordigh ſijn op de groote ſolemniteyt oft hooge feeſt die daer in September wort gehouden, geheylight en ſaligh ſijn, en niets meer noodigh hebben om in 't Paradijs te komen; in voegen dat ſy de ſelve Agi, dat is, Geheylighde, noemen. *Devotie te Medine.*

WOEST ARABIEN.

Namen. WOeſt *Arabien*, dat de Hebreen *Kedar*, de jongſte Schrijvers het Eerſte oft Neder-Arabien, en de Barbaren het Arabien van Sam oft Xam, dat is, van Syrien noemen, om dat het daer aen paelt, wordt oock Beriara geheeten.

Dit lant paelt ten ooſten aen dat van Babylon langs de bergen die ſich van den Euphraet tot aen de Perſiſche golf uytſtrecken; ten weſten breyd het ſich uyt tot aen Trachonitides, Arabie Petrea, en Syrien; ten noorden grenſt het aen Meſopotamien; en ten zuyden aen de bergen van Geluckigh Arabien, en ten deel aen de Perſiſche golf. *Grenſen.*

Hoewel dat dit deel van Arabien het Woeſte wort genaemt, ſoo is 't evenwel op ſommige plaetſen, inſonderheyt by den Euphrates, bewoont. Men ſiet niet wijdt van de Perſiſche zee de plaetſen Carmodibara, Cuës, Coſtache, Conga, Monahon, Ratama, Toron aen de mont der riviere Carazzar, en op den Euphrates ſiet men Ana met ſijn woeſtijnen; de naem deſer ſtadt beteeckent moeyte of gramſchap, en ſy ſtreckt ſich uyt tot aen de beyde oevers der riviere, ſoo dat d'een ſijde als in Meſopotamien, en d'ander in Xam oft Arabiſtan is gelegen: ſy is met muren, doch die out ſijn, omringt, en heeft een ſterckte aen de noordſijde: ſy beſtaet uyt twee ſtraten, d'eerſte aen d'eene, de tweede aen d'ander ſijde van den Euphrates, yder ontrent twee mijlen lang; en beyde met ontrent vier duyſent huyſen voorſien. *Plaetſen. Ana.*

Als men van daer naer Alep gaet, ontmoet men een groot dorp, Sukane genaemt, van 't Arabiſch woort Sukan, 't welck ſoo veel beduyt als koken oft ſieden, gelegen tuſſchen twee bergen, met een Sterckte in 't midden. Van daer komt men by de plaets Taybah, dat ontrent 250 huyſen heeft, en een ſterckte van aerde zooden, op de verwoeſtingen van een ander, dat van ſteen was, gebouwt. *Sukane. Taybah.*

Mexat Ali oft Mam Ali, welck beteekent Meſquite oft Bedehuys van Ali, is oock een ſtadt van dit geweſt, gebouwt, byna duyſent jaren geleden, by een lac dat den Euphrates maeckt, of op een van ſijne armen, twee daghreyſen van Bagadad. *Mexat Ali.*

Mexat Ocem, dat is, de Meſquite van Ocem, leght in deſe lant-ſtreke: 't is een open plaets, doch met vier duyſent huyſen voorſien, waer van eenige ſeer wel, na de wijſe van 't lant, doch laegh ſijn gebouwt. *Mexat Ocem.*

Men plaetſt hier oock Chrau en Beriana, met ſijn woeſtyne, in welcke men veeltijts, als men van Damas naer Bagadad reyſt, een groot geraes in de lucht hoort, als van volck te paerde, en vele diergelijcke vreemdigheden, die de Caravanen verbaeſt maken. *Chrau en Beriana.*

Saba, hedensdaeghs Simiſcaſac geheeten, is oock een ſtadt van dit Arabien: ſommige meenen, dat de drie Magi oft Wijſen, (die men oock de drie Koningen noemt,) uyt het geſlacht van Balaam en der Zabaïſten ſijn geſproten, welcke d'opſtandinge der dooden geloofden; en datſe uyt deſe ſtadt van 't Woeſte, en niet uyt het Geluckigh Arabien, naer 't Jootſche landt ſijn gereyſt. *Saba, oft Simiſcaſac.*

Dit landt heeft meeſt over al een getemperde lucht, behalven aen de ſijde van 't landt van Bagadad, daer de ſelve dicker is en vol nevelige *Hoedanigheyt. Lucht.*

velige dampen, uyt oorsaeck van de moerasschen die den Euphrates voortbrengt, als hy sich over 't platte lant uytspreyt; en te Sukane, dat oock een ongesonde lucht heeft.

Aertrijck. Dese Provintie streckt sich wijt uyt, maer 't meeste deel is berghachtigh, dor en vol sandt: sy heeft niet verre van Babylon seer groote woeste velden, en in 't oosten eenige moerasschen; doch niet tegenstaende de sware lucht, hitte en dichte regenvlagen, groeyen hier uytnemende vruchten op de plaetsen die bebouwt sijn; en de wijnstocken wassen in d'aerde die afgeschoten is, en dat in sulck een menighte dat men sich moet verwonderen. Dat gedeelte leght naer 't westen, dat met soo vele santbergen beset is, door 't welcke men met het compas, als op de zee, moet reysen: maer de plaetsen in de vlackte, die bequaem sijn om tarwe en haver voort te brengen, geven veel voordeel aen hunne meesters.

Granen en vruchten. De landeryen ontrent den Euphrates gelegen, geven overvloet van garst en dadelen; en die van Mexat-Ocem veel tarwe, garst, erten en boonen, vruchten d'onse gelijck; maer hier sijn weynigh boomen.

Gedierte. In dit lant sijn oock een groote menighte rammen, schapen en geyten, en diergelijcke dieren die de heyde beminnen; oock seer veel kemelen, om de groote weyden in de woestijne, en de goede lucht. Maer men vint hier weynigh of geen swijnen.

Visschen. Den Euphrates heeft vele goede visschen niet wijt van Ana, en op andere plaetsen; en die van Mexat-Aly hebben 'er een groote menighte in een lac oft staende water dicht by de stadt; maer de Moren maken 'er weynigh wercks af, en etense selden.

Gestalte der inwoonders. D'inwoonders van het woest Arabien sijn van fraye gestalte, en komen veel tot hoogen ouderdom. Die van Mexat-Aly sijn meestendeel wit, gelijck als die van Ana; en de vrouwen van Sukane munten uyt in schoonheyt.

Genegentheden. Die van Mexat-Aly sijn quaet-aerdigh, en al de wegen van dit lant sijn vol roovers. Doch dit is in tegendeel in hen te prijsen, datse aen alle, die door 't lant reysen, ofte sich by hen ophouden, van hun broot aenbieden, waer in d'Arabiers meer te roemen sijn dan vele andere volckeren.

Oeffeningen. Die in de woestijne woonen, leven als harders, slapen in tenten, waerom de Griecken hen Scenites en Nomades noemen: maer d'anderen houden sich beesigh met den koophandel oft den lantbouw.

Gouvernement, en heeren. Dit lant staet onder 't gebiedt der Turcken, uytgeseyt de Provintien Agiaz-Rach en Tif, die den Koning van Persen voor haren heer erkennen; en dewijl hy een beschermer is der Mahometanen, die de secte van Aly volgen, soo heeft hy altijt deel aen de heerschappy. Hoewel den Turckschen Keyser hier Ianitsers en Timares onderhoudt, soo staen evenwel dese landen in 't bysonder onder Arabische Koningen en heeren, die d'inkomsten der selve genieten, en daer af den Grooten heer een kleyne schatting, tot erkentenis van opper-heerschappy, uytkeeren.

Mahometanen der secte van Aly. Die van Mexat-Ocem sijn Mahometanen, gelijck alle d'anderen in dit lant; maer sy sijn Raphazis oft Xyahis, dat is, die sich houden aen de secte van Aly, even als de inwoonders van Mexat-Aly; en om dese oorsaeck hebben sy een doodelijcken haet tegen alle andere secten en Godsdiensten, soo der Moren, als Joden, en Christenen; insonderheyt de twee laetste, die daer niet mogen woonen. In 't gemelde Mexat-Ocem is een Mesquite oft kerck, aen Ocem, soon van Aly, gewijdt, die hier begraven is, en in dese plaets van dorst sturf; en daerom houden 't de Moren, insonderheyt die van dese secte, voor een werck van groote verdiensten, dat men, om de liefde Godts, een yder die het eyst te drincken geeft. In de Mesquite van Aly sijn vele treffelijcke stucken, en onder andere drie groote goude lampen, met kostelijcke steenen verrijckt, door verscheyde Princen vereert. 't Is oock een der vermaertste Mesquiten van geheel Asien, daer de Persianen in groote menighte haer pelgrimagie komen verrichten, en maken dese plaets uytermaten rijck, soo dat 'er ontrent het graf van Aly meer dan twee duysent soo goude als silvere lampen hangen; en desen tempel is met meer dan vier hondert Zeythes, die de Turcken Alphaquis noemen, welcke sijn als de Priesters by de Christenen, voorsien.

Ioden. Moren. Ana wort van Joden en Moren oft Mahometanen bewoont. De Joden genieten hier byna de selve vryheden als de Moren, die in twee factien sijn gedeelt; want d'eene, uyt d'oude inwoonders des lants gesproten, gelooven niet in Mahomet dan door dwang; hunne voorouders aenbaden de zon, en men gelooft datse in 't heymelijck de selve superstitie plegen. D'andere Moren sijn van andere plaetsen hier gekomen om te woonen, en volgen de doolingen van Mahomet.

EYLANDEN onder Arabien behoorende.

SORIDAN oft ZOBETH.

Namen. Gelegenheyt. HEt eerste eylant van Arabien, gaende van 't noorden naer 't zuyden, is *Soridan*, dat d'Arabiers *Zobeth* noemen: het legt niet verre van 't vaste lant en de stadt Tor, welcke men recht tegen over den bergh van Marso-

van siet, en streckt ten oosten naer een kaep van Arabien, die tien of twaelf mijlen in zee uytsteeckt; ten zuyden is Ethiopien, ten westen 't lant der Troglodyten, en ten noorden Palestine. Dit eylant is redelijck wel bewoont, en heeft verscheyde welgebouwde plaetsen.

Vruchten. 't Aertrijck brengt hier geen graen voort, soo dat het van 't vaste landt moet komen, hoe-

wel dat eenige op de heuvelen, als de bequaemste plaetsen, garst, haver en geers saeyen. Daer wast oock rijs, erten en boonen in overvloet, welcke sy in plaetse van broot gebruycken.

Genegentheden. D'inwoonders sijn seer wellustigh, en onder andere gebreken, uytermaten onkuys; en om die te vermeerderen, gebruycken sy sekere wormkens, die sy toebereyden en eten. Sy leven meest van visch, waer in oock haren grootsten handel bestaet.

Wapenen. Sy vergiftigen hare pijlen en lancien, van riet gemaeckt; soo dat men van hare wonden niet kan genesen worden. *Heerschappy.* Sy staen onder den Turck, en sijn Mahometanen; en hoewel datse altijt eenige Christenen onder haer hebben, sy worden daerom niet beter, dewijl die met hen op den quaden wegh ten verderve loopen.

Z E I B A N.

HEt eylandt *Zeiban* is 't grootste in d'Arabische golf, en behoort tot Geluckigh Arabien; 't leght sestien mijlen van de kust van Alep. Het streckt van noorden ten zuyden, sijnde dertigh mijlen lang, en een weynigh meer dan twaelf breet.

C A N A R A N.

Namen. DIt eylant wort van d'Arabiers Cademoth, doch in 't gemeen Canaran genaemt, en *Gelegenheyt.* leght niet wijt van Arabien, van Ziden 170 mijlen, en 50 van Dalaccia oft Dalacca, een eylant van Africa in de selve zee, doch seer dicht by Zezzan, een plaets van Geluckigh Arabien, vier mijlen van de kust gelegen, en drie mijlen van Zazer, een stadt van 't Koningrijck Aden, en 44 mijlen van Bebel-mandel, byna in 't midden van d'Arabische golf.

Grootte. Havenen. In haren geheelen omring heeft sy vierSpaensche ofte vijf Fransche mijlen. Sy heeft twee havens, waer van d'een Becdanic geheeten, gevaerlijck is in 't inkomen, en d'andere Kalvacal; aen de slincker sijde van d'ingang siet men een kleyne fortereesse, waer op men nacht en dagh wacht houdt, uyt vreese van overvallen te worden. De stadt, die dicht by de haven leyt, heeft niet meer dan drie hondert huysen, hoewel datse eertijts een redelijcke en fraeye plaets was; maer sy is verwoest door de Portugysen onder Alphonse Albuquerque.

Dit eylandt heeft vele ververssingen, en verscheyde fonteynen van soet water. *Hoedanigheyt.* 't Is het beste, het vruchtbaerste, en vermakelijckste van dese geheele golf. Het heeft seer dichte bosschen, en brengt vele dadels, gember, geers, en andere vruchten voort. Oock is 'er veel groot en kleyn vee.

D'Inwoonders sijn swart, en van coleur als d'Ethiopiers, en kleyn oft van middelbare gestalte. *Gestalte der inwoonders.* Sy sijn van aert als d'andere Arabiers, en houden sich meest beesigh met visschen. De mannen gaen naeckt, sonder iets op 't hooft, aen de voeten, en voor de schamelheyt te dragen, dan een linnen doeck. Sy brengen op de kusten van 't vaste landt vele dadelen, gember, en hare andere vruchten.

Dit eylant behoort aen den grooten Turck, welckers volck hier seker Italiaen, een geestelijck persoon sijnde, ombrachten, als hy in 't jaer 1593 naer Ethiopien wilde reysen. *Gouvernement.* D'inwoonders sijn Mahometanen.

C V R I A M V R I A.

SOmmige achten Curia Muria voor een enckel eylant, hoewel het in twee bysondere en afgescheyde eylanden bestaet. Sy *Gelegenheyt.* leggen niet wijdt van Bebelmandel, en vier oft vijf mijlen van 't vaste lant van 't koninckrijck Fartach, oock niet verre van de Caep de Guardafu tegens 't noorden, recht tegen over Norbante, een stadt van Geluckigh Arabien.

Hier rontom wordt veel visch gevangen, *Visscherij.* en onder andere witte schildpadden, met seer schoone schilden of decksels. D'inwoonders *Oeffening.* oeffenen sich in den landtbouw, en vlieden den oorlogh.

De kooplieden halen van hier de schilden *Koophandel.* of schelpen der schildpadden, van welcke men allerley frayigheden maeckt; en brengen haer in wisseling veel rijs, tarwe, en Indisch lijnwaet; en dus wint men aen wedersijden, en d'eylanden worden van alles voorsien, en volckrijcker.

In 't jaer 1503 waren d'inwoonders Mahome- *Mahometanen.* tanen, en 't is niet waerschijnlijck datse sedert van opinie sijn verandert; want alle d'omgelegen gewesten sijn van dese pest der dwalingen besmet.

IHS
ITE ANGELI VELOCES AD GENTEM CONVVLSAM ET DILACERATAM
ISAIE XVIII
SPECTATA SINE MACULA
NOVVS
ATLAS
SINENSIS
A
MARTINO
MARTINIO
SOC. IESV
DESCRIPTVS
ET
SEREN.mo ARCHIDVCI
LEOPOLDO
GVILIELMO
AVSTRIACO
DEDICATVS.
CLAVSA RECLVDO
Cum privilegio S. C. Maj.

De Erentfeste, Hoogh-Achtbare, Wijse, Voorsienige,
seer Discrete Heeren,

DE HEEREN BEWINDHEBBEREN VAN DE GENERALE NEDERLANDSCHE GEOCTROYEERDE OOSTINDISCHE COMPAGNIE.

MYNE HEEREN,

Verscheyde redenen hebben my als gedwongen, uwer E. Hoog-Achtb. desen Sinesen Atlas (die ick uyt het Latijn van de E. H. Martinus Martinius Neerduyts heb doen spreken) toe te eygenen. Een der selve acht ick gants onnodigh aen te wijsen, te weten de nuttigheyt der Landt-beschryving; want indien men het voordeel, dat uyt de Landkunde te bekomen is, met levendige voorbeelden begeert te bevestigen, men kan van de waerheydt deser saecke geen beter getuygen, onder alle volckeren des Aerdt-rijcks, als uwe E. H. A. voortbrengen. Andere te verhalen strijd tegen uwer E. H. A. wijse heusheyt, nademael die van geen ding minder kennisse als van eyge deughden en welverdiende lof wil dragen. Een reden evenwel kan

ick niet verſwijgen, welcke is, dat dit Boeck van de E. Martinius op uwe Schepen, en als onder uwe beſcherming, uyt der Sineſen ſchriften, (die hy ons als zijn moederlijcke tale menighmalen voor-las) in 't Latijn is beſchreven, en alſoo ten dienſte van 't Gemeen, en ook van die gene die de Geleertheydt en goede Konſten beminnen, overgebracht. In voegen, dat de wereldt uwer E. H. A. ten deele daer voor danck ſchuldigh is; en inſonderheyt ick, indien uwe E. H. A. gelieven ſich te gewaerdigen, dit werck, en den arbeydt by my daer toe aengewendt, om 't ſelve in 't licht te brengen, onder uwe gunſtige beſchutting te nemen. Welck vertrouwende, ick wenſche uwer E. H. A. langdurige voorſpoet, en dat uyt deſe Beſchryving veel heerlijcke vruchten mooght trecken in het tijdtlijck, door uytbreyding van uwen handel, ende een onwaerdeerlijcken ſchat bereyden in 't Geeſtlijck, door voortplanting van de Chriſtelijcke Religie, in het bekeeren der blinde Heydenen, tot eere van Godes Heylige Naem, en beſte van ons lieve Vaderlandt. Met welck eyndigende ick altijts blyve

Erentfeſte, Hoogh-Achtbare, Wijſe, Voorſienige, ſeer Diſcrete Heeren,

Uwer E. H. A.

Dienſt-bereyde

J. BLAEU.

SVMMA PRIVILEGII FERDINANDI III, ROMANORVM IMPERATORIS,

Germaniæ, Hungar. Bohem. &c. Regis, &c.

SAcra Cæſarea Majeſtas, Auguſtali benignitate, favore ac patrocinio commoda eorum, qui in diſciplina Geographica excolenda & amplificanda gnavam ponunt ac ſedulam operam, ſuſcipiens provehenda; conſiderata deinde ſubmiſſiſſimarum Ioannis Blaeu precum æquitate, iiſdem tanto annuens facilius, quanto judicat indignius, eum, qui rei litterariæ juvandæ, curioſoque aliorum ſtudio excitando pariter ac promovendo enixius inſudaverit, ſperato operæ atque impendii ſui fructu exui; Imperiali privilegio munivit dictum I. Blaeu Typographum Amſtelrodamenſem, Hæredeſque ipſius; ne quis citra voluntatem ejus, aut ipſorum, ad quindenos annos proximos, ſextam partem Majoris Atlantis ſub nomenclatura Sinenſis, cum deſcriptione P. Martini Martinii, ejuſdemque tabulis, in toto ſive in parte, una alterave forma, vel alia lingua, intra fines Sacri Romani Imperii, Regnorumque, Provinciarum ac Dominiorum S. Cæſ. Majeſt. hæreditariorum, recudere, vel alibi impreſſam importare, vendere, aut diſtrahere clam vel palam auſit. Si quis migraſſit, non ſolum libris hujuſmodi, quos quidem Ioh. Blaeu, aut ipſius Hæredes, ubicunque deprehenſos, ſive propria authoritate, ſive Magiſtratus loci illius auxilio apprehendere ac ſibi vindicare poterunt, de facto privari; ſed & viginti quoque marcarum auri puri puti, ex ſemiſſe Fiſco Imperiali, ex altero ſemiſſe Ioanni Blaeu, aut Hæredibus ejus, pendendarum mulctam dare, damnas ſit. ut latius in literis S. C. M. ſubſcriptione & ſigillo munitis, Viennæ 7 Ianuarii, 1655.

FERDINANDVS.

V. FERDINANDVS COMES CVRTIVS.

Ad mandatum S. Cæſareæ Majeſtatis proprium

JOANNES WALDERODE.

EXTRACT uyt de PRIVILEGIE
van de Hoog. Mog. Heeren
STATEN GENERAEL.

DE Staten Generael der Vereenighde Nederlanden, hebben geconſenteert, geaccordeert ende geoctroyeert, aen Joan Blaeu Boeckdrucker tot Amſterdam, omme voor den tijdt van twintigh achter-een-volgende jaren, met ſecluſie van allen anderen, binnen de voorſz Landen te mogen doen drucken, venten en verkoopen, de Kaerten van de Provincien van China, met de Geographiſche beſchrijving, onder den naem van den Chineſchen Atlas, verbiedende allen ende iegelijcken binnen den voorſz tijdt, den voorſz Atlas in 't geheel oft ten deele nae te drucken, ofte doen nadrucken, uytgeven, verkoopen, oft elders nagedruckt binnen de opgemelde Landen te brengen, op de verbeurte als breeder in de originele brieven van Octroye, verleent in den Hage den xx Martii, MDCLV.

Onder ſtont W. RIPPERDA v^t.

Ter ordonnantie van de ſelve in abſentie van den Griffier

J. SPRONSSEN.

EXTRACT uyt de PRIVILEGIE
der Ed. Gr. Mog. Heeren
STATEN VAN HOLLANT.

DE Staten van Hollant en Weſt-Vrieſlant hebben geconſenteert, geaccordeert en geoctroyeert aen Joan Blaeu t'Amſterdam, dat hy, gedurende den tijdt van twintigh eerſt achter-eenvolgende jaren, alleen ſal mogen drucken, uytgeven en verkoopen dit Boeck, genoemt *den Sineſchen Atlas, oft een Geographiſche Beſchrijving van 't Rijck Sina*, met alle de Kaerten van 't ſelve, beſchreven door *M. Martinium.* Verbiedende allen ende eenen iegelijcken het voorſz Werck in deſe ende eenige andere talen ofte formaet, ende onder wat pretext het ſelve ſoude mogen aengewent werden, nae te drucken ofte verkoopen, oock elders nagedruckt, binnen den voorſz Onſen Lande te brengen ende te verkoopen, op verbeurte van alle ſoodanige nagedruckte, ingebrachte ofte verkochte exemplaren, mitsgaders van de kopere Platen tot het ſelve werck behoorende, ende daerenboven een boete van ſoodanigh een ſomme van penningen, als breeder blijckt by d'originele brieven van Octroye, verleent in den Hage, onder 't groote zegel van den ſelven Lande, den xi Mey, MDCLV.

J. CATS v^t.

En ter ordonnantie van de Staten onderteeckent

HERB^t. van BEAUMONT.

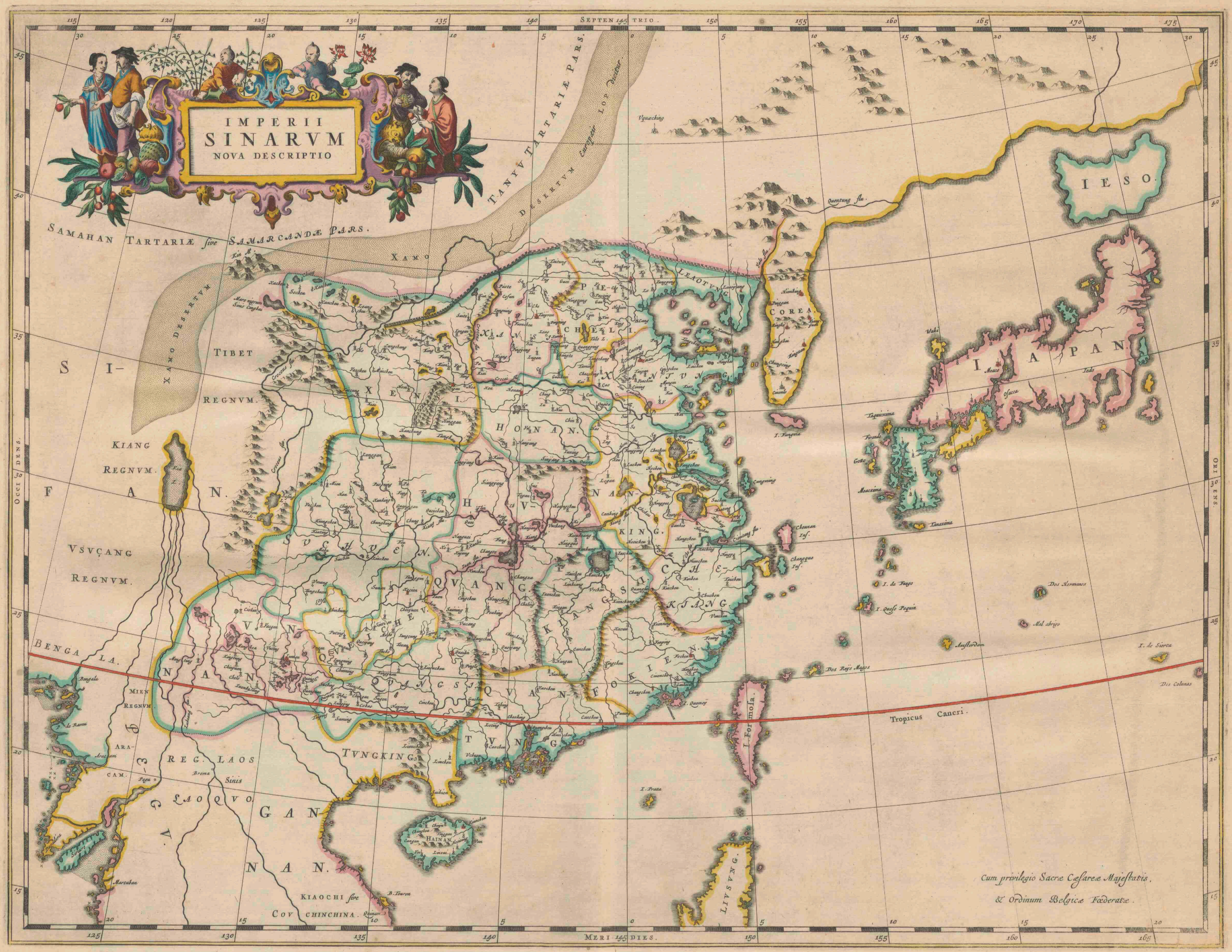
IMPERII
SINARVM
NOVA DESCRIPTIO
SEPTENTRIO.
MERIDIES.
OCCIDENS.
ORIENS.
TANYV TARTARIÆ PARS.
DESERTVM CASPII LOP DICTVM
SAMAHAN TARTARIÆ sive SAMARCANDÆ PARS.
XAMO
XAMO DESERTVM
TIBET
SI-
REGNVM.
KIANG
REGNVM.
FAN.
VSVÇANG
REGNVM.
BENGALA.
MIEN
REGNVM
ARA-
CAM.
REG. LAOS
LAOQVO
GAN-
NAN.
KIAOCHI sive
COV CHINCHINA.
TVNGKING.
HAINAN.
LIVSVNG.
I. Formosa.
Tropicus Cancri.
IESO.
IAPAN
COREA.
LEAOTVNG.
CHELI.
SHANTVNG.
HONAN.
SHENSI.
SVCHVEN.
QVANGTVNG.
QVANGSI.
CHEKIANG.
FOKIEN.
KIANGNAN.
HVQVANG.
YNNAN.
Cum privilegio Sacræ Cæsareæ Majestatis,
& Ordinum Belgicæ Fœderatæ.

D'ATLAS
VAN
't UYTERSTE ASIA,
Of Landt-beſchrijving van 't
SINESCHE RYCK.

VOORREDEN aen de LESER,
In de welck 't geheel uytterſte Aſia in 't algemeen beſchreven wort.

Voortreffelijckheyd van Aſia.

NIemandt, dan de gene, die onkundigh en onervaren in ſaken is, kan loghenen dat Aſia het edelſte van alle lantſchappen, die deſe onſe aerdtſche Globe oft bol begrijpt, noch is, en eertijdts van 't begin der dingen geweeſt heeft; vermits dit deel de vermakelijcke luſthoven, van Godts handt geplant, die men gemenelijck het Paradijs noemt, en 't eerſte van alle andere landen d'eerſte menſchen, en onſe ouders in haer ſchoot ontfangen en gequeeckt heeft; en 't welck, door de voortplanting van 't menſchelijck geſlacht, haer voortplantingen deur d'overige deelen van de weerelt wijdt en breet verſpreyt heeft. Dit heeft de eerſte de ſeden, Godtsdienſt en plichtelijckheden, de rechte middel van te leven, de letteren, en d'andere wetenſchappen geleert en ingeſtelt. Eindelijck, dit heeft Godts zoon ſelf, de voorſpraeck en Salighmaker van 't menſchelijck geſlacht in een menſchelijcke gedaente gedragen. Maer in Aſia ſelf heeft (ten minſten na d'algemeene zondtvloet der weerelt) geen deel ouder, edelder, oft beter bewoont geweeſt, als dit Uytterſte, 't zy men op de burgerlijcke middel van regeeren, oft op 't gebruyck en kennis der letteren ſiet. Want des ſelfs hiſtorie, door de Sineſen ſelven van ſeer oude tijden geſchreven, begrijpt byna drie duyſent jaren voor de geboorte van Godts zoon, gelijck klarelijcker blijckt uyt ons Kort begrijp der hiſtorien van 't uytterſte Aſia, en uyt de jaerboecken. Men ſeght dat ſy toen alreê de letteren, de wijsbegeerte, die tot de zeden behoort, en de wiskonſtige wetenſchappen voornemelijck gehadt hebben; 't welck d'oudtſte obſervatien en waernemingen der ſtarren klarelijck tonen; en de wetten van te heerſchen, uyt d'oudtſte boeken getrocken, en tot aen deſe tijden noch overgebleven, aenwijſen.

Voortreffelijckheydt van 't uytterſte Aſia.

't Landtſchap, 't welck ick hier 't Uytterſte Aſia noem, wordt van ſommigen *Serica*, van anderen *Sina*, oft *China*, en van de Tartars *Catayum* genoemt, gelijck oock *Mangin*, met welcke naem voornamelijck niet ſoo ſeer 't landtſchap, als de Sineſen ſelven genoemt worden: want *Mangin* betekent in hun tael barbariſche en woeſte menſchen, daer meê de Tartars gemenelijck de Sineſen beſpotten; ſeker geen oneyge beſpotting voor de verwaentheydt en hooghmoedt der Sineſen. De Turcken oock, en de Moren, met de Saracenen, die alle drie jaren, volgens de verſierde, en valſchelijck verdichte gezantſchappen van hun Koningen, te voet deur *Laor* en *Caſcar* naer Sina trecken, noemen het oock *Catayum*, van 't welck wy terſtondt hier na breeder ſullen ſpreken. Doch (het welck met recht in yder groote verwondering ontſteeckt) alle deſe vreemde namen ſijn geheel by de Si-

Waerom en van waer de verſcheyde namen daer af.

Laor en Caſcar.

neſen

nesen onbekent, soo men dese eenige uytsondert, namelijck *Mangin*, vermidts sy, gelijck ick geseyt heb, dus uyt smaet en laster door de Tartars genoemt worden. Maer de Sinesen noemen hun Rijck *Chunghoa*, en *Chungque*, welcke beyde namen het van sijn voortreffelijckheyt gekregen heeft: de leste bediedt soo veel, als Middel-Rijck; (want sy gelooven dat sy in 't midden van het Aerdtrijck gelegen sijn) en 't eerste, te weten *Chunghoa*, beteekent tuyn, oft eer een bloem. Dese twee namen hebben gemeen, en meest bestandigh geweest; doch sedert sijn 'er verscheyde anderen, naer de verscheyde gevolgen der verscheyde geslachten en heerschappyen by gekomen. In deser voegen wordt dit Rijck nu van de Tartars *Tai-cing* geheeten, 't welck eertijdts *Tai ming*, en voor drie hondert jaren *Tai-juen* genoemt wiert. Men magh dieshalven wel met recht vermoeden, dat dit het Rijck der Hippophagen is; want sy nuttigen oock het vleesch van paerden, ossen, oft van andere beesten, hoewel dit by de Tartars meer gemeen is.

Van waer de Sinesen hun naem hebben.

Maer van waer de Sinesen, oft eer Chinesen, hun naem gekregen hebben, blijckt klarelijcker uyt mijn Epitome of Kort begrijp, in welck ick betoon dat die van *Cin*, een Keyzerlijck geslacht, gesprooten is. Maer de genen, die seggen dat dese naem uyt een benaming, gemeen onder de Sinesen, namelijck *Cing*, sijn oorspong heeft, dolen naer mijn oordeel, en missen de rechte wegh: want alle de Sinesen, die aen dese en gene sijde in die plaetsen met d'Indianen oft Portugesen handelen, en met hun schepen naer Indien trecken, sijn gewoon uyt beleeftheydt d'anderen niet *Cing*, maer *Cia* in hun moeders tael te noemen: invoegen dat de geletterden alleen, oft die een cierlijcker tael spreken, *Cing* seggen; welcke tael aen de kooplieden uyt *Chincheu* en *Quangtung*, die tot noch toe byna alleen van de Sinesen te scheep gevaren hebben, ten meestendeel onbekent is. Ick geloof eer dat het heele Rijck de naem van d'inwoonders der stadt *Chincheu* gekregen heeft: want dese sijn meest gewent met hun schepen deur geheel Asia te seylen; daer af de Portugezen en Indianen lichtelijck de naem van *China* gesmeedt hebben. Sommigen leyden dese naem af van de Sionen; want, seggen sy, in de Sionische tael betekent Sina een uytmuntend en voortreffelijck landtschap. Doch dewijl ick niets sekerder hier af kan vinden, soo durf ick niets seker daer af versekeren.

Grenzen van 't uytterste Asia.

Dit sy meer dan genoegh, voor soo veel de naem aengaet, om ter saeck te komen. Ick noem 't het uytterste Asia; het uytterste uyt oorsaeck van de plaets, daer 't in leght, die warelijck d'uytterste is: want het is aen d'oostsijde van de zee Eoum besloten; vermidts men uyt d'ervarentheyt selve bevindt dat d'Indische zee, tot noch toe Eoum genoemt, niet sekerlijck d'uytterste is. Dese zee wordt van de Sinesen *Tung*, dat is Oosterlijck geheeten; en bespoelt van 't noorden naer 't zuyden, en van 't zuyden naer 't westen byna dit geheel uytterste Asia, dat aen de noortsijde van 't oude Tartaria, en van de koninckrijcken *Niuche*, *Niulhan*, en een deel van *Tanyu* besloten wordt door dese vermaerde muur, die door de schriften der Schrijvers soo bekent is, en met sware gebouwen in de zee zelve in *Leaotung* met haer uytterste grenzen sich opheft, daer 't hangendt eylandt Corea sich noortwaerts uytstreckt: van daer loopt dese muur met een lange streeck, die byna aen malkander is, in 't geheel van steen gemaeckt, drie hondert Duytse mijlen verre, tusschen de toppen der bergen naer het westen, daer sy aen d'oever van de Geele- oft Saffraen-vloet (van de welck hier nae breeder gesproken sal worden) een eynde neemt. Voorts, dit Rijck, sich meer naer 't noorden buygende, wordt door het koninckrijck *Tanyu*, en door een sandige wildernis besloten, door welcke wildernis het van 't Rijck *Samahan* en *Cascar* afgescheyden wordt. D'overige landen, die sich naer 't zuyden strecken, worden omringt en omhelst door de Rijcken van *Preste Ioan*, *Geo* oft *Cangingu*, (van de Sinesen met een gemeene naem *Sifan* genoemt) *Tibet*, *Laos*, *Mien*, *Pegu*, daer het aen *Bengale* reyckt, en eyndelijck *Tunking* en *Cochinchina*, van de Sinesen *Kiaochi* geheeten. Het streckt sich tot omtrent dertigh graden in de langte uyt, te weten van 't hooft, oft van de zeebergh der stadt *Ningpo*, van de Portugesen *Liampo* genoemt, tot aen d'Amasellsche, oft Damasische bergen. De grootste breedte is van d'achtiende tot aen de twee-en-veertighste graed noorder-breedte. Dit geheele landtschap, soo groot en ruym als 't is, wordt van een, en soo groot een Oppervorst geregeert en bestiert, dat men niet t'onrecht seght, dat het in grootheydt

van

van heerſchappy tegen geheel Europa magh dingen.

Naturelijcke Veſtingen.

Voorts, indien men des ſelfs gelegenheydt en plaets met d'andere aenpalende deelen der weerelt naerſtighlijck by ſich ſelf overweeght, men ſal ſeggen dat het van natuur als tegen d'andere landtſchappen geplaetſt, en als tot een veſting der ſelver gemaeckt is: want alle des ſelfs toegangen ſijn ſoo eng en geſloten, dat het, door ſich ſelf van d'overige landen afgeſcheyden, een weerelt in de weerelt ſelve ſchijnt te maken. Ter plaets, daer 't ſich naer de zee ſtreckt, heeft het byna geen diepte van gront; en der ſelver ſtranden ſijn door de ſtormen bekent, en door de klippen en bancken, die ſich hier en daer op verſcheyde plaetſen onder 't water verſchuylen, ſeer vermaert; 't welck oorſaeck is dat de groote ſchepen gelijck oorlogh-ſchepen, en diergelijcke anderen, daer geen veylige toegang en ſekere reê hebben. Naer 't noorden is deſe groote woeſte wildernis, en de muur, daer toe de konſt de natuur, ſoo ſy ergens miſt, geholpen heeft. Naer 't weſten wordt het door de ſeer hooge Damaſiſche bergen, die aen malkander vaſt ſijn, van 't overige Aſia, en van de mindere koninckrijcken afgeſcheyden, die met een breede tuſſchen-ruymte, als wallen, daer tuſſchen leggen.

De Klimaten van 't uyterſte Aſia.

Het klimt op van de tweede tot aen de ſeſte Klimaet; in voegen dat de grootſte ſomerſche dagh vijftien uren lang is, die van dertien tot vijftien aenwaſt: want in Hainan oft Ainan is de langſte dagh van dertien, en in 't landtſchap Peking en Leäotung van vijftien uren. Het leght met een ſeer kleyn deel onder de *zona torrida*, oft brandende zona, maer ten meeſtendeel onder de getemperde zona. Dieshalven, dewijl het ſich in ſoo groot een breedte uytſtreckt, ſoo beſpeurt men daer in oock verſcheyde gematightheden van lucht en gront, naer de verſcheydenheydt der landtſchappen, en der tijden van 't jaer: in voegen dat, gelijck alle landen niet alles konnen voortbrengen, men oock niet ſekerlijck kan ſeggen dat alle deſe landen even kout en even heet ſijn. De plaetſen, die naer 't noorden ſtrecken, hebben dickwils groote koude, en veel en dick ſneeu, die veeltijdts lang duurt, te lijden, daer de vloeden dick en hardt bevrieſen. Maer ſoodanigh is 't niet in 't zuyderlijck geweſt, daer men grooter hitte gevoelt, en daer alderhande vruchten van byna geheel Indien weeldigh en in overvloet te voorſchijn komen, gelijck Indiaenſche vijgen, Palm-noten, Mangas, Ananas, en anderen. Maer in 't noorderlijck geweſt vint men druyven, vijgen, kaſtanien, alderhande noten, perſicken, que-appelen, peren, en andere vruchten, die men in Europa aen de boomen ſiet hangen, van de welcken wy hier na beſonderlijck in yder landtſchap ſullen handelen.

Vruchtbaerheyt.

Dit landtſchap heeft overal een vruchtbare gront, aengename lucht, weeldige beemden, en zout in de zee-plaetſen, en in de vloeden. Jae het ſchijnt dat de natuur en konſt geſamentlijck hun milde en vrolijcke handen, tot volmaking van dit landtſchap, te werck hebben geſtelt: in voegen dat men niet weet wie van beyde, de vruchtbaerheydt oft de ſchoonheydt, meeſt aen d'ander verplicht is. Doch dit moet men belijden dat het gene, 't welck elders by deelen te vinden is, hier in alles en volkomentlijck gevonden wordt: ſoo dat men met meer recht van dit landtſchap, dan eertijdts van Romen, ſeggen magh:

Al't wonder, dat men ziet, wijckt voor 't Sineſche landt;
Natuur heeft hier het geen, dat ergens was, geplant.

Jae daer is naeuwelijcks iets, 't welck het van buyten behoeft te begeeren, dewijl daer in veel dingen gevonden worden, die men elders vergeefs ſoeckt, en meeſt begeert worden. Men magh het met recht een kort begrijp van de weerelt, oft 't geſteente van de ring, dat is van de weerelt, noemen, in 't welck men meer ſchats en waerdigheyts vinden ſal, dan byna, om ſoo te ſpreken, in 't geheele overige deel van de weerelt. Doch indien 'er iets is, dat daer te begeeren ſtaet, ſoo ſijn 't de reuckeryen van Indien, die echter ſoo nae daer aen, en in bequame plaetſen waſſen, dat ſy om de geſtadige handel van weêrſijden niet ſoo ſeer uytlandigh, als inlandigh geacht mogen worden, en ſoodanigh tot een bandt en hulp-middel, om vriendtſchap en gemeenſchap met de gebuuren aen te gaen, verſtreckt, dat Godt daer door klarelijck ſchijnt te toonen dat, gelijck yder landtſchap niet alles voortbrengt, het een landt de hulp en vrientſchap van 't ander ſchijnt te verſoecken.

Verſcheyde deling van 't uyterſte Aſia.

Het wierd eertijdts in twaelf landtſchappen gedeelt door hun Keyſer Xunus, en daer na in negen, door des ſelfs navolger Yvus, omtrent twee duyſent twee hondert en

en ſeſtigh jaren voor Chriſtus geboorte: want toen begreep het in ſich geen anderen, dan de noorderlijcke geweſten, byna van de veertighſte graedt noorder-breedte, tot aen de dartighſte, daer de groote vloedt *Kiang* tot grenspael aen de landtſchappen verſtreckte. Sedert ſijn allengs de zuyderlijcke geweſten onder gebracht, en van hun woeſtheydt in de Sineſche beleeftheydt onderweſen: en toen is eyndelijck dit geheel Sineſche Rijck in vijftien groote landtſchappen gedeelt.

Landtſchappen. Van deſen ſijn ſes, die aen de zee leggen, *Peking*, *Xantung*, *Kiangnan* oft *Nanking*, *Chekiang*, *Fokien*, en *Quangtung*. Van hier naer 't noorden leggen de middellantſche landtſchappen, *Quangſi*, *Kiangſi*, *Huquang*, *Honan*, en *Xanſi*; en eyndelijck de genen, die ſich naer 't weſten ſtrecken, *Xenſi*, *Suchuen*, *Queicheu*, en *Yunnan*. Het heeft noch het landtſchap *Leäotung* naer 't weſten van 't landtſchap Peking, daer deſe groote muur begint, en 't hangend eylandt *Corea*, dat aen 't Rijck ſchatting betaelt. Het teldt hier by noch veel geburige eylanden, die ſchatting betalen, onder de welcken *Hainan* oft *Ainan* het voornaemſte is. Ooſtwaerts van daer, niet verre van Amacaum, ſijn ontellijcke anderen, dickwijls ſoodanigh aen malkander gevoeght, dat ſy eer een, dan veel ſchijnen. 't Naeſte eylandt hier aen is *Formoſa*, van de Sineſen *Lieükieü* genoemt, tegen over 't landtſchap *Fokien*. Van daer naer de zeebergh *Ningpo* light het eylandt *Cheuxan*, nu vermaert en veel beſocht. Daer ſijn noch meer eylanden naer 't noorden, tuſſchen Corea en Sina, van alle welcke wy op ſijn plaets ſullen ſpreken.

Gedaente. De gedaente van 't geheele Rijck van Sina is byna vierkant; en dus wordt het in de kaerten van Sina vertoont. Twee zeebergen loopen echter verre in zee uyt, die van de Sineſen *Tung* genoemt worden; d'een aen de ſtadt Ningpo, uyt de welcke men een korte overvaert naer Japon heeft, dat men omtrent in veertigh uren tijdts bezeylen kan; d'ander in 't landtſchap *Xantung*, aen de ſtadt Tengcheu, daer de zee met een arm tuſſchen Corea en de ſtrant van Sina invloeyt. Deſe zeeboeſem verſchilt niet veel van de Venetiaenſche Golf, die tuſſchen Italien, Albanien en Iſtrien vloeyt.

Dolingen in de nieuwe en oude kaerten. Men beſpeurt hier uyt heel klarelijck twee grove en dicke dolingen, die men in veel kaerten van Europa bemercken kan: d'eerſte daer ſy deſe groote muur en het koninckliijck *Peking* op de hooghte van vijftigh graden ſtellen, ſchoon de muur ſelve nauwelijcks twee dagh-reyſens van de ſtadt *Peking* af is, welcks hooghte niet boven de veertigh graden is, gelijck my heught dat ick met mijn mackers dickwijls waergenomen, jae oock op negen-en-dartigh graden en negen-en-vijftigh minuten bevonden heb.

Doling in 't beſchrijven van Catay. De andere doling, niet minder dan d'eerſte, is dat ſy voorby Sina noch een ander ſeer vermaert Rijck verdichten, 't welck ſy *Catay* noemen, met de ſteden *Quinſay*, *Cambalu*, en meer anderen, ſchoon 'er voorby de muur geheel niets anders te vinden is, als Tartars, die met paerden en wagens, ſonder in ſteden te woonen, rontom ſwerven, namelijck *Tanyu*, *Niüche*, *Niülhan*, en anderen, meer naer 't noorden gelegen, die om hun borſtharnaſſen en helmen, van huyden der viſſchen gemaeckt, door de Sineſen Yu p'i Tartars genoemt worden. De Tartars, uyt deſe uytterſte ooſterſche geweſten getrocken, en deur 't landtſchap Leäotung ingetrocken, hebben nu onlangs dit Uytterſte Aſia ingenomen. Maer wat *Cambalu*, *Quinſai*, *Catay* en *Mangin* is, ſal ick hier nae klaerder dan de middagh toonen, daer ick noch meer andere dingen aen den dagh ſal brengen, uyt de welcken men klarelijck het gene, 't welck by M. Paulus Venetus is, en tot noch toe aen veel menſchen oorſaecken van dolingen ſijn geweeſt, verſtaen ſal. Niemant behoeft te dencken dat ick dit uyt mijn eyge harſſenen ſmeed, oft ſelf verdicht: neen ſeker, ick belijd oprechtelijck dat ick hier getrouwelijck handel, en dat ick dit alles uyt de boecken en landtkaerten der Sineſen getrocken heb, die ſy ſelven van yder landtſchap gemaeckt en gedruckt hebben, en die ick by my heb, en bereydt ben om aen yder, nieusgierigh daer naer ſijnde, te vertoonen; hoedanige vlijt en naerſtigheydt ick hier in gedaen heb, ſal de gene, die niet heel onkundigh in de Landtbeſchrijving is, lichtelijck mercken.

Overvloet van vleeſch, en van nootſakelijcke dingen. Maer om van deſe dolingen weêr op de wegh te komen, dit Uytterſte Aſia is, gelijck ick geſeght heb, vruchtbaer en overvloedigh van alle dingen, die tot nuttigheydt van 't leven, en tot onderhouding der menſchen dienſtigh ſijn. Het heeft koeyen, ſchapen, geyten, ganſen, endvogels, hoenders, en andere diergelijcke beeſten. Het

vloeyt

vloeyt voornamelijck over van varckens, die men byna in alle huyſen vindt, en die ſy met een wonderlijcke konſt meſten en vet maken. Dit varckens-vleeſch is by hen een leckerny, en wordt meeſt van de Sineſen gebruyckt, die dat het geheele jaer deur boven alle andere gerechten begeeren, om dat 'et een ſeer ſoete ſmaeck heeft. Het gemeen volck ſpaert oock geen paerden, muylen en ezels, jae oock geen honden, die aen de tafelen der Grooten opgediſcht, en dierder dan 't vleeſch, verkocht worden. Zy hebben overal geen gebreck van tarwe, rijs, (de welck by hen in plaets van broot gebruyckt wordt) geers, en andere aerdtvruchten, die alle daer gevonden worden, gelijck oock een groote overvloet van alderhande boomvruchten, behalven amandel-boomen en olyf-boomen. Het draeght veel van ſoodanige boomvruchten, die wy noch nooyt in ons Europa geſien hebben. Zy hebben oock de grootſte verandering van moes-kruyden, en grooter vermaeck, en veelvoudiger gebruyck, dan by d'onſen. Wijders, veel, aen de meyning van 't verhuyſen der ſielen vaſt ſijnde, onthouden ſich van 't vleeſch, uyt oorſaeck van Godsdienſt.

Viſſchen. De vloeden krielen hier van viſſchen niet min, dan in eenige andere landen: en Sina krijght niet alleenlijck een groote overvloet daer af uyt de zee, en uyt de meeren, maer voedt die oock gelijck d'Europers de tamme beeſten voeden. Want dewijl ſy tuſſchen d'ackers, met rijs beſaeyt, daer geen beeken deur gaen, grachten en watergangen moeten maken, door de welcken ſy, om dat 'er gebreck van regen is, uyt noodt het landt beſproeyen, op dat het gewas niet van hitte verbranden ſou, ſoo verſorgen ſy daer in ſpijs aen de viſſchen, en voornamelijck waterlinſen; het welck te weegh brengt dat men jaerelijcks in Maymaent ſeer veel ſchuyten vol water deur Sina ſiet ſwerven, daer kleyne viſchjes in verkocht worden, die men bequaem acht om gevoedt en opgequeeckt te ſijn. Maer ſy werpen de genen, die grooter ſijn, en uyt de zee gebracht worden, in vracht-ſchepen, en bedecken hen met ys, dat ſy in de winter hier toe bewaert hebben, en, die met touwen by dagh en nacht voorttreckende, brengen hen tot in 't hof van *Peking* ſelve: jae ſy bewaren hen dickwijls levendigh en varſch een heele maent lang. Doch ſy leggen de genen, die ſy niet goedt konnen houden, in ſout, oft in pekel, dewelcke dan, als ſlechter ſpijs, aen 't ſlechte volck verkocht wordt.

Zy hebben ſoo groot een overvloedt van fijn lijnwaet, dat ick verſeeckeren durf dat 'er uyt het eenigh landtſchap *Chekiang* meer te voorſchijn komt, dan byna uyt het overige van 't geheele aerdtrijck. Zy winnen tweemael des jaers zywormen aen, met de welcke ſy, gelijck de jaerboecken van dit ſeer oude volck verhalen, twee duyſent en acht hondert jaren voor Chriſtus geboorte omgegaen hebben. En dieshalven is ſeer waerſchijnelijck dat het gebruyck, en de konſt van de ſijde van hier tot d'andere volcken deurgedrongen is: jae vele beveſtigen met reden, dat het gebruyck van de ſeylſteen, en druckkonſt van hen tot ons overgekomen is, vermidts, beneffens de Ivoniſche Tartars, veel Europers in Sina ſijn ingetreden, gelijck oock de H. Odericus (van de welcke, volgens haer gewoonte, de hooghgeleerde Bollandus en Henſchenius *in Actis Sanctorum* ſeer verſtandelijck handelen) en Fr. Aytonus uyt Armenien. Wyders, niemant ſal t'onrecht vermoeden dat M. Paulus Venetus, en anderen, deſe konſten tot ons gebracht hebben, vermidts de jaren, daer in die gevonden ſijn, niet veel daer af verſchillen. Zy hebben het katoenſaet niet langer dan omtrent over vijf hondert jaren van d'uytheemſchen ontfangen: maer ſy hebben nu ſoo groot een overvloet daer af, dat men gelooven ſou dat ſy byna aen de geheele weerelt kleederen van katoen konnen beſchaffen, en dat ſy gewoonelijck laken van katoen maken. Het heeft gebreck van vlas, maer niet van hennip, van de welcke ſy met een wonderlijcke nuttigheydt ſomer-kleederen maken. Jae dit landt draeght oock dun vlas, dat aen de boomen waſt, daer af wy in 't Landtſchap *Xantung* ſullen ſpreken.

Overvloedt van fijn lijnwaet.

Deſe vruchtbaerheydt en overvloedt der dingen moet ten meeſtendeel aen de naerſtigheydt van 't volck, en aen de vloeden en binnen-zeen, die 't landt beſproeyen, toegeſchreven worden. Hier ſijn vele en verſcheyde binnen-zeen, die, behalven de neringrijcke viſſchery, de rijs-velden, daer in geſaeyt wordt, met water beſproeyen. De rijs waſt hier tweemael des jaers: en men vindt hier, tot vervoering der waren, ſoo groot een getal van ſchepen, die herwaerts en derwaerts varen, dat 'et het geloof overtreft. Doch hoe groot het gerijf der rivieren is, kan men ten minſten hier uyt

Gerijf der vloeden.

bespeuren, dat men van *Amacaum* tot aen *Peking*, byna ses hondert mijlen verre, te scheep kan varen, behalven een daghreys verre, in de welck men over een bergh reyst, die de scheepvaert afbreeckt. Jae men vaert oock te scheep van *Chekiang* naer *Suchuen*, deur geheel Sina in de langte, daer het sich van 't oosten naer 't westen streckt. Oock vindt men nauwelijcks eenige stadt, tot dewelcke de wegh te scheep, oft te water niet open is, vermidts men overal grachten en vloeden siet, die oft door menschen handen, oft door de natuur gemaeckt sijn.

Mijnen. In dit geheele uytterste deel van Asia sijn deurgaens ontellijcke Mijnen van alle metallen, die kostelijck en rijck sijn. Men heeft by openbaer verbodt verboden gout en silver uyt te delven; om dat, gelijck sy seggen, door de doodelijcke dampen, die uyt d'aerde rijsen, de menschen in de mijnen dickwils sneuvelen, welckers leven de Keysers en Koningen hooger behooren t'achten dan 't goudt en silver, om 't welck wy 't ingewant van 't aerdtrijck deursnuffelen, en uytholen, en 't boven-deel van d'aerde leegh en ydel van menschen maken. Yder heeft vryheydt om 't goudt aen d'oevers der vloeden te versamelen; en in deser voegen verkrijght men soo groot een menighte daer af, dat het hier eer een koopmanschap is, dan een betaling van de koopmanschap. *Geldt.* Zy gebruycken geen geslagen munt, maer betalen malkander met silvere plaetjes, die sy (om alle bedrogh wegh te nemen) t'elckens deur snijden, en weêr smelten, daer toe sy schaeren hebben, en een weeghschaeltje by sich dragen, dat in een kasje besloten is, 't welck hen tot op de knien hangt. Zy slaen alleenlijck met de stempel van d'overigheydt kopere munt, omtrent een oortje waerdigh, met een gat daer in, die sy aen een snoer rijgen, en dus by hen hangen, om d'oneffenheydt van 't silver goet te maken, oft om slechte waren te koopen. Zy delven uyt de mijnen quicksilver, metael, yser, tin, koper, minie, lazursteen en vitriol. Behalven dit maken sy oock wit koper, gelijck silver, 't welck veel dierder dan geel koper is. Sy maken van gesmolte yser veel dingen, die met onse Europers gemeen sijn, als geschut, klocken, potten, vijsels, ovens, en diergelijcke andere dingen.

Men kan nauwelijcks seggen hoe verre dit uytterste Asia alle d'andere deelen van de weerelt in overvloedt van volck overtreft. Doch ick heb dit bevonden dat men niet alleenlijck in de steden, vlecken, dorpen en aen de vloeden, maer oock op de gemeene weegen buyten op 't landt een groote menighte van menschen ontmoet: jae men sou meenen dat men, ergens wandelen gaende, een heir sagh, oft in de jaermarckten van Europa quam. 't Is dan geen wonder dat de Portugesen, toen sy daer eerst in 't landt quamen, dickwijls vraeghden oft de vrouwen daer vijf oft tien kinderen in een dracht baerden. Anderen seyden, dat hier bewegende steden waren; want over al is soo groot een overvloedt van schepen, dat sy, des nachts stil leggende, de ruymte van een groote stadt beslaen, en de gedaente daer af vertoonen. Sy houden hier in niet alleen hun gesin, maer oock alderhande beesten en vogelen, en voornemelijck varckens, hoenders, en eindtvogels; 't welck veroorsaeckt dat het water byna niet minder, dan het landt bewoont wordt, voornamelijck soo wy van de zuyderlijcke landtschappen spreken; want in de noortsche landtschappen is de scheepvaert niet soo gemeen. Wijders, indien wy de Sinesche boecken gelooven, insonderheydt de genen, die voor geloofwaerdigh gehouden worden, de welcke 't getal der menschen van de besondere landtschappen, steden en andere plaetsen (behalven noch de genen, die van 't gesin van 't koninckijck bloedt sijn, d'overigheden, gelubden, krijghslieden, priesters, vrouwen en jongens) aengetekent hebben, men sal daer in acht-en-vijftigh millioenen, negen hondert en veertien duysent, twee hondert vier-en-tachtigh (58, 914, 284) persoonen vinden. 't Is dieshalven geen wonder dat iemandt geseght heeft dat het twee hondert millioenen van menschen in sich begrijpt; want men kan dit getal lichtelijck, en sonder eenige moeyte uyt de Sinesche wetten uyt-reeckenen, vermidts yder huysvader, op verbeurte van sware straf, gehouden is een schrijftafeltje aen de grootste deur van sijn huys te hangen, daer in sy 't getal der bewoonders, hun staet, wie en hoedanigh sy sijn, uytdrucken. Want sy stellen over alle tien huysen een tienman, die sy *Tifang* noemen, welckers ampt het is dit getal op te nemen, en, indien men in de telling gesondight heeft, sulcks aen de Stadts-vooghden bekent te maken. Dit wordt in tijdt van beroerten heel strengelijck

Overvloedt van menschen.

lijck waer genomen, jae soodanigh, dat niemandt vermagh eenigh mensch in te nemen, welcks naem niet uytgedruckt is, soo hy daer een weynigh blijft.

't Getal der groote en mindere steden.

't Getal der steden, die in grootheydt en voortreffelijckheydt uytmunten, is hondert en vijftigh, en dat van de mindere steden twaelf hondert ses-en-twintigh, alle met hooge muuren en diepe grachten versterckt, sonder noch veel weerbare plaetsen hier onder te tellen, gelijck ontellijcke burghten, sloten, schanssen, vlecken en dorpen, die dickwijls voor onse steden niet veel wijcken, welckers getal soo groot is, dat men dat nauwelijcks berekenen kan. Dit veroorsaeckt dat ick somtijdts by my selfs gedacht heb dat, indien dese muur naer 't noorden geheel Sina omringde, die 't geheel uytterste Asia als tot een eenige stadt sou maken, die noch tamelijck dicht van huysen, en vol gepropt van inwoonders sou sijn, vermidts men nauwelijcks uyt een plaets gaet, of men vindt voort een ander, die wel betimmert is. Het meeste deel van dese steden hebben noch voorsteden, die aen bevarelijcke vloeden leggen, en die sich wijdt en breedt uytstrecken, en om de gesondtheydt van hun lucht te prijsen sijn.

Onderscheyt.

Wijders, 't onderscheyt tusschen de steden en gemeenten is dickwijls niet seer groot, soo men niet anders dan op de grootheydt siet, en bestaet alleenlijck in de verscheyde tytelen en benamingen der Oversten, en in d'achtbaerheydt naer de burgerlijcke wetten, en naer de gewoonte der Sinesen. De steden overtreffen gemeenlijck de gemeenten in waerdigheydt, en niet in overvloet van inwoonders, oft dingen. De steden worden *Fu*, en de gemeenten *Cheu* oft *Hien* genoemt. De vlecken en dorpen sijn dickwijls in grootheydt, en rijckheydt van koophandel by de steden te gelijcken, voornamelijck de genen, die sy *Chin* noemen, vermidts sy geen muren hebben, gelijck oock geen eyge overigheden, en dieshalven niet de naem van stadt voeren, maer van de naeste overigheden geregeert worden.

Sinesen scherp van vernuft.

Aristoteles woorden, van d'Asiaensche volcken gesproken, betoonen dat de Sinesen scherp van vernuft sijn. Wy Europers, seght hy, overtreffen de Sinesen in sterckheydt, en de Sinesen ons in schranderheydt van vernuft. Sy sijn loos en schalck, en heel deurtrapt en onvertsaeght in onverwachte en schichtige voorvallen. Sy sijn oock naerstigh en kloeck, en laten niets, dat nut is, verderven. In soo groot een overvloedt van kostelijcke dingen vergaderen sy oock de snoodste vodden, die sy bewaren, als beenderen van honden, veeren van hoenders, borstels van varckens, jae oock de vuylste uytwerpselen, daer sy oock koopmanschap meê doen. Hoe naerstige werck-lieden en konstenaers sy in de hantwercken sijn, bespeurt men genoeghsaem, en overvloedigh in de dingen, die van daer tot ons gebracht worden, gelijck alderhande sijde kleederen, porceleynen, koffertjes, met lack en goudt bestreeken, kleederen met de naelt besteeken, en andere diergelijcke dingen, van de welcken echter gewoonelijck het beste niet tot ons gevoert wordt. Sy wercken ebben-hout, elpen-been, korael, amber, jaspis, het alderhardtste marmer, en andere kostelijcke steenen, daer af sy heerlijcke wercken maken. Sy weten met gesmolte peck het amber soo levendigh nae te botsen, dat 'et het ware en rechte amber schijnt t'overtreffen. Sy hebben al over lang geleert van rijs seer helder glas te maken, dat echter breekt, en by 't onse niet te gelijcken, schoon het naest daer aen komt. Sy moeten echter verre voor ons swichten in de Schilderkonst, vermidts sy noch geen bequame schaduwe konnen maken, en de handeling van de koleuren met olie te mengen en te temperen noch niet geleert hebben. Sy weten echter de vogelen en bloemen soo met verwen, als met sijde draden, met de naeldt gestickt, te vertoonen, dat sy seer na aen de natuur sijn, en met recht by alle tot een verwondering strecken. Hier was, voor 't vinden der Europers, een seer oudt gebruyck van de scheepvaert, en van de zeylsteen, jae oock van de druckery, geschut en buskruyt, alle 't welck sy lang voor d'onsen gevonden hebben, gelijck ick een weynigh te voren aengewesen heb.

Vernuftige werck-lieden.

Schilderkonst.

Landtbouw.

Wat sal ick van de landtbou spreken? sy hebben die, naer de verscheyde hoedanigheden der landen, tot sekere regelen gebracht. Sy verheffen dese boven alle andere konsten, en seggen (gelijck oock recht is) dat de menschen sonder dese konst niet konnen leven. Sy beschencken dieshalven de landtbouwers met groote voorrechten, en manen de selve lieden soodanigh tot wercken aen, dat sy nauwelijcks een voet landts ongebouwt en ledigh laten leggen. Daer de landen onvruchtbaer sijn, maken sy

die

die door vlijt en naerſtigheydt vruchtbaer, en meſten en queeken hen, op dat ſy, tweemael 's jaers gebout, niet uytgemergelt ſouden worden. Indien 'er gebreck van water is, ſoo maken ſy grachten, deur de welcken ſy het water een verre wegh uyt de vloeden leyden; 't welck veroorſaeckt dat men bynae deur geheel Sina met ſchuytjes trecken kan. Sy brengen oock het water uyt de lage plaetſen om hoogh, en dit met een kleyn licht gereedtſchap, van vierkante planckjes gemaeckt, 't welck het water in groote overvloedt opneemt, byna op een ſelve wijſe, gelijck by ons met ronde ballen, aen een yſere keten vaſt gemaeckt.

Wonderlijcke wyſe van viſſchen.

Om 't vernuft der Sineſen te toonen, ſal ick een wonderlijcke viſſchery, die ick daer geſien heb, hier by voegen. Daer is by hen een vogel, kleynder dan een gans, de raven niet ongelijck, lang van hals, met een arendts beck, die aen 't uytterſte tamelijck krom is. Men leert deſe vogel de viſſchen, gelijck de honden de haſen, te vangen. Sy ſluyten deſe vogel met een yſere ring de hals ſoo nau toe, dat hy de groote viſſchen, die hy gevat heeft, niet inſwelgen kan, die de viſſcher dan naer ſich treckt. Maer de groote viſſchen, die hy in de wijdte van ſijn keel niet vatten kan, grijpt hy met de beck, en voert die om hoogh, en toont hen met gedruys aen de viſſcher, op dat die te hulp komen ſou. Ick heb ſomtijdts drie oft vier van ſoodanige vogelen geſien, die een viſch vaſt hielden, en malkander in de roof aen te brengen, hielpen. In deſer voegen worden viſſchen van ſes en meer ponden gevangen. En dewijl deſe viſſchery groote winſt aen de viſſchers geeft, ſoo ſijn ſy gedwongen voor yder vogel ſekere ſchatting te betalen.

Bouwkunſt.

In de bouwing en heerlijckheydt der huyſen, en in de beſtandigheydt der gebouwen moeten ſy verre voor ons wijcken; maer in torens oft bruggen te maken, ſijn ſy ons gelijck, oft overtreffen ons miſſchien. Behalven de ſeer hooge torens, die konſtiglijck gebout ſijn, vindt men daer oock veel bruggen, die om hun cierlijckheydt en grootheydt aenmerckelijck ſijn. Hoewel hun huyſen niet ſoo heerlijck ſijn, ſoo worden ſy echter gemackelijcker, en van binnen ſuyverder dan d'onſen gevonden. Sy houden niet veel van hooge huyſen, daer veel ſolders in ſijn, en maken hun huyſen ſelden met meer, dan met twee ſolders, vermidts ſy moeyelijck achten op trappen te klimmen. Sy bewoonen alle het nederſte deel van 't huys, en deelen dat bequamelijck in een eetſael en ſlaepkamer. Sy maken hun huyſen van buyten met weynigh verçiering, behalven de groote deur, en andere buyten-deuren, die aen de huyſen der rijcken koſtelijck genoegh ſijn: maer van binnen hebben ſy geen gebreck van vermaeck en aengenaemheydt. Alle 't geen, dat ſy hebben, blinckt van hun lack, 't welck ſy *cie* noemen. Hun huyſen ſijn gemeenelijck van hout, jae oock hun konings-huyſen, doch ſodanigh, dat hun wanden ten meeſtendeel van gebacke ſteen opgehaelt ſijn, die alleenlijck hun eetplaetſen en wooningen van malkander ſcheyden: want hun dack ſelf ſteunt op houte pylers, welcks tighelen alle van aerde gebacken ſijn, gelijck d'onſen. Sy houden van geen veinſters, die hun uytſicht naer de ſtraet hebben, en die van d'ingeboornen voor onbetamelijck geacht worden. Sy maken verſcheyde voorhoven, 't een dieper dan 't ander; en 't geheymſte oft uytterſte wordt van de vrouwen bewoont, welckers enge bewaernis tot ſedigheydt en voorſichtigheydt alle gevangeniſſen van Europa, om ſoo te ſpreken, overtreft.

Wetenſchappen.

In de verſcheydenheydt en volmaecktheydt der wetenſchappen ſijn ſy veel minder dan wy, ſchoon ſy die veel hooger dan wy achten. Sy hebben byna niets, dat waer en ſeker is, behalven de wetenſchap der ſtarren, van de welcke ſy de konſt van oordelen hooghſt achten. Sy hebben de Philoſophie, die wy Sede-konſt noemen, al van oude tijden eenighſins uyt de gronden van de natuur en reden tamelijck begrepen. Sy ſpreken en ſchrijven heel hoogh van de deughden, en brengen alles tot de goede beſtiering van de Gemeente. Dat ſy ſeer ſcherpſinnigh van vernuft ſijn, kan men ten minſten hier uyt beſpeuren, dat ſy onſe Telkonſt, Meet-konſt, rekening der ſtarren, jae oock de Reden-konſt, met Sineſche letteren gedruckt, voort leeren, en heel geſwindelijck alles verſtaen. Sy hebben, volgens hun gewoonte, veel boecken van de Bouw-kunſt, Geſicht-kunſt, Ontleedtkunſt, en andere handtwercken, met figuren gedruckt.

Geneeskunſt.

Wat de Genees-kunſt aengaet, daer in overtreffen ſy ons verre, ſoo men op d'oeffening ſiet. D'onſen diſputeren wel wat meer dan ſy, en bedencken de ſaeck dieper, maer ſy geneſen beter en lichtelijcker de ſieck-

ſieckten. Sy hebben ſeer oude boecken van de natuur der kruyden, ſteenen en bomen, in een lighaem vergadert, en met hun afbeeldſels, naer de wijſe van onſe Dioſcorides, verçiert. Wyders, hun nieuwe en oude boecken begrijpen oock in ſich d'oorſaeken, tekenen, uytwerckingen, en d'andere eygenſchappen der ſieckten: in voegen dat ſy ten meeſtendeel hun genees-middelen van enckele dingen, en ongemengde ſoppen maken. Sy branden en ſnijden, maer houden 't openen van d'aderen voor een ſeer groote doling, en brengen het bloedt liever met vaſten, en met andere verkoelingen tot behorelijcke tempering; en ſy ſeggen, dat men 't ſop, in de pot kokende, niet moet uytſtorten, om dat te matigen, maer dat men 't vuur daer onder weghnemen moet. Sy hebben ſoo ſekere kennis en ervarentheydt van de ſlagh der ſlagh-ader, dat ſy door des ſelfs klopping ſomtijdts oock de verborgen ſweeren ontdecken. Sy mercken ſes bewegingen van de ſlagh-ader in yder handt, drie voornaeme, en drie van minder belang, die alle tot de verſcheyde deelen des lichaems behooren: d'eerſte tot het hert, de tweede tot de lever, en de derde tot de maegh, en dus daer nae d'andere bewegingen tot d'andere leden. Als ſy de ſiecke beſichtigen, ſoo duurt het onderſoeck van de pols oft ſlagh-ader omtrent een half uur, met groote ſtilte van yder, en niet ſonder verdriet en af-keer van de kranke; in voegen dat ſy daer uyt beſpeuren waer uyt de ſieckte ſpruyt, en in wat deel des lichaems die ſijn plaets heeft, en recht daer af oordeelen. Sy ſijn groote liefhebbers van d'Alchimiſtery, en, om deſe oorſaeck over al ſwervende, belooven niet alleenlijck goudt, maer oock onſterffelijckheydt in dit leven; in 't welck ſy byna naer een ſelve wit doelen, als onſe Europers, te weten treffelijck te liegen, en de al te lichtgelovigen en gierigaerts met deſe bedriegeryen in 't net te krijgen.

Groote kennis van de ſlag-ader by hen.

Sy betoonen oock dickwijls hun ſcherpſinnigheydt ſeer qualijck in deurtrapte liſten en bedrogh, daer meê ſy anderen bedriegen. Wijders, ſy ſijn geſwint, vlugh en gebuyghſaem van lighaem, en levendigh van geeſt, en verduldigh in d'arbeydt, maer minder in de honger; vermidts ſy de halve dagh, en voornamelijck de voormiddagh ſonder t'eeten over te brengen byna voor doodelijck achten.

Geſtalte des lichaems.

De kooplieden ſijn naerſtigh en kloeck, en vyanden van alle ledigheydt en traegheydt. Daer de minſte hoop van winſt ſich vertoont, valt hen geen arbeydt ſwaer, om dat ſy dickwijls 't nut boven 't eerlijck ſtellen. Zy zijn vaſt en ſterck van lighaem, en oeffenen hun krachten van jongs aen. Zy zijn wit van verwe, en overtreffen ſomtijts d'Europers, en ſijn ten meeſtendeel hen gelijck, uytgeſondert in hun platte neus, dunne baert, naeuwe, uytſtekende, en langwerpige oogen, en in hun breet en byna vierkantigh aengeſicht. Zy alle, ſoo wel mannen als vrouwen, hebben behagen in ſwart hair; en verachten, ja ſchricken van de gele en rode koleur, meer dan eertijts de Thebanen. De vrouwen ſijn ten meeſtendeel klein van geſtalte, maer vrolijck en aengenaem van aengeſicht. Sy ſtellen het voornaemſte deel van de ſchoonheydt der vrouwen en verçiering in de kleynheydt der voeten; het welck veroorſaeckt dat ſy aen kinderen, eerſt geboren ſijnde, de voeten heel dicht bewinden en knellen, en met windtſels ſoodanigh knijpen, dat ſy daer nae niet waſſen konnen. Jae men vindt daer lieden met ſoo kleyne voeten, dat ſy in grootheydt naeuwelijcks de geyten en oſſen overtreffen. Seker, een wonderlijcke en belachelijcke ſotheyt in ſoo verſtandigh een volck, het welck Helena, ſoo die voor haer quam, om haer groote voeten lelijck achten ſou; in voegen dat hier alle vrouwen, om aen de mannen te behagen, deſe pijn gewillighlijck lijden.

De Godtsdienſt oft eer ſecte der Sineſen is drievoudigh: d'eerſte en oudſte Philoſoophſch, de tweede afgodiſch, en de derde geheel Epicuriſch en welluſtigh. Sy noemen die *Sankiao*, dat is, drievoudige leering. De Philoſophiſche ſteeckt onder d'andere twee in waerheydt en achtbaerheydt uyt, en heeft de heerſchappy van 't Rijck in handen: want de Philoſophen alleen worden tot de regeering van de gemeente genomen. De naem van deſe ſecte is *Iukiao*, die eertijdts een opperſte begin erkent heeft: want d'oude boecken der Philoſophen verhalen veel dingen van de Hemel, van d'opperſte Keyſer, en van de beſtierder aller dingen. Sy belijden dat ſy des ſelfs natuur en weſen niet kennen, en niet weten op wat wijſe hy gedient moet worden; en dieshalven oordeelen ſy dat het beter is alle Godtsdienſt nae te laten, dan daer in te dolen. De navolgers van deſe ſecte behartigen dieshalven niet meer, dan de gerechtige en volmaeckte regeering van de Gemeen-

Godtsdienſt.

Secte der Philoſophen.

te, en d'oeffening der sedelijcke deuchden. Dese Philosophie handelt van de hemel, aerde, en mensch, als van die dingen, op de welcken alles sijn bewegen heeft. Sy noemen dese drie *Sançai*. De wetenschap van de hemel en aerde is in 't geheel naturelijck, daer in van de beginselen der dingen, van de teling, van 't bederf, van de bewegingen der hemelen, en der starren, van de starrenkunde in de beyde deelen, en eyndelijck van de landen, en van der selver bouwing, meting, &c. gehandelt wordt. Maer de wetenschap van de mensch bestaet geheel in de seden, te weten, waer door de mensch een gesellig dier is, en de reden en bestiering begrijpt, daer in vijf voorname ordeningen oft benamingen sijn. D'eerste is van vader en soon, in dewelcke sy sulck een gehoorsaemheydt voorstellen, die eer te verwonderen, dan nae te volgen is: de tweede van gemael en gemalin, daer van 't onderscheyt der selver, van de huwelijcken &c. gesproken wordt: de derde van de Koning en sijn ondersaten, daer in sy van de getrouheydt, en van de vaderlijcke liefde der koningen tot hun onderdanen spreken: de vierde van de vrienden, daer sy van de vrientschap handelen; en de vijfde van de broeders, daer in de liefde der oudtsten, en gehoorsaemheydt van de jongsten uytgedruckt is. Daer nae komt men tot een ontellijck getal van mindere seden en geboden, die de heusheydt, goede uytwendige seden, sedigheydt, ontsachelijckheydt, en diergelijcke dingen betreffen. Dese wetenschap prijst seer hoogh de voorsichtigheyt, godtvruchtigheydt, en kloeckmoedigheydt, door de welcke wy ons selven verwinnen, verheft en verhooght de gerechtigheydt, en dese deucht, daer meê wy anderen naer ons selven meten en schatten, oft by ons gelijcken, en stelt daer in de hooghste top van de volmaecktheydt. Dese secte bekommert sich geensins met d'aenstaende dingen, daer af der selver navolgers niet twist-redenen, insonderheydt door dese reden overreedt, dat men niet anders, dan 't geen, dat voor oogen is, en dat men voor sich siet, wel en recht schicken oft verstaen kan. Sy leert oock, dat men alle deuchden, soo uytwendigh, als inwendigh, naerstighlijck moet eeren, en dit om 't eyge goet van de deucht, oft om sich self, sonder naer eenigh ander gemerck te doelen. Oeffen de deucht, seggen sy, sonder dat ghy andre vergelding verwacht. De deucht is aen sich selve genoegh, en daer is niets schoonder in de weerelt, dan sy. Men vind noch veel andere heerlijcke dingen in de boecken deser Philosophen, soo dat onse oude Philosophen noyt gelijcke, oft beter dingen, dan dese sijn, bedacht oft gedroomt hebben.

De tweede secte is afgodisch, die sy *Xekiao* noemen. Dese pest heeft weynigh nae Christus geboorte de Sinesen besmet, en voert het gevoelen van de verhuysing der sielen van 't een in 't ander lichaem in. Sy is tweevoudigh, d'een innerlijck, en d'ander uytterlijck, die de beelden eert. Sy leert, dat na de doodt de verhuysing der sielen tot straf der sondaers gestelt is, en onthout sich gedurighlijck van al 't gene dat geleeft heeft. Seker, een belachelijcke wet, en door de priesters van hun aenhang selve verworpen, die sy echter nootsaeckelijck achten, om de ruwe menschen van sonden af te trecken, en tot deuchden aen te manen. D'innerlijcke verhuysing der sielen is treffelijck, en het heerlijckste deel van de sedelijcke Philosophie: want het heeft sijn opsicht op de geheele ydelheyt der passien, oft der bedorve tochten des gemoedts, en op der selver verwinning. De gene, die van dese secte sijn, seggen dat de sielen der menschen, naer dat sy hun hartstochten onderworpen waren, in d'onredelijcke dieren verhuysen, en kennen nae de doodt geen loon en geen straf, behalven 't ydel. Sy willen oock dat 'er in dit leven geen waerheydt is, dan naer dat het van ons begrepen wordt, en dat het selve goedt en quaet is, naer de verscheyde opsicht. Doch hier af wordt in 't kort begrijp van onse Sinesche Historien, sedert het begin van de weerelt, breeder gehandelt. *Afgodische secte.*

De derde secte is byna Epicurisch, en stelt het geluck in de wellust, en belooft (daer sy oock naer tracht) door geneesmiddelen een lang, jae onsterffelijck leven aen 't lichaem. Sy heeft wonderlijcke konsten bedacht, om de wellusten te verkrijgen, en te vermeerderen, en beweert dat 'er nae de doodt niets is. Vele Magi, oft wijsen sijn van dese secte, die warelijck de boose en snoodste van alle is. Gaf Godt datse alle eyndelijck in beter en bestandiger beginselen van ons geloof, en van de ware en algemeene Godtsdienst verandert wierden, en dat de rechte kennis van de ware Godt by hen plaets kreegh. En seker, de hope hier af is niet kleyn, vermidts de Philosophen d'Europische leering van de seden, *Epicurische secte.*

den, die met hen overeen komt, prijsen; jae soodanigh, dat niets, dan d'overnaturelijcke beginselen alleen aen hen schijnen t'ontbreken.

Deuchden. Sy beminnen naturelijck alle deuchden, en der selver navolgers, schoon sy selven niet vry van sonden sijn. Sy betoonen sich loos en listigh, en bedecken hun gebreken op een wonderlijcke wijse, op dat sy voor d'oogen verborgen souden sijn. Sy verwonderen sich over de kuysheydt en bedwingsaemheyt, schoon sy die niet bewaren. Sy achten 't voor schande en ellende geen kinderen te krijgen, en willen dat de weduwen bedwingsaem sijn. Men vindt selden onder eerlijcke vrouwen dat sy, haer gemael verloren hebbende, weêr aen een ander trouwen. Sy rechten zegebogen voor de kuysche weduwen op, en stellen opschriften daer aen, tot een eeuwige geheugenis. Sy hebben behaegen in een sedige en statige nederigheyt in woorden en wercken, en betoonen sich nederigh, schoon sy met de deucht van nederigheydt niet begaeft sijn. Sy overtreffen verre d'andere volken in gehoorsaemheydt tot d'ouders en overigheden: hen niet te voeden, in alles niet te gehoorsamen, hun lasten en swarigheden niet te willen op sich nemen, en eenige oorsaeck van ongeneucht hen aen te doen, wordt by hen voor doodt-sonde geacht. Men geeft d'eerlijckste plaets aen de meesters, schoon sy in waerdigheydt veel minder dan de leerlingen sijn, en men geeft aen hen een waerdiger benaming. Men acht voor misdrijf als men hen in alles, in 't welck sy de hulp en arbeydt der leerlingen versoecken, niet bystaet. Sy achten niets gruwelijcker, dan de redenen, daden en gebaer, daer door men wreetheydt oft gramschap betoont. Wyders, sy bedecken d'innerlijcke gramschap en haet, en verbergen haer geheel. Sy begeven sich op de wegen, sonder met eenige wapenen versien te sijn, vermidts sy achten dat wapenen te dragen, en oorlogh te voeren heel onbetamelijck voor de menschen is; en dieshalven worden de krijghs-lieden voor d'erghste menschen geacht, en byna gelijck vyanden veracht en versmaedt.

Gehoorsaemheyt tot hun ouders en overigheden.

De wapenen veracht.

Liefde tot de letteren. Hoe hoogh sy de letteren en geleertheyt achten, blijckt ten minsten hier uyt, dat voor geen ongeletterde d'ingang tot de gemeente, oft tot de bestiering van 't Rijck open staet. Hoe iemandt in de letteren meer geoeffent is, hoe hy in rijckdommen en staten meer uytsteeckt. Hier uyt spruyt, en hier in bestaet al d'adelijckheydt. Daer is nauwelijcks een boer onder hen, die niet tot aen sijn vijftien jaren in de letteren beesich is. Hier is swarelijck iemant te vinden, die niet schrijven kán. En dewijl alle edeldom daer in bestaet, en van de letteren gesocht wordt, soo heeft men geen opsicht op geboorte, oft bloet, behalven in de koninckliijcke geslachten alleen: en hoe iemandt hooger plaets in de Gemeente bekleedt, hoe hy met hooger eernamen en eerbiedigheydt van yder geëert wordt, daer in men niet siet van wie, oft van waer hy gekomen is.

Wyse van huwen. Hun huwelijcken worden oock heel anders gemaeckt dan d'onse. De man geeft de huwelijcks-gifte aen sijn bruydt: jae de slechte lieden koopen de bruydt in eeniger wijse van haer ouders. Maer de gene, die van eerlijcker staet sijn, voor d'uythuwing van hun dochter geschencken ontfangen hebbende, betalen dickwijls die weêr met gelijcke, oft met grooter waerde. De gene, die te samen sullen huwelijcken, sien malkander niet, en hebben geen samenspraeck, oft openbare handeling; maer d'ouders van weêrsijden maken 't huwelijck door hun vrienden. In deser voegen word de bruydt, die te voren nooyt gesien is, in een draegh-seetel naer het huys van haer bruydegom gebracht, daer een groote menighte van menschen tot gesellschap voor gaet, die oock op de heldere middagh licht dragen. De knecht brengt de sleutel van de draegh-seetel aen de bruydegom, aen de welck alleen het geoorloft is die t'openen, en sijn bruydt, hoedanigh sy oock bevonden wordt, t'ontfangen. De man magh, nae 't overlijden van sijn vrouw, een ander trouwen, jae oock sonder schande een boelin houden; soo ongerechtigh is hier 't lot voor de vrouwen.

't Meervoudigh getal van vrouwen gebruykt.

Verscheyde plichten van heusheyt. De gedienstigheden en beleeftheden by de Sinesen sijn niet alleenlijck overtolligh, maer oock walgelijck. D'eerlijckste plaets wordt onder de medeburgers altijdt aen d'oudtste overgegeven, en onder de vreemdelingen aen de gene, die uyt de verste plaets komen. Wy nemen d'eernamen van de waerdigheydt van 't geslacht, oft van de macht des ampts, en sy van d'ouderdom alleen. Hoe men iemandt ouder noemt, hoe de benaming waerdiger is, daer in sy echter hun trappen hebben. D'oversten alleen vermogen de namen van *Ick, du,* &c.

aen

aen hun onderſaten, oft de meeſters aen hun knechten gebruycken. Maer van d'eerſte ouderdom af neemt yder naer de trap, die hy betreedt, en met wie hy ſpreeckt, de benaming voor ſich. De Sineſen ſijn in d'openbare byeenkomſten heel geſwindt en vaerdigh in 't groeten, volſtandigh in de maeltijden, ſeer beleeft tegen alle hun gaſten, en ſoo ſeedigh en beſadight in hun kleeding en gebaer, dat 'er nauwelijcks iets bygevoeght ſchijnt te konnen worden, voornamelijck de Philoſophen en Overigheden, die d'anderen in ſekere Stoïſche ſtaetigheyt overtreffen. In d'openbare ſtraten luyde te roepen, klappen, herwaerts en derwaerts om te ſien, en d'oogen overal te laten ſwieren, en geſwindelijck te ſcheuren wordt den bedorve menſchen toegepaſt. Men hoort hier ſelden valſchelijck ſweren, oft vuyl en onſuyver ſpreken. Sy komen alle wel gekleedt, en dicht gedoſt, en met gedeckte hoofden te voorſchijn. Sy bewijſen eerbiedigheydt met een laege buyging van 't geheele lichaem, en met gedeckte en gevouwe handen. Indien twee malkander ontmoeten, en beyde ſtaen blijven, ſoo buygen ſy ſich gelijckelijck naer een ſelve ſijde. De vreemdeling neemt de rechte ſijde in, maer in 't wandelen de ſlincke; op dat ſy met de wayer, die ſy altijdt by ſich dragen, met windt te maken geen ongemack aen des anders aengeſicht veroorſaeken ſouden. De ſpijs in 't eeten met de vingers aen te roeren wordt oock by 't gemeene volck plomp en onbetamelijck geacht: want ſy weten behendighlijck met twee lange ſtockjes, van ebben-houdt, elpenbeen, oft van andere ſtoffe gemaeckt, de koſt aen de mondt te brengen. En dieshalven worden alle ſpijſen, voornamelijck die hardt ſijn, in ſtucken geſneden, en dus op de tafel geſet, en dit in cierlijcke ſchotels, die op een fraye wijſe opgediſcht worden; 't welck, als men 't gewendt is, aengenaem en gemackelijck valt, ſchoon het in 't begin eenighſins moejelijck is.

Klederen. Hun kleederen ſijn ruym en wijdt, en ſoo lang, dat ſy tot op de hielen hangen, van voren open, die ſy deurgaens by de rechte ſchouder, en onder d'arm toe binden. Hun mouwen ſijn oock ruym, en wijdt. Sy dragen hun hayr ſoo lang, als 't waſſen wil, kammen 't met de kam, en binden 't boven op 't hooft rondt op, met een huyf, van paerde-hayr gemaeckt, daer ſy een ronde oft vierkante bonnet oft hooft-deckſel op ſetten, aen 't welck men yders ſtaet en waerdigheydt bekennen kan. Sy veranderen ſich naer de verſcheyde ſoorten van menſchen. De lange rocken der vrouwen bedecken oock hun voeten geheel, en reycken van de hals af tot aen de hielen; in voegen dat men aen hen niets, dan 't aengeſicht, bloot ſiet. Sy verbergen hun handen in hun mouwen, die, gelijck alle hun kleederen, van ſijde ſijn. Iets uyt de handt van een man te nemen, is daer ongebruyckelijck: maer 't gene, het welck men geeft, wordt op een banck oft tafel geſet, en dus van de vrouwen, die door 't openen van hun kleedt de handt ontdecken, aengetaſt.

Hun dranck moet altijdt warm ſijn, 't ſy die van water is, oft van wijn, met rijs gekoockt. Sy weeken ſeker kruyt, daer wel bekent, *Cha* genoemt, in kokendt water, en drincken het dus heel warm in. Toen ick dat gewent was, prees ick de Sineſen, en verfoeyde d'Europers, die vermaeck in ſoo killende dranck ſcheppen: want ſy, daer warme dranck drinckende, leſſchen de dorſt, en doen de vochtigheden opdrogen; 't welck hen byna nooyt doet ſpuwen, en geen ſteen, en rauwigheydt in de maeg, gelijck in deſe landen, veroorſaeckt, en dat ſy minder en niet ſoo ſware ſieckten gevoelen. Jae ſy weten daer niet van de ſteen, 't voet-euvel, flerecyn, en diergelijcke andere qualen. *Dranck.*

De gemeene weegen verſtrecken met recht by alle menſchen voor een wonder, en ſijn ſoo wijdt, als 't mogelijck is, tot gemack der reyſende lieden gemaeckt. Sy ſijn voor eerſt effen gemaeckt, en daer nae met ſteenen gevloert in byna alle de zuyderlijcke Landtſchappen, in de welcke de paerden en wagens niet ſoo veel gebruyckt worden. Men vindt deſe effe wegen oock tuſſchen de hooghſte bergen, daer men met het weghdelven der rotſen van weêrſijden, en met de toppen der bergen tot aen de grondt effen te maken, en de dalen te vullen, een deurgang maeckt, en door deſe middel de wegen deur 't geheele lantſchap grootelijcks verkort. Men vindt hier op ſekere tuſſchen-ruymte, te weten aen yder paelſteen, die tien Sineſche ſtadien begrijpt, ſeer vaerdige en geſwinde loopers, door de welcke in ſeer korte tijdt de bevelen der Koningen en Landtvooghden overal gebracht worden. Dit veroorſaeckt dat daer niets vreemt oft nieu gebeurt, dat niet binnen *Treffelijcke gemene wegen.*

nen weynigh dagen deur 't geheele Rijck bekent is. Aen alle achtſte paelſteenen, die de reys van een dagh uyt maken, ſtaen gemeene koninckklijcke huyſen, *Cung quon* en *Yeli* genoemt, daer in de Landtvooghden en overigheden ter herbergh gaen, en op des Koninckſ koſten ontfangen worden, ſoo ſy ſlechs eerſt een tafeltje voor uyt ſenden, daer door men van hun komſt en waerdigheydt verwittight wordt, en met eenen bekent maeckt in welcke dagh ſy aen yder plaets ſullen komen. Als iemant van d'overſten verſchijnt, ſoo is alles terſtondt vaerdigh, niet alleenlijck ſpijs, maer oock paerden, draeghſeetels, dragers, en oock ſchepen, indien het noodigh is; en d'overſte, die komen ſal, ſchrijft in het tafeltje, van de Sineſen *Pai* genoemt, al het geen dat hy begeert. D'oevers der vloeden ſijn oock niet anders, dan de gemeene wegen, verçiert, ſonder eenigh beletſel van bomen, oft van andere dingen, die ten minſten vijf ellebogen van 't water af moeten ſtaen; op dat de ſchepen, die men voorttreckt, daer door niet verhindert ſouden worden: jae de wallen ſijn in veel plaetſen van vierkante gehouwe ſteen uyt de gront opgehaelt, en de grachten der vloeden naer vereiſch der ſaken met ſteene bruggen, die veel bogen hebben, overwelft: in voegen dat de Sineſen met recht niet alleenlijck niet voor de Romeynſche voortreffelijckheydt, maer oock voor d'uytſteekentheydt van geen andere volcken, wie ſy oock ſijn, beſwijken. Wijders, de genen, die dat, 't welck ick terſtondt ſeggen ſal, niet met hun oogen geſien hebben, ſullen, gelijck ick acht, het ſwarelijck gelooven; want in ons Europa is niets, dat hier by halen kan, te vinden. De voorname ſchepen der Overſten en Grooten ſijn gelijck ſeer hooge huyſen, die ſeer hoogh opgebouwt ſijn, en ter ſijden in verſcheyde ſlaepkamers verdeelt worden. Het hof, tamelijck groot, beſlaet de middelſte plaets, daer de tafels in ſtaen, met de ſetels, die konſtelijck gemaeckt ſijn, oock veinſters en deuren, van hout gevlochten, en met verſcheyde krullen en ſtricken verçiert. Sy gebruycken daer in tot hun glaſe veinſters ſeer dunne platen van viſſchen met harde ſchelpen, oft ſeer fijn ſijde laken, met deurſchijnend was begomt, die beſt het deurdringen van de wint afweeren, en met verſcheyde gedaenten van bloemen, boomen, en van andere dingen verçiert ſijn; en buyten de ſchepen ſteken galderyen met tralien uyt, daer langs het ſcheeps-volck ſijn werck doet, ſonder dat de reyſigers eenigh ongemack daer af gevoelen. Het ſchip, geheel met lijm oft rootſel beſtreken, is heel vermakelijck om te ſien, uyt oorſaeck van de wonderlijcke glans, en verſcheyde aengename verwen: in voegen dat het, van binnen çierlijck met goudt, geheele ſteden, vogelen en wildtvang geſchildert, wel beſiens-waerdigh, en ſeer dienſtigh om te gebruycken is. De langte der ſchepen is gelijck de gemeene galeyen, en byna van een ſelve hooghte en breedte. Men treedt met een ladder van omtrent acht ellebogen daer in; en heeft aen de voorſteven de gedaente van een burght, daer de fluyters en tromſlagers ſich in onthouden, die met een gedurigh geſpeel d'ooren vermaken. Dit geſpeel, van d'andere ſchepen gehoort, brengt te weegh dat ſy, ſoo het ſchip van eenigh ander overſte komt, naer de waerdigheydt van het ampt, dat yder bekleedt, malkander wijcken. Men vindt hier geen twiſten, gekijf oft ſtribbelingen; en alles is in ſekere regelen en wetten bepaelt. Dieshalven is aen de voorſteven met groote goude letteren de waerdigheydt van yder overſte, die in 't ſchip is, uytgedruckt; en op de ſijden van 't ſchip ſtaen ſijde vlaggen van verſcheyde verwen, daer de wint ſeer vermakelijck in ſpeelt. Als het ſtil is, ſijn 'er lieden, die het ſchip met de boot voort-trecken, oft met riemen voort-roejen, die gelijck de ſtaert van een viſch geroert worden, op een ſeer gemackelijcke en dienſtige wijſe; 't welck geen kleyn bewijs van 't vernuft der Sineſen is, vermidts het ſchip ſonder eenige beweging van 't water, oft ophaling van de riemen, jae met een eenige riem, voortgedreven en beſtiert wordt, en dat hier een bootsgeſel met ſes oft acht van d'onſen gelijck is.

Koſtelijcke en wonderlijcke ſchepen.

De huyſen der gemeene lieden binnen de wallen ſijn niet ſeer koſtelijck; vermidts ſy meer op 't gemack, dan op de glans en verçiering ſien. Maer de huyſen der rijcken ſijn ruym en heerlijck, doch die van d'Overſten en Stadtsvooghden overtreffen alle d'anderen, en mogen met recht koninckklijcke woningen genoemt worden. In yder hooftſtadt ſijn vijftien oft twintigh ſoodanige huyſen, dickwijls meer, en in d'andere ſteden ten minſten acht, in de kleynſte ſteden vier, alle van geſtalte gelijck, behalven dat het een grooter dan 't an-

Huyſen der gemeene lieden, en der Grooten.

't ander is, naer de waerdigheydt van d'Overste. Dese huysen, op des Konings kosten gebouwt, verstrecken tot wooning aen de Landvooghden, krijghs-oversten, oft Raetsheeren. De Koning van Sina verschaft niet alleenlijck dese hoven en schepen, maer oock alle noodigh huysgewaedt, spijs en knechten. Wijders, 't gene, 't welck hier in aen te mercken staet, is dat, als de landtvooght in een ander landtschap treckt, oft in sijn ampt sterft, ('t welck dickwijls om 't half jaer gebeurt) het geoorloft is sonder schande al 't huysgewaedt oft d'inboel, gelijck men 't gemeenlijck noemt, wegh te dragen; 't welck voor de nieuwe Landtvooght alles nieu bereydt wordt.

Hoven der Lantvooghden.

De grootste paleysen hebben vier oft vijf voorhoven, met soo veel huysen voor de voorhoven. Aen de voorgevel sijn drie poorten, daer af de grootste in 't midden is; en de beyde sijden der poorten sijn met marmere leeuwen gewapent. Aen de grootste poort is een pleyn, met tralien besloten, die van 't roode Sinesche lijm glinsteren. Men siet daer in twee gelijcke torens, met gereedschap van de sangkonst en met trommels, die op d'uyt- en ingang van de Stadtsvooght, oft als hy naer de rechtstoel gaet, geroert worden. Binnen de poort is een groot neêrhof voor de genen, die gedingen hebben, oft een staenplaets voor de genen die iets versoecken. Aen weêrsijden sijn vertrecken, oft kleyne huysjes, daer de besorgers van het laeger recht in woonen. Hier by sijn noch twee hoven, om d'eerlijckste vreemdelingen, die derwaerts komen om de stadtsvooght te sien, t'ontfangen. Hier in sijn de seetels, en d'andere dingen, tot d'ontfanging der vreemdelingen geschickt, daer aen de rechte sijde de Raedts-persoonen, en aen de slincke sijde de krijghslieden geplaetst worden. Als dit hof voorby is, vertoonen sich drie andere poorten, die niet, dan als de Stadtsvooght voor de rechtstoel sit, geopent worden, en daer af de middelste de grootste is, daer de grooten en edelen alleen deur mogen gaen; en d'anderen hebben hun deurgang deur de genen, die ter sijden staen. Dan volght 'er weêr een groot pleyn, aen welcks eyndpalen een seer groot hof is, met seer groote pijlers beset, *Tang* genoemt, daer in de Stadtsvooght recht spreeckt, en daer de schrijvers, pleytbesorgers, en openbare bedienaers aen weêrsijden hun woningen hebben, die niet met de landt- oft stadtsvooghden verhuysen, maer gedurighlijck blijven, en alle op de gemeene kosten onderhouden worden, en van d'een tot d'ander heer overgaen, sonder eenighsins van plaets te veranderen. Daer nae volght het binnenhof, treffelijcker dan 't eerste, *Su tang*, dat is geheym, genoemt, daer in de grootste vrienden alleen ter samenspraek en groetenis toegelaten worden. Hier rondtom woonen de knechten van 't huys, en d'eyge huysgenoten der stadtsvoogden. Na dese volght de grootste poort, en 't huys van de stadtsvooght, van sijn gemalinnen en kinderen; en daer in alles heel cierlijck en gemackelijck is. Men vindt hier bosschen, tuynen, poelen, en andere dingen, die tot vermaeck, oft tot wellust behooren.

Gemeene bestiering.

Hier souden eenige dingen van de gemeene bestiering, en van de gedaente van het Rijck by te voegen sijn; maer anderen hebben dit genoegh voor my geschreven, oft ick heb byna alles verhandelt in mijn Kort begrijp van de Sinesche Historie. Ick sal echter veel dingen hier byvoegen, om begeerte t'ontsteeken; op dat niemandt sou klagen dat 'er iets gebrack, daer over ick self eerst verwondert was. De koning self is volkomen heer van yders leven en goederen. Hy alleen is volkomen hooft van allen; en dieshalven magh het Sinesche Rijck met recht volmaektelijck Oppervorstelijck genoemt worden, 't welck van de vader op de sonen, oft, als 'er dese gebreken, aen de naeste maegen van de Koning komt. D'oudtste van de sonen neemt de bestiering van 't Rijck aen. Alle d'andere sijn koningen met de naem, tijtel, en eerbewijsing, maer niet in macht en authoriteyt. Aen yder van hen wordt sekere stadt toegewesen, met inruyming van paleys, pracht, bediening, en onderhouding, die warelijck koninckliijck is, doch sonder eenigh recht op de burgers. Jae sy ontfangen alle drie maenden sekere inkomsten van de koninckliijcke Landtvooghden, op dat sy gelijckelijck niet soo veel souden vergaderen, dat sy krijghsbenden in de wapenen konnen brengen. Uyt de toegewesene stadt te trecken wordt voor een seer hoogh misdrijf geacht. Het geheele Rijck wordt soodanigh van een Keyser bestiert, dat niemant sonder sijn raedt iets doen magh. Hy is de gene, die de Landtvooghden en stadtsvooghden stelt. De hoven in de hooftstadt sijn ses in 't getal: d'eerste is van overigheden, en *Lyp'u*; de tweede van de schatkist, oft inkomsten, *Hup'u*; de derde van de se-

den

den en gewoonten, *Lyp'u*; de vierde van de krijgh, *Pingp'u*; de vijfde van de gemeene gebouwen, *Cungp'u*; de seste van de misdaden, *Hingp'u* genoemt. Aen desen behooren niet de handelingen van 't geheele Rijck, maer de beradingen: want de landtvooghden vermanen en smeecken door smeekschriften de Keyser, die, nae dat de saken overwogen sijn, hen naer 't hof, daer aen sy behooren, sendt, om naer vereysch van de saeck ondersocht te worden. Nae dat men alles rijpelijck overwogen heeft, soo bieden de bysitters hun vonnis schriftelijck aen de Keyser over, die hy dan naer sijn believen oft verandert, oft bevestight; en om dit beter uyt te wercken, soo verkiest hy eenige opperste Philosophen van 't geheele Rijck tot sijn helpers, die sy *Colao*, oft *çaisiang* noemen, dat is helpende bestierders, die d'eerste plaets nae de koning bekleeden, en, als men van saken handelt, by hem sijn, en met hun raeden hem helpen: maer hy wordt van d'andere oversten nauwelijcks gesien. Wyders, dit is heel seldsaem in dit koninckrijck, dat, schoon de Keyser nooyt, of byna nimmer uyt sijn hof komt, hy echter de staet van 't Rijck, en van alle Landtvooghden volkomentlijck kent; en dieshalven alle jaren aen yder landtschap sijn besichtiger sendt, met breede macht over alle de Landtvooghden, als sijn gesant, die sijn landtschap besichtight, en de deughden en gebreken aller landtvooghden naerstighlijck ondersoeckt; op dat hy, weêr in des konings hof gekeert, den Keyser van alles schriftelijck bericht sou geven. Kort, de Sinesen volgen in hun gemeente de bestiering van een welgestelde geestelijcke ordening; 't welck oock geen wonder is, dewijl de Sinesche Philosophen soo veel duysent jaren lang gesweet hebben om die volkomen te maken, en sich byna nergens anders meê bemoejen. En seker, de gene, die naer een Gemeente wenschte, in de welcke de Koning philosopheerde, oft een Philosooph geboodt, sou dit Rijck geluckigh achten. De Keyser van Sina wordt van de sijnen *Tie'ncu* genoemt, dat is, Zoon des hemels, en schoon by dit volck de Hemel, Godt, en d'opperste Godtheydt dickwijls de selfde is, soo geloven sy echter niet dat hun Keyser van de hemel geteelt is, maer noemen hem des selfs soon, om dat hy, boven alle sterffelijcke menschen aengenaem, van de hemel, gelijck sy achten, met d'opperste waerdigheydt beschonken is. Sy noemen hem oock gemeenlijck *Hoangti*, dat is geele Keyser, oft van d'aerde, die sy geel van verwe noemen; en onderscheyden hem dus van *Xangti*, dat is, opperste, oft hemelsche Keyser. D'eerste, die de naem van *Hoangti* voerde, heerschte twee duysent ses hondert seven-en-tnegentigh jaren voor de geboorte van onse Zalighmaker Jesus Christus; en om des selfs uytsteekende deughden sijn sedert (te meer dewijl de naem oock aengenaem is) alle Keysers *Hoangti* genoemt, gelijck by ons de Keysers van Cæsar.

Naem van de Keyser.

Niemandt besit een voet landts, sonder schatting aen de Koning te betalen; en dieshalven is 't geen wonder dat hy soo groote jarelijcksche inkomsten heeft, dat 'er boven de gemeene kosten der koninckjes, landtvooghden en krijghslieden, noch meer dan sestigh millioenen kroonen jarelijcks in de koninckijcke schatkist gebracht worden; invoegen dat de geheele somma tot hondert en vijftigh millioenen kronen reycken kan, daer af de koning echter niets naer sijn lust magh nemen, maer het wordt alles in de gemeene schatkist gebracht. Als de Koning by geschrift onderstant van d'oversten der schatkist versoeckt, soo verkrijght hy altijdt het gene dat hy begeert. Hoewel de Landtvooghden alle op des konings wenck sien, en naer hun waerdigheydt ordening onder malkander houden, soo bedient echter yder sijn landtschap met volle macht, 't en ware van de hooger overigheden iets anders aen hen bevolen wierd. In dit Rijck sijn soo veel gemeene ampten, en soo groot een overvloedt van vooghden en gebieders, dat men swarelijck d'ordening daer af verstaen kan: en dieshalven komt daer alle drie maenden een boeck te voorschijn, daer in hun namen, vaderlandt, ampt en waerdigheydt verhaelt staet; welcke saeck hier heel noodtsakelijck is, en seer dienstigh voor de gene, die hun vrienden uyt oorsaeck van hun ampt, naer de Sinesche wijse, oft door brieven hen om hun ampt, nieuwelijcks verkregen, willen begroeten. Daer heeft een tijdt geweest, in de welck men elf duysent oversten getelt heeft, schoon echter alle de gene, die van minder achting sijn, niet met wit geschreven worden. De gemeene naem der Sinesche Oversten is *Quon fù*, en by d'uytheemschen *Mandarinen*, misschien hierom, dat sy over d'anderen gebieden. De gene, die meer hier af begeert, lees ons Kort

Inkomsten van de Keyser.

begrijp,

Wie van Sina wel geschreven hebben.

begrijp, de heylige Tocht van d'eerwaerde Vader Nicolaes Trigautius, oft het Verhael van d'eerwaerde vader Alvares Semedo, van dit Rijck geschreven: maer de geschriften van anderen ken ick niet soo goet, om dat sy ten meestendeel alleenlijck gehoorde dingen, uyt het verhael van anderen verstaen, te voorschijn brengen, die van misslagen, en dickwijls oock van leugenen vol sijn.

De steden by de Sinesen byna alle gelijck.

Gedaente en wallen.

Ick sal in de beschrijving der steden niet lang wesen, om dat sy ten meestendeel byna gelijck sijn, en alleenlijck in de grootheydt, oft koophandel malkander overtreffen. Sy sijn meest alle vierkant van gedaente, en hebben breede en hooge muren, van gebacke oft gehouwe steen gebout, en met een aerde wal versterckt. Daer rontom is een groote gracht, en vierkante hooge torens, die op sekere tusschen-ruymte van malkander staen, niet ongelijck met dese oude muren der Romeynen, die noch in wesen sijn. Yder dubbelde poort heeft dubbelde deuren, daer een pleyn tusschen leght, dat tot d'oeffening van 't krijghsvolck geschickt is. De gene, die d'eerste deuren oft poort ingegaen is, siet noch d'ander niet, om dat sy ter sijden, en niet daer tegen over staet. D'eerste, met een dubbelde muur gewapent, vertoont de gedaente van onse bolwercken. Boven de poorten selve sijn hooge en treffelijcke torens, van de Sinesen *Muen Leu* genoemt, als soo veel wapenplaetsen tot de wacht der krijghs-lieden, en bewarenis der wapenen: seker een treffelijck werck, indien het met soo treffelijcke beschermers versien was. Buyten de poorten strecken de voorsteeden sich lang en breedt uyt, daer dickwils geen minder getal van menschen in woont, als in de stadt selve. Yder stadt, en byna alle gemeenten hebben een weynigh van de wallen, in een lustige plaets, die veel bewandelt word, ten minsten een toren van de genen, die van 't oude waengeloof van 't volck voor een voorspoock van geluck oft ongeluck verdicht wierdt te verstrecken. Hier sijn oock veel treffelijcke kercken, die wonderlijck van gebou en hooghte sijn; doch ick sal die hier nae breedelijcker beschrijven, daer uyt men lichtelijck kan vermoeden hoedanigh sy geweest hebben.

Hooge torens.

Vurwerks toren.

Van dese verschilt niet veel het gemeen gebou, 't welck sy *Culeu*, en wy uurwijserstoren noemen. De Landtvooghden, by malkander eten sullende, komen hier dickwijls te samen, daer in het uurwerck met water gemaeckt, d'uren aenwijst; vermidts het water, van 't een in 't ander vat vloejende, de tafel, daer in de mercken der uren en tijden sijn, om hooge heft, daer een in de selve plaets op past, en op yder uur met het kloppen op een groote trommel een teken geeft, en gelijckelijck buyten de toren een tafel, met d'uur van de dagh, in letters van een elleboogh groot, uytsteekt. Dat de liefhebbers der aeloudheden hier aenwijsen oft sy iets konnen bybrengen, om d'oude waterwijsers beter te verstaen, oft duydelijcker te verklaren. Dese torenwachter heeft oock de toesicht over 't vuur, en siet uyt de hooghte over de geheele stadt, en soo haest als hy siet dat de brant onverwacht in eenigh huys vat gekregen heeft, soo roept hy, door 't slaen op de trommel, alle menschen tot blussching van de brant. De gene, door welcks onvoorsichtigheydt eenigh huys verbrant is, heeft sijn hals verbeurt, en dit uyt oorsaeck van 't gevaer der huysen, die, dicht aen malkander staende, ten meestendeel van hout gemaeckt sijn.

Kercken.

Niet verre van de torens is byna altijdt een heerlijcke prachtige kerck der afgoden, en daer by een deurgaens kostelijcke tempel, aen de bewaring van de stadt gewijdt: en hoewel sy nu de beelden overmatigh eeren, soo heeft 'er echter een tijdt geweest, in de welck sy niet, dan de beschermgodt, oft geest daer in eerden. Alle dese Lantvooghden, hun eerste overigheyts ampt aennemende, doen eedt, en beloven dat sy getrou sullen sijn, opsicht en regel op de gerechtigheydt nemen, en roepen de geest self tot getuygh, en tot een wreker der boosheden.

Veel en treffelijcke zegebogen.

De steden en vestingen ontfangen oock geen kleyne verçiering van de zegebogen, van de welcken veel in verscheyde plaetsen staen, gelijck oock torens van gehouwe steen, oft van marmer, die met kostelijck gesnede werck verçiert, en seer uytsteekende sijn, 't sy men op de heerlijckheydt, oft op de konst siet. Dese sijn geen anderen, dan eertijdts by de Romeynen voor de genen, die groote diensten aen de stadt oft gemeente gedaen hadden, opgerecht wierden; dickwijls oock voor de burgers, die om hun geleertheydt in hooge achting sijn gekomen; daer af wy op sijn plaets breedelijcker sullen spreken.

Wijders, dit is by 't meerendeel der steden en gemeenten gemeen, dat sy een

school

School van Cungfutius.

ſchool van *Cungfutius* houden, die noyt by de Sineſen hoogh genoegh gepreſen kan worden. Deſe ſchool is heel treffelijck en heerlijck, en voor ſoo groot een ſtichter waerdigh, ſonder dat men echter eenigh beeldt oft afgodt daer in vindt. Sy is voor d'anderen geſloten, en ſtaet voor de ſtudenten alleen open, en dit noch maer in ſekere dagen. De meeſters verklaren daer de boeken en leering van deſe *Cungfutius*, als ſy d'intreê daer in doen, ontfangen hun graden oft trappen van geleertheydt; en doen vele dingen, om de vernoeging van hun gemoedt, over de leer, die ſy van hem ontfangen hebben, te betuygen, 't welck aen ſommigen, die de ſaeck niet wel en deurſichtighlijck aenſchouwen, heel waengelovigh ſchijnt. Dit is byna aen alle gemeenten gemeen, en dieshalven ſal ick, dewijl het alles gelijck is, my niet verletten met yder in 't beſonder te beſchrijven. Doch indien 'er iets vreemt daer in voorvalt, ſoo ſal ick dat ſonder verdriet, ter believen van de geleerden en nieusgierigen, aenteekenen.

Wonderlijk waengeloof der Sineſen in de gedaenten der bergen.

Nae de beſchrijving der Steden ſal ick de bergen, niet verre daer af gelegen, optellen. De Sineſen ſijn in die te mercken en uyt te kieſen niet min ſorghvuldigh, als waengeloovigh, en meenen dat daer in alle hun geluck en voorſpoet gelegen is, en dit om dat de draken, die ſy 't hooft van 't geluck achten, daer in woonen. Dit veroorſaeckt dat ſy, om graffteeden te bouwen, naerſtighlijck de gedaenten van den bergh onderſoeken, alle d'aderen en ingewanden deurſnuffelen, en geen koſten oft moeyten ſparen, om een geluckige aerde, te weten 't hooft, de ſtaert, oft 't hart van een draeck te verkrijgen; want ſy achten dat daer uyt alle geluck nae wenſch voor de nakomelingen van de gene, die begraven is, vloejen ſal. Vele, in deſe konſt ervaren, ſwerven deur dit geheel uytterſte Aſia, die op de gedaenten en aderen der bergen letten, niet anders dan de Starrenkenners op de ſamenkomingen en aenſchouwingen der ſtarren, de Handbeſienders op de handen, en de Geſichtkundigen, daer toe de Sineſen ſeer genegen ſijn, op de geſtalte, en op de trecken van 't gehele lichaem. Wonderlijck waengeloof, daer in ſy echter heel buyten 't ſpoor loopen. Ick geloof dat dit de vondt van ſeker Philoſooph is, om dus de godtvruchtigheydt en gedienſtigheydt der levendigen aen de dooden te vermeerderen. Want de Sineſche bergen ſijn ten meeſtendeel met groote dorpen beſet, en door de heerlijcke graven, luſtige boſſchen, en aengename boomgaerden vermakelijck: en dewijl de Sineſen, uyt oorſaeck van hun wackerheyt, niets ongebout laten verſticken, ſoo maken ſy de bergen vlack en effen, om rijs daer op te ſayen: doch hier af ſullen wy elders ſpreken. Wijders, daer de boſſchen en boomgaerden, en d'aengename uytſichten den menſch toelachen, worden kapellen der afgoden, die door hun grootheydt en glans uytſteeken, gebout. Hier ſijn oock kloosters voor d'offeraers, die weynigh hier nae op ſijn plaets beſchreven ſullen worden. In de dichte doornboſſchen woont een volck, dat noch onbeſchaeft is, en ſich niet voor de Sineſen gebogen heeft.

Alle bergen gebouwt.

Vloeden.

Ick dael van de bergen af tot de grootſte vloeden en waeteren: want dewijl d'enge plaets der kaerten nauwelijcks alle der ſelver naemen kan begrijpen, ſoo heb ick, op dat 'er niets aen gebreken ſou, ten minſten de bergen, en de vermaertſte vloeden ſchriftelijck willen noemen. Want om alles ten nauſten in de kaerten uyt te drucken, ſoo ſou men voor yder ſtadt een beſondere kaert moeten maken, 't welck een groote moeyte en arbeydt, en noch grooter koſten ſou ſijn; dewijl yder ſtadt, met de vlecken en dorpen daer onder gelegen, gelijck een groot landtſchap maeckt. Indien daer in de bergen en wateren iets gedenckwaerdigh is, dat ick ſelf geſien, oft uyt de Sineſche Weerelt-beſchrijvers verſtaen heb, ſoo heb ick het niet achtergelaten. Ick maeck onderſcheyt tuſſchen de rivieren, vloeden, beeken en ſtroomen. Ick noem de gene rivieren, die ſoetelijck afſtroomen, vloeden die geſwindelijcker afſchieten, beeken die kleyne rivieren ſijn, en ſtroomen, die uyt regen oft geſmolte ſneeu geſproten, langs dalen en ſtrenge plaetſen ſtortende afkomen, die echter ten meeſtendeel bevarelijck ſijn, oft ten minſte kleyne ſchepen konnen dragen, oft vlotten, met bondelen riets te ſamen gebonden. Eer ick de handt van de kaert heffe, moet ick hier twee de vermaertſte vloeden van dit Uytterſte Aſia beſchrijven, die, ſoo om de ſeer lange ſtreken landts, daer ſy deurvloejen, als om de groote menighte van water, deſe plaets eyſſchen, dewijl ſy d'edelſten ſijn.

Onderſcheyt tuſſchen rivieren.

Beſchryving van de vloet Yangçu Kiang.

De vloet, die de Sineſen *Yangçu Kiang*, en by verkorting *Kiang*, oft ſoon van de zee noemen, verkrijght niet t'onrecht d'eer-

ste plaets voor sich. Dese deelt geheel Sina in zuyderlijck en noorderlijck, vloeyt van 't oosten naer 't westen, en heeft verscheyde namen naer de verscheyde landtschappen, daer hy deurvloeyt. Hy wordt voor eerst *Minkiang* genoemt, naer de bergen *Min*, van de welcken hy sijn oorsprong heeft, die ter plaets, daer 't Landtschap *Suchuen* meest naer 't westen streckt, naer *Sifan*, oft Priester Ians landt seer verre uytloopen, naer 't noorden hun wortels hebben, niet verre van de hooftstadt *Guei*, daer de vloet uytstroomt, en met groot gewelt van water de hooftstadt selve bespoelt; en, sich van malkander splijtende, sich in verscheyde tacken verspreydt, om soo te spreken, en een groot deel van 't Landtschap, als eylanden geprangt, in haer schoot bevat. Aen de stadt *Sincin* verandert hy van naem, en wordt *Takiang* genoemt, en, van daer veel onbekende beeckjes vergaderende, vloeyt aen de stadt *Sui* in de vloet *Mahu*. Van daer krijght hy aen de stadt *Liu cheu* de naem van *Liukiang*. Van hier streckt hy sich naer de stadt *Chung King*, en ontfangt de groote vloedt *Pa*, met des selfs naem. Daer na voorby de stadt *Quei cheu* gestroomt, treedt hy in 't landtschap *Huquang*, en krijght weêr de naem van *Takiang*, niet verre van de stadt *King cheu*. Dus verre vloeyt hy deur afgebroke dalen, met veel drajingen, en met groot gewelt van water, en barst dickwijls uyt deur vermaerde klippen, en schrickelijcke steylten, daer de Sinesen, op hun konst en naerstigheydt steunende, geluckelijck in varen, en 't gevaer schuwen. Van *King cheu* af wordt hy allengs besadighder, daer hy deur *Tung ting*, een meir naer 't noorden, vloeyt, en, daer deur, en voorby de bygelege hooftstadt gevloeyt, in 't landtschap *Kiangsi* treed, en daer, door 't meir *Pengsi* oft *Poyang* grootelijcks vermeerdert, de naem van *Yangçu Kiang* verkrijght; en van de stadt *Kieukiang* tot aen de zee naer 't oosten, hondert mijlen en meer verre, is dese vloet soo stil en slecht, dat men, de seylen uytspannende, de vloedt recht en dwars met schepen kan kruyssen. Seker, een wonder om te seggen, dat hy deur soo lang een streeck lants, voornamelijck by nieuwe en volle maen, het vloejen en ebben van de groote zee gevoelt, en die bereyckt, en dat de zeevisch dus verre tegen de golven opworstelt. Hy verspreydt sich hier op de breete van twee mijlen, en besproeyt het geheel Landtschap *Nanking*, 't welck hy vruchtbaer maeckt, tot dat hy, deur de stadt *Kiangning*, anders *Nanking*, gevloeyt, en te *Chinkiang* een groote opening voor sich gemaeckt hebbende, sich in de groote zee ontlast. Hy vat in sijn uytgangen een eylandt en stadt, door d'onderstandt der krijghslieden en schepen heerlijck gebout. Onse kaerten, die volgen, sullen veel steden en vlecken, aen weêrsijden op des selfs oever gelegen, vertoonen.

Geele vloet van wonderlijcke koleur.

De tweede plaets behoort aen de vloet *Hoang* genoemt, dat is Geel te seggen; want dus klinckt het in de Sinesche tael, vermits hy naer de koleur, die hy vertoont, de naem voert. Toen ick hem eerst sagh, meende ick dat hy een moerasch was; maer 't gewelt van sijn water, en des selfs groote kracht vertoonde hem in korte tijdt heel anders; vermits hy, met een ongelooffelijcke snelte afstortende, niet toelaet dat de schepen tegen stroom opvaren, ten zy de groote menighte der menschen, tweemael meer dan ergens anders gewoon is, het schip tegen de stroom optreckt, en des selfs kracht tegenworstelt en verwint. Hy is somtijdts een half myl breet, en somtijdts meer; en soo lang, dat hy sich tot acht hondert mijlen en meer uytstreckt. Hy wordt van de Sinesen byna in dese woorden beschreven: De vloet *Hoang* heeft sijn oorsprong tusschen de zuyderlijcke bergen *Quenlun*, die van d'inwoonders gemeenelijck *Otunlao* genoemt worden. Het water komt in de meir, die daer uyt spruyt, uyt meer dan hondert sprongen te voorschijn. Dese meir wordt *Sing cieu* genoemt, en beslaet in 't vierkant tachtigh stadien; en de vloet, hier in een gracht geprangt, maeckt een weynigh daer nae een andere meir, weynigh kleynder dan de voorgaende. Sedert vloeyt *Hoang* noordewaerts, en neemt weêr een keer naer sijn oorsprong. Daer nae bespoelt hy 't Landtschap *Xensi*, en spoed sich recht wech naer sijn oorsprong. Dan loopt hy noordewaerts voorby sandige velden, of een woeste wildernis, en ondergaet van hier naer 't zuyden Sina, en barst deur *Xantung* in zee uyt. Dus omtrent luyd de Sinesche Schrijver. Dese vloet dan van dit uytterste Asia is de tweede in grootheydt, en in vermaertheyt van naem; en, niet voor de Sinesche wetten vreesende, vermits hy van d'uytheemsche volcken voortstroomt, neemt sijn inganck in Sina, en, sich als over de haet wrekende, daer meê de Sinesen d'uytheem-

heemsche volcken vervolgen, en aen hen d'ingang verbieden, overstroomt dickwils door sijn overvloeyingen wijt en breet d'omleggende lantschappen, en verandert dickwils van gracht, vermits het slijck, dat hy meê sleept, de selve stopt; in voegen dat hy gedrongen is sich elders t'ontlasten. Ick acht dat het geberghte *Quenlun*, aen 't welck hy sijn oorsprong verplicht is, volkomelijck 't Amasesche gebergte is, en dat het selfde niet verre gelegen is van d'andere Koninckklijcke stadt van groot *Mogor*, die sy *Laor* noemen, of van 't Koninckrijck *Tebet*; ja de gelegenheydt der plaetsen en landtschappen overtuygt dat de *Ganges* in *Bengale*, *Meson* in *Laor*, *Histor* en *Cambogia*, en andere niet onbekende vloeden, in de selve bergen opwellen. Wyders, de Sinesen wijsen aen dat meer en seer groote vloeden, die naer 't zuyden vlieten, hier uyt hun oorsprong trecken. Voorts, dese Geele vloet *Sifan*, en *Tanyu*, onmetelijcke streken lants, die den Sinesen geensins onderworpen sijn, voorby gevloeyt sijnde, raeckt aen hun heerschappy ter plaets, daer de stadt *Lingao* niet verre van de gemeente *King* in 't landtschap *Xensi* is, by 't welck dese groote muur sijn uytsicht heeft naer 't oosten, daer hy niet soo seer voorby loopt, als wel aenspoelt en eygen wordt. Daer nae koomt hy, sich oostwaerts buygende, aen dese woeste wildernis, daer hy sich weêr noortwaerts keert, en, als in der vyanden landen met een geswinde loop omtrent twee duysent stadien verre verby de wildernis geloopen hebbende, sich zuydwaerts keert, en, deur *Se*, een poort van de groote muur, gestort, grenspalen tusschen de Lantschappen *Xensi* en *Xansi* stelt. Daer nae koomt hy aen *Honan*, sedert aen *Xantung*, en loopt een deel van sijn wegh deur *Kiagnan*, een groot landtschap, tot dat hy aen de stadt *Hoaigan* met groot gewelt en holling sich in de zee stort. Hy heeft eertijdts sijn gewoone loop deur *Peking* en *Xantung* gehadt, maer de Sinesen hebben door hun vlijdt en arbeydt sijn gracht verre van daer afgebracht, om dat hy dese Lantschappen, die sich in lange en breede vlackten uitstrecken, door sijn uytspatting en overvloeying geheel afspoelen sou. Sy hebben echter de gracht gelaten, die noch 't oude padt van de *Hoang*, oft Geele vloet, aenwijst. Sijn water, heel slijkigh en modderig, heeft een geele koleur, dat, gelijck de Sinesen seggen, in geen duysent jaren, jā nimmer, klaer en suyver kan worden, 't welck by hen een spreeckwoort heeft gemaeckt, als sy van een sware en byna onmogelijcke saeck spreken; te weten, *als de Geele vloet klaer wordt*. De scheepslieden suyveren dit water tot gebruyck met aluyn, dat sy daer in doen; want als 'er aluyn ingedaen is, soo sinckt de slijck tot op de gront van 't vat; in voegen dat het vierde deel onder in soo dunne modder bestaet, dat hy niet lijdt dat iemandt dit slijck grijpen kan. Men vindt d'andere groote vloeden, die aen yder Landtschap eygen sijn, in de kaerten; en oock het gene, dat aenmerckens-waerdigh is, in de besondere steden. Men sal daer de binnenzeen, moerasschen, springbronnen en meiren vinden; op dat eyndelijck de volkome kennis aller dingen van dit uytterste Asia aen onse Europers deelachtigh sou worden.

Loop van de Geele vloet.

Terwijl ick dese dingen met 'er haest in de kaerten aenmerck, had ick byna overgeslagen het verhael van dese groote muur van Sina, door de geschriften van soo veel schrijvers vermaert, met de grootste verwondering van onse, en van de voorgaende eeuw verstaen, die een eeuwige geheugenis waerdigh is, daer af 't gerucht by onse Europers wel vermaert, maer echter, gelijck ick sie, noch heel duyster is. Dese muur omringt niet een, maer wel vier geheele Landtschappen, hoewel my dunckt dat hy niet soo lang is, als men hem tot noch toe geacht heeft; want ick kan niet bevinden dat hy boven de drie hondert Duytsche mijlen, vijftien in een graedt gerekent, lang is: dewijl de geheele langte daer af, van de zeeboesem, daer de vloedt *Yalo* uyt het oosterlijck Tartarien invloeyt, tot aen de bergen van de stadt *Kin*, by d'oever van de Geele vloedt, niet boven de twintigh graden is, schoon het gene, dat hier oft daer schijnt t'ontbreecken, door des selfs bochten en kromten genoegh vergoed wordt. Hy loopt eenparighlijck voort, sonder ergens afgebroken te sijn, behalven aen de noorderlijcke deelen van de stadt *Siuen*, in 't Landtschap *Peking*, daer hy afgesneden is door een kleyne engte van schrickelijcke en ontoeganckelijcke bergen, die dese vaste muur aen malkander hechten, en oock daer hy de *Hoang*, oft Geele vloedt van de hals van *Se* deur laet gaen: maer d'ander mindere vloeden, uyt d'uytheemsche gewesten derwaerts vloejende, gaen onder gewelfselen en

De muur der Sinesen;

en sijne langte.

en bogen, die als ſteene bruggen ſijn, deur. Voorts beſtaet hy op ſich ſelf, en byna van een geſtalt, niet alleenlijck in de vlackte, die in deſe geweſten ſelden gevonden wordt, en oock niet alleenlijck langs de hooghte der bergen, maer oock ter plaets, daer hy deur de bergen heen loopt. Deſe muur heeft in ſekere tuſſchenruymten hooge torens, en oock eenige poorten, om ter plaets, daer 't de noodt vereyſcht, deur te gaen, en dicht daer by ſeer ſtercke burghten, bequamelijck geſchickt, niet alleenlijck tot bewaring van de muur, maer oock tot de wooning der krijghslieden, gelijck in de kaerten te ſien is. Want de Keyſer van Sina heeft en onderhoudt tot des ſelfs bewaring, ſoo verre als hy ſich van 't ooſten naer 't weſten ſtreckt, niet minder dan een millioen krijghslieden, gelijck ſy ſeggen, oft tien hondert duyſent mannen. De muur is dartigh Sineſche kubiten, oft ellebogen hoogh, en twaelf, ten meeſtendeel vijftien breet. De Sineſen noemen hem gemeenlijck *Vanli Ching*, dat is muur van tien duyſent ſtadien; met welck getal ſy niet de ware, maer een overgroote en wonderlijcke lanckheydt aenwijſen. Want dewijl twee hondert en vijftigh Sineſche ſtadien een graedt op de middellijn uyt maken, ſoo ſou des ſelfs langte tot geheele veertigh graden uytgeſtreckt worden, dewelcken meer ruymte beſlaen, dan dit geheel uytterſte Aſia ſich in de langte uytſtreckt. Dit werck heeft ſijn aenvang genomen onder *Xius* Keyſer van Sina, de ſtichter van 't keyſerlijck geſlacht, die alle Keyſers van Sina in grootheydt van wercken, en in heerlijcke daden, ſoo in vrede als in oorlogh, gelijck geweeſt, oft overtroffen heeft. Deſe, nae 't overwinnen van de ſtam *Cheva* geheel Sina onder ſijn heerſchappy gebracht hebbende, en van een kleyn koninckje Keyſer geworden, heeft de Tartars in vele en groote neêrlagen verwonnen, en deſe groote muur gemaeckt, om voortaen hun invallen in Sina te beletten, en hen, als met een eenparige wal af te ſluyten, en buyten te houden. Hy begon dit werck in 't twee-en-twintighſte jaer van ſijn heerſchappy, het welck twee hondert en vijftien jaren voor Chriſtus geboorte was; en voleyndighde dat in vijf jaren met een ongelooffelijcke menighte van menſchen, die daer aen werckten. Want hy deê deur geheel Sina uyt tien drie mannen verkieſen, die aen deſe muur arbeydden: in voegen dat hy, in verſcheyde deelen van 't Rijck begonnen, in de tijdt van vijf jaren met een ongelooffelijcke geſwintheydt volbout wierdt, en dit met ſoo vaſt en beſtandigh een werck, te weten van key-ſteenen, en andere vaſte ſteenen, dat, ſoo men ergens in de voegen der ſteenen een nagel inſlaen kon, de gene, die daer gewerckt hadden, ſulcks met verlies van 't leven moſten betalen. Aen de zeeboeſem, in de welck het begin van deſe muur eenige ſtadien verre in 't water uytloopt, ſijn, gelijck de Sineſen ſchrijven, om de grondtveſt onder 't water te leggen, veel ſchepen, niet vol van ſteenen, maer van klompen ruw yſer geſoncken: in voegen dat deſe muur, op deſe grontveſt ſteunende, ſich weſtwaerts, en naer 't landtſchap *Leäotung* vertoont. Daer nae neemt hy ſijn loop naer *Peking*, en verſtreckt voort aen de Landtſchappen *Xanſi* en *Xenſi* tot een wal. Hy gaet echter niet recht deur, maer loopt ſomtijdts krom naer de verſcheyde gelegenheydt der plaetſen: ſeker een heerlijck, groot en verwonderens-waerdigh werck, 't welck tot aen deſe tijdt byna ſonder breuck oft hinder, tegen ſoo veel rampen der tijden, gebleven is. Nu is noch alleenlijck overigh dat ick hier eenige dingen byvoegh, die grootelijcks dienſtigh ſchijnen om 't gene, dat volgen ſal, lichtelijcker te verſtaen.

Stichter van de muur;

Wanneer gebout.

Tijd-reekening van Sina.

't Eerſte daer af is een ſeer kort begrijp van de geheele Sineſche Tijt-rekening, om te begrijpen in welck jaer de geſlachten der Keyſers, die genoemt ſullen worden, geweeſt hebben. Men moet dan weten dat dit Uytterſte Aſia eerſt ſeven Keyſers heeft gehadt, van welckers verkieſing deur ſtemming d'erffenis gehangen heeft, namelijck ſedert het jaer voor Chriſtus geboorte twee duyſent acht hondert ſeven-en-veertigh, tot aen twee duyſent twee hondert en ſeven; voor welcke tijden, de Sineſen ſelven in hun hiſtorien belijden dat ſy niets hebben, 't welck waerachtigh is; ſedert heeft de heerſchappy erffelijck geweeſt. *Yvus*, van de ſijnen de leſte tot Keyſer verkoſen, was de ſtichter van het eerſte geſlacht, *Hiaa* genoemt, 't welck begon in 't jaer twee duyſent twee hondert en ſeven, en duurde tot in 't jaer duyſent ſeven hondert ſes-en-ſeſtigh, in 't welck het geſlacht *Hiaa* gedempt, en dat van *Xanga* opgekomen is. Het derde was *Cheva*, 't welck, toen het voorgaende gedempt en vernietight was, ſijn begin nam in 't jaer elf hondert twee-en-

2147
2207
1958
6713

en-twintigh, en ſeer lang heerſchte, te weten tot aen de jaren voor Chriſtus geboorte twee hondert ſes-en-veertigh, in welck jaer de ſtam *Cina* begin nam, en niet langer in weſen bleef dan tot het jaer twee hondert en ſes; op de welcke gevolght is de ſtam *Hana*, welcks nakomers geheerſcht hebben tot aen 't jaer twee hondert vier-en-ſeſtigh nae Chriſtus geboorte. Sedert volghde *Cyna* tot aen 't jaer vier hondert en negentien, in 't welck vijf koningen gelijck waren, die onderling tegen malkander oorloghden, *Uta'i* genoemt, tot dat, alle d'anderen verdelght ſijnde, de ſtam *Tanga* alleen de heerſchappy van dit geheel Uyterſte Aſia aen ſich trock, en behield in 't jaer ſes hondert en achtien nae Chriſtus geboorte. Maer niet lang daer na wierd de heerſchappy weêr geſpliſt, en in verſcheyde factien gedeelt, en de hoofden van de tweeſpalt en afval wierden *Heutai* genoemt. Maer eyndelijck heeft in 't jaer negen hondert drie-en-twintigh de ſtam *Sunga* wetten aen de geheele heerſchappy van Sina gegeven, het welck ſy behouden heeft tot in 't jaer twaelf hondert acht-en-ſeventigh, in welck jaer deſe ſtam, die toen bloeyde en machtigh was, van de Tartars, met een groot deel van 't Rijck, ondergebrachten verdelght is; in voegen dat dit hier waer blijckt:

De handel van de menſch hangt aen een dunne draet:
't Geval ſtaet vaſt, maer in haer ſelfs onvaſte ſtaet.

In deſe tijden, dat is omtrent d'ondergang en 't eynde van dit geſlacht, quam Marcus Paulus Venetus, en weynigh voor oft nae hem veel anderen, in Sina, met de Tartars, die de *Ivena* ſtam op de troon ſtelden, dewelcke de heerſchappy in handen hadt tot in 't jaer dertien hondert acht-en-ſeſtigh, in 't welck de Tartars uytgedreven wierden, en de ſtam *Ta'iminga* opſtont, die nu, terwijl wy 't treurſpel aen ſagen, weêr van de Tartars byna verdelght is, en in 't jaer ſeſtien hondert vier-en-veertigh hun ſtam *Ta'icinga* hebben beginnen te noemen.

Hoedanig de Maet van Sina is.

Het tweede is de maet van Sina te weten. Ick heb hier boven aengeroert dat de Sineſen geheel Sina vierkant noemen en ſchilderen. En ſeker, ſy ſijn niet verre van de waerheydt verdoolt. Sy wiſten eertijdts naeuwelijcks dat 'er andere landen buyten Sina waren, en konden ſulcks ſwarelijck gelooven, en verſeekerden dieshalven dat het Aerdtrijck vierkant, en de Hemel rond was. Dit is oock d'oorſaeck dat alle maten van Sina vierkant gemaeckt worden; en dus wierd wel eer in ſeer oude tijden het geheele landt van Sina in heel kleyne vierkante ſtucken gedeelt, om de Koninckliijcke inkomſten lichtelijcker te vergaderen: want de landtlieden beſaeyden en bouden een van de negen Landtſchappen voor de Koning. Doch de maet, en de wijſe van meten verſchilt weynig van Straboos, Melaes, Plinius en Solinus meting. Wy deelen onſe wegen met ſchreden, mijlen &c. en ſy met *Pú*, *Chang*, *Li*, *P'u*, *ç'an*, 't welck ick verklaren ſal.

Verſcheyde maten.

De minſte maet dan is *Ly*, van de welcken tien een *Fuen* maken, tien *Fuen* een *ç'un*, tien *ç'un* een *C'he*, tien *Ch'e* een *Ch'am*; maer ſes *Ch'e* een *púú*, en drie hondert en ſeſtigh *púú* een *Li*, tien *Li* een *p'u*, en acht *p'u*, oft tachtigh *Li* een *ç'an*; welcke Sineſche namen byna geheel met d'onſen over een komen: in voegen dat wy naemaels onſe namen ſullen gebruycken.

Ç'an is een daghreys, namelijck ſoo veel, als de Sineſen in yder dagh met wandelen afleggen.

P'u noemen wy paelſteen, oft pyler; want ſy rechten in dit geheel uytterſte Aſia, aen yder *p'u*, een boogh, (gelijck eertijdts de Romeynen pylers aen yder duyſent ſchreden) daer in ſy ſchrijven en aenwijſen hoe verre oft naby men aen yder plaets is.

Ick ſal *Li* een ſtadie noemen, hoewel ſy omtrent twee van onſe ſtadien begrijpt.

C'he ſal ick een cubitus, oft elleboogh heeten, en *Pü'u* een ſchrede, want dus betekent het in de Sineſche tael. Ick ſal *Ch'am* een roede heeten, en beſtaet in tien cubiten, oft in een ſchrede, en vier cubiten. D'overige maten ſijn in dit werck niet nootſakelijck.

De geheele che ofte Sineſche cubit in tien graden verdeelt.

Hoe groot een graet is.

Maer dewijl ick bevind dat naer een ſekere maet op de middel lijn tnegentigh duyſent Sineſche ſchreden een graedt uytmaken, en dat drie hondert en ſeſtigh ſchreden een Sineſche ſta-

die uytbrengen, soo bevindt ick dat twee hondert en vijftigh stadien een graed geven: in voegen dat vijf-en-twintigh stadien ses Italiaensche mijlen groot sijn; want een Italiaensche mijl begrijpt in sich $4\frac{1}{6}$ stadien, vermidts een schrede ses cubiten oft ellebogen beslaet, soo heeft een graed vijf hondert en veertigh duysent cubiten oft ellebogen. Doch een stadie sal met twee duysent een hondert en sestigh cubiten, oft met twee hondert en sestien roeden (*perticis*) gelijck sijn.

Hier siet ghy een Sinesche wegh-rekening, gelijck die van de Sinesen selver, volgens hun stadien, beschreven is, doch niet de naukeurighste, dewelcke dit volck van plaets tot plaets heeft, maer alleenlijck van hooftstadt tot hooftstadt, welcke afgelegenheydt uyt de volgende tafel in de gemeene hoeck der gegeven plaetsen blijcken sal.

	Peking.	Kiangning.	Hangcheu.	Huquang.	Xantung.	Xansi.	Honan.	Suchuen.	Fokien.	Quangtung.	Quangsi.	Xensi.	Kiangsi.	Yunnan.	Queicheu.
Peking.	0	2425	3340	2527	925	1230	1315	4730	5220	5545	5015	2390	2980	5570	4730
Kiangning.	2435	0	920	1630	1783	2270	1115	4580	2795	4555	4117	2355	1594	5035	4000
Hangcheu.	3340	920	0	1325	2700	3190	1025	3960	1870	3675	3750	3270	1170	4590	3550
Huquang.	2527	1630	1325	0	1750	2100	1212	3860	2025	1980	2487	2015	635	3040	2000
Xantung.	925	1783	2700	1750	0	1730	980	4210	4150	4980	4250	3320	3077	5240	4200
Xansi.	1230	2270	3190	2100	1730	0	1155	2675	5260	5230	4380	1890	3660	5140	4100
Honan.	1315	1115	1025	1212	980	1155	0	3325	4420	4210	3700	1240	2520	4310	3270
Suchuen.	4730	4580	3960	3860	4210	2675	3320	0	4883	4035	3100	2350	3415	2170	1130
Fokien.	5220	2795	1870	2025	4150	5260	4420	4883	0	1420	3460	5100	1790	5130	4640
Quangtung.	5545	4555	3675	1980	4980	5230	4210	4035	1420	0	1230	4810	2560	3570	1160
Quangsi.	5015	4117	3750	2487	4250	4380	3700	3100	3460	1230	0	3750	2515	3380	2350
Xensi.	2390	2355	3270	2015	3320	1890	1240	2350	5100	4810	3750	0	3760	3810	2810
Kiangsi.	2980	1594	1170	635	3077	3660	2520	3415	1790	2560	2515	3760	0	3990	2950
Yunnan.	5570	5035	4590	3040	5240	5140	4310	2170	5130	3570	3380	3810	3990	0	1040
Queicheu.	4730	4000	3550	2000	4200	4100	3270	1130	4640	1160	2350	2810	2950	1040	0

Uytspraeck der benamingen.

Wat d'uytspraeck der vocabulen, woorden oft namen aengaet, hier staet aen te mercken dat al 't gene, 't welck ick met *che* schrijf, uytgesproken moet worden op de Spaensche wijse, oft gelijck de Hetruschen de *c* voor de vocalen *i* oft *e*, en op een selve wijse naer de Spaensche tael dese letter *ç* met een haeckje behoort uytgesproken te worden, oft byna gelijck de *z* der Italianen. En overal daer men dit teken ' boven de letter siet, sal het een stijve uytblasing der Griecken sijn. Ick schrijf oock somtijts eenige dingen met de Spaensche *j*, dewelke uytgesproken moeten worden gelijck d'Italianen *Gi* en *Ge*, oft naer de Spaensche wijse. 't Geen ick met *K* schrijf, sal gelijck d'Italianen hun *Che* oft *Chi* uytgesproken worden, als of het *Que* en *Qui* was, en voorts d'anderen gelijck sy luyden. Daer by, schoon dickwijls ons een selve naem voorkomt, soo is echter de betekenis en character by de Sinesen seer verscheyden: want sy hebben veel characters, en weynigh benamingen, en veel gelijck-luydende benamingen. Ick schrijf veel dingen met *ng*, die anderen met *m* uytspreken, gelijck *Peking*, daer voor anderen *Pekim* schrijven, om dat de *m* in alle silben met een open mont uyt-gesproken moet worden, gelijck de Portugesen gemeenlijck doen, anders word de Sinesche uytspraeck seer weynigh uytgedruckt.

Om

Om dat ick aenteken onder wat geſtarnte yder ſtadt en landtſchap gelegen is, ſoo heb ick goet gevonden de acht-en-twintigh namen en langten der Sineſche geſtarnten hier by te voegen, met de tekenen der Planeten, onder welcker invloejingen ſy geſegt worden te ſijn, die geheel met onſe ſonneloop overeen komen. Ick ſtel deſe langten op 't jaer na Chriſtus geboorte ſeſtien hondert acht-en-twintigh verbetert, in welck jaer de verbetering der hemelloop in de Sineſche Almanach geſtelt is, om dat dit het eerſte jaer van de Keyſer *Çungchinius* was, die de ſelve verbetering van de Sineſche Almanach aen de Vaders van onſe Societeyt bevolen heeft, onder de welck die oock volbracht is.

Nu is noch overigh dat wy, eer wy tot de beſondere Landtſchappen komen, de geburige landen, die onder de heerſchappy van Sina ſtaen, kortelijck verklaren, en voornamelijck hooren wat de Sineſche Landtbeſchrijvers ſelven daer af ſeggen. Ick ſal van *Japon*, *Corea* en *Leäotung*, naer de kaerten, van yder in 't beſonder handelen.

Namen.	Langten.	Graden.	Teyck.
Ki'o. ♃	198° : 3'9	18° : 3'9	♎
Ka'ng. ♀	209 : 14	29 : 14	♎
Ti. ♄	219 : 54	9 : 54	♏
Fang. ☉	237 : 48	27 : 48	♏
Sin. ☾	242 : 34	2 : 34	♐
Vi. ♂	250 : 7	20 : 7	♐
Ki. ☿	265 : 43	25 : 43	♐
Teu. ♃	275 : 3	5 : 3	♑
Nieu. ♀	298 : 54	28 : 54	♑
Niu. ♄	306 : 35	6 : 35	♒
Hiu. ☉	318 : 14	18 : 14	♒
Guei. ☾	328 : 13	28 : 13	♒
Xe. ♂	348 : 20	18 : 20	♓
Pi. ☿	4 : 1	4 : 1	♈
Quei. ♃	15 : 32	15 : 32	♈
Leu. ♀	28 : 46	28 : 46	♈
Guey. ♄	41 : 46	11 : 46	♉
Mao. ☉	53 : 37	23 : 37	♉
Pie. ☾	63 : 16	3 : 16	♊
Sang. ♂	77 : 14	17 : 14	♊
çu. ☿	78 : 35	18 : 35	♊
Cing. ♃	90 : 8	0 : 8	♋
Qu'ei. ♀	120 : 33	0 : 33	♌
Lieu. ♄	125 : 9	5 : 9	♌
Sing. ☉	142 : 9	22 : 9	♌
Chang. ☾	150 : 32	0 : 3'2	♍
Ye. ♂	168 : 36	18 : 36	♍
Chin. ☿	185 : 36	5 : 36	♎

VAN 't OOSTERLYCK TARTARIA.

Oosterlijck Tartaria.

VOor eerſt ontmoetmen dan *Niuche*, een Koninckrijck der Tartars, noch ten meeſtendeel aen d'Europers onbekent, van 't welck de Sineſche Landtbeſchrijver dus ſpreeckt: Dit Koninckrijck wordt ter plaets, daer het ſich weſtwaerts uytſtreckt, door de landen van *Kilangho* bepaelt, reyckt in 't zuyden aen *Corea*, nu noch van oude tijden *Soxin* genoemt, en dit alleenlijck voor ſoo veel als 't het lantſchap beſlaet, 't welck aen de vloet *Quentung* gelegen is, daer het naer 't ooſten legt, en daer het noordewaerts ſijn uytſicht naer *Caiyven* heeft. Dit volck wordt *Kin* genoemt. De ſtam *Hana* heeft dit geweſt *Yeleu*, en de Koning *Guei* heeft het *Hoekie* genoemt. Onder de ſtam *Tanga* voerde het de naem van *Vicus*; maer onder *Taiminga*, die in de ſelve tijdt hier eenige veſtingen ſtichtte, wierdt het *Niuche* geheeten, onder welcke ſtam het eenige tijdt gewent was ſchatting te betalen. Dit zegt hy van de gelegenheyt en naem: wat de zeden aengaet, daer af zegt hy: zy woonen in onderaerdſche holen, en kleeden zich met vellen van beeſten. Zy ſcheppen groot vermaeck in kracht en ſterckheydt, en verheugen zich in dieſte, en in rovery. Zy verſlinden 't raeuwe vleeſch, en maken van gemale geerſſe, met water gemengt, hun dranck, oft bier. Hun konſten ſijn behendighlijck met pijlen te ſchieten, ſich tot de jacht te begeven; en gelijck de gedaenten van deſe Barbaren veel en verſcheyden ſijn, ſoo hebben ſy oock verſcheyde zeden. Dus ſchrijft de Sineſche Schrijver in 't kort; 't welck wy wat breeder ſullen verklaren. Hoewel ick ſonder veynſen gaerne beken, dat ick deſe landen noyt met mijn oogen geſien heb, ſoo ſal ick echter uyt de Sineſche

ſche kaerten, jae ſelf uyt de genen van de Tartars, iets by dit verhael doen, dewijl ick ſeer gemeenſamelijck met hen in Sina omgegaen heb, en dit met ſoo groote naerſtigheyt en ſekerheydt, als my mogelijck is.

Outheyt van Tartaria.

Men beſpeurt voornamelijck d'oudheyt van dit ooſterlijck Tartaria hier uyt, dat daer af gewach gemaeckt wordt onder de ſtam *Hana*, die voor de gewoone rekening van Chriſtus geboorte twee hondert en ſes jaren begonnen is: en men vindt ſedert noch van hen verhaelt, doch onder een verſcheyde naem, naer de Sineſche wijſe. 't Volck daer af is *Kin* genoemt, 't welck gout beteekent; en ſy worden gemeenlijck Heeren van de goude bergen genoemt: want men acht dat ſy een landtſchap hebben, 't welck ſeer rijck van goudt is. De grenspalen van dit Tartarien ſijn naer het noorden en noordtooſten *Niulhan*, een ander Koninckrijck der Tartars; naer 't ooſten het Koninckrijck *Yúp'i*, dat oock den Tartars toebehoort, 't welck van de zee beſloten is, die tuſſchen Japon en 't ooſterlijck Tartaria legt; naer 't zuyden paelt het aen *Corea*, een hangend Eylandt, daer 't landtſchap *Leäotung* aenkomt, van de welcke het door deſe groote muur afgeſcheyden is; de groote vloet *Linhoang*, die tuſſchen dit Rijck der Tartars en *Kilangho* vloeyt, is de weſterlijcke grenspael van 't ſelve.

Tartars vyanden der Sineſen, wie en wanneer.

Deſen hebben onder alle de Tartars altijdt de grootſte vyanden der Sineſen geweeſt, en, onder *Sunga*, een Keiſerlijcke ſtam, een inval doende, de Sineſen ſoo ſware neêrlagen aengedaen, dat de Keiſers gedwongen waren uyt de noortſche Landtſchappen naer de zuyderlijcke landen te vertrecken, en dat ſy de Lantſchappen *Leäotung*, *Pecheli*, *Xanſi*, *Xenſi*, en *Xantung* innamen, en 't geheele Sina lichtelijck onder hun heerſchappy gebracht ſouden hebben, ſoo de gebuurige Tartars van Samahania, hun voorſpoet benijdende, na dat ſy een groot deel van Aſia in hun macht gebracht hadden, niet deur de zuyderlijcke en weſtelijcke Landtſchappen van Sina ingevallen waren, en hen een ſware oorlogh aengedaen hadden, en van de welcken zy eyndelijck oock geheel uyt Sina verdreven wierden: jae ſy, in 't ooſterlijck Tartaria ingevallen, veroverden dat oock ten meeſtendeel; van welcke oorlogh Marcus Paulus Venetus handelt. Sedert hebben ſy, veel ſtrijden tegen de Keiſers van 't zuyderlijck Sina geſtreden hebbende, tot loon van de verwinning de geheele heerſchappy van Sina verkregen, en de ſtam *Ivena* opgerecht, namelijck in 't jaer twaelf hondert negen-en-ſeventigh; doch hier af breeder hier na, als wy wijdloopiger van *Catay* en *Mangin* handelen.

Deſe Tartars, *Kin* genoemt, hebben oock onlangs, terwijl ick 't geheel Treurſpel aengeſien heb, het Sineſche Rijck ten meeſtendeel ingenomen. De gene, die luſt heeft, lees 't gevolgh van deſe oorlogh in ons boeckje van de Tartariſche oorlog, daer aengeweſen wordt hoe ſy geſegt worden ſchatting aen 't Rijck van Sina te betalen, en redenen worden verhaelt, waerom ſy afgevallen ſijn, en oorlogh aengevangen hebben. Laet ons nu tot hun ſeden komen.

Wooningen der Tartars.

Wat *d'onderaerdſche holen* aengaet, die, gelijck de Sineſen ſeggen, van de Tartars bewoont worden; in deſe woorden beſpeurt men een proef van haet tot de Tartars, of eer een vonckje daer af: want ſy woonen niet ſoo ſeer in holen en kuylen, als in ſchoone tenten, om ſoo te ſpreken. En ſeker, ick heb by hen hutten geſien, beter dan oyt in eenige plaets; want ſy beſtaen uyt zijde lakens, met deurſchijnend was beſtreken. Sy ſijn oock van lijnwaet, en van vellen gemaeckt, die ſy met groote geſwintheydt oprechten en neêrleggen: en als ſy de ſelve hooger boven d'aerde opheffen, en in eeniger wijſe in de lucht hangen, ſoo behangen ſy die rontom met netten van tamelijck dick tou gemaeckt, tot op de hooghte van vijf oft ſes voeten, daer hier en ginder ſtockjes tuſſchen ſtaen, byna op een ſelve wijſe, als in Italien de harders hun hutten vaſt maken. Maer op dat men dit net niet ſou ſien, ſoo bekleeden ſy dat met tapijten, die ſy oock op de vloer ſpreyden, op de welcken ſy kruyſſelings ſitten, en op hun kniejen hun maeltijdt houden, ſonder op ſtoelen te ſitten; maer ſy hebben alleenlijck laege tafels, die niet ſwaer en koſtelijck ſijn. Deſe gewoonte van ſitten is byna deur geheel Aſia gemeen, uytgeſondert by de Sineſen, die hooge ſtoelen, de welcke koſtelijck uytgewerckt ſijn, hebben, gelijck oock tafels, die voor d'Europiſche niet beſwijken: in voegen dat ſy onder d'Aſianen in de zeden van te leven nu naeſt met d'Europers ſchijnen overeen te komen. Want behalven dat op d'aerde te ſitten, en ſonder tafel t'eten, ongemacke-

mackelijck en onbetamelijck is, ſoo word het oock van de Sineſen voor woeſt en barbariſch geacht. De Grooten hebben andere hutten voor hun Gemalin en kinderen, anderen voor hun knechten, voor de koken, en voor andere dingen, ſoo gemaeckt en geſchickt, dat ſy niet meer dan een huys ſchijnen. Oft in dit Tartarien de hondert en vier-en-twintigh ſteden oft veſtingen, die men onder de ſtam *Ivena* daer geſticht heeft, noch in weſen ſijn, oft niet, darf ick niet verſekeren. Ick heb echter uyt hen ſelfs verſtaen, dat 'er geen gebreck van laege hutten, en wallen van opgeworpe aerde gebreken, voor de boeren en oude lieden, die niet verre van hun huyſen gaen, oft ſich op verre reyſen begeven. De naem ſelf, daer meê deſe Tartars ſich noemen, wijſt aen dat *Muoncheu* een groote ſtadt is: want als men hen vraeght van wat lant ſy ſijn, ſoo antwoort het meeſtendeel dat ſy uyt *Muoncheu* geſproten ſijn, en verſekeren dat dit de grootſte plaets van 't Rijck is; 't welck oorſaeck is dat ſy van de Sineſen deurgaens *Muoncheu gin* genoemt worden, dat is, menſchen uyt *Muoncheu*. Voorts de Tartars hebben verroerelijcke ſteden, en ſwerven met hun vee, en geheel geſin, om naer de gelegentheyt des tijdts van weyde te veranderen, op een ſelve wijſe gelijck wy van de weſterſche Tartars leſen.

Kleederen der Tartars.

Hun kleederen ſijn ten meeſtendeel van vellen, en oock van zijde en katoen, die ſy deurgaens van de Sineſen koopen, en oock dickwils met de ſelve volckeren verwiſſelen; namelijck huyden van wolven, beiren, voſſen, bevers, otters, marters, en Moskovytſche muyſen, die wy gemeenelijck ſabels noemen, en van andere diergelijcke beeſten. Hun kleederen ſijn ſeer lang, en hangen tot op de hielen, met enge mouwen, die in gedaente van een paertsklaeu uytgaen. Sy gorden ſich met een breede gordel, aen de welcke aen de beyde ſijden twee kransjes hangen, daer oock, om 't aengeſicht en de handen te ſuyveren, een mesje aen hangt, en twee taſſchen, daer ſy taback, naer de welcke zy ſeer graegh ſijn, en diergelijcke dingen in bewaren. Sy ontfangen hun gaſten met het ſuygen van taback, die, naer de grootheydt van 't geſelſchap, door de knechten aengebracht word, na dat de pyp alreê aengeſteken is: Seker, een wonderlijcke kracht, oft eer gebreck van dit kruyt, 't welck byna de heele weerelt deurgedrongen, en by velen al te gemeen is. Aen de ſlincke zijde hangt de houwer op ſoodanigh een wijſe, dat men 't geveſt van achter aenvat en uyttreckt, en 't lemmer en ſcherp naer voren hangt; 't welck veroorſaeckt dat ſy, te paert ſittende, die gemackelijck van de rug met de rechte handt uyttrecken. Sy hebben laerſen, of van zijde, of van paerde-leer ten meeſtendeel gemaeckt. Sy doen geen ſporen aen. De hoet paſt hun naer 't hooft, hun mutſen ſijn ront en laeg, daer buyten een lijſt van koſtelijck bont rontom gaet. Dit vel beſchut het aengeſicht van de wint, en d'ooren van de koude. In de zomer gebruycken ſy een hoet, van matten oft ſtroo gemaeckt: maer ſoo veel als het deckſel van 't hooft boven de lijſt van 't bont uytſteeckt, ſoo verre is hy met root lijnwaet van alle zijden bekleed, oft met de ſwarte oft purpere manen der paerden, die ſy ſeer çierlijck verwen.

Geſtalte des lighaems.

In geſtalte en gedaente des lighaems verſchillen ſy niet veel van de Sineſen. Zy ſijn witachtigh van verwe, vaſt en beſtandigh van leden, weynigh van ſpraeck en niet klapachtigh; en voorts in d'andere zeden niet ongelijck met onſe geburige Tartars van de *Boſphorus*, behalven dat ſy, uyt het gebuurſchap van de Sineſen, meer ſachtſinnigheydt ſchijnen ontfangen te hebben.

Zeden.

't Gene, 't welck de Sineſen van hun kracht en ſterckte ſeggen, is waer, indien ſy hen by ſich ſelven gelijcken: maer ſoo men dit in 't algemeen aenſiet, ſoo ſijn ſy alle Aſianen, en geenſins by d'Europers te gelijcken, ſchoon ſy hier in meeſt van de Sineſen verſchillen, dat het meeſte deel van hen, ſedert hun eerſte jaren af, in de krijghsoeffening onderweſen, en daer in gewent worden. D'aerde is hun bed, daer ſy een tapijt, met de welcke ſy hun zadel verçieren, opſpreyden. De ſpijs, die ſy nemen, verſadight. Sy nuttigen ten meeſtendeel vleeſch, en hebben geen affchrick van ſpijs die half gekoockt, oft half gebraden is. Sy dooden oock kemels en paerden, om die t'eten, en ſijn heel tot de jaght overgegeven. Sy hebben gieren, in plaets van onſe valcken, en heel treffelijke jaght-honden. Sy ſijn ſeer ervaren in pijlen naer een geſtelt merck te ſchieten, en worden daer in van hun teere jaren af onderweſen. Sy ſijn roofgierigh, en verwaerlooſen niet de gelegentheydt van te rooven, als hun die voorkomt. Sy hebben yſere helmen, geheel

met d'onſen gelijck, uytgeſondert aen dat deel, daer meê wy 't aengeſicht beſchermen, dat ſy Montdeckſel noemen. Hun borſtharnaſſen ſijn niet van een plaet gemaeckt, maer van verſcheyde ſtucken van platen, met yſere nagels te ſamen vaſt verknocht, de welcke, als de Tartariſche ruytery voorttreckt, door het ſamenboſſen een groot gedruys maken. 't Gene, 't welck men wel voor wonder magh achten, is dat, ſchoon ſy gedurigh te paert ſitten, en ſchoon hun geheele krijghs-ordening in ruyterbenden beſtaet, niemant van hun de paerden beſlaet, oft ſulcks doen kan.

Godts-dienſt. Men vindt by hen byna geen Godtsdienſt. Sy hebben een affchrick van de Mahometſche Religie, en een quaedt gevoelen van de Turcken, die ſy *Hoei Hoei* noemen, en daer af ſy qualijck ſpreken. Miſſchien is hun haet hier uyt geſproten, dat ſy eertijdts van de Sineſen, door de Turckſche benden geholpen, uyt hun wooning gedreven ſijn, namelijck van de ſtichter der ſtam *Taiminga*, toen in tegendeel de Chriſtenen, voornamelijck uyt de Neſtorianen, de Tartars holpen, van 't welck elders te ſeggen ſal ſijn. Men kan echter bewijſen dat 'er eenige godtsdienſt, oft eer waengeloof, van d'Indiaenſche Prieſters tot hen deurgevloeyt is. Want ſy hebben eenige Prieſters, die ſy *Lama* noemen, en beminnen. Wijders, ſy verbranden de lijcken, 't welck heel gemeen by d'Indianen is, en de vrouwen en knechten, paerden en wapenen worden in 't ſelve vuur geworpen. Sy ſijn echter ten hooghſte bekommert wat na de dood ſal geſchieden, en om de ſtaet van de ziel, oft om d'onſterffelijckheydt. Sy ontfangen lichtelijck de Chriſtelijcke Godtsdienſt, en veel van hen hebben nu de Chriſtelijcke wet aengenomen. Wie ſal loghenen dat door Goddelijcke ſchicking hen deſe wegh tot de Sineſen geopent is; op dat ſy dus de wegh der ſaligheyt, het waer geloof, en de ſuyvere Godtsdienſt ſouden vinden? vermits men anders ſeer ſwaerelijck tot hen ſou komen, ja dat men anders byna niet doen ſou konnen, 't welck nu heel lichtelijck gedaen word; ja byna op een ſelve wijſe als Godt eertijdts toeliet dat Romen, de beheerſchſter der volcken, van de Barbaren ingenomen en verdelgt wierdt, op dat in deſer voegen de Gotthen, Wandalen en anderen de Chriſtelijcke Godtsdienſt ſouden indrincken, en met het ware licht des geloofs verlicht worden.

Tael der Tartars. De tael van 't volck is gemackelijck, en ſchijnt eenige gemeenſchap met de Perſiſche te hebben. Eenige van hun letteren komen in eeniger wijſe met ſommige van d'Arabiers ſeer na overeen. Sy dalen in 't leſen van boven naer beneden, gelijck de Sineſen, en gaen van de rechte naer de ſlincke zijde, gelijck de Hebreen en Arabiers, 't welck oock by de Sineſen gemeen is. Sy hebben een ander Alphabet dan de Sineſen, welcks letteren, ſchoon verſcheyden van gedaente, een ſelve uytſpraeck hebben, als d'onſen, te weten A B C, ſchoon ſy ſeggen dat ſy ſeſtigh en meer letters hebben, en niet alleenlijck vier-en-twintigh, om dat ſy een klincker met een medeklincker oock een letter van 't a b c noemen, als, la, le, li, lo, lu, pa, pe, pi, po, pu, &c.

Wonderen by hen. De Sineſen ſchrijven dat in dit Tartaria rubynen en koſtelijcke paerlen gevonden worden, die men miſſchien uyt de zee, tuſſchen Tartarien en Japon gelegen, viſcht. Sy ſeggen oock dat men daer koe-viſſchen vindt, die in grootheydt onſe koeyen overtreffen, en dickwijls niet minder dan een roede lang ſijn, en echter geen ſchubben oft hoornen hebben. Ick geloof dat dit een ſelve viſch is, als de gene, die van d'eerwaerdige Vader Chriſtophorus Acunha breedelijck beſchreven wordt in de beſchrijving van de vloet der Amazonen, die hy ſelf geheel beſichtigt heeft. Dit boeck, in 't jaer ſeſtienhondert en veertigh te Madrid in de Spaenſche tael uytgegeven, noemt deſe viſch *Peſce buei*. By de Tartars is oock ſeker ſlach van een gier, die ſy gemeenelijck *Haitungcing* noemen, en die, ſchoon hy kleynder van lighaem is dan d'anderen, ſich echter ſoo ſtout en moedigh toont, dat hy dickwijls de wilde ganzen aentaſt en vangt.

Voornaemſte bergen. Het grootſte geberght in dit Tartarien is *Kin* genoemt, dat is goude, van 't welck miſſchien dit volck de naem heeft. Dit geberghte is tweevoudigh, 't een naer 't ooſten, en 't ander naer 't weſten, dat noordewaerts een lange ſtreeck aen malkander uyt loopt, gelijck byna d'Alpen, oft d'Apenninus in Italien. Daer is noch een ander ſeer hoogh geberghte, *Chang pe*, dat tot duyſent ſtadien voort loopt. Hier in is een binnen-zee van tachtig ſtadien, daer twee vloeden uyt vlieten, d'een naer 't zuyden, *Yalo*, en d'ander naer 't noorden *Quenthung* genoemt. Uyt het ſelve geberghte ſpruyt de

de vloet *Sunghoa*, die niet verre van daer ſijn water met de *Quenthung* vermengt, en, dus te ſamen gevoeght, en ſijn loop naer 't ooſten nemende, ſich in de zee Eoüm ontlaſt.

VAN 't KONINCKRYCK NIVLHAN, en YEÇO oft JESSO.

Niulhan. NU volght *Niulhan*, 't welck, een koninckrijck der Tartars ſijnde, oock aen *Niuche* behoort; en een deel daer af ſtreckt ſich naer 't noordooſt en naer het noorden. Men vindt hier in niets, dat veel van de voorgaende dingen verſchilt. De naeſten hier aen ſijn de Tartariſche *Yupi*, niet verre van de zee, dus genoemt, om dat ſy helmen en borſt-harnaſſen van de hartſte en ſterckſte vellen der viſſchen maken. Hier aen volgt het Landtſchap, dat van de Sineſen *Yeço* genoemt wordt, een wonderlijck groot vaſt landt, ſonder twijffel 't ſelve, dat men gemeenlijck *Jeſſo* noemt, daer de Sineſen de groote binnen-zee *Pe* plaetſen.

Tartariſche Yupi.

Yeço, oft Jeſſo.

Onſe Maffæus beſchrijft deſe dingen (lib. 4 epiſt.) byna met ſoo veel en de ſelve woorden, als de Sineſen. Dit heel groot Landtſchap, daer in wilde en woeſte menſchen woonen, leght naer 't noorden aen 't landt van *Japon*, drie hondert mijlen van de ſtadt *Meaco*, ofte twee hondert vier-en-vijftigh mijlen. Sy bekleeden ſich met vellen van beeſten, ſijn ruw en hairigh over hun geheel lichaem, groot van baert, en ſeer groot van knevels, die ſy met een ſtockje op ſtrijcken, als ſy drincken ſullen. Dit volck is voornamelijck gratigh naer wijn, wreedt en woeſt in d'oorlogh, en een ſchrick voor de Japonners. Zy, in de ſtrijd gewond, waſſchen hun wonden met ſout water af, 't welck d'eenige hulpmiddel voor dit volck is. Men ſeght dat ſy een ſpiegel op de borſt dragen, te weten een ſtuck koper, dat heel beſtandigh tegen de pijlen is, 't welck oock van 't meeſte deel der rijcke Tartars gedragen wordt. Zy binden hun ſwaerden ſoodanigh aen 't hooft, dat het hecht tot op de ſchouders komt. Zy weten van geen Godtsdienſt, en ſijn alleenlijck gewent eerbiedigheydt aen de Hemel te bewijſen, &c. Vele ſijn in verſchil oft dit Landtſchap *Jeſſo* (dus noem ick het met d'Europers, en laet de Sineſche naem *Yeço* achter) een vaſt landt, oft een eylandt is: maer indien wy de Sineſen willen geloven, ſoo is 't eygentlijck een deel van 't onbewoonde Tartarien, en een vaſt landt met *Niulhan* en *Yupi*; en echter volght niet dat *Japon* geen eylandt is, 't welck door een enge ſtraet van *Jeſſo* afgeſcheyden wordt. Doch ick wil hier in niet achterhaelt ſijn, dewijl ick mijn geloof niet in een onſekere ſaeck wil te pand ſtellen. Ick ſend de Leſer weêr tot de kaert, in welcks aftrecking ick de Sineſche uytgedruckt heb.

Seden.

Wyders, de Sineſen ſchrijven dat voorby de landen van *Leâotung* naer 't noordooſt het vaſte landt ſich uytſtreckt tot op ſes duyſent ſtadien, die byna vier-en-twintigh graden uytbrengen: daer uyt blijckt dat de geweſten landts ſeer groot ſijn naer *Quivira* in America, te weten tot aen de Straet van *Anian*; en oft deſe engte van *Anian* in de natuur en in 't weſen is, oft niet, durf ick niet verſekeren, vermidts ick niets ſeker daer af ondervonden heb. Doch 't gene, 't welck ick in 't Kort begrijp der Sineſche Hiſtorien verhael, beweert echter dat 'et een ſtraet is. Maer indien Godt geeft dat ick, beneffens mijn medebroeders, door ſijn gunſt weêr geſont en behouden in Sina keer, (dewijl wy voorgenomen hebben 't licht des Euangeliums tot deſe onbekende en groote landen van dit uytterſte Aſia, en van Tartarien over te dragen,) ſoo kon lichtelijck de gelegentheydt voorvallen, dat deſe dingen, die by ons van kleyn belang ſijn, en niet diep ter herten gaen, ten opſicht van de zaligheydt der ſielen, tot de volmaecktheydt van d'Aerdtbeſchrijving, in 't licht quamen, en voor alle de gene, die naer de wonderen deſer landen nieusgierigh ſijn, ontdeckt wierden.

VAN 't KONINCKRYCK TANYU.

WY sullen nu 't oosten verlaten, en ons een weynigh naer 't westen keeren, naer 't welck het groot en seer machtigh Rijck der Oostersche Tartars leght, 't welck, van 't westen van de vloedt *Quenthung* beginnende, een onmetelijcke vlackte van landen tusschen de velden van de woeste wildernis, oft dorstigh sandt van *Xamo*, en tusschen de Sinesen beslaet. Daer sijn oock groote streken van landen voorby dese wildernis tot aen 't oude Tartarien gelegen, die van de Sinesen *Samahania* genoemt worden: en dese streeck landts wordt eygentlijck van hen *Tata* genoemt, met een bedorve naem, uyt oorsaeck van de letter *R*, die by de Sinesen gebreeckt. Het schijnt dat M. Paulus Venetus kennis aen de naem van dit Landtschap, en aen 't volck gehadt heeft, vermidts hy het *Tangu* heeft genoemt, met weynigh verandering in de naem. De Sinesen schrijven dat dit volck een weynigh sediger is, dan d'Oostersche Tartars. Het schijnt een seer oudt volck, om dat daer af gewach gemaeckt wordt onder d'eerste Keysers der Sinesen in hun jaerboecken; dewijl sy dickwijls de staet der Sinesen ontroert hebben, en oock eenige malen verwonnen sijn. De Keysers van Sina hebben 'er oock dickwijls voortplantingen van volck gebracht, (gelijck ick in mijn Kort begrijp kortelijck verhael,) daer uyt misschien hun sachter seden gesproten sijn. Onse Sinesche schrijver spreeckt dus van hen: Sy sijn van velerley geslachten, en hebben van de bysondere Keyserlijcke stammen verscheyde namen verkregen. De stam *Hiaa*, die d'eerste heerschende stam was, heeft hen met de naem van *Hiuncho*, *Cheva Hienyun*, *Cina* en *Hana*, byna met een selve benaming *Hiungnu* genoemt. Sedert hebben sy van de verscheyde Koningen, verscheyde namen gekregen, en sijn onder de stam *Tanga Thokiúe*, onder *Sunga K'icheu* geheeten. In d'ondergang van de stam *Hana* sijn dese Tartars van de Koning *Vüon* ondergebracht, en niet lang daer na van de weêrspaltige *Queijú* byna geheel verdelght. Sedert is het Rijck aen *Tho Kive* gekomen, in welcke tijdt sy geen kleyn verlies van de stam *Tanga* geleden hebben, en oock verwonnen wierden. Maer sy, door de Koning van 't westerlijck Tartarien overwonnen, hielpen meê onder de stam *Sunga*, om 't Rijck van Sina te veroveren, daer af de stam *Ivena* gesproten, en *Sunga* geheel verdelght is, te weten, twaelf hondert acht-en-seventigh jaren nae Christus geboorte. Dese stam *Ivena* bestierde Sina in tamelijcke vreedsaemheyd seventigh jaren lang; in voegen dat 'er uyt de selve negen achter-een-volgende Tartarische Keysers waren. Maer weynigh tijdts daer nae wierden sy weêr van *Hunguvus* uytgestooten; en het vaderlandt wierdt verlost in 't jaer onses Heeren dertien hondert acht-en-sestigh, in welck jaer de stam *Thaiminga* de heerschappy in handen hadt, daer af elders meer gesproken wordt.

Oude namen.

De Sinesen beschrijven de seden deser Tartars in deser voegen: sy swerven met hun vracht-beesten om water en kruyden te halen. Sy kleeden sich met vellen van beesten, en maken hun hutten van tapijten. Sy, vergramt sijnde, verschoonen oock hun vader en broeder niet. Sy verbranden de lichamen der overledenen. Als sy hun dooden naer 't lijck-vuur brengen, singen en springen sy in 't gesselschap van alle hun vrienden. Anderen hangen de lijcken aen boomen, en laten hen daer drie jaren lang hangen, doch verbranden eyndelijk het gebeente. Dus schrijven sy, daer toe ick niets heb, dat ick hier byvoegen kan. *Seden.*

IN is een geberghte, op 't welck eertijdts de Tartars een groote neêrlaegh kregen, onder de Keyser *Hiäouvo*, van de stam *Hana*, in dewelcke de Koning en alle de Grooten van 't Rijck sneuvelden. Jae als sy nu noch over dit geberghte gaen, soo suchten en weenen sy gemeenelijck, en betoonen groot medelijden met het rampsaligh lot der hunnen. *Lankiusiu* is een ander geberghte, op 't welck, onder de selve stam *Hana*, tot seventigh duysent Tartars levendigh van het Sinesche heyr gevangen wierden. *Jengen* wordt de bergh der maeltijden genoemt, om dat *Hiäovus* daer op maeltijden voor sijn krijgslieden aenrechte, na dat d'Overste van sijn wagenen en paerden een seer groote, en alreê de derde verwinning op de Tartars behaelt hadt. *Kinúi* is oock een geberghte in dit gewest. Van de vloeden vind ick niets, dan dat in de kaert te sien is. *Voortreffelijcke bergen.*

De

Vee. De schapen sijn in dit Tartarien tamelijck groot, en heel soet van vleesch. Hun staert is seer dick, en gemenelijk eenige ponden swaer. Sy hebben vele en treffelijcke paerden, schoon sy kleyn van hoorn aen de voeten sijn, en een kleyn en kort hooft hebben, 't welck byna aen alle paerden der Tartars gemeen is, die, met een wonderlijcke geswintheydt in hun loop alle anderen overtreffen. Hier is oock groote overvloet van kameelen, en van andere diergelijcke beesten. Maer 't gene, 't welck my voornamelijck by hen nieu en wonderlijck scheen, sijn dese twee dingen: eerstelijck dit gereedtschap, van gebogen yser oft koper gemaeckt, met een staele tongetje, 't welck, tusschen de twee lippen en het tongetje d'adem stuytende, daer de voorste vinger by komt, die het tongetje beweeght, een geluydt uytgeeft, gelijck 't speeltuygh dat men te Neurenbergh maeckt, en *Tromp* noemt. De Tartars hebben dan diergelijcke Trompen, die sy op een selve wijse te paert gebruycken, in welckers geklanck sy sich verheugen. Ick kon niet vernemen van waer sy die gekregen hebben, nochte dat sy die self maken, oft met d'Europers eenige handel drijven. 't Ander is seker kruyt, 't welck, gelijck sy seggen, op de steenen wast. Dit is onverbrandelijck, hoewel het, in 't vuur geworpen, lang daer in blijft leggen. Het wordt wel roodt en eenighsins gelijck vuur; maer uyt de gloed genomen, wordt het wel haest soo wit als te voren, en gelijck met d'asch-verwe. Het wast niet seer lang, maer draeght een knop, gelijck korte hennip, en is echter in sterckte daer meê niet gelijck, maer breeckt veel haestiger. Als het in water leght, vergaet het tot slijck, en wordt terstondt bedorven. Misschien hebben d'oude Romeynen hier af hun *Asbeston*, oft hun lakenen gemaeckt, in de welcken sy de lijcken der overledenen verbranden; op dat d'asch niet met het houdt vermengt, en onderscheyt gemaeckt sou worden. Want ick kan swarelijck bewogen worden om te gelooven dat dit van Amiant-steen is, gelijk de Porcacchi in de lijck-vaerden willen, en Anselmus Boëtius de Boot van gesteenten, oft, gelijck andere nieuwer Schrijvers, van pluym-aluyn, oft Talck, oft Moskovisch glas, van welcke dingen, gelijck de Tartars van dit kruyt, sy een altijdt-durend lemmet maken, 't welck men nooyt behoeft te snuyten; maer als het door d'aenwassende vuyligheydt vervuylt, soo wordt het alleenlijck in 't vuur geworpen, om het vuyl, dat daer aen vast was, door de brant te suyveren, dewijl d'onbederffelijcke stoffe het vuur kan tegen staen.

Asbeston der Tartars.

VAN 't KONINCKRYCK SAMAHANIA.

Daer is, behalven *Tanyu*, in Tartarien noch een ander Koninckrijck, het welck de Sinesen *Samahania* noemen. De naem en de gelegenheydt wijst aen dat dit *Samarcand* is. Het leght naer 't zuydoosten der stadt *Socheu*, by de Sinesen seer sterck, naer 't westen van 't geberghte *Imäi*. De Sinesen versekeren dat hier in treffelijcke steden, huysen, en heerlijcke paleysen sijn, naer de bou-kunst gemaeckt; dat de Koning daer in witte kleederen gekleedt is, goude en silvere vaten tot sijn huysgewaedt gebruyckt, en de spijs gemeenlijck met sijn handen aentast. Daer is iets, dat my beweeght te gelooven dat dese landen niet verre van de Caspische zee af gelegen sijn, en dat het Bactriaensch Alexandria, eertijdts van Alexander de Groot by de Bactrianen gebout, niet verre daer af is. Uyt dit Landtschap waren dese Tartars, uyt de stam *Cinchi*, van de welcke Venetus handelt, die in 't Sinesche Rijck invielen: jae ick acht niet sonder reden dat desen de selve sijn, die, uyt de landen der Sinesen gestooten, sich onder de veldt-overste Tamerlanes begaven, 't Rijck van de groote *Mogor* oprechtten, en, Bajazeth gevangen hebbende, byna geheel Asia in hun macht brachten. Want Tamerlanes heeft nooyt, dat ick heb konnen verstaen, oft uyt hun Historien opspeuren, tegen de Sinesen oorlogh gevoert. Tamerlanes bloeyde, nae dat de Tartars, door de stichter van de stam *Taiminga*, uyt Sina verdreven waren, en heeft nooyt oorlogh naer 't oosten gevoert, oft eenige tocht derwaerts gedaen; maer hy trock eer naer 't westen, deur het Rijck *Mogor* tot aen *Persien*, en tot aen andere plaetsen, die meer naer 't westen strecken. Men sal dit lichtelijck begrijpen, soo men in acht neemt dat Tamerlanes niet lang heeft geleeft, en gebloeyt omtrent

Tamerlanes heeft Sina nooyt aengeroert.

 het

het jaer onses Heeren veertien hondert en ses; in welck jaer over het geheele Sinesche Rijck het gebiedt hadt de Keyser *Taiçungus*, uyt de stam *Taiminga*, neef van die *Hunguvus*, die, nae dat de Tartars uyt Sina verdreven waren, het Rijck en de vryheydt weêr oprechtte, en, van de snoodste staet, (want hy was een Priester, en openbare dief) tot d'opperste Keyser wierd.

Hier aen leght, soo ick my niet vergis, het Rijck *Cascar*; maer de gene, die meer hier af begeert, lees de Reys-beschrijving van onse Benedictus Goes, in de heylige tocht van d'eerwaerdige vader Nicolaes Trigautius beschreven.

VAN 't KONINCKRYCK SIFAN.

ONder de naem *Sifan* worden by de Sinesen alle grensen van 't Rijck, die naer 't westen leggen, begrepen; voornamelijck de genen, die van 't Landtschap *Xensi* tot aen *Junnan* reycken. Sy begrijpen in sich de Landtschappen *Usuçang*, *Kiang* en *Tibet*; welcke namen veel volcken in sich betrecken, die, gelijck de Sinesen seggen, wel meer dan hondert bysondere volken uytbrengen. Onder desen sijn *Geo* en 't Rijck *Cangingu*, 't welck Venetus Priester-Ians landt noemt. De Sinesen, hoewel sy anders verachters der uytheemschen sijn, prijsen dit landt, en seggen deurgaens dat daer in goede seden sijn, heerlijcke wetten voor de Gemeente en heerschappy bloeyen, en veel steden, met grachten en wallen sterck gemaeckt, gevonden worden: 't welck seker een groote en hoogh-achtelijck getuygenis van de voortreffelijckheydt des landts is, en dit uyt de mont van sulcke karige prijsers: want sy, groote dingen van sich selven gevoelende, achten 't gene, dat aen anderen behoort, niet groot, oft prijsen 't niet hoogh. De Sinesen stellen de palen van dit Rijck tusschen de bergen *Min*, en de Geele vloet, die daer deur loopt. Maer de bergen loopen wijdt en breedt uyt, en vervoegen sich eyndelijck met de bergen *Quenlun*, oft *Amasesche* bergen, uyt dewelcken de Geele vloet sijn oorsprong heeft.

Daer naer 't westen is een groote binnen-zee, *Kia* genoemt, uyt dewelcke de *Ganges*, en veel andere vloeden, in onse kaert beschreven, hun oorsprong hebben. *Oorsprong van de Ganges.*

Dese inwoonders volgen ten meestendeel de leering *Fe*, en gelooven de verhuysing der sielen van 't een in 't ander lighaem. Sy gieten heele treffelijcke schoone beelden van koper, maken vermaerde tapijten, en hebben overvloet van de beste paerden. Doch ick vindt, behalven dit, niets wonderlijcks by hen.

Nae *Tibet* komt het Koninckrijck *Mien*, 't welck aen 't oosterlijck deel van *Bengale* gelegen is. Daer nae volght aen de zuyderlijcke deelen *Junnan*, een Landtschap van Sina.

't KONINCKRYCK LAOS.

DE Sinesen noemen dit Koninckrijck *Laoquo*, van 't welck, behalven de naem, Europa naeuwelijcks iets seker gehoort heeft. Doch ick sal hier met weynigh woorden dit beschrijven, soo uyt het gene, 't welck de Sinesen in hun boecken daer af verhalen, als uyt het verhael van d'eerwaerdige Vader Maria Leria, Jesuyt, dewelck ick in geschrift by my heb, en die ick in hooge achting hou, als van een waerlijck Apostolisch man, en die veel jaren in dat selve Rijck met de verkondiging van 't Euangelium besteed heeft.

Dit Koninckrijck *Laos*, segt Leria, legt in 't midden van 't zuyderlijck Asia, en is aen alle zyden ten minsten hondert mijlen van de zee gelegen, en dieshalven is daer gebreck van visch; en hoewel zy in verscheyde vloeden gevangen worden, soo sijn sy daer echter seer dier, en naeuwelijcks tot gebruyck oft eten bequaem, dewijl sy weynigh deugen. Sy hebben overvloet van buffels en varckens-vleesch, dat daer voor een seer geringe prijs gekocht wordt. *Overvloet van dingen.*

Men

Men vindt daer oock ſeer veel hoenders, van de welken men met gemack tien voor een Iulius, oft vijf oft ſes ſtuyvers koopt. Het heeft alle vruchten die met geheel Indien gemeen ſijn, en naeuwelijcks eenige vruchten van Europa, ſoo men de granaetappelen uytſondert, gelijck oock de wilde druyven, die niet onaengenaem van ſmaeck ſijn. Het geheele Lantſchap is ſeer vruchtbaer van rijs, en lijdt geen gevaer van droogte, dewijl de vloeden de geheele ſomer deur van de groote golven ſwellen, om dat het ſneeu op de bergen *Tibet* (ick geloof dat hy *Junnan* wil ſeggen, het welck ſeer na aen *Tibet* is) geſmolten ſijnde, de vloet ſoo doet rijſen, dat hy, gelijck het water van de Nyl het landt van Egypten, het geheele Landtſchap onderſet: 't welck ſekerlijck een groot bewijs van de Goddelijcke voorſorg is, dewijl het in dit Rijck niet meer dan twee maenden in 't jaer regent. Dan word 'er geploegt en geſaeyt, en indien de vloeden niet overvloeyden, ſoo ſou het landt onvruchtbaer worden, en d'oogſt van droogte verbranden, ja 't Landtſchap naeuwelijcks van menſchen bewoont konnen ſijn. Wijders, 't gene, dat ick nu ſeggen ſal, is geen minder wonderdaet van de natuur, te weten, dat de halm van de rijs niet hooger waſt, dan het water geklommen heeft; 't welck oock in *Sion* en *Camboya* gebeurt. En dit is d'oorſaeck dat de gene, die in hun ſchuytje ſijn, voor een gewoonte hebben de rijs, als hy rijp is, te ſnyden; in voegen dat de wortel altijdt in 't water blijft, ſonder 't welck hy ſterven ſou, om ſoo te ſpreken, ſelf eer hy geboren was.

De ſelve vloet, die 't Koninckrijck van *Laos* deurſnijdt, en door ſijn omkeeren en bochten 't geheele landt beſproeyt, verdeelt ſich als in twee armen, van de welcke d'een, in 't voorby loopen het Koninckrijck van *Sion* raeckt, en d'ander 't rijck van *Camboya*, daer hy ſoo ruym en diep word, dat de grootſte ſchepen daer tachtigh mijlen verre op konnen komen.

Het Koninckrijck van *Laos* heeft deſe ongelegentheydt, dat deſe vloet daer niet geheel omloopt, en het niet van alle zijden beſproeyt, gelijck hy 't Koninckrijck van *Sion* doet. Men is dieshalven gedwongen groote moeyte te doen om daer beecken te brengen, en grachten te graven, op dat het landt niet onvruchtbaer ſou worden. Men vindt daer Benjoin, ſeker ſlach van uytmuntende wieroock; oock veel elpenbeen, en elefanten. Dit landt brengt oock Rhinoceroten voort, die doot-vyanden van d'elefanten ſijn, en welckers hoornen by de Sineſen hoogh geacht worden. Men vindt daer oock ſalpeter, yſer, en mijnen van gout en ſilver, gelijck oock van 't beſte en fijnſte tin. Men ſiet 'er meê Muskus, die uyt het naeſte Koninckrijck van *Lu* koomt: maer indien men 't beeſt, daer de muskus af komt, in dit Rijck brengt, ſoo ſterft het terſtont, gelijck de viſch buyten 't water. Dit volck gebruyckt ſekere ſilvere munt; maer indien ſy geringe dingen, die van heel kleyne waerde ſijn, willen koopen, ſoo hebben ſy kleyne ſchulpen, die ſy *Caoxis* noemen, van de welcke twaelf hondert omtrent een Ryxdaler uytbrengen: men heeft echter aen hondert genoegh, om een hoen te koopen. De moeder-tael van dit volck heeft een weynigh gelijckheyt en maeghſchap met de gene, die in 't Koninckrijck van *Sion* gebruyckt word.

De Koninckrijcken, daer dat van *Laos* aenpaelt, ſijn *Tungking* en *Cochinchina* naer 't noordooſten; dat van *Changpa* naer 't ooſten, 't welck het door deſe wildernis bepaelt; *Camboya* en *Sion* leggen naer 't zuyden; en *Pegu* naer 't weſten; het paelt naer 't noorden aen 't Koninckrijck van *Lu*, of, om beter te ſeggen, het Lantſchap *Junnan* in Sina: daer ſiet ghy alle de genen, met de welcken dit volck gemeenſchap heeft; maer ſijn voornaemſte handeling is met de gene van *Tungking* en *Camboya*: 't welck byna al 't gene is, dat onſe Leria daer af ſegt. Laet ons nu weêr tot onſe Sineſche Schrijver keeren. Het Koninckrijck van *Laos*, ſegt hy, heeft een aenhang van 't Sineſche Rijck, en in 't Landtſchap van *Junnan* begrepen geweeſt; hoewel het, na d'afval van de gene, die Heer daer af was, vry gebleven is, en ſijn rechten behouden heeft: het wierd *Chaoxuipuen* genoemt. En des ſelfs volck is hooghmoedigh, verwaent, en opgeblaſen. Sy ſchilderen hun geheel lighaem, en hun winckbraeuwen met een naelt, en geven ſich ſelven daerom kleyne ſteeckjes. Sy woonen in hooge huyſen. Wat het overige aengaet, 't welck hy beſchrijft, dat verſchilt nergens in van 't gene, dat wy hier voor aengeroert hebben.

Grenzen van dit Koninckrijck Laos.

't Midden van dit Koninckrijck legt op de hooghte van negentien graden noorder breette, en ſtreckt ſich tot byna op twee-

Hoogte van de Pool.

twee-en-twintigh graden uyt ; de minste hooghte is van seventien graden. 't Geheel landt streckt sich in een ruyme vlakte uyt, die door een groote vloet , dwars deur *Junnan* loopende, in 't midden deurgesneden word. Dese vloet, die *Lungmuen* genoemt word, vliet met groote snelte voort, uyt oorsaeck van 't groot gewelt des waters. Sy sijn dieshalven somtijdts gedwongen de schepen, om deurtocht te geven, uyt het water te trecken, en, hen een wijl over 't landt getrocken hebbende, weêr te water te setten, om de gevarelijcke plaetsen en afgronden te schuwen.

Bergen. Wijders, de Sinesen tellen eenige bergen, die 't Koninckrijck *Laos* in eeniger wijse omringen. D'eerste word *Kiuleu* genoemt, aen welcks voet eertijdts een stadt van de selve naem was, daer af men noch de puynhoopen siet. *Quen* is een andere berg, daer in de Sinesen veel vreemdigheden aenmercken, te weten een groot hol, aengenaem om t'aenschouwen, dat sy *Cinghiu* noemen; daer na een kostelijcke brug, gelijck sy 't noemen, want de naem *Pao* heeft een selve beteeckenis; gelijck oock een seer prachtige tempel der afgoden, *Peyun* geheeten. Men vindt daer oock *Gai* en *Siang*, die meê *Gançu* genoemt word. De Sinesen noemen de grootste van hun vloeden *Lungmuen*, welcks landt-naem onbekent is, de tweede *Laisu*, en eyndelijck de binnen-zee *Lang*.

HET KONINCKRYCK GANNAN.

't Gene, het welck van de Sinesen *Gannan* genoemt word, begrijpt in sich het Koninckrijck *Tungking*, en *Kiäochi*, oft *Cochinchina*, de welcken met een ouder naem *Nankiäo* genoemt sijn, en onder de stam *Cina* niets anders dan de heerlijckheyt *Siang* was. *Hiaoúus*, van de stam *Hana*, een seer strijdtbaer Keyser, maeckte sich meester van alle dese landen, daer hy voortplantingen bracht, en de wetten en bestiering van Sina oprechtte, en eerst de naem van *Kiäochi* aen hen gaf, om dat hun tenen aen de voeten kruyswijs lagen, te weten dat de groote teen over de naeste kleyne teen gebogen lagh, 't welck ten meestendeel een eyge aerdt van dit volck is. Maer de stam *Tanga* heeft dit Koninckrijck *Kiäocheu* geheeten. De Sinesen hebben echter altijdt, gelijck het schijnt, weynigh werck van dese landen gemaeckt, en dit, gelijck sy seggen, om de woeste seden van dit volck. Maer de rechte oorsaeck hier af is dat sy altijdt liever hun eyge recht wilden behouden, en hun eyge Koning hebben, en oock om dat sy in krachten en sterkte des lichaems de Sinesen overtreffen, en dieshalven lichtelijck hun vryheydt konden beschermen. In d'opkomst van de stam *Taiminga* wierd dit volck door *Hunguvus* ondergebracht, over omtrent twee hondert en tnegentigh jaren. Maer dit Landtschap wierd aen *Chin*, seker koninckje, te leen gegeven, dieweynigh tijdts daer na door drie van sijn Stedehouders, uyt de stam *Ly* gesproten, gedoot wierd, dewelcken dit Koninckrijck aen sich trocken. De Keyser *Iunglous*, de beroerten van dit Rijck verstaende, deê twee van dese weêrspaltige Stedehouders dooden, terwijl de darde met de vlucht wegh raeckte, en maeckte dit Koninckrijck weêr tot een Landtschap. Maer soo haest als hy de wapenen neêrgeleght hadt, quam *Ly* de vluchteling weêr te voorschijn, die de Sinesche Stedehouder verdreef, en 't Rijck weêr aentastte, nae dat hy seer voorsichtighlijck een gesantschap aen de Keyser gesonden hadt. *Siventeus* had toen het roer in handen, een man, die de rust beminde, en eer een slaef van de wellust, dan heer van 't Rijck was. Dese, verdrietigh van de weêrspaltigheden van dit volck, en dat onwaerdigh voor sijn begeerlijckheydt achtende, gaf het aen *Ly* te leen, en maeckte hem koninckje op dese voorwaerde, dat hy alle drie jaren een Gesant met groote geschencken aen hem senden sou. In deser voegen wierden dese landen weêr van 't Sinesche Rijck afgesneden, omtrent het jaer nae Christi geboorte veertien hondert acht-en-twintigh. Dit Landtschap vondt echter dus geen rust : want nae dat het met inlandtsche beroerten geplaeght had geweest, wierd het in drie deelen gedeelt, van de welcken 't een Koninckrijck *Laos*, 't ander *Tungking*, en 't derde *Cochinchina* maeckte, hoewel sy niet anders sijn dan deelen der Landschappen van *Quangsi* en *Junnan*, de welcke alle van de Sinesen

ſen *Leão*, dat is woeſt, genoemt worden, gelijck de Sineſche Schrijver in deſer voegen ſchrijft: Deſe inwoonders ſijn woeſt, onkundigh van gerechtigheydt en beleeftheydt, en laten hun hayr tot op hun ſchouders waſſen, ſnijden hun baert af, ſcheppen vermaeck in hun lichaem te waſſchen, duycken heel konſtelijck in 't water, woonen in laege hutten, hebben geen kennis van de trappen der Overigheden, en onthalen hun gaſten met bladen van *Betel* en *Areca*, welcke in 't zuyderlijck Aſia heel gemeen ſijn. Dus ſchrijft deſe Schrijver, die gewent is d'uytheemſchen te verachten.

Seden,

Deſe landen ſijn warelijck heel uytmuntende, en ſeer vruchtbaer van alle dingen, die tot het leven der menſchen behooren. Sy hebben een ſelve Godsdienſt als de Sineſen; en een ſelve wijſe van letteren en ſchrijven: ſchoon hun tael en uytſpraeck heel anders is, ſoo betekenen ſy echter by alle een ſelve ding, niet anders dan een ſchildery, die van verſcheyde volcken met een verſcheyde naem genoemt wordt, en echter door des ſelfs aenſchouwing het ſelve, dat men daer meê meent, uytdruckt. Sy hebben overvloedt van fijn lijnwaet, ſijde en katoen. Deſe ſeer ſoete olie oft vocht, van de Portugeſen *Roſamalia* genoemt, druypt hier van de boomen af. Men vindt hier oock een groote menighte van arentshout, purpur van verwe, 't welck van de Spanjaerden *Lacca* genoemt wordt. De Sineſen gebruycken dit hout om hun ſijde ſtoffen te verwen. De gene, die meer hier af begeert, lees de treffelijcke geſchriften van de E. Alexander van Rhodes, die hier veel jaren lang in de wijngaert des Heeren dapper gearbeyt heeft.

tael, en gewoonten.

De Sineſche Schrijver ſeght oock dat hier veel Simmen ſijn, en onder anderen ſeker ſlagh, *Singſing* genoemt, die men, om hen te vangen, wijn in de boſſchen voorſtelt, en drincken aenbied; in voegen dat ſy, droncken ſijnde, lichtelijck gevat worden, van welckers bloedt ſeer koſtelijcke purper-verwe gemaeckt wordt. Men vind by hen noch een ander dier, *Fefe* genoemt, met een byna menſchelijck aengeſicht begaeft, lang van armen, ſwart en hayrigh van lichaem, dat geſwindelijck voort gaet, en de menſchen verſlind, en, als het de menſch eerſt ſiet, in lachen uytbarſt, even als een menſch, en hem met geluyt en ſtem aen ſpreeckt.

Keuleu is een bergh, aen welcks voet een ſtadt van gelijcke naem is. De bergen *Quen*, *Lung*, *Gai* en *Siang* hebben niets, dat aenmerckens-waerdigh is.

Voornaame bergen.

De vloet *Laiſu* is een der voornaemſten. Ick vind niet dat de Sineſen iets meer aengemerckt hebben; en dewijl ick deſe landen ſelf niet beſichtight heb, ſoo heb ick niets daer by te voegen.

Vloeden.

Dewijl ick deſe dingen afgehandelt heb, ſoo ſal ick my tot de beſchrijving van yder Landtſchap voegen, en hier toe 't gene bybrengen, dat ick ſelfs geſien heb, (want ick heb ſeven Landtſchappen daer af bewandelt) oft dat ick uyt de Sineſche Lantbeſchrijvers getrouwelijck heb opgeſpeurt: want ſy hebben ſeer naeukeurige boecken, als tot een lighaem gebracht, in de welcken ſy de namen en gelegenheydt der ſteden, vlecken, vloeden, bergen, en der andere dingen, die hier toe behooren, beſchreven hebben, ſonder echter iets naeukeurighlijck van de langte, breette, oft tuſſchen-ruymte aen te mercken. Maer dewijl ick ſelf dit in vele plaetſen waergenomen heb, ſoo heb ick lichtelijck, doch niet ſonder moeyte, aen andere ſteden hun behoorlijcke plaets konnen toewijſen, voornamelijck geholpen door de Sineſche kaerten en boecken, die ick als mijn eenige ſchat van daer gebracht heb.

't EERSTE LANDTSCHAP PEKING, OFT PECHELI.

Naem van het Landtschap.

DE eerste plaets behoort aen 't Landtschap *Peking*, om dat het in waerdigheydt het eerste is. Het heeft sijn naem van de Koninckliijcke stadt *Peking*, het welck soo veel als noorderlijcke hooftstadt bediedt, tot onderscheyt van de zuyderlijcke hooftstadt, *Nanking* geheeten, hoewel *Pecheli* d'eyge naem van 't Landtschap is. In dit Landtschap heeft sedert veel jaren de setel der Sinesche Keysers geweest, insonderheydt der gener, die nae Christus geboorte geheerscht hebben: want de stammen van *Leäova*, *Kina*, *Ivena*, en eyndelijck de Tartars, die aen de stam *Taicinga* 't begin sijn geweest, hebben hier de setel van hun heerschappy gevest.

Waerdigheydt.

Grensen.

De grensen van dit Landtschap sijn heel groot; en heeft naer 't oosten de zeeboesem, tusschen Corea en Sina onderschept, gemenelijck *Çanghai* genoemt, naer het noordoosterlijcke landtschap *Leäotung*; naer 't noorden dese groote muur, tegen d'invallen der Tartars gebout, en een deel van het oude Tartarien, 't welck tusschen dese wildernis, oft sandige landtstreeck *Xamo* legt; naer 't westen heeft het sijn uytsicht naer 't Landtschap *Xansi*, van 't welck het door een lange reeks van bergen, *Heng* genoemt, afgescheyden word; naer 't suydtwesten verstreckt de Geele vloet, deur *Xansi* ingetreden, tot een grenspael tusschen dit, en het Landtschap *Honan*; eyndelijck, naer het suyden en suydoosten word het aen 't Lantschap *Xantung* gevoeght, daer tusschen beyde de vloet *Guei* deurvloeyt, en aen beyde tot grenspalen verstreckt. Dese geheele Provintie vertoont byna de gedaente van een rechte driehoeck.

Dit Lantschap heeft eertijdts in verscheyde deelen bysondere namen gehad, en is dikwijls *Jeu* en *Ki* genoemt. Het heeft acht seer groote steden, van de welcken yder over veel minder steden heerscht, ja soodanig, dat byna yder stadt lichtelijck een geheel Landschap sou konnen uytmaken. Want als men dese acht groote steden daer by telt, soo begrijpt dit Landtschap in sich hondert vijfen-dertigh steden, alle met muren en grachten omringt, die ick in mijn Land-beschrijving alleenlijck aenwijsen sal, vermidts de Sinesche Landtbeschrijvers selven de plaetsen, van muren onversien, in hun boecken oft kaerten niet aentekenen, dewijl het getal daer af soo groot is. Onse kaerten vertoonen echter eenige der voornaemsten hier af; want d'engte der kaerten, en de schaersheydt van tijdt laten my niet toe de namen van alle dese plaetsen te noemen.

Oude namen.

Getal der steden.

Wat de gematigtheydt des hemels, en des lants aengaet, de koude is in dit Landtschap grooter, dan de hooghte van de Pool meêbrengt, die nauwelijcks twee-en-veertigh graden boven de kimmen verheven is: en nochtans bevriesen dickwijls geheele vier maenden lang alle de vloeden soo hardt, dat men met paerden en wagens, en met seer sware vrachten onbeschroomdelijck en sonder gevaer op 't ys magh lopen. Men kapt oock seer groote stucken van dit ys, die voor d'aenstaende somer tot wellust bewaert worden; doch niet om de dranck kout te maken, die sy altijdt warm gebruycken, en t'elckens kroesen met suypdrancken in drincken. In dese maenden sijn alle de schepen soo vast in 't ys bevroren, dat sy niet konnen voortkomen, vermidts de koude hen van alle sijden bevangt, ('t welck in 't midden van de November gebeurt;) in voegen dat sy vier maenden lang onbewegelijck moeten vast blijven: want het ys smelt niet voor 't begin van Maert. Dese bevriesing van 't water geschiedt ten meestendeel in een dagh, schoon

Hoedanigheydt.

het

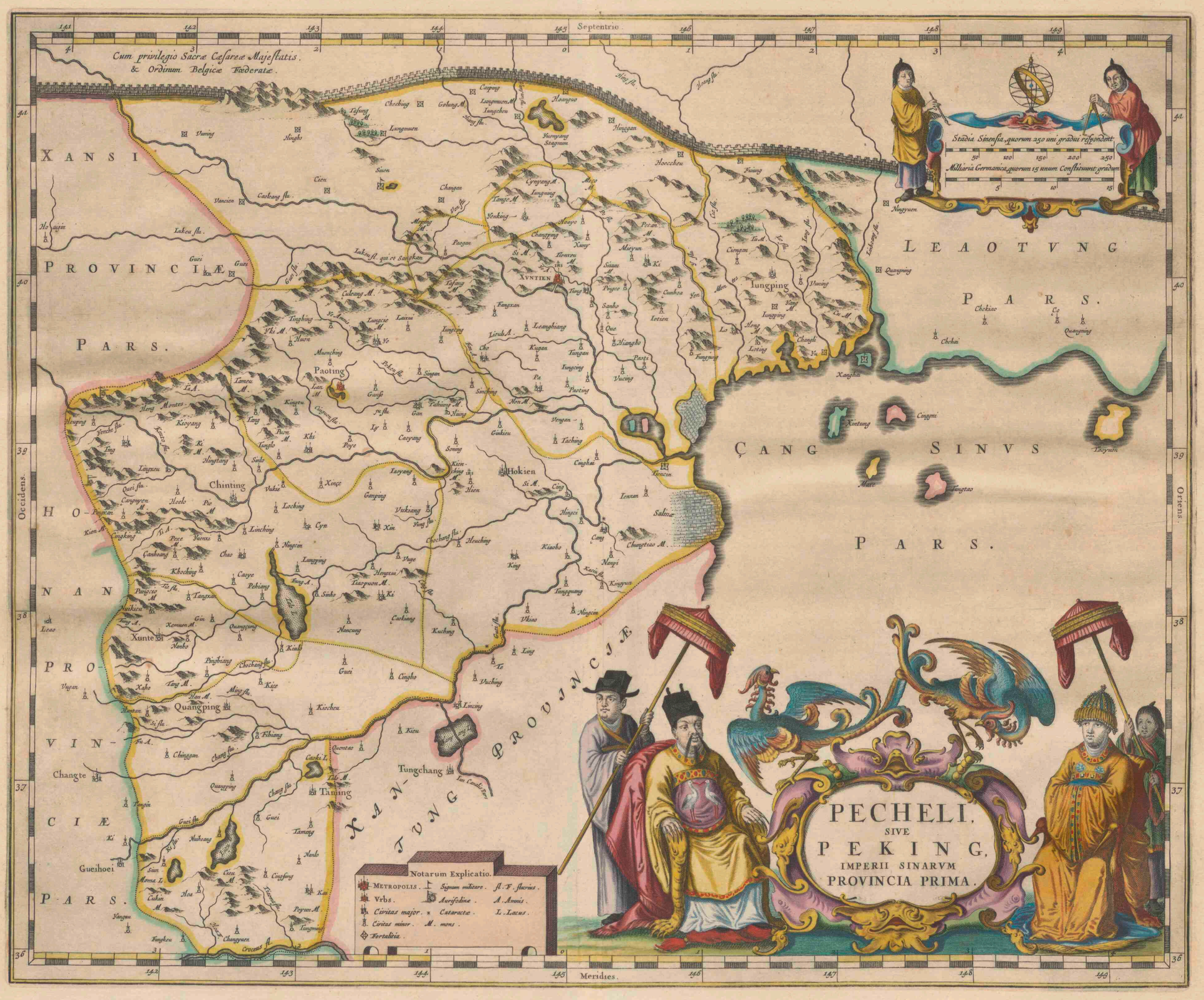
Cum privilegio Sacræ Cæsareæ Majestatis.
& Ordinum Belgicæ Fœderatæ.
Septentrio.
Meridies.
Occidens.
Oriens.
Stadia Sinensia, quorum 250 uni gradui respondent.
Milliaria Germanica, quorum 15 unum Constituunt gradum.
XANSI
PROVINCIÆ
PARS.
HO-NAN
PROVINCIÆ
PARS.
SHAN-TUNG PROVINCIÆ
LEAOTVNG
PARS.
ÇANG SINVS
PARS.
Paoting
Chinting
Hokien
Xunte
Quangping
Changte
Gueihoei
Tungchang
Taning
Iungping
XVNTIEN
Notarum Explicatio.
METROPOLIS.
Vrbs.
Civitas major.
Civitas minor.
Fortalitia.
Signum militare.
Aurifodinæ.
Cataractæ.
M. mons.
fl. F. fluvius.
A. Amnis.
L. Lacus.
PECHELI,
SIVE
PEKING,
IMPERII SINARVM
PROVINCIA PRIMA.

het vele dagen om te ſmelten behoeft, en dit noch van onder op. Seker, dit is geheel wonderlijck, dat men daer geen ſoo groote koude ſiet oft gevoelt, dat ſy d'Europers kan dwingen ſich in de ſtoven te begeven, oft machtigh is om in Europa ys voort te brengen. Om dan d'oorſaeken deſer dingen op te ſoecken, moet men daer ſijn toevlucht tot d'onderaerdſche dampen en uytblaſingen nemen, daer de ſalpeterige gront van dit geheel land oock toe helpt; 't welck veroorſaeckt dat, ſchoon het daer ſelden regent, 's uchtens alles vochtigh ſchijnt, het welck met het rijſen van de ſon opdrooght, en tot heel dun ſtof wordt, dat, van de wint in de lucht geheven, als dicke wolcken maeckt, alles deurdringt, en beſmet: ſeker een moeyelijck en afſchuwelijck ding.

Getal der menſchen. Het Sineſche boeck, 't welck het getal des volcks van 't gehele Rijck begrijpt, telt in dit Landtſchap vier hondert achtien duyſent, negen hondert negen-en-tachtigh huys-geſinnen, en vier-en-dartigh hondert duyſent twee-en-vijftigh duyſent, twee hondert vier-en-vijftigh menſchen, behalven d'overigheden, krijgslieden, en anderen, die men uytſonderen moet, gelijck geſeght is.

Schattingen. De ſchatting, die van rijs, geerſſe, oft tarwe betaelt wordt, is ſes hondert duyſent elf hondert drie-en-vijftigh ſacken; van ongewerckt fijn lijnwaet twee hondert vier-en-twintigh ponden, van de welcken yder pont twintigh oncen uytbrengen; van gewerckte ſijde vijf-en-veertigh duyſent, hondert vijf-en-dartigh ponden; van katoen dartien duyſent ſeven hondert acht-en-veertigh ponden; van bundelen ſtroo oft hoy, tot des Konings paerden te voeden, ſeven-en-tachtigh hondert duyſent, ſeven-en-dartigh duyſent, twee hondert vier-en-tachtigh. De gewichten van 't ſout, van dewelcken yder hondert vier-en-twintigh ponden begrijpt, hondert en tachtigh duyſent, acht hondert en ſeventigh. Ick verſwijgh noch d'overige ſchatting die van gelt, en van de tol-plaetſen voortkoomt. Deſe dingen ſullen den genen niet groot ſchijnen, die de ſchattingen der andere Landtſchappen overweeght. Deſe Provintie, hoewel ſeer vlack, heeft verre boven d'anderen een ſandige en onvruchtbare gront; en het volck

Vernuft van 't volck. ſelf, onbequamer en ruwer dan d'anderen tot de konſten en leer-oeffeningen, is vaerdiger tot d'oorlogh, gelijck byna alle noorderlijcke Sineſen ſijn, ſoo ſy met de ſuyderlijcke geleken worden: want de laetſten overtreffen in vernuft en beleeftheydt, en d'eerſten in krachten, ſchoon ſy niet ſoo geoeffent en beſchaeft van ſeden ſijn.

De beſonderheden, die in dit Landtſchap ſijn, ſult ghy in de beſchrijving van yder ſtadt vinden. Ick ſal noch een ding hier by voegen, te weten, het middel van te reyſen, dat in deſe plaetſen niet ongewoon, en oock niet ongemackelijck is. Zy hebben een wagen, met een rad, ſoodanigh gemaeckt, dat 'er effen plaets voor een om in 't midden te ſitten is, terwijl twee anderen aen weêrſijden ſitten, en de voerman de wagen met houte bomen parſt en voortdrijft, niet met minder ſekerheydt, als geſwintheydt. Hier uyt ſpruyt miſſchien de fabel van dat de wagens daer van de wint *Wagen op de wegen.* voortgedreven worden, en dat de Sineſen die met ſeylen op 't landt voort ſtieren, gelijck de ſchepen in zee, ſchoon hier toe een ſeer bequame vlackte is, en wy geſien hebben dat ſulcks ergens is gebeurt.

Ick heb in d'algemeene beſchrijving van dit uytterſte Aſia belooft dat ick van *Catay* *Catay waer.* ſou handelen; op dat onſe Europers, *Catay* ſoeckende, voortaen niet verre daer af ſouden dwalen, vermidts ſy geenſins 't gene verſtaen, dat by Marcus Paulus daer af geſchreven is. *Catay* dan is waerlijck niets anders, als ſes noorderlijcke Landtſchappen van dit Uytterſte Aſia, die door de groote vloedt *Kiang* van de negen ſuyderlijcke Landtſchappen afgeſcheyden worden. Marcus Paulus noemt deſe negen 't Koninckrijck *Mangin*, gelijck d'eerſte ſes *Catay*. Geen wonder, dewijl die noch dus van de Tartars genoemt worden, gelijck oock van de Moren, die gewent ſijn alle drie jaren ſchatting aen de Keyſer van Sina te brengen. En dewijl de naem van de vloedt *Kiang*, en 't getal van de Landtſchappen, ſoo der gener, die naer 't noorden, als der gener, die naer 't ſuyden leggen, met de genen, die in de beſchrijving van M. Paulus Venetus *Catay* en *Mangin* genoemt worden, ſoo twijffel ick voortaen niet, oft *Catay* ſal in dit uytterſte Aſia ſijn. Hier koomt noch by dat d'eerwaerdige vader Matthæus Riccus, Jeſuyt, onſe medebroeder, voor d'eerſte mael in *Peking* gekomen, daer een Turck vont, die een leeuw tot een geſchenck aen de Keyſer van Sina gebracht hadt. Deſe, naerſtelijck en naukeurighlijck ondervraeght hoe het Rijck van Sina genoemt wierd, antwoorde dat het *Catay* geheeten

heeten wierd, en was, en dat de Koninckklijcke ſtadt de naem van *Cambalu* voerde.

Benedictus de Goes, een broeder van onſe ordening, heeft niet lang daer na dit door een treffelijcke getuygenis, en door ſijn eyge ondervinding beveſtight. Deſe, in verſcheyde talen van Aſia, en voornamelijck in de Perſiaenſche ſpraeck geleert, wierd van de E. Nicolaes Pimenta, Viſitator van Indien, uytgeſonden, om naer eenige ſekerheydt van *Catay* te vernemen, op dat hy daer, door d'onſen, 't licht des Geloofs, en des Euangeliums invoeren ſou. Deſe, byna 't geheel innerlijck Aſia deurgetrocken, quam eyndelijck met de benden der Moren, die ſy Caravanen noemen, in *Catay*, namelijck by de Sineſen ſelven, by de welcke toen alreê over lange tijdt lieden van onſe Societeyt geweeſt hadden. Hy, met ſijn medebroeders eenige kennis gemaeckt hebbende, en ſich tot de reys naer *Cambalu*, oft *Peking* bereydende, viel in een ſieckte, en ſtorf in Sina ſelve, daer hy, naer *Catay* ſoeckende, de hemel, gelijck wy verhopen, tot vergelding van ſijn kommer en arbeydt vond. De gene, die luſtigh is om de beſchrijving van ſijn reys te leſen, hy ſal haer in de Chriſtelijcke reys van de E. Nicolaes Trigautius breedelijck beſchreven vinden.

Katten tot vermaeck.

In dit Landtſchap ſijn heel witte katten, lang van hair, en met hangende ooren, die gelijck de kleyne hondjes van Malta gehouden worden, en tot vermaeck aen de vrouwen ſtrecken. Sy vangen echter geen muyſen, miſſchien om dat ſy al te teederlijck opgevoedt worden. Daer is echter geen gebreck van andere katten, die muyſen vangen, ſchoon men die niet ſoo hoogh acht, en dieshalven miſſchien te beter ſijn.

De Sineſen liefhebbers van oude dingen.

Onder *Siven Te*, de vijfde Keyſer van de ſtam *Taiminga*, in 't veertien hondertſte jaer na Chriſtus geboorte, verbrandde het Keyſerlijck Hof, in welcke brant het gout, ſilver en koper onder malkander ſmolt, daer ſeker ſlach van metael af quam, gelijck de genen, die by ons naer oude dingen ſoecken, achten dat het koper van Corinthen geweeſt heeft, daer af men veel vaten maeckte, die koſtelijck en van hooge achting ſijn, inſonderheydt om reuckeryen en parfumen te maken. Sy worden oock dickwijls tot het koken van *Cha* gebruyckt. Voorts, de Sineſen ſijn niet min, dan de Japonners, begerig naer deſe vaten alleen, maer oock naer alle aeloude dingen, namelijck naer oud gereetſchap, oude letters en geſchriften, en ſteenen, die ſy gebruycken om inckt van te maecken, en boven paerlen en koſtelijcke geſteenten achten, en *Cutung* noemen; en deſe algemeene naem geven ſy aen alle oude koſtelijckheden.

D'eerſte oft Koninckklijcke ſtadt

XUNTIEN.

D'Eerſte en voornaemſte der groote ſteden wordt *Xuntien* genoemt, als oft men den hemel gehoorſamende ſeyde. Sy heeft noch een andere naem, te weten *Peking*, uyt oorſaeck van de noordſche koninckklijcke ſetel der Keyſeren. Ick heb dickwijls op des ſelfs hooghte van de Pool gelet, en bevonden dat ſy niet over de veertighſte graedt gaet; vermidts ſy op negen-en-dertigh graden en negen-en-vijftigh minuten leght. Wat de lengte van deſe ſtadt aengaet, alſoo ick bevinde dat by onſe Europeers groot verſchil is over het begin des ſelfs, hebbe goedt gedacht over deſe ſtadt den eerſten Meridiaen te ſtellen, en van daer ooſtwaerts en weſtwaerts te tellen. Uyt de tafelen van d'eclipſen, oft verduyſteringen der mane van Lansbergen (die ick dickwijls nageſien heb, ſoo in deſe ſtad, als in eenige andere ſteden van Sina,) bevind ick dat ſy van Ter Goes in Zeelant af leght in 't geheel ſeven uren 56 min. die 119 graden Middel-lijns uytmaken. Indien men dan ſtelt dat Ter Goes ſes-en-twintigh graden van *Teneriffa* af leght, ſoo ſal men de Middagh-lijn van deſe ſtadt bevinden hondert vijf-en-veertigh graden, oft hondert acht-en-veertigh graden 20 min. ſoo men ſtelt dat Ter Goes negen-en-twintigh grad. 20 min. gelegen is van de eerſte Meridiaen: oft noch anders; naer dat men de eerſte Middagh-lijn verſcheydelijk neemt.

De hoogte van Xuntien.

Eerſte Middagh-lijn.

Deſe ſtadt heeft recht over ſes-en-twintigh ſteden, over dewelcke ſy gebiedt, als de voornaemſte en hooftſtadt, 't welck, hier eens geſeght, ick voortaen van alle d'anderen verſtaen wil hebben, namelijck dat yder hooftſtadt veel andere ſteden onder ſich heeft, met de welcke ſy als een kleyn Landtſchap uytmaken. De namen deſer ſes-en-twintigh ſteden ſijn, 1 *Xúntien*, 2 *Xúny*, 3 *Changping*, 4 *Leanghiang*, 5 *Mieyun*, 6 *Hoaijo*, 7 *Kugan*, 8 *Jungcing*, 9 *Tun-*

Steden onder haer gebiedt.

9 *Tungan*, 10 *Hiangho*, 11 *Tung* ⊙, 12 *Sanho*, 13 *Vuciug*, 14 *Paoti*, 15 *Cho* ⊙, 16 *Fangxan*, 17 *Pa* ⊙, 18 *Vengan*, 19 *Tachiug*, 20 *Paotiug*, 21 *Ki* ⊙, 22 *Jotien*, 23 *Fungjung*, 24 *Çuinhoa*, 25 *Pingko*, 26 *Que*. Eenigen van desen sijn grooter en heerlijcker, die ick met dit teken ⊙ aenwijs, en van de Sinesen *Cheu* genoemt worden; en d'anderen noemen sy *Hien*.

Verscheyde namen.

Het landt van dese stadt heeft verscheyde namen gehadt, naer de verscheyde Keysers: want de Sinesen hebben voor een gewoonte dat, als de stam, die gebiedt, verandert, sy oock de namen der steden, ten minsten van eenigen, veranderen. Onder *Yvo*, de stichter van d'eerste stam, die by de Sinesen geheerscht, en 't geheele Rijck in negen Landtschappen gedeelt heeft, behoorde dit gewest onder 't Landtschap *Ki*, en onder de constellatien van *Vi* en *Ki*, gelijck de selve Keyser beval. Onder de stam *Cheva* wierd dit Landtschap *Jeu* genoemt; onder de stam *Cina Xangko*; onder *Hana Quangyang*, en van *Cyn* wierd het *Fanyang* geheeten; onder *Sunga* voerde het de naem van *Jenxan*, in welcks uytgang en eynde M. Paulus Venetus in dit uytterste Asia gekomen is, met de Tartars; en toen desen weêr verdreven waren, heeft het de namen van *Peking* en *Xuntien* van de stam *Taiminga* verkregen, die het noch heden behoudt.

Cambalu wat.

Dit is hier aenmerckens-waerdigh, dat dese stadt van de Tartars *Cambalu* genoemt wordt, 't welck de stadt des heeren betekent; en hier af koomt de stadt *Cambalu* by M. Paulus Venetus: want alle de dingen, die hy in 't vierde boeck, in 't darde capittel beschrijft, komen met dese stadt overeen, vermidts sy, toen Paulus Venetus in Sina quam, de hooftstadt der Tartars was, die haer toen alreê ingenomen hadden, te weten in 't jaer twaelf hondert en tien, lang voor de koomst van M. Paulus Venetus in Sina, die, gelijck uyt des selfs schriften blijkt, daer in quam in 't jaer twaelf hondert vijfen-seventigh, te weten toen de Tartars de zuyderlijcke deelen van *Sina* oft *Mangin* overwonnen, van 't welck hier na breeder.

Wanneer de stadt Xuntien gebout is.

De Keyser *Taiçungus*, die omtrent het jaer onses Heeren veertien hondert en vier heerschte, heeft dese stadt grootelijcks verçiert; want hy was de eerste van de stam *Taiminga*, die sijn setel daer in veste, en de stadt *Nanking* verliet, om de Tartars, van sijn grootvader uyt de buurlanden verdreven, lichtelijcker tegen te staen, soo sy eenigh geweldt pooghden te doen. Hy deê vierkante muren maken, die in hun ommekring veertigh Sinesche stadien lang, en twintigh ellebogen breedt waren, stelde veel torens, die van alderhande wapenen versien waren, in behorelijcke ordening, en liet een diepe gracht, die van alle sijden het werck omringde, maken. De stadt heeft twaelf poorten, daer van alle sijden het grootste deel van Sina naer toe vloeyt. Alle d'overigheden en amptlieden, en de gene, die tot geleertheydt gevordert willen worden, moeten uyt geheel Sina derwaerts komen: want de geheele bestiering hangt aen dese stadt, als aen 't hooft van 't Rijck. De rijckdommen van 't geheele Rijck vloejen derwaerts, en de waren worden van alle sijden daer naer toe gevoert. Dit veroorsaeckt daer een ongelooffelijcke overvloet van alle dingen, en geen minder menighte van menschen. Hier gebreeckt niets tot gebruyck, oock niets tot wellust. Veel duysenden van koninckliijcke schepen (om de gene van de besondere lieden voorby te gaen) worden daer alleenlijck gebruyckt om kleyne snuysteringen naer het Hof te brengen; want de Sinesen besteden alle hun vlijt en naerstigheydt in 't maken van bevarelijcke vloeden en vaerten deur byna heel Sina, door middel van de welcken de wegh naer 't Hof, soo uyt de zuyderlijcke, als uyt de noorderlijcke Landtschappen open is: seker een overwonderlijck werck, ten deel van natuur, en ten deel door konst toegestelt, en veel hondert mijlen soodanigh gebruyckelijck gemaeckt, dat alle de schepen eyndelijck in *Tiencin*, een treffelijcke koopstadt, te samen komen, en van daer naer *Peking* opvaren. Dit veroorsaeckt dat dese stadt, hoewel anders in een onvruchtbaer landt gelegen, echter de hoorn van overvloet aller dingen genoemt magh worden, soo dat dit spreeckwoort heel waer bevonden wordt, *Dat 'er in Peking niets wast, en echter niets ontbreeckt*. Ick heb dan goet gevonden de beschrijving van dese stadt uyt de Christelijcke reys van de E. Nicolaes Trigautius by de Sinesen hier by te voegen.

Grootte toevloeijing en rijckdom van dese stadt.

Lib. 4, cap. 3.

Ick sou, seght hy, de hoogh-achtbaerheyt van dese stadt ongelijck doen, en te groote begeerte in de leser ontsteken, soo ick niets daer af sprack. Dese koninckliijcke stadt light in 't uytterste koninckrijck naer het noorden, en is niet verder, dan hondert Italiaen-

liaensche mijlen van dese vermaerde muur, die tegen de Tartars gebout is. De stadt *Nanking* overtreft haer in grootheydt, en in goede ordening van straten, swaerte van gebouwen, en vestingen; maer sy overtreft *Nanking* in menighte van inwoonders, en in 't getal van krijgslieden en overigheden. Naer 't zuyden wordt sy van twee hooge en stercke muren omringt, die soo breet sijn, dat 'er lichtelijck twaelf paerden neffens malkander konnen loopen, sonder dat d'een aen d'ander hinderlijck is. Dese muur is van gebacke steen gebout, behalven dat in de gront de geheele last van de muur op seer groote steenen staet. Het midden van de muur is met dichte aerde, in plaets van steenen, gevult, en sy overtreft veel in hoogte de genen, die wy in Europa om de steden bouwen. Dese stadt is naer 't noorden niet meer dan met een muur omringt. De krijghslieden houden by nacht op dese muren niet minder de wacht, dan oft alles in een lichte vlam van oorlogh stont. By dagh houden de gelubden de wacht aen de poorten, oft sy seggen, dat sy de wacht houden; maer 't is eer om de tollen in te vorderen, 't welck echter in geen andere steden gebeurt. Men siet des Keysers hof binnen de muren, naer de zuydsijde, byna voor de poorten van de stadt, en streckt sich uyt tot aen de muur naer de noordsijde; in voegen dat het schijnt dat het de geheele stadt beslaet, dewijl 't overige van de stadt sich aen weêrsijde van 't hof uytspreyd, 't welck wel wat kleynder is, dan 't hof van *Nanking*, maer door 't vermaeck, en door de treffelijckheydt vergoedt wordt. Want door 't afwesen der Koningen vervalt dat van *Nanking* dagelijcks, gelijck een lighaem, dat van sijn siel berooft is: maer *Peking* wordt door der selver tegenwoordigheydt meer en meer verciert.

Gedaente der stadt Peking.

Heel weynigh straten van de stadt *Peking* sijn met gebacke steen, oft keysteen bestraet; en dieshalven kan men swarelijck seggen in welcke tijdt de gang daer moeyelijckst is: want des winters is het slijck even hinderlijck, als des somers het stof. En om dat het selden in dit Landtschap regent, soo wordt d'aerde heel tot stof, 't welck van de minste wint, die waeyt, opgeheven en gedreven word; in voegen dat 'er geen plaets in huys is, daer het niet deurdringt, en alles besmet. De genen, die naer de middel van dit ongemack te weeren, sochten, hebben een gewoonte ingevoert, die, gelijck ick acht, elders vreemt sou schijnen. Want daer is niemant, van wat staet hy oock is, die te voet gaet, oft te paert rijdt, sonder een kleedt, dat van de top van 't hooft tot op de borst hangt, en 't aengesicht bedeckt, 't welck soo gemaeckt is, dat men daer deur sien kan, en echter van 't stof bevrijdt is. Dit kleed heeft in dese stadt noch dit gemack, dat men niet t'onwil bekent kan worden; 't welck veroorsaeckt dat men van ontellijcke groetenissen vry is, en dieshalven veel en groote kosten spaert, daer in men anders door vele toestels vallen sou. Want vermidts het by de Sinesen niet heerlijck geacht wordt in de steden te paerdt te rijden, en in draeghsetels te sitten kostelijck is, soo kan men door dese middel sijn gevolgh sonder schande verminderen. Men vindt geen andere plaets, daer men, door 't stof oft slijck gedwongen, meer te paert, oft op eenigh ander vracht-beest sit, die overal op de kruys-wegen, aen de stadts-poorten, aen de bruggen van 't hof, en aen de gewelfselen, die daer veel sijn, hun opsitters verwachten, en voor weynigh geldt een geheele dagh bereden worden. En dewijl 'er een ongelooffelijcke menighte van menschen in de stadt is, soo leyden de muyldrijvers hun beesten dickwijls by de toom om, en openen de wegh. Sy sijn oock heel kundigh in de wegen; en sy kennen de huysen van alle de Grooten. Men vind daer oock een boeck, in 't welck alle de namen der stadt, wijcken, wegen en straten seer getrouwelijck aengewesen worden. Men siet daer niet alleenlijck paerden, maer oock draeghsetels en dragers, die sich gelaten eerbiedigh tot Overigheden te sijn, en sich veynsen de Grooten te willen dragen, schoon sy meer loon eysschen, dan men gewent is te *Nanking*, oft elders te geven. Dus schrijft Trigautius, die byna een selve gevoelen, als wy, van *Cambalu* en *Catay* heeft.

Ongemack van 't stof.

Voorts, daer sijn veel heerlijcke gebouwen voor yder van d'Overigheden, die in dese stadt woonen, die, schoon sy in groote, vastigheydt, en glans dese grove marmere gebouwen niet gelijck sijn, echter veel ruymer bevonden worden soo veel de vlacke gront aengaet, en gemackelijcker tot het menschelijck gebruyck, ja netter dan d'onsen sijn. Des Keysers hof, dat aen de noordsijde van de stadt leght, overtreft verre de pracht van d'onsen, 't sy men op de grootheydt, oft op de verçiering siet. Het begrijpt in sijn ommekring twaelf Sinesche sta-

Groote huysen.

Des Keysers hof.

ſtadien, en heeft vier poorten, naer de vier deelen des weerelts gekeert, daer af de gene naer de ſuydſijde meeſt gebruyckt wordt. Het is van drie muren omringt, die hoogh en ſterck ſijn. Binnen de twee eerſten en uytterſten ſijn de lijfwachters, de gelubden, daer de grootſte Landtvooghden in mogen komen, om daer hun ſaken te verhandelen. De Keyſer woont in de leſte, die veel grooter is dan d'anderen, ten opſicht van de kamers, hoven, boſſchen en poelen. Niemant mach hier in komen, dan de gelubden en vrouwen, dewelcke de Koning tot alle dienſten gebruyckt. De trappen en waerdigheden der bedieningen ſijn hier verſcheyden. Daer is niet meer dan een wettige Koningin; d'anderen ſijn boelinnen, van de welcken ſommigen de Koning bedienen, anderen op de kamers, anderen op de kleederen, ſommigen op 't hof paſſen, en anderen mindere dienſten doen. Ick heb gehoort dat 'er wel vijf duyſent van ſoodanige vrouwen ſijn. Dieshalven, ſchoon ick niet meer dan een hof noem, ſoo begrijpt het echter vele in kracht, daer alles in een geſchickte en bequame ordening geplaetſt is. D'eerſte en voornaemſte plaets is die van de Keyſer, van d'eerſte Keyſerin, en van de kleyne Vorſten, d'ander voor d'oude Keyſerin, des Keyſers moeder. Alle de kinderen, uyt hun kintſche jaren gekomen, nemen yder een hof in. D'andere koninginnen, oft vier voornaemſte boelinnen hebben yder hun hof, naer de vier ſijden des weerelts gelegen. Daer is noch een ander hof voor d'oude mannen, als een oud mannenhuys, oft *prytaneum* t'Athenen, en eyndelijck veel anderen, die anders gebruyckt worden. Men vindt daer noch vele treffelijcke huyſen voor de gelubden en d'andere boelinnen, en voor der ſelver dienſtboden: anderen voor de werck-lieden, en voor de Prieſters der afgoden, en voor andere diergelijcke menſchen: want daer ſijn meer dan vijftien duyſent menſchen, die in dit hof woonen, en gevoedt worden. Beneden innewaerts ſiet men vele marmere en ſteene gewelfſelen, wandelryen, pylers en beelden, heel konſtighlijck gemaeckt. Alle de tegelen blincken van geele, dat is koninckliijcke verwe, jae ſoodanigh, dat de gene, die hen van verre ſien, meenen dat ſy van goudt ſijn, voornamelijck als de ſon haer ſtralen daer vlack op ſchiet. Al 't gene dat van houdt gemaeckt is, blinckt van goudt, oft is met dit koſtelijck lijm, *Cie* genoemt, beſtreken, en glinſtert als een ſpiegel. Sy hebben niet ſoo vele ſolderingen als wy. Hun huyſen ſijn echter ſeer hoogh, op dicke en ronde pijlers gebout, van alle ſijden effen en gelijck, daer in ſy achten dat hun geluck beſtaet. 't Is wonder van waer ſoo veel en ſoo groote pijlers komen: want men kan eenigen nauwelijcks met de beyde armen omvatten; en ſy ſijn ſomtijdts vijftien, jae twintigh ellebogen hoogh, en ſtrecken alle in 't loodt op malkander. De vloer leght op dicke balcken, omtrent drie ellebogen boven d'aerde, ſoo vaſt en ſterck, dat het de gront ſelfs ſchijnt. Deur 't hof vloeyt oock een vloet, door konſt gemaekt, die oock groote ſchepen kan dragen, en die ſich binnen 't hof in verſcheyde grachten verdeelt, tot gemack, en tot vermaeck. Deſe vloet ſpoelt daer aen veel bergen, door konſt gemaeckt, en die aen de ware bergen ſelfs nijt konnen geven, om de voortreffelijckheydt van de konſt, daer in de Sineſen ſeer keurſinnelijck, ick ſwijgh waengeloovigh, ſijn. Sy maken die heel cierelijck van puynhoopen, tot vermaeck en verwondering van d'aenſchouwers. Sy planten daer op oock boomen en bloemen, in een vreemde en treffelijcke ordening. Men ſiet veel ſoodanige bergen in de hoven en tuynen der rijcken: en men kan de ſtant en gelegenheydt daer af uyt eene verſtaen, die van d'eerwaerde vader Trigautius beſchreven is. Ick heb in diergelijcke hoven van Sina (ſonder van d'anderen te ſpreken, die niet ſonder vermaeck aengeſchout, en miſſchien oock niet geleſen konnen worden,) een bergh geſien, uyt verſcheyde ongeſchaefde marmer en door konſt gebout. Deſe, tot holen konſtighlijck uytgehouwen, begrijpt in ſich kamers, ſalen, trappen, vijvers, boomen en meer andere dingen, in de welcken de konſt tegen de natuur ſchijnt te ſtrijden. Sy doen dit om door de koelte der holen de hitte van de ſomer te bedriegen, als ſy in hun ſtudien, oft in hun maeltijden beſigh ſijn. 't Gene, 't welck de ſchoonheydt daer af vermeerdert, is dat deſe bergh als een doolhof gemaeckt was; want hoewel hy geen groote plaets beſloegh, ſoo hield hy echter de genen, die alles wilden omgaen, twee ofte drie uren op, en men ging deur een andere poort uyt. Daer ſiet ghy 't gene 't welck Trigautius hier af ſchrijft.

Maeckſel van het hof.

Lib. 4, cap. 6.

Gemaekte bergen.

In 't ſelve hof is een plaets, die lichtelijck dertigh duyſent menſchen kan bevatten.

Vijf

Vijf duyſent krijgslieden bewaren in yder wacht de poorten van 't hof, met vijf elephanten, uyt het Landtſchap *Junnan* gebracht. Indien ick hier van de poelen, vijvers, tuynen, boſſchen, en van d'andere vercieringen en aenklevingen van 't hof ſou ſpreken, ſoo ſou ick een boeck behoeven, om alles te noemen. Dit eenige ſal ick 'er noch byvoegen, dat 'er niets ſchoon, en byna niets goet in 't geheele Sineſche Rijck gevonden, oft van d'uytheemſche volcken daer ingebracht wordt, 't welck niet terſtont naer 't hof gaet, en nimmer daer weêr uyt koomt.

Kercken der Jeſuyten.

De Jeſuyten beſitten in deſe ſtadt twee kercken, aen de ware Godt gewijdt, d'een oudt, en d'ander nieu, die de Tartars onlangs aen hen toegeſtaen hebben. Buyten de muren van de ſtadt naer het weſten is noch een andere heerlijcke kerck, van de Keyſer Vanlieus, tot het graf van de E. Matthæus Riccius, gegeven. Men gaf aen hen deſe kerck om de treffelijcke verdienſten van deſe Apoſtoliſche mannen, en om ſijn groote en onvermoeyde arbeydt in dit Rijck, gelijck oock om veel van ſijn boecken in de Sineſche tael, ſoo van ons geloof, als van andere Europiſche dingen, en van de wiskonſt, daer gedruckt, die noch heden by de Sineſen in hooge achting ſijn, en die ſy hoogh verheffen; jae ſoodanigh, dat 'er nauwelijcks een kint is, die des ſelfs naem, en des ſelfs geheugenis, by dit volck aengenaem, niet kent. Daer is oock een groot en aengenaem boſch, met een paleys daer by, van 't welck men de beſchrijving en aftreck, in 't koper geſneden, bredelijck kan ſien by Nicolaes Trigautius, aen 't eynde van de Chriſtelijcke tocht by de Sineſen. Ick ſal dit hier niet byvoegen, om geen gedaen werck te doen. Deſe ſtadt heeft oock kercken der afgoden, en veel groote torens, ſoo buyten als binnen de muren, van de welcken vijf d'anderen in treffelijckheydt, en in pracht van gebou overtreffen.

Vruchten.

Het landt van deſe ſtadt brengt veel goede appelen voort, gelijck oock peren, pruymen, en menighte van graen en geerſe, en byna alderhande ſlagh van erten, boonen, &c. Sy gebruycken kolen in plaets van hout, die ſy uyt het geberghte *Kie* delven. Sy hebben meê noten en kaſtanien, gelijck oock vijgen en druyven, van de welcken ſy echter geen wijn maken.

Aen de noordſijde van de ſtadt is de bergh *Tienxeu*, daer de graven der Keyſers ſijn, niet min prachtigh, als waengeloovigh, vier mijlen van de ſtadt gelegen. Ick ſal deſe graven niet beſchrijven, dewijl ick niet daer by kon komen; maer ſulcks in de ſtadt *Nanking* doen, vermidts ick, van een vriendt, die de toeſicht hadt, daer gebracht, die graven geſien heb. Naer 't noordweſten van de ſtadt is de bergh *Jociven*, op de welck men 't heerlijck hof van de ſtam *Ivena* ſiet, daer de Tartariſche Keyſer in de ſomer, om de hitte te ſchuwen, gewonelijck ſijn toevlucht nam. By de ſtadt *Cha'ng p'ing* is de bergh *Pefeu*, daer twee ſtroomen naer 't dorp *Feu* te ſamen lopen. Niet verre van de ſtadt *Pa* is de bergh *Nan*, heel vermaert door een aengenaem riedtboſch van twaelf ſtadien, in 't welck een heerlijck gebou is, gemaeckt om daer de geeſt te verluſtigen. Men ſiet daer oock de hooge en afgebroke bergh *Pu'on*, die tot verſcheyde hooge toppen rijſt, op welkers eene top een ſeer groote ſteen is, die op de minſte aenraking ſich beweegt en verroert. Aen *Jot'ien* begint de bergh *Yen*, de grootſte van allen, en die ſich meer dan duyſent ſtadien uytſtreckt. By *Jungjung* is de bergh *Chi'nquon*, die veertigh ſtadien beſlaet, en naer de ſuydſijde ſekere top heeft, die, naer de verſcheyde verwen der ſteenen, bloem genoemt wordt. By *Çunhoa* is de bergh *Mingyue*, dus genoemt naer een onder-aerdſch hol, 't welck, als doorboort, een ander gat ontmoet, dat een flickering als van de maen afgeeft. Niet verre van *P'ingco* ſijn de bergen *Kie* en *Siuvu*, daer men kolen oft leem-aerde uyt haelt, 't welck men tot branding, in plaets van hout, gebruyckt.

Aenmerckelijckſte bergen.

Vloeden.

De vloet *Yo* heeft ſijn oorſprong in de bergh *Jociven*, uyt de poel *Si*, naer 't weſten van de bergh, welcks poel in grootheydt tien ſtadien uytmaeckt. Van daer vloeyt hy naer 't hof van de Keyſer, en, veel bochten, door konſt gemaeckt, omgelopen hebbende, beſproeyt het geheele hof, de tuynen en boſſchen, en maeckt verſcheyde poelen.

De vloet *Lúkeú*, die oock *Sangcan* genoemt wordt, vloeyt deur naer 't zuydtweſten van de koninckliijcke ſtadt, daer hy onder een treffelijcke brugh deurvloeyt, aen de welcke men veel ſteene bogen telt.

Aen de zuydweſtſijde van de bergh *Tienxeu* is een poel, die uyt negen ſpringbronnen ſpruyt; en dewijl dit getal by de Sineſen voor geluckigh wordt gehouden, ſoo heeft dat oock het waengeloof der koninklijcke graven vermeerdert, daer af de poel

Kieu-

Kieulang, oft der negen draken geheeten wordt.

By de ſtadt *Cho* is een ſeer lange gracht, door konſt gemaeckt, *Toc'ang* genoemt, welcks water het luſtigh Landtſchap, dat daer aen leght, wonderlijck vruchtbaer maeckt.

De tweede ſtadt

PAOTING.

DEſe groote ſtadt heeft oock een ſeer aengenaem landt, en overvloet van alle dingen. Men telt twintigh ſteden, die onder haer gebied ſtaen, 1 *Paoting*, 2 *Muonching*, 3 *Ganſo*, 4 *Tinghing*, 5 *Sinching*, 6 *Thang*, 7 *Poye*, 8 *Kingtu*, 9 *Jungching*, 10 *Huon*, 11 *Ly*, 12 *Hiúng*, 13 *Khi* ⊙, 14 *Xinçe*, 15 *Tunglo*, 16 *Gan* ⊙, 17 *Caoyang*, 18 *Singan*, 19 *Ye* ⊙, 20 *Laixui*: aen de welcken *Yvus*, naer 't verſcheyde deel van 't Landtſchap, daer ſy in leggen, verſcheyde ſtellingen toegeſchreven heeft. Men acht dat een deel hier af onder *Vi* en *Ki*, en een deel onder *Mao* en *Pi* leght. Dit geheele Landtſchap behoorde onder de ſelve *Yvus* aen *Kicheu*, genoegh vermaert om dat het deſe groote Veldt-overſte des Konings *Yen Loijus* voortgebracht heeft, van 't welck wy breeder in onſe verkorting ſpreken. In de tijdt der koningen wierd ſy *Chao* genoemt, van de ſtam *Hana Sintu*, en van *Sunga Paocheu*: maer ſy voerd de hedendaeghſche naem van de ſtam *Taiminga*. Men ſiet naer 't zuydooſten ſeer oude puynhoopen van muren, twee duyſent en vijf hondert jaren voor Chriſtus geboorte van de Keyſer *Chuenhioo* gebout. Sy heeft ſeven kercken, aen helden gewijdt, en een aen *Javus*, d'oudſte Keyſer. De dranck van deſe ſtadt, van rijs gemaeckt, wordt grootelijcks gepreſen, en voor wijn gebruyckt. Hier ſijn oock ſeer goede en groote kaſtanien.

Namen der ſteden.

Oude namen.

By *Huon* is de bergh *Yki*, daer in, gelijck men ſchrijft, des Keyſers *Javi* moeder geleeft heeft. Naer *Hiung* is de bergh *Tahiung*, uyt de welck een heldere ſpringbron tuſſchen d'engten der ſteenen ontſpringt. By *Ye* leght de bergh *Lungcie*, daer in men de ſpeuren van een draeck ſiet. De wegh deur de bergen is hier moeyelijck, uyt oorſaeck van een veſting, daer voor gebout, langs dewelcke de wegh tot aen de ſtadt *Thaitung* open is. Niet verre van *Tunglo* is een dal, met ſeer hooge toppen van bergen beſloten, tot het welck de toegang deur een eenigh eng voetpadt open leght, dewelcke in tijdt van oorlogh, om de ſekerheydt geſocht, en van vele bewandelt wort.

Aenmerkelijckſte bergen.

De vloet *Kiutho* beſpoelt de ſtadt *Tunglo*, en heeft ſijn oorſprong in 't Landtſchap *Xanſi*, naer de zuydſijde der bergen *Tinhi*, en van daer deur de ſtadt *Heuping* vloeyende, koomt in dit Landtſchap, 't welck hy byna geheel naer 't ooſten voorby vloeyt, en ſich aen de veſting *Tiencin* in zee ſtort. *Vloeden.*

Naer de zuydſijde van de ſtadt is de poel *Lienhoa* ſeer kleyn, maer echter aengenaem, door de bloemen van de ſelve naem vermaert, die aen des ſelfs burgers en inwoonders tot vermaeck ſtrecken, en dickwijls met gaſteryen geviert wordt. Ick beſchrijf deſe bloemen elders, en op een bequamer plaets. De poel is naby aen de gracht van de ſtadt.

De vloet IN neemt ſijn oorſprong uyt het geberghte *Ye*, en van daer noordewaerts afvloeyende, omringt de ſtadt van de weſtſijde, en maeckt door ſijn bochten 't eylandt *Pehoa*.

De derde ſtadt

HOKIEN.

DE ſaeck ſelve heeft de naem van *Hokien* ('t welck ſoo veel is als tuſſchen de vloeden) aen deſe ſtadt gegeven; om dat het landt van de ſelve door verſcheyde vloeden, als een eylandt, omringt wordt. Hoewel ſy eertijdts onder de ſtam *Cheva Tungyam*, en onder *Hana Poihai* genoemt wierdt, ſoo heeft echter de ſtam *Tanga* gewilt dat ſy *Ingcheu*, en de ſtam *Sunga*, dat ſy *Inghai* geheeten ſou ſijn. Onder *Yvus* behoorde ſy aen 't Landtſchap *Kiche*. In de tijdt der koningen heeft ſy verſcheyde gevallen gehad, en nu onder de koning *Ci*, dan onder *Chaus*, en dan onder *Jen* geweeſt. *Oude namen.*

't Landt is hier vet en kleyachtigh, en ſtreckt ſich uyt tot aen d'ooſtzee, daer heele ruyme velden ſijn, in de welcken ſout uyt het zeewater groeyt. Het heeft weynigh bergen, en die noch heel kleyn ſijn. Men vindt hier viſchrijcke waters, die overvloet van treffelijcke kreeften hebben. De voornaemſte kercken ſijn aen vier helden gewijdt. Het heeft achtien ſteden onder ſich, 1 *Hokien*, 2 *Hien*, 3 *Heuching*, 4 *Soning*, 5 *Ginkieu*, 6 *Kiâoho*, 7 *Cing*, 8 *Hingci*, 9 *Cin-* *Steden.*

9 *Cinghai*, 10 *Ningcin*, 11 *King* ⊙, 12 *Ukiao*, 13 *Tungquang*, 14 *Kuching*, 15 *Çang* ⊙, 16 *Nanpi*, 17 *Jenxan*, 18 *Kingyun*.

Aenmerkelijcke bergh. Hier is niet meer dan een bergh, die aenmerckens-waerdigh is, by de ſtadt *Cing*, welcks top ſich in een lange en breede vlackte verſpreydt; en om ſijn vette en vruchtbare gront hoogh gepreſen wordt, daer oock een vleck op is. De bergh ſelfs wordt *Si* genoemt.

Wonderlijcke poel. By de ſtadt *Hien* is een ſeer diepe poel, *Vo* genoemt, welcks water, als men een ſteen daer in werpt, ſoo root als bloedt wordt. Indien 'er bladen van de byſtaende boomen invallen, ſoo vliegen 'er terſtondt ſwaluwen uyt; in voegen dat de bladen ſelven in vogelen ſchijnen te veranderen, gelijck men van d'Yrſche eynd-vogels vertelt. Doch ick laet dit geloof aen de Sineſen.

De vierde ſtadt

CHINTING.

CHinting is een groote en volckrijcke ſtadt, die over een ſeer groot Landtſchap gebiedt, in 't welck twee-endertigh ſteden ſijn, en dat naer 't noorden van de bergen *Heng*, en naer 't ſuyden van de vloet *Huthus* beſloten wordt. De namen der ſteden ſijn, 1 *Chinting*, 2 *Cingking*, 3 *Hoëlo*, 4 *Lingxeu*, 5 *Khoching*, 6 *Loching*, 7 *Vukie*, 8 *Pingxan*, 9 *Heuping*, 10 *Ting* ⊙, 11 *Sinlo*, 12 *Kioyang*, 13 *Hintang*, 14 *Ki* ⊙, 15 *Nancung*, 16 *Sinho*, 17 *Çaokiang*, 18 *Vuye*, 19 *Cyn*, 20 *Ganping*, 21 *Jaoyang*, 22 *Vukiang*, 23 *Chao* ⊙, 24 *Pehiang*, 25 *Lungping*, 26 *Caoye*, 27 *Linching*, 28 *Çan Hoang*, 29 *Ningcin*, 30 *Xin* ⊙, 31 *Hengxui*, 32 *Yuenxi*. In de verdeeling van *Yvus* behoorde dit geweſt aen 't Lantſchap *Kicheu*, onder de heerſchappy der conſtellatien *Mao* en *Pi*. De ſtam *Cheva* noemde dit landt *Pingcheu*, en *Hana Hengxan*, en de ſtam *Tanga Hengcheu*. Het voert heden de naem van de ſtam *Taiminga*. 't Gene, het welck hier ſelden geſien wordt, is, naer de ooſtſijde van de ſtadt, een groote en heerlijcke kerck, aen d'afgoden gewijdt, welckers achterdeel een groot hof beſlaet, dat in negen kamers gedeelt is. Deſe kerck is vijf ſolderingen hoog, die geſamentlijck hondert en dartigh ellebogen uyt maken. In de binnenſte ingang is een heel groot beelt, ſeer konſtigh gehouwen, 't welck ſy *Quonin* noemen, een maeght van gedaente, en drie-en-ſeventigh ellebogen hoogh. De kerck wordt *Lunghing* genoemt. Daer ſijn noch andere plaetſen aen helden gewijdt, en voornamelijck vijf, van de welcken d'een aen de ſtichter van de ſtam *Hana* toegeſchreven wordt.

Steden. *Oude namen.* *Kerck.*

Niet verre van de ſtad *Cingking* ſiet men de ſeer hooge bergh *Çangnien*, die ſijn top tot boven de wolcken opſteeckt. Op deſe bergh is een ſpringbron, die geſont en heylſaem is. De koningin *Xayanga* heeft hier oock een heel prachtigh klooſter der afgoden gebout, daer veel offeraers in woonen, tot een eeuwige gedachtenis van dat ſy, in deſe bron gewaſſchen, van een oude ſieckte gebetert, daer uyt gekomen is. *Aenmerkelijcke bergen.*

By *Kioyang* is een bergh, welckers ſpringbron oock een ader van heylſaem water heeft. Men vind daer op oock vreemde kruyden, die van de Sineſen ſeer geſocht worden, en andere dingen, tot de geneeskonſt dienſtigh.

De ſtadt *Ki* leght by de bergen *Çuvi* en *Tiäopuon*, van dewelcke de leſte vermaert is door de neêrlaegh, met de welcke *Hanſinius Chinyuus* verwon.

Uma is een bergh by *Çanhoang*, dus genoemt naer de vijf paerden, van dichte ſteen geſneden, boven dewelcke de ſtam *Sunga* een ſeer prachtige kerck, oft eer een ſtal, om hen te decken, gebout heeft.

By *Ningcin* is de groote broeck en poel *Talo*. *Vloeden.*

Niet verre van *Heuping* is een kleyne poel, uyt twee kleyne bronnen ſpruytende, van de welcke d'een ſeer kout, en d'ander ſeer heet is, ſchoon ſy ſeer na by malkander ſijn.

De vijfde ſtadt

XUNTE.

't LAndt van de ſtadt *Xunte* is wel ſeer kleyn, maer vertoont luſtige, en (om ſoo te ſpreken) toelachende velden. Sy heeft niet meer dan negen ſteden onder ſich, die echter alle vermaert en wel bevolkt ſijn. Des ſelfs landt is heel ſterck, en door d'omkeer der bergen van d'invallen der vyanden beſchermt. Het heeft menighte van poelen en wateren, het welck groote vruchtbaerheydt daer aen veroorſaeckt, en heeft groote overvloedt van viſſchen en kreeften. De ſteden, daer onder gelegen, ſijn 1 *Xunte*, 2 *Xaho*, 3 *Nanho*, 4 *Pinghiang*, *Des ſelfs gelegenheyt.* *Steden.*

hiang, 5 *Quangcung*, 6 *Kiulo*, 7 *Thangxan*, 8 *Nuikieu*, 9 *Gin*.

De Keyser *Yvus* stelde dit landt onder 't Landtschap *Kicheu* en de Constellatie *Mao*. De Keyserlijcke stam *Cheúa* heeft het *Hingque* genoemt. In de tijdt der Koningen wierd het nu *Cyn*, en dan *Chao* geheeten; onder *Hana Siangque*, onder *Sunga Sinte*, en onder *Taiminga Xunte*. Men vindt hier seer goet en fijn sant, om steenen te polysten, 't welck ick dickwijls gebruykt heb om gesicht-glasen te maken, dat heel wel geluckte. Het is beter dan ons ameril en tripoli; want het slijpt af, en quetst niet, en word deur geheel Sina verkocht. Men maeckt hier oock aerde vaten, maer die by 't porceleyn van 't Lantschap *Kiamsi* niet te gelijcken sijn. De Sinesen halen van hier hun proefsteenen, om 't gout te proeven, en andere steenen, die om hun verwe en hardigheydt in hooge achting sijn. Binnen de wallen is een steene brugh. Hier sijn twee voorname kercken, aen helden gewijd, d'eerste aen de Keyser *Jao*, d'oudste, op de bergh *Jao*, en d'ander by *Nuikieu*.

Oude namen.

De stadt *Xaho* heeft een seer vermaerde en uytgeholde bergh *Tang* genoemt, dat is, badstoof, om dat hy warm water opgeeft, 't welck de schurftheydt verdrijft.

Vermaerde bergen.

Pungcio is een bergh by *Nuikieu*, van de welck de Genees-meesters vreemde geneesmiddelen plucken. Daer is oock de bergh *Cu*, dat is een wees, om dat hy sich tot een enckele top opheft, en van alle d'anderen verre afgescheyden is.

Chochang is een vloet by *Pinghiang*, die sijn oorsprong in 't Landschap *Xansi* heeft, niet verre van de stadt *Lu*, in 't geberghte *Kieu*, en vloeyt van daer deur *Pinghiang*, by de stadt *Hingci*, en mengt sich in de vloet *Guei*.

Vloeden.

Talo is een groote vloet, daer af ick in de stadt *Chinting* gewach gemaeckt heb. Hy wordt oock *Quangho* genoemt, en is door sijn visschen, kreeften, en water-vrucht, *Linkio* genoemt, vermaert. Dese heeft een vrucht, byna van gedaente gelijck de driespitsige distel, even als een driesijdige pyramide, sich van alle sijden vertonende. Hy is groen en dick van schors, en root van boven aen d'eynden, en wordt swart als hy drooght. Het binnenste is heel wit, van smaeck gelijck een kastanie, en soo groot als drie oft vier kastanien. Hy wordt deur geheel Sina in alle staende wateren gesaeyt, heeft seer kleyne bladen, en kronkelt sich een groot stuck weeghs op 't water in veel bochten om, en verberght sich ten meestendeel onder 't water. Dese poel streckt sich uyt tot aen de stadt *Kiúlo*.

De vrucht Linkio.

De seste stadt

QVANGPING.

DEse is de hooftstad van andere negen, welckers namen sijn 1 *Quanping*, 2 *Kio cheu*, 3 *Fihiang*, 4 *Kiçe*, 5 *Hantan*, 6 *Quangping*, 7 *Chinggan*, 8 *Guei*, 9 *Cingho*. De Keyser *Yvus* heeft eertijdts dit geweest onder de selve constellatien, en onder 't selve Landtschap, als 't vorige, gestelt. In de tijdt der Koningen was dit het Koninckrijck van *Cyn*, daer na *Chao*, onder de stam *Cina Hantan*. Het heeft sijn hedendaeghsche naem nu van de stam *Hana* behoudden. Onder d'andere kercken is een aen menschen gewijdt, die nimmer sterven, maer, gelijck de Sinesen verdichten, onsterffelijck sijn. Sy seggen dat daer soodanigh een heldt verschenen is, en seker arme jongen, ick weet niet wie, alsoo onderwesen heeft, dat hy sedert een treffelijck Wijsbegerige, en om sijn groote wetenschap een machtigh Oversté van 't Rijck geworden is. Men vindt hier niets besonder van de vloeden oft bergen.

Steden.

Onsterffelijcke menschen.

De sevende stadt

TAMING.

DE voornaemste stadt van dit zuyderlijck Landtschap is *Taming*, welcks landt naer 't noorden van de vloet *Guei*, en naer 't zuyden van de Geele vloet gesloten wordt. Dit landt is overal van vloeden en staende wateren besproeyt, en heeft een binnenzee van tachtigh stadien in d'omgang, die van leckere visschen overvloeit. De gront is seer vruchtbaer, en 't land vermakelijck. *Yvus* heeft het eertijdts gedeelt in twee Landtschappen; het noorderdeel behoorde aen *Kicheu*, en 't zuyderdeel aen *Yen*, 't eerste onder 't starretje *Xe*, en 't leste onder *Pie*. De seer oude stam *Xanga* heeft hier eertijdts de setel van 't Rijck gehouden. De stam *Cheva* heeft haer *Yangping*, en *Tanga Tienhiung* genoemt. Sy voert heden de naem van de stam *Sunga*; en heeft elf steden onder sich, welckers namen sijn, 1 *Taming*, 2 *Taming*, 3 *Nanlo*, 4 *Guei*, 5 *Cingfung*, 6 *Nuihoang*, 7 *Siún*, 8 *Hoa*,

Steden.

8 *Hoa*, 9 *Kai* o, 10 *Changyuen*, 11 *Tungming*. Hier ſijn vier voorname kercken, en veel voortreffelijcke graven, en onder deſen een ſeer oudt, te weten van de Keyſer *Cavus*, over vier duyſent jaren gebout, en door d'eerwaerdige geheugenis van d'aeloudheydt vermaert.

Bergen. By *Cingfung* is de bergh *Cie'u*, door Cavus graf vermaert. By de ſtadt *Siun* is de bergh *Feuki'eú*, die naer de weſtſijde een poel heeft, de welcke, uyt d'omſtorting en inſlorping van ſekere ſtadt *Siun*, daer ſijn oorſprong heeft. Hier is oock de bergh *Çukin*, de hooghſte en ſteylſte van alle bergen.

Vloeden. By *Nuihoang* is de poel *Luçu*, tachtigh ſtadien groot; by de ſelve ſtadt is de poel *Caoki*, en noch een ander, die grooter is, *Changfung*, oft *Moma* genoemt, beyde broeckachtigh. De vloet *Guei* vloeyt voorby *Nuihoang* en *Siun*, twee ſteden, daer de twee vloeden *Ki* en *Chang* in malkander lopen, en de naem van *Guei* behouden. Hy vloeyt by *Tiencin* in zee.

D'achtſte ſtadt

JVNGPING.

DE ſtadt *Jungping* ſtreckt ſich recht ooſtwaerts af van de Koninckliijcke ſtadt *Peking*; en 't geheele land ſwelt tot bergen en heuvels op. En dewijl ſy aen de boeſem van de zee, *Çang* genoemt, gelegen is, ſoo heeft ſy niets van 't geen gebreck, dat tot onderhouding van 't leven nootſakelijck is. Hier is groote overvloet van viſſchen. Men vind hier oock de treffelijcke wortel *Ginſeng*, by de Japonners *Niſi*, in geheel Sina vermaert. De Sineſen noemen hem dus, om dat hy de gedaente van een man vertoont, die de beenen wijdt van malkander ſet: want *Gin* betekent een menſch. Hy ſchijnt wel ons *Mandragora* te ſijn, behalven dat hy veel kleynder is. Ick twijffel echter niet oft het is een ſlach daer af, vermidts hy gelijcke gedaente en kracht heeft. Ick heb echter tot noch toe geen bladen daer af konnen ſien. De wortel, droogh ſijnde, wordt geel, en heeft byna, jae ſonder byna, geen veſelen oft draetjes, daer deur hy ſijn voedſel ſuyght. Hy is heel beſaeyt met kleyne ſwarte aderen, als met inckt getrocken. Als men 't knauwt, heeft het een onaengename ſmaeck, en is met eenige, doch weynige, bitterheydt vermengt. Het vermeerdert grootelijcks de levendige geeſten, ſchoon men nauwelijcks het twaelfde deel van een once verordent. Indien men een weynigh meer daer af neemt, ſoo geeft het weêr krachten aen de ſwacken, en verweckt een aengename warmte in 't lichaem. Het wordt met Mariaes bad (gelijck ſy 't noemen,) gekoockt, en dus gebruyckt, en geeft een welrieckende reuck, gelijck de ſtercke kruyden. De genen, die ſtercker en heeter van natuur ſijn, geraken in gevaer van 't leven, ſoo ſy daer af gebruycken, uyt oorſaeck van d'al te groote vermeerdering en overvloejing der geeſten. Maer het is ſeer wonderlijck nut voor de ſwacken oft vermoeyden, en voor de gene, die door een lange ſieckte, oft door eenige andere oorſaeck, van krachten uytgeput ſijn. Het herſtelt ſomtijdts aen de genen, die op hun uytterſte leggen, ſoodanigh de levendige krachten, dat ſy dickwijls tijdt krijgen om andere geneesmiddelen te nemen, en hun geſontheydt weêr te krijgen. De Sineſen vertellen meer andere wonderen van deſe *Ginſeng*. Men geeft drie ponden ſilver voor een pont van deſe wortel. In 't geweſt van deſe ſelve ſtad wordt oock tin gegraven, en papier gemaeckt. Onder *Yvus* behoorde dit landt aen 't Landtſchap *Kicheu*. De ſtam *Cina* noemde het *Leaoſi*, en de Koningen van *Guei* noemden de ſtadt ſelve *Lulung*, en de ſtam *Tanga Pingcheu*. Sy heeft ſes ſteden onder ſich, 1 *Jungping*, 2 *Ciengan*, 3 *Vúning*, 4 *Changly*, 5 *Lo* o, 6 *Loting*. Men vind hier twee vermaerde kercken. 't Landt van deſe ſteden ſtreckt ſich niet verre uyt, en is in een bequame plaets, om 't Rijck van Sina te bewaren, gelegen, en van de zee, bergen en vloeden omringt. Des ſelfs vermaertſte bergh is in 't eylandt van de bergh *Cu*, daer af wy terſtont breeder ſullen ſpreken.

Ginſeng een wortel.

Tin.

Steden.

De bergh *Jang*, naer 't zuydooſten van de ſtadt gelegen, geeft veel vloeden en beeken uyt, en des ſelfs top is hoogh en verſchrickelijck om aen te ſien. De bergh *Lungciven* is niet verre van *Ciengan*, en heeft een ſpringbron, daer ſy by komen om van de Draeck regen te verſoecken en te verkrijgen, als het weer te droogh is. *Tu* is een ſeer hooge bergh, met luſtige en oude boomen beſet. *Bergen.*

Naer 't zuydweſten van de ſtadt *Siven* is een ſeer heete bron, en noch een ander by *Checking* naer 't weſten, daer in men lichtelijck eyeren kan koken. I N is een poel van dar- *Vloeden.*

dertigh ſtadien by *Changli*, die overvloedt van vruchten, *Linkio* genoemt, van viſſchen, kreeften, en meer andere dingen heeft. Hy is heel lang, en ontlaſt ſich in zee. By de ſtadt *Lo* is een ſpringbron, ſoo klaer als kriſtal, en ſeer aengenaem.

Drie Steden buyten d'ordening.

DEſe ſteden ſijn in heel goede plaetſen, van nature ſterck, tegens het ſchichtigh geweldt, en tegen d'uytvallen der Tartars, ſoo ſy miſſchien poogden voorby de muur te trecken, gebout. D'overſten der krijghslieden hebben hier hun woonplaets. 1 *Yenking*, 2 *Jungning*, 3 *Paogan*. D'eerſte heeft overvloet van wijngaerden en druyven; maer ſy konnen, oft willen ('t welck waerſchijnelijcker is) geen wijn maken, en vernoegen ſich met een dranck, van rijs gekoockt, die ſeker ſeer treffelijck is, ja ſoodanigh, dat d'Europers ſelfs geen wijn daer voor ſoecken, dan om Miſſe te doen. De ſtadt *Paôgan* heeft een groote brugh, van gehouwe ſteen, langs de welcke men over de vloet *Lukeu* oft *Sankan* gaet. De ſtadt ſelven leght aen de noordſijde van de vloet. Men ſiet hier naer 't zuydooſten de puynhoopen van een ſeer oude ſtadt, die de puynhoopen van *Hoangtius* genoemt worden: want ſy vertellen dat *Hoangtius* hier deſe ſtadt gebout heeft, ſoo veel als men uyt de ſpeuren van een overoude en afgeſlete geheugenis bemercken kan. De bergh *Fan* leght aen de noortſijde van *Yenking*, daer op miſſchien van des weerelts ſchepping af d'eerſte oorlogh gevoert is, vermidts *Xinnungus* hier van *Hoangtius* gedoot is, na dat hy hondert en veertigh jaren geheerſcht had. Deſe ſtrijdt geſchiede, naer de tijdtreekening der Sineſen, twee duyſent ſes hondert ſeven-en-tnegentigh jaren voor Chriſtus geboorte.

Eerſte oorlogh.

De Veſtingen van dit Landtſchap.

MEn telt veertien Veſtingen, die gebout ſijn om deſe vermaerde muur te beſchermen. Onder d'anderen is 'er een, die de tijtel en naem van ſtadt draeght, *Siven* genoemt, die door ſijn grootheydt en overvloedt van volck vermaert is, en byna over d'anderen gebiedt. Hier ſijn veel duyſenden van krijgslieden tot beſetting; en van hier verſorght men d'andere veſtingen. Men delft hier uyt de naeſte bergen ſeer klaer kriſtal, marmer en porfyrſteenen. Het grimmelt hier van geele muyſen, die wat grootachtigh ſijn, naer welckers vellen de Sineſen ſeer begeerigh ſijn. De namen der veſtingen ſijn, 1 *Siven*, 2 *ſlincker Vanciven*, 3 *rechter Vanciven*, 4 *Hoaigan*, 5 *Caiping*, 6 *Lung muen*, 7 *Changgan*, 8 *Che chi'ng*, 9 *Júncheu*, (welcke alle negen onder de ſtadt *Siven* ſtaen) 10 *Vuning*, 11 *Yu*, 12 *Jungping*; maer de grootſte van allen ſijn 13 *Xangai*, en 14 *Tiencin*.

Xanghai, een ſeer groote veſting, leght in 't eylandt *Cu*, alwaer de zeeboeſem ſich noordewaerts uytſtreckt, daer de vloet *Linhoang*, uyt Tartarien komende, invalt. Hier ſijn ſeer hooge bergen, die, geſamentlijck met de zee, te weegh brengen dat men de muur lichtelijck beſchermen kan. Na dat de Tartars deur *Leäotung* ingevallen waren, heeft men dat met een groote beſetting, ſoo van ſchepen, als van krijgslieden, verſterckt, en gelijck een breydel den Tartars voorgeworpen.

De veſting *Tiencin* leght in d'uytterſte zeeboeſem *Çang*, en in een hoeck, daer de vloeden van 't geheele Landtſchap te ſamen loopen, en, een lange wijl langs ſeer hooge en ſtercke wallen geloopen hebbende, ſich in zee ſtorten: een koopſtadt, die byna ſijns gelijck niet heeft, ſoo groot is de plaets, ſoo groote rijckdommen ſijn daer, en ſoo groot een pracht, en menighte van volck wordt daer gevonden. Alle de ſchepen van de zee, en uyt de middellantſche plaetſen van Sina, moeten derwaerts komen; en dit veroorſaeckt daer ſulck een overvloedt van ſchepen, dat het byna ongelooffelijck is. Ick was twee dagen beſigh met daer deur te trecken, daer ſy aen de beyde oevers aen ancker lagen. Al 't gene, dat naer *Pekin* treckt, wordt daer deur gevoert, en men verkoopt daer de beſte waren, om dat de handel daer vry is, en dat men geen tol betaelt.

Treffelijcke koopſtadt.

By *Juncheu* is een bergh, *Lungmuen* genoemt, dat is Draecks poort, om dat deſe vloet tuſſchen twee bergen uyt Tartaryen in de groote muur vloeyt.

HET TWEEDE LANDTSCHAP

X A N S I.

ALs men 't Landtschap *Peking* deurgetrocken is, vertoont sich 't Landtschap *Xansi* naer de westsijde. Dit is in grootheydt, edelheydt en menighte van volck niet by *Peking* te gelijcken; maer overtreft het echter in vruchtbaerheydt van alle dingen, en oock in oudheydt: want de Historien van dit volck verhalen dat d'eerste inwoonders van Sina daer hun woning hebben beginnen te maken. Dit Landtschap is niet soo groot als d'anderen, maer aengenaem en gesond, en in vele plaetsen berghachtigh, doch echter niet ongebout, en heeft veel bosschen en velden in de bergen. 't Landt is overal goedt en vruchtbaer; en men vind nergens iets ongebout. Hier is overvloet van koorn, en een groote menighte van vee. Het brengt wel weynigh rijs voort, maer d'overvloedt van geerste vervult het gebreck daer af, 't welck de slechte lieden in de Landtschappen, die meer naer 't noorden leggen, gemenelijck gebruycken, 't welck van d'onse in gedaente en verwe niet veel verschilt, behalven dat het wat kleynder is, en geen onaengename smaeck heeft. 't Volck is hier oprecht en eenvoudigh van seden, en echter beleeft en gedienstigh. De vrouwen worden daer om hun schoonheydt en bevallijckheydt gepresen.

Hoedanigheydt.

Dit Landtschap voert de naem van *Xansi*, als oft men naer de westsijde der bergen seyde, te weten naer de plaets, daer in het gelegen is, want het wordt door de bergen *Heng* van 't Landtschap *Peking* afgescheyden. De grenspalen van dit Landtschap sijn naer 't noorden de groote muur, die sonder op te houden van 't oosten naer het westen deur 't geheele Landtschap loopt. Daer voorby is 't Koninckrijck *Tanyu*, en de woeste wildernis, van de Sinesen *Xamo* genoemt. Daer na is het besloten door de groote en snelle Geele vloedt, die, groote golven makende, van 't noorden naer 't zuyden vliet. Dese rivier vloeyt deur tusschen dit en 't Landtschap *Xensi*, en, sich recht oostwaerts naer de grensen van dit Koninkrijck streckende, maeckt een scheyding tusschen 't Landtschap *Honan*. Dit geheele Landtschap leght als tusschen evenwijdige linien, doch aen d'een sijde langer, welcks eene sijde door dese groote muur, de twee anderen door de Geele vloet, en de vierde sijde door de bergen *Heng* bepaelt is.

Naem van waer.

Grenspalen.

't Landtschap *Xansi* telt niet meer dan vijf steden, die twee-en-tnegentigh mindere steden onder sich hebben, sonder van de vestingen te spreken, die op hun plaets verhaelt sullen worden. In 't boeck van de Sinesche Telling wordt geseght, dat dit Lantschap vijf hondert negen-en-tachtigh duysent negen hondert en negen-en-vijftigh huysgesinnen, en vijftigh hondert duysent vier-en-tachtigh duysent en vijftien, dat is, over de vijf millioenen mannen begrijpt. De schatting van 't koorn oft geerste is twee-en-twintigh hondert duysent vier-en-tseventigh duysent en twee-en-twintigh sacken. Het betaelt vijftigh ponden van 't fijn lijnwaet; en vier duysent seven hondert en seventigh sijde lakens van alderhande slagh, die alreede opgemaeckt sijn; vijf-en-dartigh hondert duysent vier-en-veertigh duysent acht hondert en vijftigh bundelen hoy oft stroy, tot voeder van des Konings paerden; vier hondert en twintigh duysent gewichten souts, yder gewicht van hondert vier-en-twintigh ponden; en dit alles sonder d'inkomst der tollen oft andere schattingen te tellen.

Getal der steden, en der menschen.

Schatting.

Dit Landschap brengt druyven, en wijngaert-botten voort. Dese druyven sijn de soetste, die in dit geheel uytterste Asia gevonden worden; in voegen dat, soo de Sinesen wijn van druyven wilden maken, sy hier treffelijcke en groote winst souden doen. Maer sy droogen die alleenlijck, en worden van de kooplieden deur geheel Sina gevoert, en overal verkocht, gelijck oock de noten. De Vaders van onse Societeyt, die in dit Landtschap de Godtsdienst bevorderen, maken wijn van druyven tot het plegen van de Misse, uyt het welck de genen, die in de naeste Landtschappen sijn, hier

Wijn van druyven gemaekt.

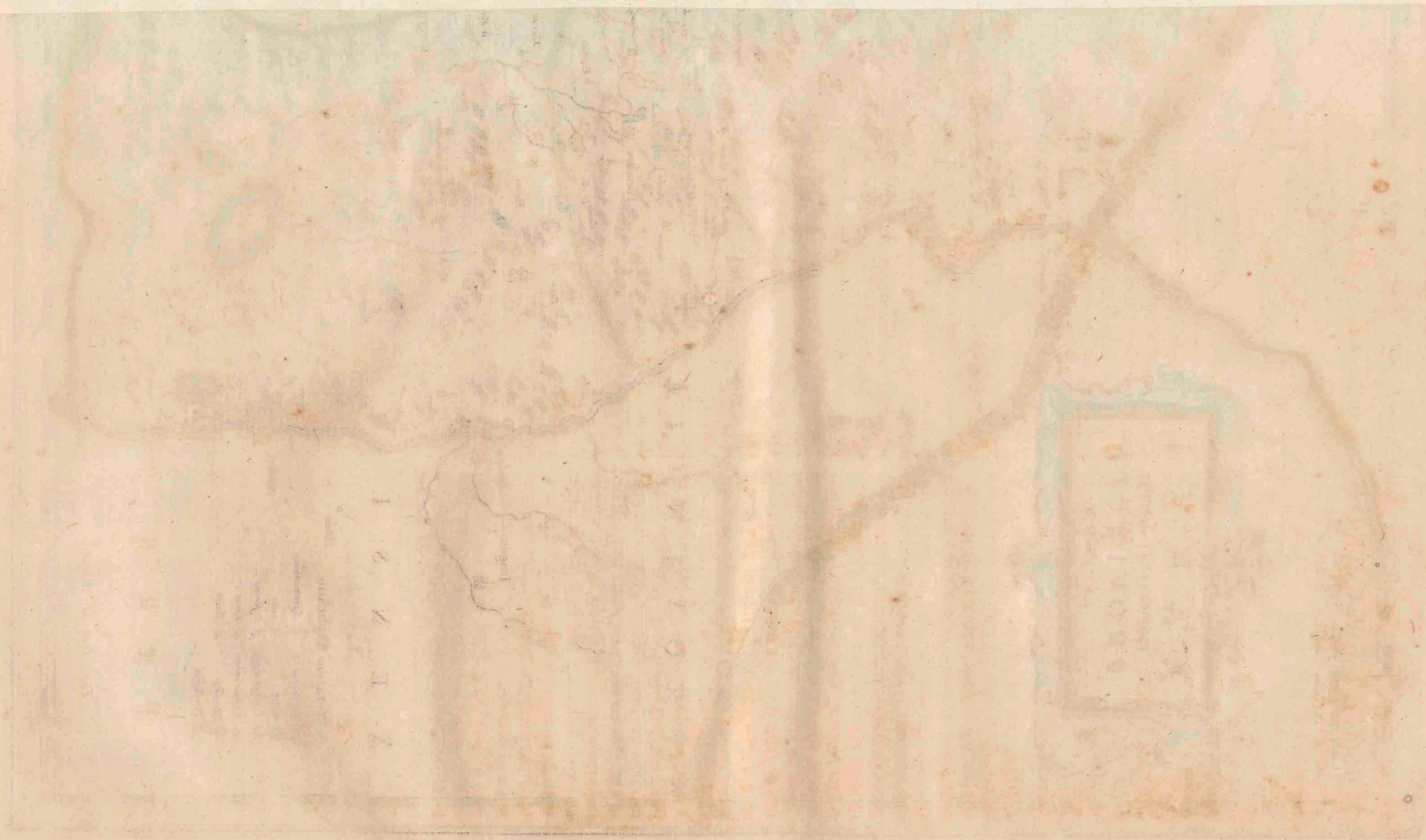

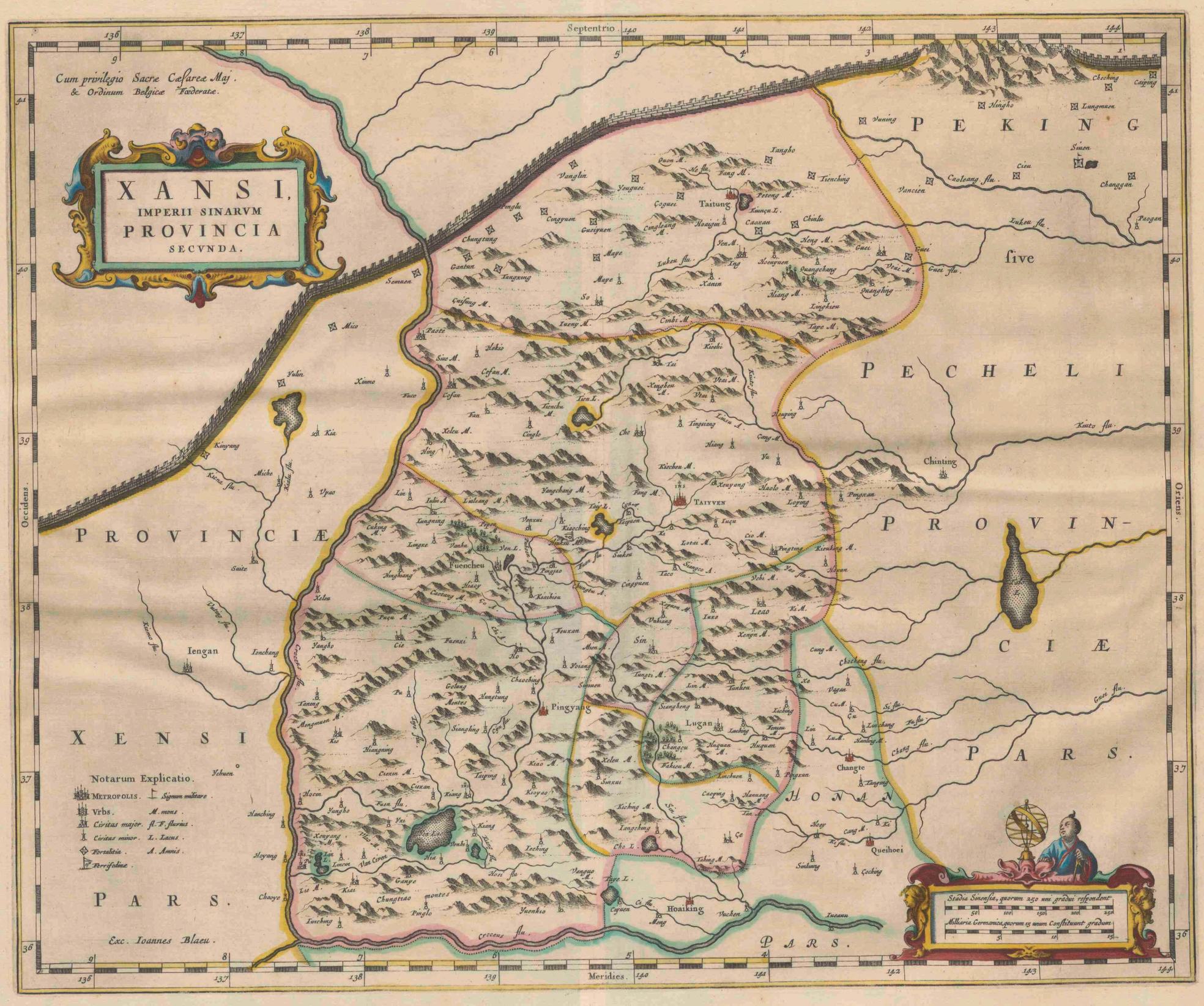
Cum privilegio Sacræ Cæsareæ Maj. & Ordinum Belgicæ Fœderatæ.
XANSI, IMPERII SINARVM PROVINCIA SECVNDA.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
PEKING
PECHELI
PROVINCIÆ
XENSI
PARS.
HONAN
PROVINCIÆ
PARS.
Taitung
Fuencheu
Pingyang
Lugan
Changte
Queihoei
Hoaiking
Taiyuen
Chinting
Iengan
Notarum Explicatio.
Metropolis.
Vrbs.
Civitas major.
Civitas minor.
Fortalitia.
Ferrifodinæ.
Signum miliare.
M. mons.
fl. F. fluvius.
L. Lacus.
A. Annis.
Exc. Ioannes Blaeu.
Stadia Sinensia, quorum 250 uni gradui respondent.
Milliaria Germanica, quorum 15 unum constituunt gradum.

hier af, als van lijftocht, verforght worden, in plaets dat men die te voren met feer groote koften, gevaer en kommer uyt *Amacao* moeft doen komen.

Wonderlijck vuur in putten by de Sinefen.

Een ding is in dit Landtfchap, daer af 't verhael alleen wonderlijck is, dat is, putten van vuur, gelijck van water by ons. Men fiet die overal; en fy worden feer vorderlijk, en met groote fuynigheydt tot het koken van de fpijs gebruyckt. Sy fluyten de mont van de putten foodanigh, dat fy eenige kleyne gaten voor de ketel open laten, die daer aen konnen komen: in voegen dat d'inwoonders gewent fijn daer hun fpijs byna fonder eenige moeyte te koken. Ick heb hooren feggen dat dit vuur fomtijdts dick is, weynigh blinckt, nocht glans geeft. Het is wel heet, maer het verbrant echter niet het hout, dat men daer in werpt: jae als men 't in groote rieten doet, kan men 't lichtelijck dragen daer men wil; in voegen dat men 't overal tot koken kan gebruyken, en dit door 't openen van 't riet, daer het dan uytbarft, en 't gene, 't welck teer is doet koken, tot dat het geheel verkoockt is. Seker, een groot wonder van de natuur, indien 't waer is; want ick het felf niet gefien, en dieshalven wijs ick de Lefer op de Sinefche Schrijvers, die ick in de dingen, de welcke ick onderfocht heb, felden leugenachtigh heb bevonden. In dit geheel Landtfchap worden oock fteenkolen uytgedolven, gelijck te Luyck by Nederlandt. De noorderlijcke Sinefen gebruycken die deurgaens om vuur te ftooken, en hun ftoven heet te maken. Sy morffelen die eerft, (want fy delven dickwijls heel groote en fwarte fteenen uyt) ftorten en mengen die dan (gelijck oock in Nederlandt) met water, en maken klompen daer af. Seker, fy konnen fwarelijck vuur vatten, maer als fy 't eens gevat hebben, foo duren fy lang, en branden fel. De ftoven fijn ten meeftendeel (gelijck in Duytslandt) van gebacke fteen, maer als kleyne bedfteden gemaekt: in voegen dat fy in de kamers geen kachgels, maer bedfteden fchijnen, daer men des winters oock bequamelijck op leggen kan.

Stoven van Sina.

Onfe Societeyt heeft veel kercken in dit Landtfchap, maer niet meer dan twee daer fy vafte wooning hebben. Men vindt hier overal een groot getal van Chriftenen. De plaetfen, daer d'onfen hun fetels, oft refidentie hebben, gelijck fy 't noemen, fijn met de naem van JESUS gemerckt.

D'eerfte ftadt, oft Hooftftadt TAIYVEN.

Gelegenheydt en treffelijckheyd van de ftadt.

DE Hooftftadt *Taiyven* heeft altijdt, om d'oudheydt van haer oorfprong, en om de pracht en waerdigheydt van haer gebouwen, by de treffelijckfte fteden geftelt geweeft. Sy heeft ftercke wallen, en foo groot, dat fy in hun omkring drie mijlen begrijpen. Sy is van binnen met burgers vol gepropt, en leght in een aengename en gefonde plaets, die vermakelijck om t'aenfchouwen is, uyt oorfaeck van de groene heuvels en boffchachtige bergen, die haer omringen. Naer 't weften vloeyt de vloet *Fuen* voorby de ftadt, en maeckt d'aenleggende plaetfen wijdt en breedt vruchtbaer. Sy was eertijdts, en toen de ftam *Cheva* heerfchte, de fetel der Koningen; want de broeders der Keyfers hadden hier hun heerfchappy. Men noemde het toen 't koningrijck *Tang*, daer nae *Chao*: maer federt heeft de ftam *Cina*, na 't verdelgen der Koningen, haer *Cinyang* genoemt. De ftam *Tanga* heeft hier de fetel van 't Keyferrijck geftelt, en toen is het *Peking* genoemt. Maer de ftam van *Utai* heeft het *Siking*, en de ftam *Sunga Hotung* geheeten. De ftam *Taiminga* heeft de naem, die 't noch heden voert, daer aen gegeven, daer in oock de Soon van de ftichter der ftam *Taiminga* geheerfcht heeft.

Heerlijcke gebouwen, en grafsteden.

Dewijl dan dit Landtfchap de wooning van foo veel koningen geweeft heeft, foo is 't geen wonder dat 'er foo veel en foo heerlijcke gebouwen in gevonden worden, onder de welcken het koninckliijcke hof het voornaemfte en treffelijckfte is, aenmerckelijck om fijn grootheydt, en verandering van 't gebou. Wyders, in de geburige bergen fijn oock vermaerde graffteden, daer in de Sinefen niet min prachtigh dan waengeloovigh fijn. Sy worden van marmer, oft van gehouwe fteen gemaeckt, en beflaen dickwijls groote plaets. Men maeckt hier oock, alleenlijck tot prael, gewelffelen, die feer konftelijck gebout fijn, zegebogen, die niet voor de genen van de Romeynen behoeven te wijcken, beelden van helden en doorluchtige mannen, en van verfcheyde dieren, infonderheydt van leeuwen en paerden. Dit alles wordt geftelt in een fekere ordening, 't een na 't ander, en op een behorelijcke proportie, die wel waergenomen

men wordt; cypressen, die ruytswijse staen, en oude boomen daer nimmer bijl aenkoomt: alle 't welck ick dickwijls gesien heb, terwijl ick naer verscheyde graven ging.

De Keyser *Yvus* stelde dit gewest onder 't Landtschap *Kicheu*, in de constellatie *Seng* en *Cing*, om des selfs verscheyde gelegenheydt. 't Lant van de stadt is seer groot, en begrijpt in sich vijf-en-twintigh steden, welckers namen sijn, 1 *Taiyven*, 2 *Taiyven*, 3 *Juçu*, 4 *Taco*, 5 *Ki*, 6 *Siukeu*, 7 *Cingyuen*, 8 *Kiaoching*, 9 *Venxui*, 10 *Xeuyang*, 11 *Yu*, 12 *Cinglo*, 13 *Hokio*, 14 *Pingting* ⊙, 15 *Loping*, 16 *Che* ⊙, 17 *Tingsiang*, 18 *Tai* ⊙, 19 *Utai*, 20 *Kiechi*, 21 *Cofan* ⊙, 22 *Fan*, 23 *Hing*, 24 *Paote* ⊙, 25 *Hiang*. Men vindt in dit gewest oock de wortel *Ginseng*, en overvloedt van Muskus, 't welck ick elders beschrijf, om de draet van dese twist over dese saeck by d'Europers af te snijden; oock overvloedt van azursteen, welcks verwe gemeenlijck over-zeesch genoemt wordt. Men maeckt hier oock aerde vaten, die niet te verachten sijn. Men vind daer in de Geele vloet, behalven andere visschen, noch sekere slagh van visch, *Xehoa* genoemt, om de steen-vlecken, die hy op sijn huyt heeft. Dese visch wordt nergens gevonden, dan by de stadt *Paôte*, en wordt by de leckere lieden in hooge waerde gehouden.

Steden.

Men siet in dit landt veel heerlijcke kerken, aen helden gewijdt, daer af seven de voornaemsten sijn. D'eerste wordt *Çuhia* genoemt, op de bergh *Insiven*, ter eeren van *Hansinius*, een dapper Veldt-overste, gebout; en een ander in de stadt, aen *Siangus*, een voorsichtigh koning, uyt de stam *Chaos*, gewijdt, van welcks beeltenis, uyt kostelijcke steen gehouwen, sy schrijven dat sy, van de beeltsnijder volmaeckt sijnde, sich van self ophief, en naer de bereyde plaets, daer sy staen sou, toe ging. Dus spot de duyvel met d'elendige Sinesen.

Kercken.

Hoewel in 't gewest van dese stadt veel bergen sijn, soo vind ick echter weynigh, die aengemerckt dienen, behalven de bergh *Kiecheu*, naer het noordoosten van de stadt. Hy wordt *Kiecheu* genoemt, 't welck betekent het schip bindende. Want sy verhalen dat de Keyser *Yvus* sijn schip aen dese bergh gebonden heeft, toen hy de vloedt *Fuen* leydde. Aen de stadt *Kiäoching* is de bergh *Hukive*, daer een groote menighte van 't beste yser uytgedolven wordt, van 't welck men veel gereedschap giet. By de stadt *Pingting* is oock een bergh, *Cio* genoemt, door een heerlijcke kerck der afgoden, en kloester vermaert, daer in veel priesters, de duyvel dienende, een gemeen leven hebben. By *Cofan* is de bergh *Siüe*, dat is, sneeu, daer af hy de naem heeft, om dat hy byna altijdt wit is. De bergh *Xeleu* is oock aenmerckens-waerdigh, schoon hy in schrickelijcke en naeckte toppen bestaet. Hy overtreft alle d'anderen in hooghte, en behoort aen 't landt van de stadt *Hing*.

Treffelijcke bergen.

Cyn is een stroom aen de stadt *Taiyven*, welcks een arm, naer 't noorden vloeyende, de gene is, welck de koning *Chipeus* delven deê, om de stadt, die hy belegert hadt, en niet winnen kon, van 't water te berooven: 't welck men breeder in mijn Kort verhael van de Sinesche historien sal vinden.

Vloeden.

Naer de westsijde van de stadt is een vloet, *Lieu* genoemt, naer de wilgen, die aen de beyde oevers in groote menighte staen, genoemt. De Sinesen tellen de wilgen onder de boomen, die aengenaem om t'aenschouwen sijn, doch niet de gene, welckers tacken recht op ten hemel klimmen, maer eer de genen, die hun tacken soodanigh uytschieten, dat sy van boven neêrwaerts buygen, als oft sy touwen, met bladen verciert, waren, en die tot op d'aerde hangen, die sy met hun handen soodanigh maken, dat d'uytsteekende tacken naer d'aerde buygen, vermidts sy aerde daer op leggen: in voegen dat de tack, die alreê naer d'aerde gebogen is, daer in wortel krijght, en een andere boom maeckt; welkers tacken, alle krom sijnde, aen d'aenschouwers tot vermaeck strecken. De Sinesen doen dit oock veel met andere boomen, gelijck wy met de doornen en hagen gewent sijn.

Gebruyck der wilgen.

De tweede stadt

P I N G Y A N G.

Hoedanigheydt.

Ping yang, een stadt van dit Landschap, is wel de tweede in getal en plaets, maer sy wijckt niet voor de hooftstad, 't sy in grootheyt van landt, in uytsteekentheydt, oft in 't getal der burgers: een gewest, ten deel vlack, en ten deel berghachtigh, vruchtbaer van gront, van 't welck niets ongebout leght, dan 't gene 't welck van eenige schrickelijcke bergen beset is. Het heeft een gesonde lucht, en is over al van steden en vlecken vol gepropt. Ja de

stadt

ſtadt ſelve overtreft oock in oude edelheyd de hooftſtadt, en magh met recht onder de voornaemſte ſteden van dit uytterſte Aſia getelt worden. De Keyſer *Javus*, nooyt genoegh van de ſijnen gepreſen, heeft hier ſijn ſetel gehadt twee duyſent drie hondert en ſeven-en-vijftigh jaren voor de gewoone rekening van Chriſtus geboorte. Deſe ſtadt leght aen d'ooſtſijde des oevers van de vloet *Fuen*, die van de hooftſtadt afſtroomt, en langs de welck de waren opgevoert worden. Sy gebiedt over vier-en-dartigh ſteden, welckers namen ſijn, 1 *Ping yang*, 2 *Sianglin*, 3 *Hungt ung*, 4 *Feuxan*, 5 *Chaoching*, 6 *T'aiping*, 7 *Yoiang*, 8 *Jeching*, 9 *Kiöyao*, 10 *Fuenſi*, 11 *P'u*, 12 *P'u* ⊙, 13 *Lincin*, 14 *Yungho*, 15 *Yxi*, 16 *Van Civen*, 17 *Hocin*, 18 *Kiai* ⊙, 19 *Ganye*, 20 *Hia*, 21 *Venhi*, 22 *Pinglo*, 23 *Juiching*, 24 *Kiang*, 25 *Ciexan*, 26 *Kiang*, 27 *Yuenkio*, 28 *Ho* ⊙, 29 *Kie* ⊙, 30 *Hiangning*, 31 *Cie* ⊙, 32 *Taning*, 33 *Xeleu*, 34 *Yungho*.

Steden.

Verſcheyde vloeden maken 't land, rontom de ſtadt gelegen, vermaert en vruchtbaer. De Geele oft Saffraen-vloet ſpoelt aen des ſelfs weſt- en zuydſijde. De vloeden *Fuen* en *Hoei* deelen dit landt, 't welck Keyſer *Yvus* aen 't landſchap *Kicheu* toeſchreef, en aen de heerſchappy der conſtellatien *Çu* en *Seng* toe-eygende. Het heeft eertijdts aen de koningen *Cyn*, daer na aen *Han*, en ſedert aen *Chao* toebehoort. De Keyſerlijcke ſtammen *Cina* en *Hana* hebben 't onder de landen van *Hotung* getelt. De ſtam *Tanga* heeft deſe ſtadt *Cincheu*, en *Utai Tinchang* genoemt, en *Ivena*, een ſtam der Tartars, gaf aen haer de naem van *Cinning*, en de ſtam *Taiminga* heeft aen haer de oude naem, die ſy van Keyſer *Javus* gekregen had, herſtelt, naer de welck ſy noch heden *Pinyang* genoemt wordt. De ſtadt *Hia* verdient hier een beſondere plaets en lof, om dat ſy de geboorte-plaets van de Keyſer *Yvus* is, daer in hy oock ſijn Keyſerlijcke ſetel ſtelde, van de welcke hy de naem van d'eerſte Keyſerlijcke ſtam, die hy by de Sineſen ſtichtte, gegeven heeft, en wilde dat ſy *Hiâam* genoemt ſou worden. *Kiang* en *P'u*, groote ſteden, ſijn vermaert door de twee kercken, aen de ware Godt gewijdt, daer twee Prieſters van de Jeſuyten de Chriſtelijcke Godtsdienſt waernemen: ſeker te weynigh arbeyders voor ſoo groot een ooghſt.

Oude namen.

Kercken der Jeſuyten.

In 't landt van deſe ſtadt ſiet men twaelf aenmerckelijcke kercken, van de welcken een, op de bergh *Çuikin* gelegen, van vierkante en gehouwe ſteen gemaeckt is, en veel ſteene pylers heeft. Daer is noch een ander by *Taiping*, die ſeer heerlijck, en met koninckliijcke koſten gebout is. De Keyſerlijcke ſtam *Sunga* ſtichte haer ter eeren van ſeker getrou Veldt-overſte, en tot een voorbeelt en aenmaning der anderen.

Golung is een groote bergh by *Siangling*, en, ſich noordewaerts keerende, neemt ſijn loop naer de ſteden *Fuenſi* en *Fuenxan*, ſtreckt ſich van daer weêr zuydwaerts, en reyckt tot aen de ſteden *Kioyao*, en *Yeching*, daer hy ſich met de bergen *Ulao* vereenight, en op een ſtreeck tot aen 't Landſchap *Xenſi*, en noch verder weſtwaerts voort loopt.

Aenmerkelijcke bergen.

Een deel der bergen by *Kiöyao* word de bergh *Kiäo* genoemt, daer de kroon van d'oudſte Keyſer *Hoangtius*, en d'andere Keyſerlijcke verçieringen begraven ſijn.

Xeuyang is een bergh by de ſtadt *P'u*, hierom aenmerckelijck, dat deſe twee Philoſophen, van koninckliijck bloet geſproten, en de heerſchappy verſmadende, ſich daer verſchuylden, om de boosheydt van de Keyſer *Chevus*, die ſy niet wilden dienen, gelijck ick elders aenwijs.

Hier is oock de bergh *Lie*, daer *Xunus*, een man van heel goet leven, en een ſeer vermaert Keyſer by dit volck, een landtbouwer was, eer hy tot Keyſer verkoren wierd. Deſe bergh brengt tot noch toe geen doornen, en geen quade oft ſchadelijcke wortelen voort, 't welck, gelijck ſy verdichten, uyt de verdienſten van deſe man ſpruyt.

De vloet *Hoei* is eyge en beſonder aen 't landt van deſe ſtadt, heeft ſijn oorſprong by *Yeching*, en, recht weſtwaerts vloeyende, loſt ſijn water in de Geele oft Saffraen vloet. By *Van civen* ſtroomt een water uyt het geberghte, dat in de winter ſeer heet, en in de ſomer ſeer kout is.

Vloeden.

Aen de voet van de bergh *Xeuyang* is een poel, tamelijck groot, in de welck, gelijck ſy ſchrijven, de Keyſer *Xunus* gemeenelijck viſchte.

De poel *Jeu*, dat is ſout, begint by de groote ſtadt *Kiang*, en ſtreckt ſich van daer uyt tot aen 't landt van de ſtadt *Ganye*; en des ſelfs ommekring beſlaet hondert en veertigh ſtadien. Deſe poel is heel ſout, gelijck zee-water; en men maekt ſout daer af.

De derde ſtadt
T A I T V N G.

Hoedanigheydt. DEſe derde ſtadt is in oudtheydt noch in grootheydt niet by d'anderen te gelijcken, maer ſy is ſeer treffelijck om haer ſterckte en vaſtigheydt, ſoo uyt oorſaek van de bequaemheydt en gelegenheydt van de plaets, als om de ſterckte van haer wallen. De ſtadt ſelve, en 't geheele landt leght tuſſchen bergen; en naer het weſten, daer 't landtſchap niet ſoo ruw is, en voor d'inval der Tartars meeſt bloot legt, vind men veel veſtingen, in de welcken, gelijck oock in de ſtadt, een groot getal van krijghslieden, en een ſtercke beſetting is. *Oude namen.* Dit geweſt wierd eerſt door de Koningen *Chao*, op 't eynde van de ſtam *Cheva*, den Sineſen onderworpen gemaeckt, en toen *Petie* genoemt. De Keyſerlijcke ſtam *Cina* noemde het *Junchung*, *Tanga Juncheu*, en ſedert heeft het gedurighlijck de naem van *Taitung* behouden. Deſe ſtadt voert heerſchappy over elf ſteden, *Steden.* 1 *Taitung*, 2 *Hoaigin*, 3 *Hoenyuen*, 4 *Ing* ⊙, 5 *Xanin*, 6 *So* ⊙, 7 *Maye*, 8 *Guei* ⊙, 9 *Quangling*, 10 *Quangchang*, 11 *Lingkieu*. Men vindt in de bergen heel koſtelijcke azurſteen. Sy, gelijck oock d'andere ſteden, geeft ſeer koſtelijcke vellen van beeſten uyt. Men vindt hier een groote macht van porfyr en marmer-ſteenen, gelijck oock de ſteen jaſpis, die verſcheyde verwen heeft. Sy heeft vijf voortreffelijcke kercken, en een aen ſeker waerd gewijd, die een ſeer groote hoop gouts getrouwelijck aen de ſoon van ſeker gaſt, die ſijn vader ſocht, de welcke by hem geſtorven was, weêr beſtelde, ſchoon de ſoon, noch niemant anders, iets van 't goud wiſt. Deſe deught, by de Sineſen wonderlijck, wierd ſoo hoogh by hen geacht, dat de ſtadt hier af de naem van *Hoaigin* ('t welck de Godtvruchtigheydt omhelſende beteekent) kreeg, en dat ſy voor deſe man een kerck bouden, tot bewijs van ſijn aengename geheugenis; de kerck ſelve wordt *Ch'anggin*, dat is, altijdt Godtvruchtigh, genoemt.

Bergen. By *Hoenyven* is een deel van de bergh *Heng*, daer de Sineſche Kruytkenners van alle ſijde naer toe komen, om ſelſame bloemen, en treffelijcke geneesmiddelen uyt de kruyden te plucken en vergaderen, ſonder echter (ick weet niet door wat waengeloof) eenige van deſe boomen met de bijl te durven aenroeren.

De ſtadt *So* heeft de bergh *Jueny*, aen de welck *Guei*, des konings waerdſte Pſalterſpeelſter, die daer begraven is, de naem gegeven heeft.

By *Quangcha'ng* is de bergh *Hiang*, aenmerkelijck om ſijn groot en oud boſch van pijnboomen, in welcks midden een kerck voor d'afgoden, en een klooſter voor de Prieſters is.

Tape is een bergh by *Lingkieu*, van de welck men ſoo roode aerde krijght, dat men die dickwijls in plaets van vermiljoen gebruyckt, om daer mede roode Sineſche ſegels te maken.

Daer valt niets in 't beſonder van de vloeden te ſeggen, dan behalven 't gene, dat in de kaerten is; doch naer de weſtſijde van de ſtadt is een kleyne poel, van de vloet *Poelen.* geſproten, die de poel *Kiunçu* genoemt wordt, dat is, van een vroom man; want hier woonde de gene, die 't goudt weêr gaf.

By de ſtadt *So*, in 't geberghte *Yenking*, is een poel van onmetelijcke diepte, die een ſtadie in ſijn omkring begrijpt.

De vierde ſtadt
L V G A N.

DE Keyſer *Yvus* begreep het land van de ſtadt *Lugan* in 't landtſchap *Kicheu*, onder de conſtellatien van *Sang* en *Cing*. De ſtam *Cheva* ſtelde daer een Koning, *Oudheyt.* en maeckte daer af 't Koninckrijck *Liheum*, 't welck de koningen *Han* ſedert, en daer na *Chao* veroverden. Maer toen alle de Koningen verdelght waren, heeft d'eerſte Keyſer van de ſtam *Cina* deſe ſtadt *Xantang* genoemt. De ſtam *Tanga* noemde haer *Chaoy*, *Sunga Chaote*, en de hedendaeghſche naem heeft ſy van *Taiminga*, die daer voor een van ſijn maeghſchap een koninckliijcke ſetel ſtichtte, en een heerlijck paleys daer toe boude, door 't welck ſy rijck en machtigh geworden is. Sy leght aen de noordſijde van de vloet *Chang*, in een plaets, die tamelijck aengenaem is. Het landt is niet ſeer groot; maer des ſelfs enge palen worden door 't vermaeck weêr vergoet Sy wijckt voor weynigh anderen, en heeft overvloedt van al 't gene, dat tot het leven, voedſel en kleeding noodtſakelijck is. Sy heeft niet meer dan acht ſteden onder haer

ge-

Steden. gebiedt, welckers namen sijn 1 *Lugan*, 2 *Chançu*, 3 *Tunlieú*, 4 *Siangheng*, 5 *Luching*, 6 *Huquan*, 7 *Liching*, 8 *Pingxun*. Sy heeft niet meer dan twee aenmerckelijcke kercken, d'een aen *Xinnungus* in 't geberghte *Peco*, dat is, van alderhande vruchten, daer men oock een put siet, by de welcke, gelijck sy schrijven, *Xinnungus*, d'eerste Keyser van Sina, doch ick weet niet van wie, de saden van tarwe, geersse, en aerdtvruchten ontfangen, en de middel van te ooghsten, en d'oogst in te krijgen, geleert heeft. De Poëten souden hier misschien seggen dat *Ceres* in Sina gereyst heeft. *Xinnungus* leerde sedert de selve konst aen sijn ondersaten; en dese kerck is tot een eeuwige geheugenis van soo aengenaem een saeck met groote kosten gebout.

Voortreffelijckste bergen. *Fakieu* is een bergh by *Changçu*, dus genoemt uyt oorsaeck van de tortelduyven, die daer krielen. Men vind daer veel bosschen, en oock een kasteel, tot bescherming van 't Landtschap.

Lin is een bergh by *Tunlieu*, op de welck *Heuyus*, dese ervarentste schutter, met seven pijlen seven vogelen in de vlucht d'een nae d'ander schoot.

By *Luching* is de bergh *Funieu*, dat is, koe verbergende; want sy schrijven dat hier een wreede en verwoede koe heeft geweest, door veler doot vermaert, die eyndelijck van seker onbekent man in 't hol van de bergh gebracht wierd, en dat men hen beyde sedert niet weêr gesien heeft.

Vloeden. Van de vloeden is my niets gedenckwaerdigh voorgevallen, behalven dat de vloet *Chang* sijn oorsprong heeft by *Lugan* in de bergen, die by de vloet *Sin* leggen.

De vijfde stadt

F V E N C H E V.

Gelegenheyt. ALs men de vloet *Fuen* optreckt, vind men aen de westsijde des oevers, in 't midden tusschen de hooftstadt en de stadt *Pingyang*, dese stadt *Fuencheu*, aen een plaets, die tot de koopmanschap seer bequaem is. Sy heeft haer naem van de vloet. Dit landtschap krielt wel van bergen, maer is echter niet ongebout: want het heeft overvloedt van vruchtdragende ackers, groene bosschen, en veel weyden, die voor 't vee seer aengenaem sijn. Men *Vreemde dranck.* maeckt hier een heel kostelijcke dranck van rijs, die voor onse wijn niet wijckt, daer in men weeren-vleesch weeckt, 't welck ick weet niet hoe gekruyt is. De Sinesen houden dese dranck in hooge achting, geeft goet voedsel, en is soet en aengenaem van smaeck. Sy noemen die gemeenelijck *Yangciéu*, als oft men geyte-wijn seyde. De koning, die van de stam *Taiminga* is, woont binnen de wallen, daer men een heerlijck en vermaert paleys gebout heeft. Buyten de poort naer d'oostsijde, siet men noch een paleys, dat oock kostelijck en oud is, daer de Koning *Jang* gewent was des somers de hitte van de son t'ontvluchten. Hy heerschte in 't ses hondert en tiende jaer na Christus geboorte. Daer sijn vier vermaerde kercken, aen helden gewijd. Dit landt heeft gebiedt over acht steden, die alle van 't oosten naer 't westen tusschen de vloet *Fuen* en de Geele vloet leggen, welckers namen sijn, 1 *Fuencheu*, 2 *Hiäoy*, 3 *Pingjäo*, 4 *Kiaihieu*, *Steden.* 5 *Ninghiang*, 6 *Lingxe*, 7 *Jungning* ⊙, 8 *Lin*.

De Keyser *Yvus* begreep dese stadt onder 't landtschap *Kicheu*, onder de constellatie *Seng*. Sy was eertijdts onder de gehoorsaemheydt der Koningen *Cyn*, daer na *Guei*, en *Chao*. De stam van *Cina* en *Hana* hebben haer met een selve naem *Taiyven* genoemt; *Tanga* noemde haer *Haocheu*; en *Taiminga* heeft haer de naem, die sy noch heden heeft, gegeven.

De bergh *Vanhu*, naer 't westen van de *Voornaemste bergen.* stadt gelegen, is de hooghste van alle bergen, en voert de naem van tien duysent menschen, die, toen een groote overvloejing van water het landt rontom bedeckte, op des selfs top klommen, en dus, gelijck men seght, het gevaer van 't water ontgingen.

By *Hiäoy* is de bergh *Caotang*, op de welcke veel baden en warme springbronnen sijn, en oock veel putten met sulck vuur, gelijck ick hier voor verhaelt heb.

In de vloeden is niets besonder, behal- *Vloeden.* ven een groote storting van water, oft een sluys in 't geberghte by *Pingjäo*, welcks geruysch veel stadien verre gehoort wordt; in voegen dat het niet veel voor 't oude geruysch van de *Nyl* beswijckt.

Daer sijn oock vele warme en kokende springbronnen by *Hiäoy*, die de gene van *Puteoli* in Italien eenighsins gelijcken; en indien de Sinesen naerstiger en nieusgieriger naer dese dingen waren, sy souden hier uyt lichtelijck de selve werckingen konnen vinden; want men vind 'er van de selve die verscheyde smaeck en verwe hebben.

De

De groote Gemeente oft vleck Sin.

NA dat wy de groote ſteden beſchreven hebben, ſoo ſijn 'er noch eenige groote Gemeenten, die van de Sineſen *Cheu* genoemt worden, die, ſchoon ſy over eenige andere gemeenten gebieden, echter niet de naem en waerdigheydt van ſtadt hebben. D'eerſten van deſe gemeenten is *Sin*, die in haer enge hoeck landts, de welck noch vol van bergen is, twee anderen begrijpt, te weten, de tweede *Siniven*, en de derde *Vuhiang*. Dit geweſt van dit Landtſchap is het hooghſte, en heeft een kouder en dicker lucht, dan gemenelijck d'anderen. Hier ſijn eenige ſoo hooge bergen, dat de gene die daer overtrecken, lichtelijck een merckelijcke verandering van de lucht gevoelen; in voegen dat hy ſomtijdts niet dick genoegh ſchijnt om adem te ſcheppen, en ſwarelijck ingetrocken kan worden. De vloet *Chochang* heeft in deſe bergen ſijn oorſprong. Hier ſijn drie voorname kercken, en een daer af de voornaemſte, die eertijdts veel van de koningen beſocht wierd, naer 't zuyder deel van de ſtadt, *Venchung* genoemt, in de welcke een groote boekery, en Koninklijcke boeck-oeffenplaets gevonden wordt, daer in veel van d'oude koningen in de letteren en geleertheydt beeſich geweeſt hebben.

Hoedanigheyt.

Tweede groote Gemeente Leâo.

DE Gemeente *Leâo* begrijpt twee anderen onder ſich, te weten *Juxe* en *Hoxun*. Dit geweſt verſchilt niet veel van 't voorgaende, en word naer 't ooſten met een lange reecks van de bergen *Heng* beſloten. Het wordt heerlijck gehouden om de wortel *Ginſeng*, en om de muskus, daer af het overvloeyt. Het heeft twee voortreffelijcke kercken, van de welcken d'een van de Keyſerlijcke ſtam *Cheva*, voor ſeker veldt-Overſte, gebout is, die daer een treffelijke verwinning behaelde, ſchoon hy ſoo gewont uyt de ſtrijdt quam, dat hy terſtont daer na ſtorf. Men ſiet daer oock ſijn graf, 't welck ſeer heerlijck is.

De derde Gemeente Çe.

DE Sineſen ſchrijven dat het geweſt van de Gemeente *Çe* veylighſt van d'inval der vyanden is; want het word van alle ſijden van de Geele bergen, en van de vloet *Sin* beſloten; in voegen dat men daer nauwelijcks in kan komen, om dat de toegang en opening der bergen ſoo eng is. Deſe Gemeente heerſcht over vijf anderen, 1 *Çe*, 2 *Caoping*, 3 *Jangching*, 4 *Linchuen*, 5 *Sinxui*, die alle in de vlackte der dalen leggen, behalven *Caoping*, op 't geberghte *Hanuang* gelegen, op een hooge plaets gebout, daer een aengename uytſicht over de bygelegene dalen is. Men vindt hier niets gedenckwaerdigh, als de vloet *Tan*, dat is roode vloet; om dat des ſelfs water root als bloedt ſchijnt. De Sineſen ſchrijven dat deſe vloet eertijdts klaer heeft geweeſt, en dat hy door 't bloet van *Pei*, een ſeer getrou Overſte der koningen *Chao*, ſijn roode verwe gekregen, en tot noch toe behouden heeft, om dat hy aen d'oever van deſe vloet ſijn hant geweldighlijck aen ſich ſelf geſlagen heeft.

Rood-water.

Veſtingen.

DIt Landtſchap telt in 't geheel veertien groote veſtingen, met wallen beſloten, voornamelijck tot de beſcherming van de groote muur, en tot veyligheydt der wegen. Eenigen daer af overtreffen in grootheyt en menighte van volck de Gemeenten ſelve. De namen daer af ſijn, 1 *Gueiyven*, 2 *Jeuguei*, 3 *Çoguei*, 4 *Maye*, 5 *Vanglin*, 6 *Jangho*, 7 *Caoxan*, 8 *Tienching*, 9 *Chinlu*, 10 *Cingyven*, 11 *Pinglu*, 12 *Chungtun*, 13 *Gentung*, 14 *Tungxing*.

HET

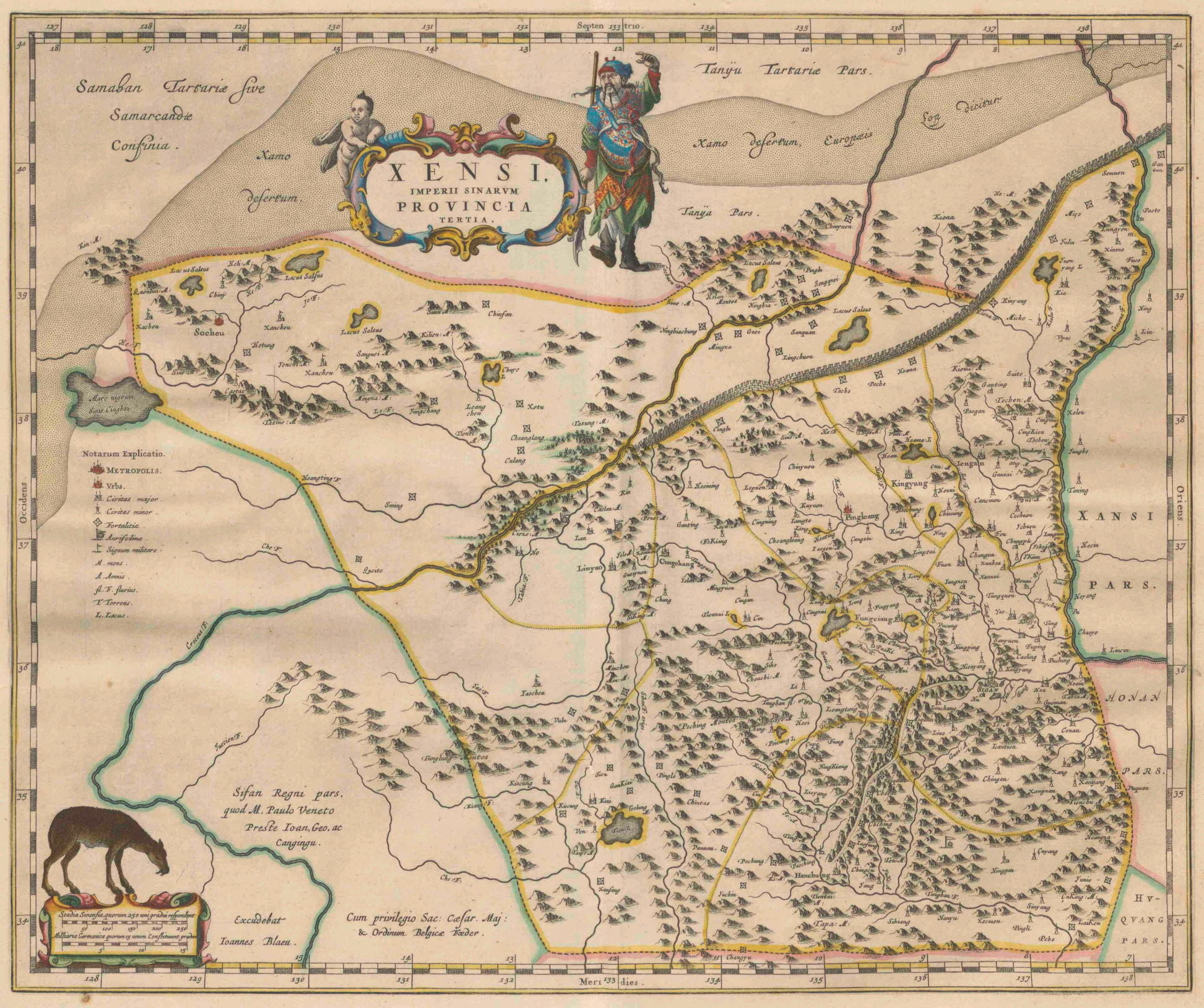
XENSI,
IMPERII SINARVM
PROVINCIA
TERTIA.
Samaban Tartariæ sive Samarcandæ Confinia.
Xamo desertum.
Tanyu Tartariæ Pars.
Xamo desertum. Europæis Lop Dicitur.
Tanya Pars.
Septentrio.
Meridies.
Occidens.
Oriens.
Notarum Explicatio.
METROPOLIS.
Vrbs.
Civitas major.
Civitas minor.
Fortalitia.
Aurifodinæ.
Signum militare.
M. mons.
A. Amnis.
fl. F. fluvius.
T. Torrens.
L. Lacus.
Socheu
Kingyang
Pingleang
Fungeiang
Hanchung
XANSI PARS.
HONAN PARS.
HV-QVANG PARS.
Sifan Regni pars, quod M. Paulo Veneto Preste Ioan, Geo, ac Cangingu.
Stadia Sinensia, quorum 250 uni gradui respondent.
Milliaria Germanica, quorum 15 unum Constituunt gradum.
Excudebat Ioannes Blaeu.
Cum privilegio Sac: Cæsar. Maj: & Ordinum Belgicæ Fœder.

HET DERDE LANDTSCHAP

X E N S I.

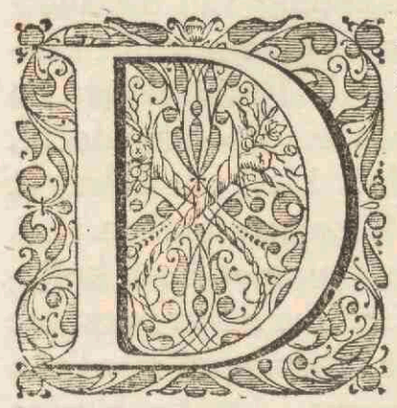

Oudheyt.

DIt vermaerde Landschap *Xensi* dingt met recht tegen alle d'andere Landtschappen van dit uytterste Asia, voornamelijck om de grootheyt en oudheydt, om dat het van oude tijden af de setel van byna alle Keysers van Sina geweest heeft, te weten, van 't begin der Sinesen tot aen 't eynde van de stam *Hana*, dat is, tot aen het tweehondert en vierenseftighste jaer na Christus geboorte. Dit wierd oock, soo veel men uyt d'oude Iaerboecken kan merken, eerst door d'inwoonders van Sina bewoont; en ick geloof uyt veel bondige redenen, dat sy van 't westen naer 't oosten voort getrocken sijn, niet lange na d'algemene zondvloet over 't geheele Aerdrijck. Voorts, dit Lantschap is van de noorderlijckſten een der gener die meest naer 't westen streckt, en aen de Koninkrijcken van *Priester Joan*, *Cascar* en *Tebet* reyckt, de welcke alle van de Sinesen met een gemeene naem *Sifan* genoemt worden. Het streckt sich oock westwaerts uyt voorby de grensen van *Tanyu*, een koninckrijck der Tartars, daer af het door de groote muur, en door eenige vestingen, daer by gebout, gescheyden wordt. De groote muur gaet niet deur dit geheele Landtschap, maer koomt alleenlijck tot aen d'oever van de Geele vloet: 't overige, over de vloet gelegen, heeft geen muur, en is echter tamelijck veyligh, vermidts het tusschen brandende sand-vlackten, en tusschen de breede en diepe Geele vloet besloten is. Dit Landtschap wierdt eertijdts meer dan nu gebout. De selve Geele vloet, tusschen dit en 't Landtschap *Xansi* deurvloeyende, verstreckt naer 't oosten tot grenspael; in voegen dat dese groote Geele vloet byna drie sijden van dit Landtschap bespoelt. De vierde sijde, die naer 't suyden overigh is, wordt van een deurgaende reeks van dicke bergen besloten, door de welcken het van *Honan*, *Suchuen*, en *Huquang* afgescheyden is.

Grensen.

Men seght dat dit Landschap in sich begrijpt acht hondert een-en-dartigh duysent een-en-vijftigh huysgesinnen, en negen-en-dartigh hondert duysent vier-en-dartigh duysent, hondert en ses-en-seventigh mannen, en voor gewoone schatting betaelt negentien hondert duysent negen-en-twintigh duysent, seven-en-vijftigh sacken tarwe oft geerſſe, drie hondert sestigh ponden fijn lijnwaet, negen duysent twee hondert achtien ponden van alderhande opgemaeckte sijde, seventien duysent hondert twee-en-seventigh ponden katoen, hondert acht-en-twintigh duysent, seven hondert en seventigh ponden katoen-lijnwaet, en vijftien hondert duysent, veertien duysent seven hondert negen-en-veertigh bundelen hooy voor des Konings paerden, behalven noch veel andere tollen en schattingen. Dit Lantschap begrijpt in sijn schoot acht edele steden, en hondert en seven mindere steden, behalven d'andere vestingen en krijgsgebouwen, van de welken negentien de voornaemsten sijn, daer af wy hier nae sullen spreken.

Menighte van menschen, en overvloet van dingen.

De lucht van dit gewest is soet en aengenaem, en 't landt vruchtbaer om d'overvloejing der stromende wateren, en overvloedt van landtbouwers: in voegen dat het landt al 't gene in groote menighte voort brengt, dat tot gebruyck van 't leven nootsakelijck is. Hier sijn vele goudt-aderen, en in soo groot een overvloet, dat, schoon het door de wetten van 't landt verboden is 't ingewant van d'aerde te deursnuffelen, oft mijnen t'openen, een ontellijcke menighte van menschen hun kost gemackelijck winnen met dat uyt de stroomen te vergaderen, die 't meê sleepen, en met sant vermengt, afdrijven, van het welcke het dan gesuyvert word. Dit volck is ten meestendeel heusch, beminners van vreemdelingen, en sacht van seden, en niet soo onbequaem tot de besigheden van de geest, als wel d'andere noordsche Sinesen.

Hoe danigheydt.

Dit Landtschap heeft een ongemack, dat het meer gebreck van regen heeft, dan d'andere noordtsche landtschappen, en dickwijls soo groot een afbreuck van de sprinckhanen

Sprinckhanen.

nen lijdt, dat, schoon d'overigheden alle staten van menschen dwingen buyten in 't velt, als tot d'oorlogh en dooding der sprinckhanen te gaen, sy echter somtijdts alles soodanigh verdelgen, dat men byna niets groen op 't velt siet: ja sy sijn dickwijls in soo groot een menighte, dat sy, als oft sy met een eklips dreygen, de Son verduysteren, en dat alles, 't welck het menschelijck oogh bereycken kan, met dese seer lastige bloedeloose beesten beset is. De Sinesen hebben echter geene afkeer van de spijs der sprinckhanen; ja vele van hen houden die kostelijck en voor een groote leckerny, als sy gekoockt sijn. Schoon dit landtschap seer weynigh rijs voortbrengt, soo is 't echter seer vruchtbaer van tarwe en geerse: ja d'al te groote overvloet van tarwe, tot sekere hooghte gewassen, dwingt hen dickwijls hun schapen in d'ackers te setten, om oock in de winter d'ooghst te doen af-eeten, die, gelijck men gelooft, in de lente weêr uytspruytende, meer krachts heeft, 't welck onse Europers oock dickwijls beproeven.

Rheubarbar van Sina.

Dit Landschap brengt oock vele en treffelijcke geneesmiddelen voort, en voornamelijck Rheubarbar, 't welck niet wilt is, gelijck eenige achten, maer alleenlijck een naerstige bouwing behoeft. De Sinesen noemen 't gemeynelijck *Taihoang*. De wortel is tamelijck vast, met veel uytsteekende knorven. De bladen verschillen niet veel van onse kools-bladen, die sy echter in grootheydt overtreffen. Sy steken een gat in de wortel, hangen die in de schaduw op, en maken hem droogh; want als hy in de sonneschijn hangt, verliest hy sijn kracht. Het meestendeel van 't Rheubarbar, dat tot ons gebracht wordt, koomt uyt dit landtschap, en uyt een ander landtschap, *Sichuen* genoemt, namelijck over de zee van Indien, oft *Cascar*, *Astracania* en *Russen*, oft deur *Tebet*, *Mogor* en *Persien*. Want de gene, (gelijck ick wel weet) die wil dat de Rheubarbar in dese gewesten wast, is niet seer in saken ervaren. Maer men seght dat wy hem van daer hebben, om dat die volcken hem koopen en brengen, en om dat men niet weet dat hy uyt Sina gebracht word. Want de Turcken en Samarcaners trecken door de verdichte Gesantschappen van hun Koningen byna jarelijcks in Sina, 't welck sy *Catay* noemen, om onder de schijn van dit gesantschap vryelijcker met de Sinesen te handelen, die echter geboden hebben dat niemant, dan de Gesant, met een kleyn geselschap, om sijn staet te toonen, tot de binnenste deelen van 't Rijck, en voornamelijk tot het hof des Keysers te *Pekin* magh deurdringen. D'anderen moeten buyten de muur, in de steden *Cancheu* en *Socheu* blijven, daer d'Onder-koning van dit landtschap sijn setel heeft, die op dusdanige handelingen, en oock op de Tartars selven, op dat sy niet ylings een inval souden doen, naerstighlijck waeckt. Maer ick sal hier af bequamelijcker op sijn plaets spreken.

De Jaspis by de Sinesen in hooge waerde.

Sy stellen den steen jaspis onder de kostelijckste steenen; want die is hier in groote waerde, en in hooge achting, en word van de Sinesen *Yu* genoemt. De kooplieden krijgen hem uyt het Koninckrijck *Yarken*, en verkoopen hem hier met groote winst. Hy gelijckt d'Agaet oft Jaspis van Europa, behalven dat hy meer glans heeft, en witachtigh is, om dat hy met een heldere blauwe verwe ondermengt is. Ick word lichtelijck bewogen om te gelooven, dat dit een van de gene is, daer af de Heylige Schrift gewach maeckt, en onder de twaelf kostelijcke steenen telt, die aen Aärons kleedt gevoeght waren, indien men maer een vierkant soo groot kan vinden, dat d'een sijde daer af een halve palm groot is, daer af de waerde onwaerdeerlijck sou sijn, en van de Keyser alleen gekocht konnen worden. De landtvooghden en voornaemsten van d'overigheydt maken hun gordels en boorden van de stucken en brocken van dese steen: maer d'anderen hebben die van goudt, silver, elpenbeen, oft van andere diergelijcke stoffe, naer yders staet en waerdigheydt, die hy bedient.

Dese kooplieden koopen en voeren een groote menighte van Rheubarbar, Muskus en diergelijke dingen van de Sinesen wegh, die dese waren seer tijdighlijck naer *Cancheu*, de koopstadt, voeren, soo haest als sy hooren dat dese benden van handelaers voorhanden sijn.

Wat eygentlijck muskus is.

Maer op dat niemant langer sou twijffelen wat muskus is, soo sal ick 't gene seggen, dat ick meer dan eens met mijn eyge oogen gesien heb. Het is dan een knorf oft geswel aen de navel van een beest, dat een kleyne beurse gelijckt, en in een dun vel en fijn hayr overtrocken bestaet. De Sinesen noemen het dier self *Xe*, daer *Xehiang* afkoomt, 't welck reuck van het dier *Xe*, oft reuck afgevende, 't welck muskus is, betekent. Dit dier heeft vier voeten, gelijckt wel

een

een kleyn hert, behalven dat het hayr wat ſwarter is, en geen hoornen heeft, welcks vleeſch, doot ſijnde, van de Sineſen oock voor ſpijs gebruyckt word. In dit Landtſchap, gelijck oock in *Suchuen*, *Junnan*, en de plaetſen naeſt aen 't weſten gelegen, word een groote overvloet van muskus gevonden, gelijck ick op ſijn plaets verhalen ſal. Indien deſe knorven oft ſackjes ſuyver en onvervalſcht ſijn, ſoo worden ſy hoogh geacht, en geven ſoo krachtigh een reuck af, dat ſy de reuck-ader ſelve beſchadigen, gelijck een al te krachtigh licht oft gedruys aen d'oogen en aen d'ooren ſchadelijck is. Maer d'argliſtige kooplieden vullen de ſackjes, van de huyt van 't ſelve beeſt gemaeckt, met het bloet, vel, en andere nietige dingen van 't ſelve beeſt, daer ſy een weynigh muskus by doen, en dat als ſuyvere en onvervalſchte muskus verkoopen.

Men maeckt in dit landtſchap *Xenſi*, ſoo van ſchape-wol, als van geyte-hayr, een geeſtigh laken en kleet, 't welck het laken der Milaners, dat ſy Sayetten noemen, oft niets toegeeft, oft dat verre overtreft. Men maeckt hier oock tapijten, die niet te verachten ſijn, en andere diergelijcke dingen, en voornamelijck ſcherpe hoeden op onſe wijſe, doch echter ſonder randen, die by de Sineſen gemenelijck van de krijgslieden en mannen gebruyckt worden, van alle 't welck dit landtſchap *Xenſi* byna 't geheele uytterſte Aſia verſorght. Wat het geyte-hayr aengaet, ſy gebruycken daer af niets anders, dan 't gene dat het diepſte ſtaet, en 't ſachte winter-hayr, 't welck het ſachtſte en fijnſte is. De Sineſen noemen het winter-hayr, om dat het in de winter op 't lijf van deſe beeſten waſt, als oft de natuur aen hen een beſchutting voor de koude gaf.

De Chriſtelijcke wet by de Sineſen:

't Gene, 't welck voornamelijck dit Lantſchap vermaert maeckt, is deſe ſeer oude ſteen, daer ten deel met Syriſche, en ten deel met Sineſche letteren de Goddelijcke wet op geſneden is, door de nakomers der Apoſtelen tot de Sineſen gebracht. Men leeſt daer op de namen der Biſſchoppen en Prieſters van die tijdt, en oock de voorrechten en gunſt-bewijſingen der Sineſche Keyſers. Deſe ſteen begrijpt oock in ſich een korte, maer ſeer beknopte en wonderlijcke verklaring van de Chriſtelijke wet, in een ſeer welſprekende Sineſche ſtijl gemaeckt, daer af, met Godts hulp, in de tweede Decade van ons Kort begrijp der Sineſche Hiſtorien, breeder geſproken ſal worden. Deſe ſteen wierd gevonden in 't jaer ſeſtien hondert vijf-en-twintigh, terwijl in de ſtadt *Sanyven* d'aerde tot een groeve uytgedolven wierd, om daer de grontveſt van een muur te leggen. De beſtierder van de plaets, van deſe gevonde ſteen bericht, en de teekenen van deſe eerwaerdige oudheydt, van de welcke de Sineſen groote liefhebbers ſijn, van naby beſien hebbende, deê terſtont een geſchrift tot lof van de ſteen uytkomen, en op een andere ſteen van de ſelve groote de beſchrijving van de gevonde ſteen ſetten, en dit alles met de ſelve letteren en merken, daer hy getrouwe ſorgh voor droegh. De vaders van onſe Societeyt hebben een afbeeltſel naer 't oorſpronckelijck, met d'uytlegging tot Romen gebracht, daer het heden, met de bedieding, die in 't jaer ſeſtien hondert een-en-dartigh te Romen gedruckt wierd, in de boeckery van 't Profeſſi-huys der Societeyt JESU bewaert wordt. De ſteen is vijf palmen breet, een dick, en byna tien lang; en vooraen is een kruys, byna gelijck de Ridders van Malta dragen. De gene, die meer kennis daer af begeert, beſie de voorlooper van de Coptiſche tael, door de E. Athanaſius Kircherus geſchreven, daer hy die heel breedelijck uytgebreydt ſal vinden, oft oock in 't verhael van Sina, door de E. Alvarez Semedo gemaeckt.

Door de Jeſuyten weêr vernieut.

De vaders van onſe Societeyt hebben dan deſe vergete kennis van Godts wet, die door ſoo lang verloop van tijdt uyt de geheugenis der menſchen uytgewiſcht was, weêr ingevoert, en opgerecht, vele kercken aen de levendige en ware Godt gebouwt, de welcke van een groot getal Chriſtenen beſocht, en met groote Godtvruchtigheyd geviert worden. Twee van onſe vaders bouwen hier met groote wackerheydt deſe nieuwe wijngaert des Heeren, van de welcke d'een ſijn ſetel in de hooftſtadt ſelve geveſt heeft, en d'ander reyſt dickwijls deur 't Landtſchap, om de Godsdienſt te verbreyden, en de welſtant der ſielen te bevorderen, daer de noodt meeſt vereyſcht, om aen alle, die 't begeeren, het broot der zaligheydt te breken en meê te deelen.

De eerſte en Hooftſtadt

S I G A N.

Grootheydt en heerlijckheyt van de ſtadt Sigan.

SIgan, de Hooftſtadt, indien 'er een is, wijckt voor weynigh anderen, ſoo men op haer gelegenheydt in een luſtigh en

en ſchoon landt, op haer oudtheydt,ſterckheydt en vaſtigheydt der muren, op de ſchoonheydt van haer uytſicht, en op de grootheydt van toeloop ſiet. Haer muren hebben drie Duytſche mijlen in hun omkeer, en ſijn ſoo ſterck en heerlijck, dat de genen, die daer woonen,ſeggen dat ſy goude wallen heeft, daer torens, d'een hooger dan d'ander,en koſtelijck gewerckt,opſtaen, op een behoorelijcke wijdte van malkander geſet. Sy heeft in haer wallen niet meer dan vier poorten, tot beter bewarenis, en grooter ſekerheydt. Haer oudtheydt kan men hier uyt afmeten, dat drie Keyſerlijke ſtammen daer in geheerſcht hebben, te weten *Cheva*, *Cina* en *Hana*: en dieshalven is deſe ſtadt vol van heerlijcke gebouwen,ſoo buyten als binnen de wallen. De vermakelijcke aenſchouwing naer de ſtadt vermeerdert noch der ſelver ſchoonheydt: want hoewel ſy aen de zuyder-oever van de vloet *Guei* gelegen is,ſoo is ſy echter ſoo opgaende, dat de gebouwen, allengs met de bergh oprijſende,gelijk met de wallen als een groote ſchouburgh, aengenaem om te ſien, ſich vertoonen,daer d'ondergelegene vloet noch groote ſchoonheyt en nuttigheyd toe doet. Ick ſou een geheel boeck behoeven,ſoo ick alles, 't welck hier wonderlijck is, wilde ophalen. Maer om 't gene, 't welck waerdigh is geweten te worden, niet voorby te gaen, ſoo ſal ick alleen, dat hier volght, in weynigh woorden verhalen.

Bruggen. De ſtadt heeft drie bruggen over de vloet *Guei*, d'een aen d'ooſtſijde, de tweede in 't midden, en de darde naer 't weſten, die alle vele en hooge boogen hebben, van gehouwe vierkante ſteen gemaeckt, met yſere balcken, leeuwen-beelden, en diergelijcke verçieringen, tot vaſtigheydt en verçiering van 't gebou. De ſtadt *Lantien* heeft een vierde brugh, die deſe drie niet ongelijck en is. Ick vind niet de moeyte waerdigh om d'anderen, van minder naem en achting ſijnde, hier op te halen. Daer is oock een tooren, *Yen* genoemt, dat is, met negen ronden,die negen ſolderingen hoogh is,en alle d'anderen van deſe plaets in hoogheydt en glans overtreft. Hy is geheel van ſteen, en van binnen met marmer bekleed. Maer wy ſullen elders beter plaets hebben om deſe ſware gebouwen te beſchrijven.

Treffelijcke vyver. Aen de weſtſijde van de ſtadt is een beſlote water, oft vyver, *Viyang* genoemt, van alle ſijden met een muur beſloten, die in ſijn ommekring dartigh ſtadien beſlaet, een deel van de bergh *Lungxeu* behelſt, en tot aen de vloedt *Guei* reyckt,daer uyt men grachten, poelen en ſtaende waters graeft, om daer vlottende toonneelen voor de ſcheeps-ſtrijden te vertoonen. Men telt binnen de muren ſeven prachtige paleyſen, en ſeventien ſalen,oft toonneelen, met gewelfſelen overdeckt, om de geeſt te verheugen, in 't geheele parck van de vijver gebout, onder de welcken ſeven d'anderen in grootheydt en verçiering overtreffen. Men ſiet hier oock de prachtige graven der oude koningen, en onder deſen de graven van *Cavus*,*Venus*,en *Uvus*,die,ſchoon oudt ſijnde, echter niet veracht behooren te worden.

Kercken. Sy heeft veel kercken,onder de welcken elf in grootheydt en glans uytſteeken. Maer onder ſoo vele kercken, aen d'afgoden gewijdt, is echter een heylige plaets en kerck, door de Jeſuyten aen de ware Godt gewijdt, de welcke in de ſtadt ſelve ſtaet, en waerdigh is om niet onder de minſten getelt te worden; en die van de Sineſen en Tartars, door de naerſtigheydt der onſen Chriſtenen geworden,veel beſocht is. Want vermidts een kleyne koning in deſe ſtadt woont, met een tamelijck getal van Tartars, ſoo hebben ſich niet weynigh van hen tot het Chriſtendom begeven, en ſich onder Chriſtus vaendel laten inſchrijven. God, die ſoo goedt een werck begonnen heeft, geef dat dit een goede voortgang en aenwas magh hebben.

Oude namen. In *Yvus* deeling behoorde dit geweſt aen 't landtſchap *Yung*,onder de conſtellatie van *Cing* en *Quei*. Het was 't vaderlandt van de Keyſerlijcke ſtam *Cheva*, en der ſelver ſetel, en van de ſtam *China Quangchung* genoemt. In de tijdt der koningen heerſchte hier de koning *Cyn*, daer na *Guei*, en ſedert *Sujus*; maer na 't verdelgen der koningen, noemde de ſtam *Sunga* haer *Yunghing*, *Juena Ganſi*, en *Taiminga*, alleenlijck de ſilben verſettende, *Sigan*, 't welck ruſt van 't weſten betekent.

Steden. Het landt van de ſtadt heeft veel bergen, die ten meeſtendeel aengenaem ſijn, beſlaet een ruyme plaets, en heeft overvloet van al 't gene dat nootſakelijck is. Men telt daer in ſes-en-dartigh ſteden, 1 *Sigan*, 2 *Hienyang*, 3 *Hingping*, 4 *Linchang*, 5 *Kingyang*, 6 *Caoling*, 7 *Hu*, 8 *Lant'ien*, 9 *Livo*, 10 *Xang o*, 11 *Chingan*, 12 *Tung o*, 13 *Chaoye*, 14 *Hoyang*, 15 *Ching Ching*, 16 *Pexui*, 17 *Hanching*, 18 *Hoa o*, 19 *Hoayn*, 20 *Gueinan*,

nan, 21 *Puching*, 22 *Conan*, 23 *Xanyang*, 24 *Xangnan*, 25 *Yao* ⊙, 26 *Sanyven*, 27 *Tungquon*, 28 *Fu Ping*, 29 *Kien* ⊙, 30 *Fungciuen*, 31 *Uucung*, 32 *Jungxeu*, 33 *Fuen* ⊙, 34 *Xunhoa*, 35 *Xanxui*, 36 *Changuu*.

Vreemdigheden. Men vangt hier seer veel herten, hasen, dassen, en diergelijcke wilde beesten. Daer is oock een slach van vleermuysen, soo groot als onse hoenders, welckers vleesch van de Sinesen boven dat van de leckere hoenders gestelt wordt. Men vindt daer oock seker kruyt, 't welck, geëten sijnde, terstont de droefheydt verdrijft, en gelach en vrolijckheyt verweckt. Dit kruyt groeyt voornamelijck op de bergh *Nieuxeu*, en wordt van de Sinesen *Quei* genoemt. Men delft hier oock spier-witte aerde uyt, de welcke van de vrouwen in plaets van blancketsel begeert en gebruyckt word, om dat sy hun schoonheydt vermeerdert, vermidts sy, in water geweeckt, alle swarte plecken des lighaems afwischt en verdrijft.

De stadt *Sanyven* verdient lof om haer muskus, en om haer stoffen, van geyte-vellen gemaeckt, daer af een groote overvloet is, en men hier een rijcke en overvloedige merckt heeft.

Treffelijcke bergen. De stadt *Linchang* heeft een bergh, *Limon* genoemt, op de welck een bron is, die 't kristal gelijck is, en een wonderlijcke natuur heeft: want hoewel het water nauwelijcks vier ellebogen hoogh is, soo is echter het bovenste seer kout, en in de gront soo heet, dat niemant sijn voeten op de bodem kan houden. *Bron van wonderlijcke natuur.*

Men siet by *Lantien* de bergh *Jo*, daer uyt blaeu minerael gedolven word, 't welck men, gelijck weede, gebruyckt om de kleederen te verwen. Hier is oock de bergh *Ciepuon*, die groot, en swarelijck om op te klimmen is, op de welck een vesting tot bescherming van de wegh is. By *Uucung* is de bergh *Taipe*, die van de waengeloovige Sinesche berghkenners in d'elfde plaets onder de geluckige bergen getelt wordt. Sy seggen dat men, soo men daer op de trommel sloegh, blixem, donder en groot onweer verwecken sou; en dieshalven is swarelijck verboden, en gantsch ongeoorloft daer op de trommel te slaen.

By *Xunhoa* is de bergh *Canciven*, dat is, de bergh van de soete bron; want hier is een bron van seer soet water, boven de welcke een sael en heerlijck huys, tot vermaeck en verlusting van de geest, gebout is.

De vloet *Guei* besproeyt naer 't noorden de stadt, maeckt de weyden vruchtbaer, en heeft sijn oorsprong by de stadt *Gueiyven*, in dat deel van 't Landtschap, dat sich westwaerts uytstreckt, en neemt sijn loop naer 't oosten, en, sich een weynigh zuydwaerts keerende, valt in de Geele vloet, en pooght vergeefs door sijn klaer water d'andere klaerder te maken. De vloet *King*, die wel bekent is, vloeyt oock aen de noordsijde van de stadt in de vloet *Guei*. *Vloeden.*

De vloet *Tie* vertoont sich oock op de hooghste en bloote top van de bergh *Nan*, van daer hy met groot gedruys en gewelt van water ylings afstort.

Naer de zuydsijde van de hooftstadt is een seer groote poel, *Fan* genoemt, die uyt de toevloejing der vloeden spruyt. Naer d'oostsijde van de stadt *Tungquon* is noch een andere poel. Naer 't zuydoosten van de stadt is noch een poel, met handen gemaeckt, en uyt de vloedt *Guei* met grachten gegraven, van de Keyser *Hiaovus* tot eerlijck vermaeck van de geest gemaeckt en verçiert, daer hy noch een heerlijck paleys, bosschen en çierlijcke bloemen byvoeghde; in welcke plaets hy, om sich te verheugen, dickwijls gasteryen met de sijnen hield, en oock tooneel-speelen, en andere schou-speelen aen hen vertoonde. De selve Keyser deê oock naer 't zuydwesten van de stadt een andere poel graven, *Ouenming* genoemt, in de welcken hy dickwijls sijn krijghslieden te scheep tegen elckander deê strijden, om hen allengs tot de scheeps-strijden te gewennen. Want vermidts hy voorgenomen hadt oorlogh tegen de zuyderlijcke Landtschappen te voeren, daer alles van schepen en water krielt, soo onderwees hy de sijnen, door dese speeloeffeningen tot d'aenstaende strijden, om hen daer door, naer de Romeynsche wijse, uyt de leer-jaren te brengen. Hy deê oock naer 't zuyden een andere groote poel maken, en daer by een aengenaem parck, *Silen* genoemt, daer hy na dese speelen sich tot rusten begaf. Hy stelde in de selve poel oock een groote steene visch, en rechte die, gelijck een klip, onder 't water op, om de scheepslieden, herwaerts en derwaerts voorby varende, de klippen en bancken te leren mijden. Men seght dat dese visch, soo dickwijls als 'er regen voor-handen is, een groot getier maeckt, misschien uyt de weêrgalm van eenigh weêrkaetsendt geluydt. Sy seggen oock, dat dese Keyser somtijdts in sijn *Poelen, oft meeren.* *Scheeps-strijden van Hiaovus, uyt vermaeck.* *Fabel der Sinesen.*

droom ſagh dat deſe viſch, met d'angel gevangen, byſtant van hem verſocht, en hulp begeerde, en dat ſy warelijck in de volgende dagh de viſch met d'angel in deſe poel gevangen bevonden, en dat de Keyſer, aen ſijn droom gedenckende, de viſch los liet, en hem vry liet gaen: daer by, dat de Keyſer, met de viſſchery beſigh, in ſijn net twee paerlen vondt, van de Sineſen *Ming yue* genoemt, dat is, ſteenen van de klare Maen, dus geheeten om dat ſy naer 't waſſen en afgaen van de Maen grooter en kleynder worden, gelijck men oock van de Selenite verſekert. Sommigen van de Sineſen verſekeren dat 'er noch diergelijcke ſteenen in Sina ſijn, jae noch in 't paleys gevonden worden; maer ſy willen dat de prijs daer af onwaerdeerlijck is. Als de Keyſer deſe ſteenen ontfangt, ſoo ſeght hy: *Dit is 't geſchenck van de danckbare viſch, die ick van d'angel verloſt, en vry gelaten heb.*

De tweede ſtadt
FVNGCIANG.

Sineſche Phenix.

DE ſtadt *Fungciang* leght aen de noorderlijcke oever van de vloet *Ping*. Sy voert de naem van de vogel Phenix, een vogel, die by de Sineſen voor een teeken van ſeer groot geluck geacht, en, gelijck ſy ſeggen, ſelden geſien, en van hen gemeenelijck *Fung* genoemt wordt: en *Ciang* beteekent by hen geluck; uyt welcke twee deſe naem te ſamen geſet is. Sy ſchilderen en beſchrijven deſe vogel met een wonderlijcke verſcheydenheydt van verwen, en ſeggen dat hy altijdt alleen, en ſeer ſelden, tot een ſeer goet voorteeken van 't Rijck, verſchijnt. Ick, wat my aengaet, kan lichtelijck gelooven dat 'er een Phenix is, oft ten minſten ſeker ſlach van Arenden, die vreemt, en verſcheyden van verwe ſijn, met welcks afbeeltſels de Sineſen gemeenelijck hun tapijten en koſtelijcke kleeden vercieren. Deſe ſtadt is tamelijck groot en heerlijck, en heeft gebouwen, die niet te verachten ſijn, en onder deſe vijf, die uytſteecken. 't Geheele landt wordt gebout. De lucht is tamelijck ſoet en getempert, het landt vruchtbaer van de vloeden, en tuſſchen-vloeyende beeken; want daer ſijn vijf vloeden, die dit Landtſchap deurſnijden, dat van ſeer hooge bergen, als met een ſtercke wal, omringt is. Deſe ſtadt heeft acht ſteden onder ſich, 1 *Fungciang*, 2 *Kixan*, 3 *Paoki*, 4 *Fufung*, 5 *Mui*, 6 *Linyeu*, 7 *Lung*o, 8 *Pingyang*. *Steden.*

Yvus heeft dit landt gelijck een hooftlandt gedeelt. De ſtam *Cheva* heeft het onder 't Landtſchap *Ki* geſtelt, 't welck van de ſtichters van de ſtam *Cheva*, noch koninckjes ſijnde, beſeten wierd. Sedert heeft het koninckje *Cin* het ſelve landtſchap te leen gehad; en van daer hebben de koninckjes *Cin* voor ſich de wegh tot d'ondergang van 't geheele Rijck, en van de ſtam *Cheva* gebaent, van de welcke, gelijck ick in mijn Kort begrijp vertoon, de naem van Sina by d'uytheemſche volcken geſproten is. De ſtam *Hana* heeft dit landtſchap *Hingking* genoemt; en 't voert heden de naem van de ſtam *Tanga*. Het deelt ſijn papegayen en andere ſprekende vogelen byna aen alle andere landen meê. Men vind hier ſeker ſlagh van ſwarte ſlangen, van de welcken een tegen-vergift tegens ſeer veel ſieckten gemaeckt wordt. By de ſtadt *Pingyang* wordt een viſch gevonden, van de Sineſen Steen genoemt, die, gedrooght en tot ſtof gemaeckt, en op ſijde lakenen geſpreydt, hen tegen de motten beſchermt en bevrijd. *Oude namen.*

De bergh *Nan*, om ſijn grootheydt voornamelijck t'aenmercken, begint aen de ſtadt *Ki*, en ſtreckt ſich van daer deur 't landt der ſteden *Lantien* en *Hu*. *Aenmerkelijcke bergen.*

Paoki heeft de bergh *Chinçang*, welcks top de gedaente van een haen gelijckt. Men ſeght dat, als 'er ſtorm oft donder te verwachten is, des ſelfs holen en winckels ſoo groot gedruys en gekraeck uytgeven, dat men 't dertigh ſtadien, en noch verder, kan hooren.

Hier is oock de bergh *Xecu*, oft der tien ſteene trommels, van de koning *Sivenus* daer geſtelt; op dat de jagers, het wildt ſiende, daer meê een teeken ſouden geven, en d'anderen verwittigen.

Hier is mede de bergh *Taipe*, die alle d'anderen in hooghte overtreft, en in 't midden van de ſomer ſijn witte toppen, van ſneeu blinckende, vertoont, en tot by de ſtadt *Mui* geſien wordt.

Niet verre van hier is oock de bergh *Quan*, daer op een treffelijcke veſting is, tot beſcherming van 't Landtſchap, daer op men valcken en gieren, die tot de vogeljaght gebruyckt worden, en ſtoute en edelmoedige roofvogels ſijn, vangt.

De voornaemſte vloeden ſijn *Yung*, *Guei*, en *Ping*. *Vloeden.*

Aen d'ooſtſijde van de ſtadt is een poel, tame-

tamelijck groot, *Tung* genoemt, en noch een ander, die grooter is, by de ſtadt *Lung*, *Hivenpu* geheeten.

De derde ſtadt

H A N C H V N G.

DE vloet *Han*, ooſtwaerts afkomende, beſpoelt de wallen van deſe ſtadt, die haer naem *Hanchung* van de ſaeck ſelve gekregen heeft, vermidts der ſelver landt byna geheel tuſſchen d'ooſterlijcke vloet *Han*, en de weſterlijcke vloet *Han* leght. Het landt ſelf rijſt op tot ſeer hooge bergen dicht by malkander, die vele en aengename velden in ſich beſluyten, daer men al 't gene, dat tot het leven noodigh is, in overvloet kan vinden. Hier is boven al een groote menighte van honigh en was, en veel muskus en cinnabar. Men ontmoet hier oock dickwijls op de wegen geheele benden van herten en daſſen, en een groot getal van beeren, vyanden van de herten. De Sineſen houden de voorſte voeten der beeren in hooge achting, en tot groote leckerny. Deſe ſtadt heerſcht over ſeſtien ſteden, die een ſeer groote ſtreeck landts, ten meeſtendeel woeſt, uyt oorſaeck van de bergen, beſlaen. De namen der ſteden ſijn, 1 *Hanchung*, 2 *Paoching*, 3 *Chingcu*, 4 *Yang*, 5 *Sihiang*, 6 *Fung*, 7 *Mien*, 8 *Ningkiang* ⊙, 9 *Lioyang*, 10 *Hinggan* ⊙, 11 *Pingli*, 12 *Xeciven*, 13 *Sinyang*, 14 *Hanyn*, 15 *Peho*, 16 *Çuyang*.

Overvloet van dingen.

Steden.

In de deeling van *Yvus* verkreegh dit Landtſchap een ſelve plaets, als 't voorgaende; maer de Keyſer, die een Starrekenner heeft geweeſt, wilde dat het onder de conſtellatie van *Ye* en *Chin* ſou weſen. Het behoorde eertijdts aen de koninckjes *Cin*, die van hier begonnen het Rijck in te nemen, en 't geheel geſlacht van *Cheva* te verdelgen. Hier is 't oock dat *Lieupangus*, de ſtichter van de ſtam *Hana*, de wapenen tegen de ſtam *Cina* aentaſtende, en de naem van Veldt-overſte verlatende, de koninckliijcke naem aen-nam, en d'eerſte deſe ſtadt *Hanchung* noemde. De ſtammen *Tanga* en *Sunga* veranderden die in *Hingyven*; maer *Taiminga* gaf haer weêr de ſelve naem. De ſtadt is ruym en volckrijck, in een plaets, die van natuur ſterck is, gelegen, met bergen en boſſchen, als met een vaſte wal, beſloten, en altijdt in d'oorlogen, die in Sina gevoert ſijn, van groot belang gerekent.

Oude namen.

Men ſiet hier vijf voortreffelijcke kercken, aen helden gewijdt, onder de welcken een is, aen *Changleangus* toegeeygent, tot een aengename en eeuwige geheugenis van een overwonderlijck werck, daer af ick terſtont ſpreken ſal; en ick geloof dat 'er in de geheele weerelt, ſoo verre als die bekent is, geen ander by dit te vergelijcken is. Tuſſchen deſe en de hooftſtadt was een afgelege en kromme wegh, en nauwelijcks eenigh recht voetpadt, uyt oorſaeck van de hooge en woeſte bergen, en de diepe dalen en belemmeringen; en dieshalven waren ſy genootſaeckt gemeenelijck ooſtwaerts om te trecken, en de grenſen van 't landtſchap *Honan* te naderen, daer na weêr noordewaerts te keeren, en de wegh te hervatten: in voegen dat men een wegh van meer dan twee duyſent ſtadien moeſt af leggen, in plaets dat men nauwelijcks tachtigh ſtadien hadt te reyſen, als men de reys over 't geberghte nam. Dieshalven, toen de ſtam *Cina* verdelght was, en *Lieupangus* tegen *Hiangyvus* om de heerſchappy ſtreedt, wierden van *Changleangus*, *Lieupangus* getrouſte en voorſichtighſte Veldt-overſte, deſe woeſte bergen, yſſelijcke kuylen, en diepe dalen effen gemaeckt, om de vluchtende vyanden te voorkomen, en hen de wegh af te ſnijden. Deſe bergen dan wierden met een ongelooffelijcke geſwintheyt, en groote arbeydt effen gemaekt; in welck werck hy veel hondert duyſent menſchen, en ſijn geheele heyr deê wercken, en aen yder bende ſeker deel van een bergh toe wees, 't welck ſy effen en beganckelijck ſouden maken: in voegen dat men daer muren van de bergen ſagh rijſen, die van weêrſijden in 't loot opgingen, en ſoo hoog waren, dat ſy byna aen de hemel ſchenen te reycken, en de wegh ſelf naulijcks 't licht, ſchoon het van om hoogh valt, kon krijgen. Hy deê op ſommige plaetſen bruggen maken, en balcken met plancken beleydt, van bergh op bergh toe-ſtellen, en gaten tuſſchen de ſamen-voegingen der bergen en klippen houwen en graven, op de welcken de balcken ſteun ſouden hebben, voornamelijck daer de vloeden, uyt de bergen vallende, als een wegh baenen, welckers paden hy dickwijls volghde. Maer ter plaets, daer de dalen breeder ſijn, deê hy pylers ſetten; en byna het derde-deel van de wegh beſtaet in dusdanige bruggen, die op ſommige plaetſen ſoo hoogh ſijn, dat men nauwelijcks ſonder ſchrick de bodem

Changleangus kerck.

Wonderlijcke bruggen over de bergen.

van

van d'afgront kan ſien. De wegh is ſoo breet, dat 'er vier ruyters ſijde aen ſijde konnen rijden; en deſe wegh wordt noch onderhouden tot gemack der reyſigers, en dieshalven ſijn in ſekere plaetſen huyſen en herbergen, om de reyſende lieden te ontfangen. De geheele wegh is met aerde bedeckt; en op dat de reyſigers geen gevaer ſouden lopen om van deſe bruggen in d'afgronden te vallen, ſoo heeft men van weêrſijden galderyen en houte oft yſere leuningen geſet. De ſelve is ſoo lang, dat ſy van deſe ſtadt af ſtreckt tot aen dat deel van de hooftſtadt, 't welck weſtwaerts leght, daer des ſelfs eynde omtrent dertigh ſtadien van de ſtadt af is. De Sineſen noemen deſe brugh *Cientao*, oft de wegh der leuningen.

Aenmerkelijcke bergen. De bergh *Tapa* begint by *Sihiang*, en loopt van daer voort tot aen 't Landtſchap *Suchuen*, aen de ſtadt *Pa*.

By *Lioyang* is de bergh *Yoniu*, dat is, van de koſtelijcke vrou; want men ſiet daer de beeltenis van een ſeer ſchoone vrou, niet door konſt geſneden, maer van de natuur gemaeckt.

Çuking is een ſeer hooge bergh, en heeft een ſchrickelijcke afgront by *Siyang*.

Çupe is oock een bergh, by de ſtadt *Fung*, in de welck twee-en-ſeventigh holen getelt worden. Daer is oock 't geberghte *Nanki*, in 't welck een groote poel is. Niet verre van daer is de bergh *Vutu*, uyt de welck dit minerael getrocken wordt, 't welck de Sineſen *Hiunghoang* noemen. Sy houden dit als een opperſte en beſchuttende hulp-middel tegen alle vergiften, tegen quade koortſen, en tegen de ſchadelijcke hitte van de hontsdagen, en nemen dat in, in wijn geweeckt. Het is root en geel van verwe, en met ſwarte ſtippen gemerckt. Het gelijckt de krijtſteen, oft harde aerde, en verſchilt van verwe niet veel van vermiljoen, behalven dat het wat naer 't geel treckt, en onbequaem om meê te ſchilderen is. Ick heb noch een kleyn ſtuck van deſe geneesmiddel by my, maer ick ſie dat het by de Geneesmeeſters van Europa niet bekent is; en ick vindt geen gewach daer af by onſe Schrijvers.

Minerael Hiunghoang.

Vloeden. De vloet *Han*, ſoo d'ooſterlijcke, als de weſterlijcke, beſit hier d'eerſte plaets. De eerſte heeft ſijn oorſprong uyt de bergen van de ſtadt *Mincheu*, en d'ander ontſpringt boven de ſtadt *Fum*, en ſy vloeyen beyde voort met een groote overvloet van water, en deur een groote ſtreeck landts, en konnen overal ſchepen dragen. D'anderen van minder naem ſult ghy in de kaert vinden.

De vierde ſtadt

PINGLEANG.

DE ſtadt *Pingleang* heeft een landt dat overvloedt van alle dingen, bergen, die aengenaem om t'aenſchouwen, en niet ſchrickelijck ſijn, en vermakelijcke wateren heeft. Sy gebiedt over tien ſteden, 1 *Pingleang*, 2 *Çungſin*, 3 *Hoating*, 4 *Chinyven*, 5 *Kuyven* ⊙, 6 *King* ⊙, 7 *Lingtai*, 8 *Choangleang*, 9 *Lungte*, 10 *Cingning* ⊙. *Steden.*

In deſe ſtadt ſijn drie kercken, aen helden gewijdt, die d'anderen in pracht en heerlijckheydt overtreffen. Men ſiet 'er oock een heerlijck paleys der koningen van de ſtam *Taiminga*; vermidts een van deſe kleyne koningen daer gewoonelijck ſijn hof hield. De Keyſer *Yvus* hechte dit geweſt aen 't Landtſchap *Yung*, en wilde dat het onder de conſtellatien van *Cing* en *Quei* ſou ſijn. Het wierd onder de ſtam *Hana Ganti*, en onder *Sunga Kingyven* genoemt, dat is, oorſprong van de vloet *King*; en ſeker, d'oorſprong van deſe vloet koomt by deſe ſtadt te voorſchijn. Maer anderen hebben haer altijdt *Pingleang* geheeten, om de ſoete tempering van de lucht. *Oude namen.*

By *Chingyven* is de bergh *Jo*, op de welck glinſterende ſteentjes, de diamant niet ongelijck, gevonden worden; en by *Hoating* is een dal van dertigh ſtadien lang, en ſoo diep en eng, dat het licht daer ſwarelijck in kan komen, en echter is daer een groote en gemeene wegh, met vierkante ſteen gevloert. *Voornaemſte bergen.*

De vloet *King* vloeyt aen de weſtſijde van de ſtadt, en ſich van daer ooſtwaerts buygende, neemt ſijn loop deur een gedeelte van de ſtadt, en, van daer weêr een bocht zuydwaerts nemende, ontlaſt ſich naer het ooſten van de hooftſtadt in de vloet *Guei*. *Vloeden.*

De vijfde ſtadt

CVNGCHANG.

DEſe ſtadt leght aen de zuyderlijcke oever van de vloet *Guei*, byna recht naer het weſterlijck deel van de voorgaende ſtadt, en wierd eertijdts van *Yvus* in een ſelve plaets, als de voorgaende, geſtelt. *Gelegenheydt.*

Sy

Sy is een koopstadt, die overvloet van volck heeft, en een bequame plaets tot de bewaring van 't Sinesche Rijck; vermidts sy door de strafheydt der bergen, en door de kommerlijckheyt der wegen de lagen der vyanden vruchteloos maeckt, en daerom by de Keysers van Sina altijdt in hooge achting heeft geweest. 't Gene, dat haer vermaerder maeckt, is een graffteê, 't oudste dat 'er by menschen geheugenis is, namelijck dat van *Fohius*, d'eerste Keyser by de Sinesen: want sy seggen dat hy by de stadt *Cin* geboren wierdt. Men vind hier een groote overvloet van muskus: en men telt seventien steden, die daer onder behooren, *Steden.* 1 *Cungcha'ng*, 2 *Ganting*, 3 *Hoeining*, 4 *Tungguei*, 5 *Chang*, 6 *Ningyven*, 7 *Fokiang*, 8 *Siho*, 9 *Ching*, 10 *Cin* ⊙, 11 *Cingan*, 12 *Cingxui*, 13 *Li*, 14 *Kiai* ⊙, 15 *Ven*, 16 *Hoei* ⊙, 17 *Leangtang*.

Men graeft hier overal dit minerael *Hiunghoang*, daer af hier voor gesproken is. Men vindt hier ook eenige blaeuwe steentjes, die een weynigh naer 't swart trecken, en met witte aders onderscheyden sijn. Dese worden by de Grooten hoogh geacht; want sy gelooven dat dese steentjes, tot seer fijn stof gemaeckt, en tot een genees-middel ingenomen, heel dienstigh sijn om 't leven te verlangen. De stadt heeft drie voorname kercken; d'een daer af, aen *Fohius* moeder gewijdt, overtreft d'anderen in grootheydt en pracht.

In de tijdt der oorlogen, toen de stam *Cheva* eyndighde, behoorde dit gewest aen *Oude namen.* 't volck *Kiangiung*. De stam *Hana* noemde haer *Thienxui*, nae 't verdelgen van de Landtvooght *Lungsi*, van de stam *Cina* daer gestelt. De stam *Tanga* noemde haer *Guei Cheu*, *Sunga Cungcheu*, en *Taiminga Cungchang*.

Uytstekende bergen. By *Hoeicin* is een seer groote en hooge bergh, *Sive* genoemt, uyt oorsaeck van dat hy altijdt met sneeu bedeckt is. By *Fokiang* is de bergh *Xecu*, dus geheeten naer de steene trommel, van de welck de Sinesen schrijven dat sy waergenomen hebben, dat 'er, soo dickwijls als hy geluydt afgeeft, oorlogh te verwachten is. By de stadt *Ching* is de bergh *Loyo*, daer een seer groote beeltenis van een leeu is, uyt welcks mont een bron vloeyt. Daer is oock de bergh *Cheuch'i*, die tot aen de grensen van de stadt *Siho* streckt, en op de top een groote vlackte van omtrent twintigh stadien heeft.

Sy schrijven dat by de stadt *Cin*, op de bergh *Pochung*, een kruyt wast, *Hoacò* genoemt, dat, geëten sijnde, onvruchtbaer maeckt. Daer sijn noch meer andere bergen, op de welcke niets, dat verhalenswaerdigh is, gevonden wordt.

By de stadt *Ching* is een kleyne poel, *Wateren.* rontom met boomen en bloemen beplant; de burgers noemen die hun vermaeck, en loopen daer dickwijls te samen, om hun gasteryen te houden.

By de stadt *Cin* is de poel *Tienxui*, oft van hemelsch water, om dat des selfs water vele sieckten geneest.

Niet verre van daer, by de stadt *Ven*, is de poel *Tien*, hondert en twintigh stadien groot.

By *Leangtang* is een kleyn eylandt *Pipa* geheeten, en by *Siho* een aengename bron.

De seste stadt

L I N Y A O.

INdien wy een weynigh naer 't westen voort-gaen, soo sullen wy daer de stadt *Linyao* vinden, ten minsten hierom vermaert, om dat de groote muur hier een eynde neemt. Sy heeft tot grenspalen de bergen, die aen d'oevers van de Geele vloet leggen. Een Koning uyt de stam *Taiminga*, *Goudt, en andere dingen, die het voortbrengt.* die hier sijn setel veste, vercierde haer grootelijcks. Sy word oock gepresen om d'overvloet van 't gout, 't welck uyt het sandt in de geburige bergen en vloeden vergadert wordt. Dit berghachtigh gewest van de stadt heeft *Ures*, oft wilde ossen, en beesten, den Tyger seer gelijck, gemenelijck van hen *Pau* genoemt; welckers vellen van de Sinesen tot kleederen gesocht worden. Hier sijn oock veel schapen, gelijck in Persien en Tartaryen, met lange en dicke staerten, welcks vleesch dat van andere beesten in soetheydt overtreft. Hier is verscheyde slach van appelen en peren. Men vind hier drie voorname kercken. In *Yvus* verdeeling kreegh dit gewest oock plaets by het voorgaende, daer de heerlijckheydt van *Sikiang* geweest heeft. De stam *Cina*, dese landen ingenomen hebbende, noemde het *Lungsi*, de stam *Sunga* gaf het de naem van *Yencheu*, en de Koning *Sui* noemde het *Kinti*, dat is, goudt-landt, om de menighte van 't goudt; het behoudt de hedendaeghsche naem van de stam *Tanga*. De stadt leght op een bergh, daer af sy een deel in haer wallen besluyt, die *Paoting* genoemt word,

en over vijf ſteden gebiedt, welckers namen ſijn, 1 *Linyao*, 2 *Gueiyven*, 3 *Lan* ⊙, 4 *Kin*, 5 *Ho* ⊙.

Uytmuntende bergen. De bergh *Caölan* omhelſt de ſtadt *Lan* als een tooneel, en is van alle ſijden aengenaem om t'aenſchouwen. Hier is oock de groote bergh *Pexe*, op de welck de vermaerde Veldt-overſte *Leanghoejus*, van de Tartars belegert, en geen water tot vervarſching van ſijn heyr krijgen konnende, een offer en gebedt, gelijck men ſeght, aen de bergh deê, om dranck voor 't heyr te verkrijgen, en dat 'er terſtont een ſpringbron verſcheen. By de ſtadt *Ho* is de bergh *Ciexe*, die twee ſeer hooge toppen uytſteeckt, tuſſchen de welcke de Geele vloet, als deur een poort ingelaten, ſich omwentelt. Boven de ſtadt *Lan* is een luſtigh dal, 't welck van de beſproeyende vloet vruchtbaer gemaeckt wordt, en overvloedt van vee en vruchten geeft. Het dal wordt *Yu* genoemt, 't welck niet qualijck op mijn vaderlandtſche rivier *Etſch* paſt.

Vloeden. De Geele vloet is aen de weſtſijde van de ſtadt *Lan*. De vloet *Yáo* rolt voorby de wallen van de ſtadt, met groot gedruys van water, en gerommel; de bron daer af is in *Sifan*, oft in *Prieſter Jans* landt, oft in *Tibet*.

De ſevende ſtadt

K I N G Y A N G.

DE ſtadt *Kingyang* wordt om haer vaſte en ſtercke wallen, en om haer diepe grachten, die haer omringen, gepreſen, en is een treffelijcke veſting tegen d'inbreuck der Tartars. Sy heeft oock vele kaſteelen, na by de groote muur gelegen. Dit geweſt behoorde eertijdts niet aen het Rijck van Sina, maer aen het Tartariſch *Tanyu*. Doch *Xius*, d'eerſte van de ſtam *Cina*, de Tartars daer uyt drijvende, nam dat in, beſloot het binnen de groote muur, en noemde het *Peti*. De ſtam *Tanga* noemde het *Kincheu*; maer de naem, die 't nu voert, heeft het van de ſtam *Sunga* gekregen. Dit geheele landt wordt van verſcheyde wateren en vloeden beſproeyt, daer aen de bergen en groote vloeden als tot een wal en grachten verſtrecken. Hier ſijn oock drie vermaerde kercken, daer af d'een, ſeer groot en heerlijck ſijnde, in de ſtadt ſtaet, in welcks eene ſael, op groote pylers ſteunende, ſeven-en-dertigh geſchilderde beelden der Koningen van de ſtam *Cheva* geſien worden. Hier waſt ſeker ſlagh van rijs, welcke ſeer dienſtigh is om 't lichaem van binnen te ſuyveren, en de blaes van het overtollige t'ontlaſten. Hier is oock ſeker kruyt, gelijck een geel hayr-boſch, van de Sineſen *Kinſu* genoemt, dat is, fijn goudt lijnwaet, oft goude ſijde draden. Dit kruyt is bitter van ſmaeck, en echter eer kout dan heet van hoedanigheydt en kracht, en verdrijft alle ſchorftheydt van 't lichaem. Men vindt hier oock een ſlach van boonen, die een vaerdige hulp-middel tegen alle vergiften ſijn. Deſe ſtadt heeft gebiedt over vijf ſteden, welckers namen ſijn, 1 *Kingyang*, 2 *Hoxi*, 3 *Hoan*, 4 *Ning* ⊙, 5 *Chinning*. *Steden.*

Vreemdigheden.

Naer de noordtſijde van de ſtadt is de bergh *Taipe*, vermaert door d'oorſprong van de vloet *He*. By de ſtadt *Hoan* is de bergh *Ulum*, daer op een veſting is, tot bewaring van 't landtſchap. By *Chinning* is de bergh *Lo*, op de welck ſeven-en-twintigh menſchelijcke beelden, naer 't leven uytgedruckt, geſien worden. De Sineſen verdichten dat de natuur, en niet de konſt, hen daer geſtelt heeft. *Voortreffelijcke bergen.*

De vloet *Hoan* ſpoelt aen de ſtadt *Hoan*, die haer naem van hem draeght. *Pefuen* is een vloet aen de ooſtſijde van de ſtadt *Kingyang*. De kaert ſal d'andere vloeden en beeken aenwijſen. Men moet echter de poel *Pepao*, aen de noordſijde van *Kingyang* gelegen, niet met ſwijgen voorby gaen: gelijck oock niet de poel *Fung* by *Hoxui*, door ſijn ſeer klaer water vermaert. De poel *Xahu* is langer, en ſtreckt ſich uyt tot aen de grenſen van de ſtadt *Hoxui*, en begint aen de ſtadt *Ning*. De poel *Hoama*, aen de noordſijde van *Kingyang* leggende, beſlaet een plaets van vijf-en-veertigh ſtadien. Men vind daer oock twee ſoute poelen, daer uyt men veel ſouts krijght, en dieshalven *Yenchi*, dat is, ſout-poelen, genoemt worden. By de ſtadt *Chinning* is een aengename ſpringbron, ſoo klaer als kriſtal, *Xingxui* geheeten. *Vloeden.*

D'achtſte ſtadt

J E N G A N.

DIt geweſt behoorde eertijdts oock niet aen 't Rijck van Sina: maer de Keyſer *Xius* was d'eerſte, die het innam, en in de groote muur beſloot. Deſe ſtadt leght aen de noorderlijcke oever van de poel *Lieú*, in een vermakelijcke plaets, daer

daer overvloedt van alle dingen groeyt. 't Gene, 't welck 't vermaeck van de ſtadt vermeerdert, is een bergh, in de wallen ſelf beſloten, en aenmerckelijck om verſcheyde, ſoo gemeene, als beſondere, gebouwen. Deſe ſtadt heeft gebiedt over negentien ſteden, 1 *Jengan*, 2 *Ganſai*, 3 *Canciven*, 4 *Ganting*, 5 *Paogan*, 6 *Ychuen*, 7 *Jenchuen*, 8 *Jenchang*, 9 *Cingkien*, 10 *Feu* ⊙, 11 *Cochuen*, 12 *Chungpu*, 13 *Ykiun*, 14 *Suite* ⊙, 15 *Miche*, 16 *Kia* ⊙, 17 *Upao*, 18 *Xinmo*, 19 *Fuco*.

Overvloet van dingen. Hier in de bergen druypt en vloeyt deſe taye en leemachtige vocht, die men gemenelijck petrolie, oft ſteen-oly noemt, en die ſy tot kaerſen gebruycken, gelijck oock om de ſchorftheydt te verdrijven. Wyders, het landt grimmelt oock van koſtelijcke beeſten-vellen, en voornamelijck van ſabels-vellen. Het heeft oock overvloet van verſcheyde marmers. Het draeght een bloem, *Meutan* genoemt; de Sineſen houden die in hooge achting en noemenſe *Meutan*, dat is, byna Koning der bloemen. Sy is grooter dan onſe roos, ſchoon ſy haer in gedaente gelijckt, maer ſy ſpreydt hare bladen meer uyt. Sy beſwijckt voor onſe roos in reuck, maer overtreft haer in ſchoonheydt. Sy heeft geen doornen, en is witter van verwe, als uyt purper en wit te ſamen gemengt, ſchoon 'er oock roode en geele gevonden worden. Sy waſt op een kreupel-boom, onſe vlier-boom niet ongelijck, en wordt deur heel Sina in de tuynen der rijcke lieden gequeekt, en dat met groote konſt en vlijt: want men moetſe des ſomers in heete plaetſen tegen de hitte van de ſon beſchutten. Men telt hier niet meer dan twee kercken, aen helden gewijdt.

De bloem Meutan.

Voorname bergen. D'eerſte bergh, *Chingleang* genoemt, leght naer 't noordooſten van de ſtadt *Jengan*. In een van des ſelfs holen ſiet men een wonderlijck heyr van beelden, te weten tot een getal van tien duyſent, die alle van harde ſteen geſneden ſijn, ſommige kleynder, ſommige grooter, en dit door 't bevel van ſeker Koning, die hier in eenſaemheydt geleeft heeft.

Aen d'ooſtſijde van *Ychuen* is de bergh *Mengmuen*, die in de Geele vloet een eylandt maeckt.

By de ſtadt *Feu* is de bergh *Ingtao*, van de karſſe-boomen dus genoemt.

By de ſtadt *Ykiun* is de bergh *Yohoa*, die van een paleys, daer op gebout, de naem heeft. By *Jenchang* is de hooge bergh *Tochen*, kommerlijck van opgang, en ſchrickelijck om t'aenſchouwen, en van alle ſijden ſoo ſteyl, dat een kleyn getal van krijgslieden lichtelijk een groote macht van menſchen konnen ophouden, en afdrijven; maer van binnen ſijn 'er vlecken, en vlacke velden. By de ſtadt *Taohoa* is een hol, daer roode aerde oft vermiljoen uytgegraven wordt.

By *Cingkien* is de vloet *Vuting*; men noemt hem gemenelijck ongeſtadigh, om dat hy, door ſandige deurwadingen vloeyende, nu ſeer hoogh, en dan ſeer laegh is. De poel *Lieu* leght naer 't zuyden van de ſtadt *Jengan*, en wordt dus om de wilgen-boomen, daer af hy overvloet heeft, genoemt. *Vloeden.*

By *Paogan* is de vloet *Kiemo*, welcks water, gelijck ſy ſeggen, ſoo licht is, dat het geen hout oft ſchip kan dragen; vermidts het ſoo haeſt, als 't 'er in geſet wordt, als oft het in de lucht was, te gronde gaet. *Water van wonderlijcke natuur.*

Wapen-plaetſen oft Veſtingen.

NA dat wy de groote en kleyne ſteden beſchreven hebben, ſoo ſijn 'er noch de wapen-plaetſen overigh, namelijck de veſtingen, ſoo buyten, als binnen de groote muur gelegen, tot bewaernis van 't Rijck, gelijck oock de gene, die deur 't Landtſchap verſpreydt ſijn, en voornamelijck de ſoodanigen, die in 't weſterlijck deel leggen, tegen de Koninckrijcken *Caſcar*, *Samahan*, en *Tanyu*, daer af deſe negen volgende de voornaemſten ſijn, 1 *Socheu* ⊙, 2 *Xacheu* ⊙, 3 *Xancheu* ⊙, 4 *Jungchang* ⊙, 5 *Leangcheu* ⊙, 6 *Choanglang* ⊙, 7 *Sining*, 8 *Chiny* ⊙, 9 *Culang* ⊙. Daer ſijn meer, die kleynder ſijn, te weten, 1 *Ninghia*, 2 *Ninghiachung*, 3 *Yaocheu* ⊙, 4 *Mincheu* ⊙, 5 *Hocheu* ⊙, 6 *Cinglu*, 7 *Yulin*, 8 *Chinfan*, 9 *Xetu*, 10 *Hantung*, 11 *Pinglu*, 12 *Mingxa*, 13 *Guei*, 14 *Sengquei*. Maer als men van 't ooſten naer 't weſten gaet, vindt men in de groote muur deſe volgende veſtingen, 1 *Semuen*, 2 *Kinthang*, 3 *Hoama*, 4 *Pecho*, 5 *Taxum*, 6 *Pukive*, en meer anderen van minder naem en achting.

In *Cancheu*, een krijghs-ſtadt, houdt d'Onder-koning ſijn hof, maer niet de ſelve, die in de hooftſtadt *Sigan* woont. Hier woonen oock d'andere voorname overigheden, aen de welcke de bevelen uyt het hof ſelve gebracht worden. Deſe ſtadt is ſeer ſterck tegen alle ſtormen der Tartars, en heeft in ſich veel uyt-geleſe krijghs-lieden,

den, yder in sijn benden verdeelt. Rontom de stadt is een sandigh landt, geel van verwe, daer men heel selden boomen oft kruyden vind, en een deel van de wildernis *Xamo* is, misschien 't gene, het welck van d'Europische Weerelt-beschrijvers met de naem van *Lop* aengewesen wordt.

Socheu is oock een seer stercke stadt, daer de Landtvooght, die daer is, groote macht en achtbaerheydt heeft. Sy is in twee delen gedeelt, van de welcke 't een door de Sinesen, van de Turcken en Astracaners Catayers genoemt, en 't ander deel door de Saracenen en vreemdelingen bewoont word, die, van de westerlijcke plaetsen derwaerts treckende, om hun handel te drijven, daer te samen komen. Hier af krijght de geburige wildernis de naem van *Caracatay*, het welck 't landt der *Catayers* betekent, om dat hier overal oock veel Sinesen woonen. Men vindt hier oock verscheyde vreemdigheden, te weten, *Ninghia*, van de bergh *Holan*, als van een wal, besloten, welcke bergh drie hondert stadien beslaet; daer men oock veel wilde paerden siet swerven. In *Yaocheu* vindt men veel muskus. *Mincheu* heeft overvloet van veldthoenders, en woldragende hoenders. In *Hocheu* is veel hennip, oock muskus, myrobalanen, en rieckendt houdt, 't welck Sandal gelijckt.

Waer Caracatay is.

Hiaikeu is een bergh aen d'oever van de Geele vloet, by *Ninghia*, deur welcks eng dal de Geele vloet deurbreekt: op des selfs top staet een toren, die, schoon hy van ouderdom ten meestendeel neder gevallen leght, noch hondert en tachtigh trappen in sich begrijpt; seker een wonderlijck werck, vermidts men de bou-stoffen op soo hoogh een bergh heeft moeten brengen. Maer 't gene, 't welck meer verwondering veroorsaeckt, is dat 'er by *Chegan* aen d'oever een brugh is, *Fi* genoemt, die met een eenige boogh van d'een aen d'ander bergh reyckt: dese boogh is veertigh Sinesche roeden lang, dat is, vier hondert ellebogen. De hooghte, recht neêr te meten, is vijftigh roeden, en de Geele vloet neemt sijn loop hier deur. Men segt dat men drie jaren tijdts in 't maken der selve besteet heeft; en de Sinesen noemen hem met recht de vliegende brugh.

Voorname bergen.

By *Yalin* is 't geberghte *He*, dat van de Tartars, om voeder voor hun vee en beesten, veel besocht wordt. Men vindt daer in veel vloeden en beeken, 't welck overvloet van goedt gewas veroorsaeckt: 't ander geberghte, dit gelijck, is *Kilieu*, by *Leangcheu*, 't welck van de Tartars oock besocht wordt.

De Sinesen stellen naer 't zuydwesten van *Socheu* de zee oft poel *Cing*, dat is, swarte zee, die hondert en vijftigh stadien groot is. *Wateren.*

By *Ninghia* sijn twee soute poelen, d'een grooter dan d'ander, in de welcken, door behulp van de natuur selve, sonder eenige arbeydt der menschen, sout voortgebracht wordt. *Soute poelen.*

By *Cancheu* is de vloet *Jo*, van de Sinesen met recht dus genoemt, 't welck swack betekent; vermidts hy uyt soo licht en dun water bestaet, dat 'et oock geen stroo kan dragen. Hy vloeyt naer 't westen: maer de Sinesen verhalen niet hoe verre hy sich uytstreckt, oft waer hy deur vloeyt. *Vloet van wonderlijcke natuur.*

By *Xancheú* is de poel *Húng yen*, dat is, van root sout; want men maeckt hier root sout. De kaerten sullen 't overige aenwijsen. *Soute poel.*

HET

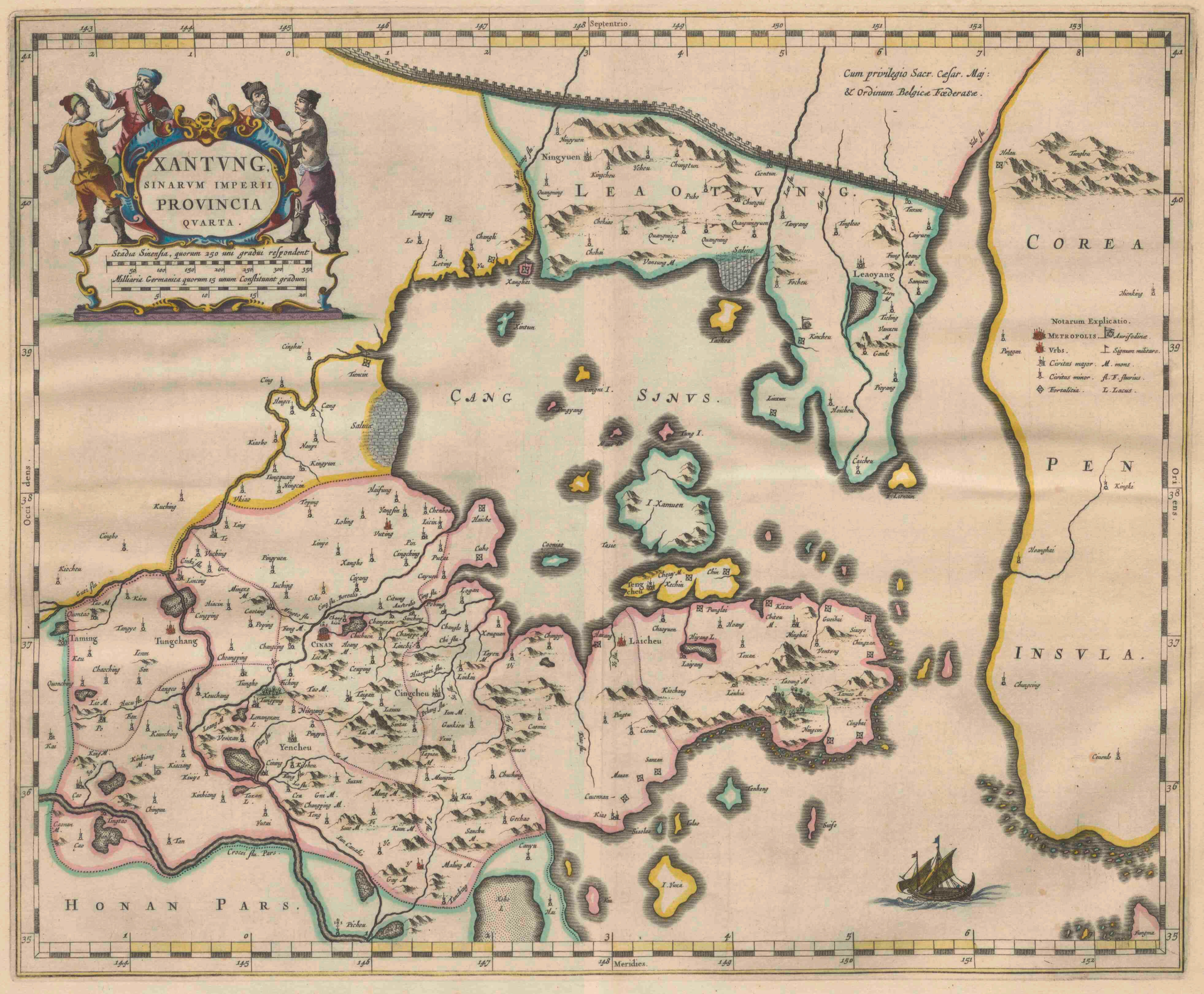
XANTVNG,
SINARVM IMPERII
PROVINCIA
QVARTA.
Stadia Sinensia, quorum 250 uni gradui respondent
Milliaria Germanica quorum 15 unum Constituunt gradum.
Cum privilegio Sacr. Cæsar. Maj:
& Ordinum Belgicæ Fœderatæ.
Septentrio.
Meridies.
Occidens.
Oriens.
LEAOTVNG.
Leaoyang
CANG SINVS.
I. Xamuen
Laicheu
Tungchang
Taming
Yencheu
Cingcheu
CINAN
HONAN PARS.
COREA
PEN
INSVLA.
Notarum Explicatio.
METROPOLIS.
Vrbs.
Civitas major.
Civitas minor.
Fortalicia.
Aurifodinæ.
Signum militare.
M. mons.
fl. F. fluvius.
L. Lacus.

HET VIERDE LANDTSCHAP
XANTUNG.

ONder de Noorderlijcke Landtſchappen is *Xantung* het vierde, 't welck men niet t'onrecht voor een eylant van wonderlijcke grootheyt houden magh. Het wordt naer 't noorden, ooſten en zuyden van de zee beſpoelt, en naer 't weſten overal van vloeden omringt, en kan dieshalven overal met ſchepen bevaren worden. De grenſen daer af ſijn, naer 't noorden 't Landtſchap *Peking*, en de zeeboeſem *Çang*, en is naer 't ooſten van de zee beſloten. De vloet *Ci* ſnijdt dat in 't midden deur; en naer 't zuyden is het Landtſchap *Nanking*, en de zee; doch het wordt door de Geele vloet van *Nanking* afgeſcheyden. 't Overige is beſloten in de vloeden *Jun*, welcks gracht met handen gemaeckt is, en *Guei*, die naturelijck is. De menighte der vloeden, poelen en beeken maken de gront van dit geheel Landtſchap vruchtbaer, en overvloedigh van alderhande noodige dingen, ſoo van koren en rijs, als van geerſſe, ſpelte, garſt, verſcheyde ſlagh van boonen, en ander aerdt-gewas. De drooghte alleen, en de menighte der ſpringhanen hindert dickwijls, vermidts het daer ſelden regent. Het begrijpt echter in ſich ſoo ruyme en vruchtbare velden, dat men ſeght dat in een eenigh vruchtbaer jaer lichtelijck daer ſoo veel ingeoogſt wordt, dat het voor tien jaren genoegh is; jae dat het noch aen d'andere Landtſchappen te hulp kan komen.

Grenſen.

Overvloet van aerdt-vruchten.

De hoenders en eyeren worden hier voor een geringe prijs gekocht, en de vette kapoenen gelden niet veel meer; en 't geen, 't welck nergens anders gedaen wordt, is dat men de groote en vette hoenders voor minder prijs koopt, dan de kleyne en kiekens. De faiſanten, veldthoenders, quackels, gelijck oock de haſen, ſijn hier oock ſeer goedt koop: want de Sineſen ſijn nergens ſoo ſeer, als hier, tot de jaght genegen. Men vindt hier oock wolven, die aen het landt en aen de menſchen ſchadelijck ſijn.

Gevogelt.

Daer is ſoo groot een meenighte van viſſchen in de poelen, vloeden en zee, dat men daer lichtelijck voor een halve ſtuyver tien ponden viſch kan kopen. 't Is een wonderlijck, ja een byna al te groot bewijs van de mildadige natuur tot dit volck, dat de ſijde daer aen de boomen, en op 't veldt van ſelf waſt, de welcke daer niet van tamme ſijdwormen geſponnen wordt, maer van andere wormen, de rupſen niet ongelijck, niet in 't rond, oft als in een ey-treck, maer tot een lange draet, die allengs uyt hun mont koomt. Deſe ſijde is wit, en hangt by draden aen de boomtjes en hagen, en word van de wint herwaerts en derwaerts geſlingert, en in deſer voegen vergadert; en men maeckt, als van oprecht fijn vlas, daer af ſijde lakenen, die, ſchoon ſy een weynigh ruwer ſijn dan de huysſijde, echter in kracht en ſterckte de prijs behalen.

Sijde, die op de boomen, oft op 't velt waſt.

Dit Landt brengt oock verſcheyde ſoorten van ſeer goede peren, kaſtanien, en andere ſchelp-vruchten voort, en oock ſoo groot een menighte van pruymen, dat het die, gedrooght ſijnde, gelijck oock de varſche peren, aen d'andere Landtſchappen meê deelt. Wyders, hier is een ſlach van appelen, van d'inwoonders *Suçu* genoemt, die, ſchoon ſy in andere Landtſchappen gevonden worden, hier echter in grooter overvloedt ſijn. Deſe, op een ſelve wijſe, als de vijgen in Europa, gedrooght, worden voor alle tijden van 't jaer bewaert, en van de kooplieden deur geheel Sina verkocht. Deſe appelen ſijn een weynigh grooter dan d'onſen, rondtachtigh van gedaente, roodt van verwe, en hebben in de ſpieren beentjes, oft korrelen, die plat en ront ſijn, en ſoo ſwaer als een ſtuyver: dit alles is in een harde ſchors, gelijck oft 't hout was, beſloten. Sy ſijn echter niet in 't hart van d'appel, maer hangen aen malkander in 't vleeſch naer de ſchil. Sy leggen niet plat, maer ſtaen met 'et eynde om hoogh. 't Getal daer af is onſeker. Men vind 'er ſomtijdts tien, en ſomtijdts vijf, ſomtijdts meer, en ſomtijdts min, naer dat d'appel groot is, ja men vindt ſomtijdts geen korrelen. Het vleeſch van d'appel is rootachtigh, en rijp

Menighte van boom-vruchten.

D'appel Suçu.

ſijnde wordt ſacht, gelijck een miſpel, en ſeer ſoet van ſmaeck; gedrooght ſijnde gelijckt het de korſt van honigh, oft van ſuycker; in voegen dat het de ſchors van een oranje-appel, in ſuycker ingeleydt, ſchijnt. Daer ſijn oock eenigen, groen van ſchors, die, rijp ſijnde, niet ſacht worden; maer, gelijck onſe appelen, met een mes, oft met de tanden geſchilt worden. D'anderen verſchillen niet van de roodtachtigen. Deſe vrucht wordt nergens, dat ick weet, buyten Sina gevonden. De boom, daer hy op waſt, is middelmatigh groot, en behoeft nauwelijcks eenige opſicht.

't Getal der menſchen.

Het boeck van Sina, 't welck 't getal der menſchen, die in yder plaets ſijn, in ſich begrijpt, telt in dit Landtſchap ſeven hondert ſeventigh duyſent vijf hondert en vijf-en-vijftigh huysgeſinnen, en ſeven-en-ſeſtigh hondert duyſent negen-en-vijftigh duyſent ſes hondert en vijf-en-ſeventigh mannen.

Aerdt en natuur van het volck.

Dit volck is grover en plomper van geeſt, dan d'andere Sineſen. Weynigh van hen klimmen tot de trap der geleertheydt op. Sy konnen echter d'arbeyt en koude verdragen, en ſijn ſterck en ſtout. Ick heb hier dickwijls jongens geſien, die niet alleenelijck in de koude des winters naeckt ſpeelden; maer ſich oock in de killende vloeden ploften, daer in ſy oock, gelijck men ſeght, gewaſſchen worden ſoo haeſt als ſy geboren ſijn. Dieshalven, dewijl ſy daerom ſoo geduldigh in d'arbeyt, en ſoo ſtoutmoedigh ſijn, ſoo is 't geen wonder dat dit Landt ſoo veel roovers en affetters voortbrengt, die, ſomtijdts in krachten en getal toenemende, geheele heyren uytgemaekt, naer 't Rijck getracht, den Keyſer ſelf tot een ſchrick geweeſt, en dickwijls aen des ſelfs Landtvooghden veel moeyten verweckt hebben. Sy hebben eertijdts ſoo vermaerde hoofden onder hen gehadt, dat ſy der ſelver namen aen de ſpeel-kaerten van Sina, tot onderſcheyt van waerde en hoogheydt, gegeven hebben: want deſe Sineſche kaerten verſchillen niet van d'onſen, noch in getal, noch in de ſaeck ſelve, en ſy hebben oock vierderhande verwen; maer in plaets van koningen, ridders, voetknechten oft vrouwen, vertoonen ſy de hoofden deſer rovers, met de namen daer by; op dat de ſpeelders ſelven, die ſomtijdts licht tot roovery vervallen, oock in 't ſpeelen een afſchrick van d'ondergang, en van 't quaedt eynde der roovers ſouden hebben.

Dit Landtſchap heeft in deſe oorlogh der Tartars veel geleden, uyt oorſaeck van d'al te groote ſtoutheydt van 't volck, en ontemmelijck gemoedt: want ſy, ſich nu van, en dan tot de Tartars begevende, hebben groote neêrlagen geleden, door de welcken een groot deel van 't volck verdelght, en byna 't geheele Landtſchap verwoeſt is.

Men telt in dit gehele Landtſchap *Xantung* ſes voorname ſteden, en twee-en-tnegentigh mindere ſteden. De ſchatting van de geerſe, rijs en tarwe beſtaet in acht-en-twintigh hondert duyſent twaelf duyſent een hondert en negentien ſacken; van de geſponne ſijde betaelt het vier-en-vijftigh duyſent negen hondert en tnegentigh rollen; van katoen twee-en-vijftigh duyſent vier hondert negen-en-veertigh ponden; van ſtroo en hoy acht-en-dartigh hondert duyſent vier-en-twintigh duyſent twee hondert en tnegentigh bundelen; behalven noch d'inkomſt der tollen, van de welcken het drie op de vloet *Jun* heeft, langs de welcke alle ſchepen naer *Peking* varen: want hoewel de tol oft ſchatting der deurvarende waren niet groot, maer kleyn, en van ſeer weynigh belang is, ſoo is echter de verſcheydenheydt en overvloet daer af ſoo groot, dat ick ſelf van de Landtvooghden heb horen ſeggen, dat dit tot tien millioenen, oft tot hondert mael hondert duyſent goude kroonen bedroegh, behalven noch 't gene dat de toeſienders heymelijck daer af voor ſich nemen, en naer hen trecken.

Schatting.

Jun, een groote gracht, met handen gegraven.

De vloet *Jun* is de voornaemſte oorſaeck van de vermeerdering der rijckdommen van dit Landtſchap. Sijn gracht is door konſt, en met handen gedolven, langs de welck byna uyt het geheele Rijck alle ſchepen en waren naer de Keyſerlijcke ſtadt *Peking* gevoert worden. Deſe groote gracht begint aen de noordſijde van de ſtadt *Socien*, aen d'oever van de Geele vloet, uyt de welcke de ſchepen, van alle ſijden aenkomende, in de vloet *Jun* gebracht worden, die van daer tot aen *Cining*, en daer na aen de ſtadt *Linc'ing* reyckt, daer hy ſijn water in de vloet *Guei* ſtort. En dewijl in deſe gracht het water voor de groote ſchepen in veel plaetſen te laegh is, ſoo heb ick over de twintigh ſluyſen getelt, van vierkante en gehouwe ſteen, en ſeer vaſt en ſterck gebout. Ick verſwijgh noch de haven, daer vele ſchepen in komen, en die ſy met groote en dicke plancken ſluyten, en daer meê 't water ophouden. Daer na winden ſy, met

Sluyſen der Sineſen.

met een gereetſchap, daer toe gemaeckt, deſe plancken gemackelijck op, en geven dan deurgang aen 't water, en aen de ſchepen, tot dat ſy aen de tweede ſluys komen, daer ſy op een ſelve wijſe handelen, en dus al voort, tot dat ſy alle ſluyſen deur getrocken ſijn. Maer ter halve wegh, eer men aen *Cining* koomt, laten ſy uyt de poel *Cang*, deur een groote ſluys, ſoo veel water, als ſy begeeren, inkomen, en ſtoppen oock de poel in tijdts, op dat hy niet leeg loopen, en de gront niet droogh laten ſou: want het water van deſe poel is hooger, dan in 't byleggende landt; en dieshalven ſijn in een kleyne ſtreek landts ten minſten acht ſluyſen, gemenelijck *Tung Pa* genoemt, om dat ſy d'al te groote menighte waters, uyt de poel ſtroomende, en met groot gewelt aenparſſende, bedwingen en ophouden. Maer als de ſchepen aen de poel ſelf gekomen ſijn, ſoo hebben ſy, op dat men niet genootſaeckt ſou ſijn over de poel te varen, aen des ſelfs oever een gracht gemaeckt, die aen de beyde ſijden met dijcken wel verſien is, op dat de ſchepen gemackelijck daer deur ſouden varen. Seker, indien de gene, die ſich bemoeyen met de wateren te leyden, en de bouw-meeſters van Europa dit werck aenſchouden, en de langte van deſe water-gracht, oft de hooghte en dickte van deſe dijcken, oft de vaſtigheydt der ſluyſen, van gehouwe ſteen gemaeckt, en de ſterckte van 't werck aen ſagen, ſy ſouden ſich over de naerſtigheydt der Sineſen, en over der ſelver wercken, die nauwelijcks van eenigh ander volck volbracht ſouden konnen werden, verwonderen. Aen yder ſluys ſijn mannen, die van de gemeene penningen betaelt werden, om de ſchepen aen te halen, en voort te helpen, tot dat ſy deur de ſluyſen getrocken ſijn. Dit ſy genoegh van de vaert *Jun*, oft van de water-gracht, die met handen gemaeckt is, voor ſoo veel aen 't Landtſchap *Xantung* behoort. Wy ſullen elders van 't gene handelen, 't welck d'andere Landtſchappen aengaet. Hier ſiet de Leſer hoe de ſchepen uyt de Geele vloet naer *Peking* varen; maer hoe ſy in de ſelve vloet komen, ſullen wy hier na ſien.

De eerſte oft Hooftſtadt

C I N A N.

Naem van de Stadt.

DE Keyſer *Yvus* plaetſte de Hooftſtadt *Cinan*, en des ſelfs geweſt in het Landtſchap *Chincheu*, en ſtelde haer onder de conſtellatie van *Guei*. Maer ſy heeft nu van ſeer oude tijden af, van *Ci* de grootſte vloet van dit Landtſchap, de naem van *Cinan* gehadt; en ſy was toen het hof der Koningen *Cy*, en na dat deſe verdelght waren, heeft de ſtadt van de ſtam *Hana* de naem van *Cinan* gekregen, om dat ſy warelijck aen 't zuyderlijck deel van de vloet *Ci* leght, 't welck *Cinan* betekent. Sy heeft ſedert van naem verandert, en wierdt onder de ſtam *Tanga Linchi* genoemt; maer *Taiminga* heeft aen haer de rechte naem van *Cinan* weêr gegeven.

Gelegenheydt en bequaemheydt.

De ſtadt is groot en volckrijck, en om de pracht en grootheydt van haer gebouwen vermaert. Sy leght in een moeraſſige plaets, en heeft poelen binnen en buyten de wallen, en wordt dieshalven geheel met ſchuyten bevaren, doch ſoodanigh, dat men die ook gantſch te voet begaen kan, en heeft hier toe een groot getal van ſteene bruggen, onder de welcke de brugh *Pehoa* is, die veel bogen heeft, en aen een eylandt in de poel *Taming* reykt, en, van daer voortloopende, ſich tot aen d'andere oever ſtreckt, en van de wallen der ſtadt beſloten wordt: daer is noch een andere brugh, *Fuyung* genoemt, over de ſelve poel *Taming*, van vierkante ſteen gebout, die voor d'eerſte niet beſwijckt.

Kerck Tungo.

Een Koning uyt de ſtam *Taiminga* heeft in de ſelve ſtadt ſijn ſetel gehadt: maer na dat deſe ſtam hier van de Tartars verdelght was, is 'er niets, dan 't paleys, en de luſthoven gebleven. Hier ſijn veel kercken voor d'afgoden, en voor de helden, en onder deſen tien, die boven d'anderen uytſteeken: maer noch overtreft hen verre de kerck *Tungo*, eertijdts van *Hoangtius* gebout, in de welcke, gelijck ſy ſchrijven, twee-en-ſeventigh vreedſame koningen, liefhebbers van de vrede, en yverigh in de dingen van de Godtsdienſt, geleeft hebben; 't welck oorſaek is dat ſy van prachtige en heerlijcke wercken, en van deurluchtige gebouwen blinckt, en de prieſters, die men daer *Bonzien* noemt, groote inkomſten hebben. Men ſiet hier op de bergen eenige graffteeden,

den, soo van Koningen, als van groote Vorsten. De Priesters van de Societeyt JESU hebben in dese stadt oock een kerck, aen de ware Godt gewijdt, en twee vaders, die daer in de wijngaert des Heeren, en in de verkondiging van Gods wet naerstighlijck arbeyden.

Hoedanigheydt van het landt.

De uytsteekentheydt en voortreffelijckheydt van dit gewest en landt is soo groot, dat het byna voor geen van de noorderlijcke Landtschappen beswijckt. Het koorn wast hier in overvloet. Hier is een groote inkomst van tarwe en geerse, en geen gebreck van vee en beesten. Het telt dertigh steden onder sich, 1 *Cinan*, 2 *Changkieu*, 3 *Ceup'ing*, 4 *Chagxan*, 5 *Sinching*, 6 *Cihо*, 7 *Citung*, 8 *Ciyang*, 9 *Chichuen*, 10 *Jucching*, 11 *Linye*, 12 *Changc'ing*, 13 *Fiching*, 14 *Cingching*, 15 *Ling*, 16 *T'aigan* ⊙, 17 *Sintai*, 18 *Laiúú*, 19 *Te* ⊙, 20 *Tep'ing*, 21 *P'ingyuen*, 22 *Vuting* ⊙, 23 *Yangsin*, 24 *Haifung*, 25 *Loling*, 26 *Xangho*, 27 *Pin* ⊙, 28 *Licin*, 29 *Chenhoa*, 30 *P'uta'i*.

Voornaame bergen.

Hoang is een groote bergh, die by *Changkieu* begint, sich van daer tot aen *Cichuen* uytstreckt, en aen *Ceuping* eyndight. De bergh *Changpe* begint by de stad *Changxan*, en streckt sich uyt tot aen *Ceup'ing*, op de welck voornamelijck een kerck der afgoden is. *Tai* is een seer hooge en groote bergh by *Taigan*. De Sinesen maken die veertigh stadien hoogh, en seggen dat men op des selfs top, in 't eerste hanen-gekray, de son kan sien. In dit geberghte sijn veel holen, seer hooge toppen, en veel kercken der afgoden, met een ontellijck getal van Priesters, die daer byna op een selve wijse leven, als by ons de kluysenaers. By *Laiuu* is de bergh *Taxe*, daer yser uytgedolven wordt.

Wateren en vloeden.

De zee selve spoelt aen de landen der steden *Pin*, *Licin*, *Haifum*, en *Chenhoa*. Binnen de hooftstadt selve aen de westsijde, is de poel *Taming*, daer een gracht uyt komt, die sich tot aen *Choyng* streckt, welcke poel oock in de selve stadt is. Uyt dese twee poelen sijn de heele stadt deur verscheyde treffelijcke vaerten en grachten gemaeckt, die haer overal bevarelijck maken, en d'uytgang aen de poel *Cioxan* hebben, die buyten de stadt aen de noordsijde is.

De grootste poel is by *Changkieu*, *Peyun* genoemt, die overvloet van visschen, van de vrucht, die men *Linkio* heet, en van bloemen heeft, *Lien* geheeten, die ick elders beschrijf.

Aen de zuydsijde van *Cinan* telt men twee-en seventigh bronnen, van de welcken d'een, *Kiuto* genoemt, d'anderen in voortreffelijckheydt van water overtreft.

De vloet *Yo* vloeyt by *Changkieu*, en neemt sijn oorsprong daer by in 't geberghte *Hosien*.

De tweede stadt

YENCHEU.

Gelegenheydt.

't Landt van dese stadt was onder de Keyser *Yvus* in twee deelen gedeelt, van de welcke 't een aen 't Landtschap *Yencheu*, en 't ander aen *Siucheu* behoorde; in voegen dat het onder twee constellatien was, te weten, onder *Quei* en *Leu*. Maer 't is nu geheel tusschen de twee vermaerde vloeden *Ci* en de Geele vloet besloten, van de welcke de *Ci* dat van 't noorden, en d'ander dat van 't zuyden besproeyt. Het landt heeft veel aengename velden, boschachtige bergen, vischrijcke poelen en vloeden, is seer gebout, en heeft een liefelijcke lucht, en een gront, die van alle dingen vruchtbaer is. Het was eertijdts 't Koninckrijck *Lu*; en de hooftstadt wierd *Xanyang* genoemt. Sedert hebben de Koningen *Çu* dat ingenomen. De stam *Sunga* heeft haer *Taining* genoemt: maer sy heeft byna altijdt de hedendaeghsche naem van *Yencheu* behouden; en gebiedt over seven-en-twintigh steden, 1 *Yencheu*, 2 *Kioheu*, 3 *Niuyang*, 4 *Ceu*, 5 *T'eng*, 6 *Ye*, 7 *Kiuhiang*, 8 *Yutai*, 9 *Tan*, 10 *Chinguu*, 11 *Çao* ⊙, 12 *Çao*, 13 *Tingt'ao*, 14 *Cining* ⊙, 15 *Kiaciang*, 16 *Kiúye*, 17 *Kiunching*, 18 *Tungp'ing* ⊙, 19 *Venxang*, 20 *Tungo*, 21 *P'ingyn*, 22 *Jangco*, 23 *Xeuchang*, 24 *Yo* ⊙, 25 *T'anching*, 26 *Fi*, 27 *Suxui*. *Steden.*

Onder dese steden behoort ver d'eerste plaets aen *Cining*, die oock de hooftstadt selve in grootheydt, menighte van volck, overvloet van waren, en in achting en edelheydt overtreft, oft gelijck is, vermidts sy in 't midden van de vaert *Jun* gelegen is, daer alle schepen deur moeten, van de welcken sy tol eyscht, en daer oock vele waren van de kooplieden, die daer te samen komen, verhandelt worden.

Dese stadt is niet on-edel, vermidts sy een koning uyt de stam *Taiminga* gehadt heeft: maer 't gene, dat haer naer 't oordeel der Sinesen meest vermaert maeckt, is dat *Cungfutius*, dese soo vermaerde Philosooph,

ſooph, oft Wijsbegerige, in haer landt geboren is, te weten, in de ſtadt *Ceu*, daer veel kercken, aen ſijn naem gewijdt, ſijn, tot bewijs van een aengename geheugenis der nakomelingen. Daer ſijn voornamelijck vijftien, die ſoo aen hem, als aen andere helden, gewijdt ſijn, in de welcke men vele graven ſiet, daer onder dat van *Cungfutius* 't voornaemſte is.

Sy ſeggen dat het landt rontom *Kinhiang* goudt voortbrengt, en dat men daer in oude tijden goudt vergaderde, daer af de ſtadt de naem gekregen heeft: want *Kinhiang* beteekent ſoo veel, als goudt landt; doch het goudt wierd inſonderheydt uyt het geberghte *Kiuye* gegraven.

Voorname bergen. By *Kioheu* is de berg *Fang*, door de graven der ouders van *Cungfutius* vermaert. *Hing*, een bergh by *Ningyang*, word om de menighte der abricoſen dus genoemt. *Changping* is een geberght by de ſtadt *Ceu*, in 't welcke, gelijck ſommigen ſeggen, *Cungfutius* geboren is, in een ſtadt, die een ſelve naem, als de bergh had, daer de puynhoopen van d'oude ſtadt noch geſien worden. By de ſtadt *Ye* is 't geberghte *Kiun*, tamelijck aengenaem, en vol van dorpen. By *Tunping* is 't geberghte *Fung*, ſoo in boſſchen en ackers afgedeelt, dat het een ſeer ſchoone ſchildery vertoont, en de Sineſen dat by 't ſijde damaſt gelijcken.

Vloeden. By *Taigan* is d'oorſprong van de vloet *Veu*, van daer hy by *Ningyang* en *Venxang* voorby vloeyt. *Su* is een vloet by de ſtadt *Suxui*, daer hy ſijn oorſprong heeft, en de naem aen deſe ſtadt geeft, en daer na vloeyt hy deur de landen der ſteden van *Kioheu* en *Cining*.

Poelen. De poelen ſijn, 1 *Nanuang* by de ſtadt *Ven*, 2 *Toxan*, 3 *Faulius* by *Tingtao*, 4 *Leangxan* by *Tungping*, 5 *Lui*, dat is, de poel des donders, by de ſtadt *Cao*: want in 't midden is een ſteen, welcks lichaem een draeck, en welcks hooft een menſch vertoont. De Sineſen noemen hem de geeſt des donders, en ſchrijven dat, als men aen des ſelfs buyck ſlaet, daer 't geluyt van de donder uytkomt. Daer ſijn noch vele andere poelen van minder naem en achting. By *Ningyang* is oock de bron *Tao*, dat is, de bron des roovers, daer uyt *Cungfutius* eertijdts niet wilde drincken, ſchoon hy groote dorſt had, om dat hy 't roovers water genoemt wierd, ſoo groot een afkeer had hy oock van de namen der ſonden.

De derde ſtadt
TVNGCHANG.

Oude namen. 't GEweſt van de ſtadt *Tunchang* behoorde, ten tijden van de Keyſer *Yvus*, aen 't Landtſchap *Yencheu*, en ſtont onder de conſtellatien van *Guei* en *Xe*. In de tijdt der koningen wierd het ten deel aen *Ci*, ten deel aen *Guei*, en ten deel aen *Chao* toegeſchreven. De ſtam *Hana* noemde het *Ciyn*, en *Tanga Poping*: maer *Sunga* noemde de ſtadt ſelve *Pocheu*. Sy voert haer hedendaegſche naem van de ſtam *Ivena*, heeft een vlack en vruchtbaer landt, dat groote overvloet van alderhande vruchten voortbrengt, jae ſoodanigh, dat men daer geen gebreck van 't gene vindt, dat tot het gebruyck oft 't leven der menſchen nootſakelijck is. De zywormen ſpinnen hier een groote menighte van ſijde. De hooftſtadt ſelve, te weten *Tunchang*, is heerlijck en vermaert, en heeft gebiedt over achtien ſteden, 1 *Tunchang*, 2 *Tangye*, 3 *Poping*, *Steden.* 4 *Choangping*, 5 *Kieu*, 6 *Sin*, 7 *Cingping*, 8 *Keu*, 9 *Lincing* ⊙, 10 *Quont'ao*, 11 *Caot'ang* ⊙, 12 *Gen*, 13 *Hiacin*, 14 *Vuching*, 15 *Po* ⊙, 16 *Fan*, 17 *Quonching*, 18 *Choaching*.

Onder alle deſe ſteden munt *Lincing* in menighte van volck, in overvloet van dingen, in heerlijckheydt van gebouwen, en in vermaertheydt van koophandel uyt, en wijckt voor weynigh ſteden, die in 't geheele Keyſerrijck ſijn: want deſe ſtadt leght in een plaets, daer de vloet *Guei*, en de vaert *Jun* te ſamen komen; 't welck oorſaeck is dat de ſchepen en waren van byna geheel Sina daer aen komen, en dat daer van drie overſten tol en ſchatting van de waren gevordert wordt. Sy heeft vele heerlijcke gebouwen, en niet weynigh kercken; en daer *Heerlijcke toren.* by een toren buyten de wallen, die alle d'andere dingen, ſoo in heerlijckheydt, als in grootheydt van 't werck, overtreft. De gedaente daer af is acht-kant, en van de gront negen ſolderingen hoogh, en heeft recht opgaende tnegentigh ellebogen uyt de grontveſt, en de breette daer af paſt wel op de hooghte. Het buytenſte van de muur is van fijne porceleyne aerde, met haer naturelijcke beelden geſchildert en verçiert. Van binnen is de muur met marmer van verſcheyde verwen bekleedt, die ſoo effen en geſlepen is, dat ſy d'aengeſichten der ge-

ner, die daer in sien, vertoonen, even als een klare spiegel, insonderheydt als 't marmer swart is. Men klimt daer op langs een wentel-trap, die niet in 't midden van de toren, maer tusschen twee muren gemaeckt is, op de welcke men op alle solderingen kan gaen, en van daer naer de schoonste galderyen, van marmer gesneden, die vergulde ysere tralien hebben, de welcken de toren rontom çieren. Buyten de toren, aen de galderyen, en voornamelijck aen de top, hangen klocken en schellen, die soodanigh geschickt sijn, dat sy, van de wint bewogen, een soete toon af geven. Op de hooghste soldering is een afgodt, aen de welcke de toren gewijdt is, van vergult gegote koper gemaeckt. By dese toren siet men eenige kercken der afgoden, seer wonderlijck gebouwt, die lichtelijck nijt in d'oude gebouwen der Romeynen konnen ontsteeken. Dese toren is een van dese torens, die, gelijck ick geseght heb, waengelooffelijck van de Sinesen gesticht sijn, vermidts sy menen dat hun geluck en voorspoet daer in bestaet. Ick heb hier af een korte beschrijving gemaeckt, om dat ick self daer op geklommen ben, en alles met mijn oogen naerstighlijck aengeschout heb; en hoewel daer in Sina veel schoonder sijn, soo kan men hier uyt, als uyt de klaeu van de leeuw, van d'anderen gissen, dewijl sy ten meestendeel malkander gelijcken, en op een selve wijse gebouwt sijn.

Voorname bergen. Daer is onder anderen een voorname bergh, *Mingxe* genoemt, 't welck de steen des geluyts betekent. Hy leght niet verre van *Caotang*. Op de top van dit geberghte staet een pijler van hondert roeden hoogh, die met een vinger nauwelijcks aengeroert, geluyt gelijck een trommel geeft, daer af de bergh oock de naem heeft.

Vloeden. De vaert *Jun* snijdt het landt van dese stadt in 't midden deur, en valt te *Lincing* in de vloet *Guei*. De kaerten sullen 't overige, dat de vloeden betreft, aenwijsen. De stadt *Quoncking* heeft een poel, *Ho* genoemt, in de welcke de koning *Guei* eertijdts kranen met groote sorghvuldigheyd voedde. De Sinesen houden nu dese vogelen oock gaerne in huys, gelijck oock de herten: want, dewijl dese dieren lang leven, soo verhopen sy dat sy oock, als sy hen in huys hebben, en dickwijls aenschouwen, door der selver aenblasing, langer sullen leven.

De vierde stadt

CINGCHEU.

DE Keyser *Yvus* schreef het landt van de stadt *Cingcheu* aen 't Landtschap van de selve bynaem toe, en stelde dat onder de constellatien van *Hiú* en *Guei*. Het heeft onder de koningen *Ci* geweest. De stam *Hana* noemde het *Pehai*; en onder de stam *Sunga* wierd het *Chinhai* geheeten. De stam *Taiminga* is de stichter van de hedendaeghsche naem. Het heeft geen gebreck van bergen; maer de zee en vloeden maken 't vruchtbaer. Men vindt nauwelijcks elders grooter overvloet van noodtsakelijcke dingen, en die tot seer laege prijs. Daer is oock soo groot een overvloet van visschen, dat men alleenlijck van de vellen der *Squartien*, die sy gemenelijck *Segrin* noemen, groote winst krijgt. Men bespeurt d'edelheydt van de stadt ten minsten hier uyt, dat men daer een koning uyt de stam *Taiminga* gevonden heeft. Sy heeft gebiedt over veertien steden, 1 *Cingcheu*, 2 *Linchi*, 3 *Pohing*, 4 *Caoyven*, 5 *Logan*, 6 *Xeuquang*, 7 *Changlo*, 8 *Linkiu*, 9 *Gankiu*, 10 *Chuching*, 11 *Mungin*, 12 *Kiu o*, 13 *Ixúi*, 14 *Gechao*. *Steden.*

In dese plaetsen krijghtmen een steen uyt de maegh der koeyen, die van de Sinesen *Nieuhoang* genoemt wordt, dat is, het geel der koeyen, om dat hy ten meestendeel geel van verwe is. Hy verschilt echter in grootheydt, en is dickwijls soo groot als een gansen-ey, en echter niet soo vast en dicht als de steen Besoar, maer veel sachter; en wordt van de Sinesche Geneesmeesters meer gepresen, en gesocht. Men sou seggen dat hy in sacht krijt, maer dat geel en droogh is, bestaet. De Sinesen schrijven dat hy seer kout van hoedanigheydt is, en voornamelijck dienstigh om de sinckingen te verdrijven. Sy seggen oock, dat het stof daer af, in siedendt water geworpen, het selve terstont stil maeckt; en dat, als men 'er een weynigh kout waters op stort, daer een damp uyt koomt, en geswindelijck deur 't water tot op de gront dringt. Ick acht dit de selve steen, die van Bellonius, in 't derde boeck sijner vreemdigheden in 't 46 capittel, daer hy van de vleeschhouwers der Turcken spreekt, gal-steen genoemt word. D'Arabiers noemen dese steen *Haraczi*, gelijck de selve Schrijver seght. *Koe-steen.*

Het

Voornaame bergen. Het groote geberghte *Langsie* loopt tot aen *Chuching*, en streckt sich van daer oostwaerts tot aen de zee uyt. Men vindt daer in veel dorpen, van de Keyser *Xius* gebout; want hy sondt derwaerts dertigh duysent menschen, om dat te bevolcken, en te bewoonen. By *Yxui* is de bergh *Tapien*, welcks top, effen en vlack sijnde, een veldt van tnegentigh stadien vertoont.

Wateren. De zee bespoelt de steden *Logan*, *Xeúquan*, *Chuching*, *Gechao*, oft ten minsten der selver landen. De Sinesen schrijven, dat in de geburige eylanden een kruyt wast, het welck sy *Lungsin* noemen, dat aen de paerden, als sy 't eten, groote kracht en geswintheydt geeft. De vloet *Kopoi* heeft sijn oorsprong in 't geberghte *Y*, en vloeyt van daer deur de stadt *Kiú*.

De vijfde stadt

T E N G C H E V.

Gelegenheydt. HOewel het landt van de stadt *Tengcheu* ten meestendeel vast landt is, soo leght echter de stadt selve in een eylandt, tamelijck verre van 't vaste landt, daer een seer bequame haven, een groote vloot van Sina, en een maghtige besetting van Sinesen is, die in een bequame haven aen de zee-boesem *Çang* leght. Dese stadt heeft gebiedt over acht steden, welckers namen sijn, 1 *Tengcheu*, 2 *Hoang*, 3 *Foxan*, 4 *Leuhia*, 5 *Chaoyuen*, 6 *Laiyang*, 7 *Ninghai* ○, 8 *Venteng*. In *Yvus* verdeeling wierd dit gewest by 't landtschap *Cingcheu* getelt, en onder een selve constellatie, als 't voorgaende, gestelt. Het volck *Gaoy* heeft hier eertijdts gewoont, toen het den Sinesen noch niet onderworpen was, 't welck ten tijden van de stam *Hiaa* geschiedde. In de tijdt der Koningen behoorde het onder 't koninckrijck *Ci*. Het voert de hedendaeghsche naem van de stam *Tanga*. Hier sijn drie voortreffelijcke kercken. Maer 't gene, 't welck men hier wonderlijck vind, is dat het riedt daer vierkant is, tegen de gewoonte van de natuur, die dat ten meestendeel rondt maeckt. Men vindt hier een menighte van oesters, een leckere spijs voor de leckere menschen. Hier is oock de Koesteen *Nieuhoang*.

Voornaame bergen. *Tengheng* is een bergh, aen de noordsijde van *Tengcheu* gelegen, seer vermaert door de neêrlaegh, die de koning *Ci* van *Hansinius* ontfing. De bergh *Chifeu* by *Foxan* streckt sich als een enge hals in zee uyt. De bergh *Cheuy* leght oock aen de noordsijde van *Tengcheu*, en heeft naer de zee-kant een ronde steen, die van de Sinesen *Chu*, dat is, paerel, genoemt wordt.

Wateren. De zee spoelt naer 't oosten, westen en noorden aen de stadt *Tengcheu*. By *Laiyang* is de poel *Hiyang*. De bron *Hanuen* is een wonder van de natuur, daer gesamentlijck heet en kout water uytkoomt, van 't welck de bron de naem heeft, die by *Chaoyuen* gelegen is.

De seste stadt

L A I C H E V.

DE naem van dese stadt is van d'outste volcken *Lai* gesproten, die van de koningen *Ci* onder hun gehoorsaemheydt gebracht wierden. Na 't verdelgen der koningen heeft de stam *Hana* haer *Tunglai* genoemt, doch heeft byna altijdt seer vast de hedendaeghsche naem behouden. Het gewest van de stadt *Laicheu* leght op een zee-bergh, welcks drie sijden van de zee, en een sijde van de bergen besloten worden. Het heeft onder sich seven steden, 1 *Laicheu*, 2 *P'ingtu*, 3 *Vi*, 4 *Changye*, 5 *Kiao* ○, 6 *Caomie*, 7 *Cieme*. Men vint daer vijf voorname kercken, en daer rontom aen de strant vele vestingen. *Yvus* stelde dit gewest in een selve plaets, als de voorgaenden.

Treffelijcke bergen. *Hoang* is een bergh naer 't zuyden van de stadt *Laicheu*, en is aldus genoemt van een sekere maeght, aen de welcke men oock een kerck gewijdt heeft, ter gedachtenis van haer maeghdelijcke staet. Aen de strant van de zee, by de stadt *Kiao* is de bergh *Tachu*; en by *Cieme* is de bergh *Lao*, die naer de zee uyt loopt.

Wateren. De zee vloeyt van de noordtsijde in de stadt *Laicheu*, en streckt sich uyt tot aen de steden *Changye*, *Vi*, *Kiao*, en *Cieme*. Men vindt (om d'andere dingen voorby te gaen) niet meer dan twee vloeden, die aenmerckens-waerdigh sijn: d'eerste is *Kiao* by *Pingtu*, dus genoemt, als of men lijm-vloet seyde, om dat sijn water slijmigh en modderigh is: de tweede is de vloet *Vi* by *Caomie*, daer af *Hansinius* de loop stutte met sacken vol sandt, die hy daer in wierp, en dus den vyandt groote schade aen deê; gelijck ick breeder in mijn Kort begrijp verhael. By *P'ingtu* is een bron van seer schoon water, die *Seúyo* genoemt wordt.

Eylan-

Eylanden.

MEn telt in dit Landſchap oock eenige eylanden, die men in de kaert kan vinden. De voornaemſten ſijn deſe volgende, *Feúyeu* naer 't weſten, niet groot, maer echter heel gebout, 2 't eylandt *Tienheng* in de zee by *Caomie*. Dit is het eylandt, daer vijf hondert Philoſophen ſich ſelven in zee wierpen, om de haet van Keyſer *Xius* tot de geleertheydt, gelijck mijn Kort begrijp aenwijſt. 't Eylandt *Xamuen*, dat wel bevolckt is, is 't grootſte van alle, die in de zeeboeſem *Çang* ſijn, daer een ſeer bequame reê voor de ſchepen is, daer af men ſeer lichtelijck naer *Corea*, *Peking* en *Leäotung* over-varen kan. Deſe plaets is oock ſeer bequaem om groote reyſen aen te vangen. Sy ſchrijven oock dat het ſeer rijck van goudt is, en treffelijcke mijnen heeft, die echter bewaert worden, op dat niemandt daer delven ſou.

Veſtingen oft Schanſſen.

OVeral, daer de zee wat afwijckt, oft daer een reê voor de ſchepen is, voornamelijck aen de monden der vloeden, heeft men veſtingen geſticht, die dickwijls ſoo groot ſijn, dat ſy in menighte van volck veeltijdts tegen de groote ſteden niet beſwijcken. Der ſelver namen ſijn deſen, 1 *Ningcing*, 2 *Cinghai*, 3 *Chingxan*, 4 *Gueihai*, 5 *Sanxan*, 6 *Kixan*, 7 *Civenxan*, 8 *Mauan*, 9 *Siaoye*, 10 *Haiçang*, 11 *Punglai*, 12 *Chin*, 13 *Xechin*.

HET

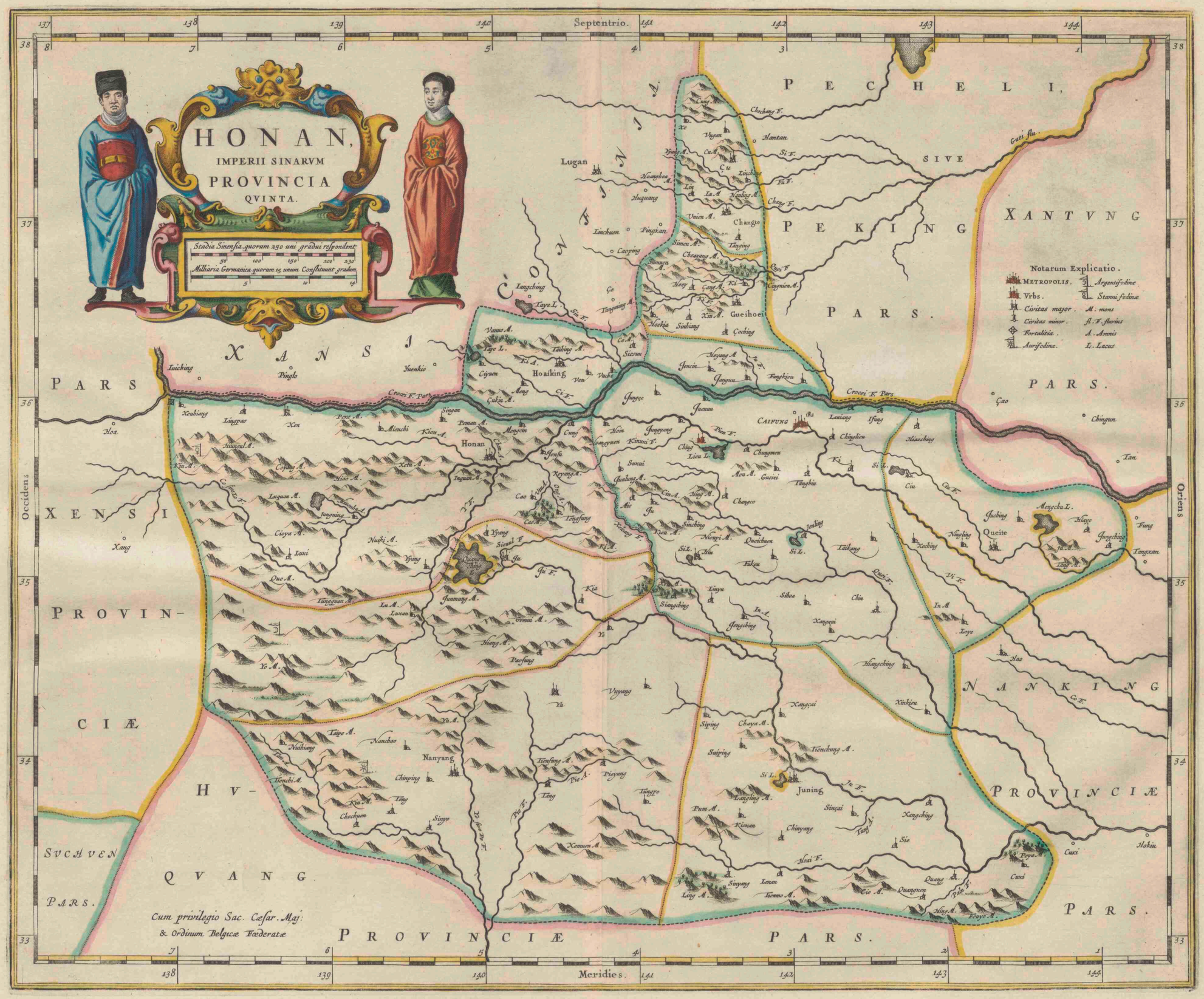
HONAN,
IMPERII SINARVM
PROVINCIA
QVINTA.
Stadia Sinensia quorum 250 uni gradui respondent.
Milliaria Germanica quorum 15 unum Constituunt gradum.
Septentrio.
Meridies.
Occidens
Oriens
PECHELI,
SIVE
PEKING
PARS.
XANTVNG
PARS.
XANSI
PARS
XENSI
PROVIN-
CIÆ
HV-
QVANG
PARS.
SVCHVEN
PARS.
PROVINCIÆ
PARS.
NANKING
PROVINCIÆ
PARS.
Notarum Explicatio.
METROPOLIS.
Vrbs.
Civitas major.
Civitas minor.
Fortalitia.
Aurifodinæ.
Argentifodinæ
Stanni fodinæ
M. mons
fl. F. fluvius
A. Amnis
L. Lacus
Lugan
Honan
Hoaiking
Gueihoei
Changte
CAIFUNG
Nanyang
Juning
Queite
Cum privilegio Sac. Cæsar. Maj:
& Ordinum Belgicæ Fœderatæ

HET VYFDE LANDTSCHAP

H O N A N.

Naem.

DE gelegenheyt van de plaets selve heeft de naem van *Honan* aen dit Landtschap gegeven; want dit beteekent aen het zuyderlijk deel van de vloet, vermidts het aen d'oever van de Geele vloedt gelegen is, die, recht van 't westen naer 't oosten vloeyende, dit van de lantschappen *Xansi* en *Peking* afscheyt, schoon het aen d'oostsijde eenige steden en landen heeft, die hun uytsicht naer *Peking* hebben. Des selfs grensen sijn, naer 't oosten en zuydoosten *Nancheli* oft *Nanking*: naer 't noorden en noordoosten *Pecheli* oft *Peking*, en aen eenige landen *Xantung*: naer 't zuyden en zuydwesten *Huquam*; en naer 't westen paelt het aen *Suchuen*, en 't overige aen *Xansi*.

Grensen.

De Sinesen versekeren dat dit Lantschap in 't midden van de weerelt gelegen is: want vermidts sy gelooven dat 'er nauwelijks andere landen buyten hun Sina te vinden sijn, en bespeuren dat dit Landtschap in 't midden van hun landt leght, soo geloven sy lichtelijck dat dit in 't midden van de weerelt is. Het heeft in seer oude tijden dickwijls de setel der Keysers geweest, daer toe het voor d'anderen verkosen wierd om 't gerijf van de Geele vloet, en om d'ongelooffelijcke aengenaemheyt en vruchtbaerheydt van 't gewest. Dit Lantschap streckt sich in de vlackte uyt, en heeft echter ruwe bergen, voornamelijck ter plaets, daer het sich meest westwaerts uytstreckt. Het landt is echter overal vruchtbaer, en nergens ongebout, behalven ter plaets, daer westwaerts wreede en ruwe bergen sijn. Men vindt veel bosschen op 't geberghte. De landen sijn seer vruchtbaer van tarwe, rijs, en van andere vruchten. Daer is oock geen minder macht van kleyn en groot vee. De lucht is daer soet en getempert, en maeckt een gesonde wooning in vele plaetsen. Het Landtschap is vol gepropt van groote en mindere steden, vlecken en dorpen, en soo besproeyt van vloeden en beeken, dat eenigh ander Landtschap nauwelijcks by dit geleken kan worden. Het ontfangt veel vloeden, die van elders komen, en heeft oock vele, die daer hun oorsprong hebben. Het brengt byna alderhande vruchten, die wy in Europa hebben, voort, en dit in soo groot een menighte, dat sy voor een seer laege prijs verkocht worden. Eyndelijck, het grimmelt in overvloet van dingen, die niet alleenlijck tot het leven noodtsakelijck, maer oock tot wellust dienstigh sijn; in voegen dat het geen wonder is dat het van de Sinesen hun speeltuyn genoemt wordt: want het oosterlijck deel daer af is soo vermakelijck, en wordt soo soghvuldighlijck gebout, dat men veel dagen lang kan reysen, als of men in een hof wandelde. Ick heb dieshalven somtijdts gedacht, dat, gelijck Italien de tuyn van Europa genoemt wordt, dit landtschap *Honan* oock eenighsins het Italien van dit uytterste Asia geheeten magh worden.

Edelheyt.

Vruchtbaerheyt.

Het boeck van Sina, 't welck het getal der menschen in sich begrijpt, telt in dit Landtschap vijf hondert negen-en-tachtigh duysent twee hondert ses-en-tnegentigh huysgesinnen, en een-en-vijftigh hondert duysent ses duysent twee hondert en seventigh mannen. De schatting van de tarwe oft rijs is vier-en-twintigh hondert duysent veertien duysent vier hondert en seven-en-seventigh sacken, van fijn lijnwaet ongewerckt drie-en-twintigh duysent vijf hondert en negen ponden, van verscheyde soorten van sijde negen duysent negen hondert en negen-en-vijftigh ponden, van katoenlijnwaet, 't welck daer echter niet veel is, drie hondert een-en-veertigh ponden, en twee-en-twintigh hondert duysent acht-en-tachtigh duysent seven hondert en vier-en-veertigh bundelen hooy voor des Konings paerden.

Schatting.

Dit Landtschap telt acht groote steden, en hondert mindere steden, behalven de vestingen en kasteelen, daer af wy op sijn plaets in 't besonder sullen spreken.

De eerste oft Hooftstadt

C A I F V N G.

DEse stadt was groot, rijck, wel bevolckt, en door de pracht van haer gebouwen vermaert: maer sy wierdt in 't jaer sestien hondert een-en-veertigh byna geheel van 't water verdelght, nae dat sy kloeckmoedighlijck een lang belegh van veel maenden tegen de weêrspannigen van de Keyser der Sinesen tegen gestaen hadt. Sy is echter weêr eenighsins in haer vorige glans gestelt. Dese stadt leght omtrent twee mijlen zuydwaerts van de Geele vloet, in een laege plaets, by de vloet *Pien*, die haer van 't oosten, zuyden en westen bespoelt, en een tack en arm van de Geele vloet is. En dewijl het water van de Geele vloet hooger is, dan de stad *Caifung* selve, soo heeft men groote en hooge dijcken van vierkante steen, drie hondert en meer stadien verre, gemaeckt, die 't water inhouden en bedwingen, en 't gevaer daer van afkeeren. Dese stadt sou geheel veyligh geweest hebben, soo de krijghslieden, die daer binnen waren, selven de dijcken niet hadden gebroken, om, gelijck sy waenden, de weêrspaltigen, die de stadt benauden, in 't water te doen verdrencken. Maer d'overvloejing en ondergang troffen de stadt selve, en met de stadt oock de kerck en de Priester van onse Societeyt.

De Keyser *Yvus* hadt het landt van dese stadt in twee Landtschappen gedeelt, en 't een deel aen 't Landtschap *Yen*, en 't ander aen 't Landtschap *Yu* toegewesen; en in deser voegen oock onder twee constellatien gestelt, te weten, onder *Kio* en *Cang*. Onder d'eerste Keyserlijcke stam *Hiaa* wierdt sy *Hiao* genoemt; en de Keyser *Chungtingus* van de selve stam voerde daer sijn setel. En hoewel de Keysers sedert van woonplaets verwisselt sijn, soo heeft echter dese stadt altijdt een koning gehadt, en een treffelijck koninckje uyt de stam *Taiminga*; en vele anderen van koninckliijcke afkomst hebben daer gewoont. In de tijdt der koningen *Guei* was sy 't hooft van 't koninckrijck, en wiert toen *Taleang* genoemt. Onder de stam *Tanga* wierd sy *Piencheu* geheeten. Onder *Utai* was sy 't hof van 't koninckrijck *Leang*, en wierd *Leangcheu* genoemt. Onder de stam *Kina* voerde sy de naem van *Nanking*, dat is, suyderlijck hof; en onder *Juena* die van *Pienleang*. Maer sy heeft tegenwoordigh haer naem van de stam *Taiminga*. Sy begrijpt in haer landt vier-en-dertigh steden, 1 *Caifung*, 2 *Chinlieu*, 3 *Ki*, 4 *Tunghiu*, 5 *Taikang*, 6 *Gueixi*, 7 *Gueichuen*, 8 *Jenlin*, 9 *Fukeu*, 10 *Chungmeu*, 11 *Jangúú*, 12 *Juenúú*, 13 *Fungkieú*, 14 *Jencin*, 15 *Laniang*, 16 *Chin* o, 17 *Xangxui*, 18 *Sihoa*, 19 *Hiangching*, 20 *Xinkieu*, 21 *Hiú* o, 22 *Linyú*, 23 *Siangching*, 24 *Jenching*, 25 *Changco*, 26 *Ju* o, 27 *Sinching*, 28 *Mie*, 29 *Ching* o, 30 *Jungyang*, 31 *Jungçe*, 32 *Hoin*, 33 *Súxúi*, 34 *Ifung*. Onder desen is *Sinching* vermaert, uyt oorsaeck van de geboorte van *Hoangtius* de tweede Keyser van Sina.

Oude namen.

De hooftstadt begrijpt in sich een ontellijcke menighte van prachtige gebouwen, torens, graven en hoven, en daer boven tien heerlijcke kercken, aen helden gewijdt. By de stadt *Chin* is een lusthof, met een muur besloten, en daer in paleysen, salen, en andere dingen, die tot vermaeck der oogen, en des geests behooren. Hier is oock een kamer, soo konstighlijck gemaeckt, dat sy door een gemaeckte koude alle hitte van de somer bespot.

Voornaame bergen.

Y is een seer vermakelijcke bergh binnen de wallen, door sijn hoven, bosschen en gemeene en besondere gebouwen vermaert. De bergh *Xeu* by *Siangching* wordt van de Sinesen seer hoogh gepresen, vermidts sy achten dat 'er in schoonheydt, in gedaente, (daer af sy seer waengelovigh onder hen sijn,) en in gelegenheydt geen in de heele weerelt gevonden wordt, die hier by te gelijcken is. Hy wordt d'eerste in de boeken van *Fungxui* gestelt, die van 't geluck en lot der bergen handelen.

De bergh *Kiçu* is by *Sinching*, daer men een hol siet, van *Hoangtius* verçiert, daer, gelijck sy seggen, de Keyser des somers gemenelijck woonde.

Wateren.

De vloeden *Kinxui*, *Pa*, *Ju*, de Geele vloet, *Xeleang*, *Pien* en anderen besproeyen 't landt van dese hooftstadt, en niet de vloeden van *Paaúi*. Daer sijn twee kleyne poelen *Si*, d'een westwaerts van de stadt *Hiu*, en d'ander by *Jenling*. Daer sijn noch twee andere seer kleyne poelen, *Lieu* genoemt, naer de wilgen, daer af sy overvloet hebben; d'een is by de stadt *Chin*, en d'ander by *Sinchin*.

Daer is oock de poel *Kinming*, of scheepsstrijd-plaets naer 't westen van de hooftstadt, van de Keyserlijcke stam *Sunga* geboût, om sich in de scheeps-strijden t'oeffenen.

nen. *Taiçungus* oeffende hier gemenelijck sijn krijgslieden. Dit is een seer vermakelijcke vloet, daer men veel paleysen en kercken der afgoden siet. Men siet hier overal vele marmer-steenen opgerecht, daer vaersen der Poëten, tot lof van de poel, ingesneden sijn. Daer sijn noch andere kleynder poelen, een daer af *Tungmuen* genoemt, uyt oorsaeck van de klaerheydt des waters, en om dat 'er geen mosch oft kruyt in wast. Hy is na aen de stadt *Chin*. De stadt *Chungmeu* begrijpt in haer gewest de poel *Putien*, de grootste van allen in dit Landt. Daer is oock een seer klare bron in 't geberghte van de stadt *Ju*.

De tweede stadt

Q V E I T E.

HEt heel gewest van dese stadt wordt naer 't noorden van de Geele vloet, en naer 't zuyden van de *Hoai*, twee seer groote vloeden, besloten. Haer edelheydt en voortreffelijckheydt is soo groot, dat sy nauwelijcks voor eenige stadt in dit Landtschap behoeft te wijcken. Sy is vermaert om haer vette gront, en gesonde lucht. Sy kreegh onder Keyser *Yvus* een selve deeling als de hooftstadt *Caitung*. Haer edelheydt blijckt ten minsten hier uyt, dat de koningen *Sung* in dese stadt hun koninckijcke setel gehadt hebben. In de tijdt der koningen was dit gewest onder de drie koningen *Ci*, *Çu* en *Quei* gedeelt. Maer de stam *Cina*, hen alle verdelght hebbende, noemde dit gewest *Xangkieu*, *Hana* gaf het de naem van *Ciuyang*, en *Sunga Ingtien*. Het voert de hedendaeghsche naem van de koningen *Utai*. Dit gewest heeft onder sich negen steden, die alle in overvloet van alles bloeyen, en rijck van volck sijn, 1 *Queite*, 2 *Ningling*, 3 *Loye*, 4 *Hiaye*, 5 *Jungching*, 6 *Júching*, 7 *Ciu* ⊙, 8 *Hiaoching*, 9 *Xeching*.

Hier sijn orangie-appelen van alderhande slagh, en insonderheydt uytmuntende granaten, van welckers overvloet en voortreffelijckheydt de leste stadt de naem van *Xeching* heeft, als oft men de wallen der granaet-appelen seyde. Op de poel *Nan*, naer 't zuyderlijck deel van de hooftstadt, is een brugh, van vierkante steen gemaekt, en een ander, die dese niet ongelijck is, buyten de wallen van de stadt *Jungching*. Men vindt hier drie kercken, aen helden gewijd, en heerlijcker dan d'anderen.

Dit gewest, dat seer vlack is, heeft weynigh en kleyne bergen, daer af men niets wonderlijck, dan alleenlijck de naem, by de Sinesche Landt-beschrijvers vindt. By *Loye* is de bergh *In*, en by *Jungching* de bergen *Tang* en *Yu*. *Voornaeme bergen.*

De Geele vloet, de vloeden *Pien* en *Ciu* besproeyen dit landt. Aen de zuydsijde van de stadt *Queite* is de poel *Nan*, die van een brugh, vele bogen hebbende, in twee deelen gedeelt word. Aen de westsijde van de stadt *Ciu* is de poel *Si*. De kleyne poel *Chokin* verdient oock lof, want daer by woonen veel werckers van sijde lakenen, die door de voortreffelijckheydt van 't water daer gelockt worden, van 't welck de sijde, en de fijnste draden, daer in gewaschen, een wonderlijcke glans krijgen, daer af de poel oock de naem heeft, vermidts het wassching van sijde damast beteekent. *Wateren.*

De derde stadt

C H A N G T E.

DEse stadt *Changte* leght in 't noorderlijckste deel van dit Landtschap, en wordt van de Landtschappen *Xansi* en *Peking* als in een enge hoeck gedruckt, dieshalven sy geen groote breedte beslaet. 't Landt is meestendeel vlack, vruchtbaer van gront, en vet van aerde. Het heeft weynigh bergen, die noch seer kleyn sijn. By de stadt *Çu* is 'er een, grooter dan d'anderen, de magneet, oft seyl-steen genoemt, naer de seyl-steen, die daer uytgedolven wordt. De Keyser *Yvus* heeft dit gewest aen het Landtschap *Ki* toegewesen, en dat onder de constellatien van *Xe* en *Pi* gestelt. In de tijden der koningen behoorde het aen het koninckrijck *Guei*. De stam *Cina* noemde het *Hantan*; en sedert wierdt de hooftstadt *Siangcheu* geheeten. De tegenwoordige naem heeft sy van *Utai*. In dit gewest word verscheyde slagh van 't beste alssem-kruyt gevonden. Hier is oock een visch, die van de Sinesen *Haiúl* visch genoemt wordt, dat is, kint van de visch; want als hy gevangen wordt, maeckt hy een gehuyl als van een schreyend kindt. Des selfs gestalte koomt met die van de krocodil over-een. Hy heeft een seer lange staert, en vier voeten. Des selfs vet, eens aen 't branden geraeckt, kan met geen water, oft door geen konst uytgeblusch't worden. Men telt hier seven *Wonderlijcke visch.*

kerc-

kercken : maer de gene naer de weſtſijde van de hooftſtadt, aen *Yvus* gewijd, overtreft d'anderen in pracht en grootheydt. Dit geweſt heeft in ſijn gebiedt ſeven ſteden, 1 *Changte*, 2 *Tangin*, 3 *Linchang*, 4 *Lin*, 5 *Çu* ⊙, 6 *Vugam*, 7 *Xe*.

Voornaame bergen. By *Tangin* is de bergh *Simeu*, uyt de welck de vloet *Tang* ſijn oorſprong heeft. De ſtadt *Lin* heeft de bergh *Yyang*, ſoo ſteyl en ruw, dat men ſwarelijck daer op kan klimmen. Op des ſelfs top is echter een vlackte, op de welcke vele, in tijdt van oorlogh, 't onweer daer af ontgaen. By de ſtadt *Çu* is de bergh *Çu*, op de welck de koning *Ci* veel goudts verborgen heeft, en alle de genen, die dat verborgen hadden, doot ſloegh, op dat ſy ſulcks niet ontdecken ſouden. Doch de ſoon van een deſer werck-lieden, noch een jongetje ſijnde, nam gemerck op de geheele ſaeck, en, groot geworden, droegh het goudt wech. Men delft hier oock de beſte ſeyl-ſteen.

Vloeden. De vloeden *Lo* en *Ganyang*, die oock *Von* genoemt wordt, gaet deur de ſtadt *Liu*, en verſchuylt ſich eenige ſtadien verre onder d'aerde, en barſt daer na weêr uyt.

De vierde ſtadt

G U E I H O E I.

DEſe hooftſtadt heeft onder de Keyſer *Yvus* een ſelve plaets gekregen, als de voorgaende. Sy leght aen de zuydſijde van *Changte*, aen de zuyderlijcke oever van de vloet *Guei*, die in 't landt van deſe ſtadt ſijn oorſprong neemt. Dit geweſt wijckt verre in vruchtbaerheydt voor d'andere landen, en heeft echter geen gebreck van nootſakelijcke dingen, uyt oorſaeck van 't gerijf der vloeden, ſchoon de gront anders ſandigh en weynigh vruchtbaer is. De hooftſtadt is edel door een koning uyt de ſtam *Taiminga*, die daer in ſijn ſetel gehadt heeft. Men telt hier ſeven heerlijcke kercken, aen helden gewijdt, en ſes ſteden, die daer recht ontfangen, 1 *Gueihoei*, 2 *Coching*, 3 *Sinhiang*, 4 *Hoekia*, 5 *Ki*, 6 *Hoei*.

Oude namen. De Keyſer *Uüus*, de ſnootſte Keyſer *Kieo* gedoot hebbende, die in deſe hooftſtadt ſijn hof hield, veranderde de naem van deſe ſtad, en noemde haer *Pinan*, en ſtelde *Cangxous* daer in tot koning. In de tijdt der koningen behoorde ſy aen de koningen *Guei*. Onder de ſtam *Cina* wierd ſy by de landen van *Hotung* getelt. De ſtam *Hana* noemde haer *Honui*, en *Sunga* gaf aen haer de naem van *Queicheu*. Sy voert de tegenwoordige naem van de ſtam *Taiminga*. Aen de zuydſijde van de hooftſtadt ſiet men een heerlijck en treffelijck gebou, op die plaets gebout, in de welcke Keyſer *Uüus* de groote Philoſooph *Liuvangus* ontmoette, welcks raden en deught hem hielpen om 't Keyſerrijck van Sina te verkrijgen.

De ſtadt *Ki* heeft niet verre van ſich het geberghte *Ki*, dat door ſijn ſchoone boſſchen vermakelijck is. Hier is oock de bergh *Cingnien*, in welcks hol een ſtaende water is; en indien men eenigh hairigh deel van 't lighaem daer in waſcht, ſoo word het terſtont kael. *Bergen.*

De vloet *Guei* vloeyt aen de noordſijde van de hooftſtadt, en heeft ſijn oorſprong in 't weſterlijck deel. *Vloeden.*

De vloet *Ki* vloeyt voorby de ſtadt *Ki*, aen de welcke hy de naem geeft.

De vijfde ſtadt

H O A I K I N G.

DE hooftſtadt *Hoaiking* heeft wel een ſeer kleyn landt, maer echter een ſoete en geſonde lucht, en vruchtbare gront. Naer 't noorden wordt het van de bergen, en naer 't zuyden van de Geele vloet beſloten. Hier in ſijn ſes ſteden, 1 *Hoaiking*, 2 *Ciyúen*, 3 *Sievúú*, 4 *Vuche*, 5 *Meng*, 6 *Ven*. In de deeling van de Keyſer *Yvus* behoorde dit geweſt aen 't Landtſchap *Ki*, onder de conſtellatien van *Xe* en *Pi*. De Keyſerlijcke ſtam *Xanga* heeft het *Kinui*, en de ſtam *Cheva Sanyven* genoemt. In de tijdt der koningen wierdt het nu *Guei*, dan *Quei*, en dan *Ching* geheeten. De ſtam *Cina* noemde het *Sanchuen*, *Hana Honui*, *Tanga Hoaicheu*, en *Taiminga Hoaiking*. In deſe ſtadt plagh een koning uyt de ſelve ſtam te woonen, daer door ſy edel en rijck geacht wiert. Men heeft hier drie vermaerde kercken, en wonderlijcke genees-middelen, die 't aen d'andere Lantſchappen meê deelt. *Ou de namen.*

De gracht van de ſtadt *Ciyúen* is oock een vijver, in de welcke ſich verſcheyde ſlagh van viſſchen onthouden. Daer is oock een heerlijck gebou, *Yehiang* genoemt, ter geheugenis van ſoodanigh een man, die, toen hy een gemalin trouwen ſou, dus, gelijck men ſeght, de hemel bad: *Ick bid om geen rijckdommen, oft welluſten, en daerom wil ick geen vrou trouwen; maer ick bid alleen-*

leenlijck om deughdelijcke sonen. Hy kreegh dan by dese vrou drie sonen, die alle groote Philosophen en Landtvooghden wierden.

Bergen. Aen de noordsijde van de hooftstadt is de bergh *Tai*, die eertijdts, een groot gedruys uytgevende, van malkander scheurde, en een hol van drie hondert roeden opende, uyt het welck slijmigh, vet en dick water vloeyt, ja soodanigh, dat het tot vele dingen, in plaets van olie, gebruyckt kan worden. De smaeck daer af is niet onaengenaem.

De bergh *Vanguo* schijnt een paleys, met bosschen en boomen bekleedt, en leght niet verre van de stadt *Ciyúen*.

Vloeden. De vloet *Ki* heeft sijn oorsprong in 't geberghte *Vanguo*, verschuylt sich daer nae onder d'aerde, maeckt sedert de poel *Taye*, en, daer uyt vloeyende, wordt de vloet *Ci* genoemt.

De seste stadt

H O N A N.

DEse stadt heeft de naem met het heele Landtschap gemeen. Sy leght aen de westsijde van de hooftstadt, aen de noorderlijcke oever van de vloet *Co*. De Sinesen willen dat dese het middel-punt, oft de navel der weerelt is, om dat sy in het midden van Sina leght. 't Omleggende landt heeft overvloet van bergen, en wijckt echter niet voor veel anderen in aengenaemheydt en vruchtbaerheydt der dingen. De hooftstadt selve is seer groot, en rijck van inwoonders, en heeft een koning uyt de stam *Taiminga* gehadt. Men vindt hier dertien vermaerde kercken, voor helden opgerecht, van de welcken d'een over de vloet *Co* is, aen d'oostsijde van de hooftstadt, onder de welcke de vloet, als onder 't gewelfsel van een brugh, deur vloeyt. Dese stadt heeft d'eerste Keyser van de stam *Sunga* aen de Sinesen gegeven. De Keyser *Yvus* heeft dese streeck landts aen 't landtschap *Yú* toegeschreven, en onder de constellatie van *Mao* gestelt. De Keyser *Vüs*, voorgenomen hebbende tegen de stam *Xanga* t'oorlogen, versorghde sich hier van wapenen, en van alle andere dingen. De stam *Cina* noemde haer *Sanchuen*, 't welck drie wateren betekent; want de hooftstadt selve leght warelijck tusschen drie vloeden. Sy voert de tegenwoordige naem van de stam *Hana*, die, uyt de noorderlijcke gewesten gedreven, tot dese stadt haer toevlucht nam, en daer in de Keyserlijcke setel stichte, die daer niet lang duerde. De koning *Guei* noemde dese stadt *Cocheú*, de stam *Tanga*, *Tungtu*, *Sunga Siking*, *Kina Kinchang*, maer *Taiminga* heeft haer de naem *Honan* weêr gegeven. Men vind in dit gewest veertien steden, welckers namen sijn, 1 *Honan*, 2 *Jensu*, 3 *Cung*, 4 *Mengcin*, 5 *Tyang*, 6 *Tengfung*, 7 *Jungning*, 8 *Singan*, 9 *Mienchi*, 10 *Cao*, 11 *Xen* ⊙, 12 *Lingpao*, 13 *Xeuhiang*, 14 *Luxi*.

Onder dese steden verdient *Tengfung* wel dat men daer niet soo geswindelijck overloopt, vermidts de Sinesen haer in het middel-punt, en in de navel van de weerelt stellen. Men siet daer binnen noch een groote regel, op een vlack stuck kopers in 't loot opgerecht, en in verscheyde deelen gedeelt, gelijck oock op de vlackte een getrocken lijn, oock in sijn deelen gedeelt, op welck gereetschap *Cheucungus*, dese groote Starre-kenner en Wis-konstenaer by de Sinesen, en eertijdts opperste bestierder van 't Rijck, de middagh-schaduw waernam, en daer uyt de hooghte van de Pool, en d'andere dingen, die men daer uyt bemercken kan, op-speurde. Hy leefde elf hondert en twintigh jaren voor Christus geboorte. Men siet hier oock een toren, op de welcke hy gemenelijck de loop en omkeer der starren ga sloegh, *Quonsing tai* genoemt, dat is, toren om de starren t'aenschouwen. Dese selve *Cheucungus* had toen alreê een besondere kennis van de naelt, en van de zeyl-steen, gelijck ick klarelijcker in mijn Kort begrijp der Sinesche historie vertoon.

Werck-tuygh, om de hooghte van de Pool door middel van de schaduw te meten.

Dit landt heeft vele en heerlijcke graven, en rondtom de wallen van de hooftstadt selve seer schoone tuynen, en vele vijvers. By de stadt *Xen*, in een groote kerck, siet men twaelf beelden, die op hun grontvesten staen, en van de Keyser *Xius* seer wonderlijck en konstigh gegoten sijn.

Bergen. Het groote geberghte *Pe mang* leght aen de noordsijde van de hooftstadt, en streckt sich van daer uyt deur de landen van *Jensu Cung* en *Mengcin*. *Iquan* is een dubbelde bergh, naer 't zuydwesten van de hooftstadt, daer de vloet *In*, als deur een poort, in 't midden deur vloeyt. By de stadt *Hiang* sijn de bergen *King*, uyt de welcken koper gedolven wordt: en sy schrijven dat de Keyser *Hoangtius* ter selve plaets het koper kreegh, van 't welck hy 't gereetschap van

ſijn huys, en van d'oorlogh maeckte. Dit is een der oudſte mijnen, daer af men geheugenis heeft.

Vloeden, en wateren.

Y is een vloet, die ſijn oorſprong in de bergen van de ſtadt *Luxi* heeft. *Lo* is een andere voorname vloet. Men vind noch veel andere vloeden, die niet ſeer vermaert ſijn. Aen d'ooſtſijde van de ſtadt *Jenſu* is een poel, die in de ſomer kout, en in de winter heet water heeft. *Ping* is een ſeer ſchoone bron, aen de zuydſijde van de hooftſtadt, by de welck men een ſtelling van ſteen gemaeckt heeft, op dat de nieusgierigen hem beter ſouden konnen aenſchouwen.

De ſevende ſtadt

N A N Y A N G.

DEſe hooftſtadt *Nanyang*, die een der voornaemſten is, leght aen de weſtſijde van de vloet *Yo*, ſoo vruchtbaer en overvloedigh van alle dingen, en ſoo vermaert, als eenigh landt van Sina. Men vind hier dertien ſteden, 1 *Nanyang*, 2 *Chinp'ing*, 3 *Tang*, 4 *Pieyang*, 5 *T'ungpe*, 6 *Nanchao*, 7 *Tengo*, 8 *Nuihiang*, 9 *Sinye*, 10 *Chechuen*, 11 *Yu* ⊙, 12 *Vuyang*, 13 *Ye*. Dit landt is rontom met bergen en vloeden beſloten, en van groot belang tot de bewarenis van 't Sineſche Rijck: want het heeft ſoo groote overvloet van leef-middelen, dat het oock met gemack groote heyren van nootwendige dingen verſorgen kan. De Keyſer *Yvus* ſchreef het aen 't landtſchap *Jú* toe, en wilde dat 'et onder de conſtellatie van *Chang* ſou ſijn. Het was in ſeer oude tijden een eyge koninckrijck van de ſtam *Hiaa*, eer ſy 't Keyſerrijck aen ſich trock. Onder de ſtam *Cheva* wierdt het *Xinpe* genoemt. Sedert hebben de koningen *Çu* dat beſeten, en daer na *Han*. Het voert de tegenwoordige naem van de ſtam *Cina*; en *Sunga* en *Tanga* hebben 't *Voncheu* geheeten. Deſe hooftſtadt is wel bevolckt, en rijck van ſchatten, en brengt voort 't gene wy hier voor verhaelt hebben, azur-ſteen, en een ſlagh van ſlangen, met een geſpickelde huyt, en met witte plecken onderſcheyden. De Geneesmeeſters gebruycken deſe ſlang, in een vles wijns geweekt, tegen de beroertheydt. Men vindt hier oock vele heerlijcke gebouwen, en negen kercken, aen helden gewijdt. Een koning uyt de ſtam *Taiminga* heeft hier oock ſijn wooning gehadt; 't welck de ſtadt ſeer vermaert heeft gemaeckt.

Wonderlijcke ſlang.

Aen de noordſijde van de hooftſtadt is 't geberghte *Yu*, in 't welck ſes-en-dertigh ſtaende wateren gevonden worden. By *Nuihiang* begint het geberghte *Taipe*, het welck tot aen *Chechuen* reyckt. Daer is oock 't geberghte *Tienchi*, daer een poel is, welcks water wonderlijck goedt is om de ſieckten van 't herte te geneſen. *Bergen.*

De vloeden *Yo* oft *Pe*, *Pie*, *Chi* en *Hoai* maken dit geweſt heel vruchtbaer. Maer 't gene, 't welck met meer reden verwondering veroorſaeckt, is de vloet *Tan*, die by *Nuihiang* vloeyt, in de welcke heel roode viſſchen gevonden worden, die alleenlijck in 't begin van de ſomer verſchijnen, en gevangen worden, en ſich in d'andere tijden van 't jaer verſchuylen. De Sineſen ſchrijven en verdichten dat, ſoo men de voeten met het bloet van deſe viſſchen wreef, men lichtelijck op 't water ſou konnen gaen. Doch ick laet het geloof van deſe en diergelijcke dingen aen de ſchrijvers. Ick, wat my aengaet, heb dit landt nooit geſien, en dieshalven kan ick niets ſeker daer af ſeggen. Sy voegen hier noch by dat, indien men dan 't water beroerde, alle deſe viſſchen terſtont boven 't water ſouden komen, en de geheele vloet root en vlammigh maken; daer af hy de naem van *Tan* voert, dat root betekent. *Vloeden.*

By de ſtadt *Teng* is een kleyn eylandt, *Pehoa* genoemt, dat is, van alle bloemen, daer op een paleys is, tot vermaking van de geeſt gemaeckt.

By *Nuihiang* is een bron, welcks water by de Sineſen in hooge achting is, om dat men gelooft dat het den menſch lang doet leven.

De achtſte ſtadt

J U N I N G.

HEt geweſt van deſe ſtadt leght aen d'oever van de poel *Co*, als men ooſtwaerts aengaet. Het is naer 't noorden van bergen, en naer 't zuyden van de vloet *Hoei* beſloten. Hier waſt het koſtelijck kruyt *Cha*, 't welck de Sineſen noyt genoegh konnen prijſen, en dat ſy dagelijcks gebruycken; gelijck ick elders breeder beſchrijf. *Yvus* ſtelde dit geweſt onder een ſelve Landtſchap, als 't voorgaende, en voornamelijck onder drie conſtellatien, naer de verſcheyde deelen van 't landt, te weten, onder *Kio*, *Kang* en *Ti*. In de tijdt

der

der koningen behoorde een gedeelte daer af onder de koning *Çai*, en 't ander onder de koning *Xin*. De ſtam *Cina* noemde dat *Sanchuen*, en *Hana Junam*, om dat het aen de zuydſijde van de vloet leght. De ſtam *Tanga* heeft het *Cai cheu*, en de ſtam *Sunga Hoaikang* geheeten. De ſtam *Taiminga* heeft het de naem, die 't van *Juena* gekregen hadt, beveſtight, en laten houden: en hier heeft oock een koning uyt koninckklijck bloet gewoont. Men telt hier acht kercken, aen helden gewijdt, en veertien ſteden, daer 't over heerſcht, 1 *Juning*, 2 *Xangçai*, 3 *Sip'ing*, 4 *Sinçai*, 5 *Siúp'ing*, 6 *Chinyang*, 7 *Sinyang*⊙, 8 *Loxan*, 9 *Kioxan*, 10 *Quango*, 11 *Quangxan*, 12 *Cuxi*, 13 *Sie*, 14 *Xangching*.

Bergen. *Tienchung* is een bergh aen de noordſijde van *Juning*, die ſy oock 't middel-punt der weerelt noemen.

By *Sinyang* is een ſeer hooge en vermakelijcke bergh. Men heeft dickwijls aengemerckt, dat, ſoo dickwijls als de wolcken des ſelfs top bedecken, het ſekerlijck in korte tijdt ſal regenen.

Hing is een bergh by *Quangxan*, die ſijn naem van de pruymboomen heeft, de welcke daer in overvloet ſijn.

Vloeden. De vloet *Ming* heeft ſijn oorſprong in 't geberghte by *Sinyang*.

De vloet *Pelu* oft *Pie* vloeyt deur de ſtadt *Quang*. *Ju* is een vloet, daer af een ſtadt de naem heeft. Aen de weſtſijde van de hooftſtadt is de poel *Si*, aengenaem en vermakelijck om t'aenſchouwen, en vermaert door twee gebouwen, daer op getimmert tot onthaling en vermaeck der burgers.

De groote ſtadt JU.

DEſe plaets heeft by de Sineſen noch de naem en waerdigheydt van een hooftſtadt niet verdient, ſchoon ſy in voortreffelijckheydt van landt, en vruchtbaerheydt van gront met veel hooftſteden gelijck is. Sy gebiedt echter over vijf ſteden, namelijck, 1 *Ju*⊙, 2 *Luxan*, 3 *Kia*, 4 *Paofung*, 5 *Yyang*. Sy leght ſelve aen de noordſijde van de vloet *Ju*, daer af ſy de naem heeft, welcks oorſprong oock niet verre daer af is. Onder de Keyſer *Yvus* behoorde ſy aen 't Landtſchap *Ju*, onder de conſtellatie van *Chang*. In de tijdt der koningen ſtont ſy onder de koning *Han*, en behoorde ſedert aen *Honan*. De ſtam *Tanga* noemde haer *Linju*, en de ſtam *Taiminga* ſteldeſe onder haer eyge recht, en noemdeſe *Ju*.

De bergh *Lu* leght by een ſtadt van gelijcke naem, die van de bergh dus genoemt wordt. *Bergen.*

Aen de weſtſijde van de hooftſtadt *Ju* is een poel van hondert ſtadien; en naer het zuydweſten is een bron van heet water, daer af hy *Ven* genoemt wordt. *Vloeden.*

De vloet *Sien* heeft ſijn oorſprong in het geberghte *Ki*, by de ſtadt *Tengfung*.

HET SESTE LANDTSCHAP

SUCHUEN.

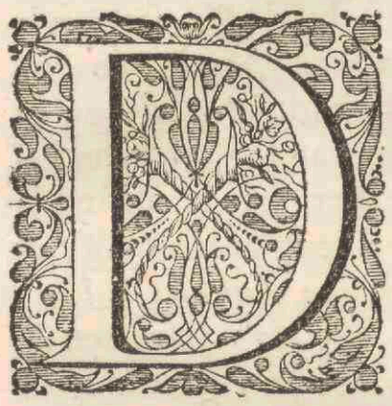

Dit Landtſchap, dat men gemeenelijck *Suchuen*, dat is, vier wateren, noemt, is ſeer groot, en wijckt voor geen ander Landtſchap, 't ſy in grootheydt, oft in overvloet van dingen. De groote vloet *Kiang* ſnijdt dit in 't midden deur; en dieshalven magh 't een deel daer af het noorderlijck, en 't ander 't zuyderlijck genoemt worden. Dit Landtſchap is nader aen Indien, en verſchilt oock niet veel in ſeden met d'Indianen. Het wort door een gedurige reecks der Damaſeſche bergen van 't koninckrijck *Tibet* afgeſcheyden; en heeft geen gebreck van bergen en wateren. Het beſluyt dickwijls in ſich oock vermakelijcke vlackten, en velden, die den menſch ſchijnen toe te lachen; en is ſeer vruchtbaer van alle dingen, die tot onderhouding van 't leven nootſakelijck ſijn. Het vloeyt oock over van ſijde, en van de beſte genees-middelen, ſoo van kruyden, als van dingen, die uyt de mijnen komen, de welcken gemenelijck van daer tot ons gevoert worden. D'oprechte Sineſche wortel wordt in dit Landtſchap alleen gevonden, maer men vindt de wilde overal. Deſe beyde worden van de Sineſen *Folin* genoemt. Maer byna alleen de wilde wordt tot ons gebracht, welcks pit van binnen in eeniger wijſe met root geverwt is. Sy wordt echter niet ſoo groot, als de rechte Sineſche wortel, en is niet ſoo groot van krachten, ſchoon ſy niet geheel van des ſelfs kracht berooft is. Maer de ware wortel, gelijck ick geſeght heb, groeit alleen in dit Landſchap, en dit in d'aerde ſelve, byna gelijck de Hollandtſche aerd-akers, oft gelijck by d'Indianen de Pataten gemenelijck waſſen en voort-ſpruyten, inſonderheydt in d'oude boſſchen der pijn-boomen; en dieshalven ſchrijven ſy dat deſe wortel uyt het lijm, oft peck van de pijn-boom voortkoomt, 't welck op d'aerde gevallen, wortelen ſchiet, en een kruydt wordt, dat een groot ſtuck weeghs langs d'aerde kruypt, en terſtont dicke wortels in d'aerde ſchiet, jae dickwijls ſoo dick word, als een kindts-hooft, en van gedaente gelijck de Indiaenſche noten, die wy kokus-noten noemen. De ſchors ſchilt oock niet veel van koleur, ſchoon ſy niet ſoo hard en dick is, maer veel ſachter en dunder. Onder de ſchors is een noot, oft wit en bol vleeſch, 't welck by de Sineſen in hooge achting is, en van hen in hun genees-middelen gebruyckt wordt; hoewel ſy, als ſy deſe wortel niet hebben, de wilde oock niet verſmaden, maer die is niet ſoo goedt van wercking.

Gelegenheydt.

Radix Sina, oft Sineſche wortel.

Het Rheubarbar van dit Landtſchap is oock het treffelijckſte; en het volck van *Tibet* en *Mogor*, dat in dit Landtſchap handelt, brengt het gemenelijck van daer tot ons. De voornaemſten onder hen ſijn de prieſters der afgoden, die van d'Indianen *Lama* genoemt worden. Eenige vaders van onſe Societeyt hebben hier ſommige van deſe gevonden, die *Suratte*, *Goa*, en een groot deel van het naeſte Indien beſocht, en kennis aen de Portugeſen hadden. Hier is oock groote overvloet van tweederhande amber, namelijck van geele, gelijck Polen aen ons ſendt, en voornamelijck van root. Sommigen achten dat dit uyt het geſuyvert mergh der pijn-boomen ſijn oorſprong heeft, en door lanckheydt van tijdt hard en deurſichtigh wordt. Ick ſelf heb geſien dat de Sineſen ſeer konſtelijck van peck oft hars amber koockten, en die verkochten, de welcke ſoo ſchoon was, dat ſy de rechte amber overtrof. D'aentrecking van ſtroo, oft van eenige andere lichte en drooge dingen is geen ſekere proef van de ware en onvervalſchte amber: want dit nagemaeckte, door konſt toe-geſtelt, heeft oock een aentreckende kracht, ſoo het gebroken wordt. Ghy ſult in de beſchrijving van yder hooftſtadt al 't gene ſien, dat in dit Landtſchap aenmerckelijck is.

Rheubarbar.

Amber.

De grenſen van dit groot Landtſchap ſijn, naer 't ooſten *Huquang*, naer 't zuydooſten *Queicheu*, naer 't noordtooſten en noorden *Xenſi*, naer 't noordweſten de volcken van *Coninguangi*, en *Kiang*, oft deſe landen, in de welcke M. Paulus Venetus

Grenſen.

Prieſter

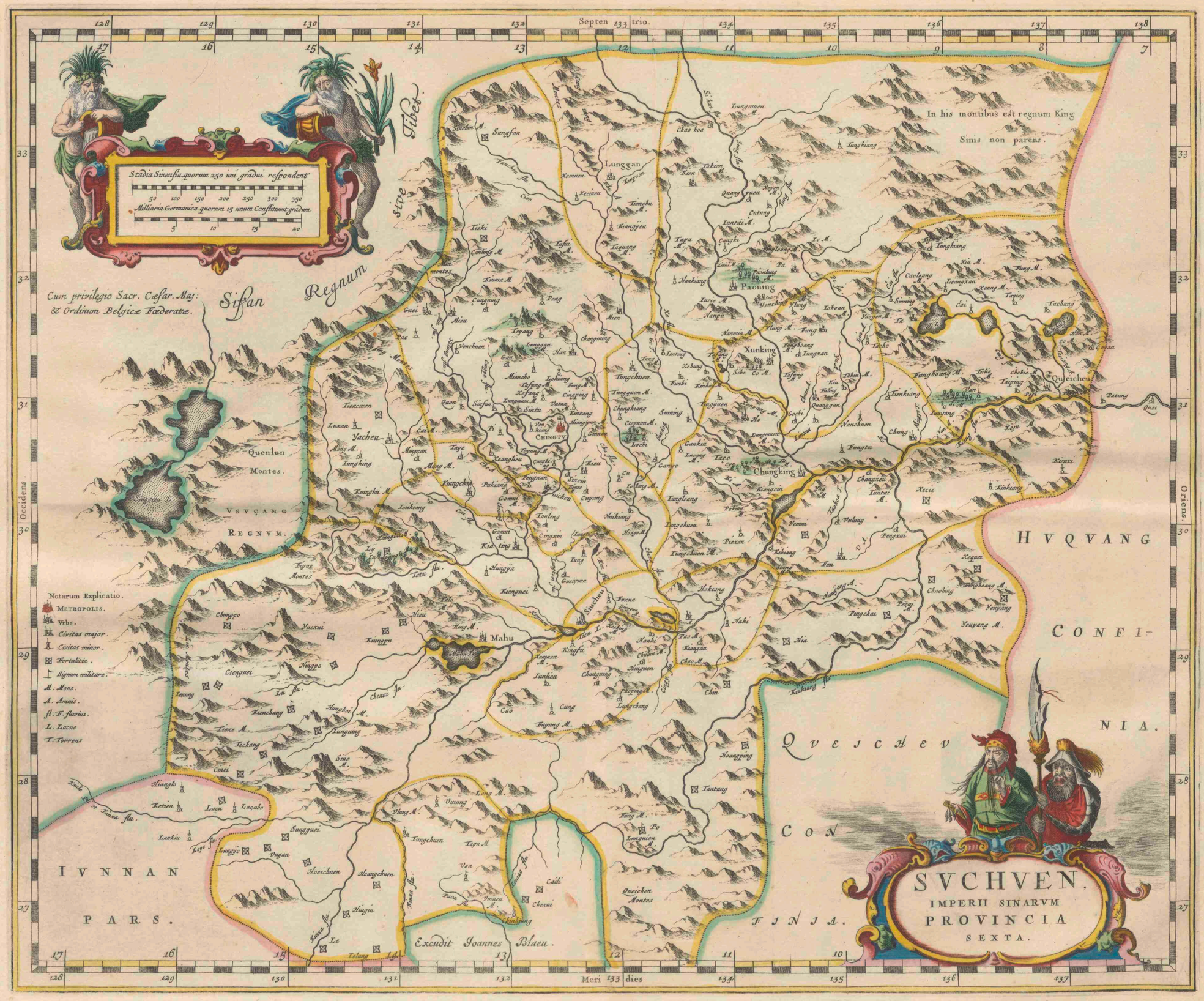
SVCHVEN.
IMPERII SINARVM
PROVINCIA
SEXTA.
Cum privilegio Sacr. Cæsar. Maj:
& Ordinum Belgicæ Fœderatæ.
Stadia Sinensia quorum 250 uni gradui respondent
Milliaria Germanica quorum 15 unum Constituunt gradum.
Notarum Explicatio.
METROPOLIS.
Vrbs.
Civitas major.
Civitas minor.
Fortalitia.
Signum militare.
M. Mons.
A. Annis.
fl. F. fluvius.
L. Lacus
T. Torrens
Septentrio.
Meridies
Occidens.
Oriens.
Sifan
Regnum
Tibet.
Quenlun
Montes.
VSVÇANG
REGNVM.
IVNNAN
PARS.
HVQVANG
CONFINIA.
QVEICHEV
CONFINIA.
In his montibus est regnum King
Sinis non parens.
Lunggan
Paoning
Xunking
Chungking
Queicheu
Yacheu
Mahu
Excudit Joannes Blaeu.

Priester Joan stelt, die van de Sinesen *Sifan* genoemt worden. Naer 't westen is *Tibet*; en in 't uytterste zuyderlijck deel raeckt het aen 't Lantschap *Junnan*. 't Geheele Lantschap besluyt in sich acht hooftsteden, en, behalven vier krijghs-steden, hondert en vier-en-twintigh steden, sonder noch de mindere plaetsen en vestingen. Het boeck, 't welck de naem van telling der Sinesen voert, telt in dit Landtschap vier hondert vier-en-sestigh duysent een hondert negen-en-twintigh gesinnen, en twee-en-twintigh hondert duysent vier duysent een hondert en seventigh mannen, schoon het minste deel van dit Landtschap in dit boeck getelt wordt, om dat het van krijghs-lieden overvloeyt, van de welcken hier geen gewagh gemaeckt wordt. De schatting van de rijs bestaet in een-en-sestigh hondert duysent ses duysent ses hondert en sestigh sacken, van de gemaeckte en ongemaeckte sijde in ses duysent drie hondert en negen-en-dertigh ponden, van katoen in vier-en-seventigh duysent acht hondert een-en-vijftigh ponden, van sout in hondert negen-en-veertigh duysent een hondert seven-en-seventigh gewichten, behalven noch de tollen, die in dit Landtschap op twee tolplaetsen ontfangen worden.

Schatting.

Xius, d'eerste van de stam *Cina*, bracht dit gewest onder de heerschappy van Sina, omtrent twee hondert en vijftigh jaren voor Christus geboorte, gelijck ick in mijn Kort begrijp der historien aenwijs. Want daer waren toen twee heeren uyt het bloet des Keysers *Hoangtius*, *Pa* en *Cho* genoemt, die, onder de stam *Hiäa* weêrspaltigh geworden, sedert noyt het Sinesche Rijck onderworpen waren, als onder *Xius*.

In dit geheel Landtschap wordt overal een groote menighte van yser uytgedolven, gelijck oock van tin en loodt. Men vindt hier oock seer schoone seyl-steen. Maer 't gene, 't welck in de heele weerelt vreemt schijnt, is dat hier in de bergen sout-putten sijn, uyt de welcke 't geheele Landtschap van sout versorght wordt. Seker, een groot bewijs van de goddelijcke voorsorgh voor die menschen, dewijl dit deel van Sina seer verre van de zee afgelegen is, en niet, dan met groot ongemack, sout van elders kan halen. Dese putten sijn somtijdts over de hondert schreden diep, in gebouwde bergen, en in een soete gront. De mont van dese putten is nauwelijcks drie oft vier palmen wijdt. Sy boren dit sout daer uyt met een ysere handt, die, in d'aerde geset, door sijn gewicht en vingeren daer deur dringt, en daer na trecken sy aen een touw, door 't welck de hant, door een besondere konst, sich self sluyt, en d'aerde vat, die sy uyt de put trecken, tot dat sy soute aerde en water vinden. Sy scheppen dan dit water met een vat, dat sy neêr laten sacken. Dit vat heeft een kleyn gaetje op de bodem, 't welk, leegh sijnde, van 't indringend water geopent wordt; maer als 't vol is, en met het tou opgehaelt wordt, dan stopt het gat sich selve; en dus treckt men 't soute water daer uyt, dat, in 't vuur gekoockt, de waterachtige vocht van sich drijft, en seer wit sout op de gront laet, 't welck echter een weynigh soeter, als het zee-sout is.

Sout-putten.

De Societeyt Jesu is oock in dit Landtschap, dat van alle de Sinesche Lantschappen meest naer 't westen leght, deurgedrongen, in welcks opperste hooftstadt twee Priesters waren, die met groote naerstigheydt voor de Christenen, daer sijnde, arbeydden. Maer in dese leste oorlogen is de geheele hooftstadt, jae oock 't gantsche Landtschap verwoest, en de vaders waren dieshalven gedwongen elders te vertrecken, die oock op een sonderlinge wijse, onder soo veel moorden en bloetstortingen, daer sy ongeschonden uytquamen, behouden sijn: doch sy meenen, indien Godt het toelaet, weêr derwaerts te keeren. In dit Landschap, op seer hooge bergen, naer 't noordooften, daer 't aen 't Landtschap *Honan* gevoeght is, leght het koninckrijck *King*, dat sijn eyge recht heeft, en geensins onder de Keyser van Sina staet, en alleenlijck uyt eerbiedigheydt de kroon en koninckrijcke tekenen van de Sinesche Oppervorst ontfangt. Voorts, dese bergh-woonders willen geensins toelaten dat de Sinesen binnen hun geberghte komen. Ick noem dit koninckrijck *King*, om dat het van 't volck *King*, en van de volcken der geburige gewesten, uyt het Lantschap *Huquang* vluchtende, gesticht is, die, de beroerten van d'oorlogh, en de baldadigheydt der krijgslieden schuwende, in de tijdt der koningen, op 't eynde van de stam *Cheva*, dit seer hooge geberghte innamen. Hier sijn oock aengename dalen, en wel-geboude velden. Hier woonen landtbouwers, die, van de beroovingen der vyanden seker, tusschen de klippen en steenen (ô groote schande!) veyliger sijn dan onder de menschen; soo is daer oock den eenen mensch des anders wolf.

't Koninkrijk King.

D'eerste oft opper Hooftstadt CHINGTU.

DEse opper Hooftstadt overtreft d'anderen, die minder in grootheydt, in pracht van gebouwen, en in rijckheydt van volck sijn. Sy is oock een rijcke koopstadt, en heeft, om vermaerder te sijn, oock een koning uyt de stam *Taiminga* gehadt, die alleenlijck in grootheyd van heerschappy, en in d'eernaem van 't Keyserrijck voor de Keyser weeck, en voorts met een koninckklijcke pracht en waerdigheydt heerschte. Sijn paleys, dat vier Italiaensche mijlen in sijn omkring had, was in 't midden van de stadt, en met vier poorten verçiert. Daer voor, naer de zuydsijde, was een ruyme straet, met veel steene bogen verçiert, die heerlijck gemaeckt waren. Dese stadt is heel met water afgedeelt, en overal van bevarelijcke grachten deurgesneden, daer veel steene bruggen over gebout sijn, en de wallen der grachten sijn van vierkante gehouwe steen opgehaelt. Men telt hier seven kercken, aen helden gewijdt, en een, *Cho* genoemt, aen de koning *Çançungo* geheylight, ter geheugenis van dat hy hen de konst van lijnwaet te wercken, en sijdwormen te queeken, geleert heeft.

Sy was eertijdts, eer sy onder 't Rijck van Sina stont, de woon-stadt der koningen *Cho*; de stam *Hana* noemde haer *Quanghan*, en hield eenige tijdt haer Keyserlijcke setel daer binnen. Sy voert haer tegenwoordige naem van de koningen *Cyn*. De stam *Tanga* heeft haer *Kiennan* geheeten. Dese stadt leght in een eylandt, 't welck van de vloeden gemaeckt wordt. Het landt is ten deel heel vlack, en ten deel berghachtigh. De gront is soo vruchtbaer, dat men geen deel daer af ongebouwt laet. De velden sijn overal van water besproeyt, dat door grachten oft door de natuur daer gebracht is, voornamelijck naer 't oosten, daer deur een seer vermakelijcke vlackte een wegh van drie dagh-reysen is; in welcke wegh men over meer dan hondert stene bruggen moet gaen, die alle op vele bogen steunen.

Steden. Dese hooftstadt gebiedt over dertigh steden, 1 *Chingtu*, 2 *Xoanglieu*, 3 *Venkiang*, 4 *Sinfan*, 5 *Sintu*, 6 *Kinfang*, 7 *Ginxeu*, 8 *Cingping*, 9 *Pi*, 10 *Çiu*, 11 *Nuikiang*, 12 *Quon*, 13 *Peng*, 14 *Cungning*, 15 *Gan*, 16 *Kien* ⊙, 17 *Cuyang*, 18 *Çungking*, 19 *Sincin*, 20 *Han* ⊙, 21 *Xefang*, 22 *Miencho*, 23 *Teyang*, 24 *Mien* ⊙, 25 *Changming*, 26 *Lokiang*, 27 *Mieu* ⊙, 28 *Venchuen*, 29 *Guei* ⊙, 30 *Pao*.

In dese hooftstadt is een wonderlijcke saeck, die waerdigh om t'aenschouwen is. *Vreemde vogel.* Een sekere vogel, van de Sinesen *Tunghoafung* geheeten, heeft een beck soo root als vermiljoen; en de groote verscheydenheyt sijner verwen treckt yder in verwondering op. Hy groeyt uyt een bloem, *Tunghoa* genoemt, daer af dit vogeltje een selve naem als de moeder heeft. Hy leeft soo lang, als de bloem duert; ja hy schijnt een levendige en vliegende bloem, soo wel gelijckt hy de bloem in schoonheydt, en in de korte tijdt van sijn bloeyen.

By de stadt *Çu* is de hooge bergh *Jeking*, *Bergen.* die tot boven de wolcken stijght. By de stadt *Quon* begint het geberghte *Cingching*, en beslaet meer dan duysent stadien landts. Dit geberghte word by de Sinesen voor 't vijfde onder de voornaemsten getelt. Sy verdichten dat de *Xinsien*, dat is, d'onsterffelijcke menschen, daer te samen komen. De stadt *Gan* heeft by sich het geberghte *Lunggan*, dat door sijn bosschen en bronnen vermakelijck is. Men siet hier de puynhoopen van 't paleys der koningen *Cho*, die daer gemenelijck des somers hof hielden, om de hitte te schuwen. By de stadt *Cungking* is een bergh, *Toyúng* genoemt, in de welcke Simmen gevonden worden, die in grootheydt en gestalte de mensch seer wel gelijcken, en de vrouwen beminnen, en, als sy macht hebben, hen pogen tot onkuysheydt te verrucken. Dicht by de stadt *Xefang* is een seer hooge bergh *Tafung*, die tot aen de hemel self schijnt te reycken, en daer uyt de hooghte een vloet steyl afvalt, en door sijn neêrstorting groot gedruys veroorsaeckt. De bergh *Pin*, by de stadt *Guei* leggende, is hem byna in grootheydt gelijck, en soo hoogh, dat de Sinesen schrijven dat sijn hooghte sestigh stadien begrijpt. Van des selfs top siet men de hooftstadt selve over d'andere bergen heen. In dit geberghte is d'eerste oorsprong van de groote vloet *Kiang*, die van daer tot aen de landen van *Priester Joan* voort loopt. *Tienchi* is een geberghte by *Mien* ⊙, in 't welck een poel is, die, gelijck men bespeurt, door de regen niet grooter, en door de drooghte niet kleynder wordt.

De vloet *Kin* is aen de zuydsijde van de *Vloeden en poelen.* hooftstadt, gemenelijck *Damascenus* genoemt,

noemt, om dat de ſijde, daer in gewaſſchen, een wonderlijcke glans krijght. De vloet *To* vloeyt by *Sifan* heen, en is als een arm, van de vloet *Kiang* afgeleyd en afgeſneden, die door 't gebiedt van de Keyſer *Yvus* gedolven wierd, om d'overvloejingen en uytbarſtingen van de *Kiang* te beletten. De vloet *Chu* loopt voorby de ſtadt *Çu*, en word gemenelijck de vloet der paerlen genoemt, om dat men daer by nacht een flickerende klaerheyd in ſiet, die ſy karbonckelen achten, oft deſe koſtelijcke ſteenen, die van de Sineſen *Yeming*, dat is, nacht-lichters, geheeten worden. De poel *Si* omringt de weſterlijcke voorſtadt van de ſtadt *Çungking*, daer men veel gebouwen, tot verluſting van de geeſt, gemaeckt heeft, die, de poel omringende, d'oogen in verwondering optrecken. Deſe poel word om ſijn vermaeck de welluſt der inwoonders genoemt. De vloet *Co* beſpoelt de ſtadt *Han*. Men ſoeckt dit water, om 't yſerwerck ſcherp te maken, daer toe het bequamer is, dan eenigh ander water.

Naer 't zuydooſten van de hooftſtadt is de plaets, tot de ſcheeps-ſtrijden geſchickt, oft de poel *Yolung*, die van de koning *Suius* gemaeckt is, tot oeffening ſijner krijghslieden, toen hy voorgenomen had tegen de koning *Chin* t'oorlogen.

Vanſui is een poel van veertigh ſtadien, als tot een gracht van de ſtadt daer geleydt en gemaeckt, vermidts d'aerde daer uyt gehaelt is, om de wallen van de ſtadt te vullen: doch aen de noordſijde van de ſtadt is hy breeder. By *Nuikiang* is een water-bron, die nu hooger, en dan laeger word; men heeft gemerckt dat hy d'uren van 't vloeyen en ebben van de zee volght, ſchoon hy verre daer af is.

De tweede hooftſtadt P A O N I N G.

Gelegenheydt.

DE Hooftſtadt *Paoning* leght aen de ooſterlijcke oever van de vloet *Kialing*, welcks landt van bergen, als van een kroon, omringt word. Men vindt hier groote overvloet van muskus, en noch grooter van daſſen. De hooftſtadt ſelve is tamelijck ſchoon, en om haer gemeene en beſondere gebouwen aenmerckelijck. Men vindt hier vier voorname kercken, en ſy heeft gebiedt over tien ſteden, 1 *Paoning*, 2 *Çangki*, 3 *Nanpu*, 4 *Quangyven*, 5 *Pa*o, 6 *Chaohoa*, 7 *Tungkiang*, 8 *Kien*o, 9 *Çutung*, 10 *Nankiang*. De Keyſer *Yvus* telde haer onder 't Landtſchap *Leang*, en wilde dat ſy onder de conſtellatien van *Cing* en *Quei* ſou ſijn. In de tijdt der koningen behoorde ſy onder de koningen *Pa*. De ſtam *Hana* noemde haer *Paſi*, *Tanga Langcheu*, en *Sunga Gante*. Sy voert de tegenwoordige naem van de ſtam *Ivena*, om d'enge halſen der bergen, die weynigh toewegen hebben, daer noch ſtercke veſtingen by gebout ſijn. *Oude namen.*

De ſchrijver van Sina merckt hier een ding aen, dat wonderlijck om te ſeggen is, en dit van ſekere boom, *Ciennien* genoemt, dat is, van duyſent jaren. Deſe boom was in de kerck der afgoden van de ſtadt *Kien*, ſoo overmatigh groot, dat twee hondert ſchapen onder een tack konden ſtaen, en rondtom gaen, ſonder geſien te worden, ſchoon men dicht aen de tack quam. Dit is miſſchien een der boomen, die in heel Indien hun tacken ter aerde hangen latende, tot verſcheyde boomen waſſchen. De Portugeſen noemen deſe boom *Rays*. *Boom van wonderlijcke grootheydt.*

Aen d'ooſtſijde van deſe hooftſtad ſijn de bergen *Puon* en *Mienping*, die om hun boſſchen en velden vermakelijck ſijn. By *Çangki* is de ſeer hooge bergh *Juntai*, die dieshalven de troon der wolcken genoemt wordt. By de ſtadt *Pa* is de bergh *Jo*, daer koſtelijcke ſteenen uytgedolven worden; maer men kan ſwarelijck daer op komen, uyt oorſaeck van de ruwe wegh, en ſteyle opgang. Daer is oock de bergh *Ping Leang*, op welcks top een groote vlackte is, rondtom met bergen van dit geweſt omringt, die daer tot wallen verſtrecken. *Voorname bergen.*

De vloet *Pa* geeft de naem aen de ſtadt *Pa*, daer hy voorby vloeyt. Hy wordt *Pa* genoemt, om dat hy met ſijn keeren en bochten byna het merck 巴 maeckt, het welck *Pa* geſeght wordt, en by hen ſoo veel betekent als, 't is genoegh. *Vloeden.*

Aen de zuydſijde van de hooftſtadt is de vloet *Haitang*, dus geheeten naer de menighte der water-rooſen, die *Haitang* genoemt worden.

De derde hooftſtadt X U N K I N G.

HEt landt van deſe ſtadt heeft oock geen gebreck van bergen. Het heeft echter een grooter vlackte, dan de voorgaende hooftſtadt. Hier is een groote over-

overvloet van ſijde, oranje-appelen, en van ſeker ſlagh van wortelen, die ſy *Scorzanera* noemen. Het draeght oock kaſtanien, die, een weynigh tijdts in de mont gehouden, gelijck ſuycker ſmelten. De Keyſer *Yvus* ſchreef dit geweſt aen 't landtſchap *Leang* toe, en ſtelde 't onder de conſtellatien van *Seng* en *Cing*. Onder de ſtam *Cheva* wierd het geweſt *Jungcheu* geheeten, onder de ſtam *Hana* de hooftſtadt ſelve *Ganhan*, onder *Tanga Nanke*; en van *Sunga*, en van de genen, die ſedert geweeſt ſijn, is ſy met de tegenwoordige naem genoemt. Sy heeft drie voorname kercken, en heerſcht over tien ſteden, 1 *Xunking*, 2 *Sike*, 3 *Fungo*, 4 *Jungxan*, 5 *Ylung*, 6 *Quanggan*, 7 *Kin*, 8 *Tacho*, 9 *Gochi*, 10 *Linxui*.

Bergen. Aen de weſtſijde van de hooftſtadt is de bergh *Co*, door de boſſchen van d'oranje-appelen vermaert. De ſtadt *Sike* leght op een bergh van de ſelve naem. Daer is oock *Nanmin*, een ſeer groot geberghte, 't welck twaelf ſeer hooge toppen opſteeckt. Hier op ſijn negen ſout-putten.

Vloeden. De vloet *Chuen* rolt by *Quanggan* over de ſteenen heen; en daer ſijn ſes-en-dertigh water-ſtortingen, die ſy *Catadupen* oft *Caſcaten* gemenelijck noemen, uyt de welcke 't water met een groot gedruys en geraes af valt. De bron *Tieju*, aen de weſtſijde van de hooftſtadt afdruypende, word om de ſoetigheyd van ſijn water gemenelijck de melck-bron genoemt.

De vierde hooftſtadt
S I V C H E V.

DE hooftſtadt *Siucheu* is vermaert, en word veel beſocht, om dat ſy een koopſtadt is: want twee groote vloeden, die ſchepen konnen dragen, vloeyen aen de wallen van de ſtadt, naer d'ooſtſijde, te ſamen, te weten de *Kiang* en *Mahu*. D'een vloeyt af uyt d'eerſte hooftſtadt, en d'ander uyt de groote poel *Mahu*, daer af hy de naem, en daer by een groote aenwas van water gekregen heeft. Wyders, de ſtadt is rijck, en vol gepropt van inwoonders. Men vind daer vele, ſoo gemeene, als beſondere gebouwen, die niet te verachten ſijn, onder de welcke drie kercken, aen helden gewijd, uytmunten. 't Landt is ruw, uyt oorſaeck van de bergen, en echter vruchtbaer van alle dingen, die tot gebruyck van 't leven behooren, als oock van Indiaenſch riet, en andere dingen. Men vindt hier overal een groote menighte van de treffelijcke vrucht *Lichi*, daer af ick elders bequamelijcker de beſchrijving ſal doen. Dit lant voed oock klappende papegayen, en andere ſprekende vogels. Men verhaelt dat een van deſe, van een vreemdeling gekocht, om hem in ſijn landt te voeren, en toen hy hem uyt Sina wilde dragen, tot ſijn nieuwe meeſter ſprack: *Ick ben een vogel van Sina; ick begeer niet tot d'uytheemſchen te gaen*: en dat hy weynigh tijdts daer na ſtorf. Maer wie ſal gelooven, dat de beeſten oock ſulck een ingeborene liefde tot hun vaderlandt hebben, en dat niet alleenlijck de menſchen van Sina, maer oock de vogels van dit lant niet gaerne elders verhuyſen, en ſich hardneckighlijck aen de wetten van hun vaderlandt binden?

Dit geweſt wierd eertijdts van de koning *Sui Jungcheu* genoemt. De ſtam *Tanga* noemde 't *Nanki*; en de tegenwoordige naem voert het van de ſtam *Sunga*. De hooftſtadt heeft gebiedt over tien ſteden, 1 *Siucheu*, 2 *Kingfu*, 3 *Fuxun*, 4 *Nanki*, 5 *Hinguen*, 6 *Changning*, 7 *Junlien*, 8 *Cung*, 9 *Cao*, 10 *Lungchang*.

De bergh *Xeching* leght aen de zuydſijde van de hooftſtad, gemenelijck de ſteene wallen geheeten; en de geheele bergh is van ſeer hooge toppen omringt. De bergh *Hanyang* is by *Kingfu*; maer by *Fuxun* is de bergh *Lingyven*, aen d'oever van de vloet *Kiang*. *Voorname bergen.*

Naer de zuydweſt-ſijde van de hooftſtad is de vloet *Xemuen*, oft *Heng*, die met een groote macht van water neêr-ſtroomt, en daer van een *catadupe* neêrſtort, die klock genoemt wordt, om dat hy een groot gedruys maeckt. Aen de weſtſijde van de hooftſtadt is oock een poel van vijftigh ſtadien lang, maer niet ſeer breed. By *Changning* is een bron, die van vele oude boomen omheynt is. *Wateren.*

De vijfde hooftſtadt
C H V N G K I N G.

INdien 'er in dit uytterſte Aſia eenige ſtad is, die naer een van Europa in pracht en heerlijckheyd gelijkt, ſoo is 't *Chungking*, in het geberghte gelegen, in welcks ſchuyne opgang de gebouwen, als een ſchouburgh, allengs meê rijſen; en, 't een hooger dan 't ander, aengenaem om t'aenſchouwen ſijn, *Gelegenheydt.*

ſijn, en d'oogen der aenſchouwers tot ſich trecken, inſonderheyd der gener, die langs de vloet in çierlijck vaertuygh heen en weêr gevoert worden. *Chungking* betekent in de Sineſche tael dubbeld vermaeck, om dat ſy door haer ſchoonheydt en lieflijckheydt de genen verquickt, die by de waterſtortingen de kommer en moeyte der zee-reyſen uytgeſtaen hebben, en van 't gevaer vermoeyt ſijn. Daer by, deſe plaets is een vermaerde koopſtadt; want ſy leght aen de ſamenvloejing van twee groote vloeden, de *Pa* en *Kiang*. Sy telt ſes heerlijcke kercken onder haer vermaerde gebouwen. Men maeckt hier ſeer çierelijcke koffers van riet, dat verſcheyden van verwe is. Hier ſijn veel bloemen van *Meutang*, en hier is oock de ſoetſte vrucht *Lichia*, die, rijp geworden, van hier door loopers, daer toe geſtelt, noch varſch naer des Keyſers hof gebracht worden. Het grimmelt hier van de beſte viſſchen, en voornamelijck van ſchildpadden. Dit landt, ſchoon ſich wijdt uytbreydende, is ten deel vlack, en rijſt ten deel tot bergen en heuvels. Het geniet een geſonde en gematighde lucht, en heerſcht over twintigh ſteden, 1 *Chungking*, 2 *Kiangcin*, 3 *Changxeu*, 4 *Taço*, 5 *Jungchuen*, 6 *Jankiú*, 7 *Jungchang*, 8 *Kikiang*, 9 *Nanchuen*, 10 *Kiukiang*, 11 *Ho* ⊙, 12 *Tungleang*, 13 *Tingyven*, 14 *Piexan*, 15 *Chung* ⊙, 16 *Fungtu*, 17 *Tienkiang*, 18 *Feu* ⊙, 19 *Vulung*, 20 *Pengxui*.

Overvloet van dingen.

Bergen.

D'eerſte bergh is warelijck verwonderens-waerdigh. Hy leght aen d'oever van de vloet *Feu*, en in 't geweſt van deſe hooftſtadt, en van de ſtadt *Tunchuen*. Want ſy hebben van deſe bergh een afgodt, die niet alleen gedrochtelijck, maer, om ſoo te ſpreken, oock berghachtigh is, gemaeckt, die ſy *Fe* noemen, en met gekruyſte beenen ſit, en, de handen op malkander leggende, die in de boeſem ſteeckt. Men kan de grootheydt daer af hier uyt begrijpen, dat men d'oogen, ooren, neusgaten, en mont twee Italiaenſche mijlen verre kan ſien. Onſe opſoeckers der Aeloudheden moeten dieshalven geenſins voor wonder achten, dat Dinoſtratus, de vermaerde bouw-meeſter, gelijck Vitruvius verhaelt, eertijdts aen de groote Alexander beloofde een beeldt van de bergh *Athos* te maken, 't welck in ſijn een handt een groote ſtadt, en in d'ander handt een vloet oft poel ſou houden, die water in overvloet tot gebruyk der inwoonders verſchaffen ſou; dewijl 't hooft alleen van deſe afgodt tot beyde genoegh is. Naer de weſtſijde van de ſtadt is de bergh *Cynyun*, door ſijn aengename boſſchen vermaert. Dicht aen de ſtadt *Ho* leght de bergh *Lungmuen*, daer op een ſeer heerlijcke kerck der afgoden heeft geweeſt, met een boeckery, die in dertigh duyſent Sineſche boecken beſtont, *Siyulus* boeckery genoemt, om dat die, terwijl hy Landtvooght was, opgerecht wierd. By *Piexan* is een vlackte van twee hondert ſtadien, de welcke de bergh *Chungpie* veroorſaeckt. By *Fungtu* is een bergh *Pingtu* genoemt, vermaert onder de twee-en-ſeventigh bergen, die van 't boeck *Taoſu* gepreſen worden. By *Pengxui* is de bergh *Fonien*, daer op ſeer vele ſout-putten ſijn.

Sineſche boeckery.

Hoewel 'er veel groote vloeden deur 't landt van deſe hooftſtadt vloeyen, ſoo is hier echter niets aenmerckelijck dan 't gene dat de kaerten vertoonen. De vloet *Mingyo*, by de ſtadt *Chung*, verdient dat men hier gewach daer af maeckt, die, van ſteyle klippen omringt, meer dan vijftigh roeden hoogh, met een ſchrickelijck gedruys, uyt het geberghte afvalt, en beneden overal aen d'oevers oude hooge boomen heeft.

Vloeden.

De ſeſte hooftſtadt

QVEICHEV.

DEſe hooftſtadt is een der gener van dit Landtſchap, die meeſt naer het weſten ſtrecken, en leght aen de noorderlijcke oever van de vloet *Kiang*: en om dat ſy de gene, die naer dit Landtſchap trecken, eerſt voorkoomt, ſoo heeft ſy een tolhuys, daer men tol van de gebrachte waren betaelt. Dit veroorſaeckt groote rijckdom en weelde aen de ſtadt, die met haer ſelve over dertien ſteden gebiedt, 1 *Queicheu*, 2 *Coxan*, 3 *Tachang*, 4 *Taning*, 5 *Junyang*, 6 *Van*, 7 *Cai*, 8 *Ta* ⊙, 9 *Sinning*, 10 *Leangxan*, 11 *Kienxi*, 12 *Tunghiang*, 13 *Taiping*.

Gelegenheydt.

De Sineſen prijſen dit land als ſeer vruchtbaer, en laten daer oock niets ongebout leggen, behalven 't gene, 't welck de ſteenachtige bergen van de landtlieden, die ſeer naerſtigh ſijn, ontrooven, voornamelijck in de noorderlijcke deelen, daer ſoo groote en breede bergen ſijn, dat ſy ſchrick veroorſaken, op de welck tot noch toe een woeſt en onbeſuyſt volck woont, 't welck niet onder de Sineſen ſtaet. Men vindt hier

vele sout-putten, oranje-appelen, citroenen, veel muskus, en een groote menighte van veldt-hoenders. Hier sijn drie voorname kercken. Onder de Keyser *Yvus* was dit landt in twee deelen gedeelt, daer af 't een deel aen *Leang*, en 't ander aen *King* behoorde. De selve Keyser stelde het oock onder twee constellatien, te weten, onder *Chin* en *Ye*. Onder de stam *Cheva* behoorde het aen 't koninckrijck *Jufo*; onder *Hana* wierd het *Jungning* genoemt. De stam *Tanga* noemde het eerst *Jungan*, daer nae *Queicheu*, welcke naem het noch heden behoudt.

Oude namen.

Bergen. Aen de noordsijde van de hooftstadt is de bergh *Chekia*, daer op noch de puynhoopen van de koninckijcke stadt der koningen *Jufo* gesien worden, van vierkante gehouwe steen. By *Çoxan* is de bergh *Han*, hoogh en steyl. Daer, aen d'oever van de vloet *Kiang*, is oock de bergh *Ço*, dus genoemt om dat hy de Sinesche letter 巫 *Ço* vertoont. By de stadt *Van* is de bergh *Tulie*, die met sijn eene top soo hoogh op steeckt, dat oock geen vogelen daer boven over durven vliegen. De bergh *Si* leght aen de westsijde van de stadt *Van*, daer op men noch een vermakelijck hof van de stam *Sunga* siet, daer men een poel, bosschen en vruchtdragende boomen in vindt. *Tunghoa* is een bergh, op de welck de stadt *Ta* gebout is. By *Leangxan* is de bergh *Caoleang*, die sich duysent stadien uytbreyd, ten deel naer 't oosten, en ten deel naer het westen. De bergh *Xehiang* word dus naer d'overvloet van muskus genoemt; want *Xehiang* beteekent muskus. Op 't geberghte *Ço*, daer af ick hier voor gesproken heb, is een opgaende wegh van hondert en sestigh stadien lang.

Vloeden. De vloet *Cing* vloeyt aen d'ooftsijde van de hooftstadt in de *Kiang*, en heeft sijn oorsprong uyt de poel *Cing yven*, die in 't vierkant hondert stadien begrijpt. Men noemt hem *Cing*, dat is, klare vloet, om dat hy, boven d'andere vloeden van dit Lantschap, een kristallijn water doet af vloeyen. Daer is noch een andere groote poel, by de stadt *Ta*, *Vanking* genoemt, welcks oever van bosschen, ackers, bloemen en vruchtdragende boomen vol gepropt is, en veel dorpen heeft. By *Taning*, in 't geberghte, sijn veel sout-putten.

De sevende hooftstadt L U N G G A N.

DEse hooftstad leght aen d'oorsprong van de vloet *Feu*. Dese plaets word niet t'onrecht de sleutel van 't gehele Landtschap genoemt: want sy leght seer bequaem om 't geweldt der vyanden af te weeren; 't welck veroorsaeckt dat sy meer krijghsvestingen heeft, schoon men daer niet meer dan drie steden vind, welckers namen sijn, 1 *Lugan*, 2 *Kiangyeú*, 3 *Xeciven*. Men kan de krijghs-vestingen in de kaert sien. Men moet hier niet met stilswijgen voorby gaen, dat *Xeciven* de geboorte-plaets van dese groote Keyser en Starre-kenner *Yvus*, d'eerste van de Keyserlijcke stam *Hiäa*, geweest heeft; en dieshalven heeft men een heerlijcke kerck, ter geheugenis van soo groot een heldt, opgerecht. Dese Keyser scheef dit gewest aen 't Landtschap *Leang* toe, en stelde 't onder de constellatien van *Cing* en *Quei*. De stam *Cina* wees het aen 't landt *Kiang* toe. De stam *Hana* noemde de hooftstadt selve *Inping*, *Tanga Lungmuen*; sy voert de tegenwoordige naem van de stam *Taiminga*.

Cung tung is een bergh aen de noordsijde van de hooftstadt, van daer hy met een lange streeck tot aen de landen van *Sifan*, en tot aen d'Amasesche bergen uytloopt. Naer de zuydoost-sijde is de bergh *Xemuen*, die een scheyding is tusschen *Sifan* oft *Priester Jans* landt, en Sina. *Bergen.*

De vloet *Feu* heeft sijn oorsprong aen de zuydwest-sijde van de hooftstadt, van daer hy een lange streeck deur 't Landtschap afloopt, tot dat hy sijn water met de vloet *Pa* vermengt, en sich gelijkelijck by *Chung King* in de vloet *Kiang* ontlast. *Vloeden.*

De achtste hooftstadt M A H U.

DEse stadt leght aen de noorderlijcke oever van de vloet *Mahu*, by een poel, die gelijcke naem draeght. Sy heeft alleen over haer eyge, en over geen andere steden gebied. Sy heeft echter vele vrye plaetsen en krijghsvestingen by sich leggen. Dese hooftstadt wierd eerst gesticht van de Keyser *Hiaouvus*, toen hy de reys naer Indien deur dese gewesten voornam. *Gelegenheydt.*

Hy

Hy noemde dese plaets *Jangco*. De stam *Tanga* gaf haer sedert de naem, die sy noch heden heeft, de welcke paerts-poel betekent: want sy schrijven dat 'er in dese poel een paert, gelijck een draeck, gesien is, daer af de poel, de hooftstadt, en de vloet de naem gekregen heeft.

Bergen. De bergh *King* betekent spiegel, dus genoemt naer een kristallijne vloet, die aen des selfs voet ontspringt. Aen de westsijde van dese hooftstadt is oock de bergh *Talo*, dat is, der groote herten; want sulcks betekent dit woort, daer af hy oock overvloet heeft.

Wateren. Hier sijn oock veel wateren, die alle, behalven de poel, met soo groot gewelt voortvloeyen, dat, soo sy in Europa waren, men die voor onbevarelijck sou achten; 't welck echter door de naerstigheydt en arbeyt der Sinesen verwonnen wordt.

D'eerste groote stadt

TVNGCHVEN.

NA dat wy de hooftsteden beschreven hebben, sullen wy eenigen van de bekentste steden daer byvoegen, die vele anderen onder sich begrijpen. En hoewel sy door hun grootheydt en menighte van volck lichtelijck de naem en waerdigheydt van hooftstadt verdienen, soo besitten sy die echter niet; op dat dit Landtschap niet meer hooftsteden en stadtsvooghden sou hebben, als *Peking* en *Nanking*. D'eerste stadt is *Tungchuen* ○, die over acht steden heerscht, 1 *Tungchuen*, 2 *Xehung*, 3 *Jent'ing*, 4 *Chungkiang*, 5 *Suining*, 6 *Fungki*, 7 *Ganyo*, 8 *Lochi*.

Hoedanigheydt. 't Geheele gewest is vol van vloeden, en overal wonderlijck vruchtbaer, seer gesont van lucht, en vlack in veel plaetsen. Het heeft weynigh bergen, en die niet schrickelijck en steenachtigh; maer ten meestendeel gebout, en met dorpen beset. Men vindt hier overal een groote inkomst van kastanien en pruymen. Het draeght oock suycker-riedt, daer veel, en seer goede suycker uytgeparst wordt; en schoon 'er al van oude tijden suycker-riedt geweest heeft, soo konden sy echter geen suycker daer af krijgen, tot dat, gelijck sy selve seggen, seker Indiaen, een priester der afgoden, dit aen d'inwoonders wees. Want toen d'esel, die hem droegh, in dit riedt tradt, en van de heer van d'acker gevangen wierd, die hem niet wilde los laten voor dat de schade vergoedt was, soo leerde de Priester, om sijn esel weêr te krijgen, aen hem de middel van suycker uyt het riedt te koken.

Overvloet van suycker, en des selfs handeling.

By *Chungkiang* is de bergh *Tungquon*, daer koper uytgedolven wordt, en by *Lochi* is de bergh *Ciepuon*, vermaert door sijn bosschen, wateren en wonderlijcke verscheydenheydt van steenen, een seer schoone schildery vertonende. De bergh *Pago* is by *Xinkia*, vijftien stadien van de stadt gelegen. *Bergen.*

De vloet *Feu* is aen de westsijde van de stadt. Aen de zuydwestsijde is de vloet *Xe*, welck sijn oorsprong en opwelling heeft by de groote stad *Kien*; en, in verscheyde bochten voortloopende, voorby de stadt *Xehung* sijn loop neemt. *Vloeden.*

De tweede groote stadt

MVICHEV.

AEn de zuydsijde van de opper-hooftstadt leght *Muicheu*, welcks geheele Landtschap van twee armen des vloets *Kiang* omringt is. De stadt selve leght in de poel *Hoan*, die aen haer tot een gracht verstreckt, en van eenige steene bruggen aen d'over-oever gehecht is. Sy heeft vier voorname kercken, en gebiedt over vier steden, 1 *Muicheu*, 2 *Pengxan*, 3 *Tanleng*, 4 *Cingxin*.

De bergh *Gomui* is een deel van 't gebergte *Min*, loopt tot op drie hondert stadien uyt, tot aen 't zuyderlijck deel van de stadt. Aen de westsijde is oock de bergh *Peping*, welcks top des nachts gelijck een ontsteeke kaers licht. *Bergen.*

De vloet *Che* vloeyt voorby *Pexan*, en wordt oock *Hoanglung* genoemt, dat is, geele draeck; want sy schrijven dat men, in de tijden van de stam *Hana*, daer een draeck van geele verwe gesien heeft. *Vloeden en wateren.*

Men noemt de poel *Hoan* de kring; want hoewel het grootste deel daer af naer 't westen van de stadt *Muicheu* is, soo omringt hy echter haer geheel, en heeft rontom aen d'oever seer schoone gebouwen, en een seer lange steene brugh, *Siúe* genoemt; al 't welck gelijck een ring maeckt, daer af de stadt met recht het hooft genoemt magh worden.

De

De derde ſtadt

K I A T I N G.

Gelegenheydt. DE ſtadt *Kiating* heeft, uyt oorſaeck van de poelen en vloeden, een vermakelijck landt, en wijckt byna voor geen andere ſtadt in vermaertheydt en uytmuntentheydt. Men vindt hier overvloet van muskus, rijs, en andere noodtſakelijcke dingen. Sy gebiedt over ſeven andere ſteden, 1 *Kiating* ⊙, 2 *Gomui*, 3 *Hungia*, 4 *Laikiang*, 5 *Kienguei*, 6 *Jung*, 7 *Gueijuen*. Men vindt hier twee voorname kercken.

Bergen. Aen de noordtſijde van de ſtadt is de bergh *Mienkiang*, by de welcke de vloet *Kiang*, beneden aen de voet, byna als een rechte lijn, langs af loopt, ſchoon hy elders veel bochten heeft. *Jungte* is een bergh, en geeft de naem aen de ſtadt *Jung*. Hy is de hooghſte en grootſte van alle de bergen, die in dit geweſt ſijn. Men ſiet daer vier-en-twintigh ſteene huyſen, oft ſeer diepe holen.

Wateren. De beek *Chocung*, die men aen de noordſijde van de ſtad *Kiating* ſiet, is aenmerkenswaerdigh. Want men ſchrijft dat ſekere vrouw, langs des ſelfs oever wandelende, een riet in 't water vondt, uyt het welck ſy een ſtem hoorde, en dat ſy, het riet uyt het water treckende, daer een kindt in verborgen vondt, (want dit riet van Sina is ſoo dick als een kleyn vaetje,) dat ſy t'huys bracht, en opvoedde, 't welck niet lang daer na *Yelang* geworden is, en in deſe geweſten, die naer 't weſten ſtrecken, begin aen 't koninckrijck *Yelang* gegeven heeft. *Mingyue* is een kleyne poel, aen d'ooſtſijde van de ſtadt. By *Laikiang* is 't eylandt *Ho*, heel çierelijck met riet en bloemen beſet.

De vierde ſtadt

K I V N G.

DE ſtadt *Kiung* heerſcht over twee anderen, 1 *Kiung*, 2 *Taye*, 3 *Pukiang*, daer niets gedenckwaerdigh voorvalt, behalven dat men van *Yotan*, een kleyne poel by *Pukiang*, ſchrijft, dat *Hoangtius* daer ſich in de *Chymia*, die men gemenelijck *Alchymia* noemt, oeffende; en dit twee duyſent en vijf hondert jaren voor Chriſtus geboorte. De liefhebbers der *Outheydt van de Chymia.* *Chymia* hebben dieshalven hier iets, daer uyt ſy d'oudtheydt van hun konſt konnen trecken, beter dan van hun fabelachtige *Moſes*, oft *Maria*, ſijn ſuſter, oft van de *Pythagoriſten*, gelijck wy van de verdichte en nageäepte Grieckſche quiſters ſien doen.

De vijfde ſtadt

L I V C H E V.

Gelegenheydt. 't GEweſt van de ſtadt *Liucheu* begrijpt in ſich vier ſteden, 1 *Liucheu*, 2 *Naki*, 3 *Hokiang*, 4 *Kiangan*. D'eerſte ſtadt *Liucheu* leght aen de noorder-oever van de vloet *Kiang*, in een aengename plaets, die van de kooplieden veel beſocht wordt. Men vindt hier veel azur-ſteenen, die in groenheydt van verwe uytmunten. Deſe ſtadt heeft eenige gemene gebouwen, die ſeer vermaert ſijn; en, onder anderen, een aen d'ooſtſijde van de ſtadt, daer twee vloeden in malkander loopen, en een poel maken. Dit gebouw is van de ſtam *Sunga* gemaeckt, om de poel t'aenſchouwen. Men vindt daer vele ſalen, en oeffen-kamers; en men gaet daer om goede cier te maken.

Voorname bergen. Aen de zuydſijde van de ſtadt leght de bergh *Pao*, op de welck de lucht dusdanigh van natuur is, dat des ſelfs inwoonders noyt voor de koorts vreeſen, en dat, ſoo ſy die hebben, ſy lichtelijck daer af geneſen worden, behalven in de maenden van Maert en April: want de genen, die in deſe twee maenden van de koorts beſocht worden, hebben geen hulp-middel, nocht hoop van leven.

Aen de zuydweſt-ſijde van de ſtadt is de bergh *Fang*, welcks top als een dobbelſteen op gaet, en die dicht aen de groote vloet *Kiang* leght.

Vloeden. De vloet *Çu* vloeyt aen de noordſijde van de ſtadt, en loopt van het noorden af deur de ſtadt *Çu*, by de hooftſtadt.

De ſeſte ſtadt

Y A C H E V.

DEſe ſtadt is een der weſterlijckſte ſteden, en by 't koninckrijck *Tibet* gelegen. Sy ſpreeckt recht over vier ſteden, 1 *Yacheu*, 2 *Mingxan*, 3 *Jungking*, 4 *Luxan*; en ſy heeft veel krijghs-veſtingen, tot bewaring van 't Landtſchap.

Bergen. By *Mingxan* is de bergh, *Mung* genoemt,

noemt, die met vijf toppen ten hemel stijght, op welcks hooghste top *Manna* vergadert wordt, 't welck de Sinesen *Pinglu* noemen, dat is, bevrose dau. *Jungking* heeft een bergh, *Kiúnglai* geheeten, op de welck in de somer oock ys gevonden word.

Krijghs-steden.

MEn vindt in dit Landtschap vier oorloghs-steden, 1 *Tungchuen*, 2 U*mung*, 3 U*sa*, 4 *Chinhiung*. Sy werden krijghs-steden genoemt, om dat der selver inwoonders gemenelijck oude krijghslieden sijn, oft der selver kinderen, en kindts-kinderen, aen de welcke de Keyser van Sina de soldy van hun ouders geeft, en aen yder van hen landen uytgedeelt heeft; en, als d'oorlogh ophoudt, hen door dese middel van malkander scheyd. Hy beloont hen dus, en heeft hen tot alle diensten vaerdigh, als hy hun hulp behoeft, en brengt hen in besetting in alle de grensplaetsen van 't Rijck.

D'eerste stadt leght aen de bergh U*lung*, en aen de goudt-voerende vloet *Kinxa*, en heeft overvloet van goudt. De tweede stadt leght in een reecks van schrickelijcke bergen, op de welcken de stoutste gieren gevangen worden.

De derde stadt leght in een plaets, die byna van gelijcke gestalte is; en dese alleen brengt pijn-appelen op 't geberghte voort.

De vierde heeft overvloet van muskus, voedt een groot getal van veldt-hoenders, en seker slagh van witte boonen, die, om hun hardigheydt, van de Sinesen steen-boonen genoemt worden: dit sijn vruchten, die aen boomen wasschen, en heel dienstigh sijn om de hert-pijn te genesen.

Bergen. De bergh U*lung* leght aen d'oever van de vloet *Kinxa*, van daer hy sich wijder dan hondert stadien uytstreckt.

De bergen *Tain* en U*muen* sijn by U*sa*, daer af de leste toppen schijnt te hebben, die als in de lucht hangen, soo dat hy ongebout, ontoeganckelijk en verschrickelijk is.

By *Chinkiung* is de bergh U*tung*, die de gedaente van een mensch, met een neêrgeboge hooft, vertoont.

Vloeden. De vloet *Kinxa*, oft van 't goude sandt, loopt deur de stadt *Tungchuen*, uyt de welcke een groote menighte goudts van d'inwoonders vergadert wordt, en 't landt van *Humung* rijck maeckt.

De krijghs-steden en vestingen.

DEse steden en vestingen sijn voornamelijck in 't zuyderlijck deel gesticht, tegen de bergh-lieden en woeste menschen van *Queicheu*. Ick sal de namen der plaetsen hier stellen, en, indien 'er iets aenmerckens-waerdigh is, dat daer na verhalen, 1 *Po* ⊙, 2 *Jungning*, 3 *Yenyang*, 4 *Xequei*, 5 *Yemui*, 6 *Tienciven*, 7 *Ly* ⊙, 8 *Pingchai* ⊙, 9 *Sungfan*, 10 *Tieki*, 11 *Kienchang* ⊙, 12 *Cienguei*, 13 *Ningpo*, 14 *Yvesui*, 15 *Jencing*, 16 *Hoeichuen*, 17 *Hoangchuen*, 18 *Jelung*, 19 *Hiugin*, 20 *Le*, 21 *Vúgan*, 22 *Lungyo*, 23 *Sungguei*, 24 *Cinci*, 25 *Techang*, 26 *Maçu*, 27 *Kiúngpu*, 28 *Chungço*, 29 *Hoangping*, 30 *Hia* ⊙, 31 *Chin*, 32 *Tantang*, 33 *Chaohing* ⊙, 34 *Hieu*, 35 *Xesie*.

De eerste stadt *Po* voed elephanten, en heeft overvloedt van honigh en was, en brengt een genees-middel voort, die *Hiunghoang* genoemt wordt. De tweede stadt *Jungning* grimmelt van oranje-appelen, en van moedige paerden. De vijfde *Yemui* is vermakelijck door 't soet gesang der nachtegalen. De seste heeft overvloet van visschen, muskus en woldragende hoenders. Hun wol is byna gelijck schape-wol; sy sijn kleyn, seer kort van voeten, en echter stout en moedigh, en verstrecken aen de groote vrouwen tot vermaeck. Men vindt diergelijcke hoenders in *Camboye*, doch die sijn niet met wol, maer met pluymen bekleedt. Men pluckt hier oock het kruyt *Cha*, dat soo vermaert is, en 't welck men elders beschreven vind. Het geweest *Ly* ⊙, dicht daer by, was eertijdts den Sinesen niet onderworpen, maer is in de tijd der Koningen verwonnen. De tiende is in 't geberghte, aen d'oorsprong van de vloet *Kiang* gelegen, en heeft veel schoone koeyen, gelijck die van *Tibet*. Dese hebben een seer lange en dicke staert, met gekrult hayr, die van de Sinesen gesocht worden, om hun vaendels daer meê te verçieren. Hier worden oock tapijten van 't hayr der beesten geweven. De gene, die van d'elfde tot aen de seventiende vesting volgen, sijn alle een algemene Slot-vooght onderworpen, de welcke van de Sinesen *Tusu* genoemt wordt. De stam *Hana* heeft dese westerlijckste landeryen onder 't Rijck van Sina gebracht, nae dat hy 't koninckrijck *Kiung* heel verdelgt, oft sekerlijck veel verswackt hadt. Dese streeck landts wordt om 't vermaeck der

bergen, en om ſijn vette gront hoogh gepreſen; en men vind 'er oock azur-ſteen.

Bergen. By de ſtadt *Ly* is de bergh *Juleang*, ſoo rijck van boſſchen en boomen, dat het de ruymte van hout aen 't geheele Landtſchap beſchaft. By *Pingchai* is de bergh *Peçui*, daer af men aengemerckt heeft, dat, ſoo het winter-ſneeu op des ſelfs top ſmelt, dit een teeken van een vet en vruchtbaer aenſtaende jaer is: in tegendeel, indien het ſneeu tot aen de ſomer blijft leggen, ſoo is 't een quaedt voorteeken. By *Kienchang* is de bergh *Tiexe*, die de naem van d'yſere ſteenen heeft: want hy heeft ſoodanige ſteenen, die, in 't vuur geſmolten, tot klaer yſer af druypen, 't welck ſeer bequaem is om ſwaerden en houwers af te maken.

Men vind van de vloeden niets gedenckwaerdigh, behalven 't gene, dat men in de kaerten ſiet.

HET

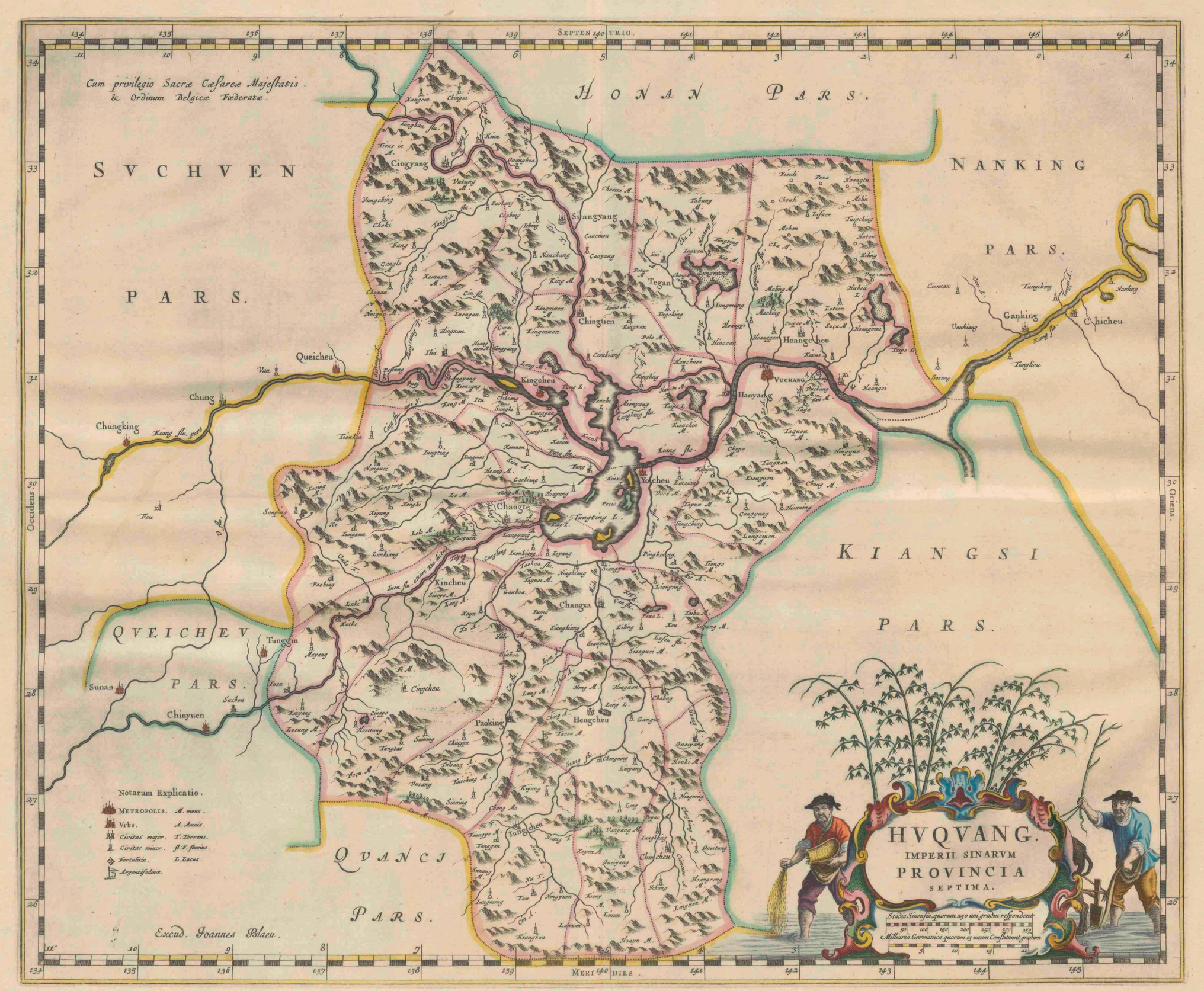
Cum privilegio Sacræ Cæsareæ Majestatis.
& Ordinum Belgicæ Fœderatæ.
HONAN PARS.
SVCHVEN
PARS.
NANKING
PARS.
KIANGSI
PARS.
QVEICHEV
PARS.
QVANCI
PARS.
SEPTENTRIO.
MERIDIES.
Occidens.
Orientis.
Cingyang
Siangyang
Tegan
Chingtien
Kingcheu
Hanyang
VUCHANG
Hoangcheu
Yocheu
Changte
Tungting L.
Xincheu
Changxa
Cingcheu
Paoking
Hengcheu
Tungcheu
Chincheu
Queicheu
Chung
Chungking
Tungcin
Sunan
Chinyuen
Ganking
Chicheu
Nanking
Notarum Explicatio.
METROPOLIS.
Vrbs.
Civitas major.
Civitas minor.
Fortalitia.
Argentifodinæ.
M. mons.
A. Amnis.
T. Torrens.
fl. F. fluvius.
L. Lacus.
Excud. Ioannes Blaeu.
HVQVANG.
IMPERII SINARVM
PROVINCIA
SEPTIMA.
Stadia Sinensia quorum 250 uni gradui respondent.
Milliaria Germanica quorum 15 unum Constituunt gradum.

HET SEVENDE LANDTSCHAP

HUQUANG.

Voortreffelijckheydt.

HUquang, het ſevende Landtſchap van dit uytterſte Aſia, kan met recht tegen d'anderen in grootheydt, aengenaemheydt en vruchtbaerheydt ſtrijden. Het is ten meeſtendeel vlack, en deurgaens met vloeden en poelen beſproeyt. Het voert ſijn naem van de groote poel *Tungting*; want *Hu* beteekent poel, en *Quang* uytgebreyd. De groote vloet *Kiang* ſnijdt dit Landtſchap in het midden deur, en deelt het in zuyderlijck en noorderlijck. Het behoorde eertijdts aen de koningen *Çu*, en wierd het Landtſchap *King* genoemt, daer die machtighſte koningen hun ſetel hadden geveſt, voor de welcken de Keyſers ſelven verſchrickten, vermidts ſy hen in krachten en vermogen gelijck waren, oft overtroffen. De Sineſen, dit Landtſchap prijſen willende, noemen 't gemenelijck *Jumichiti*, dat is, 't landt der viſſchen, en van de rijs. Men noemt het oock de korenſchuur van Sina, gelijck eertijdts Sicilien de korenſchuur van Italien genoemt wierdt, en dit om d'overvloet van alle dingen, en voornamelijck van aerdtvruchten, die 't niet alleenlijck aen ſijn inwoonders, maer oock aen de geburige landen ſoo mildelijck meê deelt, dat het tot een ſpreeckwoordt by de Sineſen geworden is, dat d'overvloet van 't Landtſchap *Kiangſi* aen geheel Sina al 't gene kan toedienen, dat tot de vroegh-koſt noodigh is, maer dat *Huquang* geheel Sina rijckelijck kan voeden en verſaden. En ſeker, de voortreffelijckheydt, en vruchtbaerheydt der ackers van dit Landtſchap is ſoo groot, dat het ſchijnt dat 'er niets by gedaen kan worden. In 't geberghte ſijn veel boſſchen, en overal is overvloet van graen en rijs. Hier is een groote menighte van vee, en ſoo veel viſch, dat het alle geloof overtreft. 't Is dieshalven geen wonder dat men daer vijftien groote ſteden, en hondert en acht mindere ſteden vint, behalven noch ontellijcke vlecken en dorpen, en ſonder d'oorlogh-ſteden en veſtingen.

Overvloet van dingen.

De grenſen van dit Landtſchap ſijn naer 't noorden 't Landtſchap *Honan*; naer het noordweſten reyckt 'et aen de grenſen van *Xenſi*; naer 't weſten is 't van *Suchuen* beſloten; naer 't zuyden heeft het *Quangſi*, naer 't zuydweſten *Queicheu*, naer 't ooſten *Kiangſi*, en naer 't zuyd-ooſten *Quantung*. Het boeck der telling by de Sineſen telt in dit Landtſchap vijf hondert een-en-dertigh duyſent ſes hondert en ſes-en-tachtigh geſinnen, en acht-en-veertigh hondert duyſent drie-en-dertigh duyſent vijf hondert en tnegentigh mannen, behalven de genen, die hier van uytgeſondert moeten worden, gelijck ick hier voor geſeght heb; en behalven alle de genen, die van 't koninckliijck geſlacht ſijn, welckers getal ick hier heb willen byſtellen, om dat ſy ten meeſtendeel in dit Landtſchap geleeft hebben. Want ick heb ſelf van de Landtvooght, die hen beſorght, gehoort, dat 'er over de drie hondert duyſent deur geheel Sina verſpreyt ſijn, die alle nakomelingen van ſeker *Hunguvus*, de ſtichter van de ſtam *Taiminga*, ſijn, die, over twee hondert en tnegentigh jaren de Tartars verdrijvende, 't Rijck innam. Maer deſe ſelve ſtam (ſoo groot is de verandering der menſchelijcke dingen) is nu byna geheel weêr van de Tartars verdelght.

Grenſen.

Getal der menſchen.

De ſchatting van de rijs bedraeght een-en-twintigh hondert duyſent ſeven-en-ſeſtigh duyſent vijf hondert en negen-en-vijftigh ſacken, van de gewerckte ſijde ſeventien duyſent negen hondert ſeven en-ſeventigh rollen. 't Overige moet men in de beſondere beſchrijving der ſteden ſoecken.

Schatting.

De eerſte oft Opper-hooftſtadt

VUCHANG.

DEſe eerſte Hooftſtadt *Vuchang* is een ſeer groote ſtadt, vermaert door de pracht der gebouwen binnen en buyten de wallen. Men ſiet hier een heerlijck paleys des konings van de ſtam *Taiminga*, die daer ſijn ſetel gehadt heeft. Hier ſijn vijf kercken, die in grootheydt en pracht boven d'anderen uytmunten. Sy leght aen de zuy-

Hoedanigheydt en gelegenheyt.

zuyderlijcke oever van de vloet *Kiang*; en schoon sy daer niet dicht by gelegen is, soo kan men echter heel te water derwaerts komen door middel van vaerten, die aen alle sijden gegraven sijn. Wyders, het geheele landt heeft overvloet van beeken en wateren, die d'ackers vruchtbaer maken, oock bergen, uyt de welcken kristal gegraven wordt. Men vind hier oock het kruyt *Cha*, en maeckt 'er een groote overvloet van papier, van 't riet, dat daer wast, en oock van des selfs bladen. Dese stadt heerscht over negen steden, welckers namen sijn, 1 *Vuchang*, 2 *Vuchang*, 3 *Kiayu*, 4 *Puki*, 5 *Hienning*, 6 *Çungyang*, 7 *Tungching*, 8 *Hingque*, 9 *Taye*, 10 *Tungxan*. Eertijdts, te weten in de tijdt der koningen, heeft hier het koninckrijck *Çu* geweest, in 't welck het volck niet de Sinesche, maer een andere besondere tael sprack, gelijck *Cungfutius* self getuyght, als hy seght: Indien de koningen Godtvruchtigh willen wesen, soo moeten sy by de Godtvruchtigen verkeeren, gelijck de gene, die de tael van *Çu* willen leeren, in 't koninckrijck *Çu* moeten komen, oft met de menschen van 't Rijck *Çu* leven; en 't kan niet geschieden dat de koning goedt is, die quade hovelingen by sich heeft, gelijck het niet geschieden kan dat iemant de tael van *Çu* leert, die altijdt by de Sinesen verkeert. De stam *Hana* heeft dese stadt *Kianghia* genoemt. De koning U, die hier sijn koninckijcke setel gehadt heeft, noemde haer met de naem, die sy noch heden behoud. De stam *Sunga*, de naem veranderende, noemde haer *Ingcheu*, en *Tanga Vucing*; maer de stam *Taiminga* heeft haer de naem weêrgegeven, en *Vuchang* geheeten. Onse Societeyt heeft in dese eerste stadt een kerck, aen de ware Godt gewijdt, gehadt, die nu sonder Priester is, uyt oorsaeck van 't gebreck der Christenen.

Oude namen.

Bergen. Naer de zuydoost-sijde van de stadt *Vuchang* is 't geberghte *Taquon*, welcks steenen en aerde als goudt blincken, en dat door de heuvels en dalen vermakelijck is. By de stadt *Vuchang* is een bergh van gelijcke naem, op de welck, gelijck men seght, een man verschenen is, hayrigh over 't heele lighaem, tien ellebogen hoogh, en dit onder de stam *Cina*. By *Kiayu*, aen d'oever van de vloet *Kiang*, is 't geberghte *Chepie*, vermaert door de groote neêrlaegh, die *Çaocao* daer van *Cheuyvus* ontfangen heeft. By *Kungyang* is de groote bergh *Lungciven*, van omtrent twee hondert stadien, daer een ruym hol in is. De stadt *Hinque* heeft het geberghte *Chung*, in het welck een poel van seer swart water, gelijck inckt, gesien wordt. Hier is oock de bergh *Kieuquon*, dat is, der negen paleysen, dus genoemt om dat de sonen van de koning *Cyngan* daer negen paleysen voor sich deden bouwen, om daer in te studeeren.

Daer sijn twee poelen *Xun* genoemt, *Wateren.* een by *Kiayu*, en d'ander by *Puki*.

De beeck *Han* vloeyt uyt het geberghte *Vuchang*, welcks water, kouder dan de gewoonte, daer de lucht matight, selfoock in de hondts-dagen. En dieshalven deden de koningen daer over de beeck een paleys stichten, 't welck sy in de somer gemenelijck bewoonden, om de al te groote hitte te schuwen.

De vloet *Lo* vloeyt deur 't midden van de stadt.

Lu is een eylandt by de stadt *Vuchang*, in de vloet *Kiang*.

By 't geberghte *Chepie* is 't eylandt *Sanhoa*, niet verre van *Taye*, in 't welck *Cheuyvus*, de verwinning op *Çaocao* verkregen hebbende, maeltijden voor de krijghs-lieden bereydde, en alle de tafelen met bloemen verçierde, daer af het de naem van *Sanhoa* heeft, 't welck bloemen stroyen betekent.

Uyt het geberghte van *Taye* valt een water byna vier hondert roeden diep.

De tweede stadt HANYANG.

DE stadt *Hanyang* heeft poelen binnen en buyten de wallen, en is heel bevarelijck, en 't gantsche lant is van vele scheep-varende vloeden deursneden. En hoewel het niet meer dan twee steden in sich begrijpt, soo is echter des selfs vruchtbaerheydt soodanigh, dat het voor vele, die rijcker sijn, niet wijckt, vermidts het naby aen de vloet *Han* gelegen is, te weten in een plaets, daer de voorgenoemde vloet sich in de groote vloet *Kiang* ontlast. Dese stadt heeft overvloedt van dingen, die daer gebracht worden, en groote bequaemheydt om die daer te brengen. Men vangt hier een groote menighte van wilde gansen; en men vindt hier alderhande slagh van citroenen en oranje-appelen. Hier sijn oock vele wonderlijcke en prachtige gebouwen, en een seer hooge toren, *Xeleuhoa* genoemt, *Gelegenheydt.*

naer

naer 't noordweſten van de ſtadt, die door ſijn voortreffelijckheydt lichtelijck alle anderen overtreft. Sy verhalen dat d'oorſaeck, daerom die gebout wierdt, dusdanigh was: Hier was ſekere ſchoon-dochter, die groote eerbiedigheydt aen haer behuwde moeder betoonde; en, om haer t'onthalen, een hoen, koſtelijck toebereyd, eens voor haer opdiſchte. De behuwde moeder, nauwelijcks hier af geëten hebbende, ſtorf terſtont. De ſchoon-dochter wierd, als oft ſy haer vergift toegereykt hadt, naer 't gerecht gebracht, beſchuldight en gedoot. Terwijl men haer ter doot bracht, wierdt ſy by geval voorby een boom van granaet-appelen gevoert; ſy, hier een tack vattende, deê, gelijck men ſeght, in deſer voegen haer gebedt: *Indien ick mijn behuwde moeder vergiftight heb, ſoo moet de bloem van deſe tack ſterven; maer indien ick onſchuldigh ben, dat ſy dan terſtont vruchten voortbreng.* Toen ſy deſe woorden nauwelijcks uytgeſproken hadt, ſagh men ('t is wonder om te ſeggen) de boom met granaet-appelen beladen. Ter geheugenis van deſe ſaeck hebben de burgers op gemeene koſten een toren gebout, die om deſe oorſaeck *Xeleuhoa* genoemt is, 't welck granaet-bloemen betekent. Hier ſijn twee ſteden, die van haer beſtiert worden, 1 *Hanyang*, 2 *Hanchuen*, die beyde de naem van de vloet *Han* gekregen hebben.

D'onſchult beſchermt.

Bergen. Men vindt hier geen bergen, die gedenck-waerdigh ſijn, behalven de gene die ſy *Kieuchin*, dat is, der negen maeghden, noemen: want ſy ſchrijven dat daer negen ſuſters, tot d'Alchimie ſeer genegen, hun maeghdom eeuwighlijck bewaert hebben. Sullen wy niet gelooven dat deſe de negen Muſen der Sineſen geweeſt hebben? De bergh ſelf leght aen de zuydweſt-ſijde van *Hanyang*.

Wateren. Binnen de wallen is de poel *Langquon*, en naer de weſt-ſijde van *Hanyang* de poel *Taipe*. Beneden aen de zuydſijde van de bergh *Kieuchin* is een poel van twee hondert ſtadien groot.

De derde ſtadt

SIANGYANG.

Hoedanigheyt en gelegenheyt. DEſe ſtadt leght oock aen de vloet *Han*, aen des ſelfs weſterlijcke oever: ſchoon het land niet heel vlack, maer, uyt oorſaeck van de bergen, ruw en wreed is, ſoo is ſy echter vermaert, en weeldigh, ſoo om de tegenwoordigheydt van de koning, die ſy uyt de ſtam *Taiminga* gehadt heeft, als om de groote menighte goudts, die in dit geweſt uyt het ſandt, 't welck de gene, die ſich daer op verſtaen, waſſchen en havenen, vergadert wordt. Want hoewel het verboden is mijnen t'openen, ſoo is echter aen yder veroorloft goudt uyt de vloeden en beeken, ſoo veel als ſy konnen, te verſamelen. Men delft hier oock azurſteen uyt, groen van verwe, en vitriol. Men vindt hier vele veldt-hoenders, en een groote menighte van oude pijn-boomen, die in de bouwing der Sineſen tot pijlers der huyſen ſeer bequaem ſijn, behalven een groot en heerlijck paleys des konings, en noch drie kercken, aen Helden gewijdt, die deſe ſtadt verçieren. Dit geweſt heerſcht over ſeven ſteden, en heeft eenige krijghsveſtingen, die tot bewarenis van 't land ſijn. De namen der ſteden ſijn, 1 *Siangyang*, 2 *Iching*, 3 *Nanchang*, 4 *Çaoyang*, 5 *Coching*, 6 *Quanghoa*, 7 *Kiun*. By *Çaoyang* is de brugh *Soxoang*, die, in vele bogen gedeelt, en door de koning *Guei* heel van gehouwe ſteen gebout, de beyde oevers van de vloet *Han* te ſamen voeght. Dit geweſt was eertijdts onder 't Landtſchap *King*, onder de conſtellatien van *Je* en *Chin*. De ſtam *Cheva* noemde het *Coteng*. Deſe ſtadt voert de tegenwoordige naem van de koningen *Guei*, die de wallen van de ſelve gebouwt hebben.

Bergen. By de ſtadt *Kiun* is de ſeer groote bergh *Vutang*, die ſeven-en-twintigh toppen ten hemel opſteeckt, ſes-en-dertigh heuvels, en vier-en-twintigh poelen heeft, en daer veel waengeloovige prachtige kercken der afgoden, met de woningen der Prieſters, op ſijn; want d'andere Prieſters deur geheel Sina worden hier gewijdt, te weten, de genen, die d'inwendige leering der afgoden, en van de verhuyſing der ſielen volgen, door de welcke ſy een ſedelijcke ſcheyding der ſielen van 't lichaem verſtaen. Sy ſijn dieshalven in gedurige bepeynſingen beſigh, als de genen, die d'uytterlijcke verhuyſing der ſielen in andere lighamen gelooven. Sy ontfangen hun wyjing, als uyt d'onſuyverſte bron, uyt de bergh *Tientai*, in 't Landtſchap *Chekian*, daer d'opperſten der Prieſters woonen. Doch ick ſal, met Godts hulp, breedelijcker van deſe Sineſche leeringen ſpreken in het tweede deel van mijn Kort begrijp der hiſtorien van Sina.

In dit geberghte wast een kruyt, dat altijdt groen is, donder-baert genoemt.

De bergh *Co* geeft de naem aen de stadt *Coching*, daer een slach van riet op wast, dat niet meer dan drie jaren duurt; want d'oude stam, een nieu riet uytgeschoten hebbende, sterft, als met een drie-jarigh leven vernoeght, na dat het een nieuwe spruyt geschoten heeft.

Vloeden. De vloet *Han* vloeyt uyt het Landtschap *Xensi* deur de grensen van dese stadt in dit Landtschap, en, een lange streeck voortgeloopen hebbende, vermeerdert eyndelijck het water van de vloet *Kiang* by de hooftstadt *Hanyang*.

De vloet *Siang* is aen de noordwest-sijde van de hooftstadt. Hier siet men een dier, dat met een paert niet ongelijck is, behalven dat het veel schubben, en klauwen gelijck een tijger heeft. Het is woest en wreet, en tast menschen en beesten aen, en dit voornamelijck in de Herfst, in de welck het meest uyt het water koomt, en op het landt sweeft.

De poel *Chinchu* is tusschen een kerck der afgoden by *Nanchang*, en word de poel der paerlen genoemt. Want indien de genen, die langs des selfs oever wandelen, hard op d'aerde kloppen, soo siet men terstont water bellen van alle sijden daer op komen, even als paerlen; en men kan swarelijck seggen oft dit door konst, oft door natuur geschied. Aen de west-sijde van de hooftstadt is een eylandt, *Kiafung* genoemt.

De vierde hooftstadt

T E G A N.

DE Keyser *Yvus* schreef 't gewest van de hooftstadt *Tegan* aen 't Landtschap *King* toe, en stelde dat onder de constellatien van *Je* en *Chin*. De hooftstadt selve heeft verscheyde namen gekregen, naer de verscheyde geslachten, die daer geheerscht hebben. De stam *Cina*, alle koningen verdelght hebbende, heeft haer *Nankiun* genoemt; maer *Hana* noemde haer *Kianghia*, *Sunga Ganlo*, *Tanga Ganhoang*. Sy heeft de tegenwoordige naem van de stam *Sunga* verkregen; en heerscht over ses steden die haer onderworpen sijn, 1 *Tegan*, 2 *Junmung*, 3 *Hiaocan*, 4 *Ingching*, 5 *Sui* ⊙, 6 *Ingxan*. In dit Landtschap is een vreemt ding, te weten wit was, 't welck van kleyne wormen byna op een selve wijse gemaeckt wordt, als de byen hun honigraten maken. Dese raten sijn veel kleynder, maer seer wit; en dese wormtjes sijn niet tam, maer wildt. Men maeckt kaerssen van dese vergaderde raten, gelijck van ons gemeen was gemaeckt wordt; maer sy sijn veel witter, en worden, om dat sy meer kosten, byna alleenlijck van de Grooten gebruyckt: want behalven hun wittigheydt geven sy noch een soete reuk af, als sy branden, sonder eenige smetten en plecken te maken, schoon het gesmolten op de klederen valt. Sy geven oock een seer klaer en gematight licht af. Het land van dese hooftstadt is aen de noordsijde van bergen, en naer de zuydsijde van vloeden besloten, daer af het oock in 't midden deurgesneden wordt. Men telt hier oock drie voorname kercken.

Oude namen. *Vreemt was.*

De bergh *Tahung*, de grootste en schrickelijckste van alle, begint naer 't noorden aen *Suicheu*, en heeft een poel op de top. By *Ingxan* is de bergh *Tungting*, daer in men een groot hol van ongrondelijcke diepte siet. Daer is oock de bergh *Kie*, op de welck men noch de puynhoopen van d'oude stadt *Kieyang* siet. *Bergen.*

De vloet *Che* vloeyt voorby de stadt *Sui*, en scheyd het heele landt in twee deelen. *Junmung*, een groote poel van tnegentigh stadien, leght aen d'oostsijde van de hooftstadt. *Wateren.*

De vijfde hooftstadt

H O A N G C H E V.

DE hooftstadt *Hoangcheu* leght op de noorderlijcke oever van de vloet *Kiang*, welcks wallen hy oock bespoelt; is dieshalven rijck van volck, en groot: want de schepen en waren hebben hier gestadigh hun doortoght deur. Sy is oock vermaert, om dat een koning uyt de stam *Taiminga* daer gewoont heeft, en om dat men hier een slagh van slangen vindt, die sy tegen de melaetsheydt gebruycken, gelijck wy boven verhaelt hebben, en die oock alle oude schurftheyt weghnemen. Dit gewest brengt oock witte alssen voort, soo wordt hy om sijn voortreffelijckheydt van de Sinesche Genees-meesters genoemt, de welcke sy meest aen verbrande leeden gebruycken. De Keyser *Yvus* heeft dit gewest op een selve wijse als het voorgaende ge- *Gelegenheydt.*

gedeelt. In de tijdt der koningen behoorde het aen 't koninckrijck *Hoang*. Sedert hebben de koningen van *Çu* dat ingenomen. De ſtam *Hana* noemde het *Silo*; en het heeft de tegenwoordige naem al over lange van de ſtam *Tanga* verkregen. Het landt van deſe hooftſtadt is wel gebout, behalven aen de noordſijde, daer ſchrickelijcke bergen beginnen; voorts is 't aengenaem door de poelen en vloeden. Het beſluyt, behalven de krijghs-veſtingen, negen ſteden in ſich, 1 *Hoangcheu*, 2 *Lot'ien*, 3 *Maching*, 4 *Hoangpi*, 5 *Hoanggan*, 6 *Kixui*, 7 *Ki*⊙, 8 *Hoangmui*, 9 *Hoangci*.

Oude namen.

Bergen. *Cui Pao* is een bergh, aen de noordſijde van de hooftſtadt, daer op ſteentjes gevonden worden, die, in de ſonneſchijn geleght, root worden; en anderen worden geel, en bewaren eenige tijdt hun verwe, miſſchien gelijck de ſteentjes van Bologne, die oock eenige tijdt het licht van de ſon behouden, en in duyſtere plaetſen blincken.

De ſtadt *Maching* heeft een bergh *Moling* geheeten, die met boſſchen en boomen beſet is, en groot gerijf aen de burgers geeft. De bergh *Suçu* is by *Hoangmui*, op welcks top een kerck is, aen de vier treffelijkſte Genees-meeſters gewijdt, gelijck oock een toren van negen ſolderingen.

Wateren. De vloet *Ki* vloeyt voorby de ſtadt *Ki*, die de naem daer af heeft. By *Hoangpi* is een poel, *Vú* genoemt, dat is, krijghs-poel, vermidts hy een plaets van de ſcheeps-ſtrijden der koningen heeft geweeſt. By *Hoangmui* is noch een andere grooter poel, *Uheu* geheeten. Tegen over de ſtadt *Ki*, in de vloet *Kiang*, is het eylandt *Niaoſo*. De poel *Kinxa* leght aen de ooſtſijde van de ſtadt *Ki*, en de poel *Taipe* omtrent *Hoangmui*.

De bron *Loyu* maeckt de ſtad *Kixui* vermaert; want om dat de dranck *Cha* daer gemaeckt wordt, heeft ſy de derde plaets van voortreffelijckheydt by de Sineſen verkregen.

In de vloet *Kiang*, tegen over de hooftſtadt, is 't eylandt *Pequey*, oft van de witte ſchiltpadt, daer, gelijck men ſeght, een wonderlijcke geſchiedenis aen een krijghsknecht gebeurt is, die, van de vyanden in de vloet geworpen, van een ſchiltpadt aen d'andere oever is gevoert, gelijck Arion onder de dolfijns; en men ſeght dat dit een danck-bewijs van de ſchildtpadt ſcheen, die van deſe krijghs-knecht een lange tijdt opgevoedt, en vrywilligh in vryheydt geſtelt was. Hoewel dit miſſchien niet veel van

Vreemt verhael van een ſchildtpadt.

een fabel verſchilt, ſoo is dit echter geenſins fabelachtigh, dat hier groote ſchiltpadden gevonden worden. Hier ſijn noch andere kleyne en ſchoone ſchiltpadden, die overal in de huyſen tot vermaeck gehouden worden, en niet grooter dan vogelen ſijn. De ſchiltpadden worden *Loman* genoemt.

De ſeſte hooftſtadt

KINGCHEU.

DEſe hooftſtadt leght oock aen de noorderlijcke oever van de vloet *Kiang*, en wordt naer de noord- en ooſtſijde van de poel *Tung* omringt. Sy wordt dieshalven voor een ſeer ſtercke ſtad gehouden, die van de pogingen en aenloopen der vyanden ſeker is. Sy is oock ſeer vermaert door de heerlijckheyd der gebouwen, en door de treffelijckheydt van haer koophandel. Kort, ſy is een ſtadt, die van ſeer oude tijden het hof van 't koninckrijck *Çu* geweeſt heeft, daer *Ivenus*, een Koning uyt de ſtam *Leanga*, ſijn ſetel hadt geveſt. Sy heeft een ſeer luſtigh, vruchtbaer en groot landt, in 't welck niets van 't gene, dat tot het leven noodtſakelijck is, gebreekt. Sy heeft het gebiedt over dertien ſteden, 1 *Kingcheu*, 2 *Cunggan*, 3 *Xexeu*, 4 *Kienli*, 5 *Sungki*, 6 *Chikiang*, 7 *Iling*⊙, 8 *Changyang*, 9 *Itu*, 10 *Juengan*, 11 *Quei*⊙, 12 *Hingxan*, 13 *Patung*. Sy heeft in *Yvus* verdeeling een ſelve plaets, als de voorgaende hooftſtadt, gekregen. De ſtam *Hana* heeft haer *Kingcheu* genoemt; en ſy heeft ſedert die naem altijdt behouden. Men vindt hier een kruyt, dat ſy van duyſent jaren noemen, jae dat ſy onſterffelijck ſchrijven te ſijn. Dit kruyt, in water geweeckt, en gedroncken ſijnde, verandert het wit in ſwart hayr, en is dienſtigh om 't leven te verlangen. Hier is oock overvloet van oranjeappelen, en ſeer koſtelijcke ſteenen, met de welken de Sineſen hun inckt, gewreven ſijnde, ſoodanigh temperen, gelijck onſe ſchilders gemenelijck met de verwen doen. Hier ſijn vijf voorname kercken, aen helden gewijdt.

Gelegenheydt en edelheyt.

De bergh *Fang* is oock gedenck-waerdigh, en, gelijck men ſchrijft, ſoodanigh van natuur, dat men in de lenten, en in de herfſt, daer geen wint gevoelt, en in de ſomer gedurighlijck wint uyt de holen ſend, en dat in de winter de winden daer op een ſelve wijſe van buyten in de holen deur-blaſen.

Bergen.

ſen. Daer is oock de bergh *Kieucang*, die ſich tot in de vloet *Kiang* uytſtreckt, en met ſijn dubbelde heuvels, als met dijcken, het water breydelt, en de ſcheep-vaert lang en kommerlijck maeckt; en heeft ſijn begin by *Sungki*. By de ſtadt *Quei* is de bergh *Çutai*, daer op men een paleys der oude koningen ſiet.

Vloeden en wateren. De vloet *Kiang* koomt uyt *Suchuen* by *Patung* in dit Landtſchap. De poel *Tung* aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt beſlaet vier-en-veertigh ſtadien. Hy voedt ſijn bewoonders met viſſchen, en vermaeckt hen door ſijn ſchoonheydt; want men gaet derwaerts om malkander te vergaſten.

By de ſtadt *Chikiang* is 't eylandt *Peli*, dat is, van hondert ſtadien. Men ſchrijft dat hier eertijdts negen-en-tnegentigh kleyne eylandtjes ſijn geweeſt, die, door d'aenwas van 't ſandt, en door de afneming van 't water tot een eylandt ſijn geworden.

De ſevende hooftſtadt

Y O C H E V.

Gelegenheydt en gerijf. DE groote poel *Tungting* ſnijdt het landt van de hooftſtadt *Yocheu* in 't midden deur; want een deel daer af is aen d'ooſt en 't ander deel aen de weſtſijde van de poel. Wyders, de vloet *Kiang* ſpoelt naer de noordſijde aen de wallen van de hooftſtadt, daer drie vloeden te ſamen loopen, te weten de *Kiang*, *Siang* en *Fung*, de welcken het landt ſeer vruchtbaer maken, en overvloet van viſch veroorſaken. 't Is dan geen wonder, dat de geleerde ſchrijvers deſe hooftſtadt de mont der drie vloeden noemen. Hier koomt oock van alle ſijden een groote menighte van ſchepen, en overvloet van aengebrachte waren. Men vindt hier in 't geberghte d'azur-ſteen, en noch een ander, die groen van verwe is; en, tot ſtof gewreven, een ſeer klare groene verwe aen de ſchilders verſtreckt. Hier is een groote menighte van citroenen, en oranje-appelen, en een ongelooffelijcke overvloet van alle dingen. Deſe hooftſtadt krijght noch groote glans uyt het paleys van een koning uyt de ſtam *Taiminga*; vermidts daer een koning geweeſt is: het welck groote pracht aen de gemeene en beſondere gebouwen veroorſaeckt heeft. Men telt hier drie heerlijcke kercken aen Helden gewijdt.

Deſe hooftſtadt behoorde eertijdts aen de heerlijckheyt *Sanmao*, geraeckte ſedert aen 't koninckrijck *Lo*, en daer na hebben de koningen van *Çu* die ingenomen; maer de ſtam *Cina* heeft haer weêr aen 't Keyſerrijck van Sina gebracht. Sedert heeft de ſtam *Sunga* haer *Paling* geheeten. De naem *Yocheu*, die ſy van de ſtam *Tanga* gekregen heeft, is haer tot noch toe bygebleven. Sy heerſcht over acht ſteden, 1 *Yocheu*, 2 *Linſiang*, 3 *Hoayung*, 4 *Pingkiang*, 5 *Fung* ⊙, 6 *Xemuen*, 7 *Çuli*, 8 *Ganhiang*.

Aen de zuydſijde van de hooftſtadt is de bergh *Pacio*, door een heerlijcke kerck der afgoden, en door een klooſter vermaert, 't welck tuſſchen twee kleyne poelen gelegen is. *Bergen.*

De bergh, oft 't eylandt *Kiún* in de poel *Tungting*, ſtreckt ſich naer 't zuydweſten van de ſtadt uyt.

Daer is oock de bergh *Uxe*, naer 't zuydooſten, op de welck kleyne ſteentjes gevonden worden, welckers ſtof de Genees-meeſters voornamelijck tegen de qualen van de keel, die de hals ſchijnen te ſluyten, gebruycken.

By *Linſiang* is de groote bergh *Tayun*, op de welcke wel ſeventigh heuvels getelt worden. Daer is oock een andere bergh, *Tung* genoemt, dat is, hondert ſtadien, door de boſſchen der pijn-boomen vermaert, te weten omtrent *Hoayung*. Uyt het geberghte *Fangtai* wordt talck, oft Moskoviſch glas gegraven.

By *Pingkiang* is de bergh *Tiengo*, vijf hondert ſtadien groot. Hy wordt in de boecken van *Tauſu* de vijf-en-twintighſte in ordening onder de vermaertſte bergen getelt. De Genees-meeſters van Sina roemen dat 'er hondertderhande ſlagh van genees-kruyden op ſijn.

By *Ganhiang* is de bergh *Hoang*, dat is, de geele; want de geheele aerde, en de ſteenen van deſe bergh vertoonen een goudtverwe, daer af hy oock *Kinhoa*, dat is, goude bloem, genoemt wordt.

De groote poel *Tungting* neemt ſijn begin aen de zuydweſt-ſijde van de hooftſtad. *Wateren.* Sy ſeggen dat deſe poel uyt een overſtolping geworden is; en dieshalven ſijn daer noch vele eylanden in, daer veel menſchen op woonen, en daer oock heerlijcke kercken der afgoden, en klooſters, met een ſeer groot getal van Prieſters gevonden worden. Hier is oock een drijvend eylant, in 't welck meê een klooſter geſticht is. Men behoeft niet te vreeſen dat d'aerde van dit eylandt

los

los en van malkander sal gaen, vermidts de wortels der boomen, en van 't riet, deur een gewassen, verbonden, en gedurigh aenwassende, 't landt onafscheydelijck t'samen-hechten.

Daer is oock 't eylandt *Kinxa*, van het goude sant dus genoemt.

D'achtste hooftstadt

CHANGXA.

Van waer Changxa de naem heeft.

AEn d'oosterlijcke oever van de vermaerde vloet *Siang* siet men de hooftstadt *Changxa*, aen de welcke de starretjes *Changxa*, onder welcks invloeying men haer seght te wesen, de naem hebben gegeven; en dese starretjes sijn in 't gestarnte van *Chin*. Het landt van dese stadt is ten deel vlack, en ten deel streng door de bergen, vet en vruchtbaer van gront, gesondt van lucht, en overvloedigh van alle dingen. Hier wordt oock een overgroote menighte van rijs gewonnen, die oock in de grootste drooghte van 't jaer niet heeft voor drooghte te vresen, vermidts het land overal van poelen en vloeden besproeyt is; in voegen dat, soo 'er regen gebreeckt, men 't water uyt de vloeden in d'ackers brengt, oft dat de boeren dat met seker gereedtschap heel konstighlijck uyt de poelen opheffen. Hier worden oock op sijn tijdt, te weten in de Mey-maent, seer smakelijcke visschen gevangen, die van de Portugesen *Sauel* genoemt worden. Men graeft seer schoon vermiljoen, oft cinabar uyt de bergen. In de selve stadt heeft een koning uyt de stam *Taiminga* sijn setel gehouden, en dieshalven heeft de stadt door haer prachtige gebouwen, en paleys seer vermaert geweest. Men vindt hier ses heerlijcke kercken. Sy heerscht over elf steden, 1 *Changxa*, 2 *Siangt'an*, 3 *Siangin*, 4 *Ninghiang*, 5 *Lieuyang*, 6 *Liling*, 7 *Jeyang*, 8 *Sianghiang*, 9 *Xeu*, 10 *Ganhoa*, 11 *Chaling* ⊙.

Hoedanigheydt van het landt.

Dese hooftstadt wierdt eertijdts onder de stam *Cheva Changxa*, en onder *Sunga Vugan* geheeten; doch sy heeft meest altijdt de naem van *Changxa* behouden.

Bergen.

Aen de westsijde van de hooftstadt is de bergh *Jumo*, dat is, talck, vermidts daer een groote menighte daer af uytgedolven wort. De Genees-meesters van Sina achten dat, als men dese talck tot stof maeckt, met wijn mengt, en die in drinckt, dit tot een lang leven seer dienstigh is. Aen de westsijde van de hooftstadt is oock de groote bergh *Yolo*, die aen de bergen *Heng* loopt.

By *Ninghiang* is de grootste bergh van hondert en veertigh stadien groot, *Taguei* geheeten. By *Lieuyang* is de bergh *Taihu*, die drie groote toppen opsteeckt, tusschen de welcke een seer diepe en breede poel is. Daer is oock 't geberghte *Xepi*, in 't welck mede een poel van veertigh stadien is, die *Pexa* genoemt wordt, daer vier beeken uytvloeyen; d'een is de beeck *Lieu*; en d'anderen loopen naer de vloet *Juping*. Men vindt hier oock de bergh *Tungyang*, in ordening de dertiende der bergen, die in de boecken van *Tausu* gepresen worden. De bergh *Sucung* behoort aen de stad *Xeu*, daer op een bron van seer heet water is, en die ses-en-dertigh heuvels heeft. Men vint hier noch andere grove en sware bergen.

Vloeden.

De vloet *Mielo* vloeyt voorby *Siangyn*, en is hierom vermaert, om dat hy d'oorsaeck van sekere viertijdt, by de Sinesen *Tuonu* genoemt, geweest heeft. Dese viertijdt wordt deur geheel Sina met groote toestel, blijdtschap en vrolijckheydt gehouden, namelijck op de vijfde dagh van de vijfde maent, ter geheugenis van seker treffelijck en getrou Landtvooght, die, van de verraders gesocht sijnde, sich in de vloet *Mielo* wierp. Hy was seer aengenaem en bemint van 't volck, daer over hy heerschte, en daerom hebben sy tot sijn eer in de selve dagh scheepsstrijden tot vermaeck ingestelt, en gasteryen opgerecht, als oft sy eenighsins noch hun Landtvooght schenen te soecken; in voegen dat dit soo verre toenam, dat nu deur geheel Sina desgelijcks gedaen wordt, 't welck te voren niet dan op een plaets geschiedde. De gene, die in dese strijden loopen en sich vermengen, hebben seer schoone en vergulde scheepjes, die in verscheyde gestalten gelijck draken gesneden sijn. De verwinners hebben oock hun loon, uyt het gemeen voorgestelt, dat dickwijls veel kost.

Scheepsstrijden van Tuonu.

De vloet *Lofeu* loopt dicht voorby de stadt *Xeu*, en wordt om de voortreffelijckheydt der lampreyen, die daer sijn, gepresen.

De stadt *Siangyn* heeft niet verre van sich de poel *Cingçao*, te weten aen de noordsijde van de stadt, die oock 't landt van de stadt *Yocheu* besproeyt, en sich daer met de poel *Tungting* vermengt.

Eylanden.

't Eyland *Kive* is by *Xehoa*, en wordt de oranje-appel genoemt, om dat 'et overvloet

daer af heeft. Aen de noordsijde van de hooftstadt is oock een kleyn eylant, *Tungquon* geheeten.

De negende hooftstadt

P A O K I N G.

HEt landt van dese hooftstadt is vol gepropt van bergen, voornamelijck naer 't zuyden, daer het sich tot aen de bergen van 't Landtschap *Quangsi* uytstreckt. Het heeft echter geen gebreck van aengename velden, en lustige dalen. Dese hooftstadt is soodanigh, dat sy een koning uyt de stam *Taiminga* gehadt heeft. Sy heerscht over vijf steden, welckers namen sijn, 1 *Paoking*, 2 *Sinhoa*, 3 *Ching pu*, 4 *Vuchang* ⊙, 5 *Sining*. De hooftstadt selve leght dicht aen de vloet *Çu*, die groot gerijf aen haer geeft. Sy behoorde eertijdts aen het koninckrijck *Çu*. De koningen U, dese landen ingenomen hebbende, noemden haer *Xaoling*. De stam *Tanga* heeft haer *Xaocheu* geheeten. Sy voert de tegenwoordige naem van *Sunga*, en telt drie heerlijcke kercken, aen Helden gewijdt.

Oude namen.

De bergh *Lung* is aen d'oostsijde van de hooftstadt, en steeckt vier toppen, die in d'omkring gelijck sijn, soodanigh om hoog, dat sy van alle sijden de selve schijnen. In 't midden daer af is een poel, uyt de welck twee wateren stroomen: 't een is de vloet *Lien*, die by de stadt *Siangkiang* vloeyt, en 't ander is de vloet *Chao*. By 't gewest van de stadt *Vuchang* is de bergh *Jun*, de negen-en-sestighste der bergen, die in de boecken van *Tausu* genoemt worden, daer in men een-en-seventigh opgaende heuvels telt. Hier is oock de bergh *Kinching*, d'acht-en-sestighste der gener, die genoemt sijn. By *Sinning* is de bergh *Changmo*, soo breedt en soo kommerlijck om op te komen, dat de wilde en woeste menschen, die geensins onder de Sinesen staen, daer veyligh, en naer hun rechten leven.

Bergen.

De vloet *Gu* heeft sijn oorsprong in het geberghte van de stadt *Vucang*, van daer hy langs klippen en afgronden afwentelt, en acht-en-veertigh plaetsen heeft, die men swarelijck bevaren kan. Doch een plaets, aen de noordsijde van de hooftstadt, overtreft die alle, en is soo steyl en afgebroken, dat sy gedwongen sijn daer een groote dickere kopere pijler op te rechten, daer sy de schepen aen binden, tot dat sy al 't gene, 't welck tot d'opvaert noodigh is, gereet hebben; want anders sou 'er geen middel tusschen de woeste bergen sijn, om de schepen stil te houden.

Vloeden.

De tiende hooftstadt

H E N G C H E V.

DE vloet *Ching* spoelt aen de zuyderlijcke wallen van dese hooftstadt, van de welcke, gelijck oock van de vloet *Siang*, een deel van haer landt, gelijck een hangendt eylant, besloten wordt. Dit lant heeft geen gebreck van bergen; doch sy sijn ten meestendeel niet woest, maer wel gebouwt en aengenaem. Behalven dat men hier byna al 't gene vindt, dat tot het leven noodtsakelijck is, soo vloeyt het over van veldthoenders, van papier, en van talck. De silver-mijnen souden het seer rijck maken, indien 't geoorloft was die t'openen. Het behoorde eertijdts aen 't koninckrijck *Çu*. De stam *Hana* noemde het *Queiyang*, de koning U *Siangtung*, de stam *Tanga Hunan*: maer de tegenwoordige naem, van de koningen *Leang* aen hen gegeven, is haer van de stam *Taiminga* herstelt. Dese hooftstadt heeft onder sich negen steden, namelijck, 1 *Hengcheu*, 2 *Hengxan*, 3 *Luiyang*, 4 *Changning*, 5 *Gangin*, 6 *Ling*, 7 *Queiyang* ⊙, 8 *Linuu*, 9 *Lanxan*.

Gelegenheydt.

De bergh *Taceu*, aen de westsijde van de hooftstadt, heeft overvloet van silver, gelijck des selfs inwoonders gelooven, die oock schrijven dat daer mijnen geopent hebben geweest. De bergh *Heng* begint aen de stadt *Hengxan*, en beslaet tachtigh stadien. Men telt daer op twee-en-seventigh toppen, tien groote holen, acht-en-dertigh water-bronnen, en vijf-en-twintigh beecken. By *Luiyang* is de seer groote bergh *Heuki*, die, gelijck men seght, seventigh toppen heeft. De stadt *Ling* heeft by sich de bergh *Vanyang*, die drie hondert stadien beslaet, en met oude bosschen beset is. By *Queiyang* is de bergh *Xeyen*, de steene swaluw genoemt, om dat men daer, als 'er regen gevallen is, steenen vindt, die geheel de swaluwen gelijcken; jae de Genees-meesters onderscheyden die in mannetjes en wijfjes, naer de verscheydenheydt der verwen, en gebruycken hen tot het maken van geneesmiddelen. De bergh *Hoayn*, die vermakelijck om t'aenschouwen is, leght in de landen van de steden *Linuu* en *Lanxan*, en

Bergen.

wordt

wordt om ſijn wonderlijcke ſchoonheydt en vermaeck de bloem genoemt.

Vloeden. De vloet U koomt uyt de hooftſtadt *Jung*, en vloeyt deur by de ſtadt *Changning*. De vloet *Ching* vloeyt aen de noordſijde van de hooftſtadt, en heeft ſijn oorſprong in 't gebergte, aen d'ooſtſijde van de hooftſtad *Paoking*. Aen de ooſtſijde van deſe hooftſtadt is oock een ſeer diepe poel, welcks water groen is, dat, gelijck ſy ſeggen, ſeer bequaem is om dranck oft wijn van rijs af te maken.

D'elfde hooftſtadt

C H A N G T E.

Gelegenheydt en hoedanigheyt. DE hooftſtadt *Changte* leght tuſſchen de vloeden, en by een groote poel, aen de noorderlijcke oever van de vloet *Juen*, die daer ſich van ſijn water in de poel ontlaſt. Byna de geheele ſtadt, jae 't geheele landt kan met ſchepen bevaren worden: ſeker, een kleyne ruymte, maer ſeer vermakelijck en vruchtbaer, en dat in vruchtbaerheydt en voortreffelijckheydt lichtelijk veel anderen overtreft. Deſe hooftſtadt heeft oock bewoont geweeſt van een koning uyt de ſtam *Taiminga*, welcks prachtigh paleys noch in deſe hooftſtadt is, die over vier ſteden heerſcht, welckers namen ſijn, 1 *Changte*, 2 *Taoyven*, 3 *Lungyang*, 4 *Juenkiang*. Onder de ſtammen *Xanga* en *Cheva*, eer het landt onder de heerſchappy van Sina geſtelt wierdt, woonden hier de volcken *Manyen*; maer de koning van *Çu* heeft het ingenomen, en nae 't verdelgen der koningen is het van de ſtam *Cina Kiuchung* genoemt; van *Hana* wierd het eerſt *Vuling* geheeten; maer nae dat d'ongetrouwe *Hiangyvus* de koning van *Çu* gedoot hadt, en nae dat het volck van deſe ſtadt, deernis met hun konings lot hebbende, ſijn uytvaert met groot geween volbracht hadden, noemde de ſelve *Hana*, *Hiangyvus* verdelght hebbende, de ſtadt *Iling*, 't welck landt van gerechtigheyt betekent. De koningen van U noemde haer *Vucheu*. De naem, die ſy tegenwoordigh voert, heeft ſy van de ſtam *Tanga* gekregen. Hier ſijn drie ſeer heerlijcke kercken, en overvloet van azur-ſteen. Men vergadert hier oock manna, en alderhande ſlagh van oranje-appelen, onder de welcken oock de gene ſijn, die van de Sineſen winter-appelen genoemt worden: want als de tijdt der anderen voorby is, ſoo worden deſe eerſt in de winter rijp, en ſijn heel ſmakelijck. Sy hebben oock ceder-vruchten, die ſy afgodshandt noemen; want der ſelver uytterſten eyndigen in ſekere ſtaertjes, als oft het vingertjes, en teenen waren. Sy ſijn niet bequaem om t'eten, maer, t'huys in de ſlaepkamer gehangen, geven een ſoete reuck af; en dieshalven maken ſy daer toe ſijde netjes, heel konſtigh gewerckt.

Oude namen.

De bergh *Lo*, dat is, der herten, om dat daer overvloet van herten ſijn, leght aen de weſtſijde van de hooftſtadt. De ſtadt *Taoyven* heeft niet verre van ſich de bergh *Lolo*, de twee-en-veertighſte in ordening onder de voorname bergen in de boecken van *Taoſu*. Naer de noordtweſt-ſijde van de hooftſtadt is een groot hol, *Lungmuen* genoemt, voor 't welck een brugh is, die naturelijck van d'een aen d'ander bergh reyckt, heel kantigh, en ſoodanigh, dat d'een ſijde ſich omtrent twee ſtadien uytſtreckt, daer een vloet onder deur loopt. *Bergen.*

De poel *Tungting* reykt tot aen de grenſen van de ſteden *Lungyang* en *Juenkiang*. Daer is oock de poel *Chexa*, die met de voorgenoemde poel te ſamen loopt. *Wateren.*

De vloet *Lang* is aen de zuydſijde van de hooftſtadt, en koomt uyt de ſtadt *Xincheu*, daer hy *Yven* genoemt wordt, en naer 't zuyden van de groote ſtadt *Yven* in dit Landtſchap komt. Hy heeft ſijn oorſprong in 't Landtſchap *Queicheu*, aen de zuydſijde van de veſting *Taiping*.

't Eylandt *Kive* is by *Lungyang*, byna twintigh ſtadien lang, vruchtbaer van oranje-appelen, naer de welcken het oock *Kive*, dat is, oranje-appel, genoemt wordt.

De twaelfde hooftſtadt

X I N C H E V.

Gelegenheydt en overvloet. DEſe hooftſtadt leght in een lant, dat kommerlijck is, uyt oorſaeck van de menighte der groote bergen, uyt de welcken quick-ſilver, en een groot getal van azur-ſteen, die groen van verwe is, gegraven wort. Sy ſchrijven ook, datſe vol van gout en ſilver ſijn. Een deel der bergen wordt van wilde en woeſte menſchen bewoont, die, gelijck de Sineſen verdichten, van ſeker dier, (ſy willen dat 'et een hont geweeſt heeft,) en van des konings dochter geſproten ſijn. Sy ſeggen dat deſe dochter in de tijdt van drie jaren ſes jongens en ſes meysjes baerde, die, ſich in 't huwelijck te ſamen voe-

voegende, d'oorsprong van dit geslacht geweest hebben. Dese bergh-lieden worden *Vulinman* genoemt. 't Is geloofelijck dat de Sinesen dese fabel verdicht hebben, om dat sy nauwelijcks gelooven dat alle de gene, die geen Sinesen, oft in de Sinesche seden opgevoedt sijn, menschen konnen wesen. Dit gewest behoorde eertijdts aen de koningen van *Çu*. De stam *Cina* noemde het *Kiuchung*, *Hana Kingcheu*, *Xanga Luki*; maer *Taiminga* gaf het de naem, die 't noch heden behoud. Het heeft gebied over seven steden, 1 *Xincheu*, 2 *Luki*, 3 *Xinki*, 4 *Xopu*, 5 *Jüen*, 6 *Kiuyang*, 7 *Mayang*. *Steden.*

De bergh *Tayeu* leght aen de noordwestsijde van de hooftstadt, en is in ordening de ses-en-twintighste der voorname bergen in de boecken van *Tausu*. Hier is oock de bergh *Siaoye*, daer men duysent boecken gevonden heeft, die, gelijck men gelooft, daer verborgen wierden, toen de Keyser *Xius* d'ondergang en verbranding der boeken gesworen hadt. By *Kiuyang* is de bergh *Locung*, daer, gelijck men seght, een vogel leeft, die nimmer geluydt maeckt, dan als 'er regen voorhanden is, 't welck van de landt-lieden voor een sekere regel genomen wordt. In 't selve geberghte is een groote poel, die, gelijck sy schrijven, honderd duysent bunderen landts beslaet. *Bergen.*

Aen de oostsijde van de hooftstadt is de vloet *Xin*, aen de zuydwest-sijde de vloet *Yüen*. Aen de zuydsijde van *Luki*, daer het woeste volck, van 't welck ick gesproken heb, in de bergen woont, worden vijf beeken getelt, namelijck *Hiung*, *Yeú*, *Yüen*, *Xin* en *Muon*. Men sal d'anderen in de kaert sien. *Vloeden.*

De dertiende hooftstadt

J V N G C H E V.

DEse hoofstadt leght tusschen aengename en groene bergen, by de vloet *Siang*, en is de zuyderlijckste van alle de steden van dit Landtschap, in de welcke oock een koning uyt de stam *Taiminga* sijn setel heeft gehadt; en dit is de oorsaeck dat men daer binnen de wallen een heerlijck paleys siet. Hier is oock een seer schoone heuvel, van boomen en huysen beset. Men vind hier meê vier kercken, aen Helden gewijdt. Dese hooftstadt gebiedt over seven steden, 1 *Jungcheu*, 2 *Kiyang*, 3 *Tau* ⊙, 4 *Tunggan*, 5 *Ningyven*, 6 *Jungning*, 7 *Kianghoa*. *Steden.*

Dit gewest behoorde eertijdts aen 't koninckrijck *Çu*. De stam *Hana* noemde het *Linling*. Sedert heeft het onder de koningen van U gestaen, en wierd *Jungyang* genoemt. Het heeft de naem, die 't heden behoudt, van de stam *Tanga*.

Naer de westsijde van de hooftstadt is de bergh *Kiungyo*, aenmerckelijck om d'overvloet en schoonheyt van riet. By *Tunggan* is d'alderhooghste bergh van dit gewest, *Suvang* genoemt. *Bergen.*

Aen de noordtsijde van de hooftstadt vloeyt de vloet *Siang*, die in de grensen van dit, en van 't Landtschap *Quangsi* sijn oorsprong aen de bergh *Siang* verplicht is. Dit water is seer klaer, en gelijck kristal; in voegen dat men alle de steentjes, die op de gront leggen, sien en tellen kan, schoon hy dickwijls eenige roeden diep is. *Vloeden.*

De vloet *Siao* bespoelt byna de hooftstadt selve aen d'oostsijde, en vermengt sich naer 't noorden met de vloet *Siang*. Hy heeft sijn oorsprong in de bergen naer de zuydtwestsijde van de stadt *Ningyven*, die *Kieny* genoemt worden, daer oock de poel *Tien* is.

Ick gae d'andere dingen van minder naem en achting voorby. Maer by de stadt *Tau* is een groote waterval, die terstont een poel wordt, in de welcke bloemen, *Lien* geheeten, geel van verwe, wassen. Men vind selden elders dese bloemen van dusdanige verwe. Doch ick schrijf breeder hier af in een ander plaets.

De veertiende hooftstadt

C H I N G T I E N.

DE Keyser *Yvus* heeft het gewest van de hooftstadt *Chingtien* aen 't Landtschap *King* toegeschreven, en dat onder de constellatien van *Je* en *Chin* geplaetst. Het behoorde eertijdts aen de koningen van *Çu*, en wierdt *Ingchung* geheeten. De stam *Hana* noemde het *Junxe*. De stam *Taiminga* heeft het de naem en waerdigheydt van hooftstadt gegeven; want sy voerde te voren alleenlijck de tijtel van stad: maer tegenwoordighlijck gebiedt sy over seven steden, 1 *Chingtien*, 2 *Kingxan*, 3 *Cienkiang*, 4 *Mienyang*, 5 *Kingling*, 6 *Kingmuen* ⊙, 7 *Tangyang*. Dese hooftstadt leght dicht by de vloet *Han*, aen d'oosterlijcke oever, en is met bergen en wateren, gelijck met een seer stercke wal, omringt. Sy heeft een lant, dat vruchtbaer van alle dingen is, die tot *Steden.*

het

het menſchelijck gebruyck noodtſakelijck ſijn. Men vindt hier ſes kerken, die aen Helden gewijdt ſijn.

Bergen. De bergh *Kingmuen* leght by de ſtadt, die gelijcke naem voert, en heeft eertijdts tot een ſtercke muur en grenspael tuſſchen de noorderlijcke Landtſchappen aen 't koninckrijck *Çu* verſtreckt. De bergh *Çucai*, by de ſtadt *Tangyang*, is in ordening de drie-en-dertighſte in de boeken van *Tauſu*. Alle de boomen en ſteenen, die men daer op vindt, ſijn root. Hier is oock een beeck, die van ſeer ſoet en welrieckendt water vloeyt.

Wateren. Voorby *Cienkiang* vloeyt een vloet van gelijcke naem.

De bron *Sinlo*, die in 't geberghte *Kingyven* is, verdient hier plaets te hebben, om de voortreffelijckheydt van haer water.

De vijftiende hooftſtadt

CHINGYANG.

DE hooftſtadt *Chingyang* is de noorderlijckſte van dit Lantſchap, en ſeer dicht by 't Landtſchap *Xenſi*, en ontfangt d'eerſte het ſtroomende water van d'ooſterlijcke vloet *Han*. Deſe vloet bevangt met een groote bocht en omkeer deſe hooftſtadt, en beſproeyt daer na d'overige landen van dit Lantſchap. Sy heerſcht over ſeven ſteden, namelijck 1 *Chingyang*, 2 *Fang*, 3 *Choxan*, 4 *Xancin*, 5 *Choki*, 6 *Chingſi*, 7 *Paokang*.

Onder de Keyſer *Yvus* heeft ſy een ſelve lot en plaets, als de voorgaende hooftſtadt, gekregen. Toen ſy aen de koningen van *Çu* behoorde, wierdt ſy *Siekive* genoemt, uyt oorſaeck van de menighte van het tin, dat daer altijdt gevonden is, en uytgedolven wordt. De ſtam *Hana* heeft haer dieshalven *Sie*, dat is, tin, genoemt. De ſtam *Tanga* noemde haer *Nanfung*, byna als oft men zuyderlijcke vruchtbaerheyt ſeyde, uyt oorſaeck van de gront des landts, en der ackers. Sy voert de tegenwoordige naem van de ſtam *Taiminga*. Hier waſt ſekere plant, die, gelijck onſe aerdveyl, om hoogh kronckelt, en bloemen voortbrengt, die geel, en een weynigh bleeck ſijn; welckers eynden der tacken ſeer dun ſijn, gelijck ſijde draden. Men ſeght dat, als men een tackje daer af op het bloote vleeſch bindt, dit een ſeer ſoete ſlaep veroorſaeckt, en dieshalven word ſy *Munghoa*, dat is, ſlaep-bloem, genoemt.

Oude namen.

Aen de noordtweſt-ſijde van de hooft- *Bergen.* ſtadt is de bergh *Tienſin*, welcks opgaende heuvels, gelijck wallen, een vlackte van hondert ſtadien omringen. De Geneesmeeſters komen hier dickwijls, om vreemde genees-kruyden te vergaderen.

By *Choxan* is de bergh *Çanglo*, op de welck, gelijck men ſchrijft, ſeker landt-man eenige jaren lang kaſtanien vergaderde, die hy voor aenſtaende tijden bewaerde, om de hongers-noodt, die hy voorſagh dat voorhanden was, te voorkomen: in voegen dat hy dus ſijn mede landt-lieden byſtont, op dat ſy niet van honger vergaen ſouden.

Hier is oock de bergh *Nuiqua*, die de naem voert van ſeker vrou *Nuiqua*, die ſy als een goddin houden en eeren, welcks prachtige kerck hier geſien wordt. Sy verſekeren, dat de kracht van deſe vrouw ſoo groot was, dat ſy de hemel, gebroken ſijnde, weêr maeckte en te ſamen ſoudeerde, gelijck de Mahometanen van de maen gelooven.

De vloet *Lungmuen* vloeyt aen d'ooſt- *Vloeden.* ſijde van de hooftſtadt, daer hy oock ſijn oorſprong in een bergh van gelijcke naem heeft. By *Choxan* is de vloet *Çungyang*, welcks water alle ſmetten uyt de kleederen weghneemt, en, gelijck men ſchrijft, ſeer dienſtigh is om alle yſer-werck ſcherp te maken, vermidts het eene verborgene ſcherpigheydt ſchijnt te hebben. Hier is oock de vloet *Xangyung*, in de welck een *catadupa*, oft waterſtorting is; en indien men een ſteen daer in werpt, ſoo begint het terſtont te donderen en te regenen.

De eerſte ſtadt

CINGCHEV.

DEſe ſtadt leght in een ſeer ſtercke en bequame plaets, en heeft onder ſich drie anderen, daer over ſy gebiedt, te weten, 1 *Cingcheu*, 2 *Hoeitung*, 3 *Tungtao*, 4 *Suining*. Des ſelfs grenſen ſijn de bergen van 't Landtſchap *Queicheu*.

De bergh *Fi* is van alle ſijden ſteyl en af- *Bergen.* gebroken, en ſeer moeyelijck om op te klimmen, en heeft echter eenige vlackte op de top.

De bergh *Feçu* is ſeer hoogh en groot, en is een ſcheyding tuſſchen dit Lantſchap en *Queicheu*, en begint by *Tungtao*.

By *Hoeitung* is de poel *Cingpo*, in de *Vloeden.* welck groote klippen en ſteenen ſijn, daer

de drinke-broêrs dickwijls opklimmen, om daer hun gasteryen te houden. Hier is oock de beek *Hiung*, die uyt negen beeken bestaet, welckers namen sijn, *Lang*, *Vu*, *Hiung*, *Xin*, *Lung*, *Sui*, *Quei*, *Vu* en *Hiung*.

De tweede stadt

CHINCHEV.

DEse stadt *Chincheu* paelt aen 't Lantschap *Quantung*, en leght tusschen twee vloeden. Haer landt is vol van bergen, die echter niet ongebout sijn. De stadt selve is groot, wel bevolckt en vermaert. Sy heerscht over vijf andere steden, 1 *Chincheu* ⊙, 2 *Jungbing*, 3 *Tchang*, 4 *Hingning*, 5 *Queiyang*, 6 *Queitung*. Dese leste is seer vermaert door de heerlijcke steene brugh, in veel bogen verdeelt, die geheel van gehouwe steen gemaeckt, en meer dan hondert Sinesche roeden lang is. Men vindt in dit landt drie voorname kercken.

Bergen. De bergh *Hoangceng* leght aen de zuydtsijde van de stadt, en de vloet *Chin* heeft daer in sijn oorsprong. De bergh *Pepao*, by *Jungbing* gelegen, is hoogh en steyl, maer om sijn aengename water-bron vermaert.

Poel. *Ten* is een kleyne poel, in 't geberghte *Xenieu*, by *Hingning*, seer heet op de top, self in 't midden van de winter. Hier komen tweemael des jaers wilde gansen vliegen, als sy naer 't noorden en zuyden trecken; en dieshalven wordt hy *Ten*, dat gans betekent, genoemt.

Krijghs-steden.

NU volgen elf krijghs-steden, in de welcke burgers, onder de krijghslieden vermengt, woonen. Hun namen sijn, 1 *Xi* ⊙, 2 *Jungxun*, 3 *Paocing*, 4 *Nanguei*, 5 *Xiyung*, 6 *Xangki*, 7 *Lankiang*, 8 *Sanping*, 9 *Jungting*, 10 *Tienkia*, 11 *Jungmui*.

De stadt *Xi* leght dicht aen de vloet *T*, en heeft eenige mindere kasteelen onder sich. Men vindt hier muskus. De stadt *Paocing* heeft overvloet van quicksilver.

De bergh *Kesing* stijght op tot boven de wolcken; en men seght dat 'et daer ongemeen kout is, misschien om dat hy te hoogh is, en tot aen het tweede gewest van de lucht reyckt, 't welck gemenelijck kout genoemt wordt. *Bergen.*

De bergh *Tuting* is hoogh en breedt, en heeft aengename en vruchtbare rijs-ackers, en seer oude bosschen.

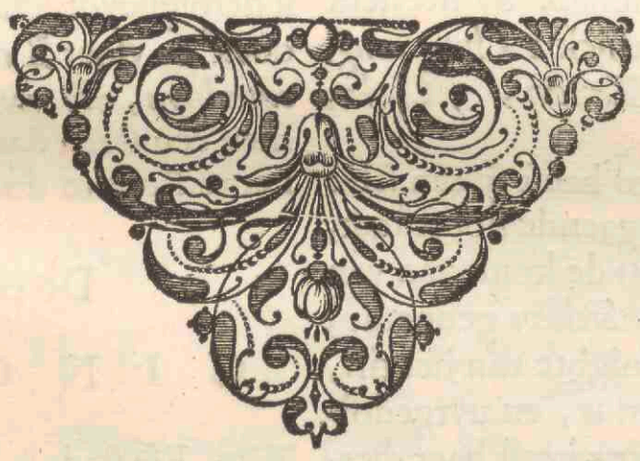

HET

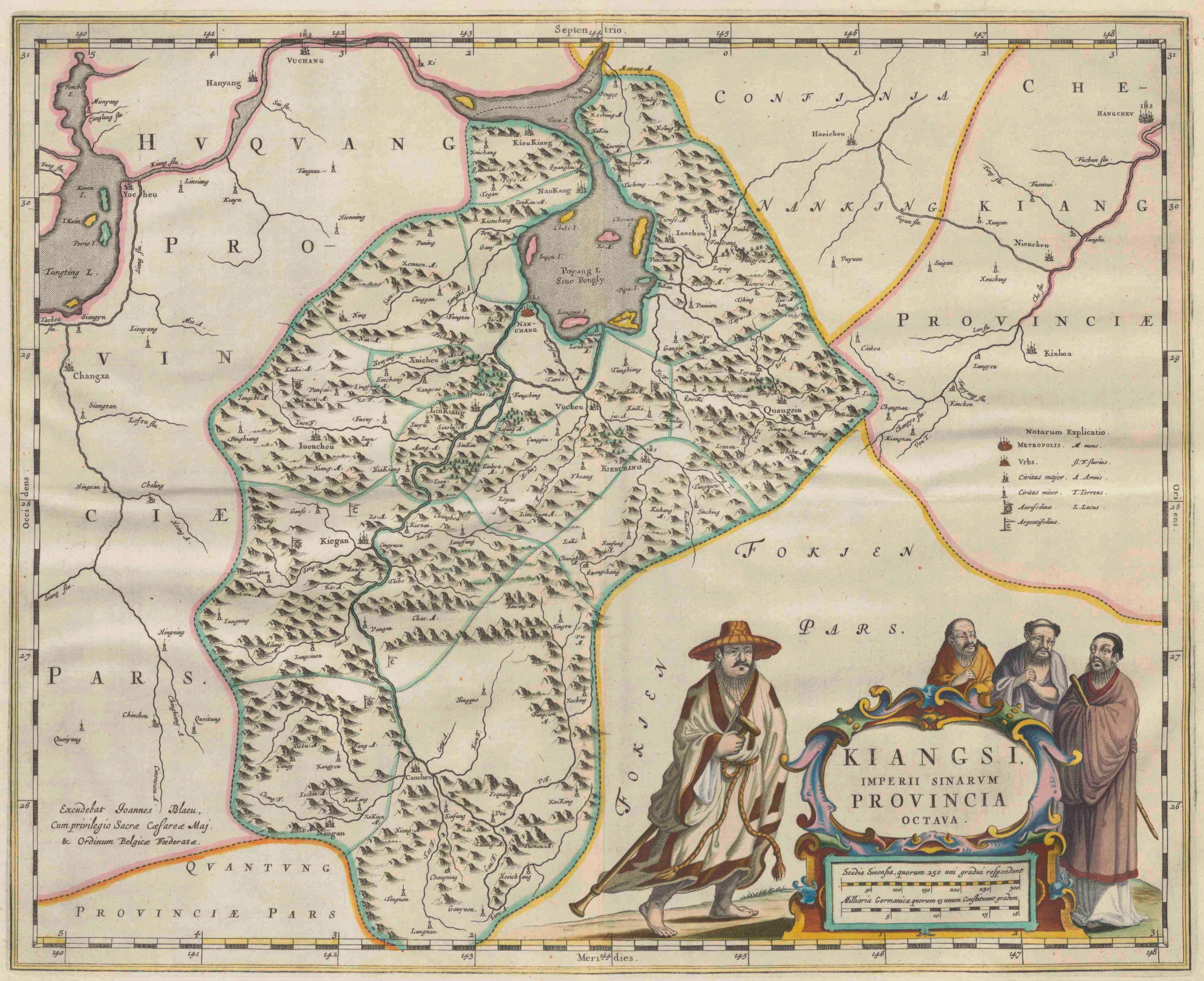
Septentrio.
Meridies.
Occidens.
Oriens.
HVQVANG
PROVINCIÆ
PARS.
CONFINIA
CHE-
KIANGNANKING
PROVINCIÆ
FOKIEN
PARS.
QVANTVNG
PROVINCIÆ PARS
Hanyang
VUCHANG
Yocheu
Tungting L.
Poyang L.
Siue Pengly
NAN-CHANG
Xuicheu
Vucheu
Quangsin
Kiegan
Ganheu
Nangan
Horicheu
HANGCHEV
Nienchéu
Kinhoa
Changxa
Chinchéu
Queiyang
Queitung
Notarum Explicatio.
METROPOLIS.
Vrbs.
Civitas major.
Civitas minor.
Aurifodinæ.
Argentifodinæ.
M. mons.
fl. Fluvius.
A. Amnis.
T. Torrens.
L. Lacus.
Excudebat Ioannes Blaeu,
Cum privilegio Sacræ Cæsareæ Maj.
& Ordinum Belgicæ Fœderatæ.
KIANGSI,
IMPERII SINARVM
PROVINCIA
OCTAVA.
Stadia Sinensia, quorum 250 uni gradui respondent.
Milliaria Germanica, quorum 15 unum constituunt gradum.

HET ACHTSTE LANDTSCHAP

KIANGSI.

HEt Landtſchap *Kiangſi* paelt aen de ooſtſijde van *Huquang*, en is niet veel kleynder dan 't gemelde Landtſchap, ſchoon dat de koren-ſchuur van dit geheele uytterſte Aſia genoemt wordt; en dit, te weten *Kiangſi*, voor een ontbijdt alleen genoegh is. Dit beſluyt in ſich (gelijck oock 't ander) een groote poel, gemenelijck *Poyang* genoemt, die in grootheydt weynigh voor de poel *Tungting* wijckt.

Over ſeer oude tijden, eer het onder de heerſchappy der Sineſen ſtont, behoorde een groot deel daer af aen de koningen van *Çu*, en een ander deel aen de Vorſten van U. Maer heden heeft het deſe grens-palen: aen d'ooſtſijde wordt het van 't Lantſchap *Chekiang* beſloten, aen 't zuydooſten reykt het aen *Fokien*, naer 't zuyden aen *Quantung*, en naer 't noorden aen *Kiangnan* ofte *Nanking*. 't Overige wordt van *Huquang* omringt. Dit Landtſchap begint aen 't zuyden met dicke en breede bergen, vermidts de bergen van drie Landtſchappen, te weten, van *Kiangſi*, *Quangtung* en *Fokien*, hier te ſamen komen, in de welcke een woeſt en onbeſchaeft volck woont, 't welck noch niet onder de heerſchappy van Sina ſtaet, jae dat noch dickwijls uyt ſijn ſchuyl-hoecken durf uytbarſten, en roof uyt de bygelege landen wegh-drijven; doch niets, dat groot oft heerlijck is, aenvangen, vermidts men overal kaſteelen en veſtingen, met hun beſettingen, vindt, om d'uytſpattingen en overvallen der bergh-lieden te verhinderen. Maer hoewel de Sineſen gepooght hebben dit volck te dwingen, ſoo hebben ſy echter tot noch toe niet konnen uytrechten, uyt oorſaeck van d'enge intochten, en ontoeganckelijcke ingangen der bergen, in de welcke aengename en welgeboude velden ſijn.

Grenſen.

Bergh-volcken van Sina.

De voortreffelijckheydt en edelheyt van 't Landtſchap *Kiangſi* beſtaet hier in, dat het vol gepropt van inwoonders, en een vruchtbare moeder van alle noodtſakelijcke dingen is; en overal van beeken, die vele ſteden hebben, en van vloeden en poelen beſproeyt wordt, en daer boven noch met deſe ſeer hooge bergen, als met een ſtercke wal, van alle ſijden omringt is, en veel aders van goudt, ſilver, loodt, yſer en tin heeft. Men ſiet hier overal ſoo groot een menighte van menſchen, dat het landt byna te kleyn is om die te bevatten. Men noemt dieshalven deur geheel Sina deſe inwoonders muyſen, om de menighte der menſchen, en om de vruchtbaerheydt der vrouwen. Dewijl dan dit volck ſoo tal-rijck is, dat het nauwelijcks t'huys ſtede kan vinden, ſoo verſpreyt het ſich overal, en ſwerft deur dit geheel uytterſte Aſia, en pleeght verſcheyde en ſlechte dienſten, en ongeachte handtwercken: jae ſy begeven ſich veeltijdts tot kleederen te maken, tot voorſeggingen, en tot toveryen. Sy ſijn van natuur ſpaerſaem en elendigh, ſoo tegen ſich ſelven, als tegen anderen. Men ſiet nauwelijcks iets heerlijcks onder hen; en de Sineſen ſpotten en lachen meer met hen, dan d'Europers en Italianen in hun *Leſina*, oft klucht-boecken. Sy ſijn behalven dit ſeer tot waengeloof overgegeven. Sy onderhouden ten meeſtendeel ernſtighlijck de vaſten der afgoden, en onthouden ſich van ſekere ſpijſen, volgens de leer van de verhuyſing der ſielen van 't een in 't ander lighaem; ja ſoodanigh, dat ſy niets, 't welck leeft, durven dooden, oft van een ander gedoot ſijnde, eten. Men vindt vele onder hen, die heele jaren lang beſigh ſijn met de weghgeworpe beenen der koeyen, en der andere beeſten te vergaderen, om, als ſy gaſten ſullen hebben oft gaſteryen houden, die in hun porceleyne ſchuttels te doen, die ſy op de leege tafel ſetten, om, naer de gewoonte van 't volck, hun gerechten, ſpits opgaende, daer meê te vullen; op dat ſy niet gedwongen ſouden ſijn, meer ſpijs te bereyden, en grooter koſten te doen. Dit volck is echter ſpits en ſcherp van vernuft; en veel van hen worden naer de trappen van hun geleertheydt verheven, en dan klimmen ſy op tot de hooghſte waerdigheden.

Nederige ſtaet der Sineſen van Kiangſi.

Maer

Maer om tot de ſchatting en telling van dit volck te komen, men ſchrijft dat 'er in dit Landtſchap dertien hondert duyſent drie-en-ſeſtigh duyſent ſes hondert negen-en-twintigh geſinnen, en vijf-en-ſeſtigh hondert duyſent negen-en-veertigh duyſent en acht hondert mannen ſijn; en dat de ſchatting van de rijs, die 't betaelt, ſeſtien hondert duyſent ſeſtien duyſent en ſes hondert ſacken is, ongewerckte ſijde acht duyſent twee hondert en dertigh ponden, en gewerckte ſijde elf duyſent vijf hondert en ſeſtien rollen. Ick gae de tollen en ſchattingen der andere dingen voorby.

Getal der waren en menſchen.

Dit Lantſchap *Kiangſi* is gedeelt in dertien groote en treffelijcke hooftſteden, die men ſoo veel kleyne Landtſchappen ſou mogen noemen, daer ſeven-en-ſeſtigh ſteden onder ſtaen, geheel met poelen en vloeden beſproeyt; in voegen dat men daer overal met ſchepen varen kan. De vloet *Can* ſnijdt dat van 't zuyden naer 't noorden in 't midden deur, en is ten minſten hierom ſeer vermaert, om dat hier alleen, en dit noch in een eenigh dorp, het beſte en voortreffelijckſte porceleyn van heel Sina gemaeckt wordt; welck dorp niet alleen aen dit uytterſte Aſia, maer oock aen 't overige van de weerelt [illegible] ſien, beſchatt: doch breeder hier af op ſijn plaets. Hier is oock een groote menighte van viſſchen, voornamelijck van ſalmen, en ſteuren. Ick heb eens een van deſen, wegende hondert en ſeſtigh ponden, voor ſes Julien, oft realen van achten gekocht, en een ſalm van tien ponden voor drie oft vier ſtuyvers; maer meer hier af in de beſchrijving van yder ſtadt.

Overvloet van porceleyn en viſſchen.

Dewijl ick dickwijls van de bloemen *Lien* verhaelt heb, en dit Landtſchap meeſt daer af overvloeyt, ſoo ſal ick die hier kortelijck beſchrijven; want het deelt niet alleenlijck ſijn bloemen, maer oock ſijn gedrooghde vruchten aen d'andere Lantſchappen meê. Deſe bloem, die van de Sineſen *Lien*, en van de Portugeſen *Fula de Golfon* genoemt wordt, waſt in de ſtaende wateren, (welckers ſtilte en onverroerelijckheyt het ſlijm veroorſaeckt) tot twee oft drie ellebogen hoogh, en geeft een glans af op de vlackte van 't water. De ſcheuten onder aen de wortel ſijn hardt en ſterck; en een wortel draeght dickwijls veel bloemen. Sy ſijn verſcheyde van verwe, purper, wit, gemengelt, root, en andere diergelijcke. Sy overtreffen in grootheydt onſe lelien, en oock verre in ſchoonheydt; doch ſy moeten echter in reuck, die ſy niet hebben, voor de lelien wijcken. Sy ſchijnt een ſeer groote tulp, daer af ſy oock niet veel in gedaente verſchilt. Als ſy haer bladen opent, heeft ſy de geſtalte van een omgeboge lelie: jae haer uytgeholde bladen, ſich uyt d'engte allengs in de breette uytſtreckende, maken dat ſy een teene korf gelijckt, met ſoomen rondtom omgebogen, en met een dunne draet, daer noch ronde bolletjes in 't midden ſtaen, gelijck het geel van de lelie. Na de bloem volght de vrucht, die de gedaente van de vrucht des pijn-booms heeft, grooter dan de palm van de hant, en ſoo dick als een vuyſt. De top, oft 't ſpits van deſe vrucht is vaſt aen een kleyn ſteeltje, daer aen de bloem vaſt geweeſt heeft. De ſtam ſtaet opwaerts, in de welcke veel huysjes en raten ſijn, daer in veelderhande vruchten ſijn; in voegen dat de top alleen uytſteeckt. Deſe vrucht, die ſich langwerpigh vertoont, is ſoo groot als onſe haſe-noten, oft als groote boonen: en dieshalven is het geen wonder, dat Dioſcorides deſe vrucht miſſchien d'Egyptiſche boon genoemt heeft. Sy is met een groene ſchors, doch wat ſacht, bedeckt, en van binnen is een witte heut, ſeer ſoet van ſmaeck, ſoo wel als hy varich, dan als hy gedrooght is. Sy is by de Sineſche Genees-meeſters in ſeer hooge achting, en geeft veel voedſel: dieshalven geven ſy die aen ſwacke lieden, die nu eerſt nae de ſieckte weêr geſont worden. De bladen van de ſtam ſijn ſeer groot, en ten meeſtendeel rondt van gedaente, en ſwemmen op 't water, gelijck gemenelijck onſe plompen, en ſijn met lange ſteelen aen de wortel vaſt, en dickwijls ſoo groot, dat het middel-punt twee palmen verre van de kanten ſtaet. My gedenckt dat ick dickwijls diergelijcke bladen oock in de ſtaende wateren van Europa geſien heb, doch geen bloem oft vrucht. De hoveniers, kramers, en andere voorkoopers van diergelijcke kleyne waren, gebruycken deſe bladen, gedrooght ſijnde, in plaets van papier, oft peper-huyſen, daer ſy de verkochte waren inbinden. De wortel ſelf is oock heel treffelijck, en heeft ſijn gebruyck, vermidts hy dickwijls ſoo dick als een menſchen arm waſt, en twee oft drie ellebogen diep in 't dunne ſlijm verborgen is. Hy is heel verdeelt in knobbels en knoopen, gelijk 't riet; want hoewel de buytenſte ſchors t'eenemael heel is, ſoo is echter het binnenſte als met groo-

Beſchrijving der bloemen Lien.

groote pijpen deurboort. Sy is seer wit van vleesch, en gelijck onse distel, schoon sy veel onsmakelijcker is, en om dat sy seer kout is, des somers een wellust en kostelijckheydt: in voegen dat 'er niets onnut in dese bloem is. Voorts, 't is seer vermakelijck dickwijls heele poelen met bloemen beset te sien, geen wilde bloemen, die geen vruchten voortbrengen, maer door menschen handen gesaeyt, en tamme bloemen, welckers bouwing alle jaren vernieuwt, en 't saet in 't water geworpen wordt, ja oock in de hoven en tuynen, en in de voorhoven der paleysen, in groote gebacke vaten, die sy met slijm opvullen, vermits de Grooten, door hun schoonheydt aengelockt, die uyt vermaeck queeken.

De eerste hooftstadt NANCHANG.

Gelegenheydt en vermaertheydt.

HOewel dese hooftstadt niet van de grootsten noch van de vermaertsten is, soo is sy echter treffelijck en aenmerckelijck om de menighte der geletterde lieden, en niet soo kleyn, oft sy begrijpt ten minsten twee mijlen in haer ommekring. In dese stadt sijn ('t welck ick nergens anders bevind) te gelijck twee koningen uyt de stam *Taiminga* geweest; en onse Societeyt heeft hier een heerlijcke kerck, aen de ware Godt gewijdt, en een huys, dat naer de gelegenheyt van de plaets bequaem was, gehadt. Maer toen sy van de Tartars, die haer eerst ingenomen hadden, weêr afgevallen was, is sy van hen geheel aen 't vuur overgelevert; in voegen dat 'er behalven de wallen nauwelijcks iets in 't geheel gebleven is. Maer sy, sedert weêr opgebout, heeft nu een Onder-koning, en andere overigheden, doch echter geen Priester oft kerck, vermidts de arbeyders daer soo weynigh sijn.

Dese hooftstadt leght aen 't zuyderlijck begin van de groote poel *Poyang*, in een eylandt, 't welck de poel self maeckt. Sy was in oude tijden de grens-pael en lantscheyding tusschen de koninckrijcken *Çu* en U. Onder de stam *Cina* behoorde sy aen 't lant *Kieukiang*. De stam *Hana* noemde haer *Juchang*. De stam *Tanga* gaf haer de naem, die sy noch heden heeft. De stam *Sunga* veranderde die in *Lunghing*; maer *Taiminga* heeft haer de voorgaende herstelt. Sy was voor omtrent drie hondert jaren een koninckijcke hooftstadt: want de Priester *Chu*, die de Tartars uyt Sina dreef, nam hier de naem van Koning aen, en noemde haer *Hungtu*, 't welck het groote hof beteekent. Maer hy, sedert door veel verwinningen opgeklommen, voerde sijn koninckijcke stoel te *Nanking*, en noemde haer toen weêr met de oude naem *Nanchang*. Dese hooftstadt gebiedt over seven steden, 1 *Nanchang*, 2 *Fungching*, 3 *Cinhien*, 4 *Fung sin*, 5 *Cinggan*, 6 *Ning* ⊙, 7 *Vuning*. De gront en d'ackers van dit lant sijn seer vruchtbaer. Men vindt nergens iets ongebout; en het landt is soo vol gepropt van landtbouwers, dat sy nauwelijcks eenige plaets tot weyde voor 't groot en kleyn vee overlaten, behalven voor de varckens, die sy overal buyten en binnen de wallen met groote naerstigheydt mesten, en die in de stadt selve in soo groote overvloet sijn, dat men nauwelijcks over de straten een deurgang kan vinden; soo groot een menighte van varckens vind men overal. De straten sijn echter niet vuyl en kladdigh: want de Sinesen vergaderen heel sorghvuldighlijck de mest deser dieren, die sy verkoopen, om de landen daer meê te mesten.

Oude namen.

Steden.

Hoedanigheydt.

Men vindt in dese hooftstadt vier seer heerlijcke kercken: maer de gene, die van d'ysere pijler de naem heeft, overtreft alle d'anderen. Sy verdichten dat in dese plaets, die buyten de wallen is, eertijdts seker man heeft geweest, die veel armen in hun noodt te hulp quam, en veel dingen mildelijck aen 't volck meê deelde, vermidts hy door de Chimie geen valsch, maer oprecht silver maeckte. Sy voegen hier noch by dat hy, door goddelijcke konsten, een draeck, die de stadt met ondergang dreyghde, met aerde overstolpte, en hem aen een seer groote ysere pijler bond, die men noch heden binnen de kerck, in een put, siet; kort, dat hy self, met sijn geheel huys en gesin, ten hemel gevlogen is. Om dese oorsaeck heeft men, door overgroot waengeloof van het volck, die dat Godsdienst en Godtvruchtigheydt achten, een kerck gebout, die in der daet groot, heerlijck en treffelijck is, en by een klooster van Priesters staet. Aen d'andere sijde van de kerck houd men een eeuwige marckt, in de welcke niets van het geen gebreeckt, dat men begeeren kan.

Treffelijcke kerck.

By *Fungsin* is de bergh *Pechang*, van de welcke 't water, met een groote storting, hondert roeden afvalt, daer af de bergh oock de naem van *Pechang*, dat is, van

Bergen.

hondert roeden, gekregen heeft.

By *Fungching* is de bergh *Xifung*, die in de boecken van *Taosu* voor de negen-endertighste getelt wordt.

Wateren. De vloet *Chan* oft *Can* is aen de westsijde van de hooftstadt; doch ick handel elders van des selfs oorsprong.

Naer 't zuydoosten van de hooftstadt is de poel *Tung*, die om sijn uytnemende visschen, en seer klaer water gepresen wort.

De groote poel *Poyang* begint aen de noordoost-sijde van de hooftstadt, en word oock de poel *Pengli* genoemt.

By *Cinhien* is 't eylandt *Lungma*, aen d'oostsijde van de hooftstadt 't eylandt *Pehoa*, en aen de westsijde 't kleyne eylandt *Teuxu*.

De tweede hooftstadt

I A O C H E V.

Gelegenheydt. DEse hooftstadt leght aen de noorderlijcke oever van de vloet *Po*, en is seer schoon en vermakelijck. Het landt is heel effen, en met wateren en vloeden besproeyt, 't welck groote vruchtbaerheydt aen de landen veroorsaeckt. Sy heerscht over seven steden, welckers namen sijn, 1 *Jaocheu*, 2 *Iukan*, 3 *Loping*, 4 *Feuleang*, 5 *Tehing*, 6 *Gangin*, 7 *Vannien*. Een koning uyt de stam *Taiminga* heeft oock in dese hooftstadt gewoont. Maer 't gene, 't welck haer meest prijsselijck maeckt, is de menighte der Sinesche schuttels, die men daer maeckt, de welcke men (ick weet niet van waer de naem koomt) gemenelijck porceleyn noemt, en die in 't geheele Rijck nergens beter gemaeckt worden, als in een dorp van de stadt *Feuleang*: want schoon sy d'aerde, daer af 't porceleyn gemaeckt wordt, elders halen, soo heeft het echter geen gelijckenis by 't gene, dat in dit dorp gemaeckt wordt; jae 't gene, daer over men sich te verwonderen heeft, is datse d'aerde, daer af sy 't porceleyn maken, niet uyt dit Lantschap halen, maer uyt de hooftstadt *Hoeicheu* in 't Landtschap *Kiangnan* doen komen, daer sy 't niet konnen maken, schoon daer overvloet van soodanige aerde is; 't welck sommigen de tempering van 't water toe schrijven. De Sinesche vaten en schuttels dan, die van boeren en grove menschen in de potte-backeryen gemaeckt worden, komen uyt het dorp van dese stadt *Feuleang*, op een selve wijse als die van *Fayence* in Italien. Dit porceleyn is verscheyde van verwe, schoon het alle van seer fijne, ja somtijdts deurschijnende aerde is, die met geele verwe bestreken wordt, en daer men verscheyde gedaenten van draken op schildert, en voor de koninckklijcke hoven toeschickt. Voor 't gemeen maeckt men porceleynen van geele, roode en blaeuwe verwen. Om dit te schilderen, doen de Sinesen gemenelijck weed daer toe, 't welck hier in groote overvloet gevonden wort, insonderheydt in de zuyderlijcke Landtschappen, daer sy 't oock tot het verwen der kleederen gebruycken. 't Is te lang om hier te verhalen, hoe deurschijnende en wonderlijcke vaten hier gemaeckt worden. Men kan geen gedaente oft bloem schilderen, oft sy bootsen die op 't porceleyn na. Hoe groot een overvloet van dese vaten hier is, kan men lichtelijck uyt de genen bespeuren, die wy in ons Europa dagelijcks sien. Maer ick ben verwondert van waer dit gerucht plaets gegrepen heeft, dat dese stoffe van eyer-schalen, oft van gestoote zee-schulpen bereyd word, de welcke, naer 't verhael van eenigen, van de vaders voor hun nae-neven hondert jaren lang opgesloten wordt. Maer seker, de genen, die kennis hier af hebben, weten wel dat dit belachelijck, en geheel verdicht is: want alle dese vaten worden van aerde, die men uyt de bygelege stadt *Hoeicheu* naer dit dorp voert, gemaeckt. Dese aerde is niet vet, gelijck krijt, maer gelijck seer klaer fijn sant, dat sy weeken, en, water daer op gietende, in een klomp rollen: ja sy morsselen en pletten oock het gebroken porceleyn, en maken daer weêr nieuwe vaten af, doch die krijgen geen soo groote glans en schoonheydt, als de voorgaenden. Wyders, 't gene, 't welck dese vaten achten doet, is dat sy oock, sonder sich te beschadigen, de spijsen al kokende konnen lijden. Ja 't gene, 't welck noch wonderlijcker schijnt, is dat, als men de stucken met een kopere draet weêr te samen bind, sy 't nat inhouden, en de vocht niet uytlaten. En dieshalven gaen de porceleyn-lappers deur geheel Sina, en gebruycken, om kleyne gaten te maken, een dril, welcks punt van diamant is, gelijck de glase-snijders gemeenelijck by ons gebruycken, oft eer de gene, die te Milanen het bergh-kristal deurbooren.

Van waer 't porceleyn koomt.

Waer af 't porceleyn gemaeckt wordt.

Dit gewest behoorde eertijdts aen de koningen van U. De stam *Cina* noemde het *Poyang*. Het voert de tegenwoordige naem

van

van de ſtam *Sunga*. Dit landt wordt naer 't noorden en ooſten van bergen beſloten, uyt de welcken ter plaets, daer ſy ſich naer 't ooſten ſtrecken, de porceleyn-ſtoffe gedolven wordt. De brugh van de ſtadt *Gangin* is gedenckwaerdigh, en wordt de brugh van onderdanigheydt en gehoorſaemheydt genoemt. Want ſy ſeggen, dat een dochter, van ſeer rijcke ouders geſproten, in d'eerſte dagen van haer huwelijck haer gemael verloor; en dat ſy (dewijl het by eerlijcke lieden, gelijck deſe gehouden wierd, ongeoorloft is van nieus te trouwen) ſich in haer weduwelijcke ſtaet, door de tegenwoordigheydt van haer vader en moeder vertrooſt, ſeer wijs en gelijckmoedigh droegh; maer datſe, toen haer ouders geſtorven waren, en ſy ſich van alle trooſt berooft ſagh, deſe ſteene brugh, met veel bogen en gewelfſelen onderſcheyden, deê bouwen, en in dit werck alle haer rijckdom ten meeſtendeel beſteedde; voorts, dat ſy, die volmaeckt ſiende, ſich daer af in 't water ſtortte, en terſtont verdronck. De Sineſen achten dit beyde voor een Godtvruchtige ſaeck, die ſy liever wreetheydt en kleynhartigheydt behoorden te noemen. Om deſe oorſaeck dan wordt de brugh *Hiaolie* genoemt, 't welck uytſtekende gehoorſaemheydt beteekent. *Gedenckwaerdige brugh.*

De bergh *Macie* beſlaet het ooſterlijck deel van de hooftſtadt, en is in ordening de twee-en-vijftighſte van de vermaerde bergen. De bergh *Xehung* by *Yukan* wordt de ſteene regenboogh genoemt, om dat het water, daer af vallende, aen d'aenſchouwers een gedurige regenboogh vertoont. De bergh *Cienſo* is by de hooftſtadt aen d'oever van de poel. By *Yukan* is de bergh *Hungyai*, die naer 't noordweſten oock aen de ſelve poel *Poyang* reyckt. *Bergen.*

De poel *Poyang* oft *Pengli* koomt tot in 't landt van de hooftſtadt; een deel daer af, dat ſich naer *Yukan* uytſtreckt, wordt *Canglang* genoemt, daer 't eylandt *Pipa* is. De vloet *Po* vloeyt aen de zuydſijde van de hooftſtadt, en heeft ſijn oorſprong in de bergen van de ſtadt *Hoeiki*, langs de welck het ſant, om porceleyn te maken, met ſchepen gevoert wordt. *Wateren.*

De derde hooftſtadt

QVANGSIN.

DEſe hooftſtadt leght tuſſchen ſeer dicke en hooge bergen, die echter niet geheel ongebout ſijn: want men vindt hier veel vlecken en dorpen, uyt de welcken, aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt, de vloet *Xangiao*, die aen de noordſijde deur de hooftſtadt loopt, ſijn oorſprong heeft. Maer dewijl dit geweſt de grenſen van drie Landtſchappen, te weten, van *Kiangſi*, *Fokien* en *Chekiang* behelſt, ſoo heeft het dickwijls afbreuck van de roovers geleden, die ſich lichtelijck hier in de bergen verſchuylen. Men kan 't echter gemackelijck tegen de pogingen der vyanden beſchermen, en dit om d'enge openingen der bergen, door de welcke alleen d'ingang open is, en daer de Keyſer van Sina oock eertijdts beſetting heeft gehad. Men maekt hier overal overvloet van ſeer goet papier, en nergens beter kaerſſen van oſſe-ſmeer. Drie voorname kercken ſijn in deſe hooftſtadt, die over ſeven ſteden gebiet, 1 *Quangſin*, 2 *Joxan*, 3 *Jeyang*, 4 *Queiki*, 5 *Jenxan*, 6 *Jungfung*, 7 *Hinggan*. *Gelegenheydt.*

Dit geweſt behoorde eertijdts ten deel aen de koning van U, en ten deel aen de koning van *Çu*, en onder de ſtam *Cina* aen 't geweſt van *Hoeiki*. De ſtam *Hana* noemde het *Juhan*, *Tanga* en *Sunga* noemden 't *Sincheu*, en *Taiminga* heeft het *Quangſin* geheeten.

De bergh *Ling* is de twee-en-dertighſte van de gene, die in de boecken van *Taoſu* genoemt worden, vol van oude boſſchen, vermaert door ſijn bloemen en geneesmiddelen, en die oock ſeer goedt kriſtal voortbrengt. *Bergen.*

By *Jeyang* is de bergh *Paofung*, daer op de top een huys van ſteen ſtaet, welcks hooghte deur de wolcken dringt. By deſe bergh is oock een ſeer oude brugh, vijftigh roeden lang.

De bergh *Siang* by *Queiki* is ſeer hoogh, en breydt ſich wijdt uyt, en ſoodanigh in velden en ackers gedeelt, dat hy oock weynigh voor de vlackte wijckt, en veel dorpen in ſich begrijpt. Hier is oock de bergh *Lunghu*, de twee-en-dertighſte der voornaemſte bergen. Hy voert de naem van draeck en tyger, want hy heeft twee toppen om hoogh, van de welcke d'een d'ander

ſchijnt

schijnt te willen verdrucken; de hooghste wordt *Lung*, dat is, draeck, en de laeghste *Hu*, dat is, tyger, genoemt.

Vloeden. De vloet *Xang jao* vloeyt aen de noordsijde van de hooftstadt; des selfs oorsprong is in de bergen van de stadt *Joxam*, van daer hy zuydewaerts deur 't landt van dese stadt vloeyt, en, veel plaetsen deurgeloopen hebbende, sich in de poel *Poyang* vermengt.

De vierde hooftstadt

N A N K A N G.

DEse hooftstadt leght niet verre van de poel *Poyang*, te weten aen des selfs westerlijcke oever. Dese poel snijdt dit landt in 't midden deur, en deelt het in twee deelen. Het wordt van de Sinesen hooghlijck gepresen, soo om de vruchtbaetheydt der bergen, als der ackers. Men siet hier een groote overvloet van alle dingen. De landen staen weeldigh van rijs, koorn, en aerdtvruchten. De bergen geven ter plaets, daer sy niet gebout sijn, overvloet van hout, en de poelen en de vloeden verrijcken 't heele landt met visch. Het bestiert vier steden, 1 *Nankang*, 2 *Tuchang*, 3 *Kienchang*, 4 *Gang*. Het behoorde eertijdts aen de koningen van *Çu*. De stam *Cina* schreef het aen 't landt *Kieukiang* toe. De stam *Hana* noemde het *Pengçe*, en de stam *Tanga Kiangcheu*; maer het heeft de tegenwoordige naem van *Sunga*.

Overvloet.

Hier sijn veel prachtige kercken, maer de voornaemsten sijn op de bergen *Quangliú* en *Juenxin*, die sy waengelooffelijck aenbidden, in de welcken ontellijcke kluysenaers en priesters woonen, die men met recht martelaren oft slaven van de duyvel sou mogen noemen. Yder van hen is in sijn hutje, daer hy sich geheelijck en standtvastighlijck tot quelling van sijn lighaem begeeft, jae tot verwonderens toe. Sy gelooven, dat sy nae dit leven een salige staet sullen verkrijgen, dewijl, naer hun gevoelen, de sielen van lighamen sullen verwisselen. Seker, indien sy soo veel voor de ware Godt deden, soo souden sy onse oude kluysenaers, die gewillighlijck kruys en lijden geleden hebben, ten minsten gelijck sijn, jae hen misschien overtreffen. Men seght dat 'er op de bergh *Quangliú* soo veel kluysen, als dagen in 't jaer sijn. Dit wordt oock gemenelijck onder de wonder-teekenen getelt, dat de bergh, schoon het overal en rondtom klaer weer schijnt, altijdt vol van nevelen oft wolcken is, jae soo, dat men die nauwelijcks uyt de poel kan sien, schoon hy 'er naby is. In dese geberghten sijn veel kercken, die om de grootheydt en menighte der afgoden wonderlijck sijn. Hier is oock een groote brugh, heel van gehouwe steen gemaeckt, die een heel dal met sijn bogen en verwelfselen deckt. Niet verre van hier is een groot kloester, *Queiçung* geheeten. Dese hooftstadt brengt oock hennep voort, daer af sy somer-kleeden maken, die tegen de hitte en 't sweet seer bequaem sijn.

Kluysenaers.

De bergh *Quangliú* is in ordening de achtste onder de voorname bergen: hy leght aen de noordwest-sijde van de hooftstadt, en beslaet een plaets van vijf hondert stadien. Hier sijn kluysenaers, van de welcke ick hier voor gesproken heb. *Bergen.*

By *Tuchang* is de bergh *Juenxin*, d'een-en-vijftighste onder de voorname bergen.

De poel *Poyang* reyckt aen de zuydoostsijde van de hooftstadt, daer hy omtrent veertigh stadien breet is. De Sinesen seggen dat hy omtrent drie hondert stadien lang is. *Wateren.*

Aen de westsijde van de hooftstadt is de bron *Lien*, welcks water, door sijn val, een laken, van silvere draden geweven, schijnt, en daer na dertigh beeken maeckt. Dit water word by de Sinesen voor seer treffelijck gehouden.

De vijfde hooftstadt

K I E V K I A N G.

Kieukiang is een seer groote en vermaerde koopstadt, aen de zuyderlijcke oever van de vloet *Kiang* gelegen, ter selve plaets, daer hy sich met het water van de groote poel *Poyang* vermengt. De gene, die 't niet gesien heeft, sal nauwelijcks gelooven hoe groot een menighte van schepen hier gedurigh is: want hier is d'uytgang uyt dese stadt tot aen de zee; en hier vergaderen veel schepen, om gesamentlijck voort te varen. Hoewel dese stadt omtrent hondert mijlen van de zee afgelegen is, soo worden daer echter veel zee-visschen gevangen, als steuren, dolphijns, en salmen: ja de vloet van de zee loopt oock dus verre op, voornamelijck als het volle en nieuwe maen is. Maer de loop van de vloet *Menighte van schepen.*

vloet tot aen de zee is soo traegh, dat men die nauwelijcks met d'oogen sien en bespeuren kan; in voegen dat men gemackelijck overal te scheep kan seylen; en dieshalven verandert de groote *Takiang* sijn naem in *Yangçukiang*, 't welck de soon van de zee betekent, en die gemenelijck by verkorting *Kiang* wordt geheeten: want seker, hy gelijckt wel naer sijn vader, soo in grootheydt, als in de diepte van 't water; en is dickwijls een Duytsche mijl breet: oock kan men daer op niet sonder gevaer seylen.

Kiang de soon van de zee.

Het Keyserrijck heeft in dese hooftstadt een seer rijcke tol, daer de Landtvooghden des Keysers groote schatting vergaderen. Sy leght aen de noordsijde van d'opperhooftstadt selve, wordt aen de zuydtsijde van 't geberghte *Quangliú* besloten, en is naer 't noorden en oosten van water omringt. Men vindt hier veel heerlijcke kercken, en treffelijcke en prachtige soo gemene als besondere gebouwen. Dese hooftstadt heeft gebiedt over vijf steden, 1 *Kieukiang*, 2 *Tegan*, 3 *Xuichang*, 4 *Hukeu*, 5 *Pengçe*.

Gelegenheydt.

Dit gewest behoorde van seer oude tijden ten deel aen de koningen van *Çu*, en ten deel aen de koningen van U. Onder de stam *Cina* wiert het met een selve naem, als heden, genoemt. De stam *Hana* noemde het *Juchang*. De koning *Suius* noemde het weêr *Kieukiang*, de stam *Sunga Tingkiang*, en *Taiminga* gaf het weêr d'oude naem.

Oude namen.

De bergh *Tacu* leght naer de zuydoostsijde van de hooftstadt, en maeckt een eylandt in de poel.

Bergen.

By *Tegan* is een bergh, *Poye* genoemt, die dertigh stadien beslaet, en, gelijck een wal, een groot deel van de stadt omringt.

Hier is oock de bergh *Quenlun*, op de welck soo groot een steen is, dat hondert mannen lichtelijck daer op konnen leggen, sonder malkander te raken.

By *Hukeu* is een bergh, *Xechung* genoemt, dat is, steene klock, vermidts de golven, van de wint gedreven, en daer tegen aen slaende, een schrickelijck gedruys maken.

Siäocu is een bergh by *Pengçe*, geheel ontoeganckelijck, leght in een poel van alle sijden met water besloten, en heeft aen de zuydsijde een kleyne reê voor de schepen. Op d'oever van de groote vloet by *Pengçe* is de bergh *Matang*, door de schip-breuck van vele schepen vermaert. Want indien de schip-lieden een weynigh van d'oevers afdwalen, soo worden de schepen lichtelijck door 't gewelt der golven wegh-geruckt, en naer dese klippen gedreven, daer sy in stucken stooten.

Van de vloeden, die men in de kaert vindt, valt niets voor dat gedenckwaerdigh is. *Vloeden.*

De seste hooftstadt

KIENCHANG.

DEse hooftstadt *Kienchang* is heerlijck en vermaert, en by 't Landtschap *Fokien*, in een berghachtigh, maer echter aengenaem en vruchtbaer landt, gelegen, in 't welck sy vijf steden besluyt en beheerscht, 1 *Kienchang*, 2 *Sinching*, 3 *Nanfung*, 4 *Quanchang*, 5 *Luki*. Een koning uyt de stam *Taiminga* heeft dese hooftstadt bewoont, en daer een koninckijck paleys gehadt, 't sy men op de grootheydt van 't gebouw, oft op de heerlijckheyd siet. De hoven waren daer wonderlijck aengenaem, en 't huys-gewaed seer kostelijck, maer de pracht der lijf-wachters overtrof dit noch alle. Twee poelen verçieren dese hooftstadt, d'een binnen de wallen, en d'ander niet verre van daer, die echter door gegrave grachten sijn gerijf en rijckdom aen de stadt meê deelt. De Jesuyten hebben hier oock een kerck, aen de ware Godt gewijdt, en een groot getal van Christenen gehadt: maer nu is 'er geen Priester, die daer een vaste setel oft stoel heeft.

Gelegenheydt.

Sy heeft twee treffelijcke kercken, aen Helden gewijdt.

Men maeckt hier van rijs seer goede dranck, die beter dan de wijn in Europa is, en wordt gemenelijck *Macu* geheeten, die met recht onder de leckernyen van Sina getelt magh worden. De rijs, die in dit landt wast, overtreft d'anderen van Sina sodanigh, dat sy van daer aen de Keyser self gebracht, en om haer voortreffelijckheydt silver-graen genoemt wordt. Men maeckt hier oock alderhande slagh van seer goede lakens. *Treffelijcke dranck.*

Dit landt behoorde eertijdts aen de koningen van *Çu*. Onder de stam *Cina* behoorde het aen *Kieukiang*, onder *Hana* aen *Juchang*. De stam *Tanga* heeft het *Kienvu* geheeten. Het heeft de tegenwoordige naem van *Sunga*. *Oude namen.*

De bergh *Macu* is in ordening de ses- *Bergen.*

en-dertighste der gener, die in de boecken van *Tausu* genoemt worden, en beslaet veertigh stadien, aen de westsijde van de hooftstadt gelegen.

By *Quanchang* is de bergh *Chunghoa*, daer men in 't geheel byna niets anders, dan toppen siet, onder de welcken niet meer dan een groen, en met boomen beplant is. Daer is oock een heerlijcke kerck der afgoden.

Wateren. De poel, die binnen de hooftstadt is, wordt *Kinquei*, en de gene, die daer buyten is, wordt *Kiao* geheeten. By *Nanfung* is oock de kleyne poel *Vansui*.

De sevende hooftstadt

V U C H E V.

Aengenaame gelegenheyt. DE Sinesche Weerelt-beschrijver beschrijft het landt van dese hooftstadt in deser voegen: het heeft windige holle bergen, aengename wateren, en leght tusschen de grensen van *Fokien* en *Quantung*. Het vermaeck, en d'aengenaemheyt der bergen is daer soodanigh, dat 'et schijnt dat men nauwelijcks iets daer by voegen kan. Uyt dese bergen vloeyen vloeden en beeken, die 't geheele landt besproeyen; in voegen dat het om sijn vruchtbaerheyt, en om de gesondtheydt van de lucht te prijsen is, soo eenigh land gepresen magh worden. *Overvloet.* Het geeft de beste oranje-appelen, en soo groot een overvloet van leef-middelen, dat men niet kan klagen dat'er iets ontbreeckt, om heerlijck en wel te leven. Men vindt hier eenige treffelijcke gebouwen, en onder desen vijf kercken, aen Helden gewijdt. Hier is oock een ope vaert uyt dese hooftstadt naer de poel *Poyang*, daer af sy groot gerijf en voordeel treckt. Sy beheerscht ses steden, 1 *Vucheu*, 2 *Çunggin*, 3 *Kinki*, 4 *Yhoang*, 5 *Logan*, 6 *Tunghiang*.

Bergen. Aen d'oostsijde van de hooftstadt is een bergh, *Yangkiu* genoemt, daer op is, gelijck *Wonderlijcke beeltenis.* sy verhalen, een wonderlijcke beeltenis, die een mensch vertoont, dewelcke, gelijck sy seggen, naer de verscheyde tempering van d'aenstaende lucht, verscheyde verwen aenneemt, daer uyt d'inwoonders lichtelijck de toekomende tijden van moy weer oft regen bespeuren.

Vloeden. *Kinki* heeft niet verre van sich een seer groote bergh, *Junglin* genoemt, daer op men ses-en-dertigh toppen telt, en die tot aen de grensen van *Quangsin* en *Kienchang* voortloopt.

De vloet *Lienfan*, die aen de noordwestsijde van de hooftstadt vloeyt, is gedenckwaerdigh; want des selfs water word meest van de Sinesen gesocht, om water-uurwercken daer af te maken, vermidts men oordeelt, dat dit minder, dan eenigh ander, de veranderingen van de lucht onderworpen is.

By *Kinki* is d'aengename bron *Mingyo*, en in de oeffen-school van de hooftstadt de poel *He*, dat is, swart, van het seer swarte water dus genoemt.

De achtste hooftstadt

L I N K I A N G.

Gelegenheydt en aengenaemheydt. DE hooftstadt *Linkiang* leght recht naer 't westen van de voorgenoemde, aen de noorderlijcke oever van de vloet *Can*, welcks water, oock in de stadt geleydt, geen kleyn gerijf aen de burgers geeft. De Sinesen schrijven, dat het gewest van dese hooftstadt niet min aengenaem en vruchtbaer is, als 't voorgaende. Dese stadt heeft veel vaert van schepen; en de gene, die langs de vloet *Can* varen, komen oock gemenelijck hier deur. Sy heeft onder sich vier steden, 1 *Linkiang*, 2 *Sinkin*, 3 *Sinyu*, 4 *Hiakiang*. In de tijden der koningen heeft sy nu onder de koningen van *Çu*, en dan onder die van U gestaen. Onder de stam *Cina* behoorde sy aen *Kieukiang*, onder *Hana* aen *Juchang*; en de tegenwoordige naem heeft sy al over lang van de stam *Sunga* behouden. Men vindt hier drie heerlijcke kercken, aen Helden gewijdt.

Bergen. Aen de noordsijde van de hooftstadt is de bergh *Comao*, die in de boecken van *Tausu* voor de drie-en-dertighste getelt wordt. De Sinesen mercken veel wonderlijcke dingen hier in aen, daer af hen, gelijck sy sich inbeelden, groot geluck sal toekomen, 't welck ick overtolligh acht hier by te schrijven. By *Sinkin* is de bergh *Josu*, de seventiende der gener, die genoemt sijn. De bergh *Mung* by *Sinyu* is soo hoogh, dat hy tot boven de wolcken schijnt te stijgen; doch is echter heel aengenaem door sijn bosschen en velden.

Wateren. By *Sinyu* vloeyt de vloet *Yú*, oft *Yven*, welcks oorsprong by de hooftstadt *Juencheu* uytbarst. Hier is oock de poel *Funghoang*, niet seer groot; maer dit is in hem wonderlijck, dat hy door de regen niet grooter, en door de drooghte niet kleynder wordt.

Kia-

Kiafung is een eylandt by de wallen van de hooftstadt, in de vloet *Can*: daer is noch een ander eylandt, *Pehoa* genoemt, binnen de hooftstadt, in de poel self.

De negende hooftstadt

K I E G A N.

AEn de westerlijcke oever van de vloet *Can* leght de hooftstadt *Kiegan*, daer de vermaerde klippen van *Xepatan* hun begin hebben. Want van dese hooftstadt langs de vloet af te varen is vol van gevaer, en seer verschrickelijck, uyt oorsaeck van de menighte der schepen, die daer schip-breuck geleden hebben, om dat 'er overal bancken en scherpe klippen sijn, daer de vloet met een geswinde loop over rolt. Men telt hier achtien plaetsen, daer, gelijck men gelooft, het meeste gevaer is, uyt het welck de naem van *Xepatan* spruyt, 't welck achtien catadupen, oft waterstortingen betekent. Ick ben self, doch niet sonder vrees, hier deur gevaren, en met Gods hulp gesont en behouden daer af gekomen, schoon ick onder weegh veel scheepjes ontmoette, die rampsalighlijck aen de steenen en klippen in stucken gestoten waren. En dieshalven neemt byna yder schip een lootsman uyt dese stadt, die hen deur dese plaetsen brengt, die soo gevarelijck sijn: doch het grootste gevaer is op de plaets, die sy *Hoangcung* noemen. *Gevarelijcke klippen.*

't Landt van dese hooftstad is byna overal ongelijck, uyt oorsaeck van de bergen en heuvels, die ten meestendeel van goudt en silver swanger sijn. De velden en vlacken sijn aengenaem; en men siet 'er nooyt gebreck van water, oft gevaer van al te groote drooghte. Dese hooftstadt heeft onder sich negen steden, namelijck, 1 *Kiegan*, 2 *Taiho*, 3 *Kiesvi*, 4 *Jungfung*, 5 *Ganfo*, 6 *Lungciven*, 7 *Vangan*, 8 *Jungsin*, 9 *Jungning*. In d'oude tijden heeft dese hooftstadt een selve plaets en lof, als de voorgaende, gehadt. De koning *Suius*, en de stam *Tanga* gaven haer eerst de naem van *Kiecheu*; maer *Taiminga* heeft die in *Kiegan* verandert, een naem, die van 't geluck der bergen genomen is; want *Kie* betekent geluck. *Gelegenheydt.*

By *Ganfo* is een seer groote bergh, *Uncung* genoemt, die acht hondert stadien landts beslaet. *Bergen.*

Niet verre van *Jungsin* is de groote en steyle bergh *Cien*.

By *Ganfo* is de poel *Mie*, dat is, honigh-poel, dus genoemt om de lieffelijckste visch, die hy voed. *Kien* is een poel by *Kiexui*. De vloet *Can* loopt aen d'oostsijde voorby de hooftstadt. *Water en.*

Niet verre van *Kiexui* is de vloet *Lu*; des selfs oorsprong is by *Jungfung* in de bergen, en ontfangt aen de wallen self twee vloeden, namelijck *Xanglu*, en *Hialu*, en, sedert naer 't westen vloeyende, en sich daer nae eenighsins naer 't noordoosten buygende, verandert van naem, en wordt nu *Luyuen*, en dan *Lupo* genoemt.

De vloet *Kie* oft *Ven* vloeyt deur 't landt van *Kiexui*, en maeckt met sijn bochten byna dese letter 吉, de welcke *Kie*, dat is, geluck, genoemt wordt. Hier af heeft oock de stadt de naem van *Kiexui*, 't welck geluckigh water betekent.

De beeck *Senting* by *Jungsin* wordt de sluyt genoemt, om dat des selfs water, geswindelijck langs de klippen vloeyende, een soet geruys, en door haer afvloeying als een aengename stem uytgeeft.

De tiende hooftstadt

X U I C H E V.

AEn de noordwestsijde van de vorige hooftstad, niet verre van de vloet *Hoayang*, leght de stadt *Xuicheu*, de geluckige genoemt, 't welck de naem *Xui* selve betekent; en dit om de sachte en gesonde lucht, en om de vruchtbare ackers en landen, 't welck men lichtelijck hier uyt bespeuren kan, dat sy alleen voor sich selve drie hondert duysent sacken rijs voor schatting betaelt, schoon sy niet meer dan drie steden onder sich heeft, namelijck, 1 *Xuicheu*, 2 *Xangcao*, 3 *Sinchang*. 't Landt van dese hooftstadt wordt van alle sijden met bergen en bosschen besloten, die aengenaem om t'aenschouwen sijn. Men vindt hier veel dorpen, die overal bevolckt sijn, en oock deurgaens groote vloeden, in de welcken afvijlsel van goudt en silver gevonden wordt. Uyt de bergen word oock azur-steen gegraven, en dese groene koleur, die van de Sinesen *Xelo* genoemt wordt. Onder de stam *Tanga* wierd sy om d'overvloet van rijs *Micheu* genoemt, dat is, rijsstadt; doch voert de tegenwoordige naem van de stam *Sunga*. *Aengenaemheyt van het landt.*

Aen d'oostsijde van de hooftstadt is de bergh *Tayu*, in welcks vermakelijck bosch *Bergen.*

een

een heerlijcke kerck der afgoden gesien wordt.

By *Xangcao* is een bergh, die sy *Lingfung* noemen, op de welck, na dat het 's daeghs geregent heeft, des nachts altijdt een groote vlam flickert, maer niet by droogh weer. Dit volck, dat seer tot waengeloof overgegeven is, gelooft dat dese vlam de geest van de bergh is; en dieshalven is omtrent de stadt *Sinchang* een heerlijcke kerck van het vuur.

Wateren. De poel *Cho* bestaet uyt seer klaer water, en is byna noyt beroert, en niet verre van *Sinchang* gelegen.

De vloet *Xo* is by *Xangcao*; des selfs oorsprong welt op omtrent de stadt *Vançai*, die onder de volgende hooftstadt staet. 't Gerucht is eenparigh, dat het water van dese vloet, gedroncken sijnde, van vele sieckten geneest. Binnen de wallen self is een bron van seer goedt water, *Puensivè* genoemt.

D'elfde hooftstadt

J V E N C H E V.

't Geweest van dese hooftstadt verschilt niet van de voorgaende, het sy in vruchtbaerheydt, oft in vermaeck. Het gelijckt seer wel met het Lantschap *Huquang*, daer aen het seer naby is.

Steden. Het beheerscht vier steden, *Juencheu*, 2 *Fueny*, 3 *Pinghiang*, 4 *Vançai*. In de tijdt der koningen heeft het nu aen 't koninckrijck U, en dan aen dat van *Çu* behoort. De stam *Hana* noemde het *Tchúen*; maer *Tanga* heeft het met de tegenwoordige naem benaemt. Men graeft hier vitriol en aluyn; en telt 'er vier voorname kercken, die aen Helden gewijdt sijn.

Bergen. De bergh *Niang*, oft d'aenschouwelijke, is aen de zuydsijde van de hooftstadt. Hy wordt alleen aenschouwelijck oft sienelijck genoemt, om dat hy van alle sijden door sijn steyle steenen schrickelijck, en om sijn steylten en afgronden alleen gesien, en niet begaen kan worden. Hy begrijpt in sijn ommekring drie hondert stadien; en daer vloeyt een bron uyt, die 't geheele jaer deur soo kout water opgeeft, dat niemant het drincken kan, 't en sy het te voren eenige tijdt in de son gestaen heeft.

Wateren. De vloet *Xo* wordt oock *Kin* genoemt; doch ick heb daer af breeder hier voor gesproken.

De poel *Tung*, aen d'oost-sijde van de hooftstadt gelegen, wordt het vermaeck van de stadt genoemt; want de Sinesen besoecken die veel om hun gasteryen te houden; en om dese oorsaeck is aen des selfs oever een paleys, en verscheyde salen, tot verlustiging van de geest gemaeckt.

De poel *Mingyo* verstreckt tot een gracht aen de hooftstadt, en koomt overal in de stadt met grachten, daer schepen in konnen varen; aen d'oostsijde vereenight hy sich met de voorgenoemde.

De twaelfde hooftstadt

C A N C H E V.

Gelegenheydt en edelheyt. DEse hooftstadt leght aen de plaets, daer de twee vloeden *Chang* en *Can* te samen vloeyen, die, sich aen de noordsijde van de hooftstadt uytbreydende, eenighsins een poel maken. Sy wijckt nauwelijcks voor d'eerste hooftstadt, jae sy overtreft haer, als men op de groote inkomsten van de schatting, en van de koophandel, en op de groote toevloeying siet. Hier heeft een Onder-koning sijn setel, die niet minder dan d'Onder-koning van 't Landtschap is: want hy besorght vier Lantschappen, daer af hy oock de naem draeght, te weten, van *Kiangsi*, *Huquang*, *Fokien*, en *Quantung*, niet dat sy geheelijck onder hem staen; maer hy gebiedt over twee steden van yder Landtschap, die naest hem sijn. D'oorsaeck waerom dese Onder-koning dus buyten de rijgh gestelt wierd, is dat de roovers dit gewest dickwijls met veel roveryen plaeghden. En vermidts de vlucht naer verscheyde Landtschappen voor hen open stont, (want de bergen van byna vier Landtschappen komen hier by malkander) soo kon men hen swarelijck vangen. En dieshalven wierdt een besonder Onder-koning gestelt, om dat ter plaets, daer veel hoofden sijn, veel sinnen, en geen eenigheydt gevonden wordt. Men nam dan van yder Lantschappelijck Onder-koning twee steden af; in voegen dat dese nieuwe Onder-koning, met krijghs-benden versien, en overal stercke wacht stellende, door sijn heylsame raedt de raden en krachten der roovers en af-setters vernietight. Men heeft oock, tot onderhouding van dit krijghsvolck, een gemeene tol opgestelt, die de kooplieden gewillighlijck betalen; op dat sy, van de roovers seker, hun waren

sonder

ſonder vrees ſouden mogen vervoeren.

Schip-brugh. Hier is een ſeer lange brugh, daer (ſoo ick my niet vergis) hondert en dertigh ſchepen onder leggen, te weten, ter plaets, daer de twee vloeden aen de wallen te ſamen komen. De ſchepen ſijn met yſere ketenen onderling aen malkander gebonden, en met ſware balcken overſpreydt, daer dicke plancken op leggen. Op de brugh ſelf is de tol-plaets; want een van de ſchepen is ſoodanigh gemaeckt, dat het lichtelijck geopent en geſloten wordt; op dat de ſchepen, de tol betaelt hebbende, deurvaren ſouden. Aen d'oever van de vloet, by de ſtadt *Sinfung*, is een treffelijcke toren, die in heerlijckheyt boven d'anderen uytſteeckt, ſeer hoogh, en van gehouwe ſteen, die ick gemenelijck, naer 't voorbeelt van *Severus* ſeven-ſoldering, d'achtkantige negen-ſoldering noem. Maer dewijl ick anderen, deſen gelijck, elders beſchreven heb, ſoo ſal ick hier van deſe niets meer ſeggen.

Oude namen. Dit geweſt behoorde eertijdts aen de koningen van U, een weynigh daer nae aen die van *Jue*. Sedert is 't onder de ſtam *Cina Kieukiang*, en onder *Hana Changcan* genoemt. Het heeft tot noch toe de tegenwoordige naem, die 't van de ſtam *Sunga* gekregen heeft, behouden. De hooftſtadt heeft van binnen en buyten veel heerlijcke gebouwen; maer 't ſou te lang ſijn yder in 't beſonder te verhalen. Doch onder deſen ſijn twee heerlijcke kercken. Sy heerſcht over twaelf ſteden, ten meeſtendeel in de bergen gelegen, 1 *Cancheu*, 2 *Utu*, 3 *Sinfung*, 4 *Hingque*, 5 *Hoeichang*, 6 *Ganyuen*, 7 *Ningtu*, 8 *Xuikin*, 9 *Lungnan*, 10 *Xeching*, 11 *Changning*, 12 *Tingnan*.

Water-molens. Op de vloet, langs de welcke men hier afvaert, ſijn treffelijcke water-molens, daer uyt men lichtelijck het vernuft en de geeſt der Sineſen kan ſpeuren, byna op een ſelve wijſe, gelijck in Italien en Duytslandt gebout, die ſy gebruycken om het water uyt de vloeden naer de rijs-ackers te doen loopen, te weten met groote en hooge raden, daer men kleyne vaten aen vaſt maeckt, die door 't gewelt en de loop van de vloet opgeheven, en omgedraeyt worden. Deſe molens blijven ten meeſtendeel niet op een plaets vaſt, maer konnen ſich roeren, en met ſchepen overal, daer men wil, gevoert, en tot malen geſtelt worden.

Bergen. Aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt is de bergh *Tiencho*, daer op men 's nachts licht, gelijck geglomme kolen ſiet. Eenigen achten dat dit ſlangen oft ſpinne-koppen ſijn; die, gelijck ſy verdichten, ſekere koſtelijcke ſteenen, die ſy aen 't hooft dragen, afwerpen, en daer na weêr inſwelgen.

By *Sinfung* is de groote en dicke bergh *Hiang*, vermaert door de wonderlijcke genees-kruyden, die hier gevonden worden: men telt hier op tnegentigh ſeer hooge toppen. By *Ningtu* is de bergh *Kincing*, de vijf-en-dertighſte der gener, die in de boecken van *Tauſu* gepreſen worden. De Sineſche Landt-beſchrijvers ſeggen, dat men hier wilde beeſten, en heel onbeſuyſde menſchen, die naer de wijſe der woeſte beeſten leven, vind, die ſy nimmer elders als hier, en in de geburige bergen, geſien hebben.

De vloet *Can* heeft ſijn oorſprong aen de ſtadt *Xuikin*, en, van daer noordewaerts niet verre van de hooftſtadt afvloeyende, aen de welcke hy de naem geeft, ontfangt daer de vloet *Chang*, die aen de weſt-ſijde van *Nangan*, op de grenſen van het Lantſchap *Huquang*, ſijn oorſprong neemt. Deſe twee vloeden, te ſamen vloeyende, deelen bynae 't heele Landtſchap in het midden deur, en, voorby d'eerſte hooftſtadt gevloeyt, vergrooten de poel *Poyang*. *Vloeden.*

By *Lungnan* loopen drie vloeden te ſamen, te weten *Tao*, *Lien* en *Vo*.

De dertiende hooftſtadt

NANGAN.

DE hooftſtadt *Nangan* is de zuyderlijckſte en uytterſte ſtadt van dit Landtſchap; en haer wallen worden van de vloet *Chang* beſpoelt, 't welck in haer groote koophandel veroorſaeckt; dewijl alle de waren, die uyt geheel Sina naer *Quantung*, oft uyt *Quantung* naer 't overige van Sina gevoert worden, hier aenkomen moeten, en geloſt ſijn: want als men over de bergh gekomen is, worden de waren in de ſchepen gedaen, op dat men hen met het voor-ty langs de vloet *Chang* verder voeren ſou. Andere waren worden, geloſt ſijnde, van arbeyders te landt door de bergen *Muilin* naer d'uytterſte plaetſen, en voornamelijck naer de hooftſtadt *Nanhiung* gevoert. Deſe ſtadt is dieshalven groot en rijck, en heeft voor-ſteden, die grooter ſijn, dan de ſtadt ſelve. Sy heeft onder ſich vier ſteden, 1 *Nangan*, 2 *Nan-* *Groote koopſtadt.*

kang, 3 *Xangyeu*, 4 *Çungy*. Oock ſijn hier drie voorname kercken.

Dit geweſt behoorde eertijdts aen 't koninckrijck U, en wierdt onder de ſtam *Cina* en *Hana* in een ſelve plaets, als het voorgaende, geſtelt. Het heeft de tegenwoordige naem van de ſtam *Sunga*.

Aen de weſt-ſijde van de hooftſtadt is de bergh *Sihoa*, dat is, weſterlijcke bloem, ſeer aengenaem en wel gebouwt; en dieshalven ſchijnt hy de naem van bloem niet onwaerdigh. Van d'andere bergen valt my niets gedenckwaerdigh voor.

HET

NANKING,
SIVE
KIANGNAN,
IMPERII SINARVM
PROVINCIA NONA.
Cum privilegio S. Cæs. Maj.
& Ordinum Belg. Fœderatæ.
Notarum Explicatio.
METROPOLIS. M. mons.
Vrbs. fl. F. fluvius.
Civitas major. A. Amnis.
Civitas minor. L. Lacus.
Fortalitia.
Stadia Sinensia quorum 250 uni gradui respondent
Milliaria Germanica quorum 15 unum Constituunt gradum
Septentrio
Meridies
Occidens.
Oriens.
HONANNIA.
CONFI-
HVQVANG
PARS.
XANTVNG PARS.
KIANGSI PROVINCIÆ PARS.
CONFINIA CHEKI-ANG.
Nanking
Hoeicheu
Ganking
Chicheu
Ningque
Fungyang
Lucheu
Chucheu
Yangcheu
Chinkiang
Changcheu
Sucheu
Sungkiang
Kiahing
Hucheu
Hangcheu
Niencheu
Kinhoa
Hoitigan
Xeko
J. Blaeu Excud.

HET NEGENDE LANDTSCHAP

KIANGNAN,

Anders in 't gemeen genoemt

NANKING.

Edelheyt van de hooftſtad.

HOewel dit groot Landtſchap *Kiangnan*, om ſijn ſtaet en heerlijckheydt, de tweede plaets in dit uytterſte Aſia beſit, te weten d'eerſte na *Peking*, de welcke d'eerſte hooftſtadt, en de ſetel der Keyſers is; ſoo kan echter, als men des Keyſers tegenwoordigheydt alleen uytſondert, *Peking* geenſins met dit edelſte Lantſchap geleken worden; dewijl die alleen daer aen ontbreekt, om de kroon, en de waerdighſte plaets van dit heel uytterſte Aſia met recht te verkrijgen: want hier heeft, eer de Keyſerlijcke ſetel naer *Peking* gevoert wierdt, 't oude hof der oude Keyſers geweeſt; en de ſtammen U, *Cyn*, *Sung*, *Ci*, *Leang*, *Chin*, en *Tanga* hebben naer 't zuyden hun vaſte ſetel, en hun Keyſerlijcke ſtoel geſtelt: oock heeft hier de ſtam *Taiminga* eenige tijdt geheerſcht, tot dat ſy naer *Peking* verhuyſde; op dat de Keyſer te lichter van naby de pogingen der Tartars, ſoo ſy iets aenvingen, tegenſtaen ſou. Hoewel deſe dingen dus, gelijck ick geſeght heb, gegaen ſijn, ſoo ſijn echter tot aen onſe tijden in d'Opper-hooftſtadt van dit Landtſchap, nu *Kiangning* genoemt, het paleys des Keyſers, en alle overigheden, gelijck in de Keyſerlijcke hooftſtadt *Peking*, gebleven en onderhouden, ſchoon weynigh voor deſen de Tartars de koninckliijcke paleyſen, die warelijck heerlijck waren, en alle de prachtige gedenck-teekenen tot aen de gront verdelght en verwoeſt hebben, om hun haet, overlang tegen de ſtam *Taiminga* ontfangen, uyt te ſpuwen, en om de begeerte van hun wraeck, tegen haer en 't hare opgenomen, te verſaden; vermidts ſy eertijdts van deſe ſtam ſchandelijck uyt Sina verdreven waren. Seker, ſoo heerlijcke en treffelijcke wercken, dat ſy met recht onder de wonderen des weerelts geſtelt mogen worden: voornamelijk de prachtighſte graven der Keyſers, die meer dan eens verwondering in my ontſteeken hebben, en op een heel barbariſche wijſe verdelght ſijn. Sy, hier meê niet vernoeght, hebben oock de naem van de hooftſtadt, en van 't Lantſchap verandert, en 't Lantſchap *Kiangnan*, in plaets van *Nanking*, en de hooftſtadt *Kiangning* geheeten, die te voren *Ingtien* genoemt was: ja ſy hebben deſe hooftſtadt oock van haer koninklijcke naem en waerdigheydt, en van alle haer overigheden, die aen een koninckliijck hof behooren, berooft.

De Tartars hebben de verçieringen van de ſtad verdelght.

Groote koophandel in Nanking.

By d'edelheydt en vermaertheyt van dit Landtſchap koomt noch des ſelfs groote ruymte en treffelijcke vruchtbaerheydt, en de groote koophandel, vermidts het d'edelſte ſteden van geheel Sina in ſich begrijpt; en ſoo groot als byna 't getal der hooftſteden en ſteden ſijn, ſoo veel groote koopſteden kan men daer beſpeuren. Hier is overal ſoo groot een menighte van kooplieden, en ſoo groot een toevloeying van waren, dat 'et byna 't geloof der menſchen overtreft; en ick magh ſelf wel met recht vreeſen dat ick de gene, die dit niet geſien hebben, ſwarelijck ſal konnen overreeden om my hier in te gelooven. Seker, ick ſou ſelf, indien een ander dit verhaelde, ſwarelijck konnen toeſtaen, ſoo ick het ſelf niet met mijn eyge oogen geſien, aengeſchout, en daer over verbaeſt geweeſt, en dickwijls tot my ſelf geſeght hadt: my dunckt dat ick hier alle de ſchepen, die in de heele weerelt ſijn, in dit eenigh Landtſchap ſie te ſamen komen, als men op der ſelver getal en menighte ſiet. Want dewijl dit heele Landtſchap van vloeden en poelen deurgeſneden is, en de wegh van daer naer alle deelen van dit heel uytterſte Aſia open is, en alle ſchepen, waer ſy oock verder willen trecken, hier moeten te ſamen komen, ſoo moet nie-

Ongeloofelijcke menigte der ſchepen.

niemant vreemt achten, dat hier soo groot een menighte van schepen is: want alles koomt herwaerts uyt de vloet *Kiang*, deur vaerten, die uyt de natuur, oft met handen gemaeckt sijn. Hier is de vloet, die van M.Paulus Venetus *Quiang* genoemt word, en dit Landtschap in 't midden deursnijdt, en, daer deur geloopen hebbende, in zee loopt deur een groote mont, die veel mijlen wijdt is, daer de grootste schepen oock in konnen komen.

De vloet Quiang, volgens M.Paulus Venetus.

Dit Landtschap heeft weynigh bergen, behalven aen de zuydsijde. Hier is overal een groote overvloet van sijde, en oock van katoen, jae soodanigh, dat men seght, dat d'eenige stad *Xanghai* met de toebehorende dorpen wel twee hondert duysent wevers in sich begrijpt; daer af 't grootste deel, jae de geheele menighte, met weven van katoen besigh sijn. Maer 't gene, 't welck noch wonderlijcker schijnt, is dat de vrouwen in dit werck meest uytsteecken, vermidts de mannen voornamelijck met het bouwen van de landen, en met d'andere handelingen sich bemoeyen: ja men vind daer mannen, die, terwijl hun vrouwen het katoen wercken en weven, hun kinders als voedsters besorgen en opvoeden. 't Is dieshalven geen wonder dat dese stadt alleen aen de Keyser tot schatting betaelt, en dit enckel van katoen, een somme van twee hondert en vijftigh duysent dukaten. Want al het gene, dat in 't Lantschap *Nanking* gemaekt wordt, overtreft, gelijck men acht, alle andere dingen, elders gemaeckt, soodanigh, dat men by gelijckenis seght, dat de beste dingen uyt *Nanking* komen; in voegen dat dese eenige bygevoeghde naem de prijs en waerde vermeerdert. De Portugesen noemen dit Lantschap gemenelijck *Lankin*, en dolen hier in met die van *Fokien*, daer meê sy groote handel doen, en die, ruw in het spreken sijnde, volgens een gemeen gebreck van dit volck, al 't gene, dat met *n* begint, in *l* veranderen.

Katoen-werckers.

Grensen. De grensen van dit Landtschap sijn, naer 't oosten en zuydoosten de zee, naer 't zuyden 't Landtschap *Chekiang*; naer 't zuydtwesten werdt het van 't Landtschap *Kiangsi* gesloten; aen de westsijde heeft het *Huquang*, naer 't noordwesten heeft het *Honan*, en 't overige wordt van *Xantung* omhelst.

Het is in 't geheel in veertien hooftsteden, als in soo veel mindere Lantschappen, verdeelt, en heeft onder sich hondert en tien steden, en byna ontellijcke mindere plaetsen. Men telt daer in negentien hondert duysent negen-en-sestigh duysent acht hondert en sestien duysent gesinnen, dat is, byna twintigh hondert duysent; en negen-en-tnegentigh hondert duysent seven-en-sestigh duysent vier hondert en negen-en-twintigh mannen, dat is, byna tien millioenen. De schatting van de rijs is meer dan negen-en-vijftigh hondert duysent vijf-en-tnegentigh duysent vier-en-dertigh sacken; en het betaelt van d'ongewerckte sijde oft garen niet meer dan ses duysent acht hondert drie-en-sestigh ponden; van alderhande gemaeckte sijde-lakenen acht-en-twintigh duysent vier hondert en twee-en-vijftigh stucken; twee duysent seven-en-seventigh rollen van geweve hennepdoeck. Voor de schatting van 't katoen is geldt gestelt; acht-en-vijftigh hondert duysent vier duysent twee hondert en seventien bundelen stroy oft hoy, tot voeder voor des Konings paerden; seven hondert duysent vijf duysent een hondert pont souts; 't welck, by malkander gebracht, een ongelooffelijcke menighte gelts uytmaeckt. Daer by, ick heb van d'oppersste meester der schattingen, in eenige dingen mijn vrient, onlangs gehoort, dat dit eenigh Landtschap jarelijcks, alles by malkandert gerekent, twee-en-dertigh millioenen dukaten in des Keysers schatkist bracht. Dit is geen soo groot wonder, dewijl 'er, behalven de schattingen hier voor genoemt, noch vijf tol-plaetsen sijn, en alles, dat uyt de hooftstadt *Nanking* gaet, oft daer in gevoert wordt, sekere tol moet betalen.

Getal van de menschen, en van de schatting.

De inwoonders van dit Landtschap sijn seer beschaeft, gedienstigh en beleeft, schrander van vernuft, en tot de boeck-oeffeningen seer bequaem; en in alle scholen vindt men veel geletterden, die daer op de proef gestelt worden. Sy sijn oock kloeck en naerstigh in de handtwercken, en daer in seer vlytige werck-lieden.

Aerdt van het volck.

De Jesuyten hebben in dit Landtschap een grooter getal der gener, die Christus navolgen, dan elders, daer wel dertigh Priesters toe van noode waren, schoon 'er niet meer dan drie van onse Societeyt sijn. Men vindt hier overal veel kercken, aen de ware Godt gewijdt; twee sijn 'er in d'eerste hooftstadt; en d'anderen, deur 't Landtschap verspreyt, hebben niets, dan yder een Harder van noode. Maer dewijl dit Landtschap 't eerste in edelheydt van de zuyderlijckste

De Christelijcke Wet bloeit daer.

lijckste is, soo heb ick goedt geacht iets hier by te voegen, om volkome verstant van Marcus Paulus Venetus te krijgen. Voor eerst moet men weten, gelijck ick elders aengewesen heb, dat dese negen Lantschappen met een gemeene naem *Mangin* van de Tartars genoemt worden, en dat M. Paulus Venetus in Sina gekomen is toen de Tartars d'oorlogh tegen *Mangin* voerden, na dat sy niet lang te voren *Catay*, oft de noorderlijcke Landtschappen van Sina ingenomen hadden, die de westerlijcke Tartars, niet den Sinesen, maer de oosterlijcke Tartars ontweldight hadden. Want d'oosterlijcke Tartars van *Kin*, in Sina getreden, hadden de Keyser self verwonnen, en hem gedwongen de vlucht naer de zuyderlijcke gewesten te kiesen. Maer uyt de historie van Sina blijckt, dat de Tartars van *Kin* al lang te voren, te weten twaelf hondert en ses jaren voor Christus geboorte in Sina ingevallen sijn, en deur de noorderlijcke gewesten een ingang met de wapenen voor sich gebaent hebben; en dat eyndelijck de westerlijcke Tartars van *Samahania* een groot deel van Asia ingenomen, en d'oorlogh van *Mien* afgedaen hebbende, oock de wapenen tegen de Sinesen aennamen, en, op de zuyderlijcke Landtschappen aenvallende, alreê deur *Junnan* en *Queicheu* in 't Lantschap *Suchuen* gekomen waren, en, deur de landen van *Sifan*, oft *Priester Joan* getrocken, in de noorderlijcke Landtschappen invielen, daer dit volck, eer sy de Keyser van Sina met oorlogh moeyden, de Tartars van *Kin* geheel uyt Sina dreven. Daer na hebben sy verscheyde Keysers, d'een na d'ander, van hun ondersaten verkosen, en in verscheyde Landtschappen de wapenen voerende, met oorlogh vervolght, tot dat sy eyndelijck, in 't jaer twaelf hondert negen-en-seventigh, het geheele Rijck van Sina tot loon van hun verwinning verkregen. Maer M. Paulus Venetus is voor d'eerste mael in Sina gekomen in 't jaer twaelf hondert vijf-en-seventigh, gelijck uyt sijn schriften klaer genoegh blijckt, sonder te weten dat de noorderlijcke Lantschappen eertijdts aen de Sinesen hadden geweest: want dese Tartars, die in de tijdt van M. Paulus Venetus heerschten, hadden dese landen van andere Tartars ontfangen, en niet van de Sinesen: oft hy heeft die, naer de wijse der Tartars, *Catay* genoemt; ja ick sou durven versekeren dat M. Paulus Venetus deur de zuyderlijcke, en niet deur de noorderlijcke Landtschappen in Sina is gekomen; 't welck ick uyt sijn schriften kan aenwijsen, en oock om dat hy geen gewach van dese groote muur maeckt; niet om dat, gelijck sommigen wanen, dese muur toen van de Tartars neêrgeworpen was, 't welck valsch is, gelijck d'ervarentheydt, met d'oogen bevestight, en alle historien van Sina getuygen; maer om dat Marcus Paulus Venetus soo verre niet gekomen is: hoewel de selve Venetus seght ('t welck dit mijn seggen noch bevestight) dat hy buyten 't koninckrijck *Mangin* niet meer dan twee Landtschappen gesien heeft, soo doolt hy naer mijn oordeel, dewijl hy ten minsten vier bewandelt heeft, gelijck ick elders sal vertoonen, daer meer gelegentheyd om van dese saeck te spreken sal sijn. Maer welcke sijne steden *Quinsai*, *Singui*, *Cingianfu*, en vele anderen geweest hebben, sal ick klarelijck toonen, soo uyt sijn eyge geschriften, als uyt de gelegenheydt en namen der plaetsen.

Wat Mangin is.

Waer, en wanneer M. Paulus Venetus eerst in Sina is gekomen.

Doling van de groote muur.

D'eerste oft Opper-hooftstadt KIANGNING, eertijdts INGTIEN en NANKING genoemt.

GUejus, Koning van 't Rijck *Çu*, heeft d'eerste grontvest van dese hooftstadt geleydt, en haer *Kinling*, 't welck 't goude Landtschap betekent, genoemt. D'eerste van de stam *Cina*, de naem veranderende, noemde haer *Moling*. De koningen van U, die in dese stadt hun hof hielden, hebben haer *Kienye* genoemt. De stam *Tanga* heeft haer met de naem *Kiangning* geheeten, die weêr van *Taiminga* in *Ingtien* verandert is. Maer de Tartars, die nu Sina besitten, hebben de naem van *Kiangning* weêr te voorschijn gebracht. Dese stadt leght (indien 'er een in dit geheel uytterste Asia is) in een seer aengename plaets, en op een vette gront, dicht aen de vloet *Kiang*, aen d'oostsijde, van de welck men met recht magh twijffelen oft sijn vermaeck, oft nuttigheydt grootst is: want dese vloet vloeyt niet alleenlijck voorby de stadt, maer men kan, door middel van grachten, met handen gemaeckt, oock met groote schepen deur de heele stadt varen. Dese hooftstadt overtreft, naer 't gevoelen der Sinesche Landt-beschrijvers, alle

Oude namen.

 steden

Treffelijckheyt van de stadt.

steden van de geheele weerelt, niet alleenlijck in grootheydt, maer oock in schoonheydt. En seker, indien wy rechtvaerdige oordelers der dingen willen sijn, men sal seggen dat sy voor seer weynige beswijckt. Wat het binnenste aengaet, dat is ten meestendeel vlack, behalven dat men hier en daer eenige aengename heuveltjes siet. Sy is vol van paleysen, kercken, en seer hooge torens, van de welcken een onder d'anderen uytmunt, die door sijn heerlijckheydt de gene verre overtreft, die ick in *Lincing*, een stadt van 't Landtschap *Xantung*, beschreven heb. Dese stadt heeft veel steene bruggen, die op veel bogen en gewelfselen steunen, en wijckt voor geen anderen in gemene en besondere gebouwen, in soetigheydt en mildtheydt des hemels, vruchtbaerheydt van gront, uytstekentheydt van vernuften, beschaeftheydt en beleeftheydt van seden, en treffelijckheydt van tael. Hier heeft een seer groot paleys geweest, vierkant van gedaente, welcks eene sijde twee hondert schreden meer dan een Italiaensche mijl lang was, 't welck van de muur, die 't grootste en voornaemste deel van de stadt omhelst, besloten wierd. Dese muur heeft twaelf poorten, die met ysere platen beslagen, en van weêrsijden met geschut beset sijn, en in haer ommekring twintigh Italiaensche mijlen begrijpt. Hier komt noch een derde stadts-muur by, die niet met een deurgaende regel voort-gaet, maer alleenlijck in die plaetsen, daer het grootste gevaer schijnt te dreygen, en daer de konst aen de natuur behulpigh kan sijn. De Sinesen beschrijven des selfs grootheydt, als sy seggen, dat twee ruyters, des uchtens vroegh deur een selve poort uytgesonden, om van malkander af d'omkeer te doen, eerst des avonts d'een d'ander ontmoet hebben: daer uyt men lichtelijck de maet en grootheydt van de stadt verstaen kan. De krijghs-besetting bestaet in veertigh duysent krijghs-knechten. Ick ga hier met voordacht de hoven, bosschen, poelen, en d'andere dingen in de stadt, die gedenckwaerdigh sijn, met stilswijgen voorby. Ick moet echter iets van dese toren spreken, die, op een uytstekende heuvel staende, met recht de wis-konstige toren genoemt magh worden, vermidts men daer drie instrumenten van dese konst of wetenschap bewaert, die, gelijck ick acht, huns gelijck, oft geen beter in de weerelt hebben. 't Eerste instrument is een bol, oft een hemelsche Sphera, met sijn meridianen en parallelen onderscheyden. Het tweede is een *Armilla æquatoria*, in drie circkels bestaende, de horison, meridiaen en verticael-cirkel, die sich met haer pennetjes beweeght. Het derde instrument is een armillare Sphera, geheel met d'onsen gelijck. Yder instrument heeft twaelf voeten in de recht deurgaende lijn. Sy sijn alle van vergult koper, en seer konstelijck gewerckt. De voeten, daer sy op staen, sijn gegote kopere draken, alles seer fraey en konstelijck gemaeckt, dat oock Tycho Brahe self niet daer op te berispen sou weten. 't Is nu drie hondert en vijftigh jaren geleden, dat dese instrumenten hier van de Tartars uyt de stam *Juena* gestelt sijn: doch sy behouden noch hun eerste schoonheydt, als oft sy nu eerst gemaeckt waren.

Paleys.

Muur.

Besetting.

Mathematische instrumenten.

Maer wy moeten een weynigh buyten de hooftstadt gaen, soo wy de graven der oude koningen wat naerstighlijcker willen besichtigen. Daer is een groot bosch, met pijn-boomen beplant, aen de noordt-oostsijde, dicht by de wallen, van alle sijden met muuren omringt, 't welck in sijn ommekring twaelf Italiaensche mijlen groot is, en een bergh, daer de graven sijn, in sich besluyt. Doch het sou te lang vallen, die hier van stuck tot stuck te beschrijven; en oock is 't hier de plaets niet. 't Lust my echter een treffelijcke kerck, die in dit bosch is, eenighsins met dese woorden af te schilderen. Dit is seker een koninklijck werck, 't sy men op de swaerte, oft op de heerlijckheyt siet. Het is heel van hout, behalven de muren, die van gebacke steen sijn, en staet op een hooge heuvel, oft op een hooghte, rontom met vierkante steenen opgehaelt. Hier sijn vier trappen met veel treden, van dicht marmer, die sich naer de vier deelen des werelts strecken, langs dewelcke men naer dit gebou gaet. Men vindt hier vijf portalen, van de welcken yder twee rijgen van pijlers telt, die wel van hout sijn, maer langwerpigh, rondt, en wonderlijck gladt geschaeft, en soo dick, dat twee mannen die nauwelijcks konnen omvademen. De hooghte komt oock wel met de dickte, en gevoegelijckheydt over een; want sy sijn vier-en-twintigh ellebogen hoogh, daer sware balcken dwars over leggen, op de welcken weêr kleynder pijlers staen, die het dack dragen, welcks gewelfsel kostelijck gewerckt, en met goudt verçiert is. De deuren van de kerck sijn met gesnede lauweren, en met vergulde platen beleydt. De wan-

Heerlijcke graven der Keysers.

wandelryen buyten,de veynſters, met kringen en bochten verciert en uytgeſneden, worden met gevlochte draet bekleedt, op dat de vogelen, daer op ſittende, dat niet vuyl ſouden maken. Dit draetwerck is echter ſoo dun en fijn, dat het 't inkomende licht niet verhindert; 't welck in groote en prachtige gebouwen, en voornamelijck in de paleyſen, gebruyckt wordt. In de buyck, oft in 't midden van de kerck, ſijn twee troonen, ſeer heerlijck gemaeckt, en met koſtelijcke geſteenten verciert. In 't bovendeel van deſe tronen ſijn twee ſtoelen, op d'een daer af ſit de Koning, terwijl hy offert,'t welck aen hem alleen in de kerk veroorloft is. D'andere ſtoel wordt voor de godtheydt ſelve leêgh gelaten, als oft ſy 'er tegenwoordigh was, om 't offer t'ontfangen. Men ſiet echter geen beelt op deſe ſtoel, die voor haer ledigh ſtaet. Buyten de kerck in d'ope lucht ſiet men veel altaren opgerecht, van roodt-achtigh marmer, de welcke de ſon, maen, de bergen en vloeden van Sina vertoonen. De Sineſen ſeggen, dat alle deſe dingen buyten de kerck geſtelt ſijn, op dat ſy niet van iemant aengebeden ſouden worden, en dat men weten ſou dat ſy van de gene geſticht ſijn, de welck in de kerck van de Keyſer ſelf geeert wordt. Rondtom de kerck ſijn verſcheyde kamers, oft eer cellen, die, gelijck ſy willen, eertijdts baden ſijn geweeſt, daer de Keyſer, als hy offeren ſou, en ſijn medehelpers ſich eerſt wieſſchen. Daer ſijn ſeer breede wegen, die naer deſe kerck, en naer de koninckliijke graven ſtrecken, van weêrſijden met oude pijn-boomen in vijf rijgen beplant, en op een behoorelijcke en gelijcke ruymte van malkander ſtaende. Men moght eertijdts, op verbeurte van 't leven, niet een tack daer af ſnijden, oft ſchenden. Men ſiet nauwelijcks een boom op de bergh, die 'er niet met de hant geplant is. Hier hebt ghy in't kort de beſchrijving van 't boſch, en van de kerck, die ick ſelf geſien heb. Want terwijl ick te *Nanking* verkeerde,ſtont die onder de toeſicht van de groote *Eunuchus*,die toen de Chriſtelijcke Godsdienſt aengenomen hadt. Daer ſou meer van't boſch,en van de graven der koninckliijcke ſtadt *Peking* te ſeggen ſijn; maer men moet die nu met de gedachten begrijpen, vermidts de Keyſers ſelver daer tegenwoordigh ſijn. Doch die en deſe graven ſijn nu geheel van de Tartars verdelght en verwoeſt, alle boomen omgehouwen, de graven opgedolven, en de kercken en paleyſen neêrgeworpen. De ſtadt ſelve heeft echter weynigh, oft niets van haer eerſte glans verloren, behalven het koninckliijck paleys. Men telt daer noch over de tien hondert duyſent hoofden, behalven de groote beſetting der Tartars. Want de Landtvooght der zuyderlijcke Landtſchappen voor de Tartariſche Keyſer houdt ſijn wooning in deſe ſtadt.

Groote viſſchery.

In de maenden van April en May wordt hier in de groote vloet *Kiang*, dicht aen de hooftſtadt gelegen, een groote menighte van ſeer goede viſſchen gevangen, die van de Sineſen *Xiyú*, en van de Portugeſen *Sauel* genoemt worden, in welcke tijdt de Keyſer ſeker groote *Eunuchus* ſtelt, die deſe viſſchen, gevangen ſijnde, levendigh, en in 't ys begraven, metſchepen, daer toe geſchickt, (welck ys ſy in de winter vergaderen, en de geheele ſomer deur hier toe bewaren, gelijck by ſommige volcken van Europa oock in 't gebruyck is) met groote ſorghvuldigheydt naer *Peking* tot de Keyſer ſelf ſendt; en hoewel men meer dan twee hondert Duytſche mijlen reyſen moet, ſoo wordt echter deſe reys in ſeer korte tijdt,te weten in acht oft tien dagen, afgedaen. Want deſe ſchepen worden 's nachts en 's daeghs voortgetrocken, en dit van menſchen, die daer toe geſtelt ſijn: en als d'een party moede is, ſoo komen 'er weêr nieuwen aen, die ter beſcheyde plaetſen, gelijck onſe poſten, altijdt vaerdigh ſijn. Men ſendt oock een geſchrift voor uyt, die d'uur van de dagh, in de welcke 't ſchip aenkomen ſal, aenwijſt; en in deſe ſaeck te miſſen ſtreckt oock tot gevaer van 't leven voor de Landtvooght. Men ſendt yder weeck in deſer voegen twee ſchepen, ſoo lang deſe viſſchery duurt. Men ſpaert oock geen koſten,ſoo de Keyſer ſlechts deſe leckere viſſchen ſmaken magh, die hy oock aen ſijn Overſten meêdeelt. Men verſendt oock op een ſelve wijſe uyt deſe ſtadt alle drie maenden vijf ſchepen, met koſtelijcke ſijde rollen, en alderhande lakenen geladen, die men te hoof naer de Keyſer ſendt. Men noemt deſe ſchepen *Lungychuen*,als of men ſchepen met draeksklederen ſeyde, om dat ſy aen de Keyſer, welcks wapenen draken ſijn, geſonden worden. Wat my aengaet, ick heb nooyt iets dusdanigh heerlijcker en ſchoonder geſien, als deſe ſchepen; en ick acht oock dat men 't niet lichtelijck ſal vinden: want

Geſchencken van ſijde.

ſy ſijn

ſy ſijn rondtom verguldt, en met roode verwe geſchildert, en ſchijnen uytſteekende heerlijck, en boven maten koſtelijck. En indien de ſchepen der andere Landtvooghden, daer af ick hier voor geſproken heb, deſe ſchepen van *Nanking* ontmoeten, ſoo moeten ſy voor hen wijcken en ſtrijcken.

Kercken der Jeſuyten. Maer onſe Societeyt heeft onlangs deſe ſtadt met een andere verciering verciert, te weten met twee kercken, aen Godt gewijdt, en een kappelle aen S. Michiel op een heuvel, die daer af de beſchermer is. In deſe ſtadt ſijn oock ſeer veel menſchen, die van over lange 't ware licht des geloofs, en de ware Godt aengenomen hebben. Sy heerſcht over ſeven ſteden, 1 *Kiangning*, 2 *Kiuyung*, 3 *Lieyang*, 4 *Liexui*, 5 *Caoxun*, 6 *Kiangpu*, 7 *Loho*.

Bergen. By *Kiuyung* is de bergh *Mao*, die d'eerſte plaets van geluck en vermaeck in de boecken van *Tauſu* verkregen heeft.

Ni is een bergh, aen de noordooſt-ſijde van de hooftſtadt, daer een kerck der afgoden is, in de welcke duyſent en meer beelden der afgoden ſijn.

De bergh *Fang*, aen de zuydooſt-ſijde van de hooftſtadt gelegen, is ten minſten hierom gedenckwaerdigh, dat ſy van de Keyſer *Xiue* deurboort wierdt; in welck werck, gelijck men ſeght, vijf duyſent mannen beſigh ſijn geweeſt: want hy hadt van de bergh-kenners, deſe bedriegers, (die, gelijck wy elders geſeght hebben, voorſpoet oft tegenſpoet uyt de gedaenten der bergen ramen) gehoort, dat deſe bergh het Rijk aen een ander aenſtaende Keyſer voorſeyde; en dieshalven deê hy, om deſe noodtſchickelijcke invloeying wegh te nemen, deſe bergh deurgraven.

De bergh *San* is aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt, van de welck een gedeelte tot in de vloet *Kiang* voort-loopt, en met vele dicke en yſere ketenen omringt is, op dat, gelijck de Sineſen heel belachelijck ſeggen, hy niet wegh vluchten ſou; maer in der daet, op dat de ſcheepslieden lichtelijcker de ſchepen met haken ſouden tegenhouden: want dewijl deſe klip ſeer hardt is, ſoo ſouden ſy nauwelijcks op eenige andere wijſe het ſtooten en breken van hun ſchepen konnen beletten.

Wateren. De poel *Cienli*, oft van duyſent ſtadien, by *Lieyang*, paelt aen de poel *Tai*.

Buyten ſekere poort van de hooftſtadt, die ſy *Taiping* noemen, naer 't zuydweſten, is de poel *Hiuenúú*, die kleyn is.

De poel *Tanyang* is by *Liexui*, en raeckt van daer tot aen de grenſen van de ſtadt *Taiping*.

Aen de zuydſijde van de hooftſtadt is 't eylandt *Pelu*, in de vloet *Kiang*, hierom vermaert, om dat niet verre van dit eylant, onder de ſtam *Sunga* de legers der zuyderlijcke Landtſchappen geſlagen en verſtroyt wierden.

't Eylandt *Changcung* is by de hooftſtadt ſelve.

Teuxu, een kleyn eylandt, leght naer 't zuydtweſten.

De tweede hooftſtadt

F V N G Y A N G.

Oude namen. DE Keyſer *Yvúús* heeft het geweſt, daer in nu de hooftſtadt *Fungyang* gelegen is, aen 't Landtſchap *Yang* toegeſchreven, en dat onder de heerſchappy oft conſtellatie van 't geſtarnte *Teu* geſtelt. In d'oude tijden der koningen heeft het koninckrijck, *Tuxan* genoemt, hier geweeſt: ſedert hebben de koningen van *Çu* dat ingenomen. De ſtam *Hana* maeckte daer weêr een ſchatbaer koninckrijck, *Chungli* genoemt, ſonder dat echter met de naem en waerdigheydt van hooftſtadt te beſchencken: want daer was toen niets, dan een ſtadt, *Haocheu* genoemt. Maer *Vergrootingen verheerlijcking.* vermidts een kleyne offeraer, d'eerſte van de ſtam *Taiminga*, een burger van deſe ſtad was, ſoo heeft hy ſijn vaderland grootelijcks verheven en veredelt; en, de ſtadt vergrootende, nieuwe en ſtercke wallen gemaeckt, die vijftigh ſtadien in hun omkring hadden. Hy verheerlijckte oock wonderlijck de graven ſijner voorouders, dewelcke tot aen die tijt duyſter en onbekent hadden geweeſt, en verçierde hen met een koninckijcke pracht. Hy vermeerderde oock de ſtadt met groote en prachtige gebouwen, begiftighde haer toen met de tijtel van hooftſtadt, ſtelde daer een Onder-koning, gaf haer gebiedt en recht-pleging over achtien ſteden, en was d'eerſte, die haer *Fungyang* noemde, 't welck edelheydt van de Phenix betekent. Kort, hy ſtelde haer tot de naeſte aen de Keyſerlijcke ſtadt. De namen der ſteden, over de welcke ſy gebiedt, *Steden.* ſijn, 1 *Fungyang*, 2 *Linhoai*, 3 *Hoaiyuen*, 4 *Tingyuen*, 5 *Vho*, 6 *Hung*, 7 *Xeu*, 8 *Hokieu*, 9 *Mungching*, 10 *Su*⊙, 11 *Hiutai*, 12 *Tienchang*, 13 *So*⊙, 14 *Lingpi*, 15 *Ing*⊙,

15 *Ing* ⊙, 16 *Tacho*, 17 *Hao* ⊙, 18 *Ingxan*.

Hoedanigheydt van het landt.

Het landt van dese stadt heeft geen bergen gebreck, maer wordt van groote vloeden besproeyt en vruchtbaer gemaeckt, 't welck een weelderige en aengename gront veroorsaekt; doch is meest hier door vermaert, om dat twee van sijn inwoonders, van slechte staet geboren, tot de hoogste waerdigheydt van 't Rijck verheven sijn. D'eerste van hen was *Lieupangus* genoemt, die, uyt de staet van roover 't hooft opsteekende, de stam *Cina* verdelght, en die van *Hana* gesticht heeft. Dese was, aen de noordsijde van dit landt, niet verre van de stadt *Poi*, geboren. D'ander was *Chu*, een seer slecht offeraer, en daer na een roover, de welcke, de Tartars verdreven hebbende, Keyser van Sina, en een stichter van de stam *Taiminga* geweest heeft. De Keyser *Yvus* heeft dese landen oock niet weynigh veredelt, om dat hy van de Keyser *Yaúus* in de stadt *Mao* tot een koninckje verheven was. Het heeft niet alleenlijck Keysers, maer oock de stichter der Philosophen aen de Sinesen voortgebracht, te weten *Laõsúús*, die voor *Cungfutius* self heeft geleeft, en de secte van *Epicurus*, oft eer een, die hem gelijck was, den Sinesen geleert. Men seght dat hy in de stadt *Mao* geboren was.

Vermaerde mannen.

Laõsúús, de stichter der Philosophen.

Gelegenheydt en eygenschap.

Dese groote hooftstadt leght in het geberghte, en besluyt binnen haer wallen vele heuvels, die alle door de gemeene en besondere gebouwen aensienlijck sijn.

Sy heeft ses treffelijcke kercken, aen Helden gewijdt; en in dese bergen groeyt talck, en alssen, die van de Sinesen root genoemt wordt, en die sy wel begeeren om in de genees-middelen te gebruycken.

Voorname bergen.

De bergh *Júnmu* is by *Linhoai*. *Júnmu* betekent talck, naer welcks overvloet de bergh self genoemt is.

By de stadt *Xeu* is de bergh *Çukin*, daer men een groot stuck goudts vond, 't welck men tegen vele sieckten gebruyckte; en dieshalven acht men gemeenlijck dat het door de Chimie gemaeckt was.

De bergh *Moyang* is by *Hiutai*; hy wordt de harders-bergh genoemt, om dat, gelijck men seght, een seer schoone maeght hier eertijdts dit ambacht gepleeght heeft.

Vloeden.

De groote vloet *Hoai* scheydt het heele landt in 't midden deur, en heeft sijn oorsprong in 't Landtschap *Honan*, in het geberghte van de stadt *Tungpe*, van daer sy deur *Honan* heen vloeyt, en aen de noordsijde in de stadt *Hokieu* koomt, en, een seer lange streeck voort-geloopen hebbende, by *Hoaigan* 't water van de Geele vloet vermeerdert, en met de selve heel ongestuymigh en verbaest in zee valt.

De vloet *Fi* heeft sijn oorsprong by de stadt *So*, aen d'oostsijde van de poel, die men aen de heuvel *Lung* siet.

Xinglung is een eylandt in de vloet, by *Linhoai*.

De derde hooftstadt

S V C H E V.

Oorsprong van de stadt, en oude namen.

DE gene, die eerst uyt de Sinesen dese landen bewoont heeft, was *Taipeus*, onder de stam *Cheva*, gelijck ick breeder in mijn Kort begrijp der historien verhael: want hy, een menighte van menschen uyt de noorderlijcke Lantschappen meê nemende, vestte sijn wooning in dese landen, en was d'eerste, die dese menschen, te voren woest en onbeschaeft, besadighde, en tot heusche seden pooghde te brengen. Daer na, te weten in de tijdt van de Keyser *Vui*, verkreegh dit gewest de koninckliijcke tijtel en waerdigheydt, en wiert het koninckrijck U genoemt. Maer na dat dese koning verdelght was, hebben de koningen van *Jue* dit gewest met de wapenen ingenomen, maer niet lang ingehouden, volgens de loop en omkeer der weereltsche dingen: want de koningen van *Jue* wierden oock door die van *Çu* verdelght, en 't landt weêr onder-gebracht. Eyndelijck heeft de stichter van de stam *Cina* alle de koningen overwonnen, en dese landen aen 't Landtschap *Hoeiki* toegeschreven. D'eerste, die dese hooftstadt *Súcheú* genoemt heeft, was de koning *Suius*. De stam *Tanga* heeft haer *Changcheu*, en *Sunga Pingkiang* geheeten; maer *Taiminga* heeft haer de naem van *Sucheu* weêrgegeven.

Toen d'offeraer *Chu* de wapenen tegen de Tartars aentastte, deê dese hooftstadt, met de steden, die onder haer stonden, en alle de sijde van hun hooftstadt hielden, een lange tijdt treffelijcke tegenstant: want een der Tartarische Vorsten beschermde haer eenige tijdt tegen de verwinnende wapenen van *Húnguú*; en dieshalven moet sy, gelijck een stadt, die eertijdts weêrspannigh heeft geweest, sedert die tot aen dese tijden een overgroote schatting betalen, jae soo groot, als nauwelijcks twee geheele Landtschappen opbrengen. Maer de vrucht-

baerheydt van dit landt, en d'overvloet der waren is soo groot, dat sy weynigh gevoelen van dese last heeft. Want sy magh met recht onder de treffelijckste koopsteden van dit geheel uytterste Asia getelt, en voor een van dese steden, die om hun rijckdom, vermaek en wellust het paradijs des weerelts van de Sinesen genoemt sijn, gestelt worden. Het Sinesche spreeckwoort luyd oock dus: *Xang'yeù t'ien t'ang, hià yeù sù Hang*, dat is, 't geen de hemel om hoogh is, dat is *Sucheu* en *Hangcheu* op aerde: maer van dese leste sullen wy hier na spreken, vermits die d'eerste hooftstad van een ander Lantschap is. Dese stadt, soo groot als sy is, leght in een stille vloet, die goet water om te drinken heeft, die men echter eer een poel, dan een vloet magh noemen. En men kan hier, gelijck te Venetien, overal te lant en te scheep deur de stadt komen. Doch dese stad overtreft hier in Venetien, dat het water heeft, 't welck bequamer om te drincken, en voor de menschen te gebruycken is. Men vindt hier, soo wel buyten als binnen, ontellijcke bruggen, doch echter niet soo veel, als d'eerste hooftstadt *Hangcheu* heeft. Onder desen sijn vele treffelijck gebout, en alle van dichte steen, sommigen met veel bogen, en eenigen, over enge waters in de stadt gelegen, met een gewelf. De straten en huysen staen op masten, die met heyen en blocken in de gront geheyt worden, gelijck by ons in broeckachtige plaetsen gedaen wordt. De tacken der vloeden, en de grachten sijn bequaem om schepen te voeren, langs de welcken van de stadt af tot aen de zee ingang voor groote schepen open is, die niet verder, dan drie daghreysen, daer af is. Dese stadt leght oock by de groote poel *Tai*, uyt de welcke de vloeden in zee loopen. Men siet dieshalven daer gedurighlijck een ongelooffelijcke menighte van schepen, waren en kooplieden. De wallen van de stadt hebben veertigh stadien in hun omkeer: maer indien men de voorsteden daer onder telde, soo souden sy sonder twijffel over de hondert stadien groot bevonden worden. Hier gebreeckt niets van 't gene, dat ten dienst van 't leven, oft oock tot eerlijck vermaeck behoort. Want dit is een der vermaertste plaetsen van 't Rijck, daer de waren uyt Portugael, Indien, Japon, en alderhande goederen, oft uyt vreemde koninckrijcken, oft uyt die van Sina self gebracht, komen, en verkocht worden: in voegen dat van hier een gedurige vaert, en seer machtige koophandel het heele jaer deur naer d'andere Landtschappen van het Rijck is. En op dat de schepen, deur de poel *Tai* varende, in geen gevaer souden geraken, soo heeft men die met dijcken en dammen soo gedwongen, dat sy een gracht oft vaert van dese stadt tot aen *Chinkiang* gemaeckt hebben, daer men met een vallende gracht tot in de vloet *Kiang* koomt; op welcke plaets het water van dese gracht met een groote sluys opgehouden wordt, die sy openen oft sluyten, naer dat de noodt vereyscht. Een groot deel van dese gracht is aen weêrsijden met vierkante gehouwe steen opgehaelt. Maer ter plaets, daer men van dese stadt naer *Ukiang* gaet, is een stene brugh van drie hondert bogen, ja misschien meer, door de welcke de vaert der schepen van de vloet *Tai* afgescheyden werdt, en daer de genen, die de schepen voorttrecken, seer bequamelijck over gaen: want hy is hierom getimmert, op dat de schepen, soo de wint ging leggen, niet genootsaeckt souden sijn stil te blijven.

Paradijs der Sinesen.

Treffelijke gelegenheyt van de hooftstadt Sucheu.

Treffelijcke koopstadt.

Men seght dat de lieden van dese stadt grootelijcks tot leckerny en overdaet van spijs genegen sijn. Ja sy overtreffen oock d'anderen in de gerechten met suycker, sout, edick en wijn toe te maken. Men vint nauwelijcks genegen landt, daer de butter en melck meer gebruyckt wordt: ja my gedenckt niet dat ick elders, als in dese stad, butter gesien heb. Men maeckt hier oock de beste dranck, die sy uyt rijs parssen, en in plaets van wijn gebruycken. Sy noemen dese dranck *Sanpe*, dat is, van drievoudige witheydt, die deur 't heele Rijck, ja tot in *Peking* gevoert wordt. 't Is dieshalven geen wonder, dat ter plaets, daer sulck een overvloet van wellusten is, sommigen die meer beminnen, dan sy behooren, en, dus hun leven in wellusten verslijtende, in een oogenblick ter hellen dalen. Hier sijn menighte van schepen, alleen tot wellust en vermaek gebouwt, met goudt, en andere levendige en schoone verwen verciert, die eer heerlijcke huysen dan schepen schijnen, in de welcken dese overgegeve menschen en drinckebroêrs sich in de wijn en minneryen verdrincken en verderven. Hier is, gelijck ick een weynigh te voren geseght heb, overvloet van alderhande waren, gout, muskus, fijn lijnwaet, sijde lakenen, met goudt en silver ingewerckt, van al 't welck alle drie maenden, gelijck uyt *Kiangning*, vijf groote Koninckijcke schepen, met fluweel,

Aerdt van het volck.

fluweel, en met verſcheyde koſtelijcke dingen, naer de Keyſer gevoert worden. Dit volck overtreft d'andere Sineſen in keurſinnelijckheydt van kleeding en hair, en in beſchaeftheydt van ſeden. Eyndelijck, dit is de ſtadt, die van Marcus Paulus Venetus, naer de wijſe der Tartars, *Singui* genoemt wordt, het welck voornamelijck hier uyt blijckt, dat hy haer aen d'ooſterlijcke oever van de vloet *Kiang* ſtelt: daer na, dat hy wil dat ſy drie daghreyſen van *Chinkiangfu* afgelegen is, 't welck op de ſelve maet uytkoomt, gelijck ick hier na breeder toonen ſal: ten derden ſchrijft hy, dat die ſeer edele ſtadt *Quinſai* vijf daghreyſens van *Singui* leght: en ſeker, deſe ſtadt, die van M. Paulus Venetus *Quinſai* genoemt wordt, is even verre hier af gelegen; daer af iek in 't volgende Landtſchap ſal handelen.

In't 63 cap. van 't 2 boeck.

De ſtadt *Cingingui* was een der gener, die onder deſe hooftſtadt ſtonden, de welcke van de Tartars tot aen de gront verdelgt is, uyt oorſaeck van 't dooden der *Alaners*; al 't welck in 't Kort begrijp der hiſtorien van Sina klaerder blijcken ſal, daer in wy, met Godts hulp, ſoo klaer, als ons mogelijck is, de geheele oorlogh der Tartaren voor d'oogen, en voor 't gemoedt ſullen vertonen. De hooftſtad *Sucheu* heerſcht over ſeven ſteden, 1 *Sucheu*, 2 *Quenxan*, 3 *Changxo*, 4 *Ukiang*, 5 *Kiating*, 6 *Taiçang*, 7 *Çungming*. De Jeſuyten hebben binnen en buyten de ſtadt *Changxo* veel kercken, aen de ware Godt gewijdt, en een groot getal van Chriſtenen, die dagelijcks ſeer toenemen. Hier ſijn oock veel kercken der afgoden, daer men de beelden der vruchteloſe goden uytgenomen, en die men aen de ware Godt geheylight heeft.

Buyten de wallen van de ſtadt *Sucheu* is een tol-plaets, daer niet de waren, maer de ſchepen alleen, naer hun laſt en grootheyt, ſekere tol betalen. Ick heb van d'Overſte van deſe tol, die my een vrient is, gehoort, dat d'ontfangſt van dit haven-geldt wel tien hondert duyſent dukaten bedraeght: daer uyt lichtelijck te verſtaen is hoe veel, en hoe groote ſchepen langs deſe vloet varen, dewijl de gemeene ſchepen der Landtvooghden, en alle des Konings ſchepen, die naer de hooftſtadt varen, niets betalen. Ick heb echter niet konnen vernemen, noch uyt de boecken van Sina, noch uyt de beſchrijvingen der anderen, hoe groot een ſchatting deſe ſtadt jarelijcks aen de Keyſer betaelt: maer ick durf dit echter voor ſeker toeſeggen, dat alle d'andere hooftſteden te gelijck, doch *Kiangning* uytgeſondert, niet ſoo veel geven, als deſe alleen; want d'enckele ſchatting van de rijs bedraeght wel twee millioenen dukaten.

Aen de zuydweſt-ſijde van de hooftſtad is de kleyne bergh *Lignien*, die om de menighte ſijner gebouwen aenmerckelijck is, en dicht aen de poel *Tai* leght. *Bergen.*

Aen de mont van de vloet *Tai* is de bergh *Sui*, daer een heerlijcke kerck der afgoden, en een klooſter is. Binnen de ſtadt *Changxo* is de bergh *Yu*, die eenige ſtadien verre weſtwaerts uytloopt.

De poel *Tai* is aen de zuydweſt-ſijde van de hooftſtadt, en ſoo groot, dat de Sineſen ſeggen, dat hy ſes-en-dertigh duyſent bunderen landts beſlaet. *Wateren.*

Xang is een poel by de ſtadt *Changxo*.

Tungting, een groote en aengename bergh, maeckt een eylandt in de vloet *Tai*, en is door de veelheydt der offeraers klooſters vermaert.

Drie vloeden omringen de hooftſtadt ſelve gelijck een poel, van daer de wegh te water naer verſcheyde geweſten open ſtaet. D'eerſte deſer drie vloeden word *Leu*, de tweede, naer de ſtadt *Ukiang* ſtreckende, *Sung*, en de derde *Uſung* genoemt, om dat hy ſijn loop naer 't ooſten neemt.

De vierde hooftſtadt

SVNGKIANG.

ALs men, van *Sucheu* vertreckende, ſich een weynigh naer 't zuydooſten keert, vertoont ſich daer de groote hooftſtadt *Sungkiang*, door haer prachtige gebouwen vermaert, en geheel in 't water gelegen; in voegen dat men die geheel te water deurreyſen kan. Sy is in hooge achting om de menighte van 't katoen, en overvloet van katoen-lijnwaet, en katoene lakens, van de welcke ſy niet alleenlijck dit groot Rijck, daer men ſich gemenelijck des winters met deſe ſtoffen kleed, verſorgt, maer die oock aen d'uytheemſche volcken meêdeelt. Wy hebben hier voor van de ſtadt *Xanghai*, die deſe hooftſtadt onderworpen is, geſproken. Men moet desgelijcks van d'andere ſteden dencken, op dat ick niet genootſaeckt ſou ſijn een ſelve ding dickwijls te herhalen. Hoewel dit geweſt in grootheyd voor veel andere hooftſteden wijckt, ſoo beſwijckt het echter niet voor *Overvloet van katoen.*

hen

hen in vruchtbaerheydt en vettigheydt van gront. Men telt daer niet meer dan drie ſteden, die alle in grootheydt, menighte van volck, en verſcheydenheydt van waren by de groote hooftſteden geleken konnen worden. Der ſelver namen ſijn, 1 *Sungkiang*, 2 *Xanghai*, 3 *Cingpu*.

Gelegenheydt en namen.

De hooftſtadt ſelve leght dicht aen de zee, en heeft aen de mont van de vloet een krijghsveſting en beſetting; en de ſchepen trecken van hier over naer Japon. Sy hadt in oude tijden een ſelve lot, en ſtont onder een ſelve Landtſchap, als de voorgaende hooftſtadt. De ſtam *Tanga* noemde haer *Hoating*; ſy voert de tegenwoordige naem van de ſtam *Juena*, gelijck oock de tijtel van hooftſtadt: want ſy hadt te voren geen andere naem, en voorrechten, dan van een ſtad, en ſtont onder de hooftſtadt *Sucheu*. Sy heeft drie treffelijcke kercken, aen Helden gewijdt.

Groot getal van Chriſtenen.

Maer 't gene, 't welck deſe ſtadt meeſt veredelt, is het groot getal der gener, die het Chriſtelijck geloof, en de ware Godtsdienſt omhelſen, en vele kercken, in de welcken de dienſt van de ware Godt meeſt gepleeght wordt. In d'eenige ſtadt *Xanghai* ſijn meer dan eens over de twintigh duyſent Chriſtenen getelt: ja men vindt daer geheele dorpen, die 't licht des Euangeliums aengenomen hebben, en ſich vaſt daer aen houden. Uyt deſe ſeer rijcke ſtad, die ten minſte om het plegen van de ware Godsdienſt ſeer geluckigh is, was geſproten deſe ſeer vermaerde Sineſche Doctor, en hooghgeachte belijder van de Chriſtelijcke Godtsdienſt, Paulus, d'eer en ſteun van onſe reys, en noyt van iemant genoegh gepreſen, en die in alle Chriſtenen van Europa oft nijt ontſteeken, oft ſchaemte verwecken kon. Deſe, de Sineſche hooghmoedt der Philoſophen vertreden, en alle verwaentheydt van ſijn landaerdt ter ſijden geſtelt hebbende, ſtelde de Chriſtelijcke leering en ootmoedigheyt boven alle rijckdommen, en boven de hooghſte ampten, en betoonde grooter blijdtſchap om de kennis van Godt, en van de goddelijcke wetten, dan om de hooghſte waerdigheydt na de Keyſer, die hy verkregen hadt. Deſe ſtadt is nu oock niet min geluckigh en vermaert om d'oeffening van de Chriſtelijcke Godtsdienſt: want in 't jaer ſeſtien hondert negen-en-veertigh heeft de dochters ſoon van deſe groote Paulus de ſtaet van Doctor der eerſte ordening verkregen, na dat hy in de Chriſtelijcke Godsdienſt en ſeden onderweſen was. En dewijl hy noch een jongeling is, die nauwelijcks het twintighſte jaer van ſijn ouderdom volleeft heeft, en met een treffelijck vernuft is begaeft, ſoo verhopen wy dat hy niet alleenlijck tot de waerdigheyt, maer oock tot de godtvruchtigheyd en yver in de voortplanting van de Chriſtelijcke Godtsdienſt van ſijn Grootvader ſal komen, oft, 't welck echter ſwaer is, hem daer in overtreffen. Ick ſou een kort begrijp van 't lof des grooten Paulus hier byvoegen, ſoo dat niet alreê van de E. Alvarus Semedo, in ſijn verhael, gedaen was, en ſoo wy dat niet breeder ſouden doen in de jaerboecken van onſe Sineſche beſending, die wy in 't licht ſullen geven van 't jaer M D C X, tot aen 't jaer M D C L, die ick met my uyt Sina gebracht heb.

Paulus, een Doctor, en ſeer treffelijck voortplanter van 't geloof.

Aenmerkelijcke bergen.

De bergh *Kin* is byna d'eenige, die gedenckwaerdigh is; hy leght aen d'oever van de zee, naer 't zuydooſten van de hooftſtad. Hier is een groote veſting, met een ſtercke beſetting van ſchepen en krijghsvolck, tot bewaring van de haven.

Wateren.

Naer 't zuydooſten van de hooftſtadt is de zee, tegen over *Ningpo*, ſoo dicht aen de hooftſtadt, dat men, gelijck ſy verſekeren, in de ſtilte van de nacht het gekray der hanen van d'een aen d'ander oever kan hooren.

Hoangpu is een groote vaert, aenmerckelijck om de hooge golven die ſy opwerpt; een werck, van menſchen handen gemaekt. Sy leght aen d'ooſtſijde van de ſtadt *Xanghai*, en neemt haer loop van daer tot in de zee.

Jung, een bron van ſeer treffelijck water, is in een kerck der afgoden van de ſtadt *Xanghai*.

De vijfde hooftſtadt

CHANGCHEU.

Gelegenheydt.

DE hooftſtadt *Changcheu* is de naeſte aen de voorgenoemde vaert, langs de welcke men te ſcheep uyt de hooftſtadt *Sucheu* tot aen de vloet *Kiang* treckt. Des ſelfs oevers by deſe ſtadt ſijn van weêrſijden met vierkante gehouwe ſteen, van de gront af tot boven toe, opgehaelt en ſterck gemaeckt, byna grooter en heerlijcker dan elders. Daer by, hier ſijn noch eenige zegebogen opgerecht, die grootelijcks tot pracht en heerlijckheydt

van

van de ſtadt dienen. Sy gebiedt over vijf ſteden, welckers namen ſijn, 1 *Changcheu*, 2 *Vuſie*, 3 *Kiangyn*, 4 *Gnihing*, 5 *Cingkiang*. Deſe leſte ſtadt leght in een eylandt, daer de vloet *Kiang* rondtom loopt, eer hy in de zee valt. Het heel geweſt van de hooftſtadt wordt van deſe vloet, en van de vaert, hier voor genoemt, omringt; en vermidts het op ſoo vele plaetſen van deſe wateren beſproeyt wort, ſoo overtreft des ſelfs vlackte door haer vruchtbare grondt, en door haer vruchten, vele andere landen.

In ſekere bergh by *Vuſie* wiert eertijts ſeer goedt tin uytgegraven; maer toen de ſtam *Hana* begon te heerſchen, wierden alle mijnen ten meeſtendeel ledigh gedolven; daer af de ſtadt *Vuſie* genoemt wierdt, 't welck ſonder tin betekent. Hier ſijn vijf kercken, aen Helden gewijdt. De gene, die aen *Taipeus*, de ſtichter van 't volck, gewijdt is, niet verre van de ſtadt *Vuſie* gelegen, overtreft d'anderen in grootheydt. De ſtadt *Gnihing* heeft oock niet vergeefs deſe naem, die roem der aerde betekent, de welck aen haer gegeven is, om dat men daer aerde vaten maeckt, die ſy als de bequaemſte gebruycken, om hun dranck, *Cha* genoemt, te mengen, en die daer uyt te drincken. En dieshalven ſtellen de Sineſen die boven de vaten van *Kiangſi*, ſchoon deſelve heerlijcker en deurſchijnender ſijn; vermidts deſe vaten eenige ſmaeck en reuck, daer de Sineſen naer trachten, aen deſe dranck geven: ſy werden daerom by hen ſeer hoogh geacht; en de geheele ſtadt is ten meeſtendeel in dit werck beſigh. Sommige van deſe vaten worden ſeer dier verkocht, en overtreffen oft gelijcken die van Portugael, die men *Eſtremoſia* noemt.

De beſte vaten tot Cha in de ſtadt Gnihing.

Bergen. *Sie* is een bergh aen de ooſtſijde van *Vuſie*, daer tin uytgedolven wordt.

By *Kiangyn* ſiet men de bergh *Chin*, door een fabelachtige hiſtorie der Sineſen vermaert, vermits ſy willen dat daer een vrouw van een hinde gebaert is.

Vloeden. De beeck *Leang* vloeyt uyt de kleyne heuvel *Hoei* in de poel by *Vuſie*, en heeft ſijn oorſprong uyt de bron, die *Hoei* genoemt is, welcks water de tweede plaets van voortreffelijckheydt by dit volck verkregen heeft. Ja ick ſelf heb by ervarentheydt dit water ſoo goet gevonden, dat ick acht dat de Sineſen hier in geenſins van de waerheyt afdwalen. Het wordt om deſe oorſaeck oock overal van de Grooten ſeer begeert; want dewijl hier vele ſchepen deur varen, ſoo koopt yder daer af in vaten, die daer toe gemaeckt ſijn, en dat voor een ſeer geringe prijs, hoewel men ſoo vele, als men begeert, om niet kan krijgen, ſoo men daer wil blijven. Ja dit water wordt oock van hier naer de verſtgelege Landtſchappen, en oock tot in d'opper-hooftſtadt *Peking*, gevoert: want ſy achten 't ſeer bequaem om hun dranck *Cha* te maken; en om deſe oorſaeck koopen ſy 't gemenelijck.

De ſeſte hooftſtadt

CHINKIANG.

DE genen, die de geſchriften van M. Paulus Venetus leſen, ſullen klaerder dan de middagh-ſon bemercken, dat de plaets en naem van deſe ſtadt deſelve is, die hy *Cingiam* noemt: want deſe ſtadt leght aen d'oever van de vloet *Kiang*, aen d'ooſtſijde van de vaert, die met handen gemaeckt, en in de vloet *Kiang* geleydt is. Aen d'andere ſijde van de vaert, te weten aen de weſtſijde, op des ſelfs oever, heeft ſy een voorſtadt, die voor de ſtadt ſelve in menighte van volck niet beſwijckt. Daer ſijn eenige bruggen, die de ſtadt aen de voorſtadt voegen. Als men over de bruggen en een ſluys gegaen is, vindt men een gracht, die ſich wijdt uytſpreydt, en gelijckelijck 't water uyt de vloet *Kiang*, en de vloet van de zee ontfangt.

M. Paulus Venetus Cingiam.

't Is nauwelijks uyt te ſpreken hoe groot een menighte van ſchepen hier 't geheele jaer deur is: want alle de genen, die uyt het Lantſchap *Chekiang*, en uyt d'andere ooſterlijcke ſteden komen, en naer *Peking*, oft elders heen willen, ſijn genoodtſaeckt hier ſtil te weſen, om hun maſten op te rechten, en hun ſeylen op te hijſſen; want ſy konnen die tot dus verre niet gebruycken, om d'al te groote menighte der bruggen, die hen voorkomen. Maer van deſe tot aen d'opper-hooftſtadt *Peking* worden geen bruggen toegelaten, ja oock in geen gracht, met handen gemaeckt, 't en ſy die bewegelijck is, en opgetrocken kan worden. Deſe ſtadt wordt oock met een naem, die haer wel paſt, *Kingkeu* genoemt, 't welck ſoo veel is, als oft men mont van 't hof ſeyde, om dat hier altijdt ſchepen ſijn, die gedurighlijck van deſe ſtadt naer des Keyſers hof varen: daer uyt men lichtelijk van de menighte der waren, en van 't gerijf, dat men daer vindt, oordeelen kan. By deſe hooftſtadt ſijn eenige ſeer

ge seer vermakelijke bergen, op de welcken groote en heerlijcke kercken der afgoden sijn. Ick heb op een van dese bergen een toren van dicht yser, oock op een ysere voet gesticht, gesien, omtrent dertigh ellebogen hoogh, als een pyramide van gestalte, geheel van de gront tot aen de top met verscheyde gedaenten, en voornamelijck met lauweren verçiert. *Ysere toren.*

Dese hooftstadt word om haer voortreffelijcke Genees-meesters, die onder de Sinesen meest overtreffen, gepresen. Dit gewest heeft oock overvloet van goede karssen: en men telt daer niet meer dan drie steden, 1 *Chinkiang*, 2 *Tanyang*, 3 *Kintan*.

Bergen. De bergh *Kin* maeckt een eylandt in de vloet *Kiang*, aen de noordwest-sijde van de hooftstadt. Hier op sijn eenige heerlijcke kercken der afgoden, en kloosters, vol van offeraers. Dese bergh, die soo door de natuur, als door konst gebout is, heeft seer groot vermaeck in sich; en men vindt daer een bron, welcks water in hooge achting by de Sinesen is, en wordt gemenelijck de bron *Chungleang* genoemt.

De sevende hooftstadt

Y A N G C H E V.

Gelegenheydt en edelheyt. ALs men over de vloet *Kiang* getrocken is, vind men aen 't kasteel *Quacheu* een groote sluys, die 't begin van een gracht is, met de handen gemaeckt, langs de welcke men tot dese edelste hooftstadt *Yangcheu* treckt. Dese plaets is een welbevolckte koopstadt, daer de Keyser een tol heeft, die veel opbrengt. Hoewel 'er geen gebreck van alderhande en verscheyde waren is, soo vergadert sy echter de grootste rijckdom van 't vervoeren van het sout; want aen d'oostsijde van de stadt sijn veel sout-pannen, in de welcken 't sout op een selve wijse, gelijck in Europa op vele plaetsen, van zee-water gemaeckt wordt. Hier is dieshalven een groot getal van dusdanige rijcke kooplieden, die 't sout in de middelste Landtschappen verkoopen, en daerom vind men de heele stadt deur groote en prachtige huysen deser kooplieden, die, om soo te spreken, byna tot aen de hemel bouwen. Dese hooftstadt is in veel plaetsen van verscheyde grachten met soet water deurgesneden, daer vier-en-twintigh steene bruggen met veel bogen over leggen; ick verswijgh noch de mindere bruggen, die in groot getal sijn. Buyten de hooftstadt, aen de westsijde, is een gracht, met handen gemaeckt, die de stadt selve van de voorstadt afscheydt, dewelck sich een heele Duytsche mijl uytstreckt; maer sy is in de Tartarische oorlogh heel verbrant.

Maer 't gene, 't welck dese stadt besmet, en lasterlijck maeckt, is dat men hier de vrouwen te koop vind: want daer woonen vele, die kleyne dochtertjes koopen, hen tederlijck opvoeden, hen leeren singen, en voornamelijck op snaren spelen, gedichten maken, konstighlijck schilderen, en geestigh op 't schaeckbort spelen, en meer diergelijcke konsten, daer in sy hen onderwijsen. Daer na bieden sy hen aen de Grooten voor een menighte gelts tot boelinnen te koop aen. De lucht van dese stadt is soet en gematight, en 't landt aengenaem en vruchtbaer, maer d'inwoonders meest tot wellusten en leckernyen genegen. Sy heeft tien steden onder haer gebiedt, 1 *Yangcheu*, 2 *Ychin*, 3 *Taihing*, 4 *Caoyeu* ⊙, 5 *Hinghoa*, 6 *Paoyng*, 7 *Tai* ⊙, 8 *Jucao*, 9 *Tung*, 10 *Haimuen*. Onder de Keyser *Yvus* behoorde sy aen 't Landtschap *Yangcheu*, en stont onder de heerschappy der gestarnten *Teu* en *Nieu*. Sy was onder de macht der koningen van U, en daer na van *Yve*; en toen desen verslagen waren, heeft de koning van *Çu* haer ingenomen. De stam *Hana* noemde haer *Kiangtu*. *Sujus* was d'eerste, die de tegenwoordige naem aen de stadt gaf. De stam *Tanga* noemde haer *Pangcheu*. *De vrouwen te koop.* *Hoedanigheydt.* *Namen.*

Wat de vloeden en bergen aengaet, men vindt niets hier af, dat gedenckwaerdigh is, behalven de poel *Piexe*, aen welcks begin de stadt *Caoyeu* gelegen is, daer een gracht, met handen gemaeckt, in de poel koomt, daer uyt sy oock haer water krijght: en op dat de schepen niet genoodtsaeckt souden sijn de poel self t'overvaren, soo heeft men aen des selfs oever, van vierkante gehouwe steen, een vaert gemaeckt, sestigh stadien lang; seker, een heerlijck en wonderlijck werck, vermidts men swarelijck kan bedencken van waer soo vele en soo groote witte steenen gebracht sijn, schoon het heele omleggende landt geen bergen heeft. *Bergen en wateren.*

De achtste hooftstadt

H O A I G A N.

DEse hooftstadt *Hoaigan* is geen een, maer twee steden, die echter met een deurgaende rijgh van wallen besloten *Grootheyd van de stadt.*

ſloten ſijn. De gene, die ſich zuydwaerts ſtreckt, wordt eygentlijck *Hoaigan* genoemt, en de gene naer 't noordooſten *Yenching*. De voorſtadt van d'een deſer twee ſteden vermeerdert der ſelver grootheydt byna een Duytſche mijl, en ſtreckt ſich aen weêrſijden van de vaert uyt. Langs deſe vaert koomt men in de Geele vloet; en hier ſiet men overal ſoo groot een menighte van menſchen, overvloet van alle dingen, en ſoo groot een getal van kooplieden, die herwaerts en derwaerts trecken, dat dit genoegh ſou ſijn om daer af vele andere ſteden te maken.

Een Onder-koning daer in.

D'onder-koning, die voor d'inkomſten des Keyſers ſorgh draeght, houdt ſijn ſetel in deſe ſtadt, en heerſcht met breede macht over ſeven zuyderlijcke Landtſchappen. Sijn laſt is de toevoer, en d'andere dingen, die tot het leven noodtſakelijck ſijn, ter behoorelijcke tijdt uyt de Landtſchappen te vorderen, die in de koninckliijcke ſchepen, welckers getal byna ontellijck is, naer *Peking* gevoert worden: maer als ſy aen deſe hooftſtadt *Hoaigan* gekomen ſijn, beſichtight, en onderſoeckt d'Onder-koning alles, en, behoorelijck onderſocht hebbende, ſendt het naer 't hof. In de voorſtadt ſijn oock twee tollen, in d'een wordt tol van de waren, en in d'ander tol van de ſchepen, die den koning niet toebehooren, naer der ſelver mate en grootheydt, betaelt. Dit gelt is geſchickt om de gracht en ſluyſen t'onderhouden, en alles by de catadupen, oft watervallen in goede ſtant te houden, ſchoon echter een groot deel daer af in des Keyſers ſchatkiſt koomt. Want in deſe vaert ſijn, aen de noordtſijde van de hooftſtadt, drie catadupen, oft watervallen: maer d'eerſte, de naeſte aen de vloet *Hoai*, is ſeer kommerlijck, ja de kommerlijckſte van allen; want het water valt hier met een groot gewelt, uyt de vloet *Hoai*, die hooger is, uytbarſtende, die, op dat hy 't heele omleggende landt niet dickwijls overſtelpen ſou, in ſware dijcken bedwongen wordt, daer noch een catadupe oft waterval by koomt, die ſy *Tienſi* noemen, dat is, uyt de hemel vliegende, met welcke woorden ſy het groot gewelt van 't water, en de ſnelle val en neêrſtorting uyt een hoger plaets betekenen. De ſchepen ſijn ſomtijdts in groote ſwarigheydt, om over deſe plaetſen te geraken. Dieshalven worden hier eenige honderden van mannen op des Keyſers koſten onderhouden, die ter rechte tijdt vaerdigh ſijn, en met het winden van raden de ſchepen voortbrengen, ſchoon men dus noch niet ſonder groote ſwarigheydt 't gewelt van 't water ſou konnen verwinnen, ſoo men niet door een andere ſluys, daer gebout, het volgende water, ſoo veel mogelijck is, opſtopte.

Aenmerkelijcke catadupen, oft watervallen.

De hooftſtadt *Hoaigan* leght in een broeckachtige plaets, die echter vruchtbaer van rijs en koren is. De ſtadt is niet alleenlijck edel, maer oock rijck, en met heerlijcke gemene en beſondere gebouwen verciert. 't Geheele landt is van vloeden deurſneden, en met poelen beſproeyt. Men vind tien ſteden daer in, 1 *Hoaigan*, 2 *Cingho*, 3 *Gantung*, 4 *Taoyven*, 5 *Moyang*, 6 *Hai o*, 7 *Canyu*, 8 *Pi o*, 9 *Sociven*, 10 *Ciuning*. *Gelegenheydt.*

Onder de Keyſer *Yvus* behoorde dit lant aen 't Lantſchap *Yangcheu*, onder 't geſtarnte *Teu*. Het ſtont eerſt onder de koningen van U, daer na onder die van *Júe*, en ſedert van *Çu*. Deſe hooftſtadt was onder de ſtam *Cina* niet meer dan een ſtadt, *Hoaiyn* geheten. *Hana* noemde haer *Linhoai*. Sy heeft de tegenwoordige naem en waerdigheydt van de ſtam *Sunga*. Ick heb in dit geweſt meer quackels en faiſanten, dan elders, geſien. Men vindt hier oock vele en heerlijcke kercken, en ('t welck elders ſelden gevonden wordt) vier ſeer hooge torens, van gedaente ſoodanigh, als ick ſommigen elders beſchreven heb. *Namen.*

Hier is een eenige aenmerkens-waerdige bergh, die in zee by de ſtadt *Hai* opſteekt, en *Yocheu* genoemt wordt. Op deſe bergh is een prachtige en ſeer wonderlijcke kerck der afgoden, met een klooſter der offeraers daer by, tot de welcke uyt geheel Sina de vreemdelingen te ſamen komen, die ſich tot de waengeloovige ſeden der Sineſen overgegeven hebben. Men ſeght dat in dit eylandt goudt-mijnen ſijn. *Bergen.*

De groote poel *Xeho*, die overvloet van viſſchen heeft, beſproeyt de landen van *Moyang*, *Canyu*, *Hai* en *Gantum*. *Wateren.*

De groote poel *Hung* leght aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt; hier in waſſen deſe hooge rieten, die ſy 't geheele landt deur in plaets van hout gebruycken: want dit lant, dat heel vlack is, heeft geen ander hout, ja byna oock geen boomen.

Niet verre van daer ſijn de ſoutpannen, daer overvloet van ſout koomt. *Soutpannen.*

De

De negende hooftſtadt

L V C H E V.

Gelegenheydt.

DE hooftſtadt *Lucheu*, in een aengenaem en vruchtbaer landt gelegen, ſpreeckt recht over acht ſteden, byna alle aen d'oever van de vermaerde poel *Çao* gelegen, die niet alleenlijk ſijn bewonders met een aengenaem geſicht verheugt, maer oock met viſſchen ſpijſt, en met ſijn water de velden ſoo vruchtbaer maeckt, dat men overal groote overvloet van graen en vruchten vindt. De namen der ſteden ſijn, 1 *Lucheu*, 2 *Xuching*, 3 *Lukiang*, 4 *Vuguei* ⊙, 5 *Çao*, 6 *Logan* ⊙, 7 *Jugxan*, 8 *Hoxan*. Sy was in oude tijden in een ſelve plaets, als de voorgaende hooftſtadt, geſtelt. Onder de ſtam *Cheva* was dit geheele landt een koninckrijck, dat ſijn eyge rechten hadt, het koninckrijck *Lúçú* genoemt: maer de koningen van *Çu* namen 't niet lang daer na in. Onder de Keyſerlijcke ſtam *Hana* wierd het *Lukiang* genoemt. Het voert de tegenwoordige naem van de Keyſer *Sujus*. Het gene, 't welck deſe ſtadt voornamelijck by de Sineſen vermaert maeckt, is dat aen d'ooſtſijde daer af de kleyne koning *Tangus* de Keyſer *Kiëus* in de ſtrijdt verſlooyt, en 't Rijck ingenomen heeft.

Deſe hooftſtadt wordt grootelijcks gepreſen, ſoo om haer voortreffelijckheyt, als om de overvloet van 't kruyt *Cha*, 't welck ick op ſijn plaets een weynigh hier na beſchrijven ſal. Men maeckt hier oock heel goet papier, en telt 'er twee voortreffelijcke kercken, en een heerlijcke brugh by *Logan*.

Bergen.

In de poel *Çao* is de bergh *Cu*, dat is, wees, om dat hy, daer alleen ſtaende, een eylandt maeckt.

By *Lukiang* is de bergh *Taifu*, door ſijn boſſchen aengenaem, en die met dubbelde toppen een groote ſtreeck lants voortloopt.

De bergh *Kiuting*, in de boeken van *Taoxu* d'achtiende genoemt, is by de ſtadt *Çao*.

Wateren.

Çao, een groote poel, en *Pe*, een mindere poel, komen by *Lukiang* te ſamen.

De tiende hooftſtadt

G A N K I N G.

AEn de noorderlijcke oever van de groote vloet *Kiang* leght *Ganking*, een ſtadt, die onder d'edelſte ſteden van dit Landtſchap getelt wordt, en van waren en rijckdommen bloeyt; want al 't gene, dat uyt andere geweſten naer *Nanking* gevoert wordt, moet eerſt deur deſe ſtadt trecken. En dewijl ſy aen drie Landtſchappen paelt, en tot krijghstochten ſeer bequaem is, ſoo beroemt ſy ſich op haer Onder-koning, die een ander is, als de Lantvooght van 't Landtſchap. Deſe onderhout een groote beſetting van krijghslieden in de veſting *Haymuen*, die de poel *Poyang*, en de vloet *Kiam* beſchermt, daer de ſtam *Tanga* een yſere pijler, drie roeden hoogh, en behoorelijck dick deê oprechten, niet van verſcheyde ſtucken, maer van een heel yſer.

Edelheyt en bequaemheyt van de ſtadt.

Dit geheele landt is open, aengenaem, en vruchtbaer van grondt. Men telt daer in ſes ſteden, 1 *Ganking*, 2 *Tungching*, 3 *Cienxan*, 4 *Taihu*, 5 *Soſung*, 6 *Vangkiang*. Dit landt, eertijdts *Von* geheeten, wierdt door de koning van *Çu* ondergebracht, van de ſtam *Tanga Jucheu*, en van *Súnga Ganking* genoemt.

Namen.

By *Tungching* is de bergh *Feu*, daer een bron is, welcks water wel van twee hondert roeden hoogh nederwaerts valt. Hy leght aen d'oever van de vloet *Kiang*, vol van holen, en met vele duyſtere ingangen uytgeholt.

Bergen.

De bergh *Siaocu* by *Soſung* heeft twee ſeer hooge toppen, tuſſchen de welcken, in 't midden van een ondergelege dal, de vloet *Kiang* een wegh voor ſich baent. Op een van deſe toppen ſiet men een groote kerck en klooſter der afgoden.

De vloet *Kiang* maeckt een eylandt, *Sanglo* genoemt, ter plaets daer hy aen de grenſen van de ſtadt *Soſung* raeckt.

Wateren.

D'elfde hooftſtadt

T A I P I N G.

DE vloet *Kiang*, en de poel *Taiping* ſnijden 't geweſt van deſe hooftſtadt deur, en beſproeyen 't. Dit landt is ten deel berghachtigh, en ten deel vlack; en de gront is hier, gelijck oock elders, ſeer vruchtbaer. Het heeft in ſich drie ſteden, 1 *Taiping*, 2 *Vuhu*, 3 *Fachang*; onder de welcken *Vuhú* edel en rijck is: want ſy heeft een tol, en leght in een eylandt, het welck ſijn oorſprong uyt de vloet *Kiang* neemt, die ſich daer in twee tacken deelt,

de

de welcke echter weêr naer *Nanking* te samen komen.

Dit gewest behoorde eertijdts onder het koninckrijck van U, daer na van *Jue*, sedert van *Çu*. De stam *Cina* heeft het onder 't landt *Chang* gestelt. De stam *Hana* noemde de hooftstadt *Tanyang*, *Tanga Nanyú*, en *Sunga* eerst *Pingnan*, en daer na *Taiping*, welcke naem sy noch heden behout. *Namen.*

De bergh *Tienmuen* is aen de zuydoostsijde van de hooftstadt, en wordt des hemels poort genoemt; want de vloet *Kiang* wordt hier van twee heuvels te samen geprangt, daer hy in 't midden deur loopt. *Bergen.*

De steen *Hiao* is een eylandt, heel van steen, en vol van holen. Het schijnt van tufsteen te sijn, en voert de naem van de menighte der nachtvogels, die in dese steen nestelen en woonen.

Hier valt niets besonders van de vloeden te seggen, dan van de poel *Tanyang*, die, soo men seght, drie hondert stadien groot is. Hy neemt sijn begin aen de zuydoostsijde van de hooftstadt, en loopt van daer uyt tot aen de stadt *Liexui*. *Wateren.*

De twaelfde hooftstadt

N I N G Q V E.

DIt gewest heeft ses steden, welckers namen sijn, 1 *Ningque*, 2 *Ningque*, 3 *King*, 4 *Taiping*, 5 *Cingte*, 6 *Nanling*. De hooftstadt selve leght aen de vloet *Von*, die aen d'oostsijde daer voorby loopt, en de schepen in de groote vloet *Kiang* brengt. 't Geheele landt is woest door de bergen. Binnen de wallen selve sijn schoone en aengename heuvels, bosschen en voortreffelijcke gebouwen. Men vindt hier een groote menighte van kastanien, noten, en peeren. Men maeckt hier een groote overvloet van papier van 't riet, dat in 't water geweeckt is, en van der selver bladen. By de stadt *King* siet men een heerlijcke kerck, die de kerck van 't rieckend hart genoemt wordt; want de naem *Hiang sin* betekent een selve ding in de Sinesche tael. Dese is aen vijf maeghden gewijdt, die, van de roovers gerooft sijnde, liever wilden sterven, en sich van de roovers laten dooden, dan schade aen hun kuysheydt lijden.

Binnen de wallen is de bergh *Lingyang*, die men eer voor een aengename heuvel houden magh. *Bergen.*

De bergh *Ki* by de stadt *Ningque* is soo aengenaem om t'aenschouwen, dat hy deurgaens de welluft der inwoonders genoemt wordt.

By *Taiping* is de bergh *Lugmuen*, met dichte en duystere bosschen bedeckt. Men seght dat de kruyt-kenners hier wonderlijcke genees-kruyden plucken.

De dertiende hooftstadt

C H I C H E V.

DE hooftstadt *Chicheu* leght aen de zuyderlijcke oever van de vloet *Kiang*; en hoewel het landt daer rondtom tot vele hooge bergen rijst, en weynigh vlacke velden heeft, soo is het echter rijck, en van alle noodtsakelijcke dingen overvloedighlijck versorght: en indien daer iets gebreeckt, de vloet *Kiang*, die dicht daer by is, kan haer alles toedienen. Dese hooftstadt heerscht over ses steden, 1 *Chicheu*, 2 *Cingyang*, 3 *Tungling*, 4 *Xetai*, 5 *Kiente*, 6 *Tunglieu*. En men vindt hier vier voorname kercken.

Sy behoorde eertijdts onder 't koninckrijck van U, daer na van *Júe*, en sedert van *Çu*. De koning *Leang* heeft het *Nanling*, en *Sujus Cicóprò* genoemt. Het voert de tegenwoordige naem van de stam *Tanga*.

De bergh *Hing* is by *Tungling*, en heeft de naem van d'abricosen, die daer in overvloet sijn. *Bergen.*

De bergh *Kieuhoa*, oft der negen toppen, om dat 'er soo vele sijn, vertoont de gedaente van een neêrgeboge bloem.

De veertiende hooftstadt

H O E I C H E V.

DE hooftstadt *Hoeicheu* is de zuyderlijckste van 't geheele Landtschap, 't welck in de tijdt der koningen een selve plaets en staet, als het voorgaende, verkregen heeft. Sy voert de naem van de Keyserlijcke stam *Sunga*. Haer landt heeft overvloet van bergen, en paelt aen de Landtschappen *Kiangsi* en *Chekiang*. Sy beheerscht ses steden, 1 *Hoeicheú*, 2 *Hieúning*, 3 *Vuyuen*, 4 *Kimuen*, 5 *In*, 6 *Cieki*.

Dese hooftstadt wordt oock onder de rijckste hooftsteden van dit Rijck getelt. De koophandel bloeyt hier voornamelijck, indien sy elders bloeyt. Sy heeft een gematighde lucht. D'inwoonders sijn naerstigh *Schrandere kooplieden.*

en loos, voornamelijck in de koophandel; en men vindt nauwelijcks een vermaerde koopstadt in geheel Sina, die van hen niet besocht wordt. Ja men vindt byna geen eenige wissel-banck en leen-huys, oft de burgers van dese stadt besitten daer d'eerste plaets; soo seer worden sy van de woeckeraers gesocht, soo om hun kennis der dingen en waren, als om hun vlijdt en wackerheydt. Dit volck is spaersaem, niet keursindelijck in spijs, en in de nuttiging der dingen met het minste te vreden; doch stout en wel gemoedt in de koophandel.

Sinesche inckt. In dese hooftstadt wordt oock de beste inckt van heel Sina gemaeckt, die niet soo weeck als d'onse is, maer tot langachtige kleyne klompjes gebracht, die vast en dicht sijn, gelijck 't roode krijt, en met de gedaenten van bloemen, dieren en mommeryen verciert, door de welcken sy eenige veersen tot lof van d'inckt maken, en daer de naem van de maker opgeschreven is: want de konst van inckt te maken word in Sina, by de liefhebbers der studien, voor eerlijck, en voor een vrye konst geacht, gelijck oock d'andere dingen, die tot de studie behooren. Sy gebruycken desen inkt byna op een selve wijse, gelijck onse schilders de verwen; want sy wrijven hem op een gladde steen, weeken hem met water, en schrijven niet, maer schilderen hun letters met een pinceel. In dese hooftstadt worden oock seer treffelijcke koffertjes van alderhande slach gemaeckt, met Sineesch lack verlackt, die alle d'anderen, elders gemaeckt sijnde, overtreffen. Men vindt hier oock aerde, die tot porceleyn-werck gebruyckt, en van daer naer *Kiangsi* gevoert wordt.

In de bergen van dit gewest sijn mijnen van goudt, silver en koper.

Wat het kruydt Cha is. Men vindt nergens beter en vermaerder bladen van *Cha*, als hier, de welcke ick, ten dienst van de nieusgierige lesers, en naerstige kruyt-kenners, beschrijven sal:

Dit is een kleyn blaedje, even als 't gene, 't welck de smack oft run der leer-bereyders voortbrengt: ja ick geloof byna dat het seker slach daer af is; doch dit is niet wildt, maer tam, geen boom, maer een rijs, 't welck sich in verscheyde tacken, oft eer rijsjes verspreydt, en niet veel van de smackbloem, oft run-bloem verschilt, behalven dat de bloem van *Cha* een weynigh meer naer 't geel treckt. In de somer geeft 'et sijn eerste bloem uyt, die weynigh reuck heeft, en daer nae in eene groene besye verandert, de welcke namaels swart wordt. Om de dranck *Cha* te koken soeckt men 't eerste lente-bladt, dat sacht is, en heel sorghvuldighlijck, 't een na 't ander, met de handt gepluckt wordt. Dan maken sy dat in een ysere ketel, met een langsaem en kleyn vuur eenige tijdt warm. Daer na leggen sy het op een fijne en sachte mat, om dat te wrijven, en setten het, dus ingewonden, weêr op 't vuur, en wrijven het van nieuws, tot dat het, weêr gewreven, en te samen gerolt, heel droogh is. Sy bewaren dat in vaten, die ten meestendeel van tin sijn, en bewaren 't sorghvuldighlijck van alle vochtigheydt, en uyt-ademing. Dese bladen, dus toegemaeckt sijnde, worden, schoon men die lang bewaert heeft, in siedendt water geworpen, en krijgen dan hun vorige kracht weêr, die sich overal verspreydt, en, indien sy goet sijn, een soete reuck aen 't water, en een aengename smaek geven, (insonderheydt als men 't gewendt is,) en 't water groen maken. De Sinesen roemen hoogh van de krachten en eygenschappen van dese warme dranck, gebruycken de selve gedurighlijck by nacht en dagh, en ontfangen hun gasten daer meê. Doch dese dranck is soo veelderhande en verscheyden, dat by de Sinesen selve de waerde van een pondt opklimt van een blanck tot twee en meer goude kroonen. Dese kracht wordt daer aen voornamelijck toegeschreven, dat de Sinesen van geen voeteuvel, en steen weten. Indien men na de maeltijdt iets daer af nuttight, soo neemt het alle rauwigheydt van de maegh wegh: het is sonderling tot de teering dienstigh; jae het neemt de dronckerts de dronck wech, als sy 't innemen, en geeft nieuwe krachten om te drincken. Het verlicht de gebreecken, die uyt de dronckenschap spruyten, vermidts het opdrooght, en d'overtollige vochtigheden verdrijft. Het verjaeght de slaep uyt de oogen der gener die waecken willen, en ontslaet de gene die studeeren willen van sluymerigheydt. Het heeft verscheyde namen by de Sinesen, naer de verscheyde plaetsen; en gelijck dat van dese hooftstadt het beste is, soo wordt het oock *Sunglocha* genoemt. De gene, die breeder beschrijving hier af begeert, besie het gene dat de E. Alexander van Rhodes daer af in de Fransche tael geschreven heeft, die wijdtloopiger hier van spreeckt in 't beschrijven van 't koninckrijck *Tunking*, in 't eerste deel, cap. 15.

De

Bergen. De grootſte bergh, die men hier vindt, is de gene, die ſy *Hoang* noemen, aen de weſtſijde van de hooftſtadt, in de welcke vier-en-twintigh beeken, en twee-en-dertigh hooge toppen getelt worden, behalven noch achtien duyſtere holen.

De bergh *Ki* is by *Hieuning*, en ſteeckt ſijn top daer meer dan hondert roeden in de hooghte op. Hier is een ſteene brugh over een ſeer diep dal.

Vloeden. De vloet *Singan* loopt voorby de hooftſtadt ſelve, en neemt daer oock ſijn oorſprong aen de weſtſijde. Hy wordt daer na door vier beeken vergroot, van de welcken d'een uyt de bergen van de hooftſtadt ſelve, d'ander uyt *Hieuning*, de derde uyt *Vuyen*, en de vierde uyt *Cieki* vloeyt. Deſe vloet ſtort neêrwaerts deur dalen en klippen tot aen *Singan*, een ſtadt in 't Landtſchap *Chekiang*; in welcke wijdtte drie hondert en ſeſtigh waterſtortingen getelt worden: de gene, die ſy *Luicung* noemen, by de hooftſtadt *Hoeicheu*, is de kommerlijckſte om over te komen.

De eerſte ſtadt

QVANGTE.

DE andere ſteden ſijn de gene, die de Sineſen niet *Fu*, maer *Cheu* noemen, en hebben mindere ſteden onder ſich, die men *Hien* noemt. Van de ſoodanigen ſijn 'er vier in dit Landtſchap; d'eerſte is *Quangte*, ſeer vermaert, en rijck door d'overvloet van ſijde, die een andere ſtadt, *Kienping* geheeten, onder ſich heeft.

Bergen. Sy reycken beyde aen groote, maer echter aengename bergen, daer af de voornaemſten ſijn *Heng* en *Ling*. *Heng*, de hooghſte, leght aen de weſtſijde van de ſtadt, en dringt deur de wolcken, en heeft echter op de top een bron, die altijdt water opgeeft. Maer de bergh *Ling*, die niet in hooghte voor d'ander beſwijckt, heeft een kommerlijcke en ſteyle heuvel, vijftien ſtadien groot, daer een hol is, in welcks ingang men een ſteene beeldt van ſeker offeraer vindt, die, gelijck men verdicht, daer in verandert is.

De tweede ſtadt

HOCHEV.

DE ſtadt *Hocheú*, die noch een ander onder ſich heeft, *Hanxan* genoemt, is daer door bekent, dat deſe offeraer, die de Tartars verdreef, hier ſijn roovery gepleeght heeft.

De derde ſtadt

CHVCHEV.

DEſe ſtadt heerſcht over noch twee anderen, *Civenciao* en *Laigan*, welcks geweſt door de poel U, die by *Civenciao* begint, en naer *Laigan* toeloopt, beſproeyt en vruchtbaer gemaeckt wordt. Men vindt hier oock veel bergen, welckers namen in de kaert te vinden ſijn.

De vierde ſtadt

SIVCHEV.

DEſe ſtadt ſpreeckt recht over vier ſteden, *Siao*, *Tangxan*, *Fung* en *Poi*. Sy leght niet verre van de Geele vloet, die dit geweſt in 't midden deurſnijd; en is de veerſte noordewaerts van 't geheele Landtſchap: 't is een plaets van ſeer groot belang, vermidts ſy aen de grenſen van vier Lantſchappen paelt. Aen de noordooſtſijde van de ſtadt *Suicheu* ſiet men een brugh, die op 't water drijft, vermidts ſy op vijf-en-dertigh groote ſchepen leght, die met ſware yſere ketenen aen malkander geſloten ſijn. Daer is noch een andere kleynder brugh over de vloet *Pien*. Deſe ſtadt is oock vermaert om dat d'eerſte van de Keyſerlijcke ſtam *Hana*, de ſtadt *Poi* ingenomen hebbende, van daer de wegh voor ſich baende, om 't geheele Rijck te veroveren.

By de ſtadt *Fung* is de poel *Ta*, aen de welcke, gelijck men ſeght, *Lieupangus* moeder, een boerin ſijnde, van een geeſt beſwangert wierdt, en daer na de ſtichter van de ſtam *Hana* baerde. Hier is de gedenckwaerdige beeck *Su* by de ſtadt *Poi*, in de welcke, gelijck men ſeght, op 't eynde van de ſtam *Cheva*, deſe negen kopere vaten, de negen Landtſchappen van Sina uytbeeldende, en van d'oude Keyſer *Yvus* gegoten, geworpen, en te gront geſmeten wierden, en ſedert niet weêr gevonden ſijn, hoe groote naerſtigheydt de ſtichter van de ſtam *Cina* daer oock toe deê. Deſe vaten waren in ſoo hooge achting, dat de gene, die hen verkreegh, by 't gemeen voor Keyſer wierdt gehouden, gelijck ick breeder in 't Kort begrijp mijner hiſtorien aenwijs. *Wateren.*

HET

HET TIENDE LANDTSCHAP

CHEKIANG.

HEt Lantſchap *Chekiang* wijckt voor geen anderen, als voor de twee Keyſerlijcke Lantſchappen, in tekenen van edelheydt, ſchoon het eertijdts, voornamelijck onder de ſtam *Sunga*, een Keyſerlijck Landtſchap was. Doch het overtreft verre d'anderen, niet in grootheyt en ruymte; maer in vruchtbaerheydt, aengenaemheydt en rijckdom. Het beſluyt in ſich elf hooftſteden, die byna als ſoo veel Landtſchappen ſijn; want een daer af, te weten *Hancheu*, ſou bequaem ſijn om een geheel koninckrijck daer af te maken. Deſe elf hooftſteden hebben noch onder ſich drie-en-ſeſtigh ſteden, die byna een ontellijck getal van vlecken en kaſteelen onder ſich hebben, behalven noch de dorpen, die vol geproft van menſchen ſijn.

Grenſen. De grenſen van dit Landtſchap ſijn, naer 't ooſten de zee, daer de korte overvaert naer d'eylanden van Japon is, in de welcke, gelijck ſy ſeggen, men met een voorſpoedige wint van de zee-bergh *Ningpo* in de tijdt van een dagh, oft weynigh meer, ſeylen kan. Naer 't zuyden en zuydweſten ſtreckt het aen 't Landtſchap *Fokien*; en 't overige is van 't Landtſchap *Kiangnan* beſloten. 't Geweſt is ten deel vlack, en ten deel berghachtigh, gematight van lucht, en aengenaem, door de menighte der bronnen, vloeden en poelen, die de ruymte van water opgeven; kort, geluckſaligh door de vruchtbaerheydt en verſcheydenheydt van alle dingen. Het heeft aen de zuyd- en weſtſijde veel bergen, maer die alle gebouwt, en aengenaem ſijn, behalven hier en elders eenige ſteenen en klippen, daer uyt men echter veel ſtoffen krijght, om ſchepen, huyſen, en andere wercken te maken. De

Overvloet van ſijde. boſſchen der moerbeſyen ſijn hier overal gemeen, en het voedt ſoo groot een menighte van ſijdwormen, dat het niet alleenlijck ſijn eyge Landtſchap, en geheel Sina overvloedigh van alderhande ſijde lakenen verſorght, maer oock de bygelege eylanden van Japon, en de Philippijnen, ja oock Indien, en de verſtgelege landen van Europa. Deſe lakenen, hier beter dan in eenigh ander landt van Sina, worden hier voor ſoo gering een prijs gekocht, dat men daer lichtelijcker tien ſijde kleederen kan dragen, als een lakens kleedt in Europa. De moerbeſyen worden hier, gelijck by ons de wijnſtocken, jaerlijcks geſnoeyt; en ſy laten die niet tot hooge boomen opwaſſen: vermidts ſy door lange ervarentheydt geleert hebben, dat de bladen der kleynſte boomen het beſte garen, en de voortreffelijckſte draden voortbrengen. Sy weten dieshalven d'eerſte wercking volmaecktelijck van de tweede draet af te ſcheyden. D'eerſte is de gene, die van de vroege, ſachte en dunne bladen, daer af de wormen gevoed worden: en d'andere wercking en draet koomt van de ſomerſche en harde bladen; ſoo groot een verandering veroorſaeckt alleenlijck de verſcheydenheyd der ſpijſen in deſe kleyne beesjes. Ick heb dickwijls by my ſelf gedacht, dat uyt d'onkunde van deſe ſaeck veeltijdts voortkomt, dat de ſijde, die in Europa gemaeckt wordt, byna altijdt dicker en grover is als die van Sina. Ick wijs hier 't onderſcheyt tuſſchen d'eerſte en tweede ſpinning aen, om dat ick ſie dat het aen het meeſte deel onſer kooplieden onbekent is, ſchoon de prijs daer af by de Sineſen heel verſcheyden is. Want de beſte ſijde wordt in de lenten, en de hardtſte in de ſomer gemaeckt, en echter beyde in een jaer. D'opvoeding en onderhouding deſer wormen is overal de ſelve, en is ſoo veel kommer en moeyte onderworpen, als in eenige plaetſen van ons Europa gedaen wordt. 't Is dieshalven valſch en geheel verdicht, dat hier alle ſijde van de ſijdwormen op de boomen van ſelf, ſonder toedoen en naerſtigheydt der menſchen, voortgebracht wordt.

De ſchatting, die dit Landtſchap aen ſijn *Schatting.* Keyſer betaelt, is byna oneyndelijck groot. Die van de rijs alleen beſtaet in vijf-en-twintigh hondert duyſent tien duyſent twee hondert negen-en-tnegentigh ſacken, van d'ongewerckte ſijde drie hondert en ſeven-

tigh

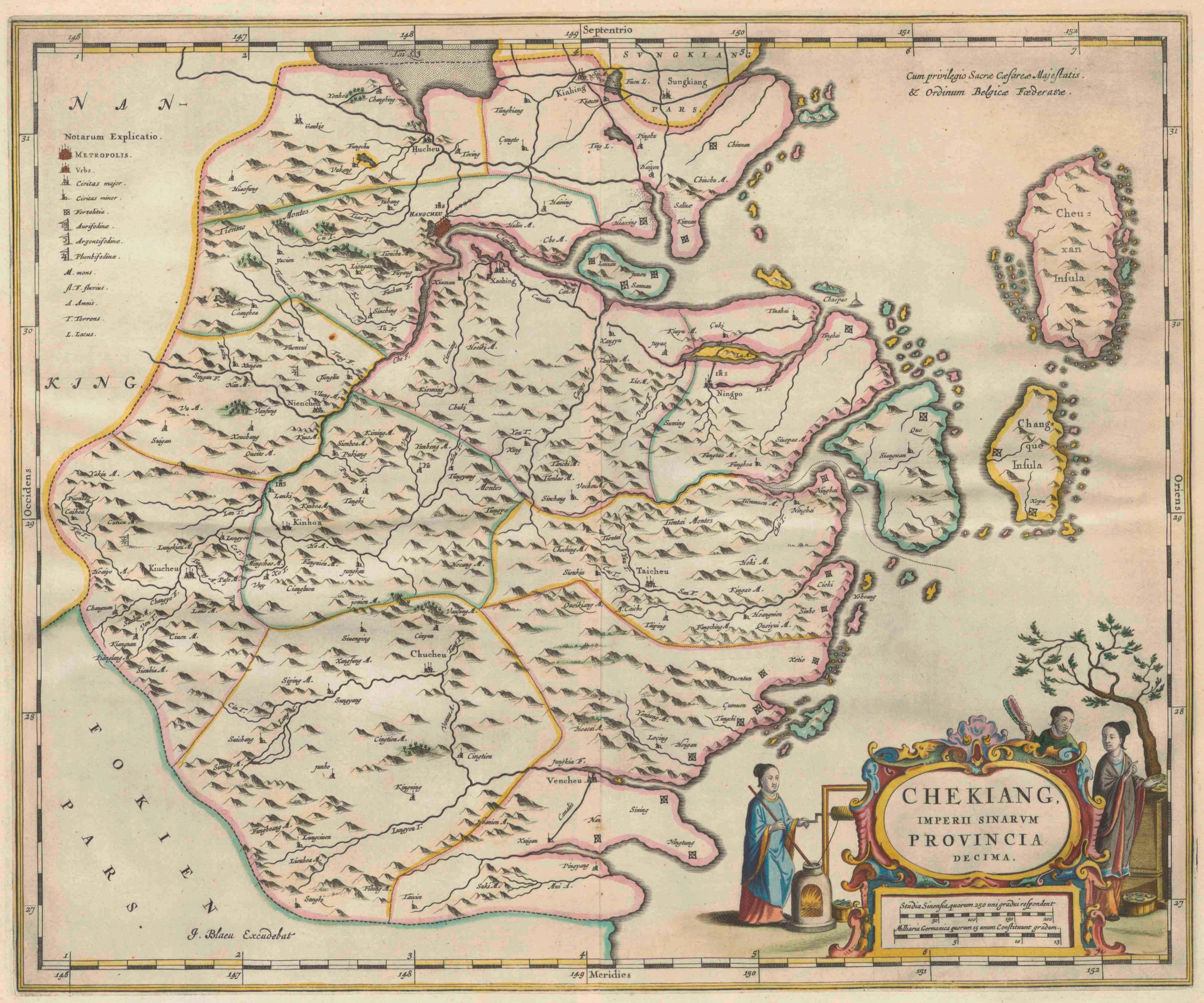
Cum privilegio Sacræ Cæsareæ Majestatis.
& Ordinum Belgicæ Fœderatæ.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
N A N-
K I N G.
SVNGKIANG
PARS.
FOKIEN
PARS.
Notarum Explicatio.
METROPOLIS.
Urbs.
Civitas major.
Civitas minor.
Fortalitia.
Aurifodinæ.
Argentifodinæ.
Plumbifodinæ.
M. mons.
F. fluvius.
A. Amnis.
T. Torrens.
L. Lacus.
Sungkiang
Kinhing
Hucheu
HANGCHEU
Kaoching
Ningpo
Nienchen
Kinhoa
Kiucheu
Taicheu
Chucheu
Venchen
Cheu-xan Insula
Chang-que Insula
CHEKIANG,
IMPERII SINARVM
PROVINCIA
DECIMA.
Stadia Sinensia quorum 250 uni gradui respondent.
Milliaria Germanica quorum 15 unum Constituunt gradum.
J. Blaeu Excudebat

tigh duyſent, vier hondert en ſes-en-ſeſtigh ponden, en van de gewerckte ſijde twee duyſent vijf hondert vier-en-ſeventigh rollen, behalven noch de groote Keyſerlijcke ſchepen, *Lungychuen* genoemt, die viermael 's jaers geladen met ſijde, die heel konſtighlijck gemaeckt is, naer 't hof varen. Deſe ſijde wordt met goudt, ſilver, ja met de veren van verſcheyde vogels, en met draken heel konſtelijck ingeweven, en met een wonderlijcke verſcheydenheydt der koleuren gewerckt; en deſe kleederen mogen van geen anderen gebruyckt worden, als van de Keyſer, en van ſijn hovelingen, oft van de genen, aen de welcken hy die door een ſonderlinge gunſt toeſtaet; gelijck by ons de kruyſen en lieveryen, tot onderſcheyt van ſtaten, gedragen worden. Wat het hooy oft ſtrooy aengaet, het geeft ſeven-en-tachtigh hondert duyſent vier duyſent vier hondert een-en-tnegentigh bundelen, en vier hondert vier-en-veertigh duyſent ſeven hondert negen-en-ſeſtigh gewichten, behalven noch twee gemeene tollen, die in d'eerſte hooftſtadt van dit Landtſchap ſijn, d'eerſte van de waren in 't noorder-deel van de hooftſtadt, de tweede van 't hout in het zuyder-deel. Want dewijl de Sineſen al meeſt hout gebruycken, daer meê ſy huyſen, ſchepen, graffteeden, baren en meer diergelijcke dingen maken, en vermidts daer ſeer rijcke houtkopers ſijn, ſoo krijgt de Keyſer jarelijcks een groote ſchatting daer af. Ja, ick heb van geloofwaerdige mannen gehoort, dat de jaerlijckſche ſchatting van dit Lantſchap meer dan vijftien millioenen kroonen bedroegh. Het boeck, 't welck de telling van 't Sineſche volck genoemt wordt, ſchrijft aen dit Lantſchap toe twaelf hondert duyſent twee-en-veertigh duyſent een hondert en vijf-en-dertigh geſinnen, en vijf-en-veertigh hondert duyſent, vijf-en-twintigh duyſent vier hondert en ſeventigh mannen. Het volck van deſe plaets is gehantſaem en vriendelijck, treffelijck van vernuft, tot de dienſt der afgoden, en tot waengeloof overgegeven. Dieshalven, als ſy in de waerheydt onderweſen ſijn, ſoo nemen ſy lichtelijck het ware geloof, en de Chriſtelijcke Godtsdienſt aen; en vele van hen hebben alreê Chriſtus aengenomen, en ſijn volkomelijck in 't geloof, en in onſe leering onderweſen.

Aerdt van het volck.

Dit geheele landt is overal van beecken, rivieren en vloeden, en van bequame grachten, met handen, oft door de natuur gemaeckt, deurgeſneden: ja 't ſchijnt als of men in Nederlandt, oft in plaetſen, dicht aen de zee gelegen, was, en dat dit hen noch overtreft. De konſt en vlijt der menſchen hebben veel grachten der vloeden, van de noordſijde komende, ſoo dienſtigh tot het menſchelijck gebruyck gemaeckt, als of de natuur ſelve hen daer toe gemaeckt hadt; en men kan ſwarelijck begrijpen en gelooven, hoe de menſchelijcke krachten genoegh hebben geweeſt, om deſe wercken te volmaken. Want men ſiet hier veel breede en diepe grachten, een ſeer lange ſtreeck landts deurgegraven, en van weêrſijden met vierkante gehouwe ſteen uyt de gront opgehaelt, hooge bruggen, met vele bogen, die de laſt, hen opgeleght, bequamelijck dragen: in voegen dat men deur dit geheele Landtſchap te landt en te water kan reyſen, ſchoon het geheel van byna ontellijcke kleyne eylanden deurgeſneden en gedeelt is. D'andere vreemdigheden, die hier ſijn, ſult ghy in de beſondere beſchrijving der ſteden vinden.

D'eerſte oft Opper-hooftſtadt HANGCHEV.

OP dat de Weerelt-beſchrijvers van Europa niet langer ſouden dolen in de ſtadt *Quinſai* van Marcus Paulus Venetus te ſoecken, en die belachelijck te beſchrijven, ſoo ſal ick hier de ſelve vertoonen, daer af de Beſchrijving van des weereldts begin oock niet de ſchaduw getroffen heeft: en indien Godt het toelaet, ſoo hoop ick allengs het toonneel der Sineſche ſteden, van de Sineſen ſelve lange voor die van Europa gedruckt en nooyt in Europa geſien, gelijck ick ſeker weet, te vertalen. Maer om nu 't gene, dat voorhanden is, uyt te voeren, ſoo ſal ick door ſekere blijcken bewijſen dat deſe ſtadt de ſelve is, die van de ſelve Venetus *Quinſai* genoemt wordt: want dit is de gene, die van *Sungui*, dat is, *Súcheú*, vijf dagh-reyſens afgelegen is, ſoo wy van 't voorttrecken van een heyr ſpreken, daer in, gelijck klarelijck blijckt, de gemelde Venetus geweeſt heeft; want anders ſou het nauwelijcks vier dagh-reyſens verre ſijn. Dit is de gene, die in ſijn tijdt het hof der Sineſen was, en van de ſelve Sineſen, in de tael der geletterden, *Kingſu*, doch in de ſpraeck der gemeene lieden, die niet ſoo cierlijck ſpreken, *Kingſai* genoemt

Bewijs dat deſe ſtadt het Quinſai van Venetus is.

noemt word; daer uyt by de gemelde Venetus de naem van *Quinsai* gesproten is. Hier staet t'aenmercken dat *Kingsu* een naem van waerdigheydt is, aen de koninckl ijcke steden gemeen, doch niet aen een alleen eygen en besonder, vermidts het warelijck koninckl ijck betekent, schoon de selve stad dickwijls een andere eyge naem heeft, gelijck dese, die *Hancheu* genoemt wordt, en onder de stam *Sunga Lingan* wierd geheeten, om dat *Caoçungus*, de tiende Keyser van dese stam, voor de Tartars van *Kin* vluchtende, hier sijn koninckl ijck hof vestte; en dieshalven is sy in de tijdt van Venetus *Kingsu* genoemt, wat anderen daer oock van gevoelen. Dit is geschiedt in het jaer elf hondert vijf-en-dertigh na Christus geboorte. De stam *Sunga* heeft oock in de selve stadt hof gehouden, tot dat de westerlijcke Tartars van de groote *Han* d'oosterlijcke Tartars van *Kin* uyt *Cataу* verdreven, dat is, uyt de noorderlijcke Landtschappen, en daer na hun verwinnende wapenen tegen 't Rijck *Mangin* voerden, te weten, na dat sy aengevangen hadden de zuyderlijcke Landtschappen te veroveren. Maer om tot de saeck selve naerder te komen, dit is de stadt, die seer hooge en byna ontellijcke bruggen heeft, soo binnen de wallen, als in de voorsteden, en die oock niet veel van tien duysent sullen verschillen, die Venetus telt, soo men de zege-bogen oock voor bruggen rekent, de welcke om hun gewelfselen by de gemelde Venetus oock misschien in plaets van bruggen gestelt sijn, op een selve wijse gelijck hy de tygers leeuwen genoemt heeft, schoon de leste geheel niet, en d'eerste byna in geheel Asia gevonden worden. Doch indien men seght, dat hy niet alleenlijck de gene, die binnen oft buyten de stadt, maer alle de bruggen, die in 't heele Landtschap sijn, daer in gemeent heeft, soo hadt hy sijn getal ('t welck by de volcken van Europa swarelijck geloofwaerdigh geacht sal worden,) noch mogen vermeerderen; soo groot een menighte van bruggen en zege-bogen is hier overal. Tot bevestiging van dese saeck koomt hier noch by een poel van veertigh Italiaensche mijlen, die sy *Sihu* noemen, de welck, schoon hy niet binnen de wallen is, echter de stadt van 't westen naer 't zuyden een lange streeck heen bespoelt, en daer uyt sy vele grachten in de stadt gebracht hebben. Des selfs oevers sijn soo met kercken, kloosters, paleysen, lustplaetsen en besondere huysen overal beset, dat men niet buyten, maer in een groote stadt schijnt te wesen. Wyders, d'oevers sijn van weêrsijden met vierkante gehouwe steen opgehaelt; en men heeft een breede wegh, tot vermaeck der wandelaers, gelaten. Voorts, eenige wegen strecken oock over de poel heen, daer toe veel hooge bruggen gemaekt sijn, onder de welcken de schepen deurvaren, en de wandelaers de heele poel langs henen herwaerts en derwaerts konnen bewandelen, en die van M. Paulus Venetus misschien onder de stadt gerekent sijn. Dit is de stadt, die binnen de wallen, aen de zuydsijde, een bergh heeft, *Chinghoang* genoemt, op de welck de toren met de wachters is, daer de plaetsen der uren met een water-uurwerck gemeten, en aen een tafel met groote vergulde letters aengewesen worden. Dit is de stadt, welcks straten alle met vierkante steenen beleydt sijn. Dit is de selve, die in een moerassige plaets leght, en door veel grachten, daer in schepen varen konnen, gedeelt. Dit is eyndelijck (om d'andere dingen voorby te gaen,) de gene, uyt de welcke de Keyser naer de zee vlood, en dit langs de groote vloet *Cientang*, de welck meer dan een Duytsche mijl breedt is, en naer 't zuyderlijck deel van de stadt vloeyt; soo dat hier niet de vloet ontbreeckt, die Venetus aen sijn *Quinsai* toegeschreven heeft, en die van daer oostwaerts naer de zee uytbarst, daer af echter dese stadt soo verre gelegen is, als Venetus wil dat sy daer af leggen sal. Ick voegh hier noch by, dat dese stadt meer dan hondert Italiaensche mijlen in haer ommekring heeft, soo men de seer groote voor-steden daer by telt, die van alle sijden breedt uytloopen; in voegen dat men tot vijftigh Sinesche stadien van 't noorden naer 't zuyden recht uyt kan wandelen, en dit deur straten, die vol van volck sijn, en daer in men geen plaetsen vind, die sonder menschen oft huysen sijn. Byna op een selve wijse kan men oock van 't westen naer 't oosten gaen. Dewijl dan, volgens de historie van Sina, de tijdt, naem, beschrijving, grootheydt, en alle d'andere dingen aenwijsen, dat dese stadt *Quinsai* is, soo wordt 'er voortaen geen plaets van twijffeling gelaten: maer wy sullen noch meer hier af spreken ter plaets, daer wy M. Paulus Venetus *Cugui*, *Quelinsu* en *Fugui* sullen aenroeren.

Voorts, behalven ontellijcke, en, gelijck ick hier voor geseght heb, seer groote bruggen,

Zegebogen. gen, siet men hier overal veel zegebogen; ja men vindt in een eenige straet van de hooftstadt, die sy de groote straet noemen, drie hondert zegebogen, die alle tot geheugh-tekenen van welbediende overheyts ampten, oft als openbare uytroepingen der burgers om hun verkrege deught, oft door 't bevel van de Keyser self, om hun treffelijcke bystandt aen de gemeente betoont, opgerecht sijn. Dese bogen staen in de vermaertste straten, daer de meeste gang is, van prachtige sware steenen opgebouwt, en heel konstelijck gesneden. De Gotsche bouwery is by hen meest in achting. Dese zegebogen bestaen yder in drie gewelfselen, de grootste in 't midden, en de kleynsten aen de beyde sijden, deur de welcke, gelijck deur ruyme poorten, de wegh open is. De sijden der bogen sijn met leeuwen, oft met andere marmere vercieringen verciert, en boven van alle sijden met momtuygh, vogelen, bloemen en slangen soodanigh gesneden, dat sy in alle aenschouwers verwondering veroorsaken. De plaetsen, daer men geen beelden siet, sijn cierlijck deurgesneden, en dickwijls met kleyne dingen, oft uytsnijdselen, als in de lucht hangende, verciert. Ja ick ben dickwijls by mijn self verwondert geweest, hoe sy dusdanige groote steenen soo deurgeboort hebben, dat sy daer af als een keten van vele ringen gemaeckt hebben. De geheele boogh wordt ten meestendeel in drie solderingen onderscheyden, en is van achter en voren sich self soodanigh gelijck, dat men van weêrsijden een selve boogh schijnt te sien. Dese drie pijlasters worden met hun neêrstucken en hooftstucken van malkander gescheyden. Boven aen 't hooft van het werck, onder de vergulde bovenlijst wordt in een blaeuwe steen, met goude hooftletteren de naem van de Keyser gelesen, onder welcks heerschappy het gebouw opgerecht is. In 't midden is een seer groote vlacke steen, daer met goudt oft blaeu de naem, 't vaderlandt, staten, gedichten, en lof van de gene, tot welcks eer dit werck is gemaeckt, in gesneden is. Indien de huysen van weêrsijden met dese gemene gebouwen overeen quamen, soo sou men niets treffelijcker vinden, oft heerlijcker konnen bedencken, tot pracht en verciering der steden. Dese hooftstadt heeft oock vier groote torens, in negen solderingen onderscheyden. 't Getal der kercken, soo buyten als binnen de stadt, is byna oneyndigh; en men seght dat 'er wel vijftien duysent priesters sijn. Men telt hier, soo binnen de stadt, als *Wevers.* in de voor-steden, wel sestigh duysent wevers, schoon d'overige noorderlijcke steden, vlecken en dorpen daer af oock volgepropt sijn. Ja hier is soo groot een menighte van menschen, dat men seght dat de stadt alle dagen tien duysent sacken rijs verslindt; en yder sack bevat in sich soo veel rijs, als hondert menschen bequamelijck in een dagh tot hun voedsel behoeven. Wyders, hier worden yder dagh duysent varckens gedoot, behalven de koeyen, bocken, schapen, honden, gansen, eyndtvogels en andere diergelijcke beesten, schoon echter een groot deel der burgers sich van vleesch onthoudt, die volgens d'aenhang der afgoden eenighsins een eeuwige vasten onderhouden. Hier is oock geen minder overvloet van visschen, die noch levendigh deur de heele stadt te koop gedragen worden, van welcke dese onthoudelijcke Pythagoristen oock afkeerigh sijn, vermidts sy niets, dat oyt levendigh geweest heeft, durven aenroeren.

De Jesuyten hebben in dese selve stadt oock een kerck, aen Godt gewijdt, naer 't begrijp van de plaets prachtigh en heerlijck, en in de voorsteden twee kapellen. Ick heb in dese plaetsen vier jaren lang besigh geweest in 't geloof, en de Christelijcke Godtsdienst voort te planten, en ben genoodtsaeckt geweest niet alleenlijck in dese hooftstadt, maer oock in de geburige steden een groote menighte der gener, die de Christelijcke wet aengenomen hadden, te laten, van de welcke ick tegen wil en dank afgeruckt ben. Doch ick hope, met Gods hulp, in korte tijdt, beneffens mijn medebroeders, gesont en behouden weêr te keeren, en groote winst te doen. Dit gewest behoorde in oude tijden aen de koningen van U, daer na aen die van *Jue*; en een weynigh daer na wierdt het van de koningen van *Çu* ingenomen. *Chin* noemde het *Cient'ang*, *Sujus* gaf het eerst de naem van *Hangcheu*; onder de stam *Tanga* wierd het *Juhang* geheeten. *Sunga* noemde het *Lingan*, en *Taiminga* weêr *Hangcheu*. Het heerscht over acht steden, 1 *Hangcheu*, 2 *Haining* 3 *Fuyang*, 4 *Juhang*, 5 *Lingan*, 6 *Yucien*, 7 *Sinching*, 8 *Changhoa*. *Oude namen.*

In dit gewest sijn byna overal tygers, die van Marcus Paulus Venetus leeuwen, misschien door misverstant, genoemt worden.

De

Bergen. De bergh *Funghoang* leght aen de zuydsijde van de hooftstadt, op de welck twee seer hooge toppen sijn, tegen malkander over, en soo hoogh, dat sy de hemel self schijnen te raken. Op beyde dese toppen is echter een kerck der afgoden, en een toren van negen solderingen.

Xeceng is een bergh aen de noorderlijcke oever van de poel *Si*, op de welcke een heerlijcke tooren, en een kerck der afgoden is.

De bergh *Tienmo* begint by *Lingan*, en is in ordening de vier-en-dertighste der gener, die by de Sinesen gepresen worden. Hy is heel groot en steyl, en heeft veel bosschen, en aengename rijs-velden in de dalen. Van hier wordt een oneyndelijcke menighte van kampernoelien deur geheel Sina gevoert, die sy souten en droogen, en 't geheele jaer lang bewaren: en als sy die willen koken, soo weeken sy hen eenige tijd in 't water, daer door sy hun eerste varsigheydt weêr krijgen.

Sinesche kampernoelien.

Dese bergh loopt tot tachtigh stadien uyt, en wordt *Tienmo* genoemt, dat is, hemels-oogh, om dat 'er twee poelen op de twee toppen sijn, die sy d'oogen noemen, daer meê hy de hemel aenschout.

By *Changhoa* is de bergh *Cienking*, op de welck een matige poel is, die twee hondert bunderen landts beslaet, hierom vermaert, om dat hy dese gulde vischjes voortbrengt, die om dese oorsaeck by de Sinesen *Kinyú* genoemt worden; want sy sijn geel van verwe, en hun huyt glinstert, om dat sy op sekere tusschen-ruymten met goude strepen deurgescheyden sijn. Hun geheele rug is als met goudt stof overspreydt. Sy sijn niet grooter dan een vinger, en echter met een driespitsige, tweespitsige, en oock dickwijls met een enckelde en breede staert gewapent, en dieshalven aengenaem en vermakelijck om t'aenschouwen. Sy sijn in hooge achting by de Sinesen, die hen sorghvuldelijck t'huys, oft in hun lusthoven voeden, en dit in treffelijcke vaten, daer toe gemaeckt. Ja de Grooten selven sijn dickwijls gewent hen met hun eyge handen de spijs toe te reycken, en met hun te spelen, als oft sy wisten welck een heer sy dienen, aen de welck sy de geneughte van sijn tegenwoordigheydt wilden betuygen. Een van dese visschen wordt somtijdts voor twee oft drie goude kroonen verkocht, als sy naer wensch der Sinesen in alle deelen volmaeckt sijn.

Goude visschen.

De bergh *Tiencho* naer de westsijde van de hooftstadt is ten deel schrickelijck, en ten deel aengenaem. Hy heeft een heuvel, *Filaifung* genoemt, heel van steen, van binnen met holen. Hier sijn heerlijcke kercken der afgoden, en kloosters, en, gelijck men seght, over de drie duysent priesters, die daer woonen, van de welcken seer vele, in een eeuwige en gewillige gevangenis gebonden, de holen bewoonen, aen de welcken d'overige priesters spijs toe dienen, die dese kluysenaers by een tou af laten sacken, vermidts men nauwelijcks, ja geheel niet, daer uyt klimmen kan. Sy ontfangen, byna op een selve wijse, dickwijls groote aelmoessen van de bykomende aenschouwers; want dese plaets word het geheele jaer deur, en voornamelijck in de May-maent, niet alleenlijck van de vreemdelingen, maer oock van de Sinesen selven besocht, die door 't lichtgeloovigh waengeloof daer gelockt worden. De heuvel wordt *Filaifung* genoemt, dat is, met vliegen komen, een naem van seker Indiaensch priester genomen, die, hem eerst siende, gelijck men seght, seyde: dat is de heuvel, die wy in Indien missen; warelijck, hy is hier gevlogen.

Si is een vermaerde poel, die door sijn vermaek sijn inwoonders geluckigh maekt. Hy heeft d'eerste plaets verkregen, om dat aen des selfs oosterlijcke oever de hooftstadt selve gelegen is. Men heeft echter een wegh met stenen bestraet, seven stadien lang, tusschen de poel en de wallen, die seer bequaem om te wandelen is. De geheele poel begrijpt in sijn ommekring veertigh stadien, van alle sijden met wallen, oft met bergen omringt, gelijck een heerlijck toonneel, uyt welcke bergen eenige onbekende beeken vallen, yder in sijn gracht onderscheyden. Rondtom de bergen siet men kercken, paleysen, kloosters, oeffenplaetsen, bosschen, graven, en aengename tuynen. D'oever van de poel is met breede wegen van vierkante steen bestraet; en in de poel selve sijn oock wegen, met bruggen, op dat de schepen daer deur souden konnen varen; in voegen dat men de geheele poel oock te voet besichtigen kan. Dese wegen worden van weêrsijden met boomen, op een rechte regel gestelt, beschaduwt, namelijck van persick-boomen, appel-boomen, oft wilge-boomen. Overal sijn wandelryen, met leuningen en tralien, tot gemack der wandelaers. Seker, men weet niet wat men daer in eerst sal prijsen,

Wateren.

Aengenaeme poel.

de

de wonderlijcke voortreffelijckheydt van de natuur, oft van de konst, die 't werck van de natuur vermeerdert, oft eer overwonnen heeft. Al 't water daer af is deurschijnend, en soo klaer als kristalijn, ja soo, dat men oock 't minste steentje op de gront siet leggen. Ter plaets, daer 't water by d'oevers ondieper is, siet men dat met de bloemen *Lien* bedeckt. Daer is geen uytgang voor de schepen in dese poel, vermidts het water alleenlijck aen de noordtsijde van de hooftstadt, deur kleyne beekjes sijn uytgang heeft, en in deser voegen de grachten en vaerten vervult. Men maekt echter in dese poel veel schepen, die men met recht vergulde paleysen sou mogen noemen, soo blincken sy alle van verscheyden verwen, en van flickerendt goudt: in voegen dat sy alle de toestel der gasteryen, schouspelen en andere spelen tot sich trecken; ja soodanigh dat 'er niets is, oft de swelgers en drinckebroêrs, slaven van de wellust, vinden 't hier in overvloet. Dese schepen, van alle dingen versien, varen met vermaeck en in veyligheydt de heele poel deur, sonder voor storm en schipbreuck te vreesen, soo sy aen sich selven, door te veel drincken, en overvloeying van wellusten, geen ramp veroorsaken. 't Is dieshalven geen wonder, dat de Sinesen dese plaets en hooftstadt de tuyn der wellusten, of 't aerdsche paradijs noemen.

Wellustige schepen.

De vloet *Che* geeft de naem aen dit Landtschap, en snijdt het byna in 't midden deur. Maer by de hooftstadt verandert hy van naem, en wordt *Cientang* genoemt; en ter plaets, daer hy sijn oorsprong heeft, in 't geberghte van de stadt *Hoeicheu*, wordt hy *Singan* geheeten. Dese vloet swelt op d'achtiende dagh van d'achtste maen, te weten in onse October, door d'invloeying van de zee tot een machtige en verwonderlijcke hooghte, en dit tot aen de hooftstadt selve: in voegen dat de Wijsbegerigen hier uyt ruyme stoffe van te twistredenen konnen krijgen. Seker, men bemerckt hier het heele jaer deur een groote vloeying en ebbing; maer dese vloet overtreft verre d'anderen in kracht en menighte van water: want hier in komen seer groote golven, die als bergen rijsen, de welcke een seer groot gedruys en gebruysch veroorsaken, en alle de schepen, die sy ontmoeten, omwerpen en inswelgen. Eyndelijck, dese vloeying is soo vermaert, dat in die dagh, omtrent te vier uren na de middagh, de geheele stadt, en des selfs bestierders, en meestendeel d'uytheemschen en vreemdelingen uyt loopen, om het wonderlijck geweldt der invloeying van die dagh met hun oogen t'aenschouwen. Men kan dan klarelijck mercken, dat dese vloeying van de zee, schoon sy sich eenighsins naer de stant van de maen schickt, niet alleenlijck aen de maen, maer oock aen de staet van 't aerdtrijck, aen de verscheyde vloeyingen en ebbingen der stranden, ja oock aen de verscheyde aenschouwing en invloeying der starren, en aen d'onderaerdsche uyt-ademingen en hoedanigheden, die daer uyt spruyten, bestaet. En dewijl in de maent van October byna de grootste verandering in 't heele jaer geschiedt, vermidts de somer en herfst allengs tot winter neygen, soo schijnt onse weereldt dit oock eenighsins te gevoelen, en de bodem van de zee oock ontstelt te worden, die verscheydelijck bewogen wordt naer de verscheyde gestalte der gewesten en landen: want men siet in Indien, als de winter voorhanden is, de groote zee als boven gewoonte vergramt, en soo groot een menighte sants aen de strant opwerpen, dat sy byna alle havens sluyt, die, gelijck wy sien, des somers weêr geopent en gesuyvert worden. Men siet dit noch veel klaerder aen de strant van de Caep de bonne Esperance, en dit in sekere tijden van 't jaer, in de welcken het sonder missen stormt, fel waeyt, en de zee schrickelijck bewogen is. Maer ick laet dit aen de gene, die van de hemelsche wercken handelen, en aen de bespiegeling en aenschouwing der naturelijcke Philosophen oft Wijsbegerigen.

Wonderlijcke vloeying van de zee.

Aen de noordtsijde van de hooftstadt, daer men het water van de poel deur een sluys uytlaet, indien hy door d'al te groote regen te groot geworden is, siet men een seer prachtige kerck der afgoden, *Chaoking* genoemt, daer men een gedurige marckt van de vreemtste en voortreffelijckste dingen houdt, die daer, soo uyt Sina, als uyt d'overige deelen van de weereldt gebracht worden. Maer indien ick hier af, gelijck oock van d'andere geringe dingen deser hooftstadt een beschrijving wilde maken, soo sou ick een geheel boeck behoeven; en dieshalven sal ick hier niet meer af seggen.

De tweede hooftstadt

K I A H I N G.

Gelegenheydt en gemack.

DE hooftstadt *Kiahing* leght in een seer aengenaem en vruchtbaer landt, dat van alle sijden met poelen, en met grachten, door konst gemaeckt, besproeyt is. Men voedt hier oock overal soo groot een menighte van sijdwormen, dat 'er in de lenten geen huys is, daer men geen van dese wormen vindt. De stadt selve leght in soet water, en is door de pracht en grootheydt der gebouwen, en door haer rijckdom vermaert. Men doet daer de watergrachten van alle sijden inkomen, die met veel bruggen beleydt sijn. D'oevers sijn, gelijck wy boven geseght hebben, met vaste steenen opgehaelt; in voegen dat de wegh voor de schepen te water, en voor de voeten te landt open is. Dit is hier wonderlijck, dat 'er langs alle straten wandelryen heel konstighlijck gebouwt sijn, daer onder men, schoon het regenachtigh weêr is, droogh en veyligh wandelen kan. Hier sijn oock veel zegebogen, soo buyten, als binnen de stadt: namelijck aen de westsijde van de selve, op d'oever van de vaert, in een eenige plaets, langs de welcke men naer de schepen gaet, vijftien, die van dichte vierkante marmer gebouwt sijn; daer men oock een brugh siet, die uyt veel bogen bestaet, en seventigh Sinesche schreden lang is. Hier is oock een treffelijck gebouw van negen solderingen. Alle de wallen der grachten sijn met vierkante gehouwe steen opgehaelt, en tot dese grachten soo veel bruggen, dat ick, uyt dese stadt naer d'eerste hooftstadt varende, veertigh met veel bogen getelt heb; want het getal der kleyne bruggen is byna oneyndigh.

Dese hooftstadt heerscht over ses steden, 1 *Kiahing*, 2 *Kiaxen*, 3 *Haiyen*, 4 *Pinghu*, 5 *Çungte*, 6 *Tunghiang*. Sy was eertijdts niet meer dan een stadt, de hooftstadt *Sucheu* onderworpen. Onder de stam *Tanga* behoorde sy aen *Hangcheu*. Maer sy, sedert in rijckdom en grootheydt toenemende, verkreegh onder *Taiminga* de waerdigheyt van hooftstadt, en wiert *Kiahing* genoemt, schoon sy te voren *Siucheu* geheeten was. In dit geheel gewest wast in staende wateren een vrucht, die ront van gedaente is, van de Sinesen *Peci* genoemt, die in grootheydt de kastanie niet verre overtreft: de neut is met een seer dunne huyt, die swart van verwe is, bekleedt; en de pit van binnen is seer wit, vol van sap, aengenaem van smaeck, en een weynigh harder, als die van de gemene appelen, en wat suurachtigh. Indien men gelijckelijck met dese vrucht kopere munt in de mont steeckt, soo sal men die soo gemackelijck, als de vrucht, met de tanden kauwen, en tot bequame spijs maken, en dit door een wonderlijcke kracht van de natuur, 't welck ick self tot verscheyde reysen beproeft heb. In de herfst worden in 't gewest van dese hooftstadt vogelen gevangen, *Hoangcio* genoemt, die sy in hun wijn, van rijs gekoockt, weeken en confijten, en 't heele jaer deur verkoopen. Hier is overal een groote overvloet van sijde, en van voortreffelijcke kreeften.

De vrucht Peci.

Vogelen Hoangcio.

Aen de noordwest-sijde van de hooftstadt, in de poel *Tiensing*, die aen de hooftstadt tot een gracht verstreckt, siet men de heuvel *Utai*, op de welck de Landtvooghden vijf huysen, tot verlustiging van de geest, gebouwt hebben, daer sy dickwijls komen om hun gasteryen te houden, daer af de heuvel de naem van *Utai* heeft, het welck vijf altaren betekent. In dit gewest, dat vlack is, wordt geen andere bergh, die gedenckwaerdigh is, gevonden.

Bergen.

De zee raeckt aen de grensen van de stadt *Haiyen*, daer groote soutvlackten sijn, en veel souts gemaeckt wordt.

Wateren.

De derde hooftstadt

H V C H E V.

DE hooftstadt *Hucheu* heeft sijn naem van de poel *Tai*, aen welcks oever sy leght; want *Hu* betekent een poel. Sy wordt onder de grootste steden getelt, en bloeyt in koophandel en rijckdom. Sy is voortreffelijck door haer prachtige gebouwen, vermaeck der velden, lieffelijckheydt der wateren, en aengenaemheydt der bergen. Hier wordt een groote overvloet van sijde lakenen gemaeckt, gelijck oock seer treffelijke penceelen, die deur geheel Sina, om te schrijven, gebruyckt worden. Men pluckt hier meê het bladt *Cha*, 't welck sy *Kiaicha* noemen. Hier sijn vijf kercken, aen Helden gewijd. De voornaemste is binnen de wallen, aen de vijf eerste Keysers van Sina gewijdt. 't Lant van *Hucheu* was eertijdts een koninckrijck, dat sijn eyge recht hadt, en toen *Tung* genoemt wierdt:

Oude namen. wierdt: maer het wierd door de koningen van U, daerna door die van *Jue*, en sedert door de Vorsten van *Çu* ingenomen. De stam *Cina* noemde het U*ching*; en 't voert de tegenwoordige naem van de stam *Tanga*. *Sunga* heeft het *Chaoking* geheeten; maer *Taiminga* noemde het weêr *Hucheu*. Hoe groot een overvloet van sijde daer is, kan men hier uyt bespeuren, dat de stad *Tecing* alleen vijf hondert duysent goude kronen voor de tiende van de sijde lakenen betaelt. Het spreeckt recht over ses steden, 1 *Hucheu*, 2 *Changhing*, 3 *Gankie* o, 4 *Tecing*, 5 *Hiaofung*, 6 *Vukang*.

De vierde hooftstadt

NIENCHEU.

DIt geweest is in veel plaetsen ongelijck door de bergen en heuvels; en dieshalven magh dese hooftstadt met d'andere gewesten van dit Landtschap niet in grootheydt, oft in menighte van inwoonders geleken worden. Doch dit is seer vorderlijck voor haer, dat twee vloeden, die schepen konnen dragen, by de wallen selve in malkander komen. Sy is oock vermaert door de handel van 't papier, dat van hier versonden wordt, en de stadt rijck maeckt. *Sinesche gom.* Men graeft hier oock koper uyt de bergen, en vergadert hier veel gom, oft lijm van *Cie*, 't welck uyt de boomen druypt, en gelijck de vocht van terebintyn is. De Sinesen vergaderen die in de somer, suyveren haer, en geven haer sulck een verwe, als sy begeeren. De goudtgeele is de beste, daer na volght de swartste. Als sy noch niet heel droogh is, geeft sy een vergiftige damp uyt, daer af de gene, die haer niet gewent sijn, in 't aengesicht swellen, en bleeck worden; maer dit is oock lichtelijck te genesen. De gene, daer men de koffertjes meê verwt, wordt langsamer droogh, 't en sy men die in een vochtige plaets brengt; maer als sy eens gedrooght is, wordt sy nooit wederom weeck. Hoe heerlijck, suyver en treffelijck dit werck is, heeft Europa al over lang bevonden, en dit uyt de koffertjes, die uyt Japon en uyt Sina in groote menighte gebracht worden.

Dese hooftstadt heeft gebiedt over ses steden, 1 *Niencheu*, 2 *Xungan*, 3 *Tungliú*, 4 *Suigan*, 5 *Xeuchang*, 6 *Fuenxui*. De hooftstadt selve wierd eertijdts *Sintú* genoemt, van de stam *Tanga Locheu*, van *Sunga Niencheu*. Aen d'oever van de vloet is een seer vermakelijcke heuvel, daer op een gebouw is, van seven solderingen, en een kerk der afgoden: dit geweest heeft vier kerken, die aen verscheyde Helden gewijdt sijn.

De bergh U*lum*, aen de noordsijde gelegen, omringt byna de hooftstadt, en begrijpt in sich twee poelen, die na aen malkander sijn: het water van d'een is altijdt seer klaer, en dat van d'ander altijdt geroert. *Bergen.*

De bergh *Fuchung* is in 't dal *Kieuli*, daer de vloet dwars deur loopt. Hy is seer vermaert, om dat men daer de kercken en kamers van de Philosooph *Niençúlin* siet, die alle van de voorby-varende lieden gemenelijck besocht worden, ter geheugenis van soo groot een man. Men seght dat hy sich hier tot de visschery begeven heeft, toen hy sich verschuylde, op dat hy niet gedwongen sou sijn de lantvooghdyen, die hem van de Keyser aengeboden wierden, aen te nemen; daer toe hy eyndelijck self van de Keyser, die by hem quam, en hem, van de slaep overvallen, in een arm bedje vondt, genoodight wierdt: in soo hoogh een achting waren eertijdts de goede en geleerde mannen by de Sinesen, ja oock by de Keysers selven. *Achting van de Philosophie.*

De vijfde hooftstadt

KINHOA.

EEn fabel heeft de naem aen dese hooftstadt gegeven: want sy seggen dat by dese stadt in 't geberghte *Venus star* tegen een ander, die sy *Vúniú* noemen, ('t welck krijghsvrouw betekent, de Poëten souden Pallas seggen) om een bloem getwist heeft; en dat, vermidts Venus d'overhandt behieldt, die sy *Kinsing*, oft goude star noemen, de stadt daer af de naem van *Kinhoa* gekregen heeft, als oft men Venus-bloem seyde. *Naems oorsprong.*

De stadt was eertijds groot, en door haer gebouwen heerlijck; maer sy is in dese leste oorlogen door de Tartars, die sy een lange tijdt treffelijck tegen stondt, ten deel, doch niet geheel, verbrant. Men heeft haer echter eenighsins weêr opgebouwt, en voornamelijck de groote brugh aen de westsijde van de hooftstadt, die haer voorgaende glans weêr gekregen heeft. By de stadt *Lanki* siet men oock een brugh, die op schepen

ſchepen leght, beter dan d'oude, die van de Tartars verbrant is. In geheel Sina is geen plaets, daer men beter dranck van rijs en water koockt, als hier. Sy deelt oock haer groote gedrooghde pruymen aen anderen meê, gelijck oock haer voortreffelijckſte hammen, die deur dit geheele Rijck in de hooghſte achting worden gehouden. Men vindt hier meê een groot getal van Chriſtenen, en by mijn tijden wierd 'er in de ſtadt *Lanki* een kerck begonnen.

Deſe hooftſtadt beheerſcht acht ſteden, 1 *Kinhoa*, 2 *Lanki*, 3 *Tungyang*, 4 *Yú*, 5 *Jungkang*, 6 *Vúy*, 7 *Pukiang*, 8 *Tangki*, die alle ten deel in 't vlacke landt, en ten deel in de bergen gelegen ſijn, en een groote menighte van rijs voortbrengen. Dit volck overtreft d'andere Sineſen in moedt en ſtoutigheyt, gelijck ſy dat klaer genoegh tegen de Tartars beweſen hebben. En om deſe oorſaeck heeft dit geweſt veel moeten lijden, en is elendighlijck van de vyanden verwoeſt.

Oude namen. Onder de koningen heeft het een ſelve plaets, als 't voorgaende geweſt, gehadt. De koning van *Leang* noemde het d'eerſte *Kinhoa*, *Suius Vúcheu*, de ſtam *Sunga Paoúú*, altijdt met de naem van een deſer twee ſtarren. Maer de ſtam *Taiminga* heeft het weêr *Kinhoa* geheeten. Hier waſt de bloem, *De bloem Mogorin.* die van de Portugeſen in Indien *Mogorin* genoemt wordt; (ick vindt nergens des ſelfs Latijnſche naem.) Hy waſt op een kleyn boomtje, en is een ſeer witte bloem, den *Jaſmin* niet ongelijck, behalven dat hy veel bladen heeft; hy geeft oock een ſeer ſoete reuck af, veel edelder dan de *Jaſmin*, ja ſoodanigh, dat van een bloem een geheel huys rieckt. Hy is by de Sineſen met recht in hooge achting; en men bewaert ſijn boom naerſtighlijck in vaten, daer toe gemaeckt, tegen de koude van de winter. 't Gene, 't welck hier dickwijls in my verwondering veroorſaeckt heeft, is ſekere vet- *Ongel, die van de boomen koomt.* tigheydt, die van de boomen koomt, daer af, gelijck van ongel, ſeer goede en witte kaerſſen gemaeckt worden, die, ſchoon men hen handelt, de handen niet beſmetten, en geen ſtanck maken als men hen bluſcht. Deſe boom wordt van de Sineſen *Kieuyeu* genoemt, en is tamelijck groot, van gedaente en bladen gelijck onſe pereboomen. Hy geeft een witte bloem, gelijck de karſſe-boom. Na de bloem volght een beſye, die heel rondt is, ſoo groot als een kars, die van een ſwarte en dunne ſchors bedeckt is. De pit van binnen is wit; de welcke te voorſchijn koomt als de beſye rijp is, vermidts de ſchors dan breeckt. Sy vergaderen deſe beſyen, en koken die in heet water; dan wordt de pit weeck, en als ſy kout wordt, ſoo ſtremt ſy, gelijck ongel. Wat de neut, die blijft, aengaet, dewijl ſy vol van olie is, gelijck onſe olyven, ſoo weeken ſy haer, en parſſen daer olie uyt, die niet tot de ſpijs, maer tot de lamp bequaem is. In de winter ſchijnen de bladen van de boom als van koper te ſijn, en worden heel roodt. Ick heb dickwijls vermaek geſchept in 't ſien der bladen van deſe boomen, die ſoodanigh ſchenen, als of 'er geheele roode boſſchen waren. De bladen vallen eyndelijck oock af, en om dat ſy eenige vettigheydt in ſich hebben, ſoo ſijn ſy een aengename ſpijs aen de ſchapen en koeyen, die, deſe bladen etende, ſeer vet worden.

De bergh *Kinhoa* is drie hondert en ſe- *Bergen.* ſtigh ſtadien groot, daer op, gelijck men verdicht, een twiſt tuſſchen de ſtarren heeft geweeſt. Hy is de ſes-en-dertighſte in de boecken van *Taoxu*, en leght aen de noordſijde van de hooftſtadt.

By *Yu* is de grootſte bergh van alle, *Kiming* genoemt, tot welcks opklimming men negen dagen tijdts behoeft: op de top ſiet men een paleys.

By *Pukiang* is de bergh *Sienhoa*, daer op, gelijck ſy ſchrijven, de dochter van deſe ſeer oude Keyſer *Hoangtius* geleeft, en daer tot aen de doodt haer maeghdom voor eeuwigh bewaert heeft. Dit is een heel wonderlijcke ſaeck by de Sineſen, en ſeer oudt, indien 't ſlechts waer is.

By *Jungkang* is de bergh *Fangnien*, daer men met een ſteene trap opklimt: op de top is een groote brugh, die over een dal leght.

De vloet *Ho* heeft ſijn oorſprong by de *Vloeden.* ſtadt *Cinyun*, die onder de hooftſtadt *Chucheu* behoort, van daer ſy weſtwaerts voorby de ſtadt vloeyt, en ſich terſtont naer de ſtadt *Lanki* ſtreckt.

De ſeſte hooftſtadt

K I V C H E V.

DE hooftſtad *Kiucheu* leght aen d'ooſterlijcke oever van de vloet *Changyo*, en grenſt aen 't Landtſchap *Fokien*, uyt het welck de wegh derwaerts deur de ber-

de bergen seer streng en swaer is, en drie daghreysen lang. M.Paulus Venetus noemt het Lantschap *Fokien Fugui*, en dese hooftstadt *Cugui*: want de Tartars seggen *Gui*, in plaets van *Cheu*; in voegen dat de gemelde Venetus van *Kiucheu* lichtelijk *Cugui* heeft konnen maken. Dit blijckt noch klaerder in de naem der stadt *Quelinfu*, daer de selve Schrijver, de bergen overgetrocken sijnde, gekomen is: want dit is een seer groote hooftstadt, die nu oock van de Sinesen *Kienningfu* genoemt wordt, daer af ick in 't volgende Landtschap handel. Dese hooftstadt is oock de zuyderlijckste van dit Lantschap; en dieshalven heeft de voorseyde Venetus die de leste in *Quinsai* genoemt. Hier uyt blijckt dan klaer en vast genoegh de waerheydt van ons gevoelen: in voegen dat de volcken van Europa niet meer behoeven te twijffelen van *Catay*, *Mangin*, *Quinsai*, en van andere diergelijcke plaetsen, tot noch toe onbekent, in welckers Landtbeschrijving en vertooning men tot noch toe soo grove dolingen heeft begaen, en vele gepooght hebben M. Paulus Venetus, schoon t'onrecht, van leugenen t'overtuygen. Dat dan de genoemde Venetus sijn lof en eer behou, die hy verdient heeft, schoon hy hier en daer, naer de wijse der Tartars, de namen verandert heeft, vermidts sy hem niet in de Sinesche tael voor gesproken wierden. Doch hier af breeder beneden.

Dese hooftstadt, gelijck de voorgaende, heeft onder de koningen verscheyde avonturen gehadt. De stam *Cina*, geheel Sina verovert hebbende, noemde haer *Taimo*, *Hana Singan*: sy heeft de tegenwoordige naem van de stam *Tanga*; en gebiedt over vijf steden, 1 *Kiucheu*, 2 *Lungyeu*, 3 *Changxan*, 4 *Kiangxan*, 5 *Caihoa*.

Bergen. De bergh *Lano* leght aen de zuydsijde van de hooftstadt, en is d'achtste in de boeken van *Taoxu*. De bergh *Civen* heeft sijn begin by de stadt *Kiangxan*, van daer hy tot meer dan drie hondert stadien uytloopt. Dit is de wegh om naer *Fokien* te reysen, daer men veel en kommerlijcke toppen der bergen over moet, en voornamelijck over de strenge en steyle top, *Sienhoa* genoemt, die sy, om lichter daer over te komen, naer de wijse van een wentel-trap, met een trap van drie hondert en sestigh treden hebben gemaeckt; want soo veel vlackten, met steenen beleydt, worden daer gevonden. Op de top is een heerlijcke kerck der afgoden, en niet weynigh herbergen, daer de genen, die reysen, altijdt iets gereet vinden om t'eten en te drincken.

By *Caihoa* is de bergh *Cutien*, daer op tijgers en slangen, die geen quaet doen, gevonden worden: en schoon de tygers elders in de geburige gewesten seer wreedt sijn, soo sijn sy echter hier soo tam, dat sy niet hinderen; maer de slangen hebben geen vergift. *Tygers en slangen die niet hinderen.*

By *Caihoa* is een kleyne poel, *Pehiai* genoemt, om de witte kreeften, die hy voortbrengt; want *Pehiai* betekent witte kreeft. *Wateren.*

De sevende hooftstadt

CHVCHEV.

DIt gewest besluyt in sich groote en dicke bergen, tusschen de welcke veel dalen, seer vruchtbaer van rijs, sijn: en dewijl sy swarelijck uytgevoert kan worden, soo wordt sy daer voor een geringe prijs verkocht. De hooftstadt *Chucheu* selve, die seer rijck van volck is, leght aen d'oever van de vloet *Tung*, langs de welcke de vaert tot aen de zee voor de schepen open is. Men siet hier oude bosschen, en pijn-boomen, voornamelijck naer de afgebroke en schaduwachtige plaetsen, uyt de welcke de Sinesen stoffe halen om huysen en schepen te bouwen. Men seght dat by de stadt *Sunghiang* (dat is, landt der pijnboomen) soo sware en dicke boomen gevonden worden, dat tachtigh mannen die niet konnen omvademen, ja dat 'er sijn, die in de holte van haer struyck acht-en-dertigh mannen konnen bergen. Dese hooftstadt spreeckt recht over tien steden, 1 *Chucheu*, 2 *Cingtien*, 3 *Cinyún*, 4 *Sungyang*, 5 *Suichang*, 6 *Lungciven*, 7 *Kingyven*, 8 *Junho*, 9 *Sivenping*, 10 *Kingning*. Sy heeft drie voorname kercken. Men maeckt hier vaten van wat grover aerde, als het porceleyn, tot gebruyck van 't gemeen volck. Sy heeft in de tijden der koningen byna een selve lot en plaets gehadt, als de voorgaende. De stam *Tanga* noemde haer *Hocheu*, en *Taiminga* heeft aen haer de tegenwoordige naem gegeven. *Steden.*

Hoçang, een groote bergh, is d'achtiende in de boecken van *Taoxu*, en beslaet drie hondert stadien. De Landtbeschrijvers van Sina schrijven dat haer hooghte tot duysent roeden reyckt, en dat des selfs top geen veranderingen van de lucht onderworpen, *Bergen.*

en veyligh van donder en regen is. Hy neemt ſijn begin by *Cinyun*, en ſtreckt ſich uyt tot aen de zee. Op d'andere bergen is niets, dat gedenckwaerdigh is.

Vloeden. De vloet *Lung* begint aen de weſtſijde van *Suichang*, en reyckt van daer zuydwaerts aen de hooftſtadt, daer hy de vloet *Tung* ontfangt, en de rivier *Vonxa* wordt.

Sineeſch riet. *Luyeú* is een beeck by *Kingning*, groen door de groote boſſchen van riet. De Sineſen noemen dit riet met een gemene naem *Cho*, ſchoon 'er veelderhande ſlagh af is. De Portugeſen in Indien noemen 't *Bambu*; en 't een is grooter dan 't ander. Het is alle byna ſoo hardt, als yſer, en dickwijls ſoo dick, dat men 't met geen twee oft drie handen omſpannen kan: en hoewel het van binnen hol, en met ſijn knoopen en leden afgeſcheyden is, ſoo is 't echter ſeer ſterck, en kan de laſt, daer op geleght, ſekerlijck dragen. Het is dickwijls drie, oft meer rieten hoogh; anderen, die minder ſijn, waſſen niet hooger, dan een halve roede. Sommige hebben een ſtronck, en groen houdt. Eenige ſijn pick ſwart, en deſen ten meeſtendeel dicht, gelijck ſy in Indien *Mannetjes Bambu* ſeggen. Dit riet is vermakelijck om te ſien, ſoo om ſijn langwerpige bladen, die als van 't ſwaertkruyt ſijn, en aen de toppen ſich ombuygen, als om dat 'et het heele jaer groen is. Hoewel dit riet ſoo hardt is, ſoo konnen echter de gene, die verſtant daer af hebben, dat in kleyne draden en ſtrepen ſnijden, daer af ſy matten, koffers, kokers, kammen, en ander diergelijck kleyn huysgewaedt maken. Ja ſy konnen oock hun huyſen daer af bouwen, en gebruycken die voor ſtijlen aen de kleyne huyſen. Van het dunſte riet maken ſy ſpieſſen, die ſy aen 't eynde met yſer beſlaen. Kort, men gebruyckt het noch tot veel ander gebruyck, te lang om hier te verhalen. Het is ſeer bequaem om grachten en waterleydingen te maken, dewijl het van natuur deurboort is. Het is oock ſeer treffelijck en beſonder om lange verrekijckers te maken, vermidts het licht, lang, recht en ſterck is. Dit riet, varſch afgeſneden, en in 't vuur geworpen, geeft water uyt, gelijck alle hout; en dit water wort van de Geneesmeeſters naerſtighlijck geſocht. Want als men het ingedroncken heeft, verdrijft het uyt het lichaem alle verrot bloet, dat door 't vallen, oft door 't ſtooten uyt ſijn plaets geraeckt is. Als het noch dun is, en eerſt te voorſchijn koomt, wordt het, eer 't bladen ſchiet, met vleeſch voor ſpijs gebruyckt, gelijck rapen, oft gekoockte diſtelen; ja als men dat in edick leght, wort het, gelijck ſult en toeſpijs, het heele jaer deur voor leckerny bewaert, niet anders, dan by ons de kleyne komkommers, oft augurckes, en venckel, in edick geweeckt.

De achtſte hooftſtadt

X A O H I N G.

Gelegenheydt en ſchoonheydt. DE hooftſtadt *Xaohing* wijckt wel in grootheydt voor d'eerſte hooftſtadt, maer overtreft haer in glans en nettigheydt. Sy is vermaert om de menighte der geleerde en geletterde mannen, en om de ſchrandere geeſten, die daer in ſijn. Sy leght in een bequame plaets, in 't midden van een water, dat men drincken kan, en gelijckt beter, dan eenige andere, de ſtadt Venetien, behalven dat ſy haer verre in ſuyverheydt van water, en van alle andere dingen overtreft, en geheel in witte, vierkante gehouwe ſteenen beſtaet, die de Tiburtynſche ſeer wel gelijcken. Men vind hier geen ſtraet ſonder watergracht; en aen weêrſijden ſijn ſeer breede ſtraten, met de ſelve ſteen beſtraet. De muuren der huyſen ſijn oock daer af gebouwt; 't welck elders by de Sineſen geheel de maet te buyten gaet, en nauwelijcks meer te vinden is. Men ſiet hier oock binnen de wallen veel bruggen van de ſelve ſteen, en oock niet weynigh buyten, die grooter ſijn, en op behoorelijcke plaetſen over de grachten leggen. Men vaert drie dagen lang ooſtwaerts langs deſe vaert, welcks oevers van weêrſijden met deſe vierkante ſteen opgehaelt en verciert ſijn. D'uytgang daer af is met een ſteene wal geſtopt, op dat het water niet geheel weghloopen, en de gracht verlaten ſou. Men vindt hier aen deſe dam mannen geſtelt, die de ſchepen opheffen, en in de naeſte gracht brengen. Eyndelijck, de kleyne ſchuytjes konnen langs deſe vaert naer de ſtadt *Ningpo* varen: maer de groote ſchepen moeten over de zee. Ick ben dickwijls in deſe reys over deſe vier dammen heen geſcheept. Ick heb oock by de hooftſtadt een groote menighte van heerlijcke zegebogen geſien, die men hier bequamelijck bouwen kan. Want by de ſtadt *Siaoxan* is een ſteen-put, daer uyt het grootſte deel der Sineſen ſijn ſteenen haelt. Het landt van de hooftſtadt is ten meeſtendeel vlack, en met

Aerdt van het volck.

met vloeden en wateren besproeyt. De hooftstadt selfis edel, en met veel heerlijcke, soo gemeene als besondere gebouwen verciert, en heeft een suyvere en gesonde lucht. Sy beschaft de gaeuste voorspraken en pleytbesorgers aen geheel Sina; ja soo, dat 'er nauwelijcks eenigh Landtvooght is, of hy heeft een Rechtsgeleerde van dese hooftstadt by sich. Sy beheerscht in 't geheel seven steden, 1 *Xaobing*, 2 *Siaoxan*, 3 *Chúki*, 4 *Juyao*, 5 *Xangyu*, 6 *Xing*, 7 *Sinchang*. Sy voert haer tegenwoordige naem van de stam *Sunga*; en *Tanga* noemde haer *Jucheu*. Men vindt hier vijf kercken, en twee gebouwen van negen solderingen, die alle prachtigh en heerlijck sijn.

Bergen.

De bergh *Hoeiki* leght aen de zuydooftsijde van de hooftstadt, en is d'elfde in de boecken van *Taoxu*, daer af eertijdts het Landtschap *Hoeiki* sijn naem gehadt heeft, 't welck dese Oostersche gewesten in sich besloot. De bergh *Suming* heeft van de vier holen, naer de hemel open, de naem der vier klaerheden gekregen: hy is in ordening de negende van de voornaemsten; en heft verscheyde toppen, tot twee hondert en tachtigh, ten hemel op. Men seght dat hy achtien duysent roeden hoogh is, en twee hondert en tachtigh stadien beslaet; hy neemt sijn begin by *Juyao*, en loopt van daer naer *Ningpo* uyt. By de stadt *Xing* is de bergh *Tanchi*, de seven-en-twintighste in de boecken van *Taoxu*. Hy heeft sijn naem van de roode poel; want des selfs water is soo root, als bloet; en *Tan* betekent by de Sinesen root, en *chi* een kleyne poel. By *Sinchang* is de bergh *Vocheu*, de vijftiende in getal; daer is oock de bergh *Tienlao*, de sestiende in ordening. Dit staet hier aen te mercken, dat dese bergen in de boecken van *Taoxu* waengelooffelijck gepresen worden, om dat sy door de menighte der heerlijcke kercken, en der kloosters voor de priesters vermaert sijn, daer dickwijls soo groot een menighte van huysen, en getal van offeraers by is, dat dit met recht groote verwondering en verbaestheyt in d'aenschouwers ontsteeckt.

De negende hooftstadt

N I N G P O.

NIngpo is dese hooftstadt, welcks zeebergh van de Portugesen, die daer quamen om hun koophandel te doen, met een bedorve naem *Liampo* genoemt wierdt. Men seght dat men van dese zee-bergh, by klaer weêr, de bergen van Japon kan sien: maer de groote wijdte, die wy in onse kaerten klaer genoegh tusschen beyde vertoonen, spreeckt sulcks tegen. Onder de koningen van *Jue* wierdt dese hooftstadt *Jungtung* genoemt. De stam *Cina* heeft haer aen 't Landtschap *Hoeiki* toegeschreven. De stam *Tanga* noemde haer *Mingcheu*, *Sunga King yuen*, en *Taiminga Ningpo*, 't welck betekent de baren stillende. De lucht is hier byna overal suyver en gesont, het geheele landt open en aengenaem, en de gront vruchtbaer, behalven ter plaets, daer hy door de bergen en klippen ruw en schrickelijck is. Het heeft overvloet van zee-visch, soo varsch, als in de son gedrooght, van alderhande oesters, krabben en kreeften, die het een groote menighte aen 't geheele Rijck meê deelt. Men vangt hier de visch Harder 't heele jaer deur. In 't begin van de somer vangen sy een visch *Hoang* genoemt, dat is, geele visch, naer de geele verwe, daer af hy de naem heeft. Hy is soo teer, dat hy buyten het water niet een uur sonder bederf kan blijven. Maer dewijl hy om sijn soete en aengenaeme smaeck overal begeert wordt, soo leght men hem in ys, en verkoopt hem dus; en om dese oorsaeck wordt oock in de winter het ys bewaert. Dese hooftstadt wordt voornamelijck om 't vernuft der inwoonders gepresen; vermidts het in yder besonder ondersoeck niet weynigh geleerden aen 't Rijck geeft. Alle d'inwoonders scheppen groot vermaeck in het nuttigen van soute spijs; en dieshalven seght men en roemt men gemeenelijck van dit volck, dat sy oock naer de doodt niet bederven, vermidts sy, noch levendigh sijnde, sich selven soo rijckelijck met sout souten. Dese hooftstadt heerscht over vijf steden, 1 *Ningpo*, 2 *Çuki*, 3 *Funghoa*, 4 *Tinghai*, 5 *Siangxan*. Ick ga de vermaertste gebouwen van dese hooftstadt met stilswijgen voorby. Maer dit moet ick echter seggen dat de voorstadt alleen, die sich naer het noorden streckt, vier stadien lang is. Aen d'oosterlijcke oever van een gracht, met handen gemaeckt, sijn veel zege-bogen, en twee torens van seven solderingen. De wallen van dese gracht sijn met gehouwe steen, twintigh stadien lang, opgehaelt; aen welcks eynde het water, op dat het niet in de vloet sou loopen, door een dam opgehou-

Oude namen.

Hoedanigheydt.

gehouden wordt, over de welcke men de schuyten in de vloet brengt. Ick heb dickwijls in dese stadt geweest, om dat daer een groot getal van Christenen is. Men vindt daer in oock twee poelen, d'een naer de son, en d'ander naer de maen genoemt, daer seer lange bruggen over leggen, schoon de heele hooftstadt van gegrave grachten deurgesneden is, en geheel met schuyten deurgevaren kan worden.

De stadt *Çuki* heeft oock vele in sich, die de doornen der afgoden verlaten, en sich in Christus aengename weyde begeven hebben. Men vindt daer sekere brugh, die van steene pijlers, en houte balcken bestaet, en hondert roeden lang is. Daer is noch een ander, seer hoogh, en van drie bogen lang, geheel van dichte steen gemaeckt.

Bergen. By *Çuki* is de bergh *Lu*, daer op een prachtige kerck der afgoden is, die van dit volck, heel tot waengeloof overgegeven, veel besocht wordt, om daer geluckige droomen, en der selver verklaring, door sekere voorgaende plechtelijckheden, te versoecken.

De bergh *Suming*, daer af hier voor gesproken is, streckt sich uyt tot aen het zuydwesten van dese hooftstadt.

Wateren. By de stadt *Tinghai* is de zee, die *Quonmuen* genoemt wordt, in de welcke een effe steen, als een pijler, opgerecht staet; en als de schepen daer voorby varen, werpen de bootsgesellen, ick weet niet door wat waengeloof bewogen, iets in zee; en indien sy dit niet deden, soo souden sy meenen dat sy een rampspoedige reys souden hebben.

Men schrijft dat 'er by *Tunghoa* een kleyne, maer echter diepe poel is, *Yaopoi* genoemt, welcks water, indien dese stadt een oprechte stadtsvooght verkregen heeft, heel helder, jae klaerder dan kristal wordt; maer indien de stadtsvooght quaet is, soo wordt het water modderigh en swart. Doch ick beroep my op de Schrijvers, in dese en diergelijcke dingen.

De tiende hooftstadt

T A I C H E V.

HEt land van dese hooftstadt is groot, en grimmelt van bergen. Men telt daer in ses steden, 1 *Taicheu*, 2 *Hoangnien*, 3 *Tientai*, 4 *Sienkiu*, 5 *Ninghai*, 6 *Taiping*. De hooftstadt selve leght op een hooge bergh, en behoorde in de tijdt der koningen nu aen die van U, dan aen die van *Jue*. De stam *Cina* schreef haer aen 't gewest van *Minchung* toe. De stam *Hana* noemde haer *Changgan*, *Tanga Haicheu*, en sedert *Taicheu*; welcke naem sy tot aen dese tijdt behouden heeft. Sy vergaderen aen de bygelege zee huyden van hayen, sekere by ons onbekende visch, die sy met groote winst naer Japon voeren, om daer scheeden tot houwers af te maken. Sy brengen die oock deur geheel Sina.

Aen de zuydsijde van de hooftstadt is de bergh *Caicho*, de negentiende in de boecken van *Taoxu*: by *Hoangnieu* is de bergh *Gueiyu*, de tweede in ordening. Alle de steenen, die men daer vindt, soo groot als kleyn, sijn vierkant van gestalte; 't welck groote verwondering in de Sinesen ontsteeckt, die heel waengeloovigh in de bergen sijn. By *Tientai* is de bergh *Cheching*, de seste in de boecken van *Taoxu*. Hy is byna heel root. Hier is oock de bergh *Tientai*, in de berghkunde der Sinesen d'eerste en vermaertste in de boecken van *Taoxu*, en de geluckighste van allen, gelijck sy achten. De bygelegene stadt voert oock de naem van dese bergh. Ick kan swarelijck uytspreken hoe vele en hoe heerlijcke kercken der afgoden, en kloosters daer op sijn. Hier woonen d'Archimandriten, oft hoofden van de secte, die sy d'uytterlijcke noemen, namelijck de gene, van de welcke de soodanigen, die tot de doling van de verhuysing der sielen van 't een in 't ander lichaem overgegeven sijn, hun wyjing en ordening deur het geheele Rijck ontfangen; gelijck de genen, die alleenlijck d'innerlijcke oft sedige verhuysing toelaten, uyt de bergh *Vutang*, daer af ick hier voor gesproken heb. Men gelooft dat dese bergh wel achtien duysent roeden hoogh is, en acht hondert stadien beslaet. *Bergen.*

By *Ninghai* is een groote bergh, *Tienmuen* geheeten, drie hondert stadien lang. Hier steeckt in de zee een berghachtigh eylandt op, *Yohoan* genoemt, het welck een kostelijcke kring beteeckent, van een heel goede reê voor de schepen dus genoemt. Dit eylandt wordt geheel van bergen, gelijck een ring, omringt, en staet byna voor geen dwarrel-winden bloot, vermidts het maer een kleyne mont tot d'inkomst der schepen heeft. By *Taiping* is de bergh *Fangching*, op de welck de koning van *Jue*, ver-

verwonnen en neêrgevelt sijnde, sedert als een onbeämpt man leefde.

D'elfde hooftstadt

VENCHEU.

DE hooftstadt *Vencheu* leght by de zee, in 't uytterste deel van dit Lantschap; en vermidts sy in een moerassige plaets gelegen, en door haer grootheyt, en pracht der gebouwen vermaert is, soo noemt men haer gemenelijck kleyn *Hangcheu*. Hier is een seer groot getal van zeeschepen, en een groote toevloeying van inwoonders en kooplieden; want daer is een bequame reê voor de schepen in de groote vloet, die tot aen de wallen van de hooftstadt, ja noch verder, het vloeyen en ebben van de zee gevoelt.

Dese hooftstadt heeft vijf steden onder sich, welckers namen sijn, 1 *Vencheu*, 2 *Xuigan*, 3 *Eocing*, 4 *Pingyang*, 5 *Taixun*. Dit geheel gewest is ten meestendeel met bergen beset. Maer aen de zuydsijde, eer men aen de schrickelijcke bergen van *Fokien* koomt, heeft het een seer vruchtbare vlackte, die sich wijdt en breedt verspreydt. Voorts, het gene, 't welck dese hooftstadt lasterlijck maeckt, is een onbeschaemde sonde van 't volck, en een ingewortelde gewoonte van een vuyle en onbetamelijcke ongebondenheydt, ja soo, dat men, alle schaemte weghwerpende, in dese gruwelen openbaerlijck sondight; hoewel de Landtvooghden gepooght hebben dese al te groote ontucht te bedwingen, gelijck oock eertijds by de Romeynen door de wet *Scatinia* gedaen wierdt, soo is die echter altijdt weêr opgeborrelt. Hier ('t welck elders ongewoon is) groeyen kleyne oesters, die men in waterachtige velden saeyt; het welck in deser voegen geschiet. Men breekt eenigen van dese oesters, en strooyt die hier en daer by druppen in 't veldt, als oft het saet was; daer af sedert oesters van aengename smaeck groeyen. Dit gewest behoorde eertijdts aen de koningen van *Jue*; daer na hebben de koningen van U dat ingenomen. *Leangus* heeft het *Junkia*, de stam *Tanga* eerst *Tungkia*, en namaels *Vencheu*, *Sunga Xuigan*, en *Taiminga* weêr *Vencheu* genoemt.

Gesaeyde oesters.

Aen de zuydwest-sijde van de hooftstad, in de vloet, is de bergh *Cúyú*, geheel van het water omringt. Daer boven op is een seer treffelijcke kerck der afgoden, en een klooster.

Bergen.

By *Suigan* is de bergh *Siennien*, de sesen-twintighste in de meergemelde boecken van *Taoxu*.

Yentang is een groote bergh by *Locing*, in de welcke een poel is, niet seer groot, te weten van tien stadien. Men noemt hem *Yentang*, dat is, het badt der gansen; om dat de wilde gansen, naer de verscheyde tijden van 't jaer van landt veranderende, hier stil blijven, als sy overtrecken.

Krijghs-vestingen.

DE voornaemste krijghs-vestingen sijn, 1 *Chinxan*, 2 *Kinxan*, 3 *Tinghai*, 4 *Quo*, 5 *Ninghai*, 6 *Cioki*, 7 *Sinho*, 8 *Xetie*, 9 *Puontun*, 10 *Çumuen*, 11 *Tungchi*, 12 *Haigan*, 13 *Sining*, 14 *Haifung*, 15 *Nan*. De Sinesen hebben die op de kant van de zee gebouwt, voornamelijck tegen d'invallen der Japonners, en om tot bewaring van de zee te dienen. In de zee sijn oock veel eylanden, dicht van landtlieden en visschers bewoont: maer *Cheuxan* overtreft alle desen in grootheyd, en in getal van inwoonders. Het koninckje *Lu*, voor de Tartars vluchtende, weeck derwaerts, met veel anderen, en veel Sinesen quamen by hem gevloden; en dit is, gelijck men schrijft, d'oorsaeck dat het nu soo volgepropt van menschen en inwoonders is, dat men daer twee-en-seventigh vlecken telt, byna alle aen de zee-strandt, daer de vloeden, oft de boesemen van de zee een bequame reê voor de schepen maken. Hier sijn nu verscheyde scheeps-vloten, en de koning is daer veyligh voor de ruytery van de Tartars. In deser voegen is van een eylandt, dat eertijdts onbewoont was, een aenmerckelijck koninckrijck geworden; en de Tartars, vreesende dat men van die kant een inval in het vaste landt sou doen, onderhouden een groote besetting in de geburige stadt *Tinghai*, met een scheepsheyr van Sinesche bootsgesellen, die onder hen staen. De Sinesen schrijven, dat dit eylandt oock eertijdts een machtigh koninckrijck heeft geweest, en *Changque* genoemt wierd; maer dat het alle sijn edelheydt en krachten verloor, toen de Sinesen alle handel met des selfs inwoonders verboden: in voegen dat het geheele

eylandt ſich van ſelf aen de Sineſen overgaf, het welck echter toen van byna niemandt, als van eenige boeren en viſſchers bewoont wierdt. Het wordt echter dickwijls van de Sineſen waengeloovelijck beſocht, die, uyt oorſaeck van de godsdienſt, veeltijdts derwaerts trecken: want daer was een kerck, en veel Prieſters, die daer woonden; dewijl hen docht dat deſe plaets ick weet niet met welcke Goddelijcke kracht en hooger deught begaeft was.

HET

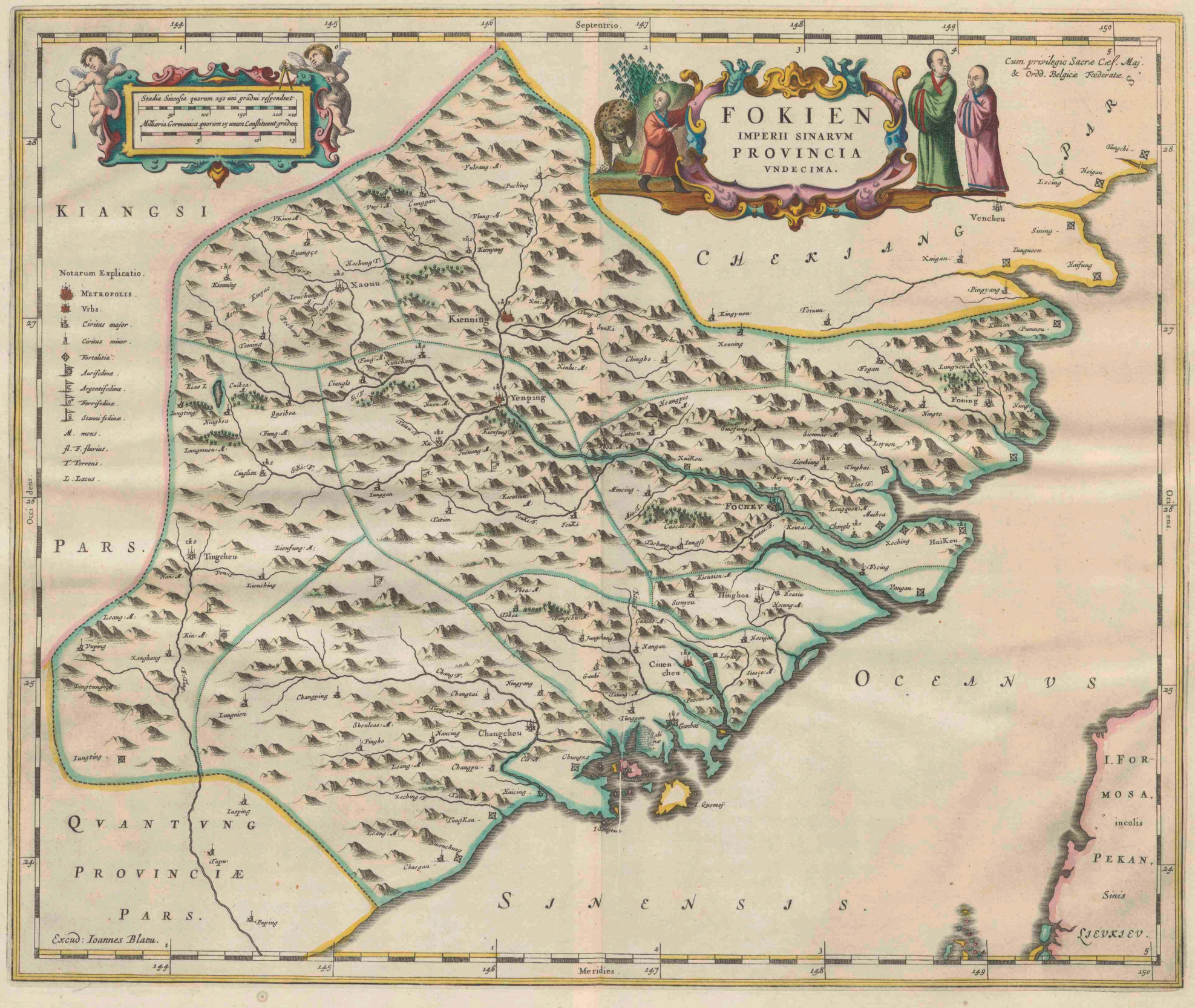
FOKIEN
IMPERII SINARVM
PROVINCIA
VNDECIMA.
Cum privilegio Sacræ Cæs. Maj. & Ordd. Belgicæ Fœderatæ.
Stadia Sinensia quorum 250 uni gradui respondent.
Milliaria Germanica quorum 15 unum Constituunt gradum.
Notarum Explicatio.
METROPOLIS.
Vrbs.
Civitas major.
Civitas minor.
Fortalitia.
Aurifodinæ.
Argentifodinæ.
Ferrifodinæ.
Stanni fodinæ.
M. mons.
Fl. F. fluvius.
T. Torrens.
L. Lacus.
Septentrio.
Meridies.
Occidens.
Oriens.
KIANGSI
PARS.
CHEKIANG
QVANTVNG
PROVINCIÆ
PARS.
OCEANVS
SINENSIS.
I. FORMOSA, incolis PEKAN, Sinis LIEVKIEV.
Kienning
Xaoui
Yenping
Tingcheu
Changcheu
Ciuencheu
Hinghoa
FOCHEV
HaiKeu
Foning
Vencheu
Xnigan
Kingyuen
Toisun
Xeuning
Pingyang
Sining
Lungnoen
Haifung
Tingchi
Hoigan
Loeing
Fogan
Ningte
Loeyuen
Xuikeu
Lienking
Tinghai
Mincing
Longquan
Mathoa
Changlo
Xeching
Focing
Vungan
Kieusien
Sienyeu
Measiu
Hoeung
Nangan
Ngeigin
Leyang
Siaoco
Puoeui
Ganhai
Tunggan
Ganki
Ningyang
Changtai
Nancing
Changgu
Huicing
Chungxe
Chungking
Pinghe
Sheuleao
Changping
Lungnien
Tungkan
Chaegan
Tungchiu
I. Quemoi
Xanghang
Tingtung
Lungting
Tiaoping
Tapu
Puping
Leang
Xin
Kiu
Yenping
Tienfung
Tienching
Kienyang
Kienchang
Kienfung
Kienstien
Tienkiu
Tienlin
Cunggan
Vlung
Puching
Yuleang
Vuy
Vkiun
Quangce
Kochung
Kiao
Cuibya
Ngeiboa
Ngeiho
Lungmuen
Cingliu
Ciangle
Tiaoing
Tiaoyang
Lungchang
Xuen
Tueiang
Xu
Tiang
Tungkan
Tungchu
Jungchung
Chung
Chungtai
Tempao
Nancing
Changgu
Huicing
Xeching
Tungkan
Chaegan
Tungchiu
Ganhai
Ciuen
Tungchu
Jungchung
Gank
Tulang
Tunggan
Sali
Ganhai
Chungxe
Chungking
Pinghe
Sheuleao
Changping
Lungnien
Tungkan
Chaegan
Tungchiu
Tiaoping
Tiaoyang
Tapu
Puping
Leang
Xin
Kiu
Yenping
Tienfung
Tienching
Tingcheu
Kienyang
Kienchang
Kienfung
Kienstien
Tienkiu
Tienlin
Cunggan
Vlung
Puching
Yuleang
Vuy
Vkiun
Quangce
Kochung
Kiao
Cuibya
Ngeiboa
Ngeiho
Lungmuen
Cingliu
Ciangle
Tiaoing

HET ELFDE LANDTSCHAP

F O K I E N.

DIt Landſchap leght dicht aen de zee, in een plaets, die bequaem is tot de ſcheepvaert en tot de koopmanſchap. Het heeft overal overvloet van bergen, maer die deurgaens door de boomen en boſſchen aengenaem ſijn, voornamelijck by de ſteyle en bosachtige plaetſen en heuvelen, die niet bequaem om te bouwen ſijn, daer uyt ſy vele en goede materialen krijgen, die dienſtigh ſijn om ſchepen, en andere gebouwen te maken. Daer ſijn byna overal water-wellen en ſpringbronnen, die met kleyne moeyte afgeleydt worden, om d'ackers, die ten meeſtendeel met rijs beſaeyt, en ſeer vruchtbaer ſijn, te beſproeyen. Ter plaets, daer de natuur bequame vlackten geweygert heeft, hebben de menſchen die door hun vlijdt en naerſtigheydt gemaeckt. Men vindt overal bergen, die met recht voor groene toonneelen aengeſien konnen worden, daer men met trappen, als een wenteltrap gemaeckt, opklimt, door de welcken men van d'een aen d'ander vlackte kan komen. Want dewijl de rijs niet, dan in het water, wil waſſen, ſoo moet ſy oock heel vlacke velden hebben; 't welck aengenaem en vreemt om te ſien is: ja ſy leyden oock dickwijls het water, dat tot beſproeying noodigh is, door middel van buyſen van d'een naer d'ander bergh. Sy gebruycken tot deſe buyſen groot en dick riet, dat op de bergen waſt. Dusdanige landtbouwing is byna deur geheel Sina in 't gebruyck, maer nergens ſoo gemeen, als in dit Landtſchap, om de menighte der bergen.

Naerſtigheydt der Sineſen in 't bouwen der bergen.

Koophandel der Fokienſers.

't Gene, 't welck de rijckdommen van dit Landtſchap, en d'overvloet der dingen daer in vermeerdert, is de groote koophandel, en de naerſtigheydt en ſchranderheydt der kooplieden. Want men vindt nauwelijcks eenige Sineſen, (behalven de genen van dit Landtſchap) die ſich op zee begeven, oft, tegen de wetten van 't Rijck, naer d'uytheemſche volcken ter koophandel trecken; in voegen dat ſy vele en koſtelijcke waren uyt het Rijck van Sina voeren, en tegen vreemde waren verwiſſelen, die ſy meê brengen. De goederen, daer ſy meê handelen, ſijn muskus, geſteenten, quickſilver, lakenen van ſijde, hennip, en katoen, en andere koſtelijcker waren; daer by yſer, van 't welck ſy veel aderen hebben, ſtael, en veel gereedtſchappen, konſtelijck daer af gemaeckt en gegoten. Uyt dit Landtſchap ſijn ten meeſtendeel deſe opkoopers, die naer Japon, Formoſa, de Philippinen, de Celeben, Java, Camboye, Syon, en naer diergelijke plaetſen en eylanden van d'Aſiatiſche en Indiaenſche zee trecken, en, groote winſt gedaen hebbende, weêr naer hun vaderlandt keeren, en met ſilver, nagelen, kaneel, peper, ſandalhoudt, amber, korael, en met diergelijcke waren beladen ſijn. Want al 't gene, 't welck de vreemden byna tot noch toe van de Sineſen hebben verkregen, is uyt dit Landtſchap gekomen, ſoo men ſlechs het gene uytſondert, het welck de Portugeſen van *Macao* uyt *Quangtung* hebben gehadt, en 't welck de Sineſen uyt Sina derwaerts hebben gebracht.

Overvloet van ſchepen.

Hoe groot een menighte van groote ſchepen, die ſy *Changpan* en *Pancung* noemen, hier is, kan men hier uyt verſtaen, dat dit Landtſchap, toen de Keyſer voornam tegen de Japonners t'oorlogen, aenboodt een brugh van ſchepen, aen malkander gebonden, uyt dit Landtſchap tot aen 't eylandt Japon te maken; en ſy ſouden ſonder twijffel ſchepen genoegh daer toe vinden, ſoo deſe groote en ongeſtuymige hooftſtoffe, ick meen de zee, dit wilde lijden.

Van waer M. Paulus weêr gekeert is.

Uyt dit Landtſchap, door de gedurige ſcheepvaert deur geheel Indien overlang vermaert, is M. Paulus Venetus naer Indien getrocken, en weêr naer huys gekeert: want dit is 't land, 't welck hy *Fugui* noemt, volgens een naem, die van d'eerſte hooftſtadt *Focheu* voort-koomt. Ja my dunckt waerſchijnelijck te ſijn, dat hy door de ſcheepslieden van dit Landtſchap, die hem voerden, kennis van d'eylanden der ooſtzee gekregen heeft. Want ick bevindt ſekerlijck uyt de hiſtorien der Sineſen, en uyt

Scheepsreyſen der Sineſen.

veel

veel andere blijcken, dat die van Sina alle dese gewesten besocht, en dese zeen deurgeseylt hebben; gelijck oock aen d'Indianen wel bekent is: ja, men vindt geen duyster bewijs van dat sy in de zeeboesem van Persien, en in de Roode zee, die sy de zee *Erythræa* noemen, geweest hebben: doch ick handel elders breeder hier af. Maer men gelooft dat sy dese reysen nagelaten hebben, uyt vrees voor de Portugesen, na dat die een groot deel van Indien geluckelijck verovert hadden.

Aerdt en seden van het volck.

Het volck van dit Landtschap is geheel tot sijn schandelijcke begeerlijckheden en wellusten overgegeven, en door de sonde van de beyde ontuchtigheden verfoejelijck, en echter schrander en listigh. Sy gebruycken niet alle een selve tael, die naer de verscheyde hooftsteden verscheyden is; ja soodanigh, dat d'een d'ander swarelijck kan verstaen. De geleerde spraeck der geletterden, aen alle andere gemeen, is hier min dan ergens anders bekent, en in 't gebruyk. Sy sijn echter ten meestendeel schrander van vernuft, doen groote naerstigheydt in de kennis en wetenschap der geleertheydt; en veel van hen worden oock in yder besonder onderscheck vermaerde Doctoren. Dit Landtschap levert oock veel zee-roovers uyt; en sy worden in 't gemeen voor wreeder, dan d'andere Sinesen, gehouden, en behouden iets van hun oude onbesuystheydt; vermidts sy oock de leste de beschaeftheydt der wetten en seden van Sina aengenomen hebben. 't Koninckrijck *Min*, oft eer verscheyde heerlijckheden, over de welcken de heeren van *Min* geboden, wierden eertijdts onder dit gewest getelt. Maer dewijl dit volck een tael en uytspraek der letteren, die van d'anderen verscheyden is, heeft, soo is 't geensins wonder dat men by de Schrijvers der Sinesche saken (ick meen de gene, die uyt het verhael der inwoonders van dit Landtschap hun brieven geschreven hebben) soo veel namen en woorden vindt, die niet onder Sina behooren, ja die grove dolingen veroorsaken, welcke voornamelijck spruyten uyt d'onkunde van dit volck, en uyt de valsche oft onervaren vertellingen.

Voortbreyding van het Christendom.

De Christelijcke Godsdienst heeft in dit Landtschap geen kleyne aenwas gekregen: want hoewel d'inwoonders die in d'eerste byeenkomsten swarelijck konnen aennemen, soo geven sy echter, van krachtige redenen en blijcken overtuyght, lichtelijck de wapenen over, en sijn soo veel te bestandiger en godtvruchtiger, als sy traegh in 't aennemen waren. En hier uyt spruyt dat 'er nauwelijcks een hooftstadt, oft stadt in dit geheele Landtschap is, in de welcke de Jesuyten geen kerck, aen de ware Godt gewijdt, en heerlijck verçiert, hebben. De monicken der ordening van S. Dominicus hebben oock in dit Landtschap een kerck, in 't vleck *Tingteu*, 't welck aen het landt van de stadt *Foning* behoort; en dit is oock d'eenige plaets, die tot noch toe deur geheel Sina tot onse hulp gekomen is. Godt geef dat 'er veel dusdanige hulp-benden aen 't Sinesche Rijck komen, en in veel duysentmael duysent toenemen; 't welck de wensch van alle, soo van d'onsen, als van de Sinesen is, die Christus kennen.

Grensen van het Landtschap.

Dit Landtschap is een der minsten van 't heele Rijck, en heeft tot grensen naer het oosten, zuydoosten en zuyden d'Indiaensche zee, en wordt naer de zuydwest-sijde van *Quantung* besloten. Aen de west- en noordoost-sijde reyckt het aen de grensen van *Kiangsi*; en 't overige wordt van het Landtschap *Chekiang* besloten. Het heeft acht hooftsteden, en acht-en-veertigh steden, behalven noch veel krijghs-vestingen, tot bescherming van de zee, en bewarenis der haven gebouwt. Het boeck, 't welck

Getal der menschen.

het getal van 't geheele Sinesche volck in sich begrijpt, seght dat 'er in dit Landtschap sijn vijf hondert duysent negen duysent en twee hondert gesinnen, en achtien hondert duysent twee duysent ses hondert seven-en-seventigh mannen. De schatting van de

Schatting.

rijs bestaet in acht hondert drie-en-tachtigh duysent hondert en vijftien sacken. Het betaelt hondert vier en-tnegentigh ponden fijn lijnwaet, en ses hondert rollen gewerckte sijde. Maer de grootste schatting bestaet in de schepen, die naer de grootheydt en lasten moeten betalen. Anders is 'er geen tol in dit Landtschap.

Dese Provincie heeft ten meestendeel een heete lucht, die echter suyver en gesont is. Sy wordt van vele en groote vloeden besproeyt; en de strant is door verscheyde zee-boesems afgebroken. Hier is een groote overvloet van visch, en van d'andere dingen, die de zee voortbrengt, voornamelijck aen de strant, en oock deur het heele Landtschap, vermidts het aen de zee leght. Het deelt sijn gedrooghde, gesoute, en oock veel varsche visch met groote winst aen de middellanden meê; en men

seght

ſeght dat 'er mijnen van gout en ſilver ſijn: maer men heeft tot noch toe geen andere, dan die van tin en yſer, geopent, vermidts de begeerlijckheydt der menſchen, met yſere wetten gebreydelt, tot noch toe hier niet aen d'anderen gekomen is.

D'eerſte oft Opper-hooftſtadt F O C H E V.

Edelheyt. DEſe eerſte hooftſtadt *Focheu* is ſeer vermaert, en overtreft byna d'andere hooftſteden van dit Landtſchap, voornamelijck in pracht der gemeene gebouwen, koophandel, en menighte der kooplieden, gelijck oock in geleertheydt en gelegenheydt: ſy heeft een vruchtbare gront, viſchrijcke zee, en bevarelijcke vloeden. Ja de groote ſchepen van Sina ſelve hebben een ope en breede wegh uyt de zee tot aen de zuyderlijcke wallen, daer de voorſtadt *Nantai* is, en een ſeer koſtelijcke brugh over de zeeboeſem. Deſe brugh is hondert en vijftigh roeden lang, en anderhalve roede breet, geheel van witte ſteen gebouwt, en van meer dan hondert hooge bogen ondersteunt. Sy is van weêrſijden met leuningen en wandelryen verſorght en verciert, daer, op een behorelijcke tuſſchenwijdte, oock leeuwen, heel treffelijck geſneden, en op ſteene voeten geſet, ſtaen. Toen ick dickwijls over deſe brugh gegaen hadt, geloofde ick dat ick nooyt te voren beter geſien hadt, oft immer ſien ſou, ſchoon ick eertijdts vele voorname bruggen van Europa hadt beſichtight. Maer die van *Sivencheu* dwong my van gevoelen en meening te veranderen, gelijck ick terſtont ſal ſeggen. De Sineſen ſchrijven dat 'er by de ſtadt *Focing* een brugh is, hondert en tachtigh roeden lang, die met deſe te *Nantai* gelijck is. Ick ga veel andere bruggen, buyten en binnen de wallen gelegen, met ſtilſwijgen voorby, om dat ſy ten meeſtendeel met deſe gelijck, dat is, alle ſeer treffelijck ſijn. Deſe hooftſtadt heeft ſeer veel kercken, aen Helden en afgoden gewijdt; maer de gene, die aen de zuydſijde van de brugh te *Nantai* is, overtreft alle d'andere in pracht en grootheydt.

Treffelijcke brugh.

Men gelooft dat dit geweſt eerſt van de Sineſen onder de ſtam *Cheva* bekent geworden is: want daer wordt niet eer in de Sineſche boecken gewach af gemaeckt, onder de naem van *Min*. Het ſtont echter niet onder de Keyſer, maer onder de heeren van *Min*. D'eerſte, die dat onder bracht, was de ſtichter van de ſtam *Cina*. Maer d'inwoonders ſchudden wel haeſt het jock af, en bleven vry tot dat *Hiaoúús*, de ſtrijdbaerſte en geluckighſte Keyſer van de ſtam *Hana*, dat geheel, met alle de zuyderlijcke Lantſchappen, voor eeuwigh onder 't Sineſche Rijck bracht, en daer het koninkje *Vúchúng* ſtelde, die in deſe hooftſtadt ſijn koninglijcke ſetel veſtte. De koning *Cyn* noemde de hooftſtad *Cyngan*, *Suius Mincheu*, de ſtam *Tanga Kiencheú*, daerna *Focheu*, welcke naem ſedert de ſtam *Taiminga* behouden heeft. Deſe hooftſtadt gebiedt over acht ſteden, 1 *Focheu*, 2 *Cutien*, 3 *Mincing*, 4 *Changlo*, 5 *Lienkiang*, 6 *Loyuen*, 7 *Jungfo*, 8 *Focing*.

Oude namen, en des ſelfs oudtheyt.

In 't Landt van deſe hooftſtadt wordt een groote menighte van ſeer witte ſuycker gemaeckt, en dit is d'eerſte hooftſtadt uyt d'ooſterlijcke Landtſchappen, daer die gemaeckt wordt; daer uyt, naer mijn oordeel, klaerelijck blijckt dat deſe ſtadt M. Paulus Venetus *Fugui* is; en ſchoon ſy niet deſe groote vloet heeft, die haer in 't midden deurſnijdt, ſoo heeft ſy echter een, die tot aen de wallen reyckt, en voor binnen de ſtadt geacht magh worden, om dat 'er aen des ſelfs oever een groote voorſtadt is.

De vrucht Lichi.

In de zuyderlijcke deelen van dit Landtſchap, en voornamelijck in 't geweſt van deſe hooftſtadt, is een groote overvloet van deſe vrucht, die van hen *Lichi*, en van de Portugeſen uyt *Machao Lichias* genoemt wordt. Hy waſt op groote en hooge boomen, die van bladen de lauwer gelijcken. Uyt het uytterſte der tacken ſpruyten troſſen, in de welcke, gelijck in druyven, de vrucht is, maer dunder, en die aen lange ſtaertjes hangt. De vrucht vertoont geheel de gedaente van een kleyn hart, en is ſoo groot, als een groote neut, en heeft eenige gelijckheydt met een kleyne pijn-appel. Hy is ruygh, maer niet dick van ſchors, en niet dicker dan een vel: in voegen dat men die lichtelijck met de handt afbreecken kan. Van binnen is een ſapige neut, wit van verwe, ſeer ſoet van ſmaeck, en van reuck gelijck een roos. Deſe vrucht, rijp geworden, is purper van verwe; en de boomen ſelven ſchijnen rondtom als met purpere harten verciert, en door hun aengename aenſchouwing d'ogen der byſtaenders aen te lachen. Van binnen in de pit is een ſteen, die, hoe hy kleynder is, hoe de vrucht beter en voortreffelijcker is. Ick heb dickwijls by mijn ſelf overdacht, dat men met recht deſe

vrucht de koning der vruchten moght noemen, die, als oft hy gelijckelijck tot eten, en tot geneught der aenschouwers gewassen was, soo vermaeckt, dat men nimmer aen des selfs gesicht versaedt wordt. Sijn neut heeft my dickwijls gelijck bancket van gewronge roos-suycker gesmaeckt; en hy smelt oock byna op een selve wijse in de mondt.

Een andere vrucht Lungyen.

Daer is noch een ander ronde vrucht, van schors de voorgaende niet ongelijck; sy noemen hem *Lungyen*, dat is, Draecksoogh. Hy is niet soo groot, als de voorgaende, maer een weynigh kleynder en ronder, byna gelijck onse groote karssen, doch echter een weynigh harder van schors, als de *Lichi*, en wat meer met schillen bedeckt. De Sinesen droogen dese beyde vruchten; en men verkoopt die oock gedrooght deur geheel Sina, en dit voor een leckerny. Hy kan echter niet met de varsche geleecken worden, dewijl de soetste vocht daer byna geheel uytgedrooght is. Men parst oock vocht uyt de *Lichia*, die van de Sinesen wijn genoemt wordt, wel soet, maer heel selden gevonden.

De vrucht Muiginli.

In dit landt is noch een vrucht, van de Sinesen *Muiginli* genoemt, dat is, pruymen van de schoone vrouw. Sy sijn schoon en groot, en overtreffen in grootheydt en voortreffelijckheydt de pruymen van damast: sy sijn meer passer-rondt, dan langwerpigh rondt.

De Jesuyten hebben in dese selve hooftstadt een verblijf oft wooning, een kerck, en een groot getal van Christenen. Maer op dat ick in dese beschrijving niet overal gedwongen sou sijn onse kercken aen te tekenen, dewijl ick kort poogh te sijn, soo heb ick bevordert dat men de naem JESU's op de steden en plaetsen, daer onse kercken sijn, geschreven heeft, die in deser voegen lichtelijck voor d'oogen van de nieusgierige leser oft aenschouwer sal verschijnen.

Bergen.

Aen de zuydsijde van de hooftstadt is de heuvel *Keutai*, aen de welcke dese brugh eyndight, daer af ick boven gesproken heb. Hier op is een heerlijcke kerck der afgoden, *Nantai* genoemt.

De seer hooge en groote bergh *Siúe Fung* neemt sijn begin aen de noordsijde van de hooftstadt, en loopt van daer voort tot aen 't landt der steden *Cutien*, *Mincing* en *Loyuen*.

De bergh *Fang* is aen de zuydsijde van de hooftstadt, in de welck een dal van veertigh stadien is, en die overal op de heuvels oranje-appels, citroenen en lamoenen voortbrengt.

By de stadt *Cutien* is de bergh *Uhoa*, oft der vijf bloemen, dus genoemt naer de vijf hooghste en gelijcke toppen, van de welcke yder, gelijck sy schrijven, duysent roeden hoogh is.

By *Jungfu* is de vermaerde en seer hooge bergh *Caocai*, de sevende in de boecken van *Taoxu*, vermakelijck door sijn oude bosschen, en door sijn kloosters der afgoden vermaert.

Vloeden.

De vloet *Min* vloeyt aen de zuydoostsijde van de hooftstadt: hy heeft sijn oorsprong in de grensen van 't Lantschap *Chekiang* by de stadt *Lungciuen*, van daer hy voorby *Puching* vloeyt, daer na voorby de hooftstadt *Kienning*, en *Jenping* en 't vleck *Xuikeu*; en na dat hy door d'aenwas van water grooter geworden is, koomt hy in 't lant van d'eerste hooftstad, en valt daer na in de zee. Hy rolt van *Puching* tot aen het vleck *Xuikeu* met groot gedruys en gewelt deur dalen en klippen, en wordt daer na stil en vreedsaem. Hy sy dan soo geweldigh, als hy is, hy wordt echter door de Sinesen, volgens hun gewoone naerstigheydt, bevaren, en dit door een vreemde konst van kleyne schuytjes, die geen een roer hebben, gelijck anderen, maer twee, die lang uytsteecken, 't een aen de voor- en 't ander aen d'achtersteven. Met dese roers stieren sy hun schuyten lichtelijck en geswindelijck deur de rotsen en klippen, die hen voorkomen, als oft sy paerden met de toom breydelden. Ick ben tweemael dese wegh in dusdanige schuyten afgekomen, doch niet heel sonder angst, dewijl dickwijls tusschen de klippen soo weynigh ruymte is, dat de schuyt self schijnt swarelijck daer tusschen deur te konnen, vermits de klippen de schuyt van alle sijden schijnen t'omringen; 't welck veroorsaeckt dat men hier dickwijls schipbreuck lijdt. Uyt dese kommerlijcke scheepvaert, en uyt de naerstigheydt der bootsgesellen is, gelijck sy seggen, dit spreeckwoort onder de Sinesen gesproten; dat de bootsgesellen van yser, en de schuyten van papier sijn, om dat dese schuyten van dunne plancken, die nauwelijcks konnen tegenstaen, gemaeckt sijn, ja 't roer self is niet seer vast daer aen, maer alleenlijck met een dunne teen gebonden. Dit veroorsaeckt dat, schoon de schuyt aen de klippen stoot, hy echter niet breeckt, om

om dat hy wijcken kan. Met hoe groot gewelt en macht dese vloeden uytbarsten en afvallen, kan men hier uyt klarelijck verstaen, dat men uyt *Puching* tot aen d'eerste hooftstadt de reys in drie dagen voltrecken kan, en om die op te varen geheele vijftien dagen noodigh sijn.

De tweede hooftstadt

CIVENCHEU.

DE hooftstadt *Civencheu* is groot, en bloeyt door sijn handel en rijckdommen. Sy beslaet een groote ruymte door de glans, heerlijckheydt en schoonheydt van haer gebouwen, kercken en straten, die alle met een dubbelde rijgh van vierkante gebacke steenen heel cierlijck geyloert sijn. Indien men ergens treffelijcke en heerlijcke huysen vindt, soo is 't hier, daer veel prachtige gebouwen heerlijck uytsteecken. Ick ga seer veel zegebogen, die overal staen, met swijgen voorby. Maer de kerck der afgoden *Çaiyuen* verdient, dat men daer aen gedenckt, en sich daer over verwondert, om dat sy in 't midden van twee gebouwen van seven solderingen besloten is, daer af yder hondert ses-en-twintigh roeden hoogh is: want men telt achtien roeden tusschen de twee solderingen. De wandelryen en lijsten van yder soldering steken soo verre uyt, dat men de torens rondtom van buyten omgaen kan, die alle van suyvere marmer-steen gemaeckt sijn. In de toren is in yder vierkant een koper oft marmer beelt van d'afgodt *Fe* opgerecht; alle welcke beelden soo treffelijck en konstelijck gehouwen sijn, dat de Sinesen roemen dat sy niet van een mensch sijn gemaeckt, maer van iemant der gener, die, gelijck sy seggen, nimmer sterven, en die sy onsterffelijck, oft *Xinsien* noemen.

Wonderlijcke kerck.

De hooftstadt selve leght aen de zee, in een aengename plaets, daer, deur een boesem van de zee, seer groote schepen tot aen de wallen, en aen weêrsijden van de stadt konnen komen. Want de hooftstadt leght op een zee-bergh, van weêrsijden met water besloten, behalven aen de noord- en aen de zuydoost-sijde. Aen d'oversijde van het water op de strant sijn eenige vlecken, wel bevolckt, en vol van koopmanschap, voornamelijck in de plaets, die naer 't noordtwesten streckt, *Loyang* genoemt, die by groote steden geleken kan worden, daer dese brugh begint, die gelijcke naem als de plaets draeght; en ick heb reden om te twijffelen of 'er noch soodanigh een brugh, als dese, in de geheele weereldt te vinden is. De Sinesche schrijver spreekt daer af in deser voegen: de brugh *Loyang* leght aen de noordwest-sijde van de hooftstadt, over de vloet *Loyang*. Men noemt haer oock de brugh *Vangan*. Sy is gesticht door de stadtsvooght *Çaijang*, en streckt sich in de langte over drie hondert en sestigh roeden, en in de breedte tot anderhalve roede uyt. Eer dese brugh gemaeckt was, moest men met schuyten daer over varen: maer uyt oorsaeck van 't geweldt der vloeying en ebbing soncken hier jaerlijcks een groote menighte, met de genen, die 'er in waren. *Çaijang*, voor de welstant en behoudenis der menschen, en insonderheydt der sijnen, besorght, begeerde daer een brugh te bouwen: maer vermidts hy overwoogh dat de krachten der menschen geensins tot dit werck genoegh waren, en sagh dat men, uyt oorsaeck van de groote diepte des waters, de grondtvest niet sou konnen leggen, soo badt hy de geest van de zee aen, en versocht dat hy de vloet sou weêrhouden, en (indien men 't gelooven magh) verkreegh sijn bede. Na dat alle de zeen stil waren, en de vloet een-en-twintigh dagen opgehouden hadt, wierdt de grondtvest geleght, en veertigh hondert duysent kroonen aen dit werck besteedt. Daer siet ghy 't gene dat hy 'er af seght. Maer laet ons, de fabelen verlatende, tot de brugh komen, die warelijck in alles verwonderens-waerdigh is. Ick heb haer tot tweemael met verbaestheydt besichtight, en alles sorghvuldighlijck aengemerckt. Sy is heel van swarte gehouwe steen, en heeft geen bogen oft gewelffelen, maer meer dan drie hondert pijlers, van groote steenen gebouwt, die alle de gedaente van een groot schip hebben, en van weêrsijden spits uytloopen, op dat sy te minder gewelt en stoot van 't water souden lijden. Boven aen dese steenen, daer sy van d'een aen d'ander pijler vast gemaeckt sijn, siet men vijf steenen, die in alles malkander gelijcken, en de ruymte, die de brugh breet is, beslaen. Yder steen is achtien van mijn gemeene schreden lang, die ick, dese brugh sachtelijck bewandelende, tot mijn maet gebruyckte, en twee schreden breedt, en oock soo dick, oft diep: in voegen dat 'er veertien hondert van dese groote steene balcken, om soo te spreken, sijn, die in alles mal-

Vermaerde brugh.

malkander gelijcken. Seker, een heel wonderlijck werck, niet alleenlijck hierom, dat dese groote en grove stucken op dese pijlers leggen, maer voornamelijck om dat men soo veel en soo groote balcken, die even groot sijn, ergens heeft konnen vinden en uythouwen. En op dat de gene, die over de brugh gaen, geen gevaer van daer af te vallen souden loopen, soo heeft men aen weêrsijden leuningen met leeuwen, die op hun grondtvesten staen, gemaeckt, en meer diergelijcke vercieringen daer by gevoeght. Voorts staet aen te mercken, dat ick hier niet meer dan een deel van dese brugh beschrijf, namelijck dat, 't welck tusschen het vleck *Logan*, en 't kasteel op de brugh self gebouwt is: want als men dit deel over is, soo volght een ander deel, niet veel kleynder dan 't voorgaende, en voorts in alles gelijck. Wat de kosten aengaet, men sou die misschien in Europa kleyn tot soo groot een werck achten: maer dit staet hier aen te mercken, dat het grootste deel der arbeyders by de Sinesen om niet moeten dienen, als 'er iets, dat gemeen is, gemaeckt wordt. Wat de gene, die betaelt worden, aengaet, het loon daer af is soo weynigh, dat het loon van een werck-man in Europa daer voor tien wercklieden genoegh is.

Uyt dese hooftstadt, en uyt d'andere plaetsen, die daer onder behooren, varen nu en oock eertijdts, veel schepen naer verscheyde gewesten, om hun koophandel te doen. Dit doet my vastelijck gelooven, dat M. Paulus Venetus *Zarte* niet verre van hier heeft geweest; want hy versekert dat het vijf daghreysens van *Focheu*, 't welck hy *Fugui* noemt, gelegen is, en dese stadt leght even soo verre van daer. Ick weet wel dat *Zarte* geen Sinesche naem is; en dieshalven is geloofelijck dat dit een naem is, daer meê de Tartars en uytheemschen hier eenige vermaerde zee-haven aengewesen hebben. De beschrijving van de volgende hooftstadt wijst oock sulcks aen, in de welcke wy veel tekenen sullen vinden, die bewijsen konnen dat dese plaetsen in oude tijden van de Christenen besocht sijn.

Zarte van Paulus Venetus.

Dese hooftstadt gebied over seven steden, 1 *Civencheu*, 2 *Nangan*, 3 *Hoeigan*, 4 *Tehoa*, 5 *Ganki*, 6 *Tunggan*, 7 *Jungchung*. Sy behoorde eertijts onder de heeren van *Min*. *Leangus* noemde dese hooftstadt *Nangan*, de koning *Suius Venling*, en *Sunga Pinghai*. Sy voert de tegenwoordige naem van de stam *Tanga*. Wy sullen van *Ganhai*, een kleyne stadt, en treffelijcke koop-plaets, dese hooftstadt onderworpen, onder de vestingen spreken.

Paocai is een bergh, op welcks top een toren van negen solderingen uytsteeckt, die aen de scheepslieden een baeck-toren, en een seker teeken van dat sy na aen de strant sijn, verstreckt. Men siet hem aen de zuydsijde van de hooftstadt. *Bergh.*

De derde hooftstadt

CHANGCHEU.

CHangcheu, de zuyderlijckste hooftstadt van dit Landtschap, voert haer naem van de groote vloet *Chang*, aen welcks westerlijcke oever sy leght; en sy wordt van de zee, die dus verre vloeyt, bespoelt. Aen de zuydsijde, daer de vloet aen de stadt koomt, is een brugh, die warelijck heerlijck genoemt magh worden, heel van gehouwe steen, en ses-en-dertigh hooge en groote bogen lang, en soo breedt, dat aen weêrsijden huysjes en winckels der verkoopers sijn, daer altijdt marckt wordt gehouden, en daer men al 't gene, dat by de Sinesen voor kostelijck wordt geacht, oft van elders uyt de vreemde koninkrijken gebracht, verkocht word. Want de waren komen gedurighlijck van d'edele koopstad *Hiamuen*, gelijck op sijn plaets geseght sal worden. *Heerlijcke brugh.*

Dese hooftstadt heeft onder sich tien steden, 1 *Changcheú*, 2 *Changpu*, 3 *Lugnien*, 4 *Nancing*, 5 *Changtai*, 6 *Changping*, 7 *Pingho*, 8 *Chaogan*, 9 *Haicing*, 10 *Ningyang*. Ick bevind dat dese hooftstadt eerst onder de stam *Tanga* dese naem heeft gekregen, en dat sy toen eerst met de voorrechten van stadt beschoncken wierdt. Maer de stam *Juena* maeckte haer onlangs daer na tot een hooftstadt, en bouwde oock de stadt *Nancing*; 't welck my vastelijck doet gelooven dat 'er toen al veel schepen op dese plaets quamen, en dat hier omtrent M. Paulus Venetus *Zarte* heeft geweest. Hier komt noch by, dat 'er in dese hooftstadt vele en klare tekenen en speuren der Christenen sijn gevonden, en oock binnen de wallen niet weynigh gesnede steenen, daer op men het teken van 't heyligh kruys siet, en oock van de heylighste Maeght Maria, Gods moeder, met de hemelsche geesten, die ter aerde geknielt sijn, beneffens twee hangende lampjes. Ja in 't paleys van seker stadtsvooght heeft men gevonden een heerlijck marmer kruys, dat van de Christenen, *Geheugh-tekenen van de Christelijcke Godsdienst.*

nen, na dat sy verlof van hem hadden gekregen, van daer is gevoert, en met groote godtvruchtigheyt en toestel in onse kerck, die in dese hooftstadt is, gestelt. Ick heb hier oock, beneffens mijn medegenoten, by seker gelettert man een oudt boeck gesien, seer naerstelijck met Gotsche letteren geschreven, en dit op dun parckement, in plaets van papier. Het grootste deel van de Heylige Schrift was daer in geschreven; en ick deê mijn vlijt om het boeck te krijgen. Maer de heer daer af, schoon een heyden, kon door geen beden, oft door geen beloften van geldt daer toe bewogen worden, en seyde dat men dit boeck, als een kostelijck ding, in sijn geslacht bewaerde, en dat het over lang van sijn voorouders afgekomen was.

Dese groote hooftstadt is rijck van inwoonders, en door de voortreffelijckheydt der gebouwen en gauwe verstanden vermaert. Men vindt hier oock schrandere en machtige kooplieden. Voorts, dit volck is listigh en boos van aerdt, en tot de schandelijckste wellusten overgegeven. In 't gewest van dese en de voorgaende hooftstadt wast een groote menighte van treffelijcke oranje-appelen, in grootheyt en swaerte met de grootsten van Europa gelijck, doch sy overtreffen d'onsen verre in reuck, smaeck en aengenaemheyt. De gedaente en eygenschap van de boom heeft weynigh onderscheyt van d'onse, maer is byna de selve. Doch de vrucht verschilt hier in, dat hy, geëten sijnde, een muskadel-druyf schijnt, vermidts hy geheel van een selve reuck en smaeck is; in voegen dat tot noch toe Italien oft Spanje niets soeter van sulck een vrucht gesien oft gesmaeckt heeft. Voorts, dese vrucht is soodanigh van natuur, dat hy lichtelijck van sijn goude en dicke schil afscheydt, en dat oock de spieren tusschen de velletjes, daer meê hy bekleed en onderscheyden is, in hun deelen met een selve gemack gescheyden worden. De selve vrucht, met de schil tusschen plancken geparst, wordt met suycker ingeleydt, en 't geheel jaer deur bewaert. Sy verquicken en vermaken met dese vruchten niet alleen hun Sinesen, maer oock de uytheemschen.

Treffelijcke oranje-appelen.

Bergen. Naer d'oostsijde van de hooftstadt is een bergh, *Cio* genoemt, op de welcke, gelijck sy schrijven, een steen is, van vijf roeden hoogh, en achtien breedt, die, soo dickwijls als 'er onweer voorhanden is, sich rept en roert.

Daer, doch naerder aen de hooftstadt, en dicht aen dese bergh, is een ander *Kieulang* genoemt, om sijn kristalijne bron gepresen.

De vierde hooftstadt

K I E N N I N G.

AEn d'oosterlijcke oever van de vloet *Min* is de hooftstadt *Kienning*, die in blijcken van edeldom wel voor d'eerste hooftstadt wijckt, maer niet in grootheydt; want haer landt is groot en ruym, en daer sijn seven steden in, 1 *Kienning*, 2 *Kienyang*, 3 *Çunggan*, 4 *Puching*, 5 *Chingho*, 6 *Sungki*, 7 *Xeuning*. Sy behoorde eertijdts oock aen de Heeren van *Min*. De stam *Tanga* heeft haer *Kiencheu* geheeten; en *Sunga* heeft haer de tegenwoordige naem gegeven. Ick heb hier voor al aengewesen, soo uyt de naem als uyt de plaets, dat dese stadt M. Paulus Venetus *Quelinfu* is. Sy heeft in dese leste Tartarische oorlogen veel schade geleden: want vermidts sy van hen afgevallen was, wierdt sy van nieus belegert, en na een lang belegh gewonnen, en geheel aen 't vuur ten roof gegeven; en alle de genen, die men daer in vondt, wierden met het swaert verdelght. Dese brant verslond de kerck der Jesuyten, en daer bleef niets overigh, als de heerlijcke brugh over de snelle vloet *Min*. Dese brugh was met dack gedeckt, en aen beyde de sijden huysen en winckels gestelt. De pijlers sijn alle seer hoogh, en van gehouwe steen, en 't overige van houdt. Men ging langs dese brugh naer een seer prachtige kerck, aen d'andere sijde van de vloet gebouwt. Dese brugh is van nieuws in haer oude glans herstelt; en hoewel men begonnen heeft veel gebouwen wederom op te rechten, soo verschillen sy echter veel van hun oude heerlijckheydt en voortreffelijckheydt, hoewel de verbrande steden van Sina veel lichter weêr opgebout worden, dan die van Europa, vermidts die van Sina ten meestendeel in houte huysen bestaen. Daer is noch een andere heerlijcke brugh by *Kienyang*, *Choking* genoemt, soo lang, dat sy aen weêrsijden drie-en-seventigh winckels begrijpt; dese is oock heel met een dack bedeckt.

Namen der steden.

Kienning verwoest.

Voorts, *Kienning* is niet een van de minste koopsteden; want alle de waren, die langs de vloet op en af gevoert worden,

trecken hier deur, en als sy aen de stadt *P'ucing* gekomen sijn, worden sy geloft, en van arbeyders tot aen een vleck *Pinghu* genoemt, onder de stadt *Kiangxan* behoorende, gedragen, en dit over hooge bergen, en diepe dalen, een wegh van drie daghreysen verre. Andere waren worden op een selve wijse van *Pinghu* tot aen *Puching* gebracht. Dese geheele wegh is soo veel, als voor de menschen mogelijck was, geëffent, en met vierkante steen beleydt. Men vindt hier overal vlecken en dorpen, om de reysigers te herbergen. De waren, te voren gewogen, worden aen de waerden in bewaring gegeven, die, hun recht daer af ontfangen hebbende, hen door arbeyders elders doen dragen, daer de koopman hen sonder eenigh ongemack, en getrouwelijck ontfangt; en indien men iets miste, soo moet de waert sulks betalen. Onse inwoonders van Europa souden nauwelijcks gelooven, soo ick seyde, dat hier altijdt wel tien duysent arbeyders vaerdigh stonden, om de last t'aenvaerden, die sy gratighlijck opnemen, en in deser voegen hun kost winnen met gedurighlijck heen en weêr over dese hooge bergen te gaen en te keeren. De Sinesen sijn seer ervaren in lasten te dragen; en dese grove menschen souden aen onse practisijns groote moeyte berockenen, om d'oorsaeck en redenen daer af te vinden, soo sy hen oock grof geschut, en diergelijcke lasten van weêrsijden aen sulck gereedtschap sagen hangen, dat sy oock lichtelijck deur d'engten der bergen konnen voeren: en hoewel sommige voorgaen en andere volgen, en veel schreden van hun last af sijn, soo konnen sy echter de last met hun draegh-boomen en touwen soo gelijck deelen, dat sy alle de last gelijckelijck dragen, schoon d'een wat verder, en d'ander wat nader by is: en in deser voegen siet men de Sinesen oock groote marmer-steenen, en heele boomen lichtelijck op hun schouders dragen.

Gauwe Sinesche arbeyders.

De stadt *P'úching* heeft een tol-plaets, uyt oorsaeck van de deurtocht der waren, daer echter seer weynigh tol betaelt wordt, te weten tot vermaking der wegen, en om de brugh t'onderhouden. Dese brugh, die uyt veel schepen bestaet, de welcke aen malkander gebonden sijn, leght aen d'oostsijde van de stadt *P'úching*. Men vindt in dit gewest twee heerlijcke kercken aen Helden gewijdt, d'een van *Chúvencungus*, die de Philosophy van *Cungfutius* soo geleerdelijck verklaert heeft, dat hy warelijck voor een treffelijck leeraer gehouden word, en dat sy alle, volgens des Keysers bevel, gedwongen sijn des selfs uytlegging te gebruycken.

Naer 't noordoosten is de seer hooge bergh *Xin*, daer men boven alle bergen de son uyt de zee kan sien rijsen. *Bergen.*

By *Kienyang* is de bergh *Ulung*, die van vijf heuvels, en een in 't midden, besloten is. Dese eene heuvel wordt in de Sinesche tael paerel, en de vijf worden draken genoemt.

Hier is oock de bergh *Ciaoyuen*, de dertiende in de boecken van *Taoxu*. Maer de bergh *Vuy*, by de stadt *Çúng gan* overtreft hen alle in naem en grootheydt. Op dese sijn vele kercken der afgoden, kloosters der priesters, en kluysenaers, en onder desen oock niet weynigh oversten, die met geschore hoofden d'afgoden dienen, en alle weereldtsche rijckdommen en waerdigheden verachten. Maer onder dese slaven des duyvels heeft Godt oock sijn dienaers verkosen, van welcke saeck d'uytgang seer wonderlijck is. Onder dese priesters was als seker opper-hooft, en overste van twee kercken, *Chang* genoemt. Dese, alreê hoogh van jaren sijnde, veranderde sijn twee kercken in godt-gewijde plaetsen, en brack alle d'afgoden door sijn eyge handen met de bijl aen stucken. Hy stelde in der selver plaets in d'eene kerck het beeldt van Christus, onse Heer en Zalighmaker, en in d'ander dat van de heylighste Maeght, Godts moeder. Dese, noch een jongeling sijnde, woonde by seker ander overste van de kerck, by de welcke hy naerstighlijck diende, om alle de gewijde geheymenissen van die aenhang te begrijpen. Maer terwijl de kerck-overste, van jaren gedruckt, en van sieckte overvallen, allengs de doodt naederde, vraeghde dese leerling hem, oft hy dese wet, die hy tot noch toe geleert hadt, machtigh en bequaem achtte om de saligheyt te verkrijgen, oft niet: daer d'oude man op antwoorde; neen, mijn soon, maer wy weten geen beter. Doch heb goede moed: na verloop van veertigh jaren sal 'er iemandt sijn, die u de ware wegh ter saligheydt toonen sal. Hy, dit geseght hebbende, storf. Maer *Chang*, niet vernoeght met de leste woorden van sijn meester, als een sekere godspraeck, wel t'onthouden, schreef die oock sorghvuldighlijck op. Eenige weynige jaren daerna wierdt de stadtsvooght van *Puching*, met alle sijn gesin, in de Christelijcke Godsdienst ontfangen, *Wonderlijcke voorsegging.*

fangen, en ontbood dickwijls de E. Simon van Cunha uyt de ſtadt *Kiening* tot ſich, om alle de geheymeniſſen van onſe Godts-dienſt uyt Chriſtus wetten te leeren, en de Sacramenten van hem t'ontfangen. Deſe ſtadtsvooght voerde eens, na dat de gewijde dienſt gedaen was, deſe vader naer de vermaerde bergh *Vuy*, om die te beſichtigen. De prieſters, onder de welck *Chang* d'eerſte was, liepen hen te gemoet, om hun ſtadtsvooght t'ontfangen. En vermidts 'er in 't ſpreken dickwijls gewach van de Chriſtelijcke wet gemaeckt wierd, ſuchte *Chang* heel verbaeſdelijck, en ſprack daer na in deſer voegen tot de ſtadtsvooght: *Dit is warelijck deſe wet, en dit de man*, (met de vinger op de vader wijſende) *die my de ware wegh ter ſaligheyt ſou toonen, gelijck mijn meeſter my overlang voorſeght heeft.* Men beſagh toen het boeck, dat tot geheugenis geſchreven was, en 't jaer, daer in ſulcks geſchiedde, en men bevondt dat dit het veertighſte ſedert ſijns meeſters overlijden was: in voegen dat hy, ſonder langer te wachten, alle afgoden afwierp, hen met de voeten vertradt, en vol gramſchap en heftigheydt hen verweet dat ſy hem ſoo lang hadden bedrogen. Men vindt in deſe ſelve plaetſen noch veel Chriſtenen, en veel kluyſenaers, die een godtvruchtigh en gemeen leven onder malkander voeren: en indien deſe leſte oorlogen ſulcks niet verhindert hadden, men ſou hier treffelijcke verkondigers van Gods woort hebben ſien voortkomen; doch wy twijffelen niet oft dit ſal noch op ſijn tijdt geſchieden, en dat ſulcks een rijcke oogſt veroorſaken ſal.

Yú Leang is een bergh by *P'uching*, die een der tien grootſten van 't uytterſte Aſia is. Van de vloeden valt niets beſonder te ſeggen, als de namen, die men in de kaert ſal vinden.

De vijfde hooftſtadt

J E N P I N G.

DEſe hooftſtadt klimt allengs op van d'oever des vloets *Min* deur bergen en heuvels: in voegen dat ſy aen alle de gene, die voorby varen, een aengenaem geſicht verleent, en cierlijck in d'oogen ſchijnt. Aen d'ooſt-poort loopen twee vloeden te ſamen, namelijck *Min* en *Si*, die daer een poel maken, daer ſy om deſe oorſaeck de ſchepen uyt byna 't heele Lantſchap ontfangt. De ſtadt is niet ſeer groot, maer echter niet min cierlijck en aengenaem. Haer wallen ſtrecken ſich oock uyt tot over de hooghſte bergen, die van buyten byna ontoeganckelijck ſijn; en dieshalven is de ſtadt ſeer ſterck, en, om ſoo te ſpreken, de ſleutel van 't geheele Lantſchap. Sy heeft oock dit boven d'anderen beſonder, dat d'inwoonders daer in 't gemeen de tael der geletterden ſpreken; vermidts men uyt *Nanking* een voortplanting naer deſe ſtadt gebracht heeft. Ghy ſult dit oock nauwelijcks ergens vinden, dat men 't water deur grachten uyt de bergen byna in yder huys gebracht heeft. Men vindt hier drie voorname kercken, en twee bruggen, over yder vloet een, die uyt ſchepen, aen malkander gebonden, beſtaen.

De koning *Cynus* heeft haer d'eerſte *Jenping* genoemt, de ſtam *Tanga Kiencheú*, *Sunga Nankien*, en *Taiminga* weêr *Jenping*. Deſe hooftſtadt gebiedt over ſeven ſteden, 1 *Jenping*, 2 *Cianglo*, 3 *Xa*, 4 *Yeuki*, 5 *Xunchang*, 6 *Junggan*, 7 *Tatien*. Men ſeght gemenelijck van de ſtadt *Xa*, dat ſy van ſilver is, om dat ſy in vruchtbaerheydt van grondt, en in overvloet van gewas voor geen ander wijckt. Sy lagh eertijdts aen d'andere oever; maer de Keyſer beval dat men haer verwoeſten, en geheel onbewoont ſou laten, en d'inwoonders aen d'andere oever voeren, om dat ick weet niet wat ſoon ſijn vader in d'eerſte plaets gedoodt hadt: want men oordeelde, naer de Sineſche wetten, dat ſoodanig een misdaet ſoo groot een ſtraf verdiende. Deſe ſtadt *Xa* heeft oock een brugh, die in der daet heerlijck, en met dack bedeckt is, daer op veel winckels der verkoopers geſticht ſijn. De Jeſuyten hebben hier oock een kerck verkregen. *Oude namen.*

Fung is een bergh, die met ſijn heuvelen byna de heele ſtadt *Cianglo* omringt. Daer is oock de groote bergh *Pechang*, die niet alleenlijck tot aen de grenſen van 't Landtſchap *Kiangſi* ſtreckt, maer hen oock deurdringt. *Bergen.*

In 't landt van de ſtadt *Xa* is een groote en ſteyle bergh *Huon* genoemt, op de welcke, gelijck men ſchrijft, een hairachtigh beeſt, den menſch heel gelijck, gevonden wordt.

Yuevang is een bergh, daer op de koningen van *Jue* gemenelijck de hitte van de ſomer ontvloden, daer toe vele groote gebouwen, niet verre van de ſtadt, geſticht waren.

De

De seste hooftstadt

TINGCHEV.

HEt landt van dese hooftstadt behoorde eertijdts oock aen de heeren van *Min*. De koning *Cynus* noemde het *Sinlo*. Sy voert de tegenwoordige naem van de stam *Tanga*, onder de welcke sy noch een stadt, en geen hooftstadt was. Maer de stam *Taiminga*, de naem in wesen latende, verhief haer tot groote heerlijckheydt, en stelde haer tot hooft van acht steden, welckers namen sijn, 1 *Tingcheu*, 2 *Ninghoa*, 3 *Xanghang*, 4 *Vúping*, 5 *Cinglieu*, 6 *Liencking*, 7 *Queihoa*, 8 *Jungting*. Dit landt grimmelt van bergen, en heeft echter overvloet van alle dingen, die tot het leven noodtsakelijck sijn. 't Landt is echter seer ongesont. In 't geberghte, daer dat op sijn grootste is, woont noch een wildt en onbeschaeft volck, dat sijn eyge wetten heeft, en geensins onder de wet van Sina wil buygen. Want de bergen van drie Landtschappen, hier te samen komende, maken diepe en ontoeganckelijcke dalen.

Bergen. De bergh *Çúihoa*, aengenaem en groen, geeft groot vermaeck aen d'inwoonders van de stadt *Ninghoa*, voornamelijck in de lenten. De gene, die hier meê gelijckt, is de bergh *Kin* oft gulde bergh, dus genoemt om sijn goudt-mijnen, die de stam *Sunga* geopent heeft. Dese, by *Xanhang* gelegen, is soo schoon, dat hy een vermakelijcke schildery gelijckt. Hier in sijn drie kleyne braeckjes, die 't ruwe yser, dat men daer in werpt, in koper veranderen. De bergh *Fung* is by *Cinglieu*, en seer hoogh, schrickelijck, en heel ontoeganckelijck.

Wateren. De braeck *Cingçao*, een bunder landts groot, is niet seer diep, en leght aen d'oostsijde van de hooftstadt. By dese braeck sijn boomen, die altijdt groen, en met bladen bekleed sijn. By *Vuping* is de poel *Loxui*, oft van groen water, dus naer de groene verwe genoemt, daer af 't water soo ingedroncken is, dat het al 't gene, 't welck daer meê gewassen is, met een selve verwe verwt.

In de vloet, langs de welcke men naer *Jenping* vaert, sijn veel waterschuttingen en plaetsen, die, door haer drayende wateren, seer gevarelijck sijn. Men vindt voornamelijck twee by *Cinglieu*, d'een *Kieulung*, en d'ander *Changcung* genoemt. Als de schepen voorby varen, soo worden, om dat sy van 't gevaer van breken bevrijdt souden sijn, eenige bootsgesellen voor-uyt gesonden, met bundelen strooy in de handen, daer 't schip met gemack aen stoot, en voorby vaert.

De sevende hooftstadt

HINGHOA.

DE voortreffelijckheydt van 't landt deser hooftstadt is soodanigh, dat het door sijn vruchtbare ackers in dit Landtschap de prijs behaelt. De hooftstadt selve is reyn en schoon, en wordt om de menighte der geletterden, en om de voortreffelijckheydt der schrandere geesten gepresen. Men vindt daer oock veel zegebogen, en op de geburige heuvels niet weynigh heerlijcke graven. Men kan hier uyt verstaen hoe vruchtbaer d'ackers sijn, dat, schoon sy niet meer dan twee steden onder sich heeft, sy echter tot de koninckelijcke schatting twee-en-seventigh duysent sacken rijs betaelt. Dese steden sijn, 1 *Hinghoa*, 2 *Sienlieu*. 't Landt is soo vol gepropt van vlecken en dorpen, dat het heel gewest voor een stadt gerekent magh worden. Alle de wegen sijn hier soodanigh met vierkante steen bestraet, dat men langs de selve, een roede breedt, meer dan sestigh mijlen verre kan gaen; en sy sijn soo net en suyver, dat ick in geheel Sina niets netter gesien heb. De hooftstadt heeft twee heerlijcke bruggen, d'een aen de noord- en d'ander aen de zuyd-sijde. 't Heel gewest heeft overvloet van sijde. Men vindt de vrucht *Lichia* nergens beter, als hier, en oock geen beter Harder-visschen in geheel Sina. Hier sijn vijf kercken, aen Helden gewijdt, die heerlijcker dan d'anderen sijn. De koning *Suius* heeft dese hooftstadt *Putien* geheeten. Sy voert de tegenwoordige naem *Hinghoa* van de stam *Sunga*, 't welck een oprijsende bloem beteekent. Sedert heeft de selve stam haer *Hingan* geheeten. Maer *Taiminga* heeft haer weêr *Hinghoa* genoemt.

De bergh *Hucung* leght aen de zuydsijde van de hooftstadt. De bergh-kenners van Sina mercken hier veel wonderlijcke dingen aen. Hy vertoont acht vlackten, oft aengesichten, door de welcken hy een recht achtkant schijnt. *Bergen.*

Aen de zuydoost-sijde van de hooftstadt siet

ſiet men de bergh *Goching*; aen de voet is een vleck, daer ſeer rijcke kooplieden woonen, die ſeer ſchrander ſijn, en hun koophandel deur geheel Sina drijven. Dit vleck magh warelijck in pracht en heerlijckheyt van gebouwen by de hooftſtadt geleken worden: doch het heeft geen wallen, en geen voorrechten en naem van hooftſtadt.

Wateren. Beneden aen de bergh *Chinyuen*, aen de noordſijde van de hooftſtadt, is de poel *Chung*, op welcks oever een heerlijck paleys gebouwt is, in tien kamers gedeelt, daer, ſoo dickwijls als 'er regen oft onweer voorhanden is, 't geluydt als van een klock gehoort wordt. Op de top van de bergh *Hucúng* is een put, *Hiai* genoemt, welcks water hooger en laeger wordt, als of de zee daer in vloeyde.

Wonderlijcke put.

De achtſte hooftſtadt

X A O U U.

DE hooftſtadt *Xaoúú* is de noorderlijckſte van dit Landtſchap. Sy was eertijds niet aenmerckelijck; ſtont onder de heeren van *Min*; en wierdt eerſt onder de ſtam *Tanga* met wallen, en met de naem van hooftſtadt beſchoncken. Sy heeft echter altijdt de naem van *Xaoúú* gehadt; en begrijpt onder ſich vier ſteden, 1 *Xaoúú*, 2 *Quangçe*, 3 *Taining*, 4 *Kienning*. Maer dewijl dit geweſt in een ſtercke en bequame plaets, en op de grenſen leght, aen wegen, daer de deurgang ſeer kommerlijck is, ſoo heeft het eenige veſtingen, die deurgaens van de ſteden oft hooftſteden niet verſchillen, dan dat ſy krijghsbeſetting van binnen hebben, en voorts de ſelve gedaente van wallen en ſtraten, niet anders in de krijghsveſtingen, als in de hooftſteden: want de krijghsveſtingen worden hier anders onderſcheyden, als in ons Europa, daer de ſchanſſen en veſtingen van de ſteden verſchillen. Ick wil dat men dit, 't welck ick hier aenmerck, overal oock van 't ander verſtaen ſal, ſchoon ick deurgaens in de kaerten bevordert heb, dat ſy als krijghsveſtingen afgeteekent ſtaen, om hen door dit merck van de ſteden, die geen krijghsveſtingen ſijn, ſorghvuldigh t'onderſcheyden. Deſe hooftſtadt wordt oock de ſleutel van 't weſterlijck Landtſchap genoemt. De ſachte en vredige beeck *Çiao* vloeyt in dit landt, daer uyt kleyne beeckjes geleydt ſijn, die ſich deur de heele ſtadt verſpreyden. Aen de noordſijde van de hooftſtadt over de vloet *Çuyun* is een heerlijcke brug, drie-en-ſeſtigh roeden lang, de voorgaende bruggen niet ongelijck. Daer ſijn oock twee treffelijcke kercken. Het gemeen volck van deſe hooftſtadt weeft ſeer uytſtekende lakenen van ruwe hennip, die in de ſomer om de koelte, en om dat ſy door 't ſweet niet vuyl worden, en haeſt droogen, gemenelijck geſocht, en in hooge waerde ſijn.

Naer 't zuydooſten is een groote bergh, *Cietai* genoemt, die ſich tot aen de grenſen van *Tingcheu* en *Jenping* uytſpreydt; daer een bron op is, die tegen vele ſieckten heylſaem is. *Bergen.*

Kinyao is een groote bergh, die vier hondert ſtadien in ſijn omkring heeft, en aen de grenſen van *Kienning* en *Ninghoa* reykt. Hy heeft ſijn begin in het geweſt van *Taining*.

De eerſte ſtadt

F O N I N G.

SY heeft onder ſich drie ſteden, 1 *Foning*, 2 *Fogan*, 3 *Ningte*, die in een ruym en uytgeſtreckt landt leggen, daer in veel bergen ſijn. Hier is echter geen gebreck van dingen, die tot gebruyck van 't leven noodtſakelijck ſijn. *Foning* is een ſchoone en groote ſtadt, die veel nuttigheden van de zee ontfangt, om dat ſy dicht daer by gelegen is. Voorts, de wegen deur de bergen ſijn ſeer kommerlijck, en nauwelijcks te bereyſen, voornamelijck naer 't noorden, en zuydooſten. Aen de weſtſijde van de groote ſtadt, dicht aen de muuren, is een bergh, ſwaer van ſilver, gelijck de Sineſche Landtbeſchrijvers ſeggen. Hier is niet meer dan een kerck, aen Helden gewijdt; maer 't gene, 't welck men hooger moet achten, is dat Godt ſelf daer geen gebreck van een kerck heeft, te weten in een vleck, *Tingteu* genoemt, gelijck ick hier voor verhaelt heb, die nieuwelijcks door de geeſtelijcken van S. Dominicus ordening geſticht is, de welcke oock d'eenige kerck is, die ſy nu in 't Rijck van Sina beſitten, ſchoon ſy te voren in *Moyang*, een ander dorp, oock een kapel gehadt hebben, in 't huys van ſeker Chriſten, doch die is in de leſte oorlogen geheel vernielt. Ick heb dit hier aengemerckt, op dat de leſers en aenſchouwers der kaerten niet verwondert ſouden ſijn, als ſy ſien dat overal

de kercken, aen de ware Godt gewijdt, met de naem van JESUS Societeyt, en niet van andere, getekent sijn; want dewijl ick in mijn kaerten niets anders, als hooftsteden en steden vertoon, soo heb ick dese kerck, die in een dorp is, (van de welke ick om 't oneyndelijck getal, om het eng begrijp der kaerten, en om andere redenen geen gewagh in dit mijn werck maeck) in de kaert niet konnen aentekenen, en meer dan genoegh geoordeelt dit in de text selve, gelijck ick elders gedaen heb, in te voegen.

Bergen. *Lungxeú* is een seer hooge bergh, aen welcks voet de stadt *Foning* leght.

De bergh *Hung* aen de zuyderlijcke deelen stijght oock tot een groote hooghte op.

De bergh *Nankin* leght aen de zuydsijde van *Foning*, aen de strant van de zee. Sy schrijven dat in seer oude tijden de schepen hier gemenelijck aen quamen.

De bergh *Talao* leght aen de noordoostsijde van *Foning*, en heft ses-en-dertigh hooge toppen op.

Wateren. Uyt de bergh *Talao* vloeyt in de herfst een beeck, welcks water blaeu van verwe is; en de inwoonders wasschen dan haer lakenen daer in, 't welck aen hen tot blaeuwe verwe verstreckt.

Krijghs-vestingen.

Twee treffelijcke koopplaetsen. WY moeten hier voor eerst en voor-al een beschrijving van *Ganhai* en *Hiamuen* maken, twee plaetsen, van de Sinesen krijghs-vestingen genoemt, die door de heerlijckheydt der gebouwen, menighte der inwoonders, en vermaertheydt van koophandel veel hooftsteden overtreffen.

Toen ick my op wegh begaf, om weêr naer Europa te keeren, reysde ick met een Sineesch schip uyt de vesting *Ganhai* naer de Philippijnen. Men vindt hier een groote overvloet van waren, en van Sinesche schepen; want hier is een gerijffelijcke haven, en een bequame reê voor de schepen. Sy leght aen een vloet, daer in de zee vloeyt en ebt. Aen d'oostsijde van de vesting is een heerlijcke brugh, twee hondert en vijftigh schreden lang, heel van swarte steen, en op veel bogen gebouwt.

Men moet byna het selve van *Hiamuen* verstaen, dat in een eylandt leght, niet verre van 't vaste landt; maer *Ganhai* hangt aen 't vaste landt. De waren worden van hier naer geheel Indien gevoert, en van daer weêr andere nieuwe waren herwaerts gebracht. Dese plaetsen waren eertijdts in 't besit van dese groote en vermaerde zeeroover *Iquon*, by d'uytheemschen, en voornamelijck by de Spanjaerden, Portugesen en Hollanders wel bekent, die dickwijls een vloot van drie duysent groote Sinesche schepen heeft gehadt. Eyndelijck, 't gene, dat tot verheerlijcking van dese twee plaetsen dient, is dat de Hollanders, hen eenige malen gesien hebbende, overal verkondigen dat dit groote en rijcke steden sijn, schoon sy echter van de Sinesen niet onder de soodanigen getelt worden.

D'overige vestingen, tot bewaring van de zee, sijn, 1 *Pumuen*, 2 *Foning*, 3 *Tinghai*, 4 *Muihoa*, 5 *Xe*, 6 *Haikeu*, 7 *Vangan*, 8 *Chungxe*, 9 *Tungxan*, 10 *Hiuenchung*, 11 *Jungting*.

't EYLANT FORMOSA,

anders

SCHOON-EYLANDT.

AEn dit Landtschap behoort oock het groote eylandt *Formosa*, dat sedert eenige jaren seer vermaert is geworden, schoon het den Sinesen niet onderworpen is, maer sijn inwoonders, en sijn eyge recht heeft. De Sinesen noemen dat *Talieukieú*, dat is, grooter *Lieukieu*, tot onderscheydt van een minder. De Portugesen, dickwijls d'eyge benaming wringende en veranderende, noemen 't *Lequio*. Ick acht dat 'et de naem van *Formosa* van de Spanjaerden gekregen heeft, toen sy aen des selfs noorderlijcke zee-bergh, daer hy sijn punt in zee uytsteeckt, de vesting *Kilung* bouwden. Dicht by 't selve eylandt, in een kleynder eylandt, *Taivan* genoemt, hebben de Hollanders oock een vesting, die sy nieu Zeelandt noemen; dit is een vier gelijcksijdigh kasteel, met vier punten, op de wijse van Nederlandt gebouwt. Voorts, schoon hier een kommerlijcke en onveylige haven voor de schepen is, soo houden sy sich echter vast aen dese haven. Maer de Spanjaerden hebben dese hun vesting *Kilung* oft van selfs verlaten, oft sijn van de Hollanders daer uyt gedreven; en alle de muren en huysen leggen nu tot de gront toe verwoest. Dit kleyn eylandt *Taivan* leght

Namen. *Taivan.*

leght van *Formosa* omtrent een halve mijl, aen de zuydtsijde, en is van 't vaste landt omtrent veertigh Duytsche mijlen af. Dit groote eylandt *Formosa* neemt sijn begin omtrent op een-en-twintigh graden benoorden de middel-lijn, en streckt sich uyt tot een weynigh over de vijf-en-twintigh graden. Wyders, de strant van dit eylandt, gelijck oock de kust van Sina, loopt noordoost aen. Het wierdt eertijdts van de Sinesen bewoont; maer des selfs inwoonders hebben heden de Sinesche seden geheel vergeten. Sy hebben echter een selve gedaente en gestaltenis des lichaems; de mannen sijn opgeschoten van lichaem, en sterck, maer luy, en onlijdsaem in d'arbeydt; en dieshalven leggen hier de landen in vele plaetsen ongebouwt; en sy ploegen en bouwen nauwelijcks soo veel ackers, als tot de lijftocht, en tot d'andere dingen, die tot gebruyck van het leven nootsakelijck sijn, genoegh is. Maer om eenighsins in de schaersheydt van hun lijftocht te gemoet te komen, soo gaen sy dickwijls ter jaght op de herten, die hier seer veel in getal sijn. Sy kennen geen koning oft hooft van hun volck; en yder leeft vry en ongebonden naer sijn eyge rechten. Sy leven echter dus niet in vrede met hun vrienden en geburen; maer het een dorp neemt dickwijls de wapenen tegen 't ander aen; en sy voeren oorlogh met hun geburen. Sy sijn eenighsins heusch en beleeft in 't handelen met de menschen, en hebben geen afkeer van de vreemdelingen, 't en sy dat sy eenigh ongelijck van hen geleden hebben. Sy, met boogh en pijlen gewapent, keeren lichtelijck hun tegen-strevers, die met geweldt op hen aenkomen, oft hen drucken, en weeren hen af. Eenige geestelijcke mannen, Spanjaerden van geboorte, hebben dickwijls beproeft of 'er geen bequame middel sou sijn om hen tot het Christelijk geloof te bekeeren; maer men heeft tot noch toe weynigh uytgewerckt, om dat, gelijck sy seggen, dit volck noch te woest, en t'onbesuyst is: en indien eenigen daer ons geloof hebben aengenomen, soo waren 't voornamelijck van de genen, die uyt het vaste landt van Sina derwaerts toegeschoten waren, om hun koophandel te doen. Indien sy iets nieu sien, oft dat hen aengenaem is, soo vragen sy onbeschaemdelijck, en sonder oordeel daer naer, volgens de gewoonte der kinderen; en indien men hen iets daer af geeft, soo sijn sy terstont te vreden. Sy gaen alle des somers naeckt; en sijn 's winters niet wel gekleedt. De vrouwen sijn kleyn van gestalte, en vlieden d'aenschuwing en gemeenschap der mannen, volgens sekere ingebore schaemte van hun natuur. Vele van dese lieden woonen op seer hooge bergen, en laten niemant tot hen opklimmen, maer komen selven af, om hun handel te doen.

Aerdt en gedaente der Formosers.

Dit eylandt heeft overvloet van herten, wilde swijnen, hasen, faisanten, duyven, koeyen, en diergelijcke beesten, soo tamme, als wilde. Men seght dat het vleesch der koeyen daer veel soeter is, dan dat van d'andere beesten: maer dat van het wildt swijn is niet soo gemeen, en wordt onder de leckernyen getelt. Hier is een groote menighte van gengber, wel-rieckendt arends-hout, Indiaensche palm-noten, musen, en diergelijcke andere vruchten. De grondt is overal vet, en indien men die op de Sinesche wijse bouwde, soo sou hy sonder twijffel een groote menighte en overvloet van vruchten geven. Hier sijn groote en oude boomen, die van self gewassen sijn, en groote schaduw maken, en de stralen van de son van de velden afweeren, die oock door hun groen gras aengenaem sijn. Niemandt van de gene, die eenige kennis van dit eylandt hebben, twijffelt oft men vindt hier goudt in de bergen, maer niemandt heeft daer tot noch toe durven inkomen. Uyt de bergen vloeyen vloeden en beecken, die het geheele eylandt besproeyen en vruchtbaer maken. De voornaemste waren der inwoonders sijn vellen van herten, en der selve drooge senuwen, die de Sinesen tegen lakenen en sijde verwisselen: want de gedrooghde senuwen der herten worden voornamelijck van de Sinesen gesocht, tot leckerny der spijsen, en tot toestel van de tafel: want sy, in water geweeckt, en gekoockt sijnde, hebben een seer aengename smaeck; en de Sinesen gelooven dat dese spijs dienstigh is om het leven te verlangen; welck gevoelen misschien van 't lang leven der herten, en van hun hooge ouderdom, die sy overal verkondigen, gesproten is. Sy sijn dieshalven gewent de hunnen byna altijdt in deser voegen onsterffelijck te schilderen: seker grof man, dick van dgiejen, welcks dicke buyck anderhalf voet diep is, sit neder met gekruyste beenen, en heeft aen sijn rechte sijde een hert, dat lang leeft, en

Dieren en vruchten.

Afgodt van d'onsterflijckheyt.

en ſijn meeſter van ter ſijden met gunſtige en blijde oogen aenſchout; aen de ſlincke ſijde ſiet men een oyevaer, die ſijn bochtige en gepunte beck naer ſijn meeſter opſteeckt. Hy ſelf, ſijn handen by ſijn mouwen in ſteeckende, heeft een grijſe baert, die lang neêr hangt, en de borſt boven een weynigh open, op dat men de vettigheydt te meer ſou ſien, met groote achtbaerheydt en betamelijckheydt gekleedt. Deſe beeltenis wordt ergens voor een afgodt ge-eert, en van deſe dwaſe heydenen voor een teeken van geluck geacht.

HET

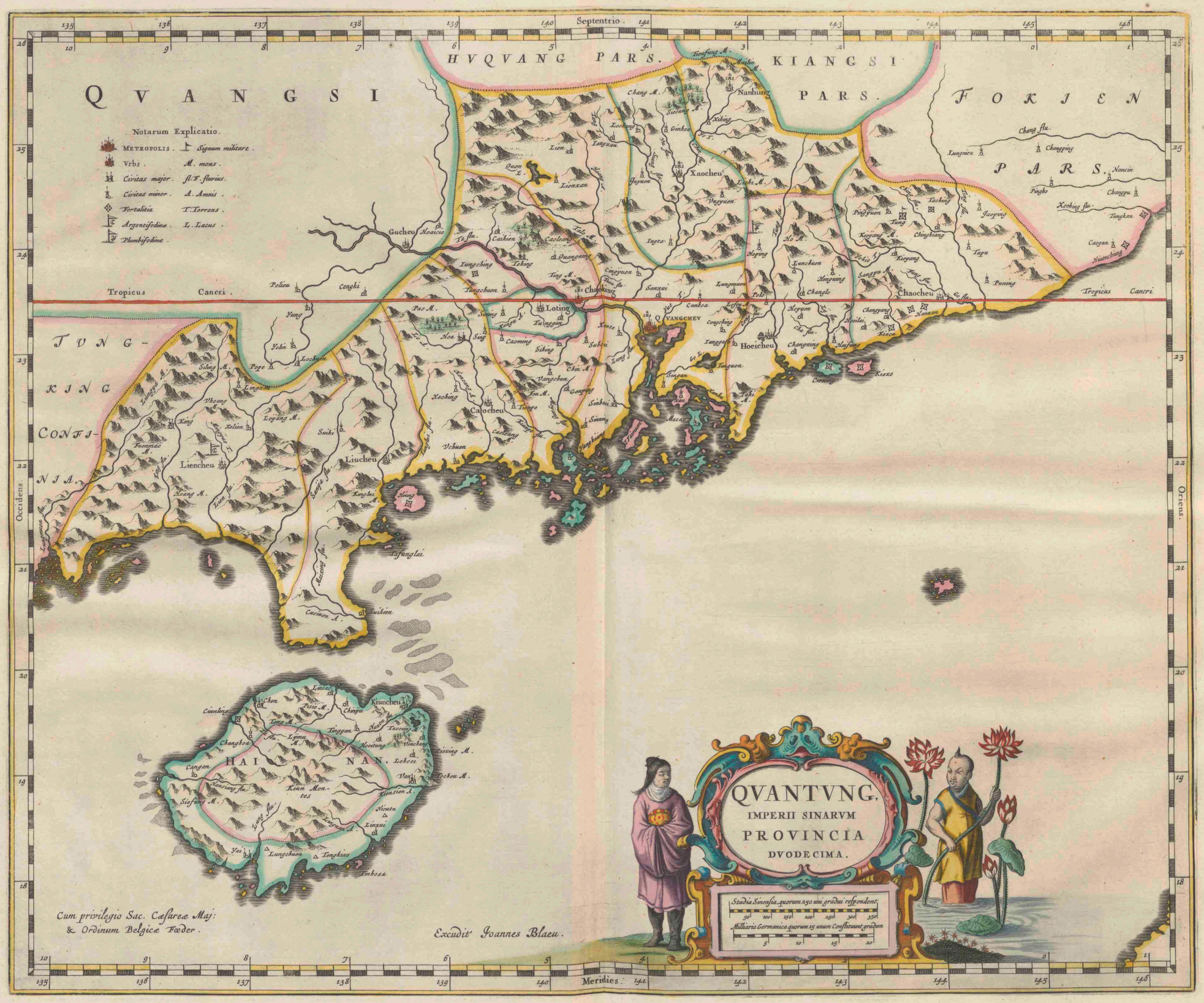
Septentrio.
Meridies.
Occidens.
Oriens.
QVANGSI
HVQVANG PARS.
KIANGSI PARS.
FOKIEN PARS.
TUNG-KING CONFINIA.
HAI NAN.
Notarum Explicatio.
METROPOLIS.
Vrbs.
Civitas major.
Civitas minor.
Fortalitia
Argentifodinæ.
Plumbifodinæ.
Signum militare.
M. mons.
fl. F. fluvius.
A. Amnis.
T. Torrens.
L. Lacus.
Tropicus Cancri.
Xaocheu
Chaocheu
Hoeicheu
Liencheu
Liucheu
Caiocheu
Loting
Gucheu
Nanhung
Kiuncheu
Macao
Kiaxe
Cum privilegio Sac. Cæsareæ Maj: & Ordinum Belgicæ Fœder.
Excudit Joannes Blaeu.
QVANTVNG,
IMPERII SINARVM
PROVINCIA
DVODECIMA.
Stadia Sinensia, quorum 250 uni gradui respondent.
Milliaria Germanica, quorum 15 unum Constituunt gradum.

HET TWAELFDE LANDTSCHAP

QUANGTUNG.

Grenſen.

DIt ſeer edel en rijck Lantſchap *Quangtung* heeft tot ſijn grenſen aen de weſt-ſijde 't Landtſchap *Quangſi*, naer het noordt-weſten en noorden *Kiangſi*, van welck Landtſchap het door een gedurige reeks van bergen afgeſcheyden is. *Fokien* leght aen de noordooſt-ſijde, daer ſeer hooge bergen, en de vloet *Ting* tot grenspalen ſijn. Al 't overige is van de zee beſloten, 't welck veroorſaeckt, dat men daer veel havens, en bequame reên voor de ſchepen vindt. Dit Landſchap heeft in ſich tien hooftſteden, en drie-en-ſeventigh ſteden, behalven noch *Macao*, de treffelijckſte koopſtadt der Portugeſen, gelijck ick daer af op ſijn plaets bequamelijcker ſpreken ſal. Men ſeght dat 'er in gevoedt worden vier hondert drie-en-tachtig duyſent drie hondert en ſeſtigh geſinnen, en negentien hondert duyſent acht-en-ſeventigh duyſent twee-en-twintigh mannen. Het betaelt voor de ſchatting van de rijs tien hondert ſeventien duyſent ſeven hondert twee-en-ſeventigh ſacken, ſeven-en-dertigh duyſent drie hondert en tachtigh gewichten ſouts, daer de tollen, en de ſchatting der ſchepen niet bygevoeght ſijn.

Schatting.

Dit Landſchap heeft overvloet genoegh van dingen, die tot onderhouding van het leven noodtſakelijck ſijn, gelijck oock van koſtelijcke waren, die 't van ſelf waſſende voortbrengt, oft door konſt, en naerſtigheydt der menſchen maeckt. 't Overige koomt met weynigh moeyte uyt d'andere deelen van 't Rijck. Het is ten deel vlack, en ten deel berghachtigh, voornamelijck daer 't ſich naer 't zuyden ſtreckt. De velden ſijn ſoo vruchtbaer in rijs, en van koren, dat men daer jarelijcks tweemael ſaeyt, ſoo datſe 't ſaet met groote woecker weêr opgeven. Want dit geheele Landtſchap gevoelt des winters geen ongemack van de koude; in voegen dat de Sineſen een gemeen ſpreeckwoort daer af hebben: namelijck, dat 'er drie ſeer ongewoone dingen in dit Landtſchap ſijn, de hemel ſonder ſneeu, de boomen altijdt groen, en inwoonders die altijdt bloedt ſpuwen; om dat men hier nimmer ſneeu ſiet, de boomen nimmer van bladeren ontbloot ſijn, en de menſchen bladen van Betel en Areca, met kalck toegemaekt, gebruycken, 't welck het ſpeeckſel roodt maeckt, om dat ſy dit gedurighlijck knauwen, gelijck deur geheel Indien in 't gebruyck is; hoewel Mathiolus eertijds in ſijn tijdt niet wilde gelooven dat dit dus was.

Wonderen.

Indien wy op de waren en koopmanſchappen, die in dit Landtſchap ter merckt komen, ſien, ſoo ſullen wy bevinden dat 'er nauwelijcks iets gebreeckt, dat heerlijck, oft van groote waerde is. Men vindt hier een ongelooffelijcke overvloet van goudt, geſteenten, paerelen, ſijde, tin, quickſilver, ſuycker, koper, yſer, ſtael, ſalpeter, arendshoudt, en andere welrieckende houten. De musketten, van dit yſer gegoten, barſten ('t welck wonder is) nimmer in ſtucken: maer indien ſy met boſſe-kruyt overladen ſijn, oft anders d'al te groote kracht van 't vuur niet konnen verdragen, ſoo klieven ſy van malkander, en gaen ſomtijdts los, ſonder d'omſtaenders te beſchadigen, miſſchien om dat men hier 't yſer op houdtkool ſmelt, 't welck eenige ſachtigheydt daer aen geeft, en eenige bolligheydt daer aen laet, het welck de gegrave kolen niet doen, maer 't yſer verharden.

Rijckdommen.

Hier ſijn oock vele en voortreffelijcke vruchten, die wy in ons Europa hebben, als granaet-appelen, druyven, peeren, neuten, kaſtanien, en noch anderen, die aen deſe landen beſonder en eygen ſijn, als muſen, Indiaenſche neuten, *Ananen*, *Lichia*, *Lungyen*, en eyndelijck oranje-appelen, en alderhande citroenen, jae oock van deſe voortreffelijcke, daer af ick een weynigh te voren in 't Landtſchap *Fokien* geſproken heb. Behalven deſe is 'er noch een beſonder ſlagh, van de Sineſen *Yeuçú*, van de Portugeſen *Jamboa*, en van de Hollanders *Pompelmoes* genoemt. Sy waſſen aen ſtekel-

Vruchten.

Citroenen, Jamboa, en Pompelmoes genoemt.

boomen,gelijck gemenelijck de lamoenen; doch dese boomen sijn grooter. De bloem is echter heel gelijck, en wit, met een soete reuck,daer men seer welrieckent water uyttrecken kan. Wat de vruchten aengaet, sy overtreffen in grootheydt oock de grootste citroenen, ja sy worden soo groot, als het hooft van een mensch, oft misschien noch grooter. De schil is met d'andere oranjeappelen van verwe gelijck;de pit is van binnen roodtachtigh, en heeft een soetigheyt, die met eenige amperheydt vermengt is. Kort, hy gelijckt in smaek seer wel de druyven, die noch niet rijp sijn; en dieshalven wordt daer oock vocht om te drincken uytgeparst, gelijck in Europa uyt de morellen, peeren en appelen. Dese vrucht,t'huys opgehangen, kan een heel jaer lang goedt blijven.

Aert van het volck.

Het volck van dit Landtschap is heel geestigh en naerstigh: en hoewel sy niet vaerdigh van vernuft schijnen, om nieuwe vonden te bedencken, soo konnen sy echter 't gene, dat van anderen gevonden, oft konstighlijck gemaeckt is,lichtelijck namaken. Ja sy sien nauwelijcks iets vreemt, in Europa gemaeckt, en tot de Portugesen,of tot anderen gebracht, oft sy konnen 't terstondt na maken, 't sy het van goudt, oft van sijde geweven, oft van eenige andere stoffe gewerckt is. Want sy konnen alle gedaenten en bloemen konstelijck uytdrucken; en sy hebben sedert korte tijdt van hun glas (dat sy ten meestendeel van rijs maken, en veel fijnder en dunder is, als ons glas,en dieshalven veel brooser,) oock glase brillen gemaeckt,mede rondt en hol,die sy sonder breken in kassen setten. Dat meer is, sy gieten oock glase driehoecken; en hoewel sy nergens na soo volmaeckt sijn als de gene van ons Europa, soo verschillen sy echter niet veel daer af, schoon voor de koomst der vaders van onse Societeyt by de Sinesen de middel en konst van glas te maken, gelijck ick acht, daer noch heel onbekent waren. Sy maken oock dese draeywercken, die in kleyne en groote raden met tanden bestaen, schoon sy noch geen verstant van onse kleyne uurwercken hebben,die soo konstigh en teer sijn,dat sy geen begrijp daer af konnen krijgen. Sy maken van getrocke goudt, met een wonderlijcke konst, seer fijne en dunne ketenen, kasjes en andere diergelijcke dingen; welck werck, soo my dunckt, ick nergens anders gesien heb. De Spanjaerden noemen 't gemenelijck *obras de fila grana.* Sy maken van hun leem *Cie* heel konstigh en suyver veelderhande werken, en verkoopen die voor een seer geringe prijs, daer over men sich verwonderen moet. Want dewijl men daer lichtelijck kost en kleederen kan krijgen,soo sijn de werck-meesters met een kleyne winst te vreden.

Waerdigheyt van d'Onderkoning.

D'onder-koning van 't Lantschap *Quantung* wordt voor een der eerste Lantvooghden gestelt; want vermidts dit Landtschap op d'uytterste grensen van 't Rijck gelegen is, en seer verre van d'opper-hooftstadt, des Keysers woning,leght, en voorts geheel van de zee bespoelt wordt, soo sijn daer dickwijls de wegen met affetters, en de zeen met zee-roovers belemmert. Dieshalven is gestelt, dat d'Onder-koning van *Quantung* oock macht over 't Landtschap *Quangsi* sou hebben, schoon dat oock, gelijck d'anderen, sijn Onder-koning heeft. Ja om de selve oorsaeck heeft oock d'Onder-koning daer niet, gelijck in d'andere Landtschappen, sijn setel in d'eerste hooftstadt,maer in de hooftstadt *Chaoking*, die op de grensen van 't Landtschap *Quangsi* leght, welcks wooning bequamer en dienstiger schijnt. Doch d'Opper-hooftman van de zee heeft echter sijn wooning in d'eerste hooftstadt. De Sinesen noemen hem *Haitao*, die op de pogingen der zee-roovers let; om welcke saeck hy groote macht heeft.

Oude namen.

Dit Landtschap begon oock eerst de Sinesche Keysers gehoorsaem te worden op 't eynde van de stam *Cheva*, en wierdt het koninckrijck van *Nanive* genoemt. Het bleef echter niet lang onder de Sinesen; want het viel van hen af,en kende geen anderen,als hun koningen van *Nanive*.Maer *Hiaoúús*, van de Keyserlijcke stam *Hana*, veroverde self dese landen, en bracht hen onder sijn heerschappy; en sedert hebben sy de Keyser van Sina onderworpen geweest.

Menighte der eyndvogels.

Ick heb my dickwijls seer verwondert over de menighte der eyndvogels in dit Landtschap, en over de naerstigheydt der inwoonders in der selver opvoeding. En dieshalven sal 't niet ongerijmt sijn iets hier af in 't kort te verhalen; want hoewel sy deur heel Sina gevonden worden, soo is 'er nochtans geen plaets,daer men 'er meer siet als hier,door 't stadigh opvoeden.Sy leggen d'eyeren in een warme oven, oft behendiglijck in een mesthoop, en kippen hen uyt sonder dat de moeder daer op sit, gelijck van d'eyndvogels van Egypten verhaelt wordt.

wordt. Sy voeden dickwijls een groote menighte van dese eyndvogels in kleyne schuyten, met de welcke sy, om hun voedsel te soecken, hen aen de strant van de zee, oft aen d'oevers der vloeden voeren; op dat sy, als 't water gevallen is, en de strant bloot leght, oesters, kreeften, mosselen, oft andere bloedeloose beesten van de zee tot hun spijs en voedsel souden soecken. Men siet dickwijls veel schuyten te samen komen, en veel benden sich in het water, oft op de strant onder malkander vermengen. Maer soo haest als de nacht, oft d'avondt aenkomt, soo keert yder weêr naer sijn schuyt, gelijck de duyven naer hun nest, en yder koomt weêr tot sijn schip, soo haest als men op een becken, als oft men d'aftocht sloegh, geslagen heeft. Sy souten oock dese eyndvogels, op dat sy langer souden duren, sonder daerom iets van hun soetigheydt, oft gewoone aengename smaeck te verliesen. Men sout oock d'eyeren, na dat men 't sout met witte, oft krijtachtige aerde gemengt heeft, daer meê men hen bedeckt; in voegen dat dit mengsel oock deur de schael van d'eyeren dringt: welcke saeck by d'Europers heel nieu en ongehoort is, en daer uyt men 't vernuft der Sinesen bemercken kan. Want indien men d'eyeren in sout alleen, oft in pekel doet, soo sullen sy daerom niet souter sijn: maer als sy met krijt, oft wit leem bestreken sijn, soo dringt het sout daer deur, en is een aengename en een gesonde spijs, ja soodanigh, dat de Genees-meesters van Sina haer oock aen de siecken toestaen. Voorts, men sal d'overige eygenschappen in de besondere plaetsen, en in d'eyge beschrijving der steden vinden. Doch men moet de roos van Sina niet met swijgen voorby gaen, te weten de gene, die in yder dagh tweemael van verwe verandert, en nu heel purper, en dan sneeu-wit wordt. Sy mist echter de soetheydt van de reuck, en wast aen een boom. Dese verandering van verwen heeft my altijdt eenige geheymenis der natuur geschenen, welcks ondersoeck ick aen de kruyt-kenners laet, die 't gelust heeft nieuwe gevoelens van de natuur der verwen, en van d'invalling en weêrschijning van 't licht te smeden.

Gesoute eyeren.

Roos, van verwe veranderende.

D'eerste oft Opper-hooftstadt

QUANGCHEU.

't Landt van dese edele hooftstadt behoorde eertijdts aen de koningen van *Nanive*. De plaets, daer nu dese hooftstadt is, was toen onbekent, en *Jangching* genoemt. *Hiaovus*, alle de zuyderlijcke Landschappen overwonnen hebbende, en in dese plaets de wallen wat uytsettende, bouwde de hooftstadt *Quangcheu*, en stelde daer een kleyne leen-koning in. *Cynus* noemde haer *Sinhoei*, *Suius Fancheu*, de stam *Tanga* en *Sunga* met een selve naem *Cinghai*, maer *Taiminga* heeft haer d'oude naem van *Quangcheu* weêr gegeven. Het landt van dese hooftstadt besluyt in sich vijftien steden, daer ick de plaets, van de Portugesen *Macao* genoemt, niet onder tel, schoon sy oock in dit landt gelegen is. D'eerste is *Quangcheu*, 2 *Xunte*, 3 *Túngúon*, 4 *Cengching*, 5 *Hiangxan*, 6 *Sinhoei*, 7 *Cingyúen*, 8 *Sinning*, 9 *Çunghoa*, 10 *Lungmuen*, 11 *Sanxui*, 12 *Lien*, 13 *Jangxan*, 14 *Lienxan*, 15 *Singan*.

Oude namen.

Dit landt is naer 't oosten, noorden en westen van bergen, en 't overige van de zee besloten, en is overal van ruym water besproeyt. Het heeft oock in verscheyde plaetsen aengename en vruchtbare vlacken. De hooftstadt selve is niet alleenlijck om haer grootheydt vermaert, schoon sy met haer voorsteden vier Duytsche mijlen beslaet; maer oock door de pracht der gebouwen, menighte van inwoonders, en door haer gelegenheydt. Want hoewel sy een weynigh van de zee gelegen is, soo heeft sy echter tot aen de wallen van de hooftstadt ruyme grachten, daer groote schepen in konnen varen, van de welcke sy aen alle sijden omringt wordt. D'een poort naer de noordsijde is aen 't vaste lant. D'overvloet der waren, en de toeloop der kooplieden koomt met de grootheydt van de koopstad wel overeen; 't welck oorsaeck van groote rijckdom en nuttigheydt is. Uyt dese hooftstadt worden jarelijcks een groote menighte van waren gevoert, en van de vreemdelingen oock derwaerts gebracht. De Portugesen alle, die te *Macao* woonen, krijgen groote rijckdommen hier af: want sy hebben jarelijcks tweemael verlof om daer op de marckt te komen, en tot die tijdt uyt te blijven. Sy waren gewent

Grensen van de hooftstad.

Rijckdommen.

dertien

dertien hondert kiſten met alderhande ſlach van ſijde lakenen, in deſe tijden met ſich derwaerts te voeren; en in yder kiſt waren hondert en vijftigh ſijde ſtucken fluweel, damaſt, en andere diergelijcke waren: ſy brachten gewonelijck oock van daer twee duyſent en vijf hondert goude brooden, gelijck ſy hen noemen; en yder broot woogh tien Toel, gelijck ſy ſeggen, en yder Toel was met dertien ducatons, oft Philipsſtucken in gewicht gelijck; in voegen dat yder goude broot omtrent dertien oncen ſwaer was. Sy brachten oock gemenelijck acht hondert ponden muskus meê. Ick verſwijgh noch het fijn lijnwaet, d'ongewerkte ſijde, goudt-draet, koſtelijcke ſteenen, paerlen, en vele andere dingen. De Portugeſen handelen hier niet alleen, maer voornamelijck de lieden van Sion, Camboye en andere geburige volcken; 't welck hier ſoo groot een menighte van ſchepen veroorſaeckt, dat men ſeggen ſou dat 'et een geheel boſch was; daer uyt men lichtelijck de rijckdom van deſe hooftſtadt kan giſſen. Men moet het ſelve oock verſtaen van d'edele ſtadt *Hiangxan*, in de welcke rijcke en voorname kooplieden woonen.

Beſchrijving van Macao,

Macao wordt, ſonder twijffel, al overlang onder d'edelſte koopſteden van geheel Aſia getelt; en ick vertrou dat 'et beter is geheel van haer te ſwijgen, dan te weynigh daer af te ſeggen. Doch dewijl ſy van anderen in 't breede beſchreven is, ſoo ſal ick hier, in korte woorden, het gene, dat hier noodtſakelijck is, begrijpen. Deſe ſtadt leght in een kleyn hangend eylandt, van een grooter eylandt, op de zee-bergh; een plaets, die ſterck, en met geen menſchelijcke krachten t'overweldigen is, aen alle ſijden van de zee beſloten, ſoo men de noordſijde van 't lant, daer ſy als met een tong aenhangt, uytſondert. De zee, die daer rondtom ſpoelt, is niet diep, en dieshalven konnen de ſchepen daer nauwelijcks toegang vinden, als deur de haven ſelf, die een ſtercke veſting heeft, daer de ſchepen ſelven, die in de haven willen weſen, niet aen mogen komen. Hier ſijn veel vermaerde en treffelijcke grove ſtucken geſchuts; en ick meen dat 'er oock nergens, als hier, ſoo veel en ſoo goede ſtucken gegoten worden: want men giet hier gemenelijck nieu geſchut van Japonſch en Sineeſch koper, daer af geheel Indien verſorght wordt. Soo verre als de wegh te landt open is, ſiet men geheel geen boomen, oft eenige belemmeringen, maer alles is vry en open voor d'oogen. Men vind hier niet meer dan twee kaſteelen, op de geburige heuvels gebouwt, die, wel verſien ſijnde, groote ſterckte en ſekerheydt aen de ſtadt tegen de vyanden geven. Ter plaets, daer nu de ſtadt is, was eertijdts een afgod, *Ama* geheten; en vermidts hier een ſeer goede haven voor de ſchepen is, die van de Sineſen *Gao* genoemt wordt, ſoo is hier uyt de naem van *Amacao* geſproten, ſchoon het anders *Amagao* genoemt moeſt worden. Deſe plaets dan, die woeſt en ongebouwt gebleven was, is van de Portugeſen begonnen gebouwt en bewoont te worden, ja ſelf met toeſtemming en believen van de Sineſen: in voegen dat ſy niet lang daer na tot een vermaerde en welbevolckte ſtadt geworden is, en dit om de menighte van alle dingen, die uyt Europa, oft uyt geheel Indien door de ſchepen der Portugeſen derwaerts gevoert, oft oock uyt Sina daer gebracht wierden. En hoewel deſe ſtadt, om de vermaertheydt van haer koophandel, inwoonders en huyſen, en voornamelijck der kloofters, beſien behoort te worden, ſoo verheft haer echter meeſt dat niet alleen d'onmatelijcke begeerte der menſchen deſe handelaers in 't uytterſte geweſt des weerelts heeft gevoert; maer dat oock, op dat de grenſen van 't Rijck der Portugeſen ſich niet wijder ſouden uytſtrecken, als d'yver van hun Chriſtelijcke Godtsdienſt te verbreyden, niet weynigh geeſtelijcke mannen en prieſters in deſe ſtadt te ſamen ſijn gekomen, die de heylige dienſt den Portugeſen toe-dienen, oft aennemen d'uytheemſchen, ſchoon binnen 's landts geboren, tot Chriſtus te brengen. Ja van hier ſijn alle de vermaerde en uytſtekende reyſen, om de Chriſtelijcke Godtsdienſt, naer Japon, Sina, Tungkin, Cochincina, Camboye, Laos, en d'andere geweſten geſproten, dewelke, door d'aelmoeſſen der kooplieden van Portugael, grotelijcks geholpen en gevordert ſijn. Deſe ſlagh van godtvruchtigheydt heeft in deſe ſtadt meeſt gebloeyt; en dieshalven hebben met recht de Koningen van Portugael haer met de naem en voorrechten van hooftſtadt beſchoncken, en met verlof van d'Apoſtoliſche ſtoel een Biſſchop voor haer verkregen; op dat de majeſteyt der goddelijcke en gewijde dingen daer, by de vreemde volcken, te groter, en de bediening en 't ampt te heerlijcker ſou worden. 't Gene, 't welck in dit Landtſchap wonderlijck gevonden wordt, is de

en des ſelfs ſterckte.

Godtvruchtigheydt der Portugeſen.

is de boom, die van de Portugesen yserhoudt wordt geheeten, en niet t'onrecht, vermidts het in verwe, gewicht, en hardigheydt met het yser gelijck is, ja oock niet op 't water drijft, maer sinckt. Van dit hout wordt het hardste en gedurighste gereedtschap gemaeckt.

De Societeyt JESU heeft in dese eerste hooftstadt *Quangcheu* oock een kerck, aen de ware Godt gewijdt. Binnen de wallen sijn drie aengename heuvels, door de treffelijcke gebouwen aenmerckelijck: d'eerste *Juesieu*, d'ander *Fan*, en de derde *Gheu* genoemt. By *Xunte* is de bergh *Lungnien*, om sijn kristallijne bron vermaert. Men vind daer op sekere ruwe steenen, in vreemde en wonderlijcke gedaenten bestaende, die van de Sinesen gesocht en gebruyckt worden om konst-bergen te maken. *Bergen.*

Tahi is een bergh by *Tunguon*, aen de zee-strant, daer ses-en-dertigh kleyne eylanden getelt worden.

De bergh *Huteu* by *Tunguon* maeckt in de zee een hoogh en groot eylandt, daer men op aen seylt, en 't welck voor een baken aen de genen dient, die te scheep naer 't Landtschap *Quangtung* trecken.

Lofeu is een groote bergh, die, van *Changching* beginnende, sich tot aen de stadt *Polo* streckt, de welcke een van de genen is, die onder de hooftstadt *Hoeicheu* behooren.

In de zee by *Sinhoei* is 't eylandt, en de bergh *Taimuen*, van de welcke de leste Keyser van de stam *Sunga*, door de Tartars van de stam *Juena* verwonnen, uytgedreven, en sich tot d'uytterste noodt gebracht siende, sich, met sijn opperste Landtvooght, en grootste vrient, heel in wanhoop sijnde, in zee stortte, en beyde, malkander omhelst hebbende, van de golven ingeswolgen wierden.

Talo is een groote en ruyme bergh by *Cingyuen*, van daer hy naer 't Landtschap *Quangsi* tot aen 't landt van de stadt *Hoaicie* uytloopt. Hier in woont noch een woest en onbeschaeft volck, 't welck den Sinesen niet onderworpen is.

Zuydoostwaerts van de hooftstadt is een eylandt, *Pipa* genoemt, en noch een ander oostwaerts, dat vijftigh stadien groot is, *Liechi* genoemt, beyde in de zee gelegen, die naer 't zuyden tot aen de hooftstadt streckt. *Wateren.*

By *Tunguon* is 't eylandt *Xanhu*, dat is, van korael, dus geheeten om dat seker visscher eens een tack van root korael daer uyt gehaelt heeft.

De tweede hooftstadt

XAOCHEU.

MEn vindt niet eerder gewagh van dit gewest, als op 't eynde van de stam *Cheva*; en toen wierd het *Pegao* genoemt. Daer na quam 't aen de koningen van *Çu*; en onder de stam *Cina* wierdt het onder de landen van *Nanhai* getelt. De stam *Hana* noemde het *Queyang*; en het heeft sijn tegenwoordige naem van de stam *Tanga*. De E. Nicolaes Trigautius beschrijft dese hooftstadt een weynigh breeder, en, volgens sijn gewoonte, seer cierlijck aldus: de hooftstadt *Xaocheu* leght tusschen twee vloeden, die men bevaren kan, en hier te samen komen, d'een bespoelt aen d'oostsijde 't Landtschap *Nanhiung*, en d'ander vloeyt uyt het Landtschap *Huquang*, en heeft sijn gesicht ten westen naer de hooftstadt. De wallen van de stadt, en de huysen der burgers, sijn in 't midden van 't landt, dat tusschen de vloeden leght: en dit is d'oorsaeck dat de huysen daer niet seer groot en ruym sijn, en dat d'inwoonders tot d'andere huysen landt aen d'andere oever van weêrsijden soecken, om daer te bouwen. Maer vermidts de westerlijcke oever meest bewoont wordt, soo is daer een brugh van schepen, die aen malkander gebonden sijn. Men telt in dese hooftstadt wel vijf duysent gesinnen. Dit landt is seer vruchtbaer, in rijs, appelen, oock visch, vleesch en kruyden. Maer de lucht is ongesont, en de hemel streng. *Een weynigh daer na voeght hy 'er by:* Men vondt daer een kloester in een aengename vlackte, aen alle sijden van vermakelijcke heuvels besloten, dewelcke, meer door konst, dan door natuur, soodanigh met vrucht-dragende boomen bekleed sijn, dat men, gelijck het schijnt, niets aengenamer kan sien, voornamelijck op dat de goedertierentheydt des hemels hen van de winter, die hen van hun bladen beroven kon, beschutten sou. Voorts, de vlackte brengt rijs en andere aerdvruchten voort, en dit insonderheydt door middel van een gedurigh-vloeyende beeck, die 't midden van de vlackte besproeyt. Op sekere heuvel, die in lustigheyt boven d'anderen uytsteeckt, en van een bron, die seer smakelijck water in groote menighte opgeeft, besproeyt wordt, siet men dese kerck, een seer groot gebouw, by dit kloester, daer, *Lib. 3. cap. 1.* *Heerlijck kloester.*

daer, gelijck men seght, duysent priesters der afgoden woonen, die, door de mildadige en verkeerde godtvruchtigheydt der voorouders, heeren van dit landt sijn. Dit klooster is gesticht over omtrent acht hondert jaren, van seker man, die sy *Lusu* noemen, dewelck hier, gelijck sy seggen, in een groote waen van heyligheydt gebloeyt heeft, die hy door sijn streng leven verkreegh. Sy vertellen oock, dat hy altijdt een keten op sijn bloot lighaem droegh, en dat hy gemenelijck des daeghs soo veel rijs sifte en buylde, als duysent monnicken dagelijcks tot hun leeftoght behoefden. Dese keten hadt sijn vleesch soo bedorven, en sulck een verrotting daer in gemaekt, dat 'er de wormen in grimmelden; en indien een van dese wormen ter aerde viel, soo raepte hy die weêr op, seggende: hebt ghy gebreck om te knagen? waerom vlucht ghy dan? Sijn lijck wordt dieshalven in dese plaets bewaert, en men heeft, om hem t'eeren, dese vermaerde kerck gebouwt, daer men uyt het geheele Rijck in pelgrimagie naer toe loopt: want hy en alle sijn wercken worden in hooge eer gehouden. Dese dienaers der duyvelen sijn in twaelf ordeningen gedeelt, en yder ordening heeft een overste, behalven de gene, die met groote macht over 't geheele klooster gebiedt.

Streng leven van Lusu.

De bergh, daer op 't klooster is, wordt *Nanhoa* genoemt; en de bron die daer vloeit, en sijn oorsprong daer op heeft, voert de naem van *Çao*, en leght ten zuydoosten van de hooftstadt, daer in drie andere vermaerde kercken sijn. De Societeyt JESU heeft oock in dese hooftstadt een kerck gehadt, hoewel hen die nu ontbreeckt.

't Gewest van de hooftstadt is ten meestendeel van bergen vol gepropt, en wordt de noord-poort van 't koninckrijck *Jue* geheeten. Sy heeft onder sich ses steden, 1 *Xaocheu*, 2 *Lochang*, 3 *Ginhoa*, 4 *Juyuen*, 5 *Ungyuen*, 6 *Ingte*.

Bergen.

By *Lochang* is de bergh *Chang*, daer op swart riet wast, van 't welck de Sinesen hun fluyten, en veel andere dingen maken, die van ebbenhoudt schijnen gemaeckt te sijn.

Lichi is een bergh by *Ungyuen*, in de welcke een poel is, die uyt acht beecken spruyt; des selfs water is soo gesont, dat men 't deurgaens voor een genees-middel gebruyckt.

Vloeden.

De vloet, die naer 't zuyden is, wordt *Siang* en *Kio* genoemt. Hy spruyt uyt de samenvloeying van de vloeden *Chin* en *Vu*, van de welcke d'eerste uyt *Nanhiung*, en d'ander uyt *Quangsi* voortkoomt. De plaets, in de welcke de vloeden te samen komen, wordt om de menighte der schipbreucken seer veracht; en dieshalven is aen d'oever een kerck der afgoden, die van de gene, dewelcke overvaren sullen, besocht wordt, daer sy geschencken brengen, om een geluckige reys te verwerven, en de godtheydt te versoenen.

By *Ginhoa* is de beeck *Kinxe*, welcks inwoonders overvloet van riet hebben, het welck sy in soo dunne en fijne draden weten te snijden, dat sy oock kleederen daer af maken.

De beeck *Tao*, dat is, der Persicken, is by *Ingte*; sy wordt dus genoemt om dat haer oevers met persick-boomen beplant sijn.

De derde hooftstadt

NANHIVNG.

DE gene, die de vloet *Chin* opvaren, krijgen dese hooftstadt, die naest aen d'oorsprong van de vloet is, in 't gesicht. Sy is de noorderlijckste van dit Landtschap, en een rijcke en welbevolckte koopstadt; want sy ontfangt de waren, die van alle sijden aenkomen, en die van dragers een dagh-reys verre over 't geberghte gedragen worden; gelijck ick hier voor van de stadt *Puching* in 't Landschap *Fokien* gesproken heb. Dese stadt heeft dieshalven een tol-plaets, daer men tol betaelt; en dewijl ick dickwijls hier af gesproken heb, soo moet ick nu iets van des selfs matigheydt seggen: want seker, dese lieden, die men eertijdts woest en onbesuyst geacht heeft, hebben iets, 't welck d'Europers hier in wel mogen leeren. De waren worden hier nimmer uyt het schip geloft, op dat men hen besichtigen sou, indien de kooplieden getrouwelijck hun boeck willen toonen, daer in de menighte en 't getal opgeschreven wordt. Doch soo iemant, geen koopman sijnde, deur treckt, en eenigen van dese waren, die van 't een naer 't ander Landtschap gevoert worden, by sich heeft, soo eyscht men echter niets van hem: want de klederen, en tot op iemants lighaem te soecken, de handt uyt te reycken, oft te bevelen een deel van 't lichaem t'ontblooten, en diergelijcke andere dingen, die in eenige plaetsen wanschickelijck gedaen worden, is hier voor

wreedt,

wreedt, onbeleeft, en voor de menſch onwaerdigh gehouden.

Hier ſijn veel bergen; en daer was eertijdts op 't midden van de wegh, daer men gemenelijck de laſten droegh, een ruwe en ſteyle bergh, *Muilin* genoemt, die groot ongemack aen deſe dragers veroorſaeckte. Maer ſeker Landtvooght deê hem eyndelijck op ſijn eyge koſten wechnemen: in voegen dat nu deſe wegh ſoo effen, en met gehouwe ſteen beſtraet is, dat niet alleenlijck de voetgangers, maer oock het paerde-volck, en de gene, die ſetels dragen, bequamelijck daer over tot op de top konnen reyſen. Op de top van deſe ge-effende bergh is, tot een eeuwige geheugenis van ſoo treffelijck een daet, een kerck gebouwt, en die aen de Landtvooght gewijd, daer in de danckbare nakomelingen koſtelijck wierooken, en aengename reuken aen hem offeren. Sy eeren hem echter niet als een godtheydt, maer men bewijſt aen hem alleenlijck een danckbaer gemoedt. Men ſiet daer oock op de top van de bergh een toren van negen ſolderingen.

Geëffende wegh.

Dit geweſt behoorde eertijdts oock aen de koningen van *Çu*, en onder de ſtam *Cina* aen *Nanhai*, onder *Hana* aen *Queiyang*, en deſe hooftſtadt wierdt *Hiungcheu* genoemt. Sy heeft de tegenwoordige naem van de ſtam *Sunga*; en heerſcht niet meer als over twee ſteden, 1 *Nanhiung*, 2 *Xihing*.

Oude namen.

In dit geweſt wordt ſeker ſlagh van ſteen gevonden, ſoo hardt, dat men ſteene bijlen en meſſen daer af maeckt. Daer is noch een ander ſteentje, den Sineſchen inckt ſeer gelijck, die ſy, gelijck wy krijt, gebruycken, om op effe en witte tafelen te ſchrijven.

Muilin is de bergh, die vlack gemaeckt is. Hier op is de kerck *Junfung*, aen de Landtvooght *Changkieuling* gewijdt, daer af wy breeder hier voor geſproken hebben.

Bergen.

De hooge en groote bergh *Tienfung* is aen de noordſijde van de hooftſtadt. By *Xihing* is de bergh *Siecung*, die in ſchoonheydt en vermaeck alle d'anderen, die in dit geweſt ſijn, overtreft.

De vloet *Chin* heeft hier ſijn oorſprong; en men vaert langs de ſelve tot aen de zee: want hy ſnijdt het geheele Landtſchap in twee deelen, en, dickwijls van naem verwiſſelende, wordt nu *Siang*, en dan *Kio* genoemt.

Vloeden.

De vloet *Mekiang*, dat is, inckt-vloet, heeft ſeer ſwart water, dat d'inckt gelijck is: doch de viſſchen, die men daer in vindt, ſijn niet ſwart, maer in hooge achting.

De vierde hooftſtadt

HOEICHEU.

HEt landt van de hooftſtadt *Hoeicheu* wordt voor het beſte van dit Landtſchap gehouden. Het is vlack en aengenaem, vet en vruchtbaer van gront; en heeft oock veel bronnen van goedt water. Men telt daer in tien ſteden, 1 *Hoeicheu*, 2 *Polo*, 3 *Haifung*, 4 *Hoiúen*, 5 *Lungchuen*, 6 *Changlo*, 7 *Hingning*, 8 *Hoping*, 9 *Changning*, 10 *Junggan*. Sy heeft in oude tijden een ſelve lot en plaets, als de voorgaende hooftſtadt, gehadt.

Aert van 't landt.

Steden.

Leangus heeft haer *Leanghoa*, *Suius Lungcheu*, en de ſtam *Tanga Haifung* genoemt. *Sunga* heeft aen haer de naem gegeven, die ſy noch heden behoudt. Dit landt, dicht aen de zee gelegen, heeft overvloet van viſch, oeſters, en ſeer ſmakelijcke kreeften. Deſe zee voed ſoo groote ſchiltpadden, dat de gene, die hen van verre ſien, meenen dat het rotſen en klippen ſijn: ja ſommigen ſchrijven, dat ſy'er geſien hebben, die boomtjes en kruyden op hun rugh gewaſſen droegen. De Sineſen konnen van der ſelver huyſen en ſchilden, die ſy verſcheydelijck ſnijden, tot platen brengen, en tot alderhande gedaenten bereyden, veel en vreemt huysgewaedt maken. Dit is oock een wonder in de natuur, dat ſy het dier *Hoangcioyú*, dat is, geele viſch, vogel noemen; want het is geen vogel, en oock geen viſch, maer beyde. In de ſomer is 't een geheele vogel, geel van verwe, die over de bergen vlieght; maer als de herfſt voorby is, treckt hy naer de zee, en wordt weêr een viſch, die ſy in de winter alleen vangen, en, gelijck de Sineſen ſchrijven, heel ſoet van ſmaeck is.

Oude namen.

Schiltpadden als rotſen.

Geele viſch een vogel.

Deſe hooftſtad telt, onder d'andere heerlijcke gebouwen, drie kercken, aen Helden gewijdt, en twee voorname bruggen, van de welcken d'een, aen d'ooſtſijde van de ſtadt, daer de twee vloeden te ſamen vloejen, veertigh groote bogen heeft. D'ander is naer 't weſten, heel van ſteen, en, op veel gewelfſelen ſteunende, over de poel *Fung*. Ja de poel ſelf is rondtom in een ſteene wal beſloten, en, op dat het water niet wegh loopen ſou, met ſluyſen gemaeckt, deur de welcke ſy ſoo veel water uyt- en inlaten, als de noodt, oft de nuttigheydt, om

de

de rijs-velden te besproeyen, vereyscht.

Bergen. *Lofeu* is een bergh by *Polo*, en een der tien grootsten van 't geheele Rijck der Sinesen. Hy heeft sijn begin aen de samenvloeying der bergen *Lo*, en *Feu*, en streckt sich uyt tot aen 't landt van d'eerste hooftstadt. Men seght dat hy drie duysent en ses hondert roeden hoogh is, en dat sijn ommekring drie hondert stadien begrijpt: hy heeft vijftien opgaende toppen, en vier hondert twee-en-dertigh holen. Ick verswijgh noch vele andere dingen, die van de Sinesen, te naukeurige ondersoeckers der bergen, aengetekent worden, om dat sy by my kleyn van belang sijn. Ick treck oock alles kort te samen, om my soo haest, als mogelijck is, van dit moeyelijck werck t'ontslaen. Dit moet men echter niet voorby gaen, dat 'er seer lang en dick riet op *Groot riet.* wast, het welck byna al 't ander overtreft, welcks stronck soo dick is, dat men 't nauwelijcks met tien palmen omspannen kan.

Ho is een seer groote bergh by *Lungchuen*, daer op men drie hondert twee-en-seventigh heuvels telt.

Wateren. De vloet *Tung* heeft sijn oorsprong in de bergen van de hooftstadt *Cancheu*, in 't Landtschap *Kiangsi* gelegen, vloeyt deur de stadt *Hayuen*, en oock deur dese hooftstadt, en loopt van daer in de zee.

De poel *Fung* is aen de westsijde van de hooftstadt, en heeft tien stadien in sijn omkring. Hier in sijn twee eylanden, daer in men eenige gebouwen vindt, die tot vermaeck van de geest voor d'inwoonders gesticht sijn, in de welcke sy hun maeltijden en gasteryen houden. De geheele poel is rondom, volgens de gewoonte, met een steene wal opgehaelt. Een brugh deelt dese poel in 't midden deur, en streckt sich van 't een tot aen 't ander eylandt, en tot aen de beyde oevers. De geheele oever is besiens-waerdigh om de schoone boomen, tuynen, en lusthoven, die daer gestelt sijn.

De vijfde hooftstadt

C H A O C H E V.

HEt gewest van dese hooftstadt streckt sich meest naer 't oosten in dit geheel Lantschap. Een gedurige streek van groote bergen scheyd het van *Fokien* af. En dewijl het byna overal overvloet van water heeft, soo is het vruchtbaer van gront, behalven ter plaetse, daer ruwe en schrickelijcke bergen sijn. Het heeft gebied over tien steden, welckers namen sijn, *Steden.* 1 *Chaocheu*, 2 *Chaoyang*, 3 *Kieyang*, 4 *Chinghiang*, 5 *Jaoping*, 6 *Tapu*, 7 *Hoeilai*, 8 *Cinghai*, 9 *Puning*, 10 *Pingyven*.

De zee en haer vloet streckt sich aen de wallen van de hooftstadt, die aen d'oostsijde een heerlijcke brugh heeft, vijf roeden breet, en hondert en tachtigh roeden lang. Dese brugh wordt *Cichuen* genoemt, daer onder de vloet *Go* deurvloeyt. In dese hooftstadt sijn twee vermaerde kercken.

Sy wierd onder de koning *Cyn Ygan*, en onder *Leangus Ingcheu* genoemt. *Suius* is de vinder van de tegenwoordige naem. De stam *Tanga* noemde haer *Chaoyang*; maer de stam *Taiminga* heeft haer weêr de naem van *Chaocheu* gegeven.

De bergh *Sangpu* by *Kieyang* streckt sich *Voortreffelijcke bergen.* uyt tot aen de zee, en stijght aen de strant met een seer hooge top tot een scherpe heuvel op. Men seght dat hier eenige vreemde bloemen sijn, en oock vogelen, die nergens anders gevonden worden.

By *Kieyang* is een bergh van gelijcke naem, die sich als in twee armen oft tacken verdeelt, daer af d'een naer de stadt *Hingning*, en d'ander naer de stadt *Haifung* uytloopt.

De bergh *Pehoa* by *Hoeilai* heeft sijn naem van de bloemen; want hy geeft het heele jaer deur velerhande der selve naer de verscheyde tijden van 't jaer.

By *Chinghiang* sijn oock groote bergen, welckers omwegen seer breet en diep sijn gelijck holen, en noch niet besien van de Sinesen. Sy verhalen dat vele menschen daer in verloren sijn, die daer in getreden waren om de selve te besichtigen, sonder dat men weet wat sy geworden, oft waer sy gebleven sijn.

Aen d'oostsijde van de hooftstadt is de *Wateren.* poel *Tung*, en aen de westsijde de poel *Si*, van de welcke yder omtrent tien stadien groot is. Sy sijn seer aengenaem door hun bosschen, heuvels en gebouwen; in voegen dat het eer een schildery, oft een werck, door konst gemaeckt, schijnt, dan een stuck, dat onvoordacht van de natuur dus is geschickt; soo aengenaem is 't gesicht alleen daer af.

Aen d'oostsijde van de hooftstadt is de vloet *Ço*, daer krokodillen in sijn, die oock de menschen verslinden.

De

De seste hooftstadt

CHAOKING.

DE groote Onder-koning der twee Landtschappen, daer af wy hier voor gesproken hebben, maeckt dese hooftstadt vermaert. En vermidts hier van alle sijden, als tot het hooft, en de bron der steden, de toeloop is, soo is de stadt groot en heerlijck, en om de besondere en gemeene gebouwen besiens-waerdigh geworden. Dese stadt heeft oock veel gerijf van dese groote vloet, die, uyt het Landtschap *Quangsi* met een groote menighte van water vermeerdert, aen de zuydsijde voorby dese hooftstadt loopt. Buyten dese stadt selve, naer d'oostsijde, op d'oever van de vloet is een seer treffelijck gebouw van negen solderingen, een der gener, daer aen, gelijck 't oude waengeloof van dit volck sich inbeelde, 't geluck van 't landt bestont. Hier is oock een uytsteekende kerck, in de welcke men de beeltenis van seker Landtvooght siet, die in sijn heerschappy van ses jaren groote diensten aen dit geheel gewest gedaen hebbende, over omtrent sestigh jaren, volgens de gewoonte van 't volck, dese heerlijcke beeltenis en het by-gebouwde werck, tot een bewijs van een danckbaer gemoedt, verworven heeft. By dese kerck, en buyten de hooftstadt is een dorp, oft eer een voorstadt, met boomen, en aengename tuynen beplant. Dese stadt heerscht over elf steden, welckers namen sijn, 1 *Chaoking*, 2 *Suhoei*, 3 *Sinhing*, 4 *Yangchun*, 5 *Yangkiang*, 6 *Caoming*, 7 *Genping*, 8 *Teking* ⊙, 9 *Quangning*, 10 *Fuchuen*, 11 *Caikien*.

Treffelijckheyt deser stadt.

Besonder beelt.

In dit gewest worden eerst paeuwen gevonden, die oock aen de volgende Landtschappen gemeen sijn; soo wilde, te weten in de bosschen en bergen, als tamme, die men in andere Landtschappen selden vindt, en niet, als uyt dese landen gebracht. Men vindt in sekere vloet een visch, die van de Sinesen de swemmende koe genoemt wordt, die uyt het water op 't landt koomt, en dickwijls tegen de tamme koejen vecht, en met de hoornen stoot. Maer indien hy lang buyten het water blijft, soo wordt de hoorn sacht en slap, en verliest sijn hardigheydt: in voegen dat hy gedwongen is sich weêr in 't water te begeven, daer hy weêr visch wordt, en sijn voorgaende hardigheyt in 't water weêr krijght. Hier wast oock veel welrieckendt houdt, te weten, arendtshout, en 't gene 't welck van de Portugesen *Pao de rosa*, oft rosen-hout genoemt wordt. Sy gebruycken dat gemenelijck om koffers, tafels, stoelen en diergelijcke dingen te maken, om dat men nauwelijcks eenigh beter hout vindt. Het is van verwe roodtachtigh swart, daer eenige aderen deur loopen, 't welck soodanigh schijnt, als oft het, tegen danck van de natuur, met een konstige handt dus geschildert was.

Paeuwen.

Osse- oft Koevisch.

Vreemt hout.

Onder de Keyserlijcke stam *Cheva* behoorde dit gewest aen *Pegao*, en onder *Cina* aen *Nanhai*. *Leangus* noemde het *Caoyang*, *Suius Sigan*, de stam *Tanga Xuicheu*; maer de tegenwoordige naem heeft het van de stam *Sunga*.

Aen de noordsijde van de hooftstadt is de bergh *Ting*, daer op, gelijck men schrijft, een steen van twee hondert roeden hoogh te sien is.

Bergen.

De bergh *Chin*, oft der kuysheydt, dus genoemt naer een maeght, die daer op tot aen de doodt kuyschelijck geleeft heeft, om aen haer bruydegom, aen de welcke sy verlooft was, en die van een tyger verscheurt wierdt, haer trou en belofte te bewaren. Sy had tot dese bergh haer toevlucht genomen, om dat haer ouders haer wilden dwingen dat sy een ander trouwen sou. Dese bergh leght in 't landt van de stadt *Suhoei*; en daer op sijn twee kercken, aen dese maeght gewijdt: in soo hooge achting sijn dese ongewoone deughden by dit volck.

Voorbeelt van kuysheydt.

By *Sinhing* is een bergh, *Tienlu* genoemt, vol van holen, en schrickelijck om t'aenschouwen. Men schrijft dat daer op een bron, oft eer een ongenaeckbare poel is, die, indien men daer van om hoogh een steentje in werpt, een gerommel en gedruys als dat van de donder uytgeeft, en dat de lucht terstont ontroert wordt, en regen valt: in voegen dat dit de draecks-poel genoemt wordt. Sommige willen dat 'er in de Rhetische Alpen een diergelijcke poel is.

Wonderlijcke bron.

Hailing is een bergh, oft eylandt, drie hondert stadien groot, en wordt oock *Locheu* genoemt. Hy is dicht by de oever van de stadt *Yangkiang*.

Caoleang is een bergh by *Teking*, hierom vermaert, dat hy groote boomen voortbrengt, die sy yser-boomen, oft yser-houdt noemen.

De sevende hooftstadt

K A O C H E V.

DIt gewest behoorde eertijdts aen de koningen van *Jue* : maer de stam *Cina*, de koningen verdelght hebbende, stelde het in de landen van *Nanhai*. De stam *Hsana* noemde dese hooftstadt *Caoking*; en sy voert de tegenwoordige naem van de koning *Leangus*. Sy beheerscht ses steden, welckers landt rontom van de zee, en van een eenparige reecks van bergen, als met wallen, besloten is. De namen der steden sijn, 1 *Caocheu*, 2 *Tienpe*, 3 *Sing*, 4 *Hoa* ⊙, 5 *Vuchuen*, 6 *Xeching*.

Oude namen.

In dit gewest sijn veel paeuwen, en treffelijcke en kloeckmoedige gieren tot de vogel-jaght. Men graeft hier steenen, oft marmers, die sy tot platen snijden, en van de Sinesen gesocht worden, om tafels, en ander diergelijck huysgewaed af te maken. Want sommigen daer af sijn van de natuur met sulcke mercken, oft anders van verscheyde verwen geschildert, dat sy dickwijls de gedaente van bergen, waters en landtschappen vertoonen. D'inwoonders visschen paerlen in de bygelege zee; en dese visschery is hier seer oudt tusschen dit Landtschap, en 't eylandt *Hainan*. Men vindt hier oock een slagh van seker vreemde visch met vier oogen, en ses voeten, en die eenighsins de gedaente van de lever-visch heeft. De Sinesen seggen, dat dese visch oock paerlen uytspuwt, behalven de gene, die sy van d'oesters krijgen. Sy spuwen misschien de selve uyt, die sy te voren met d'oesters ingeswolgen hadden.

Visch met vier oogen.

Sy schrijven oock, dat 'er in dese zee een ander dier is, met een vogels-hooft, en een visch-staert, en dat hy kostelijcke steenen by sich heeft. Dit is seer waerachtigh; want het sijn sekere zee-kreeften, die gevangen worden, en tusschen dese hooftstadt en het eylandt *Hainan* in 't water leven. Sy gaen, en sijn van gedaente gelijck d'anderen, van de welcke sy niet veel verschillen, behalven dat, als sy uyt het water komen, en de lucht gevoelen, terstont hard worden, en echter hun oude gestalte en trecken behouden, en seer harde steenen schijnen. De Portugesen en Sinesen selven hebben hen gaerne, en gebruycken hen tegen de heete koortsen. Daer sijn diergelijcke in sekere poel van 't eylandt *Hainan*, die, uytgetrocken, oock hardt als steen worden.

Kreeften, die als steen worden.

De vloeying van de zee loopt langs de vloet *Lien* tot aen de hooftstadt selve, en geeft een ingang aen de schepen van Sina; het welck veroorsaeckt dat alle dingen in groote overvloet van alle sijden naer dese stadt komen.

De bergh *Feu*, aen d'ooststijde van de hooftstadt, is soo hoogh, dat, gelijck sy seggen, in de tijdt van de water-vloet der Sinesen dese alleen de top boven water uytgesteken heeft, en dat daer op eenige menschen gesont en behouden afgekomen sijn. *Bergen.*

Caoleang is een bergh by *Tienpe*, en is, gelijck men schrijft, soodanigh van natuur, dat d'inwoonders des somers niet voor hitte, en 's winters niet voor koude vreesen; en men seght dat daer een gestadige lenten is.

By de stadt *Hoa* is de bergh *Pao*, dat is, dierbaer, heerlijck en aengenaem om t'aenschouwen, en daer d'inwoonders dickwijls heen trecken, om hun geest te verlustigen.

De achtste hooftstadt

L I E N C H E V.

DE hooftstadt *Liencheu* heerscht over vier steden, 1 *Liencheu*, 2 *King* ⊙, 3 *Lingxan*, 4 *Xelien*. Dit gewest is het westerlijckste van 't Lantschap *Quangtung*, en seer na aen 't koninckrijck *Tungking*, van 't welck het door een gedurige reecks van bergen, en door de vloet *King* gescheyden is. De wegh van hier naer *Tungking* is seer kommerlijck, deur schrickelijcke en ontoeganckelijcke bergen : in voegen, dat dese twee gewesten door de natuur gedeelt schijnen. Wat *Tungking* aengaet, dat is van de Sinesen genoegh beschermt, en van de natuur versterckt.

Dit gewest behoorde eertijdts onder het landt van *Nangao*. De stam *Cina* plaetste het onder de landen van *Siang*. *Hana* noemde dese plaets *Hopu*, en *Suius Hocheu*. De stam *Tanga* gaf het de tegenwoordige naem, die van *Sunga* in *Taiping* verandert wierd; maer *Taiminga* deê het weêr *Liencheu* noemen. *Oude namen.*

Dit landt brengt oock paeuwen voort, paerlen, en veel andere kostelijcke wercken, van schiltpads-schilden gemaeckt. Hier sijn twee treffelijcke kercken, aen Helden gewijdt.

Aen de noordsijde van de hooftstadt is de seer groote bergh *Uhoang*, die een verborge *Bergen.*

borge vertreck heeft, en daer af ick dese fabel by de Sinesen vindt, te weten, dat op dese bergh vruchten sijn, die men nergens anders siet, daer af yder tot sadtwordens toe eten, maer niet meê nemen magh; en dat de gene, die dit beproeft hebben, nooyt de wegh konden vinden, om uyt dit doolhof te geraken. Sou dit niet misschien het landt der *Lotophagen* wesen? seker, de fabel gelijckt 'er wel na.

De stadt *King* heeft de bergh *Heng* dicht aen de wal.

De bergh *Loyang* is by *Lingxan*, en soo hoogh, dat de gene, die op de top wil klimmen, twee heele dagen daer aen moet besteden. Van de stadt *King* westwaerts is de wegh deur de bergen seer kommerlijck, daer op *Mayúenus*, tegen *Tungking* ten oorlogh treckende, kopere pijlers stelde, om in sijn weêrkeering de wegh te vinden. Men siet noch een van dese pijlers op de afgaende top van *Fuenmao*, daer de grenspael tusschen 't koninckrijck *Tungking* en de Sinesen is.

Wateren. De zee streckt sich naer 't zuydoosten tot aen de hooftstadt, daer een treffelijcke reê voor de schepen is, *Chung* genoemt.

De vloet *King* heeft sijn oorsprong op de grensen van 't Landtschap *Quangsi*, en loopt daer na aen d'ooftsijde voorby de stadt *King*, daer aen hy de naem geeft, en lost sich deur een breede mont in de zee.

De vloet *Lungmuen* heeft sijn oorsprong in de westerlijcke bergen van de stad *King*, en loopt van daer naer *Tungking*.

Vijf kleyne poelen, U genoemt, omringen de stadt *King*.

De negende hooftstadt

L V I C H E V.

Gelegenheydt. DE hooftstadt *Luicheu* leght in een aengenaem en vruchtbaer landt, en overtreft verre in vruchtbaerheyt en verscheydenheydt van alle dingen, alle de hooftsteden van dit Landtschap, die naer 't westen strecken. Sy leght dicht aen de zee, en raeckt met d'ooftsijde byna aen de selve. De blixem heeft de naem aen dese hooftstadt gegeven, om dat een bron, die aengenaem water heeft, uyt een bergh vliet, daer d'inwoonders een heerlijcke en waengeloovige kerck aen de geest des blixsems, oft aen Godt gebouwt hebben: want de Sinesen verdichten, dat ick weet niet wat geest over de blixem gebiedt, en dat de blixem een stuck van een gebroke hamer is, als hy neêr valt; met welcke hamer, gelijck sy verdichten, op seer groote trommels geslagen wordt, en dat het gedruys en gerommel van de donder uytbarst; want men hoort hier 't heele jaer deur dickwijls swarelijck donderen. 't Gene, 't welck aen dese stadt ter westsijde tot verciering streckt, is de poel *Lohu*, uyt de welck deur een gracht, in de stadt geleydt, weêr een andere poel voortkoomt. Dese hooftstadt heeft onder sich drie steden, 1 *Luicheu*, 2 *Suiki*, 3 *Siúúen*: haer landt wierdt in oude tijden *Gao*, onder de stam *Hana Siúúen*, en van *Leangus Hocheu* genoemt. Sy heeft de tegenwoordige naem van de stam *Taiminga*.

Wat gevoelen de Sinesen van de donder hebben.

Dit gewest heeft overvloet van visch, paeuwen en paerlen. Hier is oock een dier, 't welck van de Sinesen geswinde koe genoemt wordt, en voor boven aen 't hooft met een lange en ronde hoorn gewapent is. Sy schrijven, dat dit beest soo geswind is, dat het gemackelijck in een dagh drie hondert stadien afleggen kan. Wyders, in alle dese landen wassen de vreemde rijs-tacken, die van de Sinesen *Teng*, en van de Portugesen *Rota* genoemt worden; welcke touwen, van de natuur gedraeyt, schijnen. Het spreyd sich tot een wonderlijcke langte uyt, en kruypt voort, gelijck een tou, over 't lant, en over de bergen. Het heeft schrickelijcke doornen, en lange bladen. Het is niet dicker, dan een vinger, en verspreyd sich dickwijls een geheele stadie in de langte uyt. Men vindt hier af soo groot een overvloet op de bergen, dat het, in malkander verwart, oock de wegh kommerlijck voor de herten maeckt. Het is seer taey, en kan swarelijck breken; en dieshalven worden daer gemenelijck touwen voor de schepen af gemaeckt. Men scheyd het oock in fijne draden, en maeckt daer af korven, manden, stoelen, en diergelijcke andere dingen, daer men op sit; maer voornamelijck dese dunne en sachte matrassen, daer op het meeste deel der Sinesen, ja oock de koning self, naeckt gaen leggen, als sy slapen willen. Dit gewaedt is seer reyn en suyver, en in de somer koel; en hoewel dese matrassen maer op de bloote plancken neêr gespreyd sijn, soo achten de Sinesen hen echter bequaem, vermits sy van overlang gewent sijn dus te leggen. Ja sy maken van dit rijs oock bedden en kussens, daer sy, om 't vermaeck, eenige rieckende dingen in vullen.

Geswinde koe.

Teen oft rijs, en des selfs gebruyck.

De

Bergen. De bergh *Kinglui* is aen de zuydsijde van de hooftstad, daer dese bron uyt een blixemslagh te voorschijn quam.

De bergh *Tafunglai* is naby aen *Suiki*, by de strant, in een eylandt van de zee, 't welck seventigh stadien in sijn omkring heeft. In dit eylandt sijn acht dorpen, rijck van inwoonders, welckers ambacht is paerlen uyt dese zee te visschen.

Wateren. De zee koomt tot aen d'oostsijde van de hooftstadt. Aen de westsijde is de poel *Lohu*, die oock de poel *Si* genoemt wordt.

De tiende hooftstadt

K I V N C H E V.

DE gene, die in dese hooftstadt wil komen, moet over een arm van de zee varen; want sy leght in 't eylandt *Hainan*, aen des selfs oostsijde, op een zeebergh, en is van alle sijden geheel met poelen en wateren besloten, door de welcke de schepen oock een ope wegh tot aen de wallen hebben. Dese stadt is 't hooft van 't eylandt, en heerscht over dertien steden, in 't selve eylandt gelegen, 1 *Kiuncheu*, 2 *Chingyu*, 3 *Lincao*, 4 *Tingan*, 5 *Venchang*, 6 *Hoeitung*, 7 *Lohoei*, 8 *Chen*⊙, 9 *Changhoa*, 10 *Van*⊙, 11 *Lingxui*, 12 *Tai*⊙, 13 *Cangen*. Dit geheele eylandt is byna van bergen en oude bosschen beset, en vruchtbaer van alle dingen, die tot gebruyck van 't leven noodigh sijn. De stranden worden van de Sinesen beheerscht, en staen onder 't gebiedt van de Sinesche Keyser. Maer in 't midden van 't landt is een volck, dat sijn eyge recht heeft, en niet onder de Landtvooghden van Sina wil buygen. Sy handelen alleenlijck met de Sinesen, die aen de strand woonen, en trachten voornamelijck naer sout en kleederen. De Sinesen schrijven, dat 'er in de bergen mijnen van goudt en silver sijn; doch dese bergh-volcken willen 't niet uytdelven, oft verwarelosen sulcks. Sy vergaderen echter hier en daer eenigh goudt uyt het sandt, op d'oevers der vloeden. De paerlen worden nergens meer, als aen de noorderlijcke stranden van 't eyland gevonden. Op de bergen wast rieckend arentshout, gelijck oock ebben-hout, roseboomen-hout, en 't gene, dat men gemenelijck brasilien-hout noemt, 't welck de verwers overal deur geheel Sina tot hun verwing gebruycken. Hier wassen overal groote en kleyne Indiaensche neuten, en oock dese vrucht, die deurgaens voor de grootste van de heele weerelt gehouden wordt, en die wy gemenelijck in Indien *Jaca* noemen, de welcke om sijn overmatige grootheydt niet aen de tacken der boomen wast, schoon die oock groot sijn, maer aen de stronck, als oft hy vreesde dat de tacken weygeren souden soo groot een last te dragen, hoe grof en sterck sy oock sijn. Dese vrucht is soo hardt en dick van bast, dat men hem met een bijl openen moet. Van binnen sijn ontallijcke huysjes, oft blaedjes, in de welcke geele pit is, 't welck het gelijck een kastanie omringt. Dese neut, rijp geworden, is seer soet van smaeck en aen 't vuur gebraden, gelijckt onse kastanien. Dit geheele eylandt brengt oock rijs oft *rota* voort, daer af ick hier voor gesproken heb; en voornamelijck 't gene, het welck sy wit rijs noemen, 't welck het beste is. Het heeft oock overvloet van herten, verscheyde vogelen, en vele dieren, soo tamme als wilde. Wyders, aen de zuydsijde van 't eylandt vangen de Sinesen walvisschen, op een selve wijse als de Hollanders in de Noordtzee, niet verre van Groenlandt, daer af sy oock olie branden, om die daer na tot verscheyde dingen te gebruycken. Eyndelijck, om ontellijcke andere dingen voorby te gaen, hier is een wonderlijck kruyt, het welck sy *Chifung*, oft toonende wint noemen; want de scheepslieden seggen, dat sy daer uyt konnen bemercken hoe veel stormen in 't geheele jaer, en in welcke maent sy komen sullen, en dit uyt des selfs knoopen en leden; want hoe 'er minder knoopen in sijn, hoe 'er oock minder stormen in dat jaer sullen komen: en sy betuygen, dat sy uyt de wijdtte der knoopen van de wortel konnen weten oft bemercken in welcke maent de storm komen sal.

Verscheyde slagh van hout.

Jaca, een groote vrucht.

Het kruyt Chifung.

De Sinesen seggen dat dit eylandt duysent stadien groot is. De Societeyt JESU heeft hier in een kerck, aen Godt gewijd, en een groot getal van Christenen. Eer de Sinesen dit land onder hen gebracht hadden, wierd het *Gao* genoemt. D'eerste van de Sinesen, die dit eylandt innam, was dese groote *Hiaovus*, een Keyser van de stam *Hana*; en vermidts hy daer veel paerlen vondt, soo noemde hy 't *Chuyai*, en sticht-te in dit eyland een stadt van gelijcke naem, de welcke de gene is, die nu *Kiuncheu* genoemt wordt; want *Chuyai* betekent strant der paerlen. *Leangus* noemde dese stadt *Taicheu*; en sy voert de tegenwoordige naem

Overvloet van paerlen.

naem van de ſtam *Tanga*, de welck van de roode marmer *Kiún*, daer af het overvloet heeft, genomen is. Het geheele eylandt wordt gemenelijck *Hainan*, dat is, ten zuyden van de zee, genoemt.

Bergen. Naer de zuydooſt-ſijde van de ſtadt is de bergh *Tao*, de vier-en-twintighſte der vermaerde bergen in de boecken van *Taoxu*. Hier uyt koomt een beeck, die rondtom vloeyt, en wel ſes-en-dertigh keeren maekt.

Aen de zuydſijde is de bergh *Kiún*, in 't welck dit root marmer is, daer af de hooftſtadt de naem gekregen heeft.

By *Lincao* is de bergh *Piſie*, door de fabel-achtige vertellingen der Sineſen vermaert. Want ſy ſeggen dat hier op een ſeer liſtigh dier gevonden wordt, 't welck byna gebruyck van reden, en de gedaente van een hont heeft. Sy voegen hier noch by, dat hier eertijdts een van deſe dieren geweeſt heeft, 't welck het heyr der eylanders deur onbekende wegen geleydde, om voor de vyanden, die van *Cochinchina* quamen, de wegh te ſtoppen, 't welck oorſaeck van een groote verwinning voor d'eylanders was: en op deſe plaets heeft men een kerck voor dit dier geſticht.

Liſtigh dier, aen 't welck men een kerck gewijdt heeft.

By de ſtadt *Van* is 't eylandt *Tocheu*, hondert ſtadien groot. Hier op is een bergh, ſoo hoogh, dat hy deur de wolcken dringt. By de ſtadt *Yai* is oock een ſeer hooge top, *Hoeiſung* genoemt, die, gelijck ſy ſeggen, ſoo hoogh is, dat de wint en regen (gelijck men van d'Olympus verhaelt) geen ſchade daer aen doen kan. Sy ſchijnt de ſtormen van de zee te ſtillen en te breken, daer af ſy oock de naem van *Hoeiſung* voert, dat is, de wint ſtillende.

Van de zee, die de ſtadt *Kiún* beſpoelt, is dit aenmerckens-waerdigh, gelijck de Sineſche Landtbeſchrijvers ſeggen, dat men hier geen vloet en ebbe gevoelt, 't welck echter in andere geburige plaetſen gemeen is; maer dat ſy de halve maent lang naer 't ooſten, en d'andere halve maent naer het weſten vloeyt. *Wateren.*

De poel *Tung* is aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt; hy is geſproten uyt d'ondergang van een groote ſtadt, en uyt een opening van d'aerde. 't Overige kan men in de kaert ſien.

Krijghs-veſtingen.

MEn telt hier in 't geheel tien krijghsveſtingen, tot bewaring van 't Lantſchap, en van de zee; de namen daer af ſijn, 1 *Taching*, 2 *Tung*, 3 *Hanxan*, 4 *Cinghai*, 5 *Kiaçu*, 6 *Kiexe*, 7 *Ciexing*, 8 *Hiung*, 9 *Jungching*, 10 *Ciunling*.

HET DERTIENDE LANDTSCHAP

QUANGSI.

HEt Landtſchap van *Quangſi* is by de voorgaende Landtſchappen, noch in grootheyt, noch in koophandel, noch in vermaeck geenſins te gelijcken, ſchoon het tamelijcke overvloet van 't gene heeft, dat tot het leven noodtſakelijck is. Het begrijpt elf hooftſteden, met een krijghs-ſtadt, die negen-en-tnegentigh ſteden onder ſich hebben: en hoewel dit getal met dat van d'anderen gelijck is, ja oock ſommigen overtreft, ſoo wijckt het echter voor hen in grootheydt, en in menighte van inwoonders. 't Geheele landt is vol van bergen, behalven aen de zuyderlijcke deelen tot aen de ſtrant, daer alles wel gebouwt is, ſoo om de vlackte van de gront, als om dat d'invloeyingen van de lucht, die leven doet, daer warmer ſijn. Wat de zuyderlijcke deelen aengaet, die ſtaen ten meeſtendeel niet onder de Keyſer van Sina. Het koninckrijck *Tungking* beſtaet uyt eenige landen van dit Landtſchap, die met ſtippen van de gene afgeſcheyden worden, dewelcke onder het Rijck van Sina behooren.

't Geheele Landtſchap wordt van vele en groote vloeden beſproeyt; van de welcken eenigen uyt andere Lantſchappen komen, en anderen daer in hun oorſprong nemen. Voorts ſtaet dit t'aenmercken, dat ſy alle te ſamen, als met voorbedachte raet, aen d'ooſtſijde in dit Landtſchap te ſamen vloeyen, ſoo wel de gene die van 't noorden naer 't zuyden, als de gene die van het weſten naer 't ooſten ſtroomen: in voegen dat ſy, hun krachten te ſamen gevoeght hebbende, met groote kracht en gewelt van water in 't geburigh Landtſchap *Quangtung* inbarſten.

Grenſen. De grenſen van dit Lantſchap *Quangſi* ſijn aen de d'ooſt- en zuydooſt-ſijde 't Lantſchap *Quangtung*, 't welck oock ten deel aen de zuyderlijcke geweſten raeckt; aen de zuydweſt-ſijde heeft het *Tungking*, oft *Ganan*; aen de weſtſijde wordt het van 't Lantſchap *Junnan* beſloten; aen de noordweſtſijde paelt het aen 't Landtſchap *Queicheu*, en 't Landtſchap *Huquang* beſluyt het overige. Eenige deelen aen de noordſijde hebben meer ruwe bergen, en ſijn minder gebouwt; en by deſe ſteyle en boſchachtige plaetſen ſijn hooge bergen, en veel wilderniſſen. Maer het ooſterlijck deel is meer gebouwt, en heeft vloeden, die, ſchoon ſy een ſnelle loop hebben, echter bevarelijck ſijn: het wordt dieshalven van Sineſen, en van een volck, dat de Sineſche Keyſer onderworpen is, bewoont; maer in de weſterlijcke plaetſen woonen bergh-lieden, die ſich de wetten van Sina niet willen onderwerpen. In 't boeck, daer in de geheele rekening van 't Sineſche Rijck gemaeckt is, wordt geſchreven, dat dit Landtſchap honderd ſes-en-tachtigh duyſent ſeven hondert negentien geſinnen, en tien hondert vier-en-vijftigh duyſent ſeven hondert en ſeſtigh mannen in ſich begrijpt. De ſchatting van de rijs beſtaet in vier hondert een-en-dertigh duyſent drie hondert negen-en-vijftigh ſacken. D'overige dingen, die tot dit Lantſchap behooren, ſult ghy in de beſchrijving der beſondere ſteden vinden.

't Getal der menſchen.

Schatting.

Voor deſe leſte Tartariſche oorlogh, die, terwijl wy dit doodelijck ſchouſpel aenſagen, geheel Sina elendighlijck geplaeght heeft, was de Chriſtelijcke leer en Godtsdienſt nooyt tot in dit Landtſchap deurgedrongen; maer vermidts deſe leſte Sineſche Keyſer, na dat de Tartaren andere Landtvooghden in d'andere Landtſchappen geſtelt hadden, van de ſijne verkoſen is, en veel van ſijn krijghs-overſten, die Chriſtenen geworden waren, hem gevolght ſijn, ſoo is door deſe bequame gelegentheyd te weegh gebracht, dat de vaders van onſe Societeyt hier toegelaten ſijn, en 't Katholijck geloof wonderlijck verſpreydt hebben; daer af wy terſtont hier aen, in de beſchrijving van d'eerſte hooftſtadt, meer ſullen ſpreken.

De gene, die onſe kaerten aenſchouwen, ſullen terſtont konnen ſien hoe bequamelijck en geriefelijck dit geheele Lantſchap van vloeden en wateren beſproeyt, en gedeelt is; ja ſoodanigh, dat men ſwarelijck

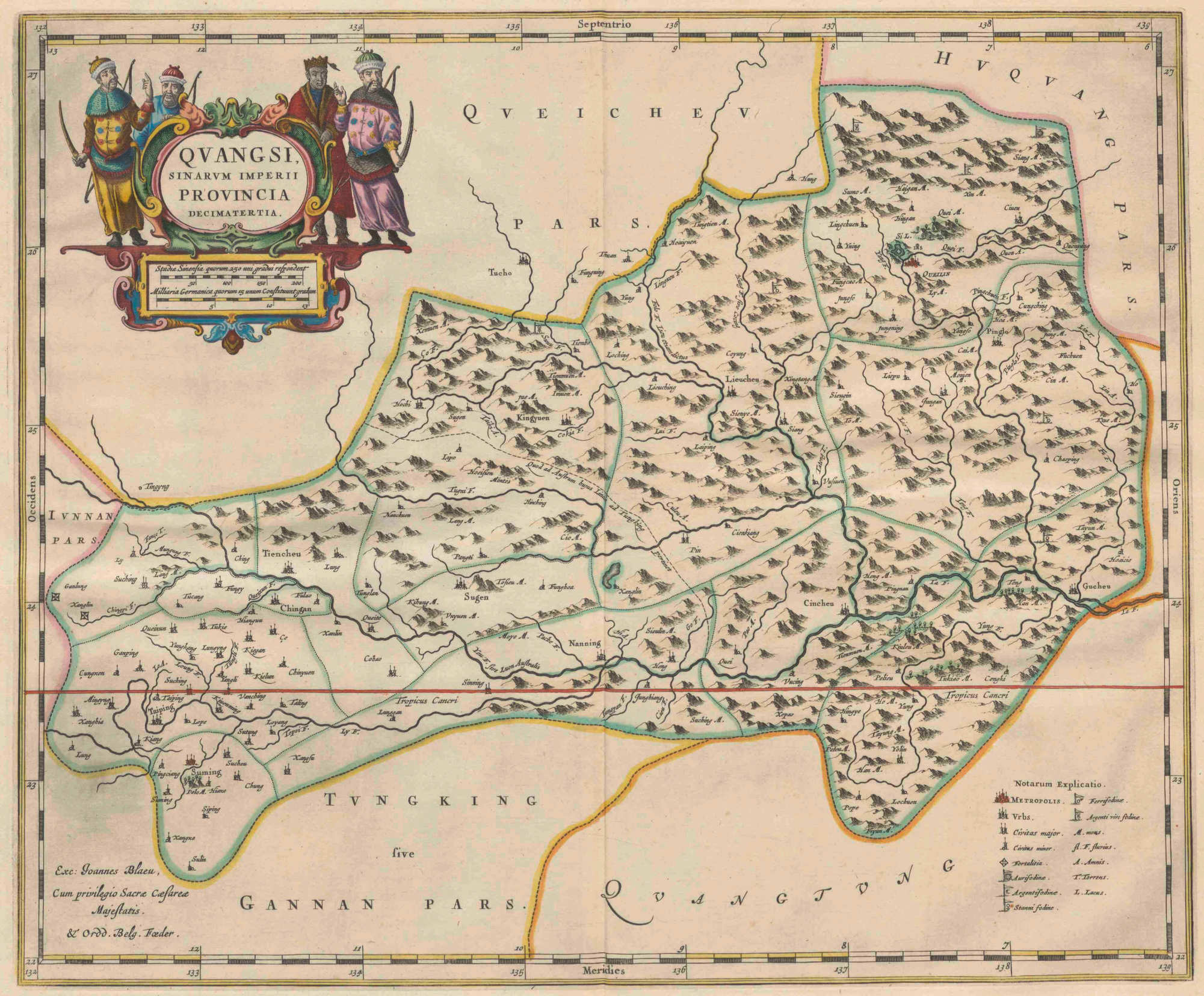
QVANGSI,
SINARVM IMPERII
PROVINCIA
DECIMATERTIA.
Septentrio
Meridies
Occidens
Oriens
QVEICHEV
PARS.
HVQVANG
PARS.
IVNNAN
PARS.
TVNGKING
GANNAN PARS.
QVANGTVNG
Tropicus Cancri
Tucho
Tiencheu
Chingan
Sugen
Kingyuen
Lieucheu
Nanning
Cincheu
Gucheu
Pinglo
Suming
Taiping
Notarum Explicatio.
Metropolis.
Vrbs.
Civitas major.
Civitas minor.
Fortalitia.
Aurifodinæ.
Argentifodinæ.
Stanni fodinæ.
Ferrifodinæ.
Argenti vivi fodinæ.
M. mons.
fl. F. fluvius.
A. Amnis.
T. Torrens.
L. Lacus.
Exc: Ioannes Blaeu,
Cum privilegio Sacræ Cæsareæ
Majestatis.
& Ordd. Belg. Fœder.

lijck soodanigh een landt meer vinden sal. De groote vloet *Ly* sluyt de zuydelijcke deelen van het westen naer 't oosten. De rechter vloet *Puon* deelt het Landtschap in 't midden deur, die op gelijcke wijse van 't westen naer 't oosten buyght. De vloet *Tugni* volght de selve loop. De slincke vloet, *Ço* genoemt, heeft sijn voortgang byna op gelijcke wijse. D'andere vloeden, van 't noorden naer 't zuyden al krom om stromende, loopen met veel bochten en keeren tusschen hun oevers voort; in voegen dat 'et schijnt dat men niets tot hun vermaeck en nut toedoen kan. Eyndelijck, alle dese vloeden komen by de hooftstadt *Gucheu* te samen, en, dus vereenight sijnde, barsten in 't Landtschap *Quangtung* in, gelijck ick geseght heb.

D'eerste oft Opper-hooftstadt

QUEILIN.

EEr dese landen onder de heerschappy van de Sinesche Keyser gebracht wierden, behoorden sy onder de heerlijckheydt van *Pegao*, en waren d'uyttersten der gener, die naer 't noorden onder dit Rijck stonden. Sy waren oock de grensen van 't koninckrijck *Çu*. De stam *Cina*, alles verovert hebbende, noemde hen d'eerste *Queilin*, *Leangus Queicheu*, de stam *Tanga Kienling*, *Sunga Cingkiang*; maer de stam *Taiminga* gaf haer weêr de naem van *Queilin*, die voornamelijck uyt de bloemen *Quei* spruyt, de welcke, schoon sy deur 't heele landt van Sina gevonden worden, echter nergens meer in grooter overvloet sijn, als in dit Landtschap, en voornamelijck in het landt van dese hooftstadt, die daer af de naem van *Queilin* heeft gekregen, 't welck een bosch van *Quei*-bloemen betekent. Dese bloem wast aen een hooge boom, welcks bladen die van de lauwer oft kaneel-boom gelijcken. De bloem is seer kleyn, en geel van verwe, verspreydt sich in bossen, heeft een seer soete reuck; en, schoon sy open is, blijft een lange tijdt geheel aen de boom, sonder te verwelcken. Als sy afvalt, spruyt de boom na verloop van een maent weêr uyt, en geeft in de herfst een nieuwe bloem. Sy heeft soo aengenaem en welriekend een reuck, dat sy 't geheele lant, daer dese boom is, met haer soete reuck verquickt en overspreydt. Ick vindt de naem daer af nergens in Latijn: maer dit is de selve bloem, die van de Turcken, in lamoen-sop geweeckt, gebruyckt wordt om de manen van hun paerden te verwen. De Sinesen maken daer af veel gerechten, die aen de mont en neus seer aengenaem sijn.

Oude namen.

De bloem Quei.

D'eerste hooftstadt *Queilin* leght aen de vloet *Quei*, oft *Ly*, aen des selfs oosterlijcke oever, die hier deur enge vlackten een snelle loop heeft. Dese hooftstadt heeft onder sich negen steden, 1 *Queilin*, 2 *Hinggan*, 3 *Lingchuen*, 4 *Yangso*, 5 *Jungning*, 6 *Jungfo*, 7 *Yning*, 8 *Cinen*, 9 *Quonyang*.

Gelegenheydt.

Steden.

Wat de hooftstadt self aengaet, sy is tamelijck groot, en door haer heerlijcke gebouwen vermaert. D'onder-koning houdt hier sijn hof, gelijck oock een koninckje, uyt het geslacht van *Taiminga* gesproten. De Sinesche volckeren, die in dese Tartarische oorlogen noch niet ondergebracht sijn, hebben dit koninckje tot Keyser verkosen. Sijn naem is *Junglie*; en hy besit noch dit Landtschap, en doet oock eenige tegenstant aen de Tartars. Hy is in ordening de seste van de genen, die van de sijnen tegen de Tartars by een gedurigh gevolgh in verscheyde gewesten van Sina verkosen sijn. D'anderen, van de Tartars verwonnen, sijn oock van hen gedoodt; maer dese strijdt noch vromelijck. Sijn moeder, gemalin en soon doen belijdenis van de Christelijcke Godsdienst, daer af hy self oock geen groote afschrick heeft: omtrent hem sijn gedurighlijck eenige vaders van onse Societeyt, en veel van de voornaemste Landtvooghden, die Christenen geworden sijn, gelijck uyt vele brieven en verhalingen blijckt, door de vaders van onse Societeyt hier af uytgegeven, als oock door een Gesant, van des selfs moeder aen het Opper-hooft der Roomsche Kercke naer Romen gesonden.

Junglie, de leste Keyser van Sina; wiens moeder, gemalin en soon Christenen sijn.

In dit gewest worden vogelen met verscheyde schoone veelverwige pluymen gevangen, welckers veeren, aengenaem en schoon om t'aenschouwen, van de Sinesen in de sijde lakenen gewerckt worden. Men delft hier oock de treffelijcke steenen uyt, die van de Sinesche studenten en schrijvers gebruyckt worden om hun inckt weeck te maken, en te temperen, die sy met een pinceel, en niet met de pen nemen, en beter en netter hun letteren maken, als oft sy met de pen schreven.

Vogelen van verscheyde verwe.

Hier sijn drie vermaerde kercken, aen Helden gewijdt. By *Hingan* is een put van wonderlijcke natuur: de helft van 't water is mod-

Put van wonderlijcke natuur.

is modderig, en d'andere helft ſoo klaer als kriſtal; en ſchoon men dit onder malkander mengt en roert, ſoo ſcheydt het ſich echter weêr van een, en elck krijght ſijn voorgaende weſen.

Bergen. *Quei* is een bergh aen de noordooſt-ſijde van de hooftſtadt, naer de menighte der *Quei*-boomen dus genoemt, daer af de hooftſtadt oock de naem heeft. Deſe boomen lijden geen anderen daer ſy waſſen, en laten niet toe dat 'er andere boomen ter ſelve plaets groeyen.

Toſieu is een bergh by de hooftſtadt, daer op een treffelijck vertreck van geletterden is.

De bergh *Ly* leght aen de zuydooſt-ſijde, vertoont de gedaente van een elefant, en is aen d'oever van de vloet.

De bergh *Xin* is aen de noordooſt-ſijde, daer drie ſeer hooge toppen op ſijn, op een van de welcken een paleys ſtaet, 't welck, gelijck ſy verſekeren, in 't ſuyvere geweſt van de lucht, en boven alle wolcken gebouwt is.

Visschen met hoornen. By *Hinggan* is de bergh *Haiyang*, die ſich tot aen *Lingchuen* uytſtreckt. Hier op is een water-hol, daer in men viſſchen met vier voeten en met hoornen vindt. Deſe waengeloovige heydenen ſeggen, dat ſy leckere ſpijſen voor de draeck ſijn, en daerom durven ſy die geenſins dooden.

De bergh *Hoa*, oft bloem, (welcke naem hy door ſijn ſchoonheydt en aengenaemheydt verkregen heeft,) leght aen d'oever van de vloet *Quei*, by *Yangſo*.

By *Jungſo* is de bergh *Fungçao*; hy heeft ſijn naem van de vogel Phenix, als oft die daer ſijn neſt ſpreydde: want *Fungçao* betekent Phenix-neſt. Sy ſchrijven dat onder 't neſt een ſeer koſtelijcke ſteen van onwaerdeerlijcke waerde gevonden is.

By de ſtadt *Ciuen* is de bergh *Siang*, daer op men een heerlijcke kerck der afgoden, en een klooſter ſiet.

Als men van de ſtadt noordewaerts aengaet, is een opgaende gebaende wegh over 't geberghte, daer op ſeven heuvels ſijn, die de gedaente van de groote beer in de hemel vertoonen; ſy worden dieshalven *Ciefing*, dat is, de heuvels der ſeven ſtarren genoemt.

Vloeden. De vloet *Ly* oft *Quei* omringt de hooftſtadt van 't noorden naer 't zuyden: hy heeft ſijn oorſprong op de grenſen van het Landtſchap *Huquang*, loopt van daer deur bergen en dalen, met een ſnelle en ſteyle loop, en maeckt dickwijls groot gedruys als hy uyt de hooghte neêrwaerts valt, en ontfangt hier en daer veel beecken van onbekende naem. De poel *Si* beſlaet ſeventigh bunderen landts, en is aen de weſtſijde van de hooftſtadt. Men ſiet daer in de heuvel *In*, die gelijck een eylandt leght.

De tweede hooftſtadt

L I E V C H E V.

't LAndt van de ſtadt *Lieucheu*, om met onſe Sineſche ſchrijver te ſpreken, ſtreckt ſich wijt en breet uyt, heeft ſeer klare wateren, en is vol van bergen. De hooftſtadt heeft haer naem van de wilgen, als oft men ſtadt der wilgen ſeyde; want dit betekent *Lieucheu*. Sy heeft onder ſich twaelf ſteden, 1 *Lieucheu*, 2 *Coyung*, 3 *Loching*, 4 *Lieuching*, 5 *Hoaiyuen*, 6 *Yung*, 7 *Laipin*, 8 *Siang* o, 9 *Vuçiuen*, 10 *Pin* o, 11 *Cienkiang*, 12 *Xanglin*.

Oude namen. Dit geweſt behoorde in oude tijden aen *Pegao*, onder de ſtam *Cina* aen *Queilin*, onder *Hana* aen *Hyolin*. De koning *Chin* noemde het *Siang*, *Tanga* eerſt *Lucing*, en daer na *Lieucheu*, welcke naem het tot aen deſe tijdt behouden heeft, die haer van de vloet *Lieu* koomt, daer ſy aen leght, en die veel wilgen op ſijn oevers voedt. Het brengt eenige uytmuntende kruyden voort, die ſeer dienſtigh tot genees-middelen ſijn, en dieshalven ſeer begeert worden, en onder deſen het kruyt *Puſu*, oft onſterffelijck kruyt, gelijck de Sineſen dat noemen, om dat men 't altijdt groen in huys kan houden. Men vindt hier twee voortreffelijcke kercken, aen Helden gewijdt, daer af d'een *Lieuheu* genoemt wordt, by een kleyne poel *Lochi*, die door ſijn vertreck-plaetſen en gebouwen vermaert is, en daer d'inwoonders dickwijls naer toe gaen.

De ſtadt *Vuciven* wordt van de Sineſen gepreſen, om dat des ſelfs inwoonders in voortreffelijckheyt van vernuft, en in ſpitsvindigheyt van geeſt boven d'anderen uytmunten, en om dat 'er veel tot Doctoren en Landtvooghden gemaeckt worden.

Bergen. De bergh *Sienye* is aen de zuydſijde van de hooftſtadt. De Sineſen merken hier veel wonderen aen, namelijck een groot hol, een ſeer hooge top, die, gelijck een muur, heel van een ſteen, loot-recht op gaet, een ſteene huys, en diergelijcke dingen, die de Sineſen begeeren, en gaerne in de bergen ſien.

Op

Op d'oever van de vloet naer 't zuydooſten is de bergh *Hocio*, die van d'anderen afgeſcheyden en beſonder is.

By de ſtadt *Siang* is de bergh *Xintang*, ſeer hoogh, en ſoo ſteyl, dat men daer nauwelijcks een opgang kan vinden. Hy heeft echter op de top een viſchrijcke poel, en is rondtom met boomen en bloemen omringt. De Sineſen, nieusgierigh in deſe dingen, klimmen hier op met groote arbeydt; en ſeggen, dat hy, om d'aengenaemheyt van de plaets, eertijts veel beſocht wierd van deſe menſchen, die, gelijck ſy verdichten, nimmer ſterven, en *Xinçieu* genoemt worden.

Vloeden. De vloet *Cin* vloeyt uyt het landt *Hoaiyuen*, en, van daer afkomende, loopt deur *Loyung*, en deur de ſtadt *Siang*.

De vloet *Lieu* vloeyt aen de weſtſijde van de hooftſtadt. Hy wordt oock de vloet *Ço* en *Kung* genoemt, en heeft ſijn oorſprong uyt het Landtſchap *Queicheu*, by 't kaſteel *Cingping*, en, van daer voorby de hooftſtadt *Tucho* geloopen, koomt in dit Landtſchap deur 't geweſt van de volgende hooftſtadt.

De vloet *Tolo* koomt aen de weſtſijde van *Haiyuen* in dit Landtſchap, en, naer 't zuyden ſtreckende, vervoeght ſich met de vloet *Ço* by de hooftſtadt. Des ſelfs oorſprong is in 't Landtſchap *Queicheu*, by 't geweſt van de hooftſtadt *Liping*, niet verre van de veſting *Cheki*.

De derde hooftſtadt

KINGYUEN.

HEt landt van deſe hooftſtadt is ten meeſtendeel van vervarelijcke en ſchrickelijcke bergen omringt, en leght dicht aen de berghlieden van 't Lantſchap *Queicheu*, die noch wilt en onbeſchaeft ſijn; en uyt dit Lantſchap *Queicheu* komen de vloeden *Tugni* en *Ço* eerſt in dit Lantſchap *Quangſi*. Deſe hooftſtadt heeft negen ſteden onder ſich, 1 *Kingyuen*, 2 *Tienho*, 3 *Sugen*, 4 *Hochi* ⊙, 5 *Hinching*, 6 *Nanchuen* ⊙, 7 *Lypo*, 8 *Tunglan* ⊙, 9 *Pangti*.

Sy ſchrijven dat dit geweſt goudt voortbrengt; maer d'inwoonders vergaderen 't alleenlijck uyt de vloeden. Men vindt daer overal *Areca*, kleyne Indiaenſche neuten, en de vrucht *Lichias*. Het behoorde eertijdts onder *Pegao*; onder de ſtam *Hana* behoorde een deel van dit geweſt aen *Kiaochi*, en 't ander aen de heeren van *Genan*. De ſtam *Tanga* noemde deſe hooftſtadt *Gaocheu*; ſy voert de tegenwoordige naem van de Keyſerlijcke ſtam *Sunga*. Men vindt hier twee kercken, die boven d'anderen uytſteecken.

De bergh *Y* alleen is aenmerckens-waerdigh om ſijn kleynheydt en langheydt; want vermidts alle d'andere bergen ſeer hoogh en groot ſijn, ſoo wordt deſe van de Sineſen, als ſeer verſcheyden van d'anderen, aengemerckt. Hy leght aen de noordſijde van de hooftſtadt, daer oock een groote bergh is, *Tienmuen*, oft hemel-poort, naer ſijn twee toppen genoemt. *Bergen.*

Aen de noordtſijde van de hooftſtadt vloeyt de vloet *Lung*, die oock *Cokiang* en *Lieu* genoemt wordt, daer af hier voor geſproken is. *Wateren.*

De vierde hooftſtadt

PINGLO.

DE hooftſtadt *Pinglo* is gebouwt op d'ooſterlijcke oever van de vloet *Ly*, die deur 't geweſt van deſe ſtadt tuſſchen enge en diepe vlackten deurvloeyt, en dickwijls over klippen en ſteenen met groot gedruys heen wentelt, daer in men drie hondert en ſeſtigh waterſtortingen telt; in voegen dat hy nauwelijcks bevaren kan worden. Deſe hooftſtadt heerſcht over acht ſteden, die alle tuſſchen ſeer groote bergen beſloten ſijn, 1 *Pinglo*, 2 *Cunching*, 3 *Fuchuen*, 4 *Ho*, 5 *Lipu*, 6 *Siengin*, 7 *Junggan* ⊙, 8 *Chaoping*. Sy behoorde onder de ſtam *Cina* aen 't geweſt van *Queilin*; de ſtam *Hana* noemde haer *Çangcu*, en *Tanga Locheu*. De ſtam *Juena* heeft haer de tegenwoordige naem gegeven.

Men vindt hier dit witte was, door deſe bloedeloſe beesjes gemaeckt, daer af ick te voren geſproken heb. Men maeckt hier oock laken van de bladen der roode Muſen, een ſekere boom in Indien. Hier is een groote overvloet van de vrucht *Lichia*, welcks boomen aen de ſtadt *Lipu* de naem gegeven hebben.

Aen de zuydweſt-ſijde van de hooftſtadt is de bergh *Cai*, die tot aen *Lipu* voortloopt. Aen d'ooſtſijde is de groote en ſteyle bergh *Jung*, daer op negen ſpitſe en afgebroke heuvels ſijn. Aen de weſtſijde is de heuvel *Monien*, dat is, top der oogen, dus genoemt, om dat hy op de top twee groote ſteene oogen heeft, ſoo konſtelijck *Bergen.*

van de natuur gemaeckt, dat sy alle konst schijnen t'overtreffen: want d'appels sijn seer klaer onderscheyden; en men siet daer in de twee vochtigheden, gelijck in onse oogen.

By de stadt *Fuchuen* is de bergh *Cin*, in de welck met een blixem-slagh acht holen geopent sijn.

Kiúe is een bergh by de stadt *Ho*, van de menighte en voortreffelijckheydt der oranje-appelen dus genoemt; want dit betekent *Kiúe*.

De heuvel *To* is tamelijck groot, en in 't geberghte by *Sieugin*, van de buytenkant ontoeganckelijck; maer de natuur selve heeft in des selfs ingewant een wentel-trap gemaeckt, langs de welcke men opklimmen kan.

Wateren. Van de vloeden is niets gedenckwaerdigh, behalven twee seer aengename bronnen, daer af d'een, *Caning* genoemt, aen de noordsijde van de hooftstadt is; d'ander, *Yoxan* geheeten, is by de stadt *Xo*.

De vijfde hooftstadt

G V C H E V.

DE hooftstadt *Gucheú* leght ter plaets, daer, gelijck ick hier voor geseght heb, alle de vloeden van dit Landtschap, als met voorbedachte raedt, te samen komen. Sy is de voornaemste stadt aen d'oostsijde, en seer dicht aen 't Landtschap *Quangtung*. Sy overtreft in koophandel lichtelijck alle de andere, daer af 't gerijf der vloeden de voornaemste oorsaeck is. Dese plaets is van groot belang, en wordt dieshalven oock de sleutel van het Landtschap genoemt.

Men vergadert hier in de bergen vermiljoen, daer af dit gewest overvloeyt. Het voedt oock seer groote slangen: ja de Sinesen schrijven, dat sommigen daer af soo lang worden, dat sy de maet van tien roeden bereycken. Indien dit dus is, soo kan ick swarelijck gelooven dat 'er langer in de weerelt gevonden worden. Hier sijn mede *Rhinoceroten*; en hier spruyt oock de boom *Quanglang* genoemt, die in plaets van mergh een sachte pit heeft, het meel seer gelijck, ja het wordt in plaets van meel gebruyckt. Het is niet onaengenaem van smaeck; en wordt in alderhande gerechten gedaen. Hier sijn simmen, de honden gelijck, geel van hair, met een aengesicht gelijck van een mensch; en sy geven een fijn en scherp geluyt uyt, gelijck gemenelijck de vrouwen.

Boom, die meel draeght.

Naer 't zuydwesten van de stadt *Pelieu* is een diepe vlackte, daer men swarelijck deur komen kan, en daer niet meer dan een eenige wegh is, langs de welcke men van dese sijde in 't koninckrijck *Tungking* kan komen. Sy verhalen dat, om de groote kommer en moeyte deur dit kommerlijck padt, veel reysigers sneuvelden, eer sy daer deur worstelden. Sommigen noemen dese enge en naeuwe wegh *Tienmuen*, dat is, hemel-poort, anderen *Queimuen*, dat is, poort der duyvelen. Dese hooftstadt heeft twee kercken, aen Helden gewijdt. Sy wierdt eertijdts onder de stam *Hana Kiaocheú*, onder *Leangus Chingcheu*, en onder *Suius Fungcheu* genoemt. Sy heeft de tegenwoordige naem van de stam *Tanga* ontfangen: en heerscht over tien steden, 1 *Sucheu*, 2 *Teng*, 3 *Yung*, 4 *Cengki*, 5 *Hoaicie*, 6 *Yolin*, 7 *Pope*, 8 *Pelieu*, 9 *Lochuen*, 10 *Hingye*.

De bergh *Tayun*, aen de noordoost-sijde van de hooftstadt gelegen, neemt sijn begin in 't landt van d'eerste hooftstadt. *Bergen.*

By de stadt *Teng* is de bergh *Nan*, die seer schoon en aengenaem is. De Sinesen mercken hier in veel vreemdigheden, die nauwelijcks waerdigh sijn dat men hen hier optelt.

By de stadt *Yung* begint de bergh *Tayúng*, de grootste van allen, die in dit gewest sich in de landen der steden van *Pelieu*, *Hingye*, *Yolin*, en der hooftstadt *Cin* uytstreckt. Hier is oock de bergh *Tukiao*, de twintighste in de boecken van *Taoxu*; waer op acht opgaende heuvels, en twintigh holen sijn.

De bergh *Han* leght by *Yolin*; hy wordt kout genoemt, om dat hy, uyt oorsaeck van te groote koude, niet van menschen bewoont kan worden, schoon hy binnen de *Zona torrida*, oft in 't brandende gewest, gelegen is. *Koude bergh.*

By *Pope* is de bergh *Fiyun*, hierom aenmerckelijck, dat men in des selfs klippen en steenen veel voetstappen en speuren van menschen gedruckt siet, van de welcke sommige vier palmen lang sijn. De bergh selfs is ruw en schrickelijck, en tot duystere holen uytgeholt.

De bergh *Kiulieu*, de grootste in 't lant *Pelieu*, bestaet uyt vele toppen, en is de tweeen-twintighste in de boecken van *Taoxu*.

De

De bergh *Ho*, oft vuur-bergh, dus genoemt om dat men daer alle nachten eenige lichten, als ontsteecke kaerssen, siet flickeren. De Sinesen achten dat dit diertjes sijn, die wy nacht-muggen noemen, en dat die uyt de vloet op de bergh komen, en daer dus glinsteren.

Xepao is een bergh, door de groote bosschen der boomen, en Indiaensch riet vermaert, daer sich, meer dan in eenigh ander gewest, seer wreede tygers onthouden.

Vloeden. Aen de zuydsijde van de hooftstadt is de vloet *Takiang*, daer in alle d'anderen te samen loopen, te weten de *Quei*, *Fu*, *Tugni*, en *Yeu*, die oock hun naem in hem verliesen.

De vloet *Yung* heeft sijn oorsprong aen de westsijde van de stadt *Yung*, van daer hy zuydwaerts vloeyt, en sich daer na weêr noordewaerts keert naer de stadt *Yung*, aen de welcke hy de naem geeft, en die hy aen de westsijde laet leggen. Eyndelijck lost hy, aen de westsijde van *Gucheu*, sijn water in de vloet *Takiang*.

't Eylandt *Hi Lung* is in de vloet *Takiang*, aen d'oostsijde van de hooftstadt, in 't welck bosschen, met veel oude boomen gevult, sijn.

Onschuldigen van de krokodillen vry gelaten. Aen d'oostsijde van de hooftstadt is de kleyne poel *Go*, in de welck eertijdts de koning van *Pegao* tien krokodillen voedde, dien hy schelmen en misdadigen deê voorwerpen, op dat sy hen verscheuren souden. Men verhaelt dat d'onschuldigen nooyt van hen beschadight wierden: in voegen dat de genen, die van de krokodillen niet gedoot wierden, als suyver van alle schult wierden vrygesproken, en losgelaten.

De seste hooftstadt

CINCHEU.

't Landt van de hooftstadt *Cincheu* behoorde eertijts aen de heerlijckheyt van *Pegao*, en onder de stam *Cina* aen 't gewest van *Queilin*. *Leangus* noemde de hooftstadt *Queiping*, *Suius Jungping*, en de stam *Tanga* eerst *Cinkiang*, en daer na *Cincheu*; welcke naem sy noch behoudt. Sy leght aen de samen-vloeying van twee groote vloeden; en 't gewest is tamelijck vermakelijck, en niet soo ruw en schrickelijck, als d'andere gewesten. Men siet hier een heerlijcke kerck, aen Helden gewijdt: en men vindt hier vier steden, welckers namen sijn, 1 *Cincheu*, 2 *Pingnan*, 3 *Quei*, 4 *Vucing*.

Dit gewest brengt seer treffelijcke kaneel voort, die van de gene van *Ceylan* hier in alleen verschilt, dat de reuck daer af krachtiger, en de smaeck, terwijl sy op de tong leght, scherper is. Hier is d'yser-boom veel harder dan onse bos-boom. Men vind hier een hoorn-beest, de koe niet ongelijck, welcks spier-witte hoornen 't elpen-been overtreffen. Dit beest heeft groot vermaeck in sout; en dieshalven werpen de jagers het heele sacken met sout voor, daer het soo seer naer tracht, dat het, als sich self vergetende, sich liever laet binden, als af te laten het sout, dat in de sacken is, te licken; en dus wordt het gevangen en gedoodt. Hier wordt oock eenige aerde, geel van verwe, gedolven, de welcke een vaerdige hulpmiddel tegen alle vergiften is. D'inwoonders maken hier oock lakenen van 't kruyt *Yu*, de welcke beter sijn, dan die van sijde, en duerder van prijs geacht worden. *Beest, dat graegh naer sout is.*

De bergh *Pexe* is aen de zuydsijde van de hooftstadt, en d'een-en-twintighste in de boecken van *Taoxu*. *Langxe* is een seer groote en hooge bergh, aen de noordsijde van de hooftstadt, door sijn bosschen en velden aengenaem. *Bergen.*

Nan is een groote bergh by de stadt *Quei*; men telt daer op vier-en-twintigh heuvels.

Op de bergh *Pexe* is een seer hooge top, *Tocieú* genoemt, die sijn hooft tot boven de wolcken opsteeckt.

De sevende hooftstadt

NANNING.

Het gewest van dese hooftstadt streckt sich verre in de langte, en tot aen d'oevers van de vloeden *Puon* en *Ly* uyt: maer 't is niet soo breet. Hier in sijn ses steden, 1 *Nanning*, 2 *Lunggan*, 3 *Heng* ⊙, 4 *Yunghiang*, 5 *Xangsu* ⊙, 6 *Sinning* ⊙. Het is ten deel vlack, en rijst ten deel tot bergen en heuvels, en wijckt byna voor geen gewest in dit Landtschap. De hooftstadt daer af leght aen de samen-vloeying van twee vloeden, die aen de zuydsijde der wallen sich tot een vloet mengen, daer de vloet *Takiang* sijn naem verliest. Een deel van 't zuyderlijck gewest wierdt door de koningen van *Tungking* ingenomen, toen sy tegen de Keyser van Sina opstonden. Dit is

d'eerste

d'eerste plaets, daer in dit uytterste Asia elefanten gevonden worden, die d'inwoonders tot de strijdt, en in de ruytery gebruycken. De papegayen leeren hier oock lichtelijck spreken, en sijn van grootheydt en gedaente gelijck de gieren. Maer 't gene, 't welck vreemder en wonderlijcker schijnt, is dat men hier seker slagh van hoenders vindt, die katoen spuwen, of lange draden, gelijck men die in 't spinnen van katoen maeckt, die sy, soo men hen niet vergadert, weêr inswelgen, gelijck de spinnekoppen. Hier sijn oock groote yservarckens, die dickwijls hun pennen een elleboogh hoogh opsteecken, de welcke sy, met het schudden van hun lichaem, tegen de gene, die sy begeeren, konnen uytschieten, niet sonder hen, die sy raken, te quetsen. Hier sijn drie voorname kercken, aen Helden gewijdt.

Eer dit gewest onder de Sinesche heerschappy stondt, wierd het onder de heerlijckheydt van *Pegao* gereekent: maer de stam *Cina* stelde het onder 't gewest van *Queileu*. De stam *Hana* noemde het *Yolin*, de koning *Cyn Xihing*. Dese plaets wierdt eerst onder *Suius* de stadt *Yhoa* genoemt; de stam *Tanga* noemde haer *Vute*; *Sunga* heeft haer de tegenwoordige naem gegeven.

Oude namen.

Bergen. Aen de oostsijde van de hooftstadt is een hooge bergh, *Heng* genoemt, om dat hy in 't midden van de vloet het water van deselve, dat met groot gewelt overdwars stroomt, ontfangt. De stam *Sunga* heeft hier op, tot bewaring van 't landt, een kasteel gebouwt.

Sieulin is een bergh, om d'aengenaemheydt der boomen het bloeyende bosch genoemt; want dit betekent *Sieulin*: hy is niet verre van de stadt *Heng*.

By *Yunghiang* is de bergh *Suchung*, daer yser uytgedolven wordt.

De achtste hooftstadt

T A I P I N G.

DIt gewest was het beste en voortreffelijckste van 't geheele Landtschap, en eertijdts om de vruchtbaerheydt der ackers meest bewoont, en gebouwt. Maer vermidts het over de noorderlijcke bergen naer 't zuyden lagh, soo is het van 't Sinesche Rijck afgesneden, en staet nu onder de koningen van *Tungking*. Men telt hier drie-en-twintigh steden, die alle dicht aen malkander leggen. Der selver namen sijn, 1 *Taiping*, 2 *Taiping*, 3 *Ganping*, 4 *Yangli*, 5 *Vanching*, 6 *Ço* ⊙, 7 *Civenming* ⊙, 8 *Suching* ⊙, 9 *Chinyven* ⊙, 10 *Sutung*, 11 *Kielun* ⊙, 12 *Mingyng* ⊙, 13 *Xanghia* ⊙, 14 *Kiegan* ⊙, 15 *Lunging* ⊙, 16 *Tukie* ⊙, 17 *Çungxen*, 18 *Junkang*, 19 *Loyang*, 20 *Toling*, 21 *Lung*, 22 *Kiang*, 23 *Lope*. Dese sijn alle Sinesche namen, in de gemeene tael der geletterden dus verklaert: maer ick weet niet hoe, oft met welcke namen sy door d'inwoonders van *Tungking* genoemt worden. Het is my leet, dat niemandt van d'onsen een volkome kaert, en volmaeckte beschrijving daer af gemaeckt heeft, in de welcke men de *Tungkingsche* namen, en der selver letters gedruckt, of ten minsten verklaert vind. Maer ick weet dat sy voor grooter dingen hebben gesorght, en swaerder saken ondersteaen, om Gods wet en de Godsdienst te verbreyden, vermidts alreê vele inwoonders in dat Rijck tot de Christelijcke Godsdienst bekeert waren. Dieshalven is 't geen wonder dat sy dese geringe dingen veracht hebben: ja ick sou self nooyt gedacht hebben dit uyt te geven, oft de handt daer aen te slaen, om dat ick geen tijdt over gehadt sou hebben, soo ick mijn staet langer hadt konnen behouden. Maer na dat ick bevel had van weêr naer Europa te keeren, heb ick dit werck eerst begonnen, en hier toe meer dan vijftigh Sinesche boecken met my genomen, om, met de selve te deursnuffelen, eenighsins de walging van de zee, en 't verdriet van de lange reys te versoeten. Voorts, de Sinesche Landtbeschrijver noemt d'inwoonders van dit gewest woest en onbesuyst, om dat sy met de heerschappy oock ten meestendeel de seden van Sina verandert hebben: want sy gaen met lang hayr, en bloote voeten. Sy verwarelooſen de dienst en gehoorsaemheydt tusschen d'ouders en kinderen, twisten dickwijls tegen malkander, haten elckander om geringe oorsaken, en dooden d'een d'ander. Sy houden echter de Sinesche letteren, en wijse van schrijven, schoon sy een heel andere en besondere tael spreken, die verre van de Sinesche spraeck verschilt. Sy verstaen echter de geschriften der Sinesen, en lesen de Sinesche boecken, en doen groote arbeydt met die te deursnuffelen, schoon sy de letters op een andere wijse uytspreken. En seker, dit is seer wonderlijck in de Sinesche letteren, dat sy van alle d'omleggende koninckrijcken verstaen worden,

Steden.

Wonderlijck gebruyck der Sinesche letters.

worden, schoon men die verscheydelijck leeft, gelijck de gene van *Japon*, *Tungking*, *Cochinchina*, *Siamos* en *Camboye*. De gene, die meer hier af begeert, besie het boeck 't welck de E. Alexander de Rhodes van het koninckrijck *Tungking* geschreven heeft, onlangs in de Fransche tael uytgekomen.

Bergen. *Sieuling* is een seer hooge bergh in dit gewest, by de stadt *Lung*. D'anderen sijn veel kleynder, en eer heuvels, dan bergen; te weten *Peyun* aen d'oostsijde van de hooftstadt, daer oock *Gomui* is. De bergh *Kin* by de stadt *Ço* is een weynigh hooger.

De negende hooftstadt

S V M I N G.

DE Sinesche Schrijver seght, dat dese hooftstadt het hof van 't koninkrijck *Tungking*, oft *Gannan* is. Indien dit waer is, soo moet het de gene sijn, die van d'inwoonders *Sinhoa* genoemt wordt, hoewel, gelijck my gedenckt dat ick dickwijls heb hooren seggen, dat dese koning sijn hof op twee plaetsen houdt, d'een naer het zuyden, en d'ander naer 't noorden. Dit gewest behoorde eertijdts onder de heerlijckheydt van *Pegao*. De stam *Hana* noemde haer *Kiaochi*. *Tanga* bouwde eerst de stadt *Suming*; maer *Taiminga* beschonck haer met de tytel van hooftstadt. Maer sy wierd in de weêrspalt en afval der Landtvooghden van *Ly* van 't Sinesche Rijck afgescheurt. De Sinesen telden in dit gewest ses steden, die hen onderworpen waren, welckers namen sijn, 1 *Suming*, 2 *Suming* ⊙, 3 *Xangxe*, 4 *Hiaxe*, 5 *Pingciang*, 6 *Chung* ⊙.

Oude namen.

Bergen. *Pelo* is een seer schoone bergh by *Hiaxe*, geheel met oude bosschen bekleedt.

De tiende hooftstadt

C H I N G A N.

HEt heel gewest van dese hooftstadt behoort oock aen het koninckrijck *Tungking*, en heeft echter geen andere stadt onder sich. Sy heeft eertijdts een selve plaets en lot, als de voorgaende hooftstadt gehadt, en was toen niet meer dan een vleck. Maer de stam *Taiminga*, haer uytsettende, en met wallen omringende, maeckte haer warelijck en met de tytel tot een hooftstadt. D'inwoonders verschillen weynigh van de Sinesen, en gaen gaerne in 't swart gekleedt. Het landt brengt honig en was voort, en heeft overvloet van 't gene dat tot het leven noodsakelijck is.

Men siet hier niet meer dan d'eenige bergh *Jun*, die seer hoogh en aengenaem is. *Bergh.*

D'elfde hooftstadt

T I E N C H E V.

DIt gewest is oock van het Sinesche Rijck afgescheurt, en staet onder de koning van *Tungking*. Men telt hier vijf steden, van de welcken ick niets vindt, dan de namen, die dese sijn, 1 *Tiencheu*, 2 *Xanglin*, 3 *Lung* ⊙, 4 *Queite* ⊙, 5 *Cohoa* ⊙.

De Krijghs-hooftstadt

S V G E N.

DIt gewest besluyt in sich drie steden, in de welcke eertijdts krijghs-lieden onder de burgers woonden. Maer het staet nu alles onder de koning van *Tungking*. De namen der steden sijn, 1 *Sugen*, 2 *Vúyuen*, 3 *Funghoa*. Dit landt was eertijdts onkundigh in de letteren en geleertheydt, en woest van seden. Maer toen het in 't begin van de stam *Taiminga* onder het Sinesche Rijck gebracht was, wierden daer de letteren, boecken en seden van Sina ingevoert. Doch het schudde in korte tijdt het Sinesche juck weêr af, en behieldt echter al 't ander.

De bergh *Tosieu* is aen d'oostsijde van de hooftstadt, dicht aen de gracht, alleen op sijn eyge last staende. *Bergen.*

By *Vúyuen* is de bergh *Kifung*; en oock de bergh *Moye*.

De eerste stadt

S V C H I N G.

DEse heeft onder sich een andere stadt *Ching* genoemt, die beyde aen *Tungking* behooren. Dicht by de stadt *Suching* is de bergh *Leng yun*, die seer hoog, en schrickelijck om t'aenschouwen is.

Verscheyde Steden.

NU volgen verscheyde steden, sommige grooter, en sommige kleynder, de welcke ick met hun teekenen

kenen onderscheyden heb, 1 *Sucheu* ⊙, 2 *Siping*, 3 *Suling*, 4 *Fulao*, 5 *Fukang*, 6 *Funy* ⊙, 7 *Li* ⊙, 8 *Queixun*, 9 *Hiangun*. Daer af ick 't volgende gevonden heb.

By *Fulao* is de seer hooge bergh *Tangping*; by *Tukang* de bergh *Ciecung*; en *Lytang* by *Suling*: hier is oock de bergh *Xipi*.

Krijghs-vestingen.

HIer waren twee vestingen, op de grensen van 't Landtschap gebouwt, daer 't sich met *Junnan* vervoeght, maer dese behoren nu oock aen *Tungking*; der selver namen sijn, 1 *Xanglui*, 2 *Gantung*, daer dese bergen *Loifung*, *Çangling* en *Çanpa* getelt worden. De Sinesen schrijven, dat de quade seden hier groote macht hebben verkregen, voornamelijck dat d'inwoonders met bloote voeten gaen, van stroo hoeden maken, dat de vaders en sonen niet in een selve huys sijn nocht woonen, dat men weynigh onderscheyt maeckt of het man oft vrouw is; maer dat sy onder malkander vermengt leven, sonder eenigh voorschrift van wetten en sedigheydt.

HET

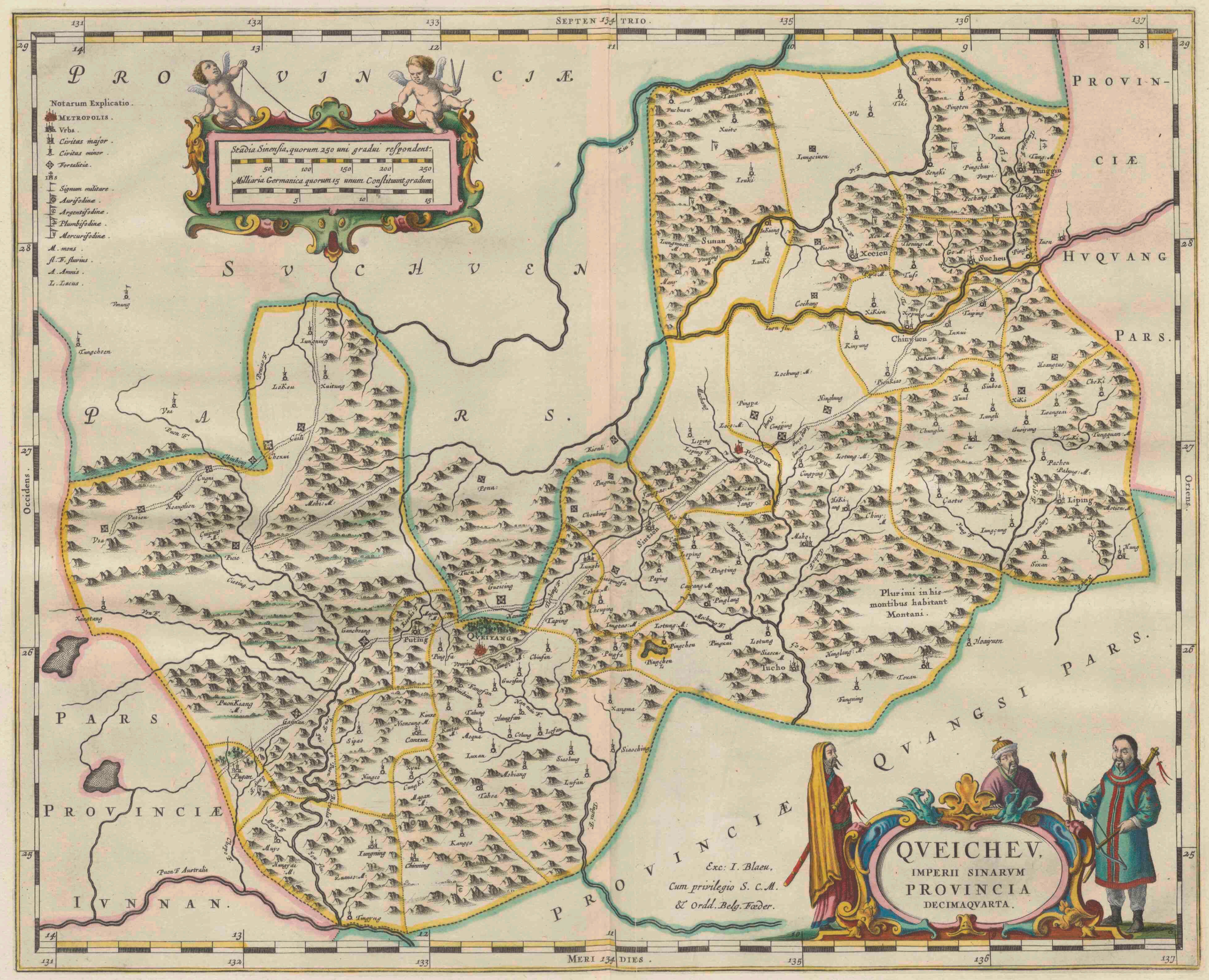
PROVINCIÆ SUCHUEN
Notarum Explicatio.
METROPOLIS.
Vrbs.
Civitas major.
Civitas minor.
Fortalicia.
Signum militare.
Aurifodinæ.
Argentifodinæ.
Plumbifodinæ.
Mercurifodinæ.
M. mons.
fl. F. fluvius.
A. Amnis.
L. Lacus.
Stadia Sinensia, quorum 250 uni gradui respondent.
Milliaria Germanica quorum 15 unum Constituunt gradum.
SEPTENTRIO.
MERIDIES.
Occidens.
Oriens.
PROVINCIÆ HUQUANG PARS.
PARS PROVINCIÆ YUNNAN.
PROVINCIÆ QUANGSI PARS.
Plurimi in his montibus habitant Montani.
Exc: I. Blaeu, Cum privilegio S. C. M. & Ordd. Belg. Foeder.
QUEICHEU,
IMPERII SINARUM
PROVINCIA
DECIMAQUARTA.

HET VEERTIENDE LANDTSCHAP
QUEICHEU.

HEt Lantſchap *Queicheu* is onder alle de genen van dit uytterſte Aſia meeſt ongebouwt, ruw en woeſt. Het heeft vele en ten meeſtendeel ſchrickelijcke en ontoeganckelijcke bergen, die, als by verdragh gemaeckt, alle derwaerts ſchijnen te ſtrecken, en te ſamen te komen, daer een woeſt en onbeſchaeft volck in woont, de welcke ſich niet de wetten der Sineſen, noch hun ſeden willen onderwerpen. Het heeft ſijn eyge recht, en is echter hier en daer onder verſcheyde heeren, die dickwijls door hun tochten den Sineſen, in plaetſen van 't geweſt woonende die beter bebouwt ſijn, groote overlaſt aen doen. Sy hebben, als 't hen luſt, nu oorlogh, en dan vrede met hen, ſonder echter de Sineſen te willen in laten: want de Sineſen woonen in vlecken, veſtingen en ſteden. De Keyſer onderhoud hier veel krijghslieden tot beſetting, gelijck byna in alle plaetſen van dit Landtſchap gebruyckelijck is. Ick heb die echter in de kaert niet met het gemeen merck der krijghs-veſtingen willen aenwijſen, op dat niet ſou ſchijnen dat in dit Lantſchap niets anders was, als krijghs-veſtingen, dewijl ſy warelijck, gelijck ick elders geſeght heb, nergens anders in van de ſteden verſchillen, dan dat hier onder de burgers krijghslieden woonen, die hier voornamelijck gebracht worden, om de wegh, langs de welcke men recht deur naer 't Lantſchap *Junnan* treckt, te bewaren. Voorts, de Keyſers hebben, om dit Landtſchap beter bewoont en bebouwt te maken, dickwijls voortplantingen van volck derwaerts gebracht, ja oock vele van de Landtvooghden, eenige misdaet bedreven hebbende, met hun geheel geſin in ballingſchap derwaerts geſonden.

Dit geweſt wierd eertijdts niet onder de Landtſchappen getelt, maer een deel daer af behoorde aen *Suchuen*, een ander deel aen *Huquang*, en 't overige aen de geburige Landtſchappen. De ſtam *Taiminga* bracht het tot geſtalte van een Landtſchap, om dat *Ivena*, de voorgaende ſtam der Tartars, veel kaſteelen en krijghs-veſtingen daer in gebouwt hadt. Want deſe Tartars, onder de welcke M. Paulus Venetus heeft geweeſt, *Mien*, *Junchang*, en diergelijcke koninckrijcken van Indien, buyten de *Ganges* gelegen, verovert hebbende, ſijn deur dit Landtſchap ingekomen, en van daer deur *Tibet*, 't ooſterlijck deel van *Suchuen*, deurgedrongen, en in *Prieſter Jans* landen, en eyndelijck in 't koninckrijck *Tanyn*, ingetreden. Sy, dat verovert hebbende, en deur de weſterlijcke deelen van *Xenſi* weêrkeerende, ſijn in *Catay*, dat is, in Sina, gekomen, en hebben oorlogh tegen de Tartars van *Kin* aengevangen, die ſy verwonnen, en oock *Mangin* innamen. Deſe ſaeck is ſeer dienſtigh, ja geheel nootſakelijck, om Marcus Paulus te verſtaen, gelijck de genen, die ſijn ſchriften leſen, lichtelijck ſullen mercken. Maer laet ons, hem verlatende, ter ſaeck, en tot ons Landtſchap komen.

Deur welcke wegh M. Paulus Venetus in Sina gekomen is.

Hier in ſijn niet meer, als acht hooftſteden, die men eer hooftſtedekens ſou mogen noemen, tien ſteden, vier krijghs-hooftſteden, en oock ſoo veel krijghs-ſteden; maer veel veſtingen en kaſteelen, daer af ick de grootſten, om dat ſy nauwelijcks voor de ſteden wijcken, in de kaert als ſteden aengetekent heb. Maer de kleynen ſijn als veſtingen onderſcheyden, gelijck ick boven vermaent heb.

Schatting, en getal van menſchen.

Het boeck van de Sineſche ſchatting telt in dit Landtſchap vijf-en-veertigh duyſent drie hondert en vijf geſinnen, die den Sineſen onderworpen ſijn, en twee hondert een-en-dertigh duyſent drie hondert vijf-en-ſeſtigh mannen. De ſchatting van de rijs gaet niet boven de ſeven-en-veertigh duyſent ſes hondert acht-en-vijftigh ſacken. Het betaelt noch vijf duyſent en negen hondert lakenen, van hennip en kruyt geweven: al 't welck niet genoegh is tot onderhouding der beſettingen. Doch de Keyſer beſtelt het gene, dat 'er te kort is, om 't Landtſchap te bewaren: want indien dit verloren was, ſoo ſou 'er geen wegh naer

't ver-

't vermaerde Landtschap *Junnan* sijn. De Sinesen schrijven, dat de bergen hier overvloet van goudt, silver, quicksilver, en van diergelicke kostelijcke dingen hebben, al 't welck men lichtelijck sou konnen krijgen, soo men de berghlieden bedwongen en onderworpen had gemaeckt. Maer nu krijgen sy van hen geen ander gewin, als 't gene, 't welck sy selven voor de verwisseling van 't sout, en van d'andere dingen, die hen noodtsakelijck sijn, gewilligh geven.

Grensen. De grensen van dit Landtschap sijn naer 't noorden, noordwesten en westen het Landtschap *Suchuen*; naer 't noordoosten reyckt het aen 't eynde van 't Landtschap *Huquang*; naer 't oosten en zuydoosten heeft 'et sijn uytsicht naer *Quangsi*; en het overige is van 't Landtschap *Junnan* besloten.

Ick heb van een Landtvooght, mijn vrient, die, noch jong sijnde, lange tijdt met sijn gebanne vader in dit Landtschap gewoont hadt, gehoort, dat 'er tusschen de bergen aengename en vruchtbare vlackten sijn, voornamelijck daer groote vloeden hun deurgang hebben, van de welcken vele, uyt andere gewesten herwaerts komende, en anderen, die hier hun oorsprong nemen, en niet minder sijn, en van daer elders vloeyen, dit Landtschap besproeyen. Seker, indien het landt hier wel gebouwt wierdt, soo sou 't seer vruchtbaer worden, en een rijcke ooghst leveren. Men kan hier alles, dat tot gebruyck van 't leven nootsakelijck is, voor een seer geringe prijs krijgen, behalven de klederen van sijde, en van fijn lijnwaet, die daer gebreken. Het heeft echter overvloet van koejen- en varckensvleesch. Het geeft seer moedige paerden, en de beste van geheel Sina; gelijck oock 't geburigh Lantschap *Suchuen*. Men vind nergens meer quicksilver als hier.

D'eerste oft Opper-hooftstadt

QVEIYANG.

HEt gewest van dese eerste hooftstadt is vlacker dan d'andere deelen van 't Landtschap, en dieshalven meest bewoont. In oude tijdt wierd het volck van dit gewest *Sinany*, dat is, Barbaren naer 't zuydwesten, genoemt, om dat dit landt, ten opsicht van 't oude Sina, dus gelegen is. Het behoorde eertijdts onder 't seer oude koninckrijck *Louquei*. Onder de stam *Hana* wierd het van de Keyser *Hiaouvus* onder gebracht, die daer af de heerlijckheydt van *Ciangco* maeckte. De stam *Sunga* maekte het weêr tot een Landtschap, en bracht een groote besetting van krijghslieden in de stadt, die hy self gesticht had. De stam *Juena*, dese landen seer lichtelijck veroverende, noemde hen *Sunjuen*, dat is, *Juena* begunstigende. De stam *Taiminga* heeft haer de tegenwoordige naem, en de waerdigheydt van hooftstadt gegeven, en gewilt dat sy over negentien vestingen, in plaets van steden, gebieden sou, schoon vele daer af in grootheydt wel met de steden gelijck sijn, oft hen overtreffen. Der selver namen sijn, 1 *Queiyang*, 2 *Kinkiun*, 3 *Moqua*, 4 *Tahoa*, 5 *Chingfan*, 6 *Gueifan*, 7 *Fangfan*, 8 *Hungfan*, 9 *Golung*, 10 *Kinxe*, 11 *Siaolung*, 12 *Lofan*, 13 *Talung*, 14 *Siaoching*, 15 *Xangua*, 16 *Luxan*, 17 *Lufan*, 18 *Pingfa*, 19 *Mohiang*.

De Sinesen tellen hier vele volcken, die eertijdts in dese landen woonden, de welke van seden verscheyden waren, welckers verhael te lang sou duren. Sy hebben eerst onder de stam *Taiminga* de geleertheyt en seden der Sinesen aengenomen, en vele van hen sijn tot Doctoren gevordert. De Tartars van de stam *Juena* hebben buyten de wallen van de hooftstadt, aen de zuydsijde, een heerlijcke kerck gebouwt.

De bergh *Tungeu* word de kopere trommel genoemt, om dat, als 'er regen voorhanden is, men daer op 't gedruys van een trommel hoort: hy leght aen d'oostsijde van de hooftstadt. *Bergen.*

Aen de noordsijde is de bergh *Nanuang*, die seer hoogh, en in 't vertrecken niet wel te sien is. Weynigh lieden van de hooftstad durven daer op klimmen, om dat hy al te woest en kommerlijck is.

De bergh *Venpi*, aen de zuydsijde van de hooftstadt, staet op sich self alleen. Hy vertoont de gedaente van een gelijcksijdige drie-hoeck, met een seer scherpe top, die in de hooghte oprijst.

Van de vloeden valt niets besonders te seggen, behalven van een seer soete en klare bron, aen de zuydoost-sijde van de hooftstadt, daer af 't water in een gracht van ses ellebogen valt, de welck nimmer vermeert, oft oock vermindert, hoe veel men daer oock uyt schept. *Wateren.*

De

De tweede hooftſtadt

SVCHEV.

Oude namen.

DE ſtam *Cina* was d'eerſte, onder de welcke van dit geweſt gewagh is gemaeckt, en toen wierd het *Kinchung* genoemt. De ſtam *Hana* ſtelde het onder 't geweſt van *Vulin*. *Tanga* noemde deſe plaets eerſt *Sucheu*, daer na *Ningii*; onder *Taiminga* wierd ſy met de tijtel van hooftſtadt beſchoncken. Sy heeft gebiedt over vier veſtingen, die onder haer ſtaen, 1 *Sucheu*, 2 *Tuſo*, 3 *Xiki*, 4 *Hoangtao*.

Dit geweſt heeft overvloet van quickſilver, ſeer goede roode verwe, en andere dingen. De bergh-lieden van dit landt ſcheppen groot vermaeck in hun krachten, ſijn ſtout, en onkundigh in de letteren. Sy ſchrijven echter hun ſamen-handelingen met ſekere mercken op houte tafeltjes. In gevaer en ſwarigheden gebruycken ſy ſtucken der tegelen tot hun toveryen. Sy doen offeringen aen de duyvels, op dat ſy 't quaet ſouden weeren. Hun hair hangt verſpreyd. Sy gaen met bloote voeten, die ſoo hardt en eeltigh worden, dat ſy niet ſchromen op ſteenen en doornen te gaen. Maer vermidts ſy heuſch en beleeft ſijn, ſoo hebben ſy eenighſins de Sineſche tael ingelaten; en hoewel ſy hun uytterlijcke ſeden behouden, ſoo ſijn ſy echter niet ſoo woeſt, als d'anderen. In deſer voegen ſchrijft de Sineſche Schrijver van hen, daer ick niets by te voegen heb.

Bergen. De bergh *Go* leght dicht aen de gracht van de hooftſtadt, aen de zuydſijde. Men kan daer nauwelijcks op komen, oft hem beſichtigen, dewijl hy ſoo ſteyl en afgebroken is. Aen de weſtſijde ſiet men de bergh *Tienyng*.

De derde hooftſtadt

SVNAN.

DIt geweſt is van oude tijden herwaerts den Sineſen voornamelijck onderworpen geweeſt, en onder het koninckrijck van *Çu* getelt. De ſtam *Cina*, de koningen verdelght hebbende, heeft het *Kinchung* genoemt. De ſtam *Hana* ſtelde het onder 't geweſt van *Vulin*. *Suius* noemde de ſtadt *Vucheu*, en de ſtam *Tanga Sucheu*: maer de ſtam *Taiminga* noemde haer *Sunan*, en beſchonck haer met de waerdigheydt van hooftſtadt. Sy heeft onder ſich twee ſteden, en vijf krijghs-veſtingen, 1 *Sunan*, 2 *Vuchuen*, 3 *Inkiang*, 4 *Xuite*, 5 *Manii*, 6 *Langki*, 7 *Jeuki*.

De bergh *Vanxing* leght aen de zuydſijde van de hooftſtadt, en is van alle ſijden als in 't loot recht afgeſneden. Daer is niet meer dan een ſeer enge wegh, om daer op te komen; en d'inwoonders, in tijdt van oorlogh derwaerts vluchtende, ſijn daer veyligh. *Bergen.*

Aen de zuydweſt-ſijde van de hooftſtad is de bergh *Lungmuen*.

By *Vuchuen* is de groote bergh *Tanien*; en ick vindt hier af niets anders: want hier onthouden ſich veel bergh-lieden, die oock aen de Sineſen niet bekent ſijn.

De vierde hooftſtadt

CHINYVEN.

DEſe hooftſtadt heeft niet meer onder ſich als een ſtadt, en vier krijghsveſtingen, 1 *Chinyuen*, 2 *Xikien*, 3 *Kinyung*, 4 *Pienkyao*, 5 *Inxui*, 6 *Taiping*. Dit deel van 't Landtſchap behoorde eertijdts aen het koninckrijck *Çu*. De ſtam *Juena* heeft deſe hooftſtadt eerſt geſticht.

Dit land brengt de beſte bloemen voort, die van de Sineſen hoogh gepreſen worden, en granaet-appelen, oranje-appelen, wilde hoenders, en andere diergelijcke dingen. In 't geberghte woonen noch bergh-lieden, van de welcken de Sineſche Schrijver dus ſchrijft. Sy ſijn wel barbaren, maer eenvoudigh, en beleeft op ſijn boerſch. Sy hebben geen ſout, maer gebruycken in deſelfs plaets d'aſch van het verbrande kruyt *Kiue*. *Aſch in plaets van ſout.*

De bergh *Xeping* reykt tot aen de gracht van de hooftſtadt; hy word de ſteene wand genoemt, om dat 'er een rots is, die effen en gladt gelijck een muur op gaet, en, gelijck men ſchrijft, wel hondert roeden hoogh is. *Bergen.*

Sukiung is een bergh, aen de zuydooſtſijde van de hooftſtadt, daer op eertijdts de ſtadt *Suuang* heeft geweeſt, die vergaen is. Hier, aen de weſtſijde van de hooftſtadt, is een bron van ſeer aengenaem water *Vi* genoemt.

De vijfde hooftſtadt

X E C I E N.

DEſe hooftſtadt leght in het midden tuſſchen *Sunan* en *Sucheu*, aen de welck *Juena*, een ſtam der Tartars, begin heeft gegeven, vermidts hy daer een heerlijcke veſting ſtichtte, die van de ſtam *Taiminga* vergroot, en tot een hooftſtadt gemaeckt wierdt. Sy heerſcht over drie krijghs-veſtingen, 1 *Xecien*, 2 *Miaomin*, 3 *Lungciuen*, 4 *Coihang*. De bergh-lieden hebben in dit geweſt hun eyge letters, en gebruycken geen inckt om te ſchrijven, maer ſnijden met een pen in ſachte planckjes, om t'onthouden. Sy gaen alle blootsvoets, ſoo wel mannen, als vrouwen. Sy, ſieck ſijnde, roepen niet de geeſten aen, maer de duyvels, tot dat ſy ſterven, oft van de ſieckte verloſt worden.

Dit geweſt brengt quickſilver voort.

Bergen. De bergh *Pipa* is aen de zuydſijde van de hooftſtadt: aen d'ooſtſijde is de bergh *Heu*.

De ſeſte hooftſtadt

T V N G G I N.

DE hooftſtadt *Tunggin* beſlaet het noorderlijck en ooſterlijck deel van dit Landtſchap, en leght aen de grenſen van 't Landtſchap *Huquang*. Dit geweſt wierd eertijdts *Kiman* geheeten. De ſtam *Juena* maeckte eerſt een veſting daer af, die van *Taiminga* vergroot, en met de waerdigheydt van hooftſtadt beſchoncken wierdt. Sy heeft onder ſich ſeven krijghsveſtingen, 1 *Tunggin*, 2 *Sengki*, 3 *Tiki*, 4 *Vanxan*, 5 *Ulo*, 6 *Pingten*, 7 *Pingnan*, 8 *Pinchai*.

Dit landt heeft overvloet van gout, voornamelijck by *Tiki*: overal word koper uytgedolven.

De bewoonders der bergen waren eerſt wreedt, woeſt, verwaent, hardneckigh in hun recht, bedriegelijck, en gewent d'ouden onder hen te dooden: maer nu hebben ſy, ſeght de Sineſche Schrijver, door onſe ommegang, heusheydt en gerechtigheydt geleert.

Bergen. Seer dicht aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt is de bergh *Tung*, die deſe hooftſtadt als met een ſeer ſtercke wal verſterkt. Aen de zuydſijde is de bergh *Tungyai*: maer de bergh *Venpi*, naer 't zuydooſten gelegen, is de hooghſte van alle, en ſtijght op tot boven de wolcken.

De bergh *Pechang*, aen de weſtſijde van de hooftſtadt, is aengenaem, en met boſſchen bedeckt. Men ſiet by *Pingten* een wonderlijcke bron, uyt de welck, deur een gaetje, tweederhande water vloeyt, 't een helder en klaer, en 't ander geroert en onſuyver. Dit water, buyten de bron gekomen, wijckt van malkander in ſijn loop, als of 't eene het ander verſmaedde. Het klare water wordt gebruyckt om dranck van de beſte rijs af te koken. Deſe bron wordt *Cankeng* genoemt. *Bron van wonderlijcke natuur.*

De ſevende hooftſtadt

L I P I N G.

HEt geweſt van deſe hooftſtadt leght dicht aen 't Landtſchap *Quangſi*; men telt hier in vier ſteden en elf krijghs-veſtingen die onder *Liping* ſtaen, welckers namen ſijn, 1 *Liping*, 2 *Juncung*, 3 *Tanki*, 4 *Pacheu*, 5 *Hung o*, 6 *Çaotie*, 7 *Cu o*, 8 *Sixan*, 9 *Huul*, 10 *Leangſai*, 11 *Geúyang*, 12 *Sinhoa*, 13 *Chunglin*, 14 *Cheki*, 15 *Lungli*.

Onder de ſtam *Hana* wierdt dit geweſt *Yangco* genoemt; onder *Utai* behoorde het aen *Sucheu*. De ſtam *Juena* bouwde het kaſteel *Tanki*, 't welck *Taiminga* in de hooftſtadt *Liping* veranderde. Sy wordt van de bergh-lieden *Hiunúon* genoemt, die een beſondere tael, by de Sineſen onbekent, ſpreken, en, ſieck ſijnde, beenen van hoenders aen de duyvels offeren.

In dit geweſt waſt de beſte wortel van geheel Sina, die ſy *Fulin* noemen. D'inwoonders maken lakenen van ruwe hennip, oft van kruyt, dat de hennip ſeer wel gelijckt, van de Sineſen *Co* genoemt. De kleederen, van deſe ſtoffe gemaeckt, ſijn ſeer treffelijck en bequaem voor de ſomer. Hier is een kerck, aen een Heldt gewijdt.

Men ſiet hier een vreemde brugh *Tienſe* genoemt, dat is, van de hemel gemaeckt: wy ſouden hem brugh, van de natuur gebouwt, noemen. Hy beſtaet van een ſteen over de vloet *Tanki*, en is twee roeden wijt, en twintigh roeden lang.

De bergh *Palung* is aen de zuydooſt-ſijde van de hooftſtadt. *Bergen.*

De bergh *Kinping*, die ſy om ſijn ſchoonheydt

heydt en aengenaemheydt wand met gout geſchildert noemen, is aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt.

De bergh *Tungquon* by *Tanki* is de hooghſte en grootſte, en van alle ſijden onbeklimmelijk, behalven deur een kleyn voetpadt; en heeft op de top een groote vlackte.

De bergh *Taiping* is aen d'ooſtſijde van de hooftſtadt, daer de top *Motien* is, en aen de noordooſt-ſijde van de hooftſtadt is het heerlijcke hol *Túngni*, gelijck een huys uytgeholt. Het is vierkant van geſtalte, en d'een ſijde daer af is drie ſtadien lang, en wordt in 't midden van een beeck, als een ſilvere riem, deurgeſneden.

D'achtſte hooftſtadt

T V C H O.

DE hooftſtadt *Tucho* leght aen de zuydweſt-ſijde van de voorgaende, en ſeer dicht aen 't Lantſchap *Quangſi*, welcks lippen en tanden dit geweſt oock, met een Sineeſch ſpreeckwoort, genoemt wordt, om dat het door ſijn bergen, en door ſijn ſterckte, die 't van de natuur heeft, dit Landtſchap als met lippen en tanden beſluyt en verſterckt. De hooftſtadt leght dicht aen de vloet *Co*, aen des ſelfs weſterlijcke oever, die, veel wateren ontfangen hebbende, van daer in *Quangſi* deurbarſt. De berghlieden in dit geweſt ſijn heuſcher dan d'anderen, in de ſtrijd ſtout, moedigh en ſterck. Deſe hooftſtadt heeft onder ſich drie ſteden, en negen veſtingen, 1 *Tucho*, 2 *Toxan* ⊙, 3 *Maho* ⊙, 4 *Cingping*, 5 *Pangxui*, 6 *Pinglang*, 7 *Pingcheu*, 8 *Lotung*, 9 *Hokiang*, 10 *Loping*, 11 *Pingting*, 12 *Fungning*.

Bergen. By *Pinglang* is de bergh *Caiyang*, op de welck een kaſteel is. De bergh is ſeer groot en hoogh. *Chiny* is een bergh, tot welcks vlackte niet meer dan een eenigh toe-padt is, op de welck een veſting tot des ſelfs bewaernis is gebouwt.

By *Fungning* is de bergh *Hinglang*, op de welck men alleenlijck langs een lange ſteene trap kan klimmen, die van de berghlieden bewaert wordt; in voegen dat ſy dus ſeker woonen. By *Pingcheu* is de bergh *Lotung*, ſoo groot, dat hy een opgaende top heeft, die ſich tot twaelf hondert roeden uytſtreckt, en de top *Hianglu* genoemt wordt, die by *Cingping* ten hemel opſtijght.

GROOTE STEDEN.

De eerſte ſtadt

P V G A N.

D'Eerſte ſtadt is *Pugan* ⊙, die de ſleutel van drie Landtſchappen genoemt wordt, vermidts ſy tuſſchen *Queicheu*, *Junnan* en *Quangſi* gelegen is. Dit geweſt is niet veel meer gebouwt, dan d'anderen. De bewoonders der bergen ſijn eenighſins ſediger, maer ſy betrouwen echter ſich niet op de Sineſen. Sy ſijn tot de koophandel ſeer genegen, volgen de ſecte der afgoden, en de leer van de verhuyſing der ſielen, en eeren d'afgod *Fe*, de ſtichter van de ſelve leering.

De Tartars van de ſtam *Juena* uyt het Landtſchap *Junnan*, bouwden deſe ſtadt ter plaets, daer deur ſy ingetreden ſijn, en noemden haer *Pugan*, 't welck betekent ruſt uytbreydende. Dit geweſt heeft overvloet van quickſilver, en vermiljoen, en brengt muſen voort, een ſeer bekende vrucht.

Naer 't noordooſten is de groote bergh *Puonkiang*, die ſich tot aen *Gannan*, en tot aen de veſting *Ganchoang* uytſtreckt. *Bergen.*

Aen de zuydweſt-ſijde is de bergh *Tangpi*, daer uyt quickſilver, en het minerael *Huinghoang* gegraven wordt.

De tweede ſtadt

J V N G N I N G.

DE ſtam *Juena* heeft oock deſe ſtadt geſticht, die twee kleyne krijghsveſtingen onder ſich heeft, 1 *Jungning*, 2 *Múyo*, 3 *Tinging*. Sy heeft echter een groot landt, maer dat vol van bergen is, daer in vijf verſcheyde volcken woonen, van de welcke men niets anders ſchrijft, als dat ſy boogh, pijlen en ſeer ſcherpe kleyne ſwaerden gebruycken; dat ſy de packen niet op handtboomen dragen, gelijck de Sineſen, maer op hun rug; en dat de mannen en vrouwen, ſonder kennis van hun ouders, ('t welck ſchandelijck by de Sineſen geacht wordt) ſich geſamentlijck in het huwelijck begeven.

De bergh *Hungyai* is by *Múyo*, ſeer hoogh, en ſchrickelijk om t'aenſchouwen. *Bergen.*

Hier is oock de heuvel *Lungcing*, heel groen van 't Indiaenſch riet.

De

De vesting *Tinging* heeft by sich de bergh *Quanso*, die hondert stadien beslaet : hier op is een kasteel, tot bewaring van de wegh.

De derde stadt

C H I N N I N G.

DE stadt *Chinning* beheerscht twee krijghs-vestingen, namelijck *Kangço* en *Xeul*.

De bergh-lieden van dit gewest, die de Sinesen niet gehoorsamen, hebben overvloet van goudt en silver. Doch sy achten hem, die dat besit, niet rijck, maer wel de gene, die veel koejen en ossen heeft; en men versoeckt van hen geen andere huwelijcks-gift als dese.

Bergen. De bergh *Magan* by *Xeul* wordt om de gedaente van een sadel *Magan* genoemt, 't welck paerts-sadel beteekent.

De bron *Caici*, aen d'ooftsijde van de stadt, is oock gedenckwaerdigh, om sijn killend water, schoon het geheele omleggende landt van een onder-aerdsche gloet heet is.

De vierde stadt

G A N X V N.

MEn schrijft dat het gewest van dese stadt, gelijck oock van de voorgaenden, eertijdts aen de heerlijckheydt van *Hoangfo* behoorde. De stam *Juena* bouwde dese stadt, en stelde haer onder het Landtschap *Junnan*; maer de stam *Taiminga* bracht haer onder 't Landtschap *Queicheu*. De Sinesen tellen hier drie bruggen, van de welcken de stam *Juena* twee gebouwt heeft, d'eerste aen de ooftsijde, en d'ander aen de weftsijde van de stadt. De derde wordt *Tienseng*, dat is naturelijck, genoemt, streckt sich tot over duysent roeden uyt, en omringt de wallen van de stadt, daer 't water onder deur loopt. In deser voegen is aen weêrsijden een uytgeholde wegh, die de boogh van de brugh gelijckt. Dese stadt heeft onder sich twee vestingen, 1 *Ningco*, 2 *Sipeo*.

Bergen. Ick vind hier geen andere bergh, als die van *Niencung*, aen d'ooftsijde van de stadt, de welcke seer hoogh is, schoon hy niet meer dan tien stadien beslaet.

KRYGHS-STEDEN;

daer af d'eerste is

P V T I N G.

DE krijghs-stadt *Puting* geniet alleen haer eyge recht, en is van de stam *Juena* gesticht. Sy leght op de selve wegh, langs de welck men naer Sina gaet; en sy wordt oock van de Sinesen bewaert. Sy willen dat een volck, *Lotien* genoemt, hier eertijdts gewoont heeft. De bergh-lieden naer het noorden sijn hier woest en onbeschaeft, en bemoeyen sich niet met geleertheydt oft wetten, die by hen oock in geen achting sijn. Yder doet het gene dat hem lust; in voegen dat sy seer wilt en ongebonden van seden sijn.

Naer 't noordwesten is de seer hooge en kommerlijcke bergh *Ki*. Bergen.

Aen d'ooftsijde is de bergh *Magan*.

Aen de zuydooft-sijde van de stadt is een aengename bron, welcks water, gelijck men seght, seer soet is om van rijs hunnen dranck, oft Sinesche wijn te koken.

De tweede krijghs-stadt

S I N T I E N.

DEse krijghs-stad heeft onder sich vier vestingen, 1 *Pingfa*, 2 *Paping*, 3 *Cheuping*, 4 *Cheuing*. De seden der bergh-lieden van dit gewest verschillen weynigh van de anderen. Sy hebben echter dit besonder, dat, als hun vader oft moeder sterft, sy bitterlijck weenen, en, tot een teeken van droefheydt, alle hun hair afsnijden.

Aen de zuydsijde van de stadt *Sintien* is de seer hooge bergh *Pie*, die tot boven de wolcken opstijght, en een scherpe top, gelijck een pyramide opheft, daer af hy *Pie* genoemt werdt, 't welck een pinceel, daer meê de Sinesen schrijven, beteekent. Bergen.

Aen de noordsijde van de krijghs-stadt is de bergh *Yang Pao*, die, gelijck men schrijft, seer schoon is, en vermidts hy een wonderlijcke verscheydenheydt van verwen heeft, soo vertoont hy als een schildery. Naer 't noordoosten is de bergh *Çaimiao*, uyt de welck water valt, dat uyt oorsaeck van de weêrglans der son een gedurige regenboogh vertoont.

Aen de noordooft-sijde van de krijghs-

stadt

ſtadt is een aengename water-bron, van de Sineſen in hun tael *Fi* genoemt.

De derde krijghs-ſtadt

PINGYVE.

HEt landt van deſe krijghs-ſtadt behoorde onder de ſtam *Cina* aen de heerlijckheydt van *Kiuchung*, en heerſcht nu over twee veſtingen, 1 *Yangy*, 2 *Loping*. Dit geweſt brengt bloemen van *Jaſmin* voort, de beſte bladen van *Cha*, en alderhande oranje-appelen. D'inwoonders maken lakens van ruwe hennip, die van de Sineſen *Co* genoemt wordt, ſchoon dit eer een ander ſlagh van kruyt, dan hennip ſchijnt.

Bergen. De ſeer hooge bergh *Pie* is aen de zuydſijde van de ſtadt.

De bergh *Mocing* by *Yangy* is ruw en ſchrickelijck door ſijn ſteenen, ſteyl, en ſwaer om op te komen, en hier en daer met veel duyſtere holen uytgeholt.

De vierde krijghs-ſtadt

LVNGLI.

DEſe ſtadt leght aen de weſtſijde van de ſtadt *Sintien*, en heeft onder ſich twee kaſteelen, 1 *Pingfa*, 2 *Taping*. De bergh-lieden hebben door de gedurige handeling met de Sineſen allengs iets van de Sineſche ſeden aengenomen: ſy gaen echter noch altijdt gewapent, ſcheppen vermaeck in d'oorlogh, en roemen hoogh op de wapenen. De ſtadt heeft aen de zuydweſt-ſijde een ſteene brugh, die tamelijck heerlijck is, *Quangcy* genoemt.

Bergen. De ſeer groote bergh *Jungtao* is by *Pingfa*; en by *Taping* is d'ontoeganckelijcke bergh *Cohia*, die heel van ſteen is.

Krijghs-veſtingen.

NU volgen verſcheyde veſtingen, tot bewaring der wegen deur 't geheel Landtſchap verſpreydt, op dat de bergh-lieden de reyſigers niet ſouden overvallen, en hen onverwacht verdrucken; 't welck ſy echter dickwijls doen, inſonderheydt als ſy van de Sineſen verongelijckt worden. De namen deſer veſtingen ſijn, 1 *Picie*, 2 *Gueicing*, 3 *Ganchoang*, 4 *Cingping*, 5 *Pingpa*, 6 *Gannan*, 7 *Uſa*, 8 *Hinglung*, 9 *Chexúi*, 10 *Caili*. Ick ſal hier van yder 't gene, dat aenmerckens-waerdigh is, kortelijck byvoegen.

Aen de weſtſijde van *Picie* hebben de Sineſen over een diep dal, daer een ſnelle vloet met groot gedruys en ſtorting van water ſijn loop deur neemt, met dicke yſere ketenen eenige ringen met haken aen weêrſijden van de bergh ſoo vaſt gemaekt, dat ſy, plancken op deſe ketenen leggende, een brugh daer af hebben gemaeckt, om een gebaende wegh te hebben. *Brugh van yſere ketenen.*

Pingpa is d'eenige burght in dit Landtſchap, daer een ſoo groote vlackte is, dat men die nauwelijcks met het geſicht overſien kan. Hier ſijn aengename en vruchtbare rijs-ackers. By *Uma* ſijn oock ſchoone en vruchtbare vlackten.

De bergh *Mohi* aen d'ooſtſijde van *Picie* is heel ſteen-achtigh en ſchrickelijck. Hier op is geen andere dan een wegh, daer niet meer dan een eenigh ruyter kan rijden, welcke ſich verre uytſtreckt, en van weêrſijden gelijck met muuren recht in 't loot opgehaelt is. *Bergen.*

De bergh *Lochung* is by *Cingping*, aen de noordſijde, tegen over de bergh *Kocung*, daer veel bergh-lieden woonen.

Hier is oock de bergh *Loco*, dat is, hartshoorn, die van d'afgebroke ſteenen, welcke hier en daer uytſteeken, de naem gekregen heeft.

Vily is een bergh aen de zuydſijde van *Gannan*, welcks top, gelijck men aengemerckt heeft, gedurighlijck van een wolck bedeckt is.

Hier oock naer 't weſten is de bergh *Peki*, die uyt heuvelen beſtaet, de welcke niet minder hoogh, dan met boſſchen beſet ſijn.

In de veſting *Picie* is een bron van aengenaem water, *Fo* genoemt. Hier valt oock, naer 't ooſten, het water met een groot gedruys van de bergh. *Wateren.*

By *Ganchoang* is een ſluys, oft waterval, welcks water met groote ſnelte twaelf roeden hoogh afſtort.

Binnen de wallen van *Cingping* is een kleyne poel, *Ciſeng* genoemt, daer uyt d'inwoonders water tot hun nootſakelijck gebruyck putten, vermidts ſy hier geen put konnen graven, uyt oorſaeck van de groote en harde ſteenen, die hen daer ontmoeten. *Puon* is een vloet, die aen d'ooſtſijde van *Gannan* vloeyt. Aen de zuydſijde van de veſting is een bron van ſeer ſoet water, *Pelo* geheeten.

Het gebruyck der kaerten by de Sinesen seer gemeen.

Daer sijn noch eenige andere plaetsen van minder belang, die echter versterckt, en van de Sinesen bewaert worden, en die yder een Slotvooght hebben, de welck een perfecte kaert van alle de plaetsen, die aen hem vertrout sijn, by sich bewaert, gelijck by alle Landtvooghden en Slotvooghden deur geheel Sina gebruyckelijck is. En dieshalven geloof ick, dat 'er nauwelijcks in eenigh gewest van de weerelt perfecter kaerten der plaetsen sijn. Hier sijn dan vestingen aen alle sijden, daer wegen sijn, door de welcken de Sinesen poogen de berghlieden te bedwingen, ja onder te brengen. De namen deser voornaemste vestingen sijn, 1 *Jungning*, 2 *Xúitúng*, 3 *Loken*, 4 *Xangtang*, 5 *Vatien*, 6 *Hoanglien*, 7 *Cugni*. De kaerten sullen d'overige namen aenwijsen.

Bergen.

Aen de noordsijde van *Xúitúng* is de bergh *Xetung*, in de welck een groot hol is. 't Overige is gelijck men in de kaerten uytgedruckt siet: want ick laet veel met voordacht achter, om geen bladen met onbekende namen te vullen.

HET

IVNNAN
IMPERII SINARVM
PROVINCIA
DECIMAQVINTA.
Notarum Explicatio.
METROPOLIS.
Vrbs.
Civitas major.
Civitas minor.
Fortalitia.
Signum militare.
Aurifodinæ.
M. mons.
fl. F. fluvius.
A. Amnis.
T. Torrens.
L. Lacus.
Tropicus Cancri.
Exc. Jo: Blaeu Cum privilegiis Sac. Cæs: Maj. et Ordinum Belgicæ Fœderatæ.
Pars huius provinciæ inter hæc puncta Tung-king regi paret.
VSVÇANG
TIBET
PARS.
REGNVM MIEN.
SVCHVEN
PROVINCIÆ
PARS.
QVEI-CHEV
PROVINCIÆ
PARS.
QVANG-SI.
KIAOCHI
PARS.
REGNI LAOS
Yunnan
Yaogan
Likiang
Cioking
Talifu
Munghoa
Iungchang
Kingtung
Chinyuen
Cuhiung
Vitiing
Kiocing
Cinkiang
Lungan
Quangsi
Quangnan
Iungning
Chinning
Pugan
Cintien
Iungning
Mien
Tropicus Cancri.
Taiping
Suming

HET VYFTIENDE LANDTSCHAP

JUNNAN.

't Landtschap *Junnan* wordt van de Sinesen in de leste plaets en ordening gestelt: maer het is echter niet voor het leste te houden, soo men des selfs edelheyt, grootheydt en overvloet van kostelijckheden, die daer in sijn, aenmerckt: in tegendeel, het kan en behoort eer onder d'eerste en voornaemste getelt te worden. Van alle de zuyderlijcke Lantschappen van 't geheel Sinesche Rijck streckt dit Lantschap meest naer 't westen, en leght dicht aen Indien, schoon het nergens van de zee bespoelt wordt. Het is echter niet verre van de zeeboesem van *Pegu*, oft *Bengale*, en heeft dieshalven oock d'Indische hemel, en men ademt daer de tempering van een warmer lucht, die 't leven onderhoudt. Het is van vloeden en poelen heel deurgesneden en besproeyt; en men vind 'er veel vermaerde beeken, die hun oorsprong daer uyt nemen. Het heeft geen gebreck van bergen, die echter niet steyl noch schrickelijck sijn, maer eer vermaeck en veel gerijf aen het Landtschap geven. Voorts, het is deurgaens effen.

Gelegenheydt en voortreffelijckheydt.

Grensen.

Het heeft tot grenspalen naer 't zuyden de koninckrijcken *Laos* en *Tungking*, oft *Gannan*; aen 't oosten en zuydoosten is het van 't Landtschap *Quangsi* besloten; naer 't zuydwesten streckt het sich byna tot aen de zeeboesem van *Bengale* uyt, daer het aen *Pegu*, *Aracan* en diergelijcke koninckrijcken paelt; naer 't westen heeft het tot grensen het koninckrijck *Mien*, en *Pey*, gelijck de Sinesen seggen; naer 't noordtwesten heeft 'et de koninckrijcken, die van de Sinesen met een gemeene naem *Sifan* (niemant twijffelt of dit is 't koninckrijck *Tibet*, 't welck in dit gewest naest aen dit Landtschap is) genoemt worden; naer 't noorden streckt het sich uyt tot aen het Landtschap *Suchuen*; en reyckt eyndelijck naer 't noordoosten aen d'uytterste grensen van 't Landtschap *Queicheu*.

Seker, dit Landtschap is seer rijck; en alle 't gene, 't welck tot gebruyck van 't menschelijck leven noodigh is, wordt hier voor een seer kleyne prijs gekocht. Het gewicht van 't goudt, 't welck sy uyt het sant alleen, gesuyvert sijnde, vergaderen, is seer aenmerckelijck. De Sinesen versekeren dat, soo men hier de mijnen moght openen, men nergens grooter menighte van dit metael sou vinden. Hier uyt spruyt by hen een spreeckwoort en boertery, dat, als sy sien dat iemant prachtigh leeft, en sijn goederen deurbrengt, sy hem vragen, oft sijn vader ontfanger der koninklijcke schatten in 't Landtschap *Junnan* is. Dit Lantschap brengt oock amber voort, doch wat rooder als dat van Polen; maer echter geen geel amber, dat daer niet gevonden wordt. Hier sijn oock seer goede paerden, en de beste elefanten. Robijnen, saffyren, agaten, die men gemenelijck kats-oogen noemt, en veel andere kostelijcke gesteenten worden uyt dit Landtschap gevoert. Het heeft oock overvloet van muskus, sijde, benjoin, oft dit seer soet wieroock, dat van de boomen druypt, en vele andere dingen, die wy alle oock uyt de Landtschappen *Pegu*, *Laos* en *Quangnan* hebben. 't Overige sult ghy in de beschrijving der besondere steden vinden.

Rijckdom.

Men telt in dit Landschap twaelf hooftsteden, acht krijghs-steden, vier-en-tachtigh steden, en oock eenige andere krijghsplaetsen en vestingen, van alle de welcke wy op sijn plaets spreken sullen, schoon eenigen al overlang van dit Landtschap afgescheurt, en 't koninckrijck *Tungking* oft *Gannan* onderworpen sijn. Doch daer af hier na.

Getal der steden, plaetsen,

De Sinesen tellen in dit Lantschap hondert twee-en-dertigh duysent negen hondert acht-en-vijftigh gesinnen, en veertien hondert drie-en-dertigh duysent een hondert en tien mannen. Het besluyt noch vele volcken in sich, van welckers getal geen sekerheydt is, vermidts sy nauwelijcks den Sinesen gehoorsamen. Hier sijn oock eenige Heeren oft Hartogen, van de Sinesen *Tuquon* genoemt, die met onbepaelde heer-

huysgesinnen, en menschen.

heerschappy heerschen, 't welck echter, indien ick wel onthouden heb, deur geheel Sina nergens in gebruyck is. Dese erkennen de Keyser van Sina soodanigh, dat sy echter opper-vorstelijck over de landen, die onder hen sijn, heerschen, en die, als by erf-recht, aen malkander nalaten, en bestieren. De schatting van de rijs bestaet in veertien hondert duysent vijf hondert acht-en-sestigh sacken; en het betaelt ses-en-vijftigh duysent negen hondert vijf-en-sestigh gewichten souts; behalven noch ontellijcke andere schattingen der waren en landeryen.

Schatting.

Dit Landtschap, naest aen Indien sijnde, heeft oock iets van de seden der Indianen: en voor eerst wordt hier niet het gene onderhouden, 't welck echter in 't grootste deel van Sina gebruyckelijck is, te weten, dat de vrouwen t'huys besloten blijven, sonder eenigh man te sien, en der selver gemeenschap te vluchten, en byna (ja sonder byna) nimmer buyten 's huys op straet verschijnen. Want men ontmoet hen hier overal op straet, om hun koophandel te doen, gelijck in Duytslandt en Nederlant. Wyders, sy leggen hier ten meestendeel hun lijcken op een hout-mijt, en verbranden hen tot asch, sonder hen te begraven, 't welck echter by de Sinesen naerstighlijck waergenomen word; schoon de voornaemsten van hen, en de gene, die sich tot de Philosophie begeven hebben, d'andere Sinesen volgen, en hen in 't graf leggen. Sy werpen echter niet de levendigen met de dooden gelijckelijck op de hout-mijt, gelijck de gewoonte der Indianen is; want de Sinesen achten dit onbesuyst, en onbetamelijck voor de seden der menschen.

Uytheemsche seden.

De volcken van dit Landtschap overtreffen d'andere Sinesen in krachten, en in moed, en sijn niet soo vreesachtigh voor de wapenen en oorlogh, daer toe sy oock elefanten onderwijsen en gebruycken. Sy sijn oock heusch en vriendelijck, en voornamelijck sachtsinnigh, en bequamer dan vele om de Christelijcke Godsdienst aen te nemen. En hoewel om de groote tusschenruymten, en de rampen en overlasten der tijden en oorlogen, tot noch toe niemant der vaders van onse Societeyt in dit Landschap sijn gekomen, schoon sy sulcks dickwijls voorgenomen, en meer dan eens aengevangen hebben, soo hebben wy echter vele, uyt dat Landtschap gesproten, het heylsaem water van de Doop toegedient, namelijck de gene, die of oversten waren, daer d'onsen woonden, oft dickwijls te hoof quamen, om tot de geleertheydt gevordert te worden. En seker, indien eenigen van de Sinesen hun ontfange Godtsdienst door goede seden bewesen en bevestight hebben, soo sijn het de volcken van *Junnan* geweest, die aen ons groote hope hebben gegeven, dat men daer geen kleyne vrucht sou doen, indien de heylige Wet, en 't Goddelijck licht, en daer by het Katholijck geloof tot in hun gewesten deurdrong. De landen sijn daer heel wit tot den ooghst, maer d'arbeyders seer weynigh. Godt geef dat 'er een grooter getal in sijn ooghst koom, om dese groote landen te beter t'ooghsten.

Aerdt van het volck.

De gene, die d'eerste dese landen veroverde, was de Keyser *Xius*, de stichter van de stam *Cina*; maer sy, weynigh daer nae weêr afvallende, wierden van *Hiaouvus*, het geluckighste en dapperste hooft van de stam *Hana* overwonnen en ondergebracht. Ja de Tartars van de stam *Juena*, die veel voortplantingen daer gebracht hadden, hebben die niet weynigh verciert. Daer sijn dieshalven vele dingen in dit Lantschap, die Marcus Paulus Venetus aenroert, tot noch toe qualijck, oft weynigh van d'Europers verstaen; soo om dat hy onbekende namen daer in heeft gebruyckt, als om dat hy, geen sekere ordening houdende, maer als by sprongen en afgebroken, sijn saken verhaelt, sonder eenige sekere mercken daer by te voegen, uyt de welcke men verstaen kan waer af hy spreeckt; te meer dewijl hy in veel dingen der Sinesen, en in hun tael en letteren onkundigh was: in welcke saeck ick geloof, dat ick, soo in de beschrijving der plaetsen, (van de welcken ick acht klare blijcken in dit werck gegeven te hebben, soo veel als d'onsen doen konnen,) als aen de deurluchtigste Gemeente van Venetien, groote diensten gedaen heb, om dat ick een van hun voornaemste Adel voorgesproken, en van de smetten van valsheyt, en van d'andere lasteringen, die hem aengewreven wierden, gesuyvert heb; hoewel dese beschuldigers eer berispens-waerdigh waren, en noch sijn, om dat sy 't gene, 't welck sy niet verstaen, soo lichtelijck veroordelen. Maer laet ons, dit verlatende, tot de steden komen.

Wanneer van de Sinesen onder gebracht.

Proeven van de studie der Lant-beschrijving; en M. Paulus Venetus voorgesproken.

De

De eerste oft opper-hooftstadt J U N N A N.

Naem en outheydt.

DEse hooftstadt, en 't geheele Landtschap voeren een selve naem, die het zuyden der wolcken betekent. Men vindt eerst gewach gemaeckt van dit gewest onder de koningen van *Çú*, die het noorderlijck deel daer af besaten, en 't koninckrijck *Tien* genoemt wierdt, met een naem, van een groote poel, die in dit landt leght, genomen. Men vindt d'eerste geheugenis van dese hooftstad onder de stam *Hana*; maer toen was sy niet meer dan een stadt, *Yecheu* genoemt. Maer sedert wierdt haer naem in *Junnan* verandert, toen de Keyser *Hiaovus*, deur dese landen swervende, daer in eenige wonderlijcke wolcken, aenmerckelijck om de selsame verandering der verwen, aengemerckt had. *Cynus* noemde haer *Nincheu*, de stam *Tanga Nauning*; maer vermidts hy dit gewest swarelijck kon bewaren, dewijl het verre van hem afgelegen was, soo verdeelde hy dat in ses heerlijckheden, en stelde daer soo veel heeren, die jarelijcks schatting souden betalen. Maer de stam *Juena*, hen alle verwonnen hebbende, noemde de hooftstadt *Chungking*; doch *Taiminga* heeft haer d'oude naem weêrgegeven. Sy heerscht over dertien steden, welckers namen sijn, 1 *Junnan*, 2 *Fuinin*, 3 *Yleang*, 4 *Caoming* ⊙, 5 *Cynning*, 6 *Queihoa*, 7 *Chingcung*, 8 *Ganning* ⊙, 9 *Loçu*, 10 *Lofung*, 11 *Quenyang*, 12 *Sanp'ao*, 13 *Ymuen*.

Steden.

Het landt van dese hooftstadt is seer aengenaem en vruchtbaer, en door sijn treffelijcke bergen, en voortreffelijcke wateren vermaert, en hier en daer met heuvels beset, en voorts in een lange en breede vlackte verspreydt. Het is prijsselijck om de gettempertheydt des hemels, bronnen, uytsteekende vernuften, kracht der lichamen, en overvloet en verscheydenheydt van alle dingen. Voorts, de hooftstadt selve is soodanigh, dat sy met recht niet voor de grootste en edelste steden van dit uytterste Asia wijckt. Sy bloeyt in koophandel en rijckdommen, en is prachtigh van gebouwen, en in grootheyt en heerlijckheyt van kercken, heeft vele groote en ruyme straten, en is aengenaem van gelegenheydt, vermidts sy aen de noorder oever van de groote vloet *Tien* leght, die aen de westsijde de wallen van de stadt bespoelt, van daer men grachten, in de welcke de schepen konnen varen, in de hooftstadt gebracht heeft. Binnen de wallen is oock een bergh, die aenmerckelijck is om sijn kercken der afgoden, gemeene en besondere gebouwen, en tuynen en bosschen.

In de selve hooftstadt is, behalven vele gebouwen der Landtvooghden, een paleys, 't welck van d'opperste heer, *Moquecung* genoemt, bewoont wordt. De stichter van de stam *Taiminga* gaf dese waerdigheydt en eer-tijtel aen een Overste van sijn heyr, een uyt de stam *Mo*, die aen *Hunguvus* groote bystant deê, om de Tartars van de stam *Juena* te verslaen, en te verdrijven: in voegen dat hy, van kleyne beginselen een treffelijck krijghs-overste geworden, om sijn heerlijcke verdiensten dese erffelijcke waerdigheydt verkregen heeft, die met de gene van Hartogh by ons over-een-koomt, welcks sonen en nakomers tot aen dese tijdt noch de selve waerdigheydt behouden.

Hier waren eertijts verscheyde volcken, welckers namen, ten meestendeel onbekent, ick hier niet noemen sal. Hun seden en gewoonten waren oock seer verscheyden; maer sy hielden sich alle aen d'afgodische leering van *Fe*, en waren altijdt besigh met des selfs boecken te singen. Hun voornaemste oeffening bestont in d'oorlog, wapenhandeling, en landtbouw. Sy namen geen maegt ten huwelijck, soo sy niet eerst in 't heymelijck van een ander (dit sijn de woorden van onse Sinesche Schrijver) onteert was. Sommigen van hen waren swartachtigh, gelijck d'Indianen, en d'anderen wit. Sy hebben vermaeck in paerden, daer sy alleenlijck een tapijt op spreyden, en geen sadel opleggen.

Seden van het volck.

Dit landt brengt seer goede paerden voort, die ten meestendeel kleyn van lighaem, maer moedigh en sterck sijn. Men vindt nergens beter tapijten. Men delft hier d'azur-steen, en de groene steen, en vele uytsteekende marmeren. Hier wast oock het rosen-hout, gelijck de Portugesen dat noemen; en hier sijn twee kercken, aen Helden gewijdt, die in heerlijckheydt d'anderen overtreffen.

Overvloet van dingen.

De bergh *Uhoa* is binnen de wallen, op de welck een heerlijcke kerck der afgoden, een kloofter, en veel andere gebouwen sijn, gelijck ick voor verhaelt heb.

Bergen.

Aen de westsijde van de poel en hooft-

ſtadt is de bergh *Kingki*, die ſeer groot en breet is, en tot aen d'oever van de poel reyckt.

Water-bron die de lammen geneeſt. Aen de noordſijde van de hooftſtadt is de bergh *Xang*, daer een bron van ſeer kout water is, echter ſeer dienſtigh voor de gene die verlamt ſijn.

De ſeer hooge bergh *Lo* aen de noordſijde van de hooftſtadt vertoont de gedaente van een ſlack; men ſiet deſe aen de noordſijde, en de bergh *Kingki* aen de weſtſijde by de poel, om dat ſy verre boven d'andere bergen uytſteeken.

Naer 't noordweſten is de bergh *Yoyang*, daer veel kloosters der offeraers ſijn.

De bergh *Sieúcao* by *Caoming* is ſoo hoogh, dat hy, gelijck men gelooft, in het koude geweſt van de lucht koomt.

By *Cynning* is de bergh *Kinna*, die ſwaer van goud is.

Wateren. De poel *Tien* is aen de zuydſijde van de hooftſtadt, en verſpreyd ſich naer 't weſten tot aen de wallen van de ſelve. Men ſeght dat deſe ſtadt vijf hondert ſtadien in haer ommekring heeft. De vloet *Kinxa* heeft hier uyt ſijn oorſprong, en vloeyt uyt de zuydſijde van de poel noordewaerts aen. Het water van de poel ſelf neemt toe door de vloet *Puon*, die uyt het geberghte *Caoming* in de poel ſelf af-vloeyt. Deſe poel wordt oock *Quenming* genoemt.

Men heeft oock uyt de poel *Tien* een groote vaert gemaeckt, die ſich tot aen de ſteden *Ganning*, *Quenyang*, en *Fumin* uytſtreckt, en gemeenlijck *Tangcie* genoemt word.

De tweede hooftſtadt

T A L I.

Gelegenheydt en grootheydt. DEſe hooftſtadt leght aen een andere groote poel, en beſlaet des ſelfs weſterlijcke oever, in een uytterſte hoek van de poel, die *Siul* genoemt wordt, en aen ſijn bewoonders veel gerijf en vermaeck geeft. De Sineſen noemen hem een zee, om ſijn grootheydt, ſchoon hy veel langer dan breet is. Het landt van de hooftſtadt *Tali* ſtreckt ſich meer weſtwaerts, dan eenigh ander landt van het geheel Sineſche Rijck. Het is vlack en vermakelijck, en heeft een vruchtbare gront, behalven in eenige plaetſen, daer ruwe en ſteenachtige bergen ſijn, en wordt oock van vele wateren beſproeyt. De hooftſtadt ſelve is ſeer groot, en beſlaet een over-groote ruymte: want binnen de wallen ſelve is een paleys, tot vermaeck en verluſtiging van de geeſt gebouwt, welcks omkring vijf ſtadien begrijpt; en 't geheele gebouw rijſt tot tien roeden in de hooghte op: daer uyt men lichtelijck de wonderlijcke grootheydt van de hooftſtadt begrijpen kan. Sy is rijck van volck, en begrijpt in ſich vele treffelijcke, ſoo gemeene als beſondere, gebouwen. Sy heeft oock twee voorname kercken, aen Helden gewijd; om vele andere gebouwen der afgoden met ſwijgen voorby te gaen.

Namen en outheydt. Eertijdts, toen dit geweſt noch niet onder de heerſchappy der Sineſen ſtont, wierd het door de volcken van het koninckrijck *Quenni* bewoont. In de tijdt der koningen wierd het door de koning van *Çu* ingenomen, welcks Rijck ſeer groot en machtigh heeft geweeſt. *Hiaovus*, Keyſer van de ſtam *Hana*, geheel Indien over de *Ganges* ingenomen hebbende, heeft de grontveſt van deſe ſtadt geleght, en haer *Yecheu* genoemt. De ſtam *Tanga* noemde haer *Yaocheu*. Sedert is ſy van de Sineſen afgevallen, en onder 't koninckrijck *Mung* gekomen; en toen wierd ſy *Nanchao* genoemt. D'eerſte, die haer de waerdigheyt en tytel van hooftſtadt gaf, was de Keyſer van de ſtam *Juena*, die haer de tegenwoordige naem, en ſes ſteden gaf, daer ſy over heerſchen ſou, 1 *Tali*, 2 *Chao*, 3 *Junnan*, 4 *Tenchuen*, 5 *Langkiung*, 6 *Pinchuen*.

Uytmuntend marmer. De Sineſen houwen van een ſeer ſchoone en groote marmer-rots vele marmere platen; en deſe marmer-rots, van de natuur voortgebracht, is ſoodanigh met aderen, en met alle verſcheydenheyd van koleuren verçiert, dat ſy bergen, vloeden, boomen, bloemen en andere diergelijcke dingen ſoo geeſtigh vertoont, als of ſy door een konſtige hant, en met 'et pinceel van een ſchilder, dus toegeſtelt waren. De Sineſen, die dit marmer *Tiençang* noemen, naer de bergh, daer uyt hy geklooft wordt, vercieren daer meê hun tafels, muren en diergelijcke dingen. In dit geweſt waſſen oock vijgen, gelijck de gene van ons Europa, die van de Sineſen *Vúhoaquo* genoemt worden, om dat 'er geen bloem is, die, gelijck met d'andere vruchten, voor uyt koomt: want *Vúhoa* betekent ſonder bloem, en *quo* vrucht. Het brengt oock het bladt *Cha* voort; en heeft overvloet van viſſchen.

Bergen. De bergh *Tiençang* beſlaet meer dan drie hondert ſtadien, en leght aen de weſtſijde

van

van de hooftſtadt. Men telt daer op negentien ſeer hooge toppen, en een ſtaende water, 't welck ſoo diep is, dat men daer in nooyt gront gevonden heeft.

By de ſtadt *Chao* is de bergh *Fungy*, daer men van opgeworpe aerde een heuvel ſiet, onder de welcke meer dan twee hondert duyſent menſchen van de koning van *Nanchao* begraven ſijn, de welcke in de ſtrijdt tegen de Sineſen gedoot wierden, onder 't beleydt van de veldt-overſte *Tangſienyuo*. De ſtam *Hana*, deſe ſege verkregen hebbende, veroverde 't koninckrijck *Nanchao*, 't welck al 't gene, dat over de *Ganges* is, in ſich begrijpt.

Groote neêrlaegh van menſchen.

By *Tengchuen* is de bergh *Kiço*, door de menighte van de heerlijcke kercken der afgoden, en door de klooſters der offeraers vermaert. Uyt deſe plaets is eerſt de kennis der afgodiſche leer van *Fe* tot de Sineſen gekomen: in voegen dat de ſtam *Hana*, 't Rijck verovert hebbende, oock met eenen de Godsdienſt van 't verwonne volck aennam; want de Sineſen eerden te voren niemant dan *Xangti*, 't welck opperſte Keyſer beteekent, daer by vele, en met groote reden, God hebben willen verſtaen. Ick ga veel bergen van minder naem en achting voorby. Doch ick moet de top *Tingſi*, in 't geberghte van de ſtadt *Chao*, niet vergeten, van de welcke ſy ſchrijven dat hy tot duyſent roeden boven d'anderen uytſteekt. Beneden aen de voet is een kaſteel, tot verſekering der wegen.

Wateren.

Eerſt ontmoet men de poel *Siul*, die, ſich in de langte uytſtreckende, d'inwoonders door haer vermakelijcke vertoning, en menighte van viſſchen vermaeckt. In deſe poel leggen drie bergen, die drie eylanden maken, behalven noch vier vlacke eylanden, die ſeer vruchtbaer ſijn. De geheele poel heeft negen inhammen, oft vertrecken, en heeft ſijn begin aen de hooftſtadt *Tali*, en ſijn eynde aen de ſtadt *Langkiung*. Hier uyt heeft ſijn oorſprong de groote vloet *Moſale*, die, dit geheele Landtſchap deurgeloopen hebbende, in 't koninckrijck *Tungking* inbarſt, en, door de menighte van water gewaſſen, deſe groote vaert maeckt, langs de welcke de ſchepen tot aen de koninckrijcke ſtadt van *Tungking* komen.

De derde hooftſtadt

L I N G A N.

DE hooftſtadt *Lingan* heeft onder ſich tien ſteden, 1 *Lingan*, 2 *Kienxui* ⊙, 3 *Xeping* ⊙, 4 *Omi* ⊙, 5 *Ning* ⊙, 6 *Sinping*, 7 *Tunghai*, 8 *Hoſi*, 9 *Siego*, 10 *Mungçu*; en noch negen veſtingen, 1 *Naleu*, 2 *Kiaohoa*, 3 *Vanglung*, 4 *Hiyung*, 5 *Kichu*, 6 *Suto*, 7 *Çoneng*, 8 *Locung*, 9 *Gannan*. Deſe hooftſtadt heeft deſe krijghs-veſtingen tegen 't gewoon gebruyck onder ſich, om dat ſy aen 't koninkrijck *Tungking* paelt. De Keyſer van Sina is genootſaeckt hier ſtercke beſettingen van krijghs-volck te houden, om de pogingen der volcken van *Tungking* tegen te ſtaen, en te voorkomen: want alle de landen, aen d'ooſtſijde van deſe hooftſtadt in dit Landtſchap gelegen, ſijn door de koning van *Tungking* ingenomen, en ſtaen noch onder hem.

Heerſchappy en namen.

In oude tijden behoorde dit geweſt aen 't koninckrijck *Kiuting*. De ſtam *Hana*, dit ſich onderworpen gemaeckt hebbende, ſtichtte hier de heerlijckheydt *Ciangho*. Sedert heeft het aen 't koninckrijck *Mung* behoort, en de plaets van deſe hooftſtadt wierd *Tunghai* genoemt. De ſtam *Sunga* noemde haer *Sieuxan*. De ſtam *Juena* maeckte haer tot een hooftſtadt, die rondtom met ſeer ſtercke wallen omringt, en tamelijck groot is. Het land is ten deel vlack, en ten deel met bergen en heuvels beſet, en beſluyt in ſich twee groote poelen, en is daer by van verſcheyde vloeden deurgeſneden. Het is vol gepropt van ſteden, veſtingen, vlecken en dorpen. Het heeft overvloet van rijs, tarwe, honigh en was, en brengt alderhande vruchten voort, die in Indien gemeen ſijn. Hier is een kerck, aen Helden gewijdt; en een heerlijcke brugh, aen de noordſijde van de hooftſtadt, die door de Tartars van de ſtam *Juena* geſticht is.

Bergen.

By de ſtadt *Omi* is de bergh *Vchung*, die drie toppen opſteeckt, in 't midden van de welcken de ſtadt leght. By de ſtadt *Ning* is de bergh *Vanſung*, van d'oude pijn-boomen dus genoemt. Niet verre van *Tunghai* is de bergh *Sieu*, in de welcke, gelijck ſy ſchrijven, een bron is, welcks water, gedroncken ſijnde, het vleeſch wit, en de magere lieden vet maeckt.

Bron, die wit en vet maeckt.

By *Mungçu* is een ſeer hooge en groote bergh

bergh *Moce* genoemt, daer op men twintigh hooge toppen telt.

De bergh *Puonchang* beslaet het zuyderlijck deel van de stadt, en is seer hoogh, gelijck men schrijft.

Wateren. By de stadt *Xeping* is de poel *Ylung*, welcks ommekring meer dan hondert en vijftigh stadien groot is, en daer drie kleyne eylanden in leggen. Daer is noch een andere poel, by de stadt *Tunghai*, van gelijcke naem, die tachtigh stadien in 't vierkant heeft. Des selfs oorsprong is by *Hosi*.

De vierde hooftstadt

Çu H I U N G.

DEse stadt leght als in 't hart van het Landtschap, en des selfs landt is van alle sijden met heerlijcke bergen omringt, en van aengename vloeden deurgesneden en besproeyt, die dit geweft als met een stercke wal besluyten, en tegen de vyanden beschermen. 't Gewas is hier overal weeligh. Hier sijn aengename weyden voor 't vee, en een seer gesonde en getemperde lucht. Men vindt hier d'azursteen, en de beste groenverwige steen. Dit geweft behoorde eertijdts aen 't koninckrijck *Cu*, en sedert onder de stam *Hana* aen *Yecheú*. De koninck *Cynus* noemde het *Gancheú*, de stam *Tanga Gueiçu*; en het heeft de tegenwoordige naem van de stam *Taiminga*. Dese hooftstadt heerscht over seven steden, 1 *Çuhiung*, 2 *Quangtung*, 3 *Tingyuen*, 4 *Tingpien*, 5 *Okia*, 6 *Nangan* ⊙, 7 *Chinnan*.

De Sinesche Schrijver seght, dat voor de koomst der Tartars van de stam *Juena*, aen de noordsijde van dit geweft eertijdts seker koningrijk en volk heeft geweest, *Kinchi* genoemt; welcke benamingen goude tanden betekenen, dus geheeten om dat het sijn tanden met seer dunne goude plaetjes versterckt. Dit is misschien by M. Paulus Venetus 't Landtschap *Arclada*; maer wy sullen daer af hier na wat breeder spreken. Dit is hier seer wonderlijck, 't welck dit volck eertijdts, en oock noch gewoonlijck deden, te weten, dat sy by de stadt *Nangan* een groote steen jarelijcks met goud bedecken, en die eeren, en waengelooffelijck aenbidden. Dese steen is meer dan tien roeden hoogh, en wordt *Xinxe* genoemt, 't welck geestelijcke steen betekent. Dit waengeloof heeft al sedert de tijden der koningen van *Mung* plaets gehadt.

M. Paulus Venetus Arclada.

Aen de westsijde van de hooftstadt is de bergh *Minfung* en *Viki*, uyt de welcke meer dan hondert beeken ontspringen; en dieshalven is alles groen, en door de vruchtbare velden aengenaem. *Bergen.*

By *Quantung* is de hooge bergh *Kieupuon*, die als met een diep hol innewaerts wijckt. By *Nangan* is de bergh *Piaolo*, in de welcke een treffelijcke goudt-mijn is.

De vijfde hooftstadt

C H I N K I A N G.

DIt geweft was eertijdts in 't koninckrijck *Sinany*, en wierd in de tijdt der koningen 't land van *Tien* genoemt. De stam *Hana* lagh d'eerste de grontveft van dese hooftstadt, na dat hy de stadt *Yniuen* gebout hadt. *Suius* noemde haer *Quencheu*, en de koningen van *Mung Hoyang*; sy voert de tegenwoordige naem van de stam *Juena*, en heeft onder sich vier steden, 1 *Chinkiang*, 2 *Kiangchuen*, 3 *Sinhing* ⊙, 4 *Yangçung*, 5 *Lunan* ⊙. Dese hooftstadt heeft een landt, dat wel niet groot is, maer dat door sijn poelen en vloeden veel vermaeck geeft. Sy selve is tamelijck groot en vermaert, en in hooge achting om de menighte van byna alle andere dingen, en voornamelijck om d'overvloet der visschen, van de welcke een seker slagh is, daer af de Genees-meesters een vaerdige hulp-middel tegen alderhande schurft maken. D'inwoonders weven ook seer goede tapijten van lijnwaet en katoen. Aen de noordsijde van de hooftstadt staet noch, tot aen dese tijdt, een groote steen, daer *Sinulo*, koning van *Mung*, de gesanten van een ander koning ontfing, en die, toen sy hem niet voldeden, sijn swaert trock, en soo op de steen sloegh, dat de slagh drie ellebogen diep inging, en met dreygende woorden de gesanten dus aensprack: *Gaet, en boodschapt aen uw koning hoedanige swaerden by my sijn.* Dit geschiede onder *Hiaoúvus*, d'eerste van de stam *Hana*, die 't machtigh koninckrijck *Mung*, 't welck van de Sinesen oock *Nanchao* genoemt wierd, aen 't Rijck van Sina bracht.

Visch, tegen de schurftheyt nut.

De bergh *Yokeu*, aen de zuydwest-sijde van de hooftstadt, aen d'oever van de poel *Vusien*, is boschachtigh, en bestaet in een top. *Bergen.*

De bergh *Kinlien* is aen d'oostsijde van de hooftstadt, in 't midden der bergen gelegen, en in d'opgang van de son heel van goudt schijnende.

De

De ſtadt *Kiangchuen* heeft de groote bergh *Si*, daer uyt veel beecken vloeyen. By *Kiangchuen* is de bergh *Puonquen*, die om ſijn ſteenen ſchrickelijck is, en veel holen heeft. In deſe ongeboude klippen is een klooſter en kerck der afgoden, daer veel prieſters ſijn.

Wateren. Van de vloeden vindt men nauwelijcks iets, als 't gene 't welck in de kaert vertoont wordt. Aen de zuydſijde van de hooftſtadt is echter de groote poel *Fuſien*, die hondert duyſent bunderen landts beſlaet.

By *Yangçung* is oock de poel *Ming*, daer in ſeer goede en vermaerde viſſchen ſijn, en onder anderen ſeker ſlagh van ſwartachtige viſch, van de Sineſen *Cing* genoemt, die, gelijck ſy ſchrijven, dienſtigh tegen vele ſieckten is.

De ſeſte hooftſtadt

M V N G H O A.

Outheydt en namen. S*Inulo*, koning van *Mung*, heeft deſe ſtadt gebouwt, en haer *Mungre* genoemt. De ſtam *Hana* voeghde haer aen 't geweſt van *Yecheu*; en *Juena* gaf haer de naem die ſy noch heden voert. Sy heeft niet meer dan twee ſteden onder ſich, 1 *Munghoa*, 2 *Linglung*. Hier is een ſeer groote overvloet van muskus, en nergens ſoo groote inkomſt daer af, als in dit Lantſchap.

Bergen. Ten zuydooſten van de hooftſtadt is de bergh *Gueipao*, de hooghſte van allen in dit geweſt. De bergh *Funghoang* leght naer 't zuydweſten, en heeft ſijn naem van de Sineſche vogel Phenix, die, gelijck ſy verhalen, op deſe bergh geſtorven is, na dat hy eenige tijdt ſeer lieffelijck geſongen had. Maer dit is ſeer vreemt en wonderlijck, indien 't ſlechs waer is: want ſy ſeggen dat jarelijcks, op 't eynde van de herfſt, alle de vogelen van daer omtrent in deſe plaets vergaderen, om als de doot van de Phenix te beweenen: d'inwoonders, deſe dagen waernemende, klimmen met onſteeke licht des nachts op deſe bergh, daer ſy een ontellijck getal van deſe beſte vogels vangen.

De bergh *Tienul* leght aen de noordſijde van de hooftſtadt, en wordt 's hemels oor genoemt, om dat daer ſoo fijn en aengenaem een echo gehoort wordt, dat men, hoe ſacht men oock ſpreeckt, daer een weêrgalm en naeklanck hoort.

De ſevende hooftſtadt

K I N G T V N G.

DEſe hooftſtadt heeft alleen, onder alle de gene die in de hooge en breede bergen leggen, haer eyge recht en vryheydt. Haer inwoonders hebben de leſte de Sineſche letteren aengenomen; en vele gebruycken noch de wijſe van 't ſchrijven, die in 't koninckrijck *Mien* gebruyckt wordt, de welcke niet van de gene verſchilt, die by de Bengalers en Indiaenſche kooplieden in oeffening is. *Nanchao*, koning van het koninckrijck *Mung*, heeft d'eerſte grontveſt van deſe ſtadt geleght, en haer *Inſeng* genoemt, dat is, ſilver wordende, om dat het geweſt daer omtrent niet weynigh ſilver-mijnen heeft. De ſtam *Juena* noemde haer *Cainan*; en *Taiminga*, de ſtadt vergrootende, heeft haer met wallen beſloten, die acht ſtadien in hun ommekring hebben. 't Geheele landt is voornamelijck ſeer vruchtbaer van rijs. Aen de weſtſijde van de hooftſtadt is een brugh over een ſeer diep dal: deſe brugh is ſoodanigh, gelijck ick boven aengemerckt heb, en beſtaet heel uyt yſere ketenen, die twintigh in 't getal, en yder twaelf roeden lang ſijn. Als 'er veel gelijck over deſe brugh gaen, waggelt en beweeght hy ſich, niet ſonder ſchrick der gener, die daer over gaen, uyt oorſaeck van de diepte, die daer onder is. De Keyſer *Mingus* van de ſtam *Hana* heeft deſe brugh gebouwt omtrent het vijf-en-ſeſtighſte jaer na de geboorte onſes Zalighmakers. *Brugh van yſere ketenen.*

Munglo, een ſeer hooge bergh, beſlaet meer dan drie hondert ſtadien, en leght aen de noordſijde van de hooftſtadt. Hier is oock de bergh *Pingtai*, daer een kaſteel tot bewaring is. *Bergen.*

D'achtſte hooftſtadt

Q V A N G N A N.

DEſe hooftſtadt is oock van de Sineſche heerſchappy afgeſneden, en ſtaet onder 't koninckrijck *Tungking*, met noch een andere ſtadt die onder haer ſtaet, namelijck *Fu* ⊙. Het geweſt van deſe hooftſtadt is door groote en hooge bergen van de landen, die onder de Keyſer van Sina ſtaen, afgeſcheyden, ſchoon het ſelf ſeer vlack is. Geen deel daer af blijft ongebouwt

leggen;maer 't is overal vol van inwoonders en landtbouwers. Eyndelijck,het word om sijn voortreffelijckheydt en vruchtbaerheyt gemenelijck het goude land genoemt. D'inwoonders, gelijck de Sinesen schrijven, sijn echter woest en onbesuyst, dooden malkander seer lichtelijck; de mannen en vrouwen gaen met bloote voeten,korte klederen, en ongevlochte hair. Sy eeten alle bloedeloose beesjes, ja oock wormen, slangen, en muysen, die sy voor spijs gebruycken.

Seden der inwoonders.

De bergh *Lienhoa* is aen d'ooftsijde van de hooftstadt; en om dat hy de gedaente van een omgeboge bloem heeft, word hy *Lienhoa*, dat is, *Lien*-bloem genoemt.

Bergen.

By de stadt *Fu* is de bergh *Yocyuen*, dus genoemt naer een uytsteekende bron, die men op des selfs top siet; want *Yocyuen* beteekent een voortreffelijcke bron.

By 't selve *Fu* is de vloet, of eer de beek *Nanmo*, welcks water altijdt heet afloopt, en seer dienstigh tot bad-stoven is, en daer by,soo men acht,van vele sieckten geneest.

Wateren.

De negende hooftstadt

Q V A N G S I.

DEse hooftstadt,met het land,dat daer onder behoort, gehoorsaemt oock de koning van *Tungking*, en heeft gebied over vier steden, 1 *Quangsi*, 2 *Suçung* ⊙, 3 *Mile* ⊙, 4 *Vimao* ⊙. Sy behoorde eertijdts aen 't koninckrijck *Tien*, en was onder de stam *Hana* een deel van 't gewest *Yecheu*, en dit landt wierd toen *Ciangho*, en onder de stam *Tanga Kimi* genoemt. De tegenwoordige naem koomt van de stam *Juena*.

Aen de noordsijde van de hooftstadt, dicht aen de wallen, is de bergh *Faco*; en binnen de wallen self de bergh *Chunsien*, daer op de stadts-school was. De bergh *Siaolung* omringt de stadt *Mile*.

Bergen.

De tiende hooftstadt

C H I N Y U E N.

DE hooftstadt *Chinyuen* leght byna in 't midden van dit Landtschap,aen de zuydsijde van de hooftstadt *Kingtung*, die vruchtbaer van silver is. Sy heeft onder sich een kasteel, oft vesting, *Loco* genoemt. In dit gewest sijn veel bergen, en wilde en tamme paeuwen. Wat d'oude namen aengaet, ick bevind dat 'et de selve geweest hebben, als onder de hooftstadt *Kingtung*, die seer na by dese is; en dieshalven sal ick die hier niet noemen.

Aen de westsijde van de hooftstadt is de bergh *Polung*, die sijn toppen allengs hooger en hooger opsteeckt, en dit in deser voegen, dat men de rijsende golven van een versteurde zee schijnt te sien; en dieshalven wordt hy *Polung*, oft genade der golven genoemt.

Bergen.

De bergh *Nalo*, naer 't noordoosten gelegen, is gevarelijck om de tijgers en luypers.

D'elfde hooftstadt

I V N G N I N G.

DEse hooftstadt is de noorderlijckste van dit Lantschap,en,aen 't koninkrijck *Sifan* palende, heeft onder sich vier krijghs-vestingen, tot bewaring van 't Landtschap, 1 *Jungning*, 2 *Laçu*, 3 *Ketien*, 4 *Hianglo*, 5 *Valu*. Men vindt in dit landt overvloet van dese beste koeyen, van de welcken de gene handelen, die van 't koninckrijck *Tibet* geschreven hebben. Sy noemen dese koeyen gemenelijck *Ly*, welckers staerten de Sinesen tot vercieringen aen hun vaendels en helmen gebruycken: van 't hair maken sy tapijten en kleederen, die bestandigh tegen de regen sijn. Dit gewest wierdt eertijdts *Talang* genoemt; en het heeft de tegenwoordige naem van de stam *Juena*.

Aen de zuydoost-sijde van de hooftstadt is de bergh *Canmo*, woest en bloot,en heeft boven een groote vlackte,die heel van steen is. De bergh *Lopu* is by *Volu*, de bergh *Pouo* by *Hianglo*, en de bergh *Loni* by *Loçuho*.

Bergen.

Aen d'ooftsijde van de hooftstadt is een groote poel, *Lucu* genoemt, in de welcke drie eylanden sijn, die malkander heel gelijcken; en yder heeft een heuvel van hondert roeden hoogh.

Poel.

De twaelfde hooftstadt

X V N N I N G.

DE Sinesen hebben van 't gewest deser hooftstadt niets voor de stam *Sunga* aengemerkt. De Tartars van de stam *Juena* hebben haer eerst ingenomen, en dese naem

se naem gegeven. De hooftstad heeft in haer ommekring niet meer dan twee stadien. De bergh-woonders, gelijck de Sinesen seggen, sijn hier seer woest, en onbeschaeft van seden. 't Landt self is byna schrickelijck, en ten meestendeel onvruchtbaer. Daer is niet meer dan een ingang deur seer enge dalen. D'inwoonders hebben lang en ongevlochte hair, gaen met bloote voeten, vatten in 't eten de spijs met de handen aen, en willen geen stockjes gebruycken, verslinden alle bloedeloose beesjes, weten niet van kleederen te snijden, oft van spinnen; maer bewinden sich in een heel laken, en gorden dat aen de middel toe. Dus spreeckt onse Sinesche Landtbeschrijver van hen. Ick, soo veel ick heb konnen begrijpen, vindt reden om te gelooven, dat dit geweest eertijdts een deel van 't koninkrijck *Jungchang* geweest heeft, daer 't aen paelt. Doch daer af hier na breeder.

Bergen. De bergh *Loping* is aen de noordwestsijde van de hooftstadt, op een deel van de welcke sy selve leght.

De bergh *Mengpo* is aen de noordtsijde van de hooftstadt, daer op een wilt en ongebonden volck woont.

Vloeden. De vloet *Çanglang* vloeyt aen de westsijde voorby de hooftstadt; hy is seer groot, en neemt sijn oorsprong in 't koninckrijck *Sifan*, en, van daer zuydwaerts af loopende, koomt by *Jungping* in dit Landschap, het welck hy in 't midden deursnijdt; en, daer na aen 't koninckrijck *Tungting* komende, loopt gesamentlijck met de vloet *Xale*, oft *Moxale*, in zee. Wat de put *Quonin* aengaet, 't welck de naem van een vermaerde afgodin is, gelijck wy haer in de kaerten vertoont hebben; sy schrijven daer af dat hier seker oud man met sijn stock op d'aerde heeft geslagen, en dus oorsprong aen dese bron gegeven, vermidts het landt te voren geen water had; en dese saeck word voor een wonderdaet gehouden, te meer vermidts dese oude man sedert niet meer te voorschijn quam.

KRYGHS-STEDEN.

De eerste stadt

KIOCING.

MY gedenckt dat ick eertijts geseght heb, dat in dese steden de burgers onder de krijghs-lieden vermengt woonen. Dese eerste stadt heeft haer landt dicht aen 't koninckrijck *Tungking* leggen, en is tegen alle de pogingen der vyanden wel versien. Want behalven dat het ses steden, die sterck gebouwt sijn, en eenige kasteelen heeft, soo is het noch van de vloeden *Pepuon* en *Naupuun* besloten, die uyt het gewest van dese stadt hun oorsprong hebben. De namen der steden sijn, 1 *Kiocing*, 2 *Yeco*, 3 *Chenye* ⊙, 4 *Loleang* ⊙, 5 *Malungo*, 6 *Lohiung* ⊙. D'inwoonders van dit gewest sijn seer naerstigh en vlijtigh in de landtbouw; maer sy sijn pleytgierigh, en soo tot rechten genegen, dat de boeren dickwijls het gene, dat sy in 't geheele jaer met hun sweet en bloet gewonnen hebben, aen de pleyt-banck te kost leggen. De Sinesen schrijven, dat men hier een wonderlijck ding vindt, te weten eenige vogeltjes, die de swaluwen gelijcken, van de welcke sy oock de naem hebben; want sy worden *Xeyen* genoemt, dat is, steen-swaluw. Men heeft aengemerckt dat sy groote en kleyne witte merken onder aen de buyck hebben. De Sinesche Geneesmeesters noemen de gene, die groote mercken hebben, mannetjes, en d'andere, met de kleyne mercken, wijfjes, en maken van dese vogelen een oogen-salf, die alle schel-kruyt oft swaluw-kruyt verre overtreft.

Aert van 't volck.

Sinesche steen-swaluwen.

De bergh *Fukin* is aen de westsijde van de stadt. Sy schrijven dat in dit geberghte een bron is, welcks water 't vernuft der kinderen vermeerdert; 't en waer dat de Sinesen dit verdichten, gelijck men in sommige plaetsen van Europa gewent is te doen, om de kinderen soo veel te lichtelijcker te bewegen, dat sy, de wijn verlatende, water souden drincken; 't welck men gemenelijck met dusdanige redenen bevestight, dat het geel hair, en schoone oogen doet krijgen.

Bergen.

Water, dat het vernuft vermeert.

By *Chenye* is de bergh *Xingung*, die overal met bosschen bedeckt is.

Niet verre van *Loleang* is de bergh *Xemuen*, op de welcke, tusschen de klippen, een wegh van tien stadien gesien wordt, die van weêrsijden als een steene bosch in d'oogen der gener schijnt, die hem van verre aenschouwen.

By *Yeço* is de bergh *Yceng*, naer een bron genoemt; want *Y*, naer de gemeene tael van dit landt, betekent water, dat van de Sinesen *Xui* genoemt wordt.

Malung heeft de hooge top *Quenso*, over de welcke een wegh is, met een kasteel tot versekering.

De

Vloeden. De vloet *Pexe* begint aen de noordsijde van de hooftstadt, en, haest van naem veranderende, wordt de vloet *Pepuon*, die men oock *Ven* noemt.

Chung yen is een poel en staende water by *Loleang*, aen de voet der bergen *Kiehiung*.

De vloet *Kinxa*, die uyt *Sifan* stroomt, neemt noordewaerts sijn loop deur 't geweest van dese stadt, en koomt aen d'oostsijde van *Linsi* in dit Landtschap, en veel water vergadert hebbende, vloeyt deur de grensen van *Queicheu* naer *Suchuen*. Hy wordt *Kinxa* genoemt, om sijn goudt sant, dat hy meê sleept.

De tweede krijghs-stadt

Y A O G A N.

AEn de noordwest-sijde van d'eerste hooftstadt leght de krijghsstadt *Yaogan*, voornamelijck vermaert om d'overvloet van de muskus. Sy gebied over drie steden, 1 *Yaogan*, 2 *Yao* ⊙, 3 *Tayao*, alle de welcke door bosschen en bergen, daer in veel vruchtbare dalen sijn, van een aengenaem landt omringt worden. Dit gewest was eertijdts een deel van 't koninkrijck *Tien*, en behoorde onder de stam *Hana* aen *Yecheu*, welcke stam hier de stadt *Lungtung* bouwde. De stam *Tanga* noemde haer *Yaocheu*; en sy heeft de tegenwoordige naem van de stam *Juena*. De Sinesche Schrijver seght, dat dit volck stoutmoedigh is, tot woedens toe, vermidts sy d'oorlogh boven de vrede, en de wapenen en strijden boven de oeffeningen van de rust stellen, schoon de vrede het beste van alle dingen is, die Godt oft de natuur aen de mensch gegeven heeft; 't welck t'eenemael tegen d'eerste beginselen der burger-kunde by de Sinesen is, die de vrede, en niet d'oorlogh beminnen.

Oude namen.

Bergen. De bergh *Kiensieu* leght aen de westsijde van de stadt, dicht aen de wallen. Uyt dese bergh vloeyt een beeck, die de stadtsgracht vult, en de kleyne poel *Pien*. *Tung* is een bergh aen d'oostsijde, door sijn schoone en aengename bosschen vermaert. *Lolo* is een bergh aen de noordsijde van de stadt; en de bergh *Luki* is by *Tayao*.

Wateren. Naer 't noordoosten, niet verre van de krijghs-stadt, is een groote put, die sout water in heeft, 't welck men daer uyt schept, om sijn wit sout te maken, het welck deur 't heele gewest gebruyckt, en *Peyencing* genoemt wordt, dat is, put van wit sout. De vond hier af word den schapen toegeschreven, die hier gemenelijck d'aerde licken, met hun voeten schrabben, en met de klaeuwen uythollen, tot dat men, op dese saeck lettende, hier soute aerde en water gevonden heeft.

De derde krijghs-stadt

C I O K I N G.

ONder de stam *Hana* behoorde dit gewest aen het koninckrijck *Jungchang*; *Tanga* noemde het *Ciocheu*, en *Juena Cioking*. Het begrijpt in sich drie steden, 1 *Cioking*, 2 *Kienchúen* ⊙, 3 *Xun* ⊙, en is geheel van vloeden en bergen besloten. D'inwoonders sijn sterck en moedigh, en gaen niet met de wayer, gelijck de Sinesen, maer met boogh en pijlen gewapent. Het landt brengt muskus voort, en pijn-appelen. Men weeft hier treffelijcke tapijten.

De bergh *Kinhoa* by de stad *Kienchúen*, uyt het koninckrijck *Sifan* sijn begin nemende, streckt sich dus verre uyt. Men schrijft dat hier goudt in groote overvloet is; sekere top daer af schijnt heel van gout te sijn. *Bergen.*

Fauchang is een seer groote bergh aen de zuydsijde van de krijghs-stadt.

By *Kienchúen* is de bergh *Xepao*, op de welck een steene pijler is, en de beeltenis van d'afgodt *Fe*. Men siet hier oock een elefant, een leeu, een klock, en een trommel, alle van dichte steen. Yder beeltenis is verscheyden van koleur: maer men weet niet van wie sy hier gestelt sijn.

De vloet *Kinxa* besproeyt oock dit gewest. *Vloeden.*

De poel *Kien* is by *Kienchúen*, en heeft sestigh stadien in sijn ommekring. Uyt dese poel vloeyen drie beecken, die de Sinesche letter *Chúen* maken, te weten 川, dat is, water, daer af de stadt de naem heeft.

Aen de zuydoost-sijde van de stadt is een bron van warm water, daer in de teerende menschen, en de gene, die verstopping hebben, lichtelijck genesen worden, als sy sich daer in wasschen.

De

De vierde krijghs-ſtadt

V U T I N G.

Oude namen.

't Geweſt van deſe krijghs-ſtadt heeft oock een deel van 't koninckrijck *Tien* geweeſt: de ſtam *Hana* ſtelde haer in de landen van *Techeu*: *Suius* noemde haer *Quencheu*, en onder de ſtam *Tanga* wierdt ſy *Tacheu* geheeten; maer ſy heeft de tegenwoordige naem van de ſtam *Juena*. Sy heerſcht over vier ſteden, 1 *Vuting*, 2 *Hokio* ⊙, 3 *Tuenmeu*, 4 *Lokiuen* ⊙. Sy leght dicht aen 't geweſt van haer eerſte hooftſtadt; en indien 'er eenige aengename en vruchtbare landtdouw is, ſoo is het deſe, deur de welcke de vloet *Kinxa* dubbelt deur vloeyt, en die noch van vele andere wateren beſproeyt wordt. Dit is een krijghsſtadt, die een ſtercke beſetting van krijghslieden heeft, vermidts ſy op de grenſen van *Queicheu* leght, daer ſy van de volcken, die in 't geberghte woonen, gevaer te verwachten heeft. Hier is overvloet van muskus; en vermidts hier aengename weyden voor de ſchapen ſijn, ſoo worden 'er veel kudden gehouden.

Bergen.

Umong is een ſeer groote bergh aen d'ooſtſijde van de krijghs-ſtadt, die twaelf toppen op ſteeckt.

By *Lokiuen* is de bergh *Hingkieu*, van alle ſijden ſchrickelijck en ſteyl, doch op de top plat, daer men deur een ſeer enge opgang, die met een menſch geſtopt is, opgaen kan. Hy is in de tijd van oorlogh een goede toevlucht voor d'inwoonders.

Çokieu is een bergh by *Hokio*; hy wordt gemenelijck de gedurige lenten genoemt, om dat hy geen, oft weynigh verandering van de tijden des jaers gevoelt, en gedurigh groen is. Aen de weſtſijde is een groot hol, gelijck een afgront, daer in men de beeltenis van een menſch, en van ſeker beeſt ſiet. Men ſchrijft dat, ſoo iemant by geval dit beelt ſiet, en luyde ſpreeckt, terſtont donder en onweer rijſt. Doch ick laet den Sineſen ſulcks gelooven.

Wateren.

Hoeiniao is een poel naer 't noordweſten van de ſtadt, vijf ſtadien groot, en rondtom cierlijck van boomen beſloten. Hy wordt poel, die vogels geeft, genoemt, om dat de bladen, die daer in vallen, niet alle, maer van ſekere boom, in ſwarte vogeltjes veranderen, met ſoo groote verwondering en verbaeſtheydt der inwoonders, dat ſy gelooven dat dit geeſten ſijn. Dit ſeght de Sineſche Schrijver.

Bladen, die in vogels veranderen.

De bron *Hiangxui*, dat is, van rieckend water, om dat het reuck heeft, voornamelijck in de lente, in welcke tijdt d'inwoonders, uyt oorſaeck van de vreemdigheydt, Godsdienſt aen deſe bron doen, en water, met wijn vermengt, oft met vocht, van rijs gekoockt, uytdrincken. Sy ſeggen oock dat dit water vele ſieckten geneeſt.

De vijfde krijghs-ſtadt

C I N T I E N.

Het landt van deſe ſtadt is niet minder vet en vruchtbaer, dan het voorgaende, en wordt van de landtbouwers, die 'er veel en yverigh ſijn, gebouwt, en van de harders beſocht. Men vindt hier veel dorpen, ſchoon ſy geen ſtadt onder ſich heeft. De ſtadt ſelve leght ſeer dicht aen 't Landtſchap *Queicheu*; en behoorde eertijdts oock onder 't koninkrijck van *Tien*, en wierd toen *Cintien* genoemt, welcke naem ſy noch heden behoudt.

De bergh *Juecu* leght aen de noordooſtſijde van de ſtadt, en beſlaet een plaets van vijftigh ſtadien. Weſtwaerts is de bergh *Into*, die ſoo geſont een lucht geniet, dat de gene, die daer op woonen, niet van de ſieckten weten, die uyt de winden, oft uyt een koude lucht veroorſaeckt worden. Des ſomers is hier goed verblijf, om de hitte van de honts-dagen te ſchuwen.

Bergen.

Che is een groote poel, die oock de zee *Cingxui* genoemt wordt, en tuſſchen bergen aen de weſtſijde van de ſtadt leght, in de welcke alle beecken uyt de bergen vloeyen.

Wateren.

De ſeſte krijghs-ſtadt

L I K I A N G.

Alle d'inwoonders van dit geweſt ſijn uyt de voortplantingen der oude Sineſen, die herwaerts en derwaerts gebracht ſijn, geſproten: en hoewel ſy niet geheel de wetten der Sineſen volgen, om dat ſy dickwijls uyt de gebuurſchap der andere volcken andere ſeden aengenomen hebben, ſoo volgen ſy echter de Sineſen ten meeſtendeel na. Sy ſijn grootelijcks tot de dranck overgegeven, en ſuypen gulſighlijck, en ſcheppen dieshalven vermaeck in

Aert van 't volck.

ſingen en ſpringen. Sy ſijn ſeer ervaren in te paert te rijden, en met de pijl te ſchieten. Sy bewoonen een ſeer vet en goet landt, dat ſwaer van goudt is. Sy hebben oock amber, en pijn-appelen. De ſtadt ſelve leght voornamelijck in 't weſterlijcke deel van dit Landtſchap, aen de noordſijde van de ſtadt *Tali*, welcks geweſt door de goudtdragende vloet *Kinvius* in 't midden deurgeſneden wordt. Naer 't weſten is het van de vloet *Lançang* beſloten. Over de vloet *Kinxa* is een bron, van yſere ketenen gemaeckt, tuſſchen de dalen der bergen, gelijck ick hier voor beſchreven heb. Deſe krijghs-ſtadt gebiedt over vijf ſteden, 1 *Likiang*, 2 *Paoxan* ⊙, 3 *Lan* ⊙, 4 *Kiucin*, 5 *Linſi*. De ſtam *Hana* noemde deſe plaets *Júehi*, en *Tanga Hicheu*: ſy voert de tegenwoordige naem van de ſtam *Juena*.

Steden.

Oude namen.

Bergen. De bergh *Sive*, aen de noordweſt-ſijde van de ſtadt, naer 't koninckrijck van *Tibet*, heeft ſijn naem van de gedurige ſneeu, die daer op nimmer ſmelt; want *Sive* betekent ſneeu.

By *Kiucin* is de bergh *Kinma*, naer de ſteenen van verſcheyde verwen, die een paert vertoonen, genoemt.

Vloeden. De vloet *Lançang* vloeyt aen de weſtſijde van de ſtadt *Lan*, uyt het koninckrijck *Tufan*, daer uyt oock de vloet *Kinxa* voortkoomt, die mede *Li* genoemt wordt. De *Li* vloeyt ooſtwaerts, maer de *Lançang* zuydwaerts, en, door een groote aenwas van water vermeerdert, vloeyt deur dit Landtſchap, en oock door 't koninckrijck *Tungking*, en ſtort gelijckelijck met de vloet *Xale*, gelijck ick hier voor geſeght heb, ſijn water in de zee.

Aen de zuydooſt-ſijde van de ſtadt verſpreyd ſich de vloet *Kinxa* tot een groote breedte, en maeckt een poel van dertigh ſtadien, die, gelijck men ſeght, ſoo diep is, dat men tot noch toe geen gront gevonden heeft.

De ſevende ſtadt

JUENKIANG.

DIt geweſt behoorde eertijdts aen het Rijck der Sineſen; maer onder *Tanga* aen *Inſeng*. Onder de ſtam *Sunga* wierd het van *Nungchicao* ingenomen, en van 't Sineſche Rijck afgeſcheurt. Maer de ſtam *Juena* bracht het weêr onder het Rijck, en noemde het *Juenkian*. Doch vermidts het ſeer na aen *Tungking*, en aen 't koninckrijck *Laos* leght, ſoo heeft het een veſting, tot de bewaring van 't landt, *Lopie* genoemt. Het heeft overvloet van ſijn lijnwaet en ebbenhout. Het brengt palm voort, en oock *Areca*, 't welck d'inwoonders met het bladt betel knaeuwen, gelijck d'andere Indianen. Sy noemen dit *Makinnang* in hun moederlijcke tael. Hier is oock een groote menighte van paeuwen.

De bergh *Leukia* is aen de noordooſtſijde van de ſtadt. *Yotai* is een ſeer groote bergh aen d'ooſtſijde, daer op men vijf-entwintigh toppen telt. Hy is ſoo aengenaem en ſchoon, dat hy de naem van een koſtelijcke toren verkregen heeft. *Bergen.*

De achtſte ſtadt

JUNGCHANG.

DEſe ſtadt was eertijdts het hooft van 't machtigh koninckrijck *Gailao*, en wierd *Puguei* genoemt. De ſtrijdtbaerſte Keyſer *Hiaovus* van de ſtam *Hana* gaf begin aen deſe ſtad; en vermidts ſy over een geweſt, dat rontom de vloet *Lançang* leght, gebood, ſoo heeft ſy de naem van *Lançang* verkregen. Maer ſy, daer na van de Sineſen afgevallen, en onder het koninkrijck van *Jungchang* gebracht, heeft de naem van *Jungchang* verworven. De Sineſche Schrijver beſchrijft dus d'inwoonders van dit geweſt: ſy hebben verſcheyde ſeden der uytheemſchen. Sommige bedecken hun tanden met goude plaetjes, en deſe worden *Kinchi*, dat is, der goude tanden, genoemt. Anderen hebben vermaeck in ſeer ſwarte tanden, die ſy met lijm, oft met andere verwe beſtrijcken. Sommige ſchilderen hun aengeſicht met verſcheyde gedaenten, namelijck met een naelt daer in te ſteeken, oft met ſwarte verwe daer aen te wrijven, gelijck veel andere Indianen doen. Sy ſitten te paert ſonder ſadel, en ſpreyden niet meer dan een tapijt. Sy hebben overvloet van goudt, was, honigh, marmer, amber, fijn lijnwaet en ſijde. De ſtadt *Jungchang* is groot en volckrijck, en was eertijdts het hooft van 't groote koninckrijck *Kinchi*, maer ſtaet nu onder de Sineſen. Sy heerſcht over vier ſteden, en drie veſtingen, tegen de volcken op de grenſen gebouwt, 1 *Jungchang*, 2 *Laye* ⊙, 3 *Lukiang*, 4 *Jungping*; 1 *Fungki*, 2 *Xitien*, 3 *Lukiang*.

Seden van het volck.

Ick beeld my vaſtelijck in dat deſe ſtad, en

en dit geweſt daer omtrent het *Unchiang* van M. Paulus Venetus is. De dingen, die my hier toe bewegen, ſijn de gebuurſchap van de naem, de ſeden van 't volck, en de gelegenheydt van 't landt. Want ſy leght aen 't koninckrijck *Mien*, daer af hier na, en is niet verre van *Bengale*. Hier ſijn oock overvloet van elefanten, daer meê ſy tegen de Tartars ſtrijden, en die van hen geluckighlijck verwonnen ſijn; 't welck oock bewijſt dat hier *Unchiang* geweeſt heeft: want in de noorderlijcke deelen ſijn geen elefanten; en ſy worden deur geheel Sina nergens tot de ſtrijdt gebruyckt, behalven alleen in dit Lantſchap *Junnan*, en in 't koninckrijck van *Kiaochi*, oft *Tungking*. 't Is geen wonder dat M. Paulus Venetus *Un* voor *Jun* ſchreef: want daer is geen Sineſche letter, die de klanck van *Un* heeft, en dieshalven wordt by de Sineſen *Jun* voor *Un* gebruyckt. 't Gene, 't welck my noch in mijn gevoelen verſterckt, is dit, dat ick meermaels geſeght heb, dat de Tartars van de ſtam *Juena* uyt de zuyderlijcke deelen in Sina getreden ſijn, en ſich van daer een wegh tot het geheele Rijck te veroveren gebaent hebben, na dat ſy eerſt dit geheel geweſt, dat aen deſe ſijde van de *Ganges* is, en oock veel plaetſen over de ſelve vloet verovert hadden. Maer ick ſendt de leſer, nieusgierigh hier nae ſijnde, tot M. Paulus Venetus ſelf.

Lib. 2. cap. 41.

Bergen. De bergh *Gailo*, oft *Ganlo* is aen d'ooſtſijde van de ſtadt. Hier op is een ſeer diepe put, uyt de welck d'inwoonders voorteekens van een aenſtaende vruchtbaer oft onvruchtbaer jaer nemen: doch dit geſchiet in de lente; want men let dan op des ſelfs hooghte en aenwas, en laeghte oft ſacking. Hier op is oock een ſteen, die de gedaente van een menſchelijcke neus vertoont, uyt welcks neusgaten twee bronnen vloeyen, van welke d'een heet, en d'ander kout is. *Caoli* is een groote en hooge bergh by *Layue*.

Jungping heeft by ſich de bergh *Ponan*, die heel ſchrickelijck en kommerlijck is. By *Xitien* is de bergh *Mocang*, welcks top, om haer hooghte, de hemel ſelf ſchijnt te bereycken.

De veſting *Fungki* leght op een bergh van gelijcke naem.

De vloet *Lu*, die oock *Nu* genoemt wordt, vloeyt dicht aen de ſtadt, en heeft ſijn oorſprong in 't koninckrijck *Tufan*. *Wateren.*

De poel *Chinghoa* is aen d'ooſt-ſijde van de ſtadt, en heel met *Lien*-bloemen beſet.

KRYGHS-STEDEN.

NA de krijghs-hooftſteden ſijn 'er noch twee ſteden, die onder geen hooftſtadt ſtaen, in de welcke, gelijck in de krijghs-hooftſteden, de krijghslieden en de burgers te ſamen woonen: d'eerſte is *Pexing*, en de tweede *Sinhoa*, d'eerſte in 't noorderlijcke deel, en d'ander in 't zuyderlijcke deel van dit Landtſchap.

Aen de zuydſijde vnn *Pexing* is de ſeer hooge bergh *Kieulung*; de bergh *Tung* aen d'ooſtſijde, en de bergh *Utung* aen de weſtſijde: de ſtadt *Sinhoa* heeft naer 't noordweſten de bergh *Falung*, en naer 't noorden de bergh *Cheçung*, daer op een warme bron is. *Bergen.*

Aen de zuyderlijcke deelen van *Pexing* is een poel, *Chin* genoemt, die uyt de puynhoopen van een groote ſtadt ſijn oorſprong heeft. De Sineſen ſelve verhalen, dat ſy, om de boosheydt der inwoonders, door een kloving van d'aerde ingeſwolgen ſijn. Men verhaelt oock, dat d'inwoonders ten meeſtendeel van de ſtam en 't maeghſchap van *Chin* waren, daer af de poel de naem ſou hebben. Dit is de ſelve poel, van de welck ſy ſchrijven, dat 'er niet meer dan een eenigh kint, op een hout gevoert, de gemeene neêrlaegh ontkomen is. Hier door wordt noch meer beveſtight het volkome verſtant van M. Paulus van deſe plaets; en ick ben verwondert van dat men die in d'Europiſche kaerten gemeenelijck op de veertighſte graed ſtelt. Dit is miſſchien geſchiet om doling met doling te beveſtigen: want ſy ſouden anders *Cataу* niet op de vijftighſte graet geſtelt konnen hebben, betoonende daer door dat ſy M. Paulus Venetus ſin en woorden niet verſtonden. *Wateren.*

Veſtingen van 't Landtſchap.

SOmmigen van deſe veſtingen ſijn kleynder, en anderen grooter; ſommigen geen andere, dan hun eyge Slotvooght, onderworpen; en anderen, die over eenige gebieden. De gene, die op ſich ſelven beſtaen, ſal ick eerſt noemen; en van d'anderen ſullen wy een weynigh hier na ſpreken, 1 *Chelo*, 2 *Tengheng*, 3 *Cheli*, 4 *Laochua*, 5 *Lungchuen*, 6 *Gueiyuen*, 7 *Vantien*, 8 *Chincang*, 9 *Taheu*, 10 *Nieuki*, 11 *Mangxi*.

Cheli

Cheli brengt het rieckendt arents-hout voort; *Laochua* voed Rhinoceroten; benjoin, en veel ander hout, dat een groote reuck heeft. Dit landt paelt aen 't koninckrijck *Laos*.

Bergen. De bergh *Munglo* is by *Chelo*, daer een bron van doodelijck water is; want hoe weynigh de menschen oft beesten daer af drincken, soo sterven sy terstont.

By *Taheu* is de bergh *Olun*, die schrickelijck en steyl is.

Cingxe is een hooge en steenige bergh, met duystere holen, by *Mangxi*.

Wateren. By *Tengheng* is de groote poel *Tache*, daer een groote bergh in 't midden leght, die echter, uyt oorsaeck van de grootheydt des poels, aen d'oever selve kleyn schijnt.

De Vesting LANÇANG.

DEse vesting heeft gebiedt over de stadt *Langkiu* ⊙, die oock een overste der krijghs-lieden heeft. Onder de stam *Juena* behoorde sy aen *Pexing*; maer *Taiminga* heeft haer daer af gescheurt. Dit gewest paelt aen 't Lantschap *Suchuen*; en men vindt hier groote overvloet van muskus, de beste tapijten, pijn-appels, en veel herten op de bergen, van de welcke *Peco* de grootste is.

Peco, een bergh.

De Vesting MOPANG.

DIt gewest beslaet het zuyderlijckste en westerlijckste deel van dit Landschap. Het leght aen de zuydsijde van 't koninckrijck *Mien*, en seer na aen *Pegu* en *Bengale*: en dewijl het swarelijck den Sinesen gehoorsamen wil, soo is 't echter niet seer aen hen bekent, schoon sy dese volgende dingen daer af schrijven: het geeft peper, kostelijck tin, seer goede paerden en amber. Het behoort aen 't koninckrijck *Mien*, en heeft des selfs hof geweest. Maer de stam *Juena* heeft haer verdelght, en tot een vesting gemaeckt, daer sware besetting in leght. De mannen kleeden sich ten meestendeel in 't wit, schilderen hun lighaem, en maken verscheyde gedaenten daer op, gelijck het volck van *Pegu*. Sy scheuren met een tangetje de baert uyt, vercieren hun winkbraeuwen, dragen lange knevels, en proncken hun armen en beenen met goude oft elpen-beene ringen. Sy hebben lange ooren, daer sy gaetjes in steken, en ringen deur doen. Sy houden hun gemalinnen als slaven. Sy sijn tot koophandel genegen, oeffenen sich in de landtbouw, en sijn van natuur vriendelijck en leersaem, maer bedriegelijck. Sy bestrijcken hun lighaem met muskus, en met sandalhout, tot stof gemaeckt, daer de lieden van kleyne staet het vijlsel van seker geel hout, oft het dunste stof daer af, toe gebruycken. De rijcken worden, op bedden leggende, van knechten gedragen, oft vervorderen hun wegh op elefanten. Sy eeren d'afgodt *Fe*, sijn tot de leer van de verhuysing der sielen genegen, en eeren en beminnen hun priesters. Sy hebben wallen en steden. Dus verre de Sinesche Schrijver, daer ick niets by te voegen heb, dan dat dit seer dienstigh is om beter verstant van de dingen te krijgen, die by Marcus Paulus Venetus gevonden worden. In de Sinesche kaert sijn dese plaetsen by *Mopang* afgebeelt, 1 *Mopang*, 2 *Mengyang* ⊙, 3 *Mengking* ⊙, 4 *Menglien*, 5 *Mengli*, 6 *Mengting* ⊙, 7 *Mengtien*, 8 *Mengco*, 9 *Mengchang*.

Seden van het volck.

Ick vindt niet meer dan een bergh by *Mengyang* aengemerckt, die *Queikiue* genoemt wordt, en soo swaer te beklimmen, en vol holligheden is, dat sy seggen dat hy van de boose geest uytgeholt is.

De Vesting MIEN.

DE Sinesche Schrijver schrijft dus van dese vesting: sy wierd eertijdts onder de landen van *Sinan* getelt; maer ick weet niet hoedanigh volck daer in is. Sy hebben weleer tegen ons geoorloght, en vijf hooftsteden ingenomen: maer de stam *Juena* heeft hen verwonnen, en hun koninkrijck vermeestert. Sy hebben steden, wallen en huysen, om daer in te woonen, elefanten, en paerden, bequaem om te gebruycken, schepen en bruggen, om over de vloeden te geraken. Sy hebben een besondere wijse van schrijven, en vreemde letters. De rijcken schrijven op goude bladen, anderen gebruycken papier, en sommige de bladen van *Areca*. Het volck is swart-achtigh, en bedriegelijck; 't overige is al 't selve, dat hy te voren seght. Dit landt brengt peter-olie voort, een vaerdige hulp-middel tegen de schurftheydt. Ick besluyt dan hier uyt, dat het koninckrijck *Mien*, daer af M. Paulus handelt, dicht hier by geweest heeft: want dese vesting is van de Sinesen gesticht, tegen d'invallen oft pogingen der vyanden

uyt

uyt het koninckrijck *Mien*. Sy heeft ses andere geburige vestingen onder sich, welckers namen sijn, 1 *Mien*, 2 *Pape*, 3 *Santihiúng*, 4 *Sochung*, 5 *Mungyang*, 6 *Mitien*. Daer sijn noch eenige andere mindere plaetsen, die klaer genoegh in de kaert uytgedruckt worden.

't LANDT VAN LEAOTVNG.

Naem.

DIt groote gewest is tusschen de zee-boesem van *Çang*, en de groote muur besloten, en wordt van de Sinesen *Leâotung* geheeten. En hoewel het door sijn grootheydt en menighte van volck met recht de naem en waerdigheydt van Landtschap verdient, soo heeft echter de stam *Taiminga* die nooyt daer aen willen gunnen, vermits die, byna overal de naem van hooftsteden en steden uytgewischt hebbende, daer krijghs-vestingen maeckte, die van krijghs-oversten bestiert souden worden, en niet meer dan eenige weynigen liet, in de welcken d'overhooften, namelijck d'Onder-koning en de besichtiger van 't Rijck, met grooter achtbaerheydt en heerschappy souden woonen, daer af wy hier na sullen handelen. Dit is geschied, om dat de Keyser van Sina gedwongen was deur dit heel gewest stercke besettingen van krijghs-volck t'onderhouden, vermidts het soo na aen *Niuche* en *Niulhan*, de Tartars toebehoorende, gelegen is; voornamelijck na dat, onder de Keyser *Kiacingus*, de Tartars met de wapenen over de muur waren getrocken, 't geheele Landtschap verwoestten, en een schrickelijcke roof meê sleepten. En hoewel dese oorlogh niet lang duurde, soo was hy echter eer in slaep geraeckt, dan heel gebluscht: want des selfs brant borst onder *Vanlieus* weêr uyt; en de Tartars rustten niet voor dat sy byna het geheele Rijck ingenomen hadden, en strijden noch heftelijck om des selfs overblijfselen, gelijck ick breeder in mijn verhael van de Tartarische oorlogh aenwijs.

Grensen.

De grensen van dit gewest sijn aen d'oostsijde de vloet *Ylao*, en de zee-boesem, daer door het van 't hangende eylandt *Corea* afgescheyden word: want de vloet, uyt Tartarien komende, snijdt *Corea* en *Leâotung* in 't midden van malkander. Aen des selfs oever naer de westsijde is 't begin van dese vermaertste muur, daer af ick op sijn plaets gesproken heb, en die naer 't noorden tot grenspalen verstreckt: want sy, sich van 't oosten naer 't westen streckende, te weten van *Caiyuen* tot aen *Kichin*, scheyd dese landen van Tartarien af. Naer 't westen is 't van 't Landtschap *Pecheli* besloten, daer de vloet *Linohang* in 't midden tusschen deur vloeyt. 't Overige, dat sich meer naer 't zuyden streckt, wordt van de zee-boesem *Çang* bespoelt en beschermt.

Deeling, en oude namen.

In oude tijden, en onder de verdeeling van *Yvus*, wierd een deel van *Leâotung* onder *Ki*, en een deel onder *Cing* getelt. Maer onder *Xunus* wierden de landen, naer het noordoosten streckende, het gewest van *Jeu* toegerekent, te weten, dat deel daer nu *Quangning* is, en onder de gestarnten van *Ki* en *Vi* gestelt. Dit landt wierd in de tijd der koningen *Yen* genoemt. De Keyser *Xuus*, stichter van de stam *Cina*, heeft het *Leaosi* geheeten. *Hiaovus* van de stam *Hana*, *Corea* met de wapenen bedwongen hebbende, en veel vreemdelingen uyt *Corea* met sich voerende, sette hen hier in tot voortgeplante burgers, en noemde 't Landschap *Caokiuli*. De stichter van de stam *Tanga* heeft dese landen en *Corea* weêr verovert, en stichtte daer in twee groote steden, d'een *Caï*, en d'ander *Leâo* genoemt. De koningen van *Utai* noemden de stad *Leâo* eertijts *Tungking*, en *Kina*, een stam der Tartars, *Leâoyang*, welcke naem, een weynigh gebogen, sy tot aen dese dagh behoudt. 't Heel gewest heeft niet meer dan twee groote steden, en eenige mindere; maer veel krijghs-vestingen, die hier sijn, de welcke in grootheydt en menighte van volck oock eenige van de voornaemste steden overtreffen. De twee grootste steden sijn, 1 *Leâoyang*, 2 *Ningyuen*, 3 *Ycheu* ⊙, 4 *Caiyuen*, 5 *Quangning*, 6 *Ningyuen*, 7 *Chinyang*, 8 *Kincheu* ⊙, 9 *Cai* ⊙. De mindere steden sijn, 1 *Hai* ⊙, 2 *Tieling*, 3 *Chungcu*, 4 *Puho*, 5 *Kin* ⊙, 6 *Fo* ⊙, 7 *Luixun*, 8 *Chekiao*, 9 *Chehai*, 10 *Quangning*, 11 *Tingleao*, 12 *Ganlo*, 13 *Pieyang*, 14 *Sanuan*, 15 *Tanyang*; de andere mindere steden, oft van de derde ordening sijn, 16 *Chungtun*, 17 *Ço*, 18 *Jeu*, 19 *Heutun*, 20 *Yeutun*.

Getal der steden.

Van desen staen eenigen, naest aen het Landtschap *Xantung*, onder d'overste der krijghs-lieden van dit Landtschap, namelijck *Kin* ⊙, *Fo* ⊙, en *Liuxun*.

Geest en aerd van 't volck.

D'inwoonders van dit Landtschap sijn heel onbequaem tot de studie, en ten meestendeel wel gestelt van lighaem, vierkant van gestalte, vast van leden, stout, sterck, bequaem tot d'oorlogh, en in d'arbeyt geoeffent. Want dit landt heeft in een brant van gedurige oorlogen gestaen, uyt oorsaeck van 't nabuurschap der Tartars, en na dat het vele jaren lang deur de tochten en roveryen der Tartars geplaeght heeft geweest, soo hebben de Sinesen eyndelijck, onder de Keyser *Kiacingus*, het oosterlijcke deel daer af verloren; in voegen dat de Tartars, verwinners sijnde, hier door groote winst bequamen. Weynigh tijdts daer na onder *Vanlieus* vallen de Tartars weêr daer in, en veroverden 't geheel: soo dat, uyt der selver gebuurschap, handeling, en overgevingen heen en weêr byna 't geheele volck ten meestendeel de Tartarsche seden aengenomen heeft, voornamelijck dat deel, 't welck meest naer 't oosten streckt, welcks inwoonders sich sedert aen de sijde der Tartars gehouden, en tegen de Sinesen gestreden hebben. En vermidts het oosterlijck deel van de Tartars verwonnen was, soo heeft de Keyser van Sina, in plaets van de hooftstadt *Leaoyang*, van de Tartars vermeestert, een andere stadt, te weten *Ningyuen*, tot hooftstadt gemaeckt. Maer de Tartars hebben nu dese stadt, ja byna geheel Sina, ingenomen.

Overvloet van dingen.

Dit gewest brengt dese voortreffelijcke wortel voort, die sy *Ginseng* noemen, en seer kostelijcke vellen van bevers, marters en zabels, de welcke dit volck, naer de sede der Tartars, gebruyckt, om de koude af te weeren, en deelt die aen d'andere Landtschappen van Sina meê. Ick heb in geen plaets van dit uytterste Asia grooter overvloet van kleyne wilde hasenoten gesien, als hier. Het geeft oock groote en seer goede pijn-appelen. 't Is rijck van tarwe en geerst, maer heeft geen rijs. Het brengt menighte van andere aerdtvruchten voort, en alderhande slagh van moeskruyden, en voornamelijck kool, die men nauwelijcks ergens anders in heel Sina vindt. Hier sijn druyven, vijgen, appelen, peeren, en andere vruchten, gelijck in Europa: en dieshalven magh men dit gewest met reden wel schoon en heerlijck noemen, voornamelijck dewijl het in vele plaetsen geen bergen heeft, en alle gerijf van de zee ontfangt, daer 't niet verre af is. En seker, indien dit volck vreedsamiger was, soo sou sonder twijffel dit land een der voornaemste Lantschappen van het geheele Sinesche Rijck worden: want het is van natuur seer vruchtbaer; en de gedurige oorlogen beletten de landtbouwing. Sy hebben een selve Godsdienst, als de Sinesen, en houden sich aen d'afgodendienst, en aen de leer van de verhuysing der sielen van het een in 't ander lighaem. Sy hebben dit vreemt en van anderen verscheyden en besonder, dat sy dans-priesteressen hebben, oft vrouwen, gelijck in Spanjen de landtloopsters oft heydens sijn, die sy *Gitanas* noemen: want dese bedrieghsters, gebeden sijnde om de sieckten uyt het huys te verdrijven, of een ongeluckigh lot af te weeren, oft spoken uyt te jagen, indien men acht dat 'er eenigen sijn, kloppen by dagh en nacht op trommels en vellen, terwijl sy dansen, en sonder ophouden springen. Ick heb dit by de Sinesen van dit volck sien doen, 't welck voor de Tartars streed; en ick was geheel verwondert hoe dese menschen soo lang een tijdt konden springen, en hoe de sieken soo groot een geraes en gedruys van dansen konden verdragen.

Godtsdienst.

Dans-priesteressen.

Bergen.

De bergh *Funghoang* is aen d'oostsijde van *Leaoyang*; de bergh *Hunglo* by *Chungtun*, en de bergh *Tatuon* by *Ningyuen*. Niet verre van *Quangning* is de bergh *Vansung*; de bergh *Lungxeu* is by *Tieling*. De bergh *Cu* is de gene, op de welcke de vesting *Xanghai* een eylandt in de zee maekt. 't Eylandt *Lienyun* is by de stadt *Cai*; 't eylandt *Taohoa* leght in de zee, voorby *Ningyuen*, en wordt van de schepen veel besocht, om dat 'er een bequame reê is. De bergh *Changpe*, aen de muur beginnende, loopt uyt tot in Tartarien, en is seer groot en hoogh. Hier in is een poel, tachtigh stadien groot, en onmetelijck diep, daer uyt twee vloeden hun oorsprong nemen, van de welcke de gene, die zuydwaerts vloeyt, *Yalo* genoemt wordt; maer de gene, die noordwaerts, en van daer oostwaerts vloeit, voert de naem van *Quentung*, daer af ick in *Niuche*, in Tartarien leggende, gesproken heb.

Vloeden.

De vloet *Leao*, die sijn oorsprong buyten de muur in Tartarien heeft, ontlast sich aen de westsijde van de vesting *Sanuan* in zee, is naer 't westen voornamelijck moerassigh, en heeft sijn oevers met kley beset: en dies-

dieshalven schrijven de Sinesen dat, toen *Taiçungus*, Keyser van de stam *Tanga*, sijn heir naer *Corea* wilde voeren, hy genoodtsaeckt was een brugh, oft eer een dijck van twee hondert stadien te maken. Dit is die van *Yalo*, daer af ick dikwijls gesproken heb.

't Hangend eylandt
COREA
oft CHAOSIEN.

Corea een hangend eylandt.

't GErucht is by de volcken van Europa verscheyden en twijffelachtigh, te weten, oft *Corea* een eylandt, oft vast landt is. Maer ick weet seker dat het een hangendt eylandt is, en niet rondtom gevaren kan worden, schoon eenigen seggen dat sy 'er rondtom geseylt hebben. Dese doling spruyt hier uyt, dat sy achten 't groot eylandt *Fungma*, aen de zuydsijde van *Corea* gelegen, *Corea* te sijn. Ick, een Sinesche schrijver volgende, die men, naer mijn oordeel, beter dan alle d'anderen gelooven magh, maeckt *Corea* vast landt met *Niuche* in Tartarien, en een hangent eyland heel op de selve wijse, gelijck het van de Sinesche Aerdbeschrijvers afgeschildert wort, schoon sy 't niet *Corea*, maer *Chaosien* heeten. Want dese naem is van de *Japonners* tot aen ons gekomen, daer meê sy 't gemenelijck noemen. De Sinesen schrijven hier af in deser voegen: naer 't noorden paelt het aen *Niuche*; naer 't noordwesten heeft het tot grenspael de vloet *Yalo*, en 't overige is van de zee omringt. Dit is 't gewest, het welck de Keyser *Uúus*, stichter van de stam *Cheva*, aen *Kicius*, bloetverwant van de Keyser uyt de stam *Xanga*, te leen gaf, omtrent het jaer onses Heeren elf hondert en een-en-twintigh, toen de stam *Xanga* verdelght en uytgewischt wierdt, en dit door de doot van de booste Keyser *Kieus*, die, van *Uúus* verwonnen, sich, met het prachtigh paleys, dat hy gemaeckt hadt, levendigh verbrandde; seker een bequame doot voor sijn ontucht, daer in hy schandelijck geleeft hadt. Het heeft onder de stam *Cina* oock de naem van *Leäotung* gehadt. *Hiaovus*, van de stam *Hana*, dwong de koning van *Corea*, dat hy het weêr te leen moest ontfangen, en noemde het weêr *Chaosien*. Op 't eynde van de stam *Cyna*, en toen de koning van dese stam verwonnen was, trad hy in *Corea*, en kreegh, met toestaen des konings van dat lant, verlof om in 't zuyderlijk deel het Landtschap *Civenlo* te bewoonen; en dit veroorsaeckte dat de stichter van de stam *Tanga* den koning van *Corea* d'oorlogh aenseyde, en oock de hooftstadt *Pingjang* veroverde, na dat hy de koning *Caolien* verwonnen hadt, aen de welck hy echter 't koninckrijck, met voorschrijving van leen-recht, weêr gaf. Maer toen 't hooft van de stam *Taiminga*, *Hunguus* genoemt, de Tartars geluckighlijck uyt Sina verdreven had, heeft de koning van *Corea*, die oock van de Tartars veel geleden hadt, en verdruckt was, Gesanten aen *Hunguvus* gesonden, om sich met hem over de verwinning te verblijden, en sich van self, gelijck een leen-heer, onder de verwinner te stellen; om welcke oorsaeck hy van de Keyser een goudt segel ontfing, 't welck de Keyser van Sina gewent is aen de leen-koningen te geven. Maer 't gene, 't welck de koning tot dese onderstelling meest bewoogh, was dat hy verstaen hadt dat de Japonners, sijn geburen, hem met oorlogh dreyghden; en dieshalven verhoopte hy bystant van de Sinesen, de welcke hy oock dickwijls verkreegh. Eyndelijck waren de koningen van *Corea* oock gedwongen schatting aen de Japonners te betalen, doch met dese voorwaerde, dat, als d'een koning storf, d'ander, die verkosen wierdt, altijdt self naer *Peking*, by de Keyser, sou trecken, oft sijn gesanten derwaerts senden, om de plicht van gehoorsaemheyt en onderstelling aen hem te bewijsen. Maer in mijn tijdt is de koning self by de Keyser *Chungchinius* gekomen, en maeckte te *Peking* groote vrientschap met onse vaders: by welcke gelegentheydt eenige *Coreërs*, te voren de Christelijcke Godtsdienst aengenomen hebbende, met het water van de heylige Doop afgewasschen sijn, onder de welcken d'opperste *Eunuchus*, oft gelubde van de koning was, de welcke, op 't begeeren van de koning, aenhield om onse vaders met sich naer *Corea* te voeren: maer vermidts men gebreck van arbeyders hadt, soo kon men sulcke Godtvruchtige wenschingen niet voldoen.

Fungma een eylandt.

Grensen.

Heerschappy en namen.

De Sinesche Schrijver seght, dat dese eerste koning, aen de welcke het koninckrijck te leen gegeven wierdt, een booswicht, en van verkeerde aert was, geen koninckijcke seden had, en een snood en geheel duyster man, om de Sinesche wijse van spreken te volgen: in voegen, dat hy om dese oorsaeck van sijn ondersaten in een beroerte gedoodt is; in welcks plaets een van sijn

Oversten

Overſten het Rijck innam, *Ly* genoemt, die oock een leen-man en onderſaet van het Keyſerrijck geworden is, en tot koning van 't Rijck *Chaoſien* geſtelt wierdt: het welck ſedert noyt achter gebleven is. En ſeker, de Sineſche Schrijver ſpreeckt hier in de ſuyvere waerheydt, dewijl de koningen van *Corea* dit noch aen de Tartarſche Keyſer bewijſen, ſchoon ſy in 't jaer ſeſtien hondert een-en-vijftigh, in 't welck ick naer Europa gekomen ben, van de Tartars afgevallen ſijn, om dat ſy aen hen bevolen hadden hun hair af te ſnijden, en op de Tartarſche wijſe gekleed te gaen; 't welck een oorſaeck en begin tot een groote oorlogh was.

Deeling. 't Geheel hangendt eylandt *Corea* is in acht Landtſchappen gedeelt: 't gene, dat in 't midden leght, wordt *Kinki* genoemt, in 't welck d'edelſte ſtadt *Pingjang* is, daer de koningen hun hof houden. 't Ooſterlijck Landtſchap, eertijdts *Gueipe* geheeten, wordt nu *Kiangyuen* genoemt. Het weſterlijck Landtſchap wordt *Hoanchai* geheeten, en wierdt weleer eygentlijck *Chaoſien* genoemt. *Ciuenlo*, eertijdts *Pienhan*, is 't zuyderlijck Landtſchap. *Kingxan*, weleer *Xinhan*, leght naer het zuydooſten. *Chungcing*, voor deſen *Mahan*, leght naer 't zuydweſten. 't Gene, dat eertijdts *Caokiuli*, en nu *Hienking* genoemt word, leght naer 't noordooſten. Maer 't gene, 't welck naer 't noordweſten leght, is *Pingan* genoemt.

Namen der Lantſchappen.

Ick vindt geen ſeker en gewis getal der hooftſteden en ſteden, ſchoon 'er veel ſijn, daer in vele menſchen gevonden worden: want daer is een groote menighte van volck in dit landt. Alle de ſteden ſijn op de Sineſche wijſe gebouwt en verſterckt. Men vind hier een ſelve gedaente van heerſchappy, kleeding, tael, en wijſe van ſchrijven, als by de Sineſen; oock de ſelve Godsdienſt en kercken-leer, te weten de gene, die de verhuyſing der ſielen leert. By hen is oock de ſelve afgodt *Fe*. Sy begeven ſich tot de Philoſophie, en ſijn yverigh in hun ſtudien. Sy begrayen de gene, die geſtorven ſijn, niet voor in 't derde jaer na hun doodt; maer ſy, de Sineſche wijſe volgende, leggen hun in kiſten, die cierlijck, en ſeer dicht toegemaeckt ſijn, en bewaren hen dus in huys. Ja ſy bewijſen eenige dagen lang eerbiedigheydt aen hen, tot een teken van gehoorſaemheydt en danckbaerheydt, als oft ſy noch niet overleden waren. Sy verſchillen byna in dit eenige van de Sineſen, dat de vrouwen niet ſoo naeu en omſichtigh t'huys bewaert worden, ja ſoo, dat ſy oock dickwijls in 't geſelſchap, en in de vergaderingen der mannen verſchijnen, en dieshalven worden ſy van de Sineſen voor wanſchickelijck van ſeden uytgemaeckt. Wyders, ſy verſchillen oock vele van de Sineſen in 't maken van huwelijcken. Yder kieſt de gene, die hy wil, tot ſijn gemalin, en verlooft ſich met toeſtemming der willen van weêrſijden, ſonder byna eenige opſicht op d'ouders oft maegen te hebben. Maer by de Sineſen wordt heel anders gedaen, daer d'ouders alleen de huwelijcken maken en beveſtigen, ſonder kennis van de ſoon oft dochter; en yder ſoon is gehouden de gene tot ſijn gemalin aen te nemen, die hem van ſijn vader toegeſchickt word: en de Sineſen achten dat de gene, die anders doet, wanſchickelijck te werck gaet, en geven hier af deſe reden: dat de dochters ſoo ſedigh, beſchaemt, en kuyſch behooren te weſen, dat, indien men hen vraeghde of ſy wilden huwen, ſy uyt ſedigheyt en ſchaemte behoorden neen te ſeggen: ſoo ſeer beminnen de Sineſen d'uytterlijcke ſchaemte, ſchoon ſy anders tot alle onkuysheydt genegen en overgegeven ſijn, ſoo het maer heymelijck geſchied.

Seden en aert van 't volck.

Wijſe van huwelijcken.

Het landt van *Corea* is vruchtbaer van alle dingen; het heeft overvloet van tarwe en rijs, en dit tweevoudigh, gelijck in *Japon*; te weten de gene, die in 't water, en die in 't drooge landt geſaeyt wordt, gelijck de tarwe, de welcke aen dit koninckrijck, en aen *Japon* eygen en beſonder is, en die oock d'anderen overtreft. Het geeft de ruymte van aerdtvruchten en koren, en verſcheyde vruchten, die wy in ons Europa vinden, en voornamelijck peeren van ſeer goede ſmaeck. Men maeckt daer verſcheyde ſlach van papier, gelijck oock in *Japon*, en koſtelijcke penceelen van wolven-hair, die by de Sineſen en Coreërs, om te ſchrijven, gebruyckt worden. Men vindt nergens beter *Sandaracha*, oft deſe *Cie* van gomme, die goudt-verwigh is, daer meê ſy, gelijck de Japonners, alderhande huysgewaed beſtrijcken en vercieren. De wortel *Ginſeng* is hier oock overvloedigh. Hier ſijn verſcheyde bergen, die rijck van gout en ſilver ſijn. Dit volck heeft echter geen handeling met d'uytheemſchen, behalven met de Japonners en Sineſen: ſy viſſchen oock paerlen uyt d'ooſt-zee.

Overvloet van dingen.

De

Bergen. De Sinesen mercken niet weynigh bergen in *Corea* aen : d'eerste is de bergh *Peyo*, die, gelijck sy seggen, aen de noordsijde van 't Landtschap *Kingki* gelegen, en seer lang en hoogh is.

De bergh *Vatu* is aen de noordoost-sijde van de koninckliijcke hooftstadt *Pingyang*, op de welcke, in de tijdt van de stam *Hana*, de koning *Ing* sijn hof gehouden heeft.

Xincao is een bergh; en *Luyang* is een andere bergh by *Pingjang*, oock naer het noordoosten, gelegen.

De bergh *Hoang* is in het Landtschap *Chungcing*.

De vloet *Ly*, in 't Landtschap *Kingki*, *Vloeden.* bespoelt de hooftstadt, en barst westwaerts in zee uyt.

De vloet *Tatung* is in 't Landtschap *Pingan*.

AENHANG
van 't Koninckrijck
JAPON.

Ick hadt belooft oock iets van *Japon* daer by te voegen; maer dewijl anderen voor my, en voornamelijck de vaders van onse Societeyt, sulcks en alles met groote vlijt beschreven hebben, onder de welcken onse Maffæus en Tursellinus uytmunten, soo sal ick hier alleenlijck eenige dingen byvoegen, als in plaets van een Aenhang, die by anderen onbekent sijn geweest, oft die sy versuymt oft vergeten hebben; 't welck ick in dit mijn werck gepooght heb meest waer te nemen: want ick heb daer in niet willen vele dingen, van anderen geschreven, weêr voorstellen, om, met verandering van ordening en stijl, mijn werck te vergrooten, 't welck wy nu echter van vele sien doen, die, naer mijn oordeel, gedaen werck doen, en selven niets schrijven oft seggen, 't welck niet alreê van anderen geseght en geschreven is.

Ick vertoon dan voor eerst een perfecte kaert, die ick van beproefde auteuren ontfangen heb, schoon ick self niet in *Japon* geweest ben, en geen beschrijving van dit landt by de Sinesen vind, hoewel sy dat in hun kaerten vertoonen; en dieshalven word ick gedwongen hier in op anderen te bouwen.

Oorsprong der Japonners.

't Eerst, 't welck men gemenelijck ontmoet, is d'oorsprong van 't volck in *Japon*. Vele willen dat dese lieden hun oorsprong van de Sinesen hebben; 't welck ick mede toestem, doch echter niet soodaning, dat ick geloof dat de Japonners van de Sinesen alleen gesproten sijn, maer oock van de Tartars, en voornamelijck van d'oostersche Tartars, die, gelijck niemant twijffelt, *Japon* bewoont hebben, en deur de geburige landen van *Yedo* daer in gekomen sijn, te weten, door het varen met schuyten over een eng water, tusschen beyde leggende, oft over 't ys, als dese engte toegevrosen was: want het is seker dat hier groote koude is, en strenge winters sijn. Drie dingen sijn 'er, die my hier toe bewegen: 't eerste dat de Japonners hun hair op de Tartarische wijse scheeren, en weynigh daer af behouden, en voort het overige glat afschrapen, en 't hair van de kin met een tangetje uyttrecken; welcke twee dingen noyt by de Sinesen in gebruyck sijn geweest: het tweede, dat de Japonners in 't spreken dickwijls de letters *D* en *R* gebruycken, het welck by de Sinesen niet gedaen wordt, om dat sy dese twee letters niet hebben. Wat de *R* aengaet, dit is een letter, die sy nauwelijcks, ja oock sonder nauwelijcks, konnen uytspreken, hoe groote naerstigheydt sy oock doen: het derde, dat de Japonsche veel van de Sinesche tael verschilt, en byna geen gemeenschap met de selve heeft.

Doling van d'oorsprong der Japonners.

De gene dolen grootelijcks, die schrijven dat de Grooten en voornaemsten van Sina, die sich weêrspaltigh hadden getoont, naer *Japon* en naer d'andere eylanden gesonden wierden, en dat desen, om hun oorsprong, die van de Sinesen was, te verbergen, byna alle hun seden en gewoonten veranderden; dewijl de Japonners hun Godsdienst en letteren van de Sinesen hebben ontfangen, omtrent ses hondert jaren na de geboorte van onse Zalighmaker, gelijck ick klarelijck betoon in mijn Kort begrijp der Sinesche historien, van der selver oorsprong tot aen onse tijden; hoewel de Japonners veel letters verandert, en anderen, tot meer gerijf, en tot beter verklaring van hun tael, daer by gevoeght hebben. Want men vindt geen gewach van dese ballingen, oft van dese banning in de historie van Sina, die echter oock de kleynste dingen aenteekent. Wyders, de kleederen, die de Japonners gebruycken, sijn de selve, die de Sinesen tot aen de stam *Hana* gebruyckt hebben, onder de welcke men een netje bedacht, om 't hair te samen te bin-

IAPONIA
REGNVM.
SEPTENTRIO.
MERIDIES.
OCCIDENS.
ORIENS.
ESO.
COREA
LEAO-TVNG.
PEN
INSVLA.
OCEANVS
CHINENSIS
BONGO
CIKOKIO.
Vulgo
Vro
Straet van Diemen
Milliaria Japonica quorum 30 unum gradum conficiunt
Milliaria Germanica quorum 15 uni gradui respondent
Cum privilegio Sacræ Cæsaræ Majestatis
& Ordinum Belgicæ Fœderatæ.

binden, oock ſulcke kleederen, die tot op de hielen quamen, met lange en wijde mouwen, gelijck bonte boven-rocken, en noch andere dingen, die by de Sineſen in gebruyk ſijn, en toen hun aenvang namen; daer uyt men lichtelijck kan toonen, dat de Japonners d'oude kleeding der Sineſen niet verandert hebben, maer die noch tot aen deſe dagh behouden.

Waerachtiger gevoelen.

Voorts, in de Sineſche hiſtorien, welckers voornaemſte ſtucken, gelijck oock van de Landtbeſchrijving der Sineſen ick behouden met my gebracht heb, bemerck ick dat een groot getal van Sineſen, onder de Keyſer *Xius*, naer *Japon* ſijn getrocken, en daer gebleven, 't welck om deſe oorſaeck geſchiedde. Indien iemant der Keyſers van Sina om d'eer ſijner heerlijcke daden vermaert heeft geweeſt, ſoo was het *Xius*, die, geheel Sina ondergebracht hebbende, en daer meê niet vernoeght, voornamelijck de Tartars, en andere vreemde geburige volcken met oorlogh aengetaſt heeft: in voegen dat hy ſijn vloten naer de geburige eylanden ſond, en, door ſijn krijghsoverſten oock ſijn verwinnende wapenen tot in Indien, ja overal bracht. Maer hy, die ſoo groote voorſpoet en geluck hadt genoten, verviel tot deſe dwaesheydt, (het welck by de Grooten van Sina, onkundigh van een beter leven, ſeer gemeen is) dat hy meende eenigh genees-middel te vinden, oft te bedencken, daer door hy ſijn brooſch en verganckelijck leven eeuwigh ſou maken, en van de doot bevrijden. Hy deê dan vele en groote moeyten, en oock ſware koſten tot deſe ſaeck, gelijck ick elders bequamer verhael. Eyndelijck, een van ſijn zee-overſten, die in Japon had geweeſt, en daer geſien dat dit groot en treffelijck Lantſchap van ſeer weynigh menſchen, die noch ruw en woeſt waren, bewoont wierdt, bedroogh de Keyſer met een liſt, om daer een koninckrijck voor ſich op te rechten. Hy ſprack eerſt tot hem van een nieu gevonde landt, en ſeyde dat het gerucht ſekerlijck liep, dat men daer de genees-middel vondt, door 't welcke de menſchen onſterffelijck ſouden worden; maer dat hy, om dat t'ontdecken, drie hondert jongelingen, en oock ſoo veel huwbare maeghden voor ſich behoefde, die Goddelijck gevoorſchickt waren om deſe middel te vinden. *Xius* luyſterde gaerne naer deſe beuſelingen, en liet ſich alles wijs maken, op hope van de doot t'ontgaen, die hy als 't grootſte quaet vreeſde. Hy gaf dieshalven aen deſe zee-overſte een ſcheeps-vloot, en al 't gene, dat hy begeerde, die, de voorgenoemde ſes hondert met hem nemende, naer *Japon* trock, in 't geſelſchap van vele anderen, over de welcke hy als hooft was. Hy, daer gekomen, begon deſe vruchtbare ackers en landen te bouwen, en 't volck tot alle heusheydt en minnelijckheydt t'onderwijſen: en in deſer voegen is *Japon* een koninckrijck geworden. De gene, die weten van wat gewicht en achtbaerheydt de hiſtorie van Sina, en met wat naerſtigheydt ſy geſchreven is, (gelijck ick elders verhael) ſullen oock wel weten of men dit verhael behoort te gelooven. De Sineſen ſchrijven oock, dat de koningen van *Japon* gewent waren Gezanten en geſchencken aen de Keyſer van Sina te ſenden. Maer ſedert dat de Tartariſche Keyſer, de ſtichter van de ſtam *Juena*, geheel Sina ondergebracht, en van daer ſcheeps-vloten uytgeſonden hadt om in *Japon* te vallen, namen deſe gezantſchappen een eynde. Want de Japonners boden niet alleenelijck dappere tegenſtant, maer verdreven oock de Tartars, ſoo veel als ſy vinden konden, uyt het heel Landtſchap; ja ſoodanigh, dat ſy ſedert niet meer hebben durven pogen om daer in te komen, en verweten den Sineſen, als weerlooſen, om dat ſy onder de Tartars gebogen waren, hun blodigheyt, en ſchenen ten hooghſten vergramt; daer uyt ſedert haet en vyantſchap, en oock dickwijls oorlogh, tuſſchen de Japonners en Sineſen, geſproten is, die veeltijts tegen malkander in de wapenen ſijn gekomen, en vele plaetſen, voornamelijck aen de zee gelegen, wijd en breedt verwoeſt hebben, en inſonderheydt *Corea*, dat meermael met vuur en ſwaert verdelght is. Marcus Paulus Venetus handelt van deſe oorlogh, die de Tartars van de ſtam *Juena* tegen de Japonners gevoert hebben, gelijck oock van des ſelfs uytgang, maer alles ſeer kort.

Namen van Japon.

Wat de naem van *Japon* aengaet, ick heb niets, als dit eenige, daer by te voegen. De Sineſen noemen *Japon Gueique*, *Voçu* en *Gepuen*. D'eerſte naem koomt van dat deſe zee-overſte, die bedriegelijck van *Xius* naer *Japon* geſonden wierdt, van de Sineſche ſtam *Guei* was. *Voçu* is niet de naem van 't landt, maer van 't volck, daer meê ſy de Japonners noemen, als lieden van wanſchickelijcke tael, die ſy uyt ſpot, oft uyt al te groote verachting, deſe naem geven.

Maer

Maer d'eyge naem is *Gepuen*, 't welck oorsprong van de son, oft eerste plaets van de son betekent: en het schijnt niet sonder reden, dat de Sinesen *Japon* dus noemen, om dat 'et het uytterste der bekende landen naer 't oosten is, en de Sinesen dieshalven achten, dat dit het eerst van alle landen de son ontfangt, vermits sy sien dat sy van daer oprijst: want sy houden 't overige geen weerelt te wesen, ja oock dat de son daer niet rondtom loopt. En om dese oorsaeck noemen de Sinesen de landen, die westwaerts dicht aen hen leggen, oft de gewesten, die van daer naer 't westen strecken, *Jeuco*, dat is, duyster-dal, in 't welck, gelijck sy meenen, de son sich des nachts verschuylt. De naem, daer meê de Japonners sich selven noemen, verschilt oock niet veel, als in de uytspraek, vermidts sy *Gipuen* seggen. Marcus Paulus noemt dit landt *Zipangri*, naer de wijse der Tartars, die de letter *R* daer onder mengen, 't welck even soo veel is, als oft men *Gepuengin* seyde: *Ge* betekent son, *Puen* oorsprong, en *Gin* mensch. Maer ick kan niet begrijpen waerom *Japon* oock *Chryse* genoemt wordt: dit is misschien een Tartarische naem, daer meê sy *Japon* noemen, gelijck Sina *Catay*. En indien ick hier af iets seker bespeur, self by de Tartars, by de welcke ick hope te reysen, soo sal ick niet lang wachten met het selve in dit boeck te voegen. Neem ondertusschen, vriendelijcke Leser, onse pogingen en arbeyt in 't goede, en vaer lang wel.

Alles tot GODS *grootste eer; welcke is en blijft sonder*

E Y N D E.

REGISTER
der
LANGTEN en BREEDTEN

Van alle plaetſen des Rijks Sina, welcke in onſe Kaerten vertoont worden, begrijpende alleen de gene, die met graften en muren omringht zijn. Den eerſten Meridiaen oft Middel-lijn ſtel ick door de Koninglijke hooft-ſtadt Peking, daer ſich al d'overige naer voegen:

De ooſtelijckſte zijden worden met een O, *en de weſtelijckſte met een* W *aengeweſen.*

PEKING de I. PROVINTIE.

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
I. *Koninglijcke Stadt.*					
XUntien	0	0	40	0	-
Xuny	0	9	40	12	O
Changping	0	9	40	10	W
Leanghiang	0	19	39	40	W
Mieyun	0	28	40	5	O
Hoaijo	0	5	40	15	W
Kugan	0	15	39	30	O
Iungcing	0	9	39	22	O
Tunggan	0	4	39	33	O
Hiangho	0	22	39	35	O
Tung ⊙	0	8	39	54	O
Sanho	0	19	39	45	O
Vucing	0	25	39	25	O
Paoti	0	36	39	27	W
Cho ⊙	0	38	39	30	W
Fangxan	0	33	39	46	W
Pa ⊙	0	14	39	20	O
Vengan	0	6	39	5	O
Taching	0	6	39	0	W
Paoting	0	0	39	20	-
Ki ⊙	0	36	39	3	O
Iotien	0	43	39	47	O
Fungjung	0	57	39	32	O
Cunhoa	0	52	39	56	O
Pingko	0	26	39	55	O
Que	0	15	39	40	O
De II. *Stadt.*					
PAoting	1	46	39	20	W
Muonching	1	51	39	28	W
Ganſo	1	26	39	20	W
Tinghing	1	52	39	42	W
Sinching	0	46	39	20	W
T'ang	2	25	39	10	W
Poye	1	42	39	0	W
Kingtu	2	7	39	10	W
Iungching	0	58	39	36	W
Huon	2	10	39	35	W
Ly	1	26	39	5	W
Hiung	0	56	39	10	W

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Khi ⊙	2	0	38	57	W
Xinçe	1	54	38	44	W
Tunglo	2	10	38	50	W
Gan ⊙	1	10	39	12	W
Caoyang	1	15	39	3	W
Singan	1	8	39	25	W
Pe ⊙	1	30	39	36	W
Laixui	1	16	39	40	W
De III. *Stadt.*					
HOkien	0	30	38	50	W
Hien	0	44	38	46	W
Heuching	0	49	38	24	W
Soning	0	52	39	0	W
Ginkieu	0	32	39	6	W
Kiaoho	0	0	38	20	-
Cing	0	0	38	42	-
Hingci	0	5	38	32	O
Cinghai	0	12	38	55	O
Ningcin	0	3	38	0	O
King ⊙	0	25	38	20	W
Ukiao	0	18	38	0	W
Tungquang	0	0	38	10	-
Kunching	0	51	37	56	W
Çang ⊙	0	16	38	29	O
Nanpi	0	20	38	20	O
Ienxan	0	40	38	25	O
Kingyun	0	15	38	8	O
De IV. *Stadt.*					
CHinting	2	36	38	40	W
Cingking	3	10	38	28	W
Hoëlo	3	0	38	42	W
Lingxeu	3	6	38	50	W
Khoching	2	48	38	15	W
Loching	2	16	38	36	W
Vukie	2	13	38	45	W
Pingxan	3	24	38	33	W
Heuping	3	40	39	6	W
Ting ⊙	2	26	39	0	W

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Sinlo	2	23	38	50	w
Ki ⊙	1	26	38	5	w
Nancung	1	39	37	56	w
Sinho	1	56	38	6	w
Çaokiang	1	15	38	0	w
Vuye	1	18	38	20	w
Cyn ⊙	2	0	38	30	w
Ganp'ing	1	32	38	43	w
Iaoyang	1	13	38	45	w
Vukiang	1	6	38	36	w
Chao ⊙	2	30	38	20	w
Pehiang	2	20	38	5	w
Lungping	2	6	38	15	w
Caoye	2	33	38	11	w
Linching	2	28	38	28	w
Çan Hoang	3	0	38	20	w
Ningçin	2	14	38	23	w
Xin ⊙	1	28	38	30	w
Hengxui	1	38	38	14	w
Yuenxi	2	40	38	26	w
De V. Stadt.					
XUnte	3	7	37	50	w
Xaho	3	10	37	35	w
Nanho	2	53	37	48	w
P'inghiang	2	44	37	37	w
Quangçung	2	30	37	50	w
Kiulo	2	11	37	45	w
Thangxan	2	54	38	5	w
Nuikieu	3	10	38	0	w
Gin	2	42	37	56	w
De VI. Stadt.					
QUangping	2	34	37	25	w
Kio Cheu	1	56	37	24	w
Fihiang	2	20	37	15	w
Kiçe	2	20	37	33	w
Hantan	3	10	37	23	w
Quangp'ing	2	30	37	0	w
Chinggan	3	0	37	8	w
Guei	1	42	37	40	w
Cingho	1	20	37	36	w
De VII. Stadt.					
TAming	1	56	36	56	w
Taming	1	56	36	44	w
Nanlo	2	0	36	31	w
Guei	2	18	36	46	w
Cingfung	2	15	36	26	w
Nuihoang	2	36	36	40	w
Siún	3	0	36	30	w
Hoa	2	43	36	20	w
Ka'i ⊙	1	56	36	20	w
Changyuen	2	26	36	6	w
Tungming	2	2	36	7	w
De VIII. Stadt.					
IUngping	1	34	40	0	o

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Ciengan	1	20	40	3	o
Vúning	1	50	39	57	o
Changly	1	47	39	38	o
Lo ⊙	1	18	39	40	o
Loting	1	30	39	35	o
Krijgs-Stadt.					
Siven	1	30	40	30	w
Krijgs-Vestingen.					
YEnking	0	23	40	20	w
Iungning	0	6	40	24	w
Paogan	1	0	40	10	w
Voornaemste Fortressen.					
XAnghai	2	18	39	30	o
Tiencin	0	50	38	52	o
Mindere.					
VUning	3	6	40	50	w
Iuncheu	0	26	40	56	w
Chechi'ng	1	13	41	0	w
Changgan	1	0	40	26	w
Lungmuen	1	29	40	50	w
Ca'iping	0	47	41	5	w
Vanciven ter rechter zijde	2	36	40	25	w
Vanciven ter slincker zijde	1	56	40	29	w
Yu	2	0	39	33	o
Iungping	1	35	39	48	o
XANSI de II. PROVINTIE.					
Hooft-stadt.					
TAiyven	4	35	38	33	w
Taiyven	5	0	38	28	w
Iuçu	4	20	38	25	w
Taco	4	40	38	9	w
K'i	4	39	38	23	w
Siukeu	5	0	38	17	w
Cingyuen	4	56	38	6	w
Kiaoching	5	30	38	27	w
Venxui	5	47	38	25	w
Xeuyang	4	20	38	39	w
Yu	3	50	38	45	w
Cinglo	5	45	39	0	w
Hokio	6	10	39	26	w
Pingting ⊙	3	55	38	15	w
Loping	3	40	38	34	w
Che ⊙	4	55	38	57	w
Tingsiang	4	36	39	0	w
Tai ⊙	4	45	39	22	w
Utai	4	20	39	9	w
Kiechi	4	20	39	30	w
Cofan ⊙	6	20	39	15	w
Fan	6	5	39	6	w
Hing	6	30	38	55	w
Paote ⊙	6	36	39	32	w
Hiang	4	11	38	52	w

De

R E G I S T E R.

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
De II. *Stadt.*					
PIngyang	5	58	37	19	W
Siangling	6	7	37	12	W
Hungtun	5	52	37	27	W
Feuxan	5	35	37	44	W
Chaoching	5	45	37	27	W
T'aiping	6	4	36	55	W
Yoiang	5	30	37	35	W
Ieching	5	40	36	33	W
Kiöyao	5	45	36	53	W
Fuensi	6	12	37	42	W
P'u	6	40	37	25	W
P'u ⊙	7	28	36	27	W
Lincin	7	11	36	28	W
Yungho	7	12	36	47	W
Yxi	6	49	36	38	W
Van Civen	7	0	36	28	W
Hocin	7	25	36	50	W
Kiai ⊙	7	5	36	20	W
Ganye	6	40	36	22	W
Hia	6	27	36	27	W
Venhi	6	16	36	30	W
Pinglo	6	31	36	10	W
Iuiching	7	11	36	4	W
Kiang ⊙	6	18	36	50	W
Ciexan	6	29	36	49	W
Kiang	6	10	36	35	W
Yuenkio	5	32	36	9	W
Ho ⊙	5	50	37	40	W
Kie ⊙	7	13	37	11	W
Hiangning	6	56	37	8	W
Cie ⊙	6	44	37	45	W
Taning	7	22	37	25	W
Xeleu	7	20	38	3	W
Yungho	7	20	37	44	W
De III. *Stadt.*					
TAitung	4	10	40	20	W
Hoaigin	4	15	40	11	W
Hoenyuen	3	50	40	0	W
Ing ⊙	4	7	40	0	W
Xanin	4	20	39	52	W
So ⊙	5	14	39	43	W
Maye	5	0	39	50	W
Guei ⊙	3	0	40	0	W
Quangling	3	6	39	50	W
Quangchang	3	30	39	57	W
Lingkieu	3	28	39	44	W
De IV. *Stadt.*					
LVgan	4	20	37	13	W
Changçu	4	38	37	8	W
Tunlieú	4	16	37	28	W
Siangheng	4	29	37	20	W
Luching	4	10	37	13	W
Huquan	3	59	37	8	W
Liching	3	50	37	20	W
P'ingxun	3	55	36	56	W

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
De V. *Stadt.*					
FVencheu	6	0	38	10	W
Hiäoy	6	11	38	6	W
Pingjäo	5	36	38	10	W
Kiaihieu	5	45	38	0	W
Ninghiang	6	45	38	10	W
Lingxe	6	30	38	20	W
Iungning ⊙	6	30	38	30	W
Lin	6	40	38	35	W
I. *Mindere Stadt.*					
SIn ⊙	4	50	37	40	W
Siniven	5	10	37	30	W
Vuhiang	4	46	37	52	W
II. *Mindere Stadt.*					
LEäo	4	0	37	56	W
Iuxe	4	22	37	54	W
Hoxun	3	30	38	10	W
III. *Mindere Stadt.*					
ÇE	4	18	36	33	W
Caoping	4	17	36	48	W
Iangching	4	48	36	36	W
Linchuen	4	8	36	54	W
Sinxui	5	14	36	56	W
Sterckten.					
GUeiyven	5	0	40	10	W
Ieuguei	4	53	40	25	W
Çoguei	4	35	40	22	W
Maye	5	10	40	0	W
Vanglin	5	25	40	28	W
Iangho	3	52	40	33	W
Caoxan	4	0	40	10	W
Tienching	3	32	40	28	W
Chinlu	3	40	40	10	W
Cingyven	5	38	40	16	W
P'inglu	5	50	40	15	W
Chungtun	6	9	40	8	W
Gentung	6	16	40	0	W
Tungxing	6	0	39	56	W

XENSI de III. PROVINTIE.

Hooft-ſtadt.					
SIgan	8	18	35	50	W
Hienyang	8	26	36	0	W
Hingping	8	39	36	11	W
Linchang	8	5	35	40	W
Kingyang	8	13	35	57	W
Caoling	8	4	36	6	W
Hu	8	25	35	44	W
Lant'ien	7	53	35	31	W
Livo	8	40	35	28	W
Xang ⊙	7	34	35	10	W
Chingan	8	16	35	8	W
Tung ⊙	7	40	36	14	W
Chaoye	7	34	36	14	W
Hoyang	7	34	36	28	W

Ching

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Ching Ching	7	43	36	30	W
Pexui	7	56	36	36	W
Hanching	7	36	36	41	W
Hoa ⊙	7	46	35	49	W
Hoayu	7	34	35	52	W
Gueinan	7	49	35	41	W
P'uching	7	46	36	0	W
Conan	7	29	35	29	W
Xanyang	7	30	35	1	W
Xangnan	7	45	35	0	W
Yao ⊙	8	5	36	21	W
Sanyven	7	58	36	15	W
T'ungquon	7	59	36	39	W
FuP'ing	7	48	36	10	W
Kien ⊙	8	38	36	27	W
Fungciuen	8	29	36	24	W
Vucung	8	51	36	9	W
Iungxeu	8	34	36	36	W
Fuen ⊙	8	34	36	47	W
Xunhoa	8	10	36	45	W
Xanxui	8	24	36	42	W
Changuu	8	23	36	54	W
De II. Stadt.					
FUngciang	9	15	36	20	W
K'ixan	9	3	36	28	W
Paoki	9	28	36	9	W
Fufung	8	52	36	26	W
Mui	9	9	35	59	W
Linyeu	9	10	36	40	W
Lung ⊙	9	45	36	25	W
Pingyang	9	29	36	25	W
De III. Stadt.					
HAnchung	9	52	34	20	W
Paoching	10	0	34	30	W
C'hingcu	9	39	34	25	W
Yang	9	29	34	14	W
Sihiang	9	12	34	0	W
Fung	9	43	35	23	W
Mien	10	6	34	45	W
Ningkiang ⊙	10	3	35	13	W
Lioyang	10	6	34	54	W
Hinggan ⊙	8	16	34	26	W
Pingli	7	58	33	57	W
Xeciven	8	21	34	0	W
Sinyang	7	54	34	5	W
Hanyn	8	41	34	3	W
Peho	7	44	33	50	W
Çuyang	8	0	34	24	W
De IV. Stadt.					
PIngleang	9	41	37	12	W
Çungsin	9	31	37	2	W
Hoating	9	56	37	4	W
Chinyven	10	5	37	37	W
Kuyven ⊙	10	7	37	18	W
King ⊙	9	10	37	6	W
Lingt'ai	9	3	36	56	W

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Choangleang	10	15	37	0	W
Lungte	10	13	37	10	W
Cingning ⊙	10	30	37	11	W
De V. Stadt.					
CVngch'ang	11	34	36	51	W
Ganting	11	21	37	9	W
Hoeining	11	20	37	25	W
T'ungguei	11	20	36	52	W
Chang	11	36	36	52	W
Ningyven	10	58	36	38	W
Fokiang	11	0	37	0	W
Siho	10	30	36	2	W
Ching	10	30	35	28	W
Cin ⊙	10	44	36	20	W
C'ingan	10	46	36	32	W
C'ingxui	10	11	36	20	W
Li	10	12	35	47	W
Kiai ⊙	12	16	34	55	W
Ven	12	14	34	40	W
Hoei ⊙	10	9	35	34	W
Leangtang	9	51	35	40	W
De VI. Stadt.					
LInyao	12	6	36	47	W
Gueiyven	11	52	36	44	W
Lan ⊙	12	20	37	4	W
Kin	11	57	37	24	W
Ho ⊙	13	4	36	50	W
De VII. Stadt.					
KIngyang	9	6	37	27	W
Hoxi	8	53	37	20	W
Hoan	9	15	37	40	W
Ning ⊙	8	54	37	5	W
Chinning	8	43	37	15	W
De VIII. Stadt.					
IEngan	8	20	37	37	W
Ganſai	8	10	37	32	W
Canciven	8	16	37	20	W
Ganting	8	16	38	8	W
Paogan	8	29	38	2	W
Ychuen	7	56	37	2	W
Ienchuen	8	2	37	57	W
Ienchang	7	42	37	37	W
C'ingkien	7	52	37	52	W
Feu ⊙	8	15	37	9	W
Cochuen	8	0	37	13	W
Chungpu	8	5	36	56	W
Ykiun	8	0	36	50	W
Suite ⊙	7	50	38	14	W
Miche	7	41	38	40	W
Kia ⊙	7	25	39	0	W
Vpao	7	26	38	38	
Xinmo	6	50	39	20	
Fuco	6	35	39	17	

Krijghs-

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Krijgs-ſteden.					
SOcheu ⊙	16	55	38	48	W
Xacheu ⊙	15	24	38	40	W
Xancheu ⊙	15	4	38	28	W
Yaocheu ⊙	12	50	35	48	W
Mincheu ⊙	12	6	36	0	W
Leangcheu ⊙	13	30	38	5	W
Veſtingen.					
IUngchang ⊙	13	56	38	5	W
Choanglang	13	0	38	4	W
Sining	14	6	37	20	W
Chiny ⊙	16	7	39	4	W
Culang ⊙	13	0	37	40	W
Ninghia	10	20	38	50	W
Ninghiachung	11	10	38	40	W
Cinglu	11	3	38	8	W
Yulin	7	30	39	20	W
Chinfan	13	24	38	50	W
Xetu	12	57	37	55	W
Hantung	15	50	38	30	W
Pinglu	10	10	39	0	W
Mingxa	11	0	38	33	W
Guei	10	50	38	36	W
Sengguei	10	0	38	56	W
Semuen	6	36	40	0	W
Kint'ang	8	6	38	50	W
Haoma	9	3	38	20	W
Pecho	9	28	38	16	W
Taxun	9	48	38	16	W
Pukive	10	10	38	15	W
Miço	7	6	39	40	W
Kleyne Sterckten.					
CHangyu	10	47	33	44	W
Yuchin	10	49	34	10	W
Chintao	11	12	35	0	W
Pinglo	11	40	35	12	W

XANTUNG de IV. PROVINTIE.

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Hooft-ſtadt.					
CInan	0	30	37	0	O
Chankieu	0	45	37	10	O
Ceup'ing	0	54	36	50	O
Changxan	1	4	37	8	O
Sinching	1	16	37	10	O
Ciho	0	30	37	20	O
Citung	0	58	37	15	O
Ciyang	0	45	37	20	O
Chichuen	1	0	37	0	O
Iuching	0	10	37	19	O
Linye	0	36	37	35	O
Changcing	0	13	36	56	O
Fiching	0	12	36	46	O
Cingching	1	12	37	30	O
Ling	0	26	37	46	W
T'aigan ⊙	0	43	36	36	O
Sintai	1	15	36	19	O
Laiúú	1	2	36	35	O
Te ⊙	0	34	37	42	W
Tep'ing	0	20	37	50	O
P'ingyven	0	0	37	28	
Vuting ⊙	1	0	37	44	O
Yangſin	1	12	37	50	O
Haifung	1	7	37	57	O
Loling	0	46	37	50	O
Xangho	0	53	37	33	O
Pin ⊙	1	22	37	40	O
Licin	1	30	37	45	O
Chenhoa	1	23	37	51	O
P'uta'i	1	30	37	32	O
De II. Stadt.					
YEncheu	0	15	36	18	O
Kiocheu	0	14	36	8	O
Ningyang	0	16	36	30	O
Ceu	0	13	36	0	O
T'eng	0	36	35	46	O
Ye	1	2	35	33	O
Kinhiang	0	18	35	58	W
Yut'ai	0	0	35	50	-
Tan	0	45	35	38	W
Chinguu	0	55	35	56	W
Çao ⊙	1	34	36	2	W
Çao	1	32	35	40	W
Tingt'ao	1	20	35	50	W
Cining ⊙	0	0	36	5	-
Kiaciang	0	40	36	14	W
Kiuye	0	26	36	5	W
Kiunching	0	59	36	24	W
Tungp'ing ⊙	0	5	36	34	W
Venxang	0	10	36	20	W
Tungo	0	12	36	45	W
P'ingyn	0	25	36	25	O
Iangco	0	46	36	40	W
Xeuchang	0	34	36	40	W
Y ⊙	1	22	35	28	O
T'anching	1	35	35	14	O
Fi	1	0	35	48	O
Suxui	0	40	36	0	O
De III. Stadt.					
TUngchang	0	52	37	3	W
Tangye	1	8	37	6	W
Pop'ing	0	16	37	5	W
Choangping	0	18	36	56	W
Kieu	1	16	37	18	W
Sin	1	6	36	44	W
C'ingp'ing	0	40	37	10	W
Keu	1	34	36	54	W
Lincing ⊙	0	52	37	26	W
Quont'ao	1	33	37	10	W
Caot'ang ⊙	0	0	37	13	-
Gen	0	33	37	28	W
Hiacin	0	22	37	14	

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Vuching	0	41	37	36	W
Po ⊙	1	24	36	28	W
Fan	1	8	36	26	W
Quonching	1	37	36	34	W
Chaoching	1	26	36	44	W
De IV. Stadt.					
CIncheu	1	30	36	36	O
CLinchi	1	20	36	56	O
Pohing	1	32	37	10	O
Caoyven	1	30	37	22	O
Logan	1	43	37	14	O
Xeuquang	2	0	37	4	O
Changlo	1	44	37	3	O
Linkiu	1	43	36	47	O
Gankieu	1	48	36	23	O
Chuching	1	59	36	3	O
Mungyn	1	27	36	3	O
Kiu ⊙	1	39	35	54	O
Yxui	1	40	36	14	O
Gechao	2	4	35	45	O
De V. Stadt.					
TEngcheu	3	26	37	20	O
THoang	4	0	37	3	O
Foxan	4	12	36	56	O
Leuhia	4	7	36	40	O
Chaoyuen	3	32	36	6	O
Laiyang	3	40	36	50	O
Ninghai ⊙	4	40	37	4	O
Venteng	4	51	36	57	O
De VI. Stadt.					
LAicheu	3	9	36	57	O
LPingtu ⊙	2	58	36	26	O
Vi	2	6	36	50	
Changye	2	30	36	56	O
Kiao ⊙	3	2	35	46	O
Caomie	2	23	36	27	O
Ciemie	3	13	36	21	O
Sterckten.					
NIngc'ing	4	55	36	18	O
NC'inghai	5	10	36	20	O
Chingxan	5	21	36	55	O
Gueihai	5	0	37	11	O
Sanxan	3	25	36	6	O
Kixan	4	27	37	13	O
Civenxan	3	8	35	54	O
Mauan	3	14	36	2	O
Syaoye	5	20	37	7	O
Haiçang	2	57	36	57	O
Punglai	3	50	37	10	O
Chin	4	4	37	25	O
Xechin	3	45	37	24	O
Haiuon	1	56	37	50	O
Siaoching	1	54	37	35	O

HONAN de V. PROVINTIE.

Hooft-ſtadt.	grad.	min.	grad.	min.	
CAifung	2	54	35	50	W
CChinlieu	2	40	35	47	W
Ki	2	33	35	36	W
Tunghiu	2	50	35	34	W
Taikang	2	22	35	13	W
Gueixi	3	3	35	36	W
Gueichuen	3	12	35	14	W
Ienling	2	52	35	13	W
Fukeu	3	4	35	6	W
Chungmeu	3	16	35	42	W
Iangúú	3	16	36	6	W
Iuenúú	3	30	35	58	W
Fungkieu	2	52	36	6	W
Iencin	3	30	36	9	W
Laniang	2	32	35	57	W
Chin ⊙	2	21	34	48	W
Xangxui	2	39	34	41	W
Sihoa	2	50	34	51	W
Hiangching	2	8	34	30	W
Xinkieu	2	0	34	16	W
Hiu ⊙	3	36	35	6	W
Linyú	3	30	34	52	W
Siangching	3	47	34	53	W
Ienching	3	17	34	46	W
Changco	3	29	35	19	W
Iu ⊙	3	55	35	24	W
Sinching	3	40	35	26	W
Ching ⊙	3	35	35	46	W
Mie	4	4	35	26	W
Iungyang	3	43	35	52	W
Iungçe	3	54	36	0	W
Hoin	4	14	35	50	W
Súxúi	4	8	35	34	W
Ifung	2	21	35	56	W
De II. Stadt.					
QUeite	1	32	35	10	W
QNingling	1	46	35	11	W
Loye	1	44	34	45	W
Hiaye	0	55	35	17	W
Iungching	0	46	35	12	W
Iúching	1	20	35	20	W
Ciu ⊙	2	7	35	34	W
Hiaoching	2	4	35	51	W
Xeching	2	4	35	12	W
De III. Stadt.					
CHangte	3	26	37	0	W
CTanging	3	20	36	52	W
Linchang	3	22	37	18	W
Lin	3	40	37	7	W
Çu ⊙	3	25	37	18	W
Vugan	3	42	37	32	W
Xe	4	0	37	40	W

De

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
De IV. Stadt.					
GUeihoei	3	20	36	30	W
Çoching	3	26	36	21	W
Sinhiang	3	39	36	26	W
Hoekia	3	56	36	27	W
Ki	3	17	36	38	W
Hoei	3	38	36	36	W
De V. Stadt.					
HOaiking	4	35	36	10	W
Ciyúen	5	8	36	10	W
Sieúúú	4	6	36	16	W
Vuche	4	12	36	8	W
Meng	4	50	36	4	W
Ven	23	23	36	7	W
De VI. Stadt.					
HOnan	5	5	35	38	W
Iensu	4	42	35	40	W
Cung	4	30	35	50	W
Mengcing	4	50	35	50	W
Yyang	5	30	35	2	W
Tengfung	4	34	35	20	W
Iungning	6	0	35	17	W
Singan	5	24	35	52	W
Mienchi	5	50	35	48	W
Cao	4	46	35	26	W
Xen ⊙	6	30	35	53	W
Lingpao	6	50	35	53	W
Xeuhiang	7	20	35	56	W
Luxi	6	28	35	4	W
De VII. Stadt.					
NAnyang	5	15	33	53	W
Chinp'ing	5	25	33	50	W
T'ang	4	37	33	50	W
Pieyang	4	15	33	57	W
T'ungpe	3	55	33	44	W
Nanchao	5	35	34	0	W
Teng ⊙	5	42	33	40	W
Nuihiang	6	27	34	2	W
Sinye	5	25	33	55	W
Chechuen	5	54	33	35	W
Yu ⊙	4	34	34	20	W
Vuyang	3	35	34	23	W
Ye	4	12	34	41	W
De VIII. Stadt.					
IUning	2	56	33	53	W
Xangçai	2	59	34	13	W
Sip'ing	3	29	34	13	W
Sinçai	2	29	33	41	W
Suiping	3	16	34	3	W
Chinyang	2	59	33	33	W
Sinyang ⊙	3	22	33	20	W
Loxan	3	0	33	21	W
Kioxan	3	17	33	40	W
Quang ⊙	1	50	33	20	W
Quangxan	2	2	33	13	W

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
Cuxi	1	20	33	24	W
Sie	2	15	33	30	W
Xangching	2	0	33	46	W
Een geringe Stadt.					
IU ⊙	4	57	35	5	W
Luxan	5	35	34	45	W
Kia	4	25	34	50	W
Paofung	4	46	34	36	W
Yyang	5	6	35	13	W
SUCHUEN de VI. PROVINTIE.					
Hooft-stadt.					
CHingtu	12	38	30	47	W
Xoanglieu	13	7	30	34	W
Venkiang	12	55	30	45	W
Sinfan	13	13	30	56	W
Sintu	13	2	30	55	W
Kint'ang	12	30	30	56	W
Ginxeu	12	26	30	40	W
Cingping	12	20	31	0	W
P'i	13	15	30	46	W
Çu	12	5	30	22	W
Nuikiang	11	58	30	6	W
Quon	13	34	30	55	W
P'eng	12	49	31	45	W
Çungning	13	23	31	41	W
Gan	13	8	31	16	W
Kien ⊙	12	23	30	26	W
Çuyang	12	24	30	16	W
Çungking	12	58	30	27	W
Sincin	12	35	30	24	W
Han ⊙	12	32	31	22	W
Xefang	12	48	31	0	W
Miencho	12	55	31	13	W
Teyang	12	48	31	30	W
Mien ⊙	12	5	31	40	W
Changming	12	15	31	31	W
Lokiang	12	40	31	12	W
Mieu ⊙	13	42	31	40	W
Venchuen	13	36	31	22	W
Quei ⊙	13	55	31	40	W
Pao	14	0	31	28	W
De II. Stadt.					
PAoning	11	0	31	53	W
Çangki	11	7	32	10	W
Nanpu	11	1	31	38	W
Quangyven	10	53	32	34	W
Pa ⊙	10	25	32	0	W
Chachoa	11	15	33	10	W
Tungkiang	10	0	33	0	W
Kien ⊙	11	24	32	42	W
Çutung	10	40	32	30	W
Nankiang	11	35	31	55	W

De

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
De III. *Stadt.*					
XUnking	10	40	31	17	W
Sike	11	3	31	15	W
Fung ⊙	10	10	31	33	W
Inngxan	10	25	31	20	W
Ylung	10	26	31	40	W
Quanggan ⊙	10	14	31	0	W
Kiu	9	57	31	5	W
Tacho	9	46	31	27	W
Gochi	10	29	30	48	W
Linxui	10	16	30	49	W
De IV. *Stadt.*					
SIucheu	12	26	29	13	W
Kingfu	12	32	29	3	W
Fuxun	12	11	29	23	W
Nanki	11	47	29	7	W
Hinguen	11	53	28	53	W
Changning	12	5	28	36	W
Iunlien	12	45	28	43	W
Cung	12	42	28	30	W
Cao	13	5	28	33	W
Lungchang	12	18	28	44	W
De V. *Stadt.*					
CHungking	10	23	30	23	W
Kiangcin	10	40	30	19	W
Changxeu	9	46	30	24	W
Taço	11	10	30	39	W
Iungchuen	11	16	30	0	W
Sankiu	11	30	30	35	W
Iungchang	11	33	29	46	W
Kikiang	10	40	29	48	W
Nanchuen	9	50	30	50	W
Kiuckiang	8	37	30	17	W
Ho ⊙	10	56	30	50	W
Tungleang	11	28	30	15	W
Tingyven	11	8	31	0	W
Piexan	10	57	29	55	W
Chung ⊙	9	20	30	51	W
Fungtu	10	0	30	34	W
Tienkiang	9	34	31	0	W
Feu ⊙	10	0	29	45	W
Vulung	10	4	30	0	W
Pengxui	9	30	29	57	W
De VI. *Stadt.*					
QVeicheu	8	3	31	3	W
Coxan	7	38	31	24	W
Tachang	8	3	31	42	W
Taning	8	20	31	45	W
Iunyang	9	0	30	52	W
Van	8	42	31	0	W
C'ai	8	47	31	40	W
Ta ⊙	9	18	31	38	W
Sinning	9	32	31	47	W
Leangxan	9	0	31	20	W
Kienxi	7	56	30	24	W
Tunghiang	9	9	32	10	W
T'aip'ing	8	20	31	3	W

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
De VII. *Stadt.*					
LVnggan	12	10	32	45	W
Kiangyeu	12	10	32	20	W
Xeciven	12	30	32	34	W
De VIII. *Stadt.*					
Mahu	13	19	29	5	W
I. *Mindere Stadt.*					
TAngchuen ⊙	11	57	31	13	W
Xehung	11	16	31	12	W
Ienting	11	39	31	21	W
Chungkiang	12	5	30	51	W
Suining	11	26	30	50	W
Fungki	11	30	31	10	W
Sango	11	45	30	30	W
Lochi	11	50	30	40	W
II. *Mindere Stadt.*					
MVicheu	12	42	30	18	W
Pengxan	12	56	30	20	W
Tanleng	12	44	30	0	W
Cingxin	12	40	29	45	W
III. *Mindere Stadt.*					
KIating	13	2	29	48	W
Somui	13	12	29	53	W
Hungya	13	16	29	32	W
Laikiang	13	52	30	10	W
Kienguei	12	51	29	29	W
Iung	12	26	29	47	W
Gueiiven	12	38	29	35	W
IV. *Mindere Stadt.*					
KIung	13	30	30	16	W
Taye	13	36	30	32	W
Pukiang	13	10	30	17	W
V. *Mindere Stadt.*					
LIucheu ⊙	11	27	29	14	W
Nak'i	11	4	29	12	W
Hokiang	11	10	29	24	W
Kiangan	11	20	29	4	W
VI. *Mindere Stadt.*					
YAcheu ⊙	14	14	30	38	W
Mingxan	13	58	30	31	W
Iungking	14	32	30	32	W
Luxan	14	33	30	46	W
Vier Krijghs-steden.					
TVngchuen	14	0	27	30	W
Vmung	13	44	27	45	W
Vsa	13	27	27	12	W
Chinhiung	13	0	26	55	W
Krijgs-Stadt.					
Kienchang ⊙	15	4	28	31	W

Vestin-

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
Vestingen onder der selver gebied.					
CIenguei	15	33	28	42	W
Ningp'o	14	42	28	50	W
Yuesui	14	45	29	6	W
Iencing	15	45	28	43	W
Hoeichuen	14	53	27	19	W
Po ⊙	11	50	27	35	W
Hia ⊙	10	32	29	4	W
Chin ⊙	11	4	28	44	W
Chaoking ⊙	9	10	29	34	W
Vestingen.					
IUngning	14	50	28	21	W
Yeuyang	8	30	29	24	W
Xequei	8	44	29	38	W
Yemui	10	21	29	55	W
Tienciven	14	19	30	50	
Ly	14	15	29	45	
Pinghai	9	36	29	16	W
Sungfan	13	25	33	2	W
Tieki	13	23	32	15	W
Hoangchuen	14	15	27	8	W
Ielung	14	15	26	40	W
Le	14	40	26	43	W
Hiugin	14	30	26	54	W
Vúgan	15	14	27	26	W
Xecie	9	13	30	10	W
Hieu	14	4	29	13	W
Tantang	11	21	27	54	W
Hoangping	10	54	28	15	W
Chungço	15	42	29	10	W
Kiúngpu	14	15	29	8	W
Maçu	15	40	27	44	W
Techang	15	18	28	10	W
Cinci	15	29	28	0	W
Sungguei	15	5	27	30	W
Lungyo	15	26	27	24	W
HVQUANG de VII. PROVINTIE.					
Hooft-stadt.					
VUch'ang	3	16	31	0	W
Vuchang	2	41	31	0	W
Kiayú	3	51	30	30	W
Puki	3	42	29	50	W
Hienning	3	6	29	46	W
Çungyang	3	29	29	45	W
Tungching	4	10	29	39	W
Hingque ⊙	2	22	30	20	W
Taye	2	49	30	45	W
Tungxan	3	10	30	13	W
De II. Stadt.					
HAnyang	3	43	30	50	W
Hanchuen	4	11	31	4	W
De III. Stadt.					
SIangyang	5	33	32	28	W
Iching	5	44	32	30	W

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
Nanchang	5	48	32	9	W
Çaoyang	5	14	32	12	W
Coching	6	0	32	36	W
Quanghoa	6	3	32	58	W
Kiun ⊙	6	30	33	13	W
De IV. Stadt.					
TEgan	4	10	31	51	W
Iunmung	3	55	31	40	W
Hiaocan	3	53	31	22	W
Ingching	4	20	31	38	W
Sui ⊙	4	25	32	5	W
Ingxan	3	53	32	10	W
De V. Stadt.					
HOangcheu	2	50	31	23	W
Lotien	2	25	31	41	W
Maching	3	10	31	38	W
Hoangpi	3	26	31	30	W
Hoanggan	3	10	31	26	W
Kixui	2	30	31	10	W
Ki ⊙	2	26	30	55	W
Hoangmui	2	2	31	30	W
Hoangci	2	3	30	55	W
De VI. Stadt.					
KIngcheu	5	48	30	50	W
Cunggan	5	38	30	43	W
Xexeu	5	30	30	26	W
Kienli	5	6	30	20	W
Sungki	5	59	30	40	W
Chikiang	6	10	30	50	W
Iling ⊙	6	50	31	12	W
Changyang	6	50	31	0	W
Itu	6	25	30	50	W
Iuengan	6	26	31	35	W
Quei ⊙	7	12	31	0	W
Hingxan	7	0	31	22	W
Patung	7	30	30	59	W
De VII. Stadt.					
YOcheu	4	40	30	5	W
Linsiang	4	17	30	3	W
Hoayung	5	26	29	55	W
Pingkiang	4	20	29	15	W
Fung ⊙	5	15	30	6	W
Xemuen	5	56	30	17	W
Çuli	6	17	30	35	W
Ganhiang	5	46	30	2	W
De VIII. Stadt.					
CHangxa	5	6	28	50	W
Siangt'an	5	3	28	30	W
Siangyn	5	5	29	13	W
Ninghiang	5	22	29	11	W
Lieuyang	4	31	29	3	W
Liling	4	40	28	35	W
Ieyang	5	40	29	18	W
Sianghiang	5	19	28	32	W

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Xeu	4	20	28	38	W
Ganhoa	6	10	28	58	W
Chaling ⊙	4	25	28	0	W
De IX. *Stadt.*					
PAoking	6	5	27	43	W
Sinhoa	6	0	28	23	W
Chingpu	6	36	27	33	W
Vuchang ⊙	7	0	27	10	W
Sinning	6	28	27	0	W
De X. *Stadt.*					
HEngcheu	5	13	27	48	W
Hengxan	4	50	28	3	W
Liuyang	4	47	27	18	W
Changning	5	8	27	20	W
Gangin	4	50	27	45	W
Ling	4	56	26	52	W
Queiyang ⊙	4	53	26	27	W
Linuu	4	50	25	54	W
Lanxan	5	14	25	46	W
De XI. *Stadt.*					
CHangte	6	8	29	38	W
Ta'oyuen	6	30	29	30	W
Lungyang	5	52	29	32	W
Iuenkiang	5	50	29	21	W
De XII. *Stadt.*					
XIncheu	6	35	29	6	W
Luki	7	40	28	52	W
Xenk'i	8	0	28	38	W
Xopu	6	26	28	45	W
Iúen ⊙	8	29	28	0	W
Kiuyang	8	22	27	50	W
Mayang	8	18	28	23	W
De XIII. *Stadt.*					
IUngcheu	6	0	26	42	W
Kiyang	5	43	27	0	W
Tau ⊙	5	50	26	5	W
Tunggan	6	14	26	35	W
Ningyven	5	30	26	5	W
Iungming	6	18	26	3	W
Kianghoa	5	48	25	41	W
De XIV. *Stadt.*					
CHingtien	5	20	31	35	W
Kingxan	4	46	31	31	W
Cienkiang	5	14	31	10	W
Mienyang ⊙	4	56	30	40	W
Kingling	4	40	30	55	W
Kingmuen ⊙	5	48	31	30	W
Tangyang	6	6	31	18	W
De XV. *Stadt.*					
CHingyang	6	52	33	0	W
Fang	7	13	32	14	W
Choxan	7	30	31	49	W

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Xangcin	7	9	33	40	W
Choki	7	34	32	28	W
Chingsi	6	45	33	40	W
Paokang	6	26	32	36	W
I. *mindere Stadt.*					
CIngcheu ⊙	7	14	28	0	W
Hoeitung	7	46	27	40	W
Tungtao	7	16	27	30	W
Suining	7	0	27	35	W
II. *mindere Stadt.*					
CHincheu	4	25	26	30	W
Iunghing	4	35	26	40	W
Ychang	4	30	26	10	W
Hingning	4	20	27	0	W
Queiyang	4	6	27	32	W
Queitung	4	5	26	29	W
Krijghs-steden.					
XI ⊙	8	0	29	38	W
Iungxun	7	52	29	32	W
Paocing	8	8	29	5	W
Nanguei	7	35	30	10	W
Xiyung	7	26	29	45	W
Xangki	7	10	29	50	W
Lankiang	7	30	29	20	W
Sanping	8	27	29	43	W
Iunting	6	53	30	20	W
Tienkia	7	39	30	26	W
Iungmui	6	32	30	10	W
KIANGSI de VIII. PROVINTIE.					
Hoofst-stadt.					
NAnchang	1	36	29	13	W
Fungching	1	45	28	37	W
Cienhien	1	6	29	5	W
Fungsin	2	5	29	15	W
Cinggan	2	16	29	21	W
Ning ⊙	2	52	29	11	W
Vuning	2	20	29	43	W
De II. *Stadt.*					
IAocheu	0	32	29	40	W
Yukan	0	30	29	26	W
Loping	0	8	29	33	W
Feuleang	0	7	29	44	W
Tehing	0	10	29	20	W
Sangin	0	28	29	0	W
Vannien	0	22	29	14	W
De III. *Stadt.*					
QUangsin	0	21	28	36	W
Ioxan	0	55	28	40	W
Ieyang	0	10	28	49	W
Queiki	0	19	28	41	W
Ienxan	0	3	28	20	W
Iungfung	0	35	28	25	W
Hinggan	0	6	28	40	W

De

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
De IV. *Stadt.*					
NAnkang	1	13	30	2	W
Tuchang	0	54	30	5	W
Kienchang	2	0	29	50	W
Gany	1	48	29	41	W
De V. *Stadt.*					
KIeukiang	1	34	30	25	W
Tegan	1	50	30	2	W
Xuichang	1	56	30	20	W
Hukeu	1	8	30	26	W
Pengçe	0	54	30	43	W
De VI. *Stadt.*					
KIenchang	0	43	28	12	W
Sinching	0	20	27	55	W
Nanfung	0	49	27	42	W
Quanchang	1	9	27	31	W
Luki	1	10	27	43	W
De VII. *Stadt.*					
VUcheu	1	7	28	42	W
Çunggin	1	22	28	44	W
Kinki	0	42	28	30	W
Yhoang	1	10	28	10	W
Logan	1	46	28	2	W
Tunghiang	0	51	28	52	W
De VIII. *Stadt.*					
LInkiang	2	0	28	35	W
Sinkin	2	5	28	23	W
Sinyu	2	22	28	30	W
Hiakiang	2	30	28	11	W
De IX. *Stadt.*					
KIegan	2	49	27	42	W
Taiho	2	42	27	28	W
Kiexui	2	30	27	47	W
Iungfung	2	5	27	46	W
Ganfo	3	10	27	55	W
Lungciuen	3	11	27	0	W
Vangan	2	48	27	8	W
Iungsin	3	31	27	25	W
Iungning	3	55	27	12	W
De X. *Stadt.*					
XUicheu	2	12	28	52	W
Xangcao	2	23	28	47	W
Sinchang	2	40	28	49	W
De XI. *Stadt.*					
IVencheu	3	12	28	25	W
Fueny	2	40	28	30	W
Pinghiang	3	46	28	28	W
Vançai	3	3	28	42	W
De XII. *Stadt.*					
CAncheu	2	25	26	10	W
Vtu	1	50	25	50	W
Sinfung	2	12	25	55	W

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Hingque	1	55	26	41	W
Hoeichang	1	35	25	30	W
Ganyuen	1	55	25	12	W
Ningtu	1	20	27	10	W
Xuikin	1	10	26	0	W
Lungnan	2	18	25	8	W
Xeching	1	10	25	30	W
Changning	2	10	25	30	W
Tingnan	2	30	25	20	W
De XIII. *Stadt.*					
NAngan	3	3	25	49	W
Nankang	2	49	25	56	W
Xangyeu	3	0	26	15	W
Çungy	3	20	26	15	W

KIANGNAN of NANKING de IX. PROVINTIE.

Hooft-ſtadt.

KIangning of Nanking	1	26	32	40	O
Kiuyung	2	0	32	32	O
Lieyang	2	15	32	20	O
Liexui	1	54	32	12	O
Caoxun	1	30	32	3	O
Kiangpu	1	14	32	48	O
Loho	1	45	32	50	O
De II. *Stadt.*					
FVngyang	0	30	33	48	O
Linhoai	0	10	34	7	O
Hoaiyuen	0	2	34	0	O
Tingyuen	0	29	33	31	O
Vho	0	43	34	10	O
Hung	1	0	34	17	O
Xeu ⊙	0	31	33	32	W
Hokieu	1	0	33	27	W
Mungching	0	35	34	12	W
Su ⊙	1	15	34	3	O
Hiutai	1	38	34	0	O
Tienchang	1	52	33	55	O
So ⊙	0	0	34	36	-
Lingpi	0	24	34	45	O
Ing ⊙	1	2	34	5	W
Taiho	1	40	34	23	W
Hao ⊙	1	28	34	34	W
Ingxan	1	40	34	3	W
De III. *Stadt.*					
SVcheu	3	30	31	52	O
Quenxan	3	57	32	0	O
Changxo	3	52	32	13	O
Vkiang	3	30	31	34	O
Kiating	4	15	31	34	O
Taiçang ⊙	4	15	32	13	O
Çungming	5	24	32	20	O

De

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
De IV. Stadt.					
SUnkiang	4	30	31	10	0
Xanghai	4	49	31	32	0
Cingpu	4	10	31	18	0
De V. Stadt.					
CHangcheu	2	50	32	45	0
Vusie	3	5	32	30	0
Kiangyn	3	16	32	39	0
Gnihing	2	38	32	17	0
Cingkiang	3	0	32	54	0
De VI. Stadt.					
CHinkiang	2	28	32	49	0
Tanyang	2	32	32	40	0
Kintan	2	26	32	30	0
De VII. Stadt.					
YAngcheu	2	15	33	6	0
Ychin	2	3	32	56	0
Taihing	2	38	33	5	0
Caoyeu ⊙	2	22	33	33	0
Hinghoa	2	49	33	53	0
Paoyng	2	14	38	8	0
Tai ⊙	2	45	33	20	0
Iucao	3	36	33	12	0
Tung	3	38	32	58	0
Haimuen	4	10	32	48	0
Quache een groote Vesting	2	29	32	53	0
De VIII. Stadt.					
HOaigan	2	12	34	17	0
Cingho	2	2	34	30	0
Gantung	2	46	34	36	0
Taoyuen	1	30	34	40	0
Moyang	2	10	34	40	0
Hoi ⊙	2	31	35	13	0
Çanyu	2	15	35	30	0
Pi ⊙	0	46	35	6	0
Sociuen	1	6	34	55	0
Ciuning	0	48	34	50	0
De IX. Stadt.					
LVcheu	0	8	33	4	W
Xuching	0	30	32	35	W
Lukiang	0	2	31	58	W
Vuguei ⊙	0	28	32	4	0
Çao	0	12	32	30	W
Logan ⊙	0	57	32	38	W
Ingxan	1	38	32	8	W
Hoxan	1	8	32	58	W
De X. Stadt.					
GAnking	0	20	31	20	W
Tungching	0	0	31	40	-
Cienxan	1	4	31	44	W
Taihu	1	26	31	36	W
Sofung	1	17	31	3	W
Vangkiang	1	0	31	15	W

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
De XI. Stadt.					
TA'pi'ng	1	10	32	20	0
Vuhu	0	57	32	16	0
Fachang	0	59	32	7	0
De XII. Stadt.					
NIngque	1	0	31	40	0
Ningque	1	13	31	9	0
King	0	54	31	20	0
T'aiping	0	28	30	45	0
Cingte	0	58	30	49	0
Nanling	1	40	31	54	0
De XIII. Stadt.					
CHicheu	0	15	31	36	0
Cingyang	0	40	31	30	0
Tungling	0	30	31	45	0
Xetai	0	40	31	3	0
Kiente	0	15	30	42	W
Tunglieu	0	32	31	8	W
De XIV. Stadt.					
HOeicheú	0	55	30	18	0
Hieuning	0	40	30	15	0
Vuyuen	0	41	29	30	0
Kimuen	0	16	30	10	0
In	0	16	30	30	0
Cieki	1	19	30	16	0
I. *mindere Stadt.*					
QUangte ⊙	1	50	31	32	0
Kienping	1	56	31	10	0
II. *mindere Stadt.*					
HOcheu ⊙	1	0	32	50	0
Hanxan	0	41	32	40	0
III. *mindere Stadt.*					
CHucheu ⊙	1	26	33	31	0
Civenciao	1	11	33	15	0
Laigan	1	39	33	20	0
IV. *mindere Stadt.*					
SIucheu	0	3	35	2	0
Siao	0	13	34	51	W
Tangxan	0	30	35	6	W
Fung	0	35	35	20	W
Poi	0	14	35	26	W

CHEKIANG de X. PROVINTIE.

Hooft-stadt.					
HAngcheu	3	10	30	27	0
Haining	3	45	30	34	0
Fuyang	3	0	30	10	0
Iuhang	2	50	30	35	0
Lingan	2	38	30	15	0
Yucien	2	10	30	22	0
Sinching	2	42	30	2	0
Changhoa	2	0	30	6	0

De

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
De II. *Stadt.*					
Kiahing	4	0	31	15	0
Kiaxen	4	10	31	8	0
Haiyen	4	26	30	45	0
Pinghu	4	20	30	54	0
Çungte	3	39	30	54	0
Tunghiang	3	41	30	9	0
De III. *Stadt.*					
Hücheu	3	3	30	57	0
Changhing	2	45	31	12	0
Gankie ⊙	2	16	31	3	0
Tecing	3	15	30	53	0
Hiaofung	1	50	30	46	0
Vukang	2	37	30	49	0
De IV. *Stadt.*					
Niencheu	2	24	29	33	0
Xungan	1	53	29	48	0
Tungliu	2	35	29	43	0
Suigan	1	28	29	28	0
Xeuchang	1	59	29	28	0
Fuenxui	2	17	29	56	0
De V. *Stadt.*					
Kinhoa	2	12	28	57	0
Lanki	2	9	29	8	0
Tungyang	3	12	29	15	0
Yú	2	59	29	14	0
Iungkang	2	39	28	45	0
Vúy	2	4	28	41	0
Pukiang	2	31	29	20	0
Tangki	2	41	29	8	
De VI. *Stadt.*					
Kiucheu	1	37	28	42	0
Lungyeu	1	48	28	54	0
Changxan	1	10	28	30	0
Kiangxan	1	19	28	23	0
Caihoa	0	56	29	0	0
De VII. *Stadt.*					
Chücheu	3	5	28	12	0
Cingtien	3	16	27	46	0
Cinyún	3	7	28	25	0
Sungyang	2	30	28	6	0
Suichang	2	6	27	52	0
Lungciven	2	19	27	19	0
Kingyven	2	18	27	0	0
Iunho	2	30	27	40	0
Siuenping	2	41	28	25	0
Kingning	2	59	27	33	0
De VIII. *Stadt.*					
Xaohing	3	30	30	16	0
Siaoxan	3	16	30	13	0
Chúki	3	19	29	36	0
Iuyao	4	30	29	50	0
Xangyu	4	12	29	56	0

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
Xing	3	46	29	22	0
Sinchang	3	56	29	6	0
De IX. *Stadt.*					
Ningp'o	4	46	29	40	0
Çuki	4	52	29	56	0
Funghoa	5	3	29	15	0
Tinghai	5	18	30	0	0
Siangxan	6	0	29	18	0
De X. *Stadt.*					
Taicheu	4	25	28	38	0
Hoangnien	5	0	28	28	0
Tientai	4	7	28	55	0
Sienkiu	4	6	28	42	0
Ninghai	5	18	29	3	0
Taiping	4	30	28	28	0
De XI. *Stadt.*					
Vencheu	4	4	27	38	0
Xuigan	3	49	27	20	0
Locing	4	28	27	49	0
Pingyang	4	4	27	10	0
Taixun	3	1	27	59	0
Vestingen.					
Chinxan	4	49	30	53	0
Kinxan	4	38	30	25	0
Tinghai	5	38	29	56	0
Quo	6	6	29	30	0
Ninghai	5	28	29	10	0
Cioki	5	30	28	42	0
Sinho	5	29	28	30	0
Xetie	5	26	28	14	0
Puontun	5	6	28	10	0
Çúmuen	5	5	28	0	0
Tungchi	4	57	27	56	0
Haigan	4	40	27	45	0
Sining	4	30	27	32	0
Haifung	4	40	27	15	0
Cheuxan eyland	7	0	30	15	0
Changque eyland	6	40	29	15	0
Nan	4	6	27	20	0
Iungmuen	4	10	26	0	0

KIANGSI de XI. PROVINTIE.

Hooft-stadt.					
Focheu	2	40	25	58	0
Cutien	1	55	26	22	0
Mincing	1	53	26	2	0
Changlo	3	10	25	48	0
Lienkiang	2	59	26	11	0
Loyuen	3	16	26	20	0
Iungfo	2	4	25	5	0
Focing	3	13	25	36	0

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
De II. Stadt.					
CIvencheu	2	9	25	0	0
Nangan	2	29	25	14	0
Tehoa	1	5	25	24	0
Ganki	1	34	25	4	0
Tunggan	1	50	24	50	0
Iungchung	1	29	25	14	0
De III. Stadt.					
CHangcheu	1	10	24	42	0
Changpu	0	53	24	29	0
Lungnien	0	35	24	52	0
Nancing	0	34	24	39	0
Changtai	0	56	24	54	0
Changping	0	0	24	55	0
Pingho	0	7	24	37	0
Chaogan	0	40	24	0	0
Haicing	1	16	24	22	0
Ningyang	1	15	24	56	0
De IV. Stadt.					
KIenning	1	0	27	0	0
Kienyang	0	45	27	22	0
Çunggan	0	28	27	41	0
P'úching	1	12	27	47	0
Chingho	1	59	26	47	0
Sungki	1	32	26	55	0
Xeuning	2	27	26	35	0
De V. Stadt.					
IEnping	0	57	26	34	0
Cianglo	0	6	26	39	0
Xa	0	35	26	20	0
Yeuki	1	26	25	56	0
Xunchang	0	29	26	45	0
Iunggan	0	13	26	4	0
Tatien	0	40	25	56	0
De VI. Stadt.					
TIngcheu	0	55	25	40	W
Ninghoa	0	44	26	30	W
Xanghang	1	2	25	8	W
Vúping	1	35	25	10	W
Cinglieu	0	29	26	9	W
Lienching	0	28	25	34	W
Queihoa	0	20	26	31	W
Iungting	1	0	24	32	W
De VII. Stadt.					
HInghoa	2	35	25	27	0
Sienlieu	2	10	25	28	0
De VIII. Stadt.					
XAoúú	0	2	27	10	W
Quangçe	0	15	27	24	W
Taining	0	30	26	54	W
Kienning	0	44	27	13	W
Mindere Stadt.					
Foning ⊙	4	0	26	33	0

Namen.	Langte. grad.	min.	Breedte. grad.	min.	Zijde.
Fogan	3	19	26	46	0
Ningte	3	34	26	32	0
Vestingen.					
PUmuen	4	25	27	0	0
Foning	4	8	26	15	0
Tinghai	3	22	26	10	0
Muihoa	3	21	25	52	0
Xe	3	28	25	50	0
Haikeu	3	50	25	50	0
Vangan	3	34	25	29	0
Ganhai	2	3	24	45	0
Hiamuen	1	59	24	35	0
Chungxe	1	26	24	30	0
Tungxan	0	57	24	15	0
Hiuenchúng	0	46	24	0	0
Iungting	1	18	24	33	W
QUANGTUNG de XII. PROVINTIE.					
Hooft-stadt.					
QUangcheu	4	2	23	15	W
Xunte	4	16	23	12	W
Túngúon	3	22	22	50	W
Cengching	3	15	23	13	W
Hiangxan	3	39	22	36	W
Sinhoei	4	18	22	30	W
Cingyúen	4	8	23	45	W
Sinning	4	39	22	18	W
Çunghoa	3	29	23	30	W
Lungmuen	3	10	23	35	W
Sanxui	3	56	23	33	W
Lien ⊙	4	48	24	55	W
Iangxan	4	25	25	0	W
Lienxan	4	58	24	38	W
Singan	3	49	22	40	W
Macao ⊙	3	10	22	19	W
De II. Stadt.					
XAocheu	4	42	24	42	W
Lochang	4	7	25	7	W
Ginhoa	3	49	25	7	W
Iuyuen	4	5	24	41	W
Ungyuen	3	15	24	28	W
Ingte	3	46	24	2	W
De III. Stadt.					
NAnhiung	3	10	25	32	W
Xihing	3	23	28	8	W
De IV. Stadt.					
HOeicheu	2	46	23	9	W
Polo	2	48	23	29	W
Haifung	2	5	23	6	W
Hoyúen	2	25	23	20	W
Lungchuen	2	31	23	45	W
Changlo	2	25	23	33	W
Hingning	2	6	23	45	W
Hop'ing	2	50	23	59	W

Chang-

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Changning	2	29	23	0	W
Iunggan	3	6	23	4	W
De V. Stadt.					
CHaocheu	1	0	23	30	W
Chaoyang	1	33	23	20	W
Kieyang	1	28	23	54	W
Chinghiang	1	56	24	15	W
Iaoping	1	36	24	22	W
Tapu	0	44	24	0	W
Hoeilai	1	40	23	4	W
Chinghai	1	0	24	10	W
Puning	0	30	23	40	W
Pingyuen	1	30	24	20	W
De VI. Stadt.					
CHaoking	4	45	23	30	W
Suhoei	4	40	23	45	W
Sinhing	4	55	26	6	W
Yangchun	5	3	22	50	W
Yangkiang	4	50	22	0	W
Caoming	5	30	23	8	W
Genping	4	49	22	40	W
Teking ⊙	5	18	23	55	W
Quangning	5	0	23	55	W
Fungchuen	5	30	23	37	W
C'aikien	5	36	24	8	W
De VII. Stadt.					
CAocheu	5	40	22	33	W
Tienpe	5	25	22	30	W
Siny	5	41	23	13	W
Hoa ⊙	5	56	23	10	W
Vuchuen	5	45	21	37	W
Xeching	5	58	22	40	W
De VIII. Stadt.					
LIencheu	7	12	22	0	W
King ⊙	7	55	22	18	W
Lingxan	7	15	23	0	W
Xilien	6	50	22	20	W
De IX. Stadt.					
LUicheu	6	20	28	58	W
Suiki	6	20	22	18	W
Siúúen	7	3	20	40	W
De X. Stadt.					
KIuncheu	6	36	19	40	W
Chingyu	7	3	19	44	W
Lincao	7	10	19	48	W
Tinggan	6	58	19	26	W
Venchang	6	20	19	20	W
Hoeitung	6	49	19	20	W
Lohoei	6	23	19	10	W
Chen ⊙	8	0	19	37	W
Changhoa	8	16	19	21	W
Van ⊙	6	23	18	52	W

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Lingxui	6	52	18	24	W
Yay ⊙	8	1	18	13	W
Cangen	8	39	19	2	W
Mindere Stadt.					
LOting ⊙	5	9	23	25	W
Tunggan	4	56	23	20	W
Sining	5	29	23	23	W
Vestingen.					
TAching	1	5	24	20	W
Tung ⊙	1	22	24	17	W
Hanxan	1	10	23	42	W
Cinghai	1	14	23	25	W
Kiaçu	1	29	23	12	W
Kiexe	1	49	22	50	W
Hiung	6	30	21	30	W
Iungching	5	49	23	45	W
Ciunling	8	10	19	30	W
QUANGSI de XIII. PROVINTIE.					
Hooft-stadt.					
QVeilin	7	32	25	54	W
Hinggan	7	32	26	12	W
Linchuen	7	50	26	7	W
Yangso	7	10	25	33	W
Iungning ⊙	7	39	25	36	W
Iungfo	7	48	25	43	W
Yning	8	0	26	0	W
Ciuen ⊙	6	51	26	8	W
Quonyang	8	36	26	0	W
De II. Stadt.					
LIeucheu	8	42	25	10	W
Coyung	8	32	25	25	W
Loching	9	26	25	27	W
Lieuching	9	8	25	15	W
Hoaiyuen	9	5	26	0	W
Yung	9	16	25	45	W
Laipin	8	53	24	54	W
Siang ⊙	8	21	25	2	W
Vuçiuen	8	9	24	40	W
Pin ⊙	9	3	24	21	W
Cienkiang	8	45	24	25	W
Xanglin	9	25	24	5	W
De III. Stadt.					
KIngyuen	9	46	25	2	W
Tienho	9	41	25	26	W
Sugen	10	21	25	5	W
Hochi ⊙	10	38	25	6	W
Hinching	9	54	24	36	W
Nanchuen ⊙	10	47	24	33	W
Lypo	10	25	24	52	W
Tunglan ⊙	10	58	24	5	W
Pangti ⊙	10	14	34	17	W

De

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
De IV. Stadt.					
P'Inglo	7	0	25	26	W
Cungching	6	50	25	42	W
Fuchuen	6	27	25	26	W
Ho	6	8	25	11	W
Liepu	7	36	25	15	W
Sieugin	8	1	25	12	W
Iungan ⊙	7	20	25	8	W
Chaoping	6	43	24	47	W
De V. Stadt.					
GVcheu	6	33	24	2	W
Teng	6	51	24	7	W
Yung	7	33	23	25	W
Cengki	7	0	23	34	W
Hoaicie	6	14	24	16	W
Yolin ⊙	7	40	23	5	W
Pope	7	56	22	53	W
Pelieu	7	40	23	35	W
Lochuen	7	38	22	54	W
Hingye	8	1	23	19	W
De VI. Stadt.					
CIncheu	8	0	23	55	W
P'ingnan	7	36	24	5	W
Quei	8	39	23	42	W
Vucing	8	21	23	33	W
De VII. Stadt.					
NAnning	9	30	23	40	W
Lunggan	10	51	23	20	W
Heng ⊙	9	6	23	40	W
Yunghiang	9	16	23	32	W
Xangſu ⊙	11	30	23	3	W
Sining ⊙	10	13	23	30	W
De VIII. Stadt.					
TAiping	12	20	23	20	W
Taiping ⊙	12	20	23	28	W
Ganping ⊙	12	24	23	38	W
Yangli ⊙	11	53	23	30	W
Vanching ⊙	11	44	23	25	W
Ço ⊙	11	35	23	48	W
Ciuenming ⊙	11	56	23	23	W
Suching ⊙	12	6	23	30	W
Chinyuen ⊙	11	33	23	38	W
Sutung	11	45	23	13	W
Kielung ⊙	11	46	23	37	W
Mingyng ⊙	12	35	23	26	W
Xanghia ⊙	12	48	23	23	W
Kiegan ⊙	11	45	23	47	W
Lungyng ⊙	11	56	23	42	W
Tukie	12	0	23	52	W
Çungxen	12	36	23	36	W
Iungkang	12	5	23	42	W
Loyang	11	35	23	16	W
Toling	11	30	23	25	W
Lung	12	51	23	12	W
Kiang ⊙	12	26	23	13	W
Lope	12	5	23	20	W

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
De IX. Stadt.					
SVming	12	7	23	8	W
Sûming ⊙	12	14	22	57	W
Xangxe ⊙	12	15	22	40	W
Hiaxe	12	0	22	58	W
Pingciang	12	17	23	6	W
Sucheu ⊙	11	53	23	8	W
Chung ⊙	11	48	23	0	W
Siping	12	0	22	48	W
Sulin	12	5	22	30	W
De X. Stadt.					
CHingan	11	55	24	0	W
Fulao	11	20	24	0	W
Tucang	12	10	24	0	W
Fungy	11	56	24	6	W
Queixun	12	14	23	50	W
Hianguu	11	45	23	56	W
De XI. Stadt.					
TIencheu	11	30	24	11	W
Xanglin	11	10	23	43	W
Lung ⊙	11	9	24	16	W
Queite ⊙	11	0	23	50	W
Cohoa ⊙	10	50	23	35	W
Krijghs-ſteden.					
SVngen	10	25	24	5	W
Vúyuen	10	30	23	52	W
Funghoa	9	55	24	5	W
Mindere Stadt.					
SVching	12	25	24	6	W
Ly ⊙	12	27	24	17	W
Ching	11	50	24	18	W
Veſtingen.					
XAnglin	12	47	23	57	W
Ganlung	12	57	24	4	W

QUEICHEV de XIV. PROVINTIE.

Hooft-ſtadt.					
Queiyang	11	46	26	0	W
Veſtingen deſer Stadt onderworpen.					
Kinkiun	11	52	25	51	W
Moqua	11	45	25	37	W
Tahoa	11	45	25	20	W
Chingfan	11	32	25	53	W
Gueifan	11	32	25	53	W
Fangfan	11	40	25	48	W
Hungfan	11	31	25	42	W
Golungfan	11	36	25	34	W
Kinxefan	11	55	25	43	W
Siaolungfan	11	15	25	30	W
Lofan	11	24	25	35	W
Talungfan	11	44	25	44	W
Siaochingfan	11	2	25	32	W
Xangmakiao	11	3	25	45	W

Luxan

R E G I S T E R.

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Luxan	11	40	25	30	W
Lufan	11	9	25	23	W
P'ingfa	11	57	26	0	W
Mohiang	11	30	25	26	W
De II. *Stadt.*					
Sucheu	9	2	27	53	W
Vestingen.					
Tuso	9	20	27	51	W
Xiki	8	46	27	14	W
Hoangtao	8	33	27	25	W
De III. *Stadt.*					
Sunan	10	20	27	59	W
Vestingen.					
Vuchuen	10	41	28	38	W
Inkiang	10	9	28	5	W
Xuitekiang	10	20	28	34	W
Many	10	40	27	50	W
Langki	10	10	27	55	W
Ieuki	10	14	28	18	W
De IV. *Stadt.*					
CHinyuen	9	23	27	34	W
Xikien	9	35	27	40	W
Vestingen.					
Kinyung	9	40	27	30	W
P'ienxiao	9	30	27	20	W
Inxui	9	10	27	34	W
T'aipi'ng	8	58	27	40	W
De V. *Stadt.*					
Xecien	9	42	27	55	W
Vestingen.					
Miaomin	9	53	27	58	W
Lungciuen	9	55	28	25	W
Cochang	9	55	27	42	W
De VI. *Stadt.*					
TVnggin	8	45	28	20	W
Sengki	9	15	28	22	W
Tiki	9	26	28	40	W
Vestingen.					
Tauanxan	8	49	28	31	W
Ulo	9	36	28	35	W
Pingteu	9	5	28	40	W
Pingnan	9	20	28	48	W
Pingchai	8	58	28	23	W
De VII. *Stadt.*					
LIping	8	35	26	42	W
Iungçung	8	50	26	35	W
Cu, ⊙	9	2	27	0	W
Húng	8	15	26	27	W

Namen. *Vestingen.*	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
T'anki	8	36	27	2	W
Pacheu	8	41	26	55	W
Çaotie	9	15	26	44	W
Sixan	8	34	26	27	W
Huül	9	5	27	15	W
Leangsai	8	36	27	11	W
Geúyang	8	45	27	6	W
Sinhoa	8	56	27	18	W
Chunglin	9	14	27	6	W
Cheki	8	19	27	13	W
Lungli	8	56	27	9	W
De VIII. *Stadt.*					
TVcho	10	3	25	55	W
Toxan ⊙	9	19	25	55	W
Maho ⊙	9	58	26	31	W
Cingping ⊙	10	0	26	53	W
Vestingen.					
Pangxui	10	18	26	13	W
Pinglang	10	30	26	13	W
Pingcheu	10	44	26	2	W
Lotung	10	10	26	5	O
Hokiang	9	45	26	40	W
Loping	10	35	26	30	W
P'ingting	10	20	26	26	W
Fungning	9	42	28	48	W
Mindere Steden.					
I. *Stadt.*					
P'úgan ⊙	13	5	25	25	W
II. *Stadt.*					
Iungning ⊙	12	20	25	2	W
Vestingen.					
Múyó	12	50	25	5	W
Tinging	12	25	24	42	W
III. *Stadt.*					
Chinning ⊙	12	5	25	2	W
Vestingen.					
Kangço	11	50	25	7	W
Xeuling	12	7	25	23	W
IV. *Stadt.*					
Ganxun ⊙	12	6	25	35	W
Vestingen.					
Ningco	12	16	25	25	W
Sipao	12	24	25	37	W
Krijghs-stadt.					
P'úting	12	7	26	4	W
De II. *Stadt.*					
Sintien					
Vestingen.					
Siaopingsa	10	59	26	24	W
Paping	10	46	26	23	W

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Cheuping	11	6	26	13	W
Cheuhing	11	11	26	40	W
De III. Stadt.					
Pingyue	10	32	27	0	W
Vestingen.					
Yangy	10	12	26	46	W
Lop'ing	10	33	27	19	W
De IV. Stadt.					
Lungli	11	9	26	27	W
Vestingen.					
Pingfa	10	59	26	0	
Tapingsa	11	18	26	10	
Vestingen.					
Picie	13	6	26	30	W
Gueicing	11	38	26	15	W
Ganchoang	12	23	26	2	W
Cingping	10	5	27	3	W
P'ingpa	10	14	27	9	W
Gannan	12	45	25	41	W
Usa	13	50	26	35	W
Hinglung	9	51	27	10	W
Chexúi	12	57	27	0	W
Caili	12	46	27	6	W
Iungning	12	42	27	33	W
Xúitúng	12	37	27	20	W
Lokeu	12	50	27	20	W
Xangtang	13	48	26	12	W
Vatien	13	36	26	42	W
Hoanglien	13	25	26	45	W
Cugni	13	13	26	53	W
IUNNAN de XV. PROVINTIE.					
Hooft-stadt.					
IUnnan	14	25	25	0	W
Fumin	14	38	25	3	W
Yleang	14	20	25	30	W
Caoming ⊙	14	46	25	10	W
Cynning ⊙	14	12	24	52	W
Queichoa	14	20	25	10	W
Chingcung	14	20	25	20	W
Ganningo	14	41	24	45	W
Loçu	14	46	24	50	W
Lofung	14	57	24	43	W
Quenyang	14	30	24	38	W
Sanpao	14	40	24	25	W
Ymuen	14	50	24	35	W
De II. Stadt.					
TAli	16	56	25	27	W
Chao ⊙	16	40	25	46	W
Iunnan	16	19	25	32	W
Tengch'uen ⊙	16	55	25	34	W
Langkiung	16	56	26	0	W
Pinchuen	17	10	25	43	W

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
De III. Stadt.					
LIngan	14	19	24	6	W
Kienxui ⊙	14	19	23	50	W
Xeping ⊙	14	28	24	0	W
Omi ⊙	13	57	24	2	W
Ning ⊙	14	0	24	10	W
Sinping	14	25	23	42	W
T'unghai	14	10	24	14	W
Hosi	14	29	24	10	W
Siego	14	43	24	15	W
Mungçu	13	56	23	35	W
Vestingen.					
Naleu	14	25	23	19	W
Kiaohoa	14	16	23	36	W
Vanglung	14	5	23	34	W
Hiuyung	14	14	23	18	W
Kichu	15	6	23	33	W
Sut'o	14	40	23	33	W
Çoneng	14	49	23	15	W
Loc'ung	14	30	23	28	W
Gannan	13	50	23	21	W
De IV. Stadt.					
ÇVhiung	15	24	24	56	W
Quangtung	15	19	24	43	W
Tingyuen	15	51	25	23	W
Tingpien	16	9	25	18	W
Okia	15	17	24	24	W
Nangan ⊙	15	12	24	55	W
Chinnan	15	36	24	40	W
De V. Stadt.					
CHingkiang	14	4	24	29	W
Kiangchuen	13	53	24	21	W
Yangçung	14	5	24	45	W
Sinhing ⊙	14	17	24	34	W
Lunan ⊙	13	49	24	31	W
De VI. Stadt.					
MVnghoa	16	38	25	23	W
Linglung	17	10	25	24	W
De VII. Stadt.					
Kintung	16	30	24	52	W
De VIII. Stadt.					
QVangnan	13	25	24	0	W
Fu ⊙	12	59	23	48	W
De IX. Stadt.					
QVangsi	13	35	24	14	W
Suçung ⊙	13	40	24	0	W
Mile ⊙	13	46	24	12	W
Vimao ⊙	13	25	23	29	W
De X. Stadt.					
Chinyuen	16	26	24	37	W
Vestingen.					
Loco	15	56	24	37	W

De

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
De XI. *Stadt.*					
IUngning	15	48	27	33	W
Laçuho	15	34	27	39	W
Ketien	16	5	27	41	W
Hianglo	16	3	27	53	W
Valu	16	38	27	49	W
De XII. *Stadt.*					
Xunning	17	18	24	46	W
Krijghs-steden.					
De I. *Stadt.*					
KIocing	13	48	25	35	W
Yeço	13	28	29	19	W
Chanye ⊙	13	59	25	15	W
Loleang ⊙	13	51	25	6	W
Malung ⊙	13	50	25	44	W
Lohiung ⊙	13	36	24	57	W
De II. *Stadt.*					
YAogan	15	50	26	3	W
Yao ⊙	15	31	25	55	W
Tayao	16	0	26	8	W
De III. *Stadt.*					
CIoking	16	40	26	28	W
Kiench'uen ⊙	16	59	26	54	W
Xun ⊙	16	35	26	48	W
De IV. *Stadt.*					
VUting	14	59	25	27	W
Hokio ⊙	15	3	25	16	W
Yuenmeu	15	6	25	52	W
Lokiuen ⊙	14	46	25	39	W
De V. *Stadt.*					
Cintien	13	52	26	4	W
De VI. *Stadt.*					
LIkiang	16	58	26	54	W
Paoxan ⊙	16	45	27	9	W
Lan ⊙	17	26	27	16	W
Kiucin ⊙	17	24	27	1	W
Linsi	17	19	27	31	W
De VII. *Stadt.*					
Iuenkiang	15	33	23	54	W
Vestingen.					
Lopie	15	20	23	53	W
De VIII. *Stadt.*					
IUngchang	17	42	24	58	W
Laye ⊙	18	38	25	29	W
Lukiang	17	56	24	49	W
Iungping	17	16	25	10	W
Fungki	17	27	25	10	W
Xitien	17	46	24	37	W
Vestingen.					
Lukiang	18	15	25	21	W

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Mindere Stadt.					
PExing ⊙	16	8	26	44	W
Sinhoa	14	55	24	5	W
Vestingen.					
Chelo	16	16	24	18	W
Lançang	16	19	27	3	W
Stadt.					
Langkiu ⊙	15	55	27	28	W
Vestingen.					
TEngheng	17	30	25	45	W
Cheli	16	59	22	42	W
Mopang	18	21	22	51	W
Steden.					
MEngyang ⊙	17	55	23	6	W
Mengking ⊙	17	39	23	17	W
Vestingen.					
Menglien	17	25	23	16	W
Mengli	18	5	24	3	W
Mengting ⊙	18	5	24	29	W
Mengtien	18	48	22	8	W
Mengco	19	6	22	0	W
Mengchang	16	54	23	32	W
Mien	19	19	23	3	W
Pape	18	30	22	0	W
Santihiung	18	0	22	8	W
Sochung	18	16	21	58	W
Mungyang	19	4	23	17	W
Mitien	18	42	23	17	W
Laochua	16	58	22	3	W
Canyai	18	38	24	31	W
Nantien	18	43	25	8	W
Steden.					
LUngchuen ⊙	18	28	24	16	W
Queiyuen ⊙	16	55	24	20	W
Vantien	17	36	24	31	W
Chingc'ang ⊙	17	19	24	17	W
Taheu	16	56	24	28	W
Vestingen.					
Nieuki	16	3	23	30	W
Mangxi	18	10	23	51	W
LEAOTVNG 's lands Steden.					
Hooft-stadt.					
LEaoyang	5	33	39	30	W
Ycheu ⊙	3	32	40	14	W
C'aiyuen	6	15	39	46	W
Quangning	4	4	39	44	W
Ningyuen	2	38	40	26	W
Kincheu	3	8	40	10	W
Caicheu	5	24	38	7	W
Ningyuen	2	55	40	13	W
Tuxun	6	8	39	56	W
Kincheu ⊙	4	55	38	38	W

Focheu

R E G I S T E R.

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
Focheu	4	46	39	23	0
Haicheu	5	10	38	35	0
Kleine plaetsen.					
Tieling	5	48	39	12	0
Liúxun	4	37	38	30	0
Chekiao	3	17	39	43	0
Chehai	2	54	39	38	0
Chungcu	4	25	39	44	0
Puho	4	5	39	48	0
Quangning	2	33	40	4	0
Tingleao	5	20	39	44	0
Ganlo	5	32	38	56	0
Pieyang	5	47	38	44	0
Sanuan	6	5	39	20	0
Tanyang	4	50	39	50	0
Mindere Sterckten.					
CHungtun	3	52	40	15	0
Cientun	4	15	40	10	0
Quangning-chung	4	5	40	20	0
Quangningço	3	50	40	14	0
Quangningyeu	4	23	39	57	0
Quangningheu-tun	3	53	39	44	0
Quangningheu-tun	4	33	39	40	0

De acht Provintien van't Koninghrijck COREA, *welcker namen volgen.*

Namen.	Langte. grad.	Langte. min.	Breedte. grad.	Breedte. min.	Zijde.
REgia Kingki	7	40	38	0	0
Hienking	8	20	39	20	0
Pinggan	6	50	39	0	0
Kiangyuen	8	30	38	20	0
Kingxang	8	15	37	15	0
Hanghai	6	45	37	30	0
Chungcing	6	30	36	30	0
Ciuenlo	7	25	36	0	0

BYVOEGHSEL
VAN
't KONINCKRYCK
CATAY.

door I. G.

Ick vertrou, jonstige en keurige Leser, dat ghy my lichtelijck sult verschoonen, van dat een vreemde handt de stoutheydt neemt, om 't gene, dat ghy hier siet, als een toegifte te voegen by een werck, dat alreê in alle sijn deelen is volmaekt. vermits ghy de saeck selve niet vreemt sult vinden, noch oock soo gemeen, dat ghy haer, gelijck ick verhoop, niet waerdigh sult achten tot uw kennis te komen. Men heeft al overlang gesocht en betwist-reedent in welck deel des werelts men de Catayers, of Cathayers sou vinden, van de welcken men soo veel wonderen vertelt heeft. En hoewel de treffliijke Schrijver van dese Atlas (pag. 1, 4, 35, en 36) met klare aenwijsingen en redenen getoont heeft, dat de genoemde Catayers, en de vermaerde Sinesen niet verschillen, als in de naem, en in de verscheyde woning van een selve Koninckrijck, of Volck, soo konnen echter de naeubestipte oordeelen naer een ander bewijs vragen, dat van geen minder belang is, daer door men klaer en openbaer sou maken dat oock de Tael, en de Zeden, van alle tijden onder dese twee volcken gebruyckelijck, wel en volkomelijck met malkander overeenkomen: daer over de voorgedachte Schrijver, eenige klare voorbeelden, en gewisse getuygenissen verhalen hoorende, sich grotelijcks verheughde, en geen minder vernoeging daer af ontfing, als van een seer gewenschte blijde tijding; soo dat 'et scheen, dat onder de wonderlijcke voorvallen, hem wedervaren, dit oock verdiende daer by getelt te worden: te weten, dat het Koninckrijck Catay, op d'uyterste grensen van 't Oosten gesocht sijnde, (daer het waerlijck leght,) in een deel van 't Westen, 't welck daer byna allerverst afgelegen is, door d'ontmoeting van een Nederlander, als by geval geschiet, met immers soo groote sekerheyt gevonden is, gelijck men tot nu toe door de reysen selfs, met dat ooghmerck aengevangen, heeft konnen ontdecken. En dit is soo hoogh geacht geweest, dat hy 't waerdigh geoordeelt heeft om aen alle lief-hebbers van diergelijcke saken meêgedeelt te worden; en dat, soo men 't by sijn Atlas voeghde, den selven sou konnen vercieren in sulcker wijse, dat de Leser oock een besondere nuttigheyt daer af sou trecken, en daer by vermaeck en vernoeging genieten.

Dewijl het dan gevoeghelijcker scheen dat iemandt anders het verhael daer af deê, 't welcke als tot een getuygenis konde dienen, en dat nauwelijcks iemandt waerlijcker had konnen doen, als ick, die de gelegentheyt hadde doen voortkomen, en de stoffe verschaft, die vreemt, en seer weynig bekent is, behalven dat de voorgenome saeck tot mijn professie en ampt schijnt te behooren; soo hebben d'oprechtigheyt en beleeftheyt van d'een zyde, en van d'andere zyde de waerheyt my niet alleenlijck overreed, maer oock als van rechtswegen gedwongen, dese geringe plicht aen 't gemeene nut te bewysen: insonderheydt dewijl de gene, die dit vriendelijck versocht, het beste en aenmerkelijckste daer toe meêgedeelt had, en, dat meer is, my uyt de selve schat sijner wonderlijcke wetenschap veel andere dingen, die ick geerne wenschte te weten, deelachtigh had gemaeckt. En waer kon men een bequamer plaets vinden, om de Cathayers in hun rechte ban, en eyge landt te herstellen, als daer dit selve landt alreê in alle sijn deelen en grensen volmaeckelijck beschreven is, hoewel onder een andere naem, 't welck

veroorſaeckt heeft dat zy geheel daer uyt ſchijnen verdreven te ſijn? Ick dan, op de billijckheydt der eerlijcke luyden ſteunende, bewilligh dat men dit mijn kleyn geſchrift voege aen de ſlippe van den Sineſchen Atlas, ſoo ſeer begeert, die gereet ſtaet om met den eerſten te voorſchijn te komen. Dieshalven, hoewel het, alleenlijck tot een rant of boort dienende, geen konſt en koſtelijckheydt in ſich heeft, ſoo twijffel ick echter niet, oprechte en billijcke Leſer, of het ſal van u gunſtelijck ontfangen worden, om de waerde van de ſtoffe alleen, ja oock ſchoon 'er niets anders in was, als d'eenige gelijckformigheydt en overeenkoming, die ghy 'er in bemercken ſult. Maer my dunckt dat 'et niet ongevoegelijck ſal ſijn, en niet onaengenaem kan weſen, dat ick eerſt d'oorſaeck van dit tegenwoordigh voornemen, en de hiſtorie van dit wonderlijck geval verhael.

Toen in 't begin van de leſte ſomer het gerucht liep dat 'er in onſe Schepen uyt Ooſt-Indien gekomen was een man van grote, wonderlijcke en ongehoorde wetenſchap, die hy in de tijdt van veel jaren onder de Sineſen verkregen had, ſoo beken ick dat ick groote luſt kreegh, om hem te ſien, en met hem te ſpreken, ten eynde ick eenige volmaeckter kennis, dan ick had, van de Sineſche ſaken, daer ick ſedert lange tijdt naer getracht had, mochte verkrygen, en eenige ſmaeck en kenniſſe van deſe Tael te hebben; waer toe men nootſakelijck door de levendige ſtem van een ervaren verſtant geholpen moeſt worden. 't Gene mijn drift en begeerte vermeerderde, was dat ick veel Sineſche boecken had, die ick, tot mijn groot leetweſen, niet kon verſtaen, ja oock de minſte trecken niet kennen. Want hoewel ick, toen ick in Aſia was, met verſcheyde volckeren uyt d'Ooſterſche landen verkeert en omgegaen heb, die de wetenſchap en geleertheyt hoog achten en eeren, ſoo kon ick echter geen gelegentheydt vinden om met iemandt te ſpreken, die goede kennis had van de Sineſche Taele. Om my dan eenighſins van de gelegentheydt te dienen, die ſich vertoonde, ſoo beſloot ick ſoo lang te wachten, tot dat d'Autheur ſijn Atlas, daer hy gedurighlijck meê beſich was, ten eynde gebracht hadde. Want ick verhoopte dat, ſoo hy miſſchien eenige tijt overigh had, hy lichtelijck eenigh kleyn deel daer af aen my ſou vergunnen, als ſijn geeſt wat meer gered en vryer ſou weſen. Maer toen hy ſijn Werck noch naeuwelijcx voltooyt had, bereyde hy ſich om weêr naer Brabant te keren, vermits hy de reys, die hy naer Italien had te doen, vaerdighlijck wilde volvoeren. Dieshalven was alle mijn hope alleenlijck geveſt op de ſeer weynige tijdt, die hy in onſe Stadt alhier ſou beſteden, daer, gelijck ick verſtaen had, hy deur-trecken ſou. Soo haeſt als deſe gelegentheydt ſich vertoonde, waeckte ick naerſtighlijck, om alle de vrucht van mijn verwachting niet te verlieſen. D'eerſte mael dat ick by hem quam, ontfing hy my ſeer heuſchelijck; en uyt de weynige redenen, die ick met hem had, beſpeurde ick wel dat d'achting van ſijn uytmuntende gaven, daer door ick aengeprickelt wierd om met hem te ſpreken, ſeer waerachtigh was, en my geenſins bedrogen had.

Doch ick, ſiende dat ick in ſoo dringende een gelegentheyt my haeſten moeſt, en dat ick eenige verkieſing in mijn vragen moeſt doen, kreegh by geval eenige gedachten van de Catayers, daer aen ick lang getwijffelt had: te weten, of de Catayers het ſelve volck, als dat van Sina, was, dan of het daer af verſchilde. Want hoewel ick, in mijn Aenteeckeningen op Alfragan, 't gevoelen der gener toegeſtemt heb, die achten dat 'et het noorderlijck deel van Sina is, 't welck in de tijdt van Paulus Venetus, en eenige tijdt daer na Catay genoemt wierd; ſoo ſcheen echter onderſoeckenswaerdigh, of de Catayers in ſich ſelven niet een ſeecker volck van Scythie of Tartarie waren, welcks eyge Koninckrijck buyten de grenſen van Sina, en buyten de groote muyr gelegen was, 't welck ſijn eyge Tael had, en in zeden van de Sineſen verſchilde; die, hun Koninckrijck ingenomen hebbende, haren naem daer ingevoert en aen hun gegeven hadden, om ſich alſoo door de geheele weereldt voor de meeſters en heeren van dit Rijck bekent te maken: 't welck oock in veel andere plaetſen des weerelts gepleeght is, gelijck men ſulcks door gemeene voorbeelden, en die lichtelijck te vinden ſijn, ſou konnen toonen. En ſeecker, my gedenckt, dat ick, in d'Ooſterſche landen onder d'Arabiers, Perſianen en Turcken ſijnde, dickwijls deſe woorden heb hooren uytſpreecken: مسك خطاي *Miſc C'átâyi* en چا خطاي *Cha C'atâyi*, dat is, *Muſcus van C'atay*, en *Cha van C'atay*; daer af het een om de

voor-

voortreffelijckheydt van ſijn reuck hoogh gepreſen wordt, en 't ander is een ſeer vermaert kruyt, gelijck in pagina 130 van deſe Atlas beſchreven is, die echter beyde in Sina voortkomen, en aen alle ſijden vervoert worden, gelijck d'ervarentheyt betuyght, en by de boven-genoemde volcken dickwijls صينى *Sini*, dat is, *Sineſche* drogen genoemt ſijn. Ick beelde my echter in, dat het wel kon weſen, dat ſy noch heden met de naem van Cathayers genoemt wierden, om dat ſy eerſtelijck uyt Sina naer Cathay, en vervolgens naer d'andere volken gevoert wierden; of om dat deſe ſelve naem van Catay, (gelijck ick te vooren geſeght heb) eertijdts aen 't Koninckrijck van Sina gegeven ſijnde, daer noch heden door een aengenome gewoonte byblijft. Ick overwoogh dan dat men deſe twijffeling ſou konnen verklaren, ſoo men eenigh onderſoeck deê van de Tael en zeden der Tartars, die ſedert korte tijdt in 't Koninckrijck van Sina ingevallen ſijn, en 't welck ſy, gelijck men ſeght, eertijdts ingehouden hebben, en hen met dingen, die met de genen van Sina gelijck ſijn, vergeleeck.

Om tot mijn doel te geraecken, en deſe poging te doen, ſchoon dat ick overvloedighlijck ſtoffe, daer toe bequaem, kon krijgen uyt ſeker Perſiaenſche Schryver, Naſirodijn genoemt, uyt de Stadt Thous van geboorte, een der vermaertſte Philoſophen en Wiskonſtenaers van de Ooſterſche landen, uyt welcks overſiening en verbetering wy d'Elementen van Euclides in d'Arabiſche Tael hebben, met ſijn aenteeckeningen en byvoegingen, te Romen gedruckt. Want dewijl hy onder de Tartars had gewoont, die in 't jaer onſes Heeren twaelf hondert vijf-en-vijftigh ſich meeſter van Aſſyrien maekten, onder 't beleydt van de Velt-overſte Ulaco C'aan, ſoo had hy oock groote kennis van veel dingen, die de Cathayers betreffen, alles door een naerſtige naſpeuring, die hy 'er af deê, en het ſchijnt oock dat hy derwaerts trock met de Tartars, die toen de Cathayers t'ondergebracht hadden. Wy hebben onder andere geſchriften van deſe Philoſooph, ſijn Aſtronomiſche Tafelen, met de handt in de Perſiaenſche Tael geſchreven, die ick van Conſtantinopolen meêgebracht heb, de welcke klarelijck aenwijſen de middel, die de Cathayers gebruycken om hare tijtreeckening te maken. De ſelve Schrijver had, gelijck hy verſeeckert, de dingen tot deſe ſtoffe behoorende, uytgedruckt met eyge woorden der Catayers, die oock oorſpronckelijck van haer Tale ſijn; hier uyt heeft men van woordt tot woordt, in de naem van Ulug Beg, neef van de groote Tamberlaen, de regelen getrocken, die de Cathayers gebruycken, om hun tijden te rekenen, 't welck de wackere Jan de Graef, Engelsman, eertijts een van mijn toehoorders, over vier jaren in 't licht gaf, in de Perſiaenſche en Latijnſche Tael, onder de benaming van de Vermaerde tijt-ſtippen, of Aenvang-tijden, of wel Tijdt-reeckeningen der Ooſterſche volcken. Ick verhael dit Boeck, op dat de gene, die verſekering van 't gene begeeren, daer af wy vervolgens ſullen handelen, ſoo 't hen goetdunckt, hun toevlucht daer toe konnen nemen. Hoe konde ick bequamer ſtoffe tot mijn voornemen vinden, om met dien man van ſoo een beſondere geleertheydt, M. Martinius, te verhandelen; en ſoo willende onderſoecken of hy niet, naer de vlijtigheydt ſijns verſtants, uyt het Koninckrijck van Sina, dat nu den Tartars onderworpen is, eenige diergelijcke dingen meêgebracht had, door de welcken men de Tael en de zeden der Cathayers klaerder en ſekerder kon bekennen, dan men tot noch toe gedaen had?

Ick vond dan geraden mijn eerſte proef op de twaelf uyren der Cathayers te nemen, in de welcken ſy de Burgerlijcke dagh, dat is, den tijt beſtaende uyt nacht en dagh, verdeelen, nae de getuygenis van Naſirodijn, welckers namen hy beſonderlijck uytdruckt met Perſiaenſche of Arabiſche letters, volgens die ſy in de Tael van Cathay hebben. Ick had naeuwelijcx de derde uyr genoemt, of M. Martinius, naer mijn woorden luyſterende, my gebeden hebbende dat ick een weynigh ſwygen ſou, voer voort, en noemde alle d'andere namen, die hy, als ſeer gemeene dingen, uyt de Tael en 't gebruyck der Sineſen vaerdighlijck voortbracht, even eens, en in gelijcke ordening, en op een ſelve toon, als de Perſiaen Naſirodijn de ſelve met ſijn Perſiſche letteren beſchreven had. Ten tweeden, ſtelde ick hem te voren een vrage van de vier-en-twintigh deelen, in de welcken de ſelve Schryver getuyght, dat de Cathayers hun keerend jaer verdeelen, daer in men beſpeurde de ſelve gelijckheydt, en de volkome over-een-koming, die 'er was tuſſchen de Cathayſche en Sineſche namen van de twaelf uyren. Wyders, de geſey-

geseyde M. Martinius verklaerde en ontvoude oock, geheel sonder swarigheydt, wat dese woorden, in de Tael van Cathay bygevoeght en geschreven, konden betekenen in de Sinesche Tael, naer de verscheyde gelegentheden der tijden van 't jaer; in voegen dat men in 't gene, 't welck wy beyde tot dese saeck bybrachten, ick, aengaende de Cathayers, dat uyt den Persiaen geleert hebbende, en hy, aengaende de Sinesen, uyt de gemeenschap, die hy met hen hadde gehadt, (sonder dat 'er iets in was, 't welck naer de Tartarische Tael geleeck,) hy in de Persiaensche, en ick in de Sinesche Tael gants onkundigh, soo groote gelijckheyt tusschen ons beyde bespeurde, dat wy, en de genen, die 'er toen by waren, geen kleyne vernoeging daer af ontfingen, als verwondert over soo volmaeckte over-een-koming in alle dingen. Maer 't gene ons mishaeghde en smartte, was dat wy ons, door gebreck van tijt, van een langer gespreck berooft sagen. Doch de vrucht, en 't gevolgh van dit kort en afgebroken gespreck scheen soodanigh te sijn, dat het verdiende van besonder gemeen gemaeckt te worden, om 't gemeene nut der gener, die sich in de goede letteren oeffenen en vermaecken.

Wat my aengaet, die naerstighlijck overwoogh hoe groot een licht ick byna in een oogenblick uyt d'ervarentheydt van dese man, in de duysternis van soo verborgen wetenschap, ontfangen had, ick achte dat ick mijn uytterste poging behoorde te doen, om soo een wonderlijke en bequame gelegentheydt, als ick nooyt meer vinden sou, niet te laten voorbygaen, en ontsnappen. Ick dan, verwittight dat ick niet missen, en mijn begeerten voldoen sou, soo ick de moeyte wilde doen van naer Antwerpen te trecken, daer dese selve Persoon omtrent acht dagen vertoeven soude, hebbe my derwaerts als met een vlucht begeven, op hope van een geluckige en gewenste uytgang. De selve heusheyt, die ick te voren beproeft had, begunstighde weêr mijn voornemen: in voegen dat my dunckt, dat ick, is 't niet geheel, ten minsten een groot deel der dingen, verkregen heb, die ick meest wilde ondersoecken, naer de korte tijdt, die my gestelt was; soo door onse samen-spraecken, als door het besien sijner Sinesche boecken, en 't gebruyck van zijn Sineschen dienaer, die niet ongelettert was. Hoewel dan de voorgedachte Martinius, aen de welck men van alle dese gunsten danck te weten heeft, byna niet een oogenblick ledige tijdt hadt, vermits hy sich bereyde om van Antwerpen te vertrecken, en een lange reys te doen, soo beliefde het hem echter by de dingen, die ick hem in geschrift vertoont had, nopende de Tijden der Cathayers, hun eyge mercken en teeckenen, uyt gelijcke Boecken van Sina getrocken, by te voegen, en oock de eyge woorden der Sinesche Tael, van de Portugesen Mandarijnsche genoemt, met hun bediedenis, aengaende dese saeck.

Wyders, de Bevallijckheden, onscheydelijcke gezellinnen der Musen, of Konstmaeghden, laten my oock niet toe dat ick hier met swijgen de danckbaerheydt voorbygae, die ick mede aen d' Ed. Heer Jacob Edelheer, Raet en Pensionaris van de seer vermaerde Stadt Antwerpen, in 't besonder verplicht ben, voor de eere en gunste my ten opsichte van mijn voornemen aldaer bewesen, als den welcken gelieft heeft, daer hy my nooyt te voren gesien, en misschien oock niet gekent hadde, my na sijne gewoonlijcke heusche beleeftheydt jegens allen, die de wetenschap en deught beminnen, vriendelijck noodighde om t'sijnen huyse te komen besichtigen sijn Sinesche kamer, met een groot getal van seer verscheyde dingen versien, daer ick mijn oogen met soo veel wonderlijcke voorwerpen vermaken, en mijn geest met de geleerde uytleggingen van de Heer Martinius verlustigen kon. Hy braght my daer na in sijn treffelijcke Hoeve, die als een tweede Tusculanum is, daer wy, sonder verhindert te worden, soo aen tafel, als in aengename wandelingen, en langs de geheele vermaeckelijcken wegh, een naeukeurigh ondersoeck van de dingen konden doen, die tot noch toe ongehoort waren, belangende het Koninckrijck en de zeden der Sinesen.

Ick, van dese reys weêr in mijn huys gekeert, begon naerstighlijck alles t'overwegen, dat ick verstaen had, onder anderen van de Tijdt-reeckening der Sinesen, met 't gene door de geseyde Persiaensche Wiskonstenaer van de Tijdt-tellinge der Cathayers in 't licht gebraght was. Uyt de dingen, die wy 't een na 't ander sullen bybrengen, sal seer klaerlijck blijcken, hoe wel en volmaecktelijck alles van weêrzijden overeenkoomt. Wy sullen dan eerstelijck vertoonen d'eyge Caracters of Teeckenen der Sinesen, met de welcke sy gewent sijn

de

de dingen, die ons onderwerp raecken, te vertoonen. Wy sullen in gevolgh daer nae der selven dingen besondere namen stellen, die onse Persiaen seyt Cathaysch te wesen, en in Persiaensche letters beschrijft. Wy sullen daer neffens byvoegen d'eyge Sinesche namen, in Latijnsche letters geschreven, om die met de voorgaende te vergelijcken, met hun accenten, sedert sestigh jaren in Sina bedacht van eenige verstandige en vlytige mannen van Europa, om de naeuw-luysterende verschillen van d'uytspraeck der Sinesche Tael te onderscheyden: en dus sullen dese selve woorden, door ervare en geleerde lieden in die Tael uytgedruckt, gelijckelijck toonen, hoe men de Cathaysche woorden behoorlijck uytspreken sal; de welcken de Persiaen, hier in min geoeffent, gelijck het schijnt, niet overal soo volmaecktelijck heeft konnen uytdrucken. Hy is echter seer geluckigh geweest, en niet min te prijsen, dat hy in soo een swaere en twijffelachtige stoffe het doel van de waerheydt soo nae getroffen heeft. Ontfang dieshalven, naeukeurige en naerstige Leser, in weynigh woorden al 't gene, 't welck d'uytdrucking der Sinesche Caracters en woorden aengaet. En voor eerst moet ghy acht nemen dat wy, van Sinesche saecken handelende, de wijse van schrijven der Sinesen, of eer hun wijse van schilderen, naevolgen; want de Sinesen gebruycken geen pennen, maer pinceelen. Indien 'er veel lijnen, of rijgen van Caracters moeten wesen, soo dalen sy alle boven nederwaerts af, en volgen malkander van de rechte naer de slincke handt. In deser voegen schilderen oock de Sinesen gemeenlijck hun Caracters of Teeckenen, schoon 'er niet meer dan een eenige rijgh was, hoewel sy oock in sulken geval de eerste wijse volgen, die wy geseght hebben, van boven nederwaerts te gaen. En na dese regelen sullen wy in de volgende Tafelen niet alleenlijck de Caracters der Sinesen volgen, maer oock de vreemde woorden, die hen toebehooren.

Eyndelijck, om in alles en overal de gelijckheydt in 't lesen der vreemde namen, soo in d'Atlas, als in dit Byvoeghsel, te behouden, soo heb ick my gedient van de selve kracht en klanck der letteren, die d'Autheur in sijn voorgenoemt Boeck gebruykt heeft, en naer 't bericht, dat hy daer af geeft, pag. 212. En nae deser wijse moet men altijdt de letter H uytspreecken gelijck de Portugesen, en gelijck by anderen CH is luydende, of gelijck d'Arabiers en Persianen hun ج uytspreecken; die wy, buyten de Sinesche woorden, gemenelijck door C', gelijck d'enckele H door ' teeckenen. D' I en Y werden gebruyckt als medeklinckers. De V word in eeniger wijse gelijck de و der Arabiers; en als de W der Duytschen uytgesproken, maer niet soo krachtigh uyt de keel, of soo volmondigh. Wyders, de AO verstreckt een tweeklanck, en moet, met de Portugesen, gelijck AU uytgesproken worden: en ON heeft byna gelijcke klanck als AN. Wat d'accenten aengaet, hun gedaente en plaetsing toont byna hoedaenigh hun gebruyck en kracht is. Want het woordt, boven op dus – geteeckent, streckt de stem recht en met gelijckheydt uyt; dus ˋ geteeckent, valt het stercker nederwaerts: in tegendeel, indien het dus ´ gemerckt is, soo verheft het sich met meerder vryheydt, byna als of 't een vraegh was. Dese beteeckening ˆ wijst aen dat men 't woordt hooger moet trecken, en de stem, als langs 't gewelffel, doen rollen: ˘ is in 't tegendeel een teecken van dat men de stem, als van onder kort moet afbreecken. Het teecken ¸, by d'andere accenten gevoeght, geeft daer aen een stercke uytblasing, byna eveneens als sy in de letteren doet, gelijck wy hier voor aengewesen hebben. Eyndelijck, indien men . (te weten een punt) buyten de gewoonte op eenigh woort vindt, met de klinckers u en i, dat is een teecken dat men het woordt met een tril-sijffelende toon moet uytspreecken; en dan verandert sich de u byna altijt in i, en dese in tegendeel schijnt eenighsins naer de klanck van d' u dicker te worden. Nu, de selve punt, met de klincker o, toont dat men haer moet uytspreken als ω, dat is een groote o der Griecken, maer duysterlijck, en als met een beslote mont. Dit gebeurt oock eenighsins met de klincker e, die byna op een selve wijse, als een Grieckische η, of een dobbele e uytgesproken wordt. Dit alles sy geseght na d'ervaringe, die ick in dese korte tijdt daer af heb konnen krijgen.

Dese dingen dus gestelt zijnde, soo laet ons nu beginnen van de twaelf Uyren des nachtdagh-tijts, of des burgerlijcke daghs, (dien veele den natuurlijken dagh noemen,) daer af ick, gelijck ick hier voor seyde, d'eerste vraegh voorgestelt hadt. Der selver Sinesche Caracters sijn de selve teeckenen, die de Sinesen gemeenelijck vertoonen

nen om hoogh aen hun Toorens, terwijl op ſijn uyr, gelijck men lichtelijck de beſchrijving daer af breeder kan ſien in de 16 en 134 pagina van d'Atlas. Zie hier hoedanigh ſijn

het dagh is, voor d'oogen van alle de weerelt, in een bert, anderhalve voet lang, geſchildert, en verguld, yder in ſijn rijgh, en

DE TWAELF UYREN

der Catayers, of Sineſen.

XII	XI	X	IX	VIII	VII	VI	V	IV	III	II	I	
亥	戌	酉	申	未	午	巳	辰	卯	寅	丑	子	*De Sineſche Caracters.*
حاي	سيو	يوو	سن	وي	وو	صز	جن	ماو	يم	چيو	ڤو	*De Catayſche Namen.*
Haì	Sio	Yeù	Xin	Vi	V̀	Sú	Xin	Maò	yìn	Ch'eù	Çù	*De Sineſche Namen.*
10, 11,	8, 9,	6, 7,	4, 5,	2, 3,	12, 1, Middagh.	10, 11,	8, 9,	6, 7,	4, 5,	2, 3,	12, 1, Mid-nacht.	*Onſe uyren.*

De darde Cataysche naem heeft voor 't eynde م, om dat de letter n, in 't Sineſche woort van Yìn, naer deſe klanck helt. De ſeſte Cataysche naem eyndight in ڤ, om 't geſyffel uyt te beelden, 't welck, gelijck het by geſchreven punt aenwijſt, met de Sineſche benaeming Sú overeenkomt. De ſevende naem وو is de ſelve, als V̀, om dat hy een beſondere klanck tuſſchen Où en Voù heeft. De ſelve Perſiaen heeft oock de verſcheyde klancken of accenten van 't negende en vijſde woort Xin en Xin, onderſcheyden door de verſcheydenheyt van ش en ج, letters van ſijn A B C, malkander in d'uytſpraeck ſeer gelijck.

De volken van Cathay hebben oock een andere kring of circkel, die tien deelen, en meê ſoo veel namen heeft, waer van yder een by de Sineſen Cân genoemt wordt, dat is كان, *Wortel* oft *Hechtinge*, en wert vertoont door deſe 干 Caracter. En wat de namen ſelfs aengaet, het ſijn alleenlijck Konſt-woorden, en hier geen ander beteeckenis hebbende, als om te dienen tot de ſtelling hier aen naeſtvolgende. Zie hier de ſelve

TIEN WORTELS, of HECHT-WOORDEN.

X	IX	VIII	VII	VI	V	IV	III	II	I	
癸	壬	辛	庚	己	戊	丁	丙	乙	甲	*Sineſche Caracters.*
كوي	ڤم	سن	كن	كي	وو	تين	پين	يي	كا	*Cataysche Namen.*
Queì	Gin	Sin	Kên	Kì	Vu	Ting	Pìng	yì	Kia	*Sineſche Namen.*

Al ſy de tien voorgenoemde namen te ſamen voegen en koppelen met de namen van de voorgaende Twaelfdeelige circkel, wy geſeght hebben te dienen om d'uyren t'onderſcheyden, ſoo ſpruyt daer uyt een andere Seſtighdeelige circkel, de welke, gelijck Naſirodijn getuygt, van de Catayers gebruyckt wort om de dagen, als in geſtalte van een lange weeck, te tellen; maer voornamelijck in 't gemeen, en naer een oude gewoonte, om de reeckening van hun Sonne-jaren te maken, de welcken ſy door deſe ſamen-geſette en als eyge namen onderſcheyden. Volght nu in ſijn geheel

De

De KRING of OMLOOP van Seftigh jaren.

Sinesen.	Namen der Catayers.	Sinesche Teeckens.	Getal der jaren.	Sinesen.	Namen der Catayers.	Sinesche Teeckens.	Getal der jaren.	Sinesen.	Namen der Catayers.	Sinesche Teeckens.	Getal der jaren.
Kiǎ-xin̂	كاجن	甲辰	41	Kiǎ-xin̄	كاشن	甲申	21	Kiǎ-çù	كاڑه	甲子	1
yì-sú	يي صز	乙巳	42	yì-yeù	يي يوو	乙酉	22	yì-ch'eù	يي چيو	乙丑	2
Pìng-v̀	پين وو	丙午	43	Pìng-siǒ	پين سيو	丙戌	23	Pìng-yìn	پين يم	丙寅	3
Tīng-vî	تين وي	丁未	44	Tīng-haì	تين خاي	丁亥	24	Tīng-maò	تين ماو	丁卯	4
Vû-xin̄	وو شن	戊申	45	Vû-çù	وو ڑه	戊子	25	Vû-xin̂	وو جن	戊辰	5
Kì-yeù	كي يوو	己酉	46	Kì-ch'eù	كي چيو	己丑	26	Kì-sú	كي صز	己巳	6
Kēn-siǒ	كن سيو	庚戌	47	Kēn-yìn	كن يم	庚寅	27	Kēn-v̀	كن وو	庚午	7
Sīn-haì	سن خاى	辛亥	48	Sīn-maò	سن ماو	辛卯	28	Sīn-vî	سن وي	辛未	8
Gín-çù	ڑم ڑه	壬子	49	Gín-xin̂	ڑم جن	壬辰	29	Gín-xin̄	ڑم شن	壬申	9
Queì-ch'eù	كوي چيو	癸丑	50	Queì-sú	كوي صز	癸巳	30	Queì-yeù	كوي يوو	癸酉	10
Kiǎ-yìn	كا يم	甲寅	51	Kiǎ-v̀	كا وو	甲午	31	Kiǎ-siǒ	كا سيو	甲戌	11
yì-maò	يي ماو	乙卯	52	yì-vî	يي وي	乙未	32	yì-haì	يي خاي	乙亥	12
Pìng-xin̂	پين جن	丙辰	53	Pìng-xin̄	پين شن	丙申	33	Pìng-çù	پين ڑه	丙子	13
Tīng-sú	تين صز	丁巳	54	Tīng-yeù	تين يوو	丁酉	34	Tīng-ch'eù	تين چيو	丁丑	14
Vû-v̀	وو وو	戊午	55	Vû-siǒ	وو سيو	戊戌	35	Vû-yìn	وو يم	戊寅	15
Kì-vî	كي وي	己未	56	Kì-haì	كي خاي	己亥	36	Kì-maò	كي ماو	己卯	16
Kēn-xin̄	كن شن	庚申	57	Kēn-çù	كن ڑه	庚子	37	Kēn-xin̂	كن جن	庚辰	17
Sīn-yeù	سن يوو	辛酉	58	Sīn-ch'eù	سن چيو	辛丑	38	Sīn-sú	سن صز	辛巳	18
Gín-siǒ	ڑم سيو	壬戌	59	Gín-yìn	ڑم يم	壬寅	39	Gín-v̀	ڑم وو	壬午	19
Queì-haì	كوي خاي	癸亥	60	Queì-maò	كوي ماو	癸卯	40	Queì-vî	كوي وي	癸未	20

De ſtichter van deſe Seſtigh-jarige circkel, 't ſy dat hy die heeft gevonden, of geboden dat men die onderhouden ſou, heeft geweeſt Hoang Sius, Koning van Sina, die twee duyſent ſes hondert en ſeventigh jaren voor Chriſtus geleeft heeft, gelijck ick ſulcks verſtaen heb van M. Martinius, die 't uyt de Jaerboecken der Sineſen had geleert.

Wat deſe circkel aengaet, die de Catayers ون, en de Sineſen Vên noemen, dat is *t'ſamenvoeghſel*, en hun dus 文 ſchrijven, of ſchilderen, de ſelve is door de Catayers en Sineſen onderſcheyden, met drie benamingen naer de drievoudige ordening: te weten de bovenſte, middelſte, en onderſte. De Catayers noemen d'eerſte شانك ون, de Sineſen Xáng Vên, dat is geſeyt, *Opper-t'ſamenvoeghſel*, en wijſen hem aen met 文下: de Catayers noemen de tweede چونك ون, de Sineſen Chúng Vên, dat is *Middel-t'ſamenvoeghſel*, welcks teecken is 文中: de Catayers noemen de darde خا ون, de Sineſen Hiá Vên, dat is *Onder-t'ſamenvoeghſel*; daer af 文上 't merck is. En na dat ſy dus het getal van hondert en tachtigh jaren geeyndight hebben, keeren weêr tot het begin van hun reeckening.

Voorts, de Catayers en Sineſen reeckenen

nen in den voorſeyden circkel hare Sonnejaren, yder beginnende als de Son tot aen het midden van Aquarius, of den Watergieter getreden is, en ſtellen daer het begin van hun Lenten; gelijck oock het begin van hun Somer in de midden-graet van de Stier; en ſoo oock nae gelijcke tuſſchenwijtte, de twee andere tijden van 't jaer. Wyders, ſy deelen yder van deſe Sayſoenen in ſes gelijcke deelen: in voegen dat ſy, als de ordre van de natuur gevolght hebbende, hier in op het begin, midden en eynde ſchijnen gelet te hebben, deelende yder van deſe dingen weêr in twee gelijcke deelen: en dus doende, wert het heele jaer gedeelt in vier-en-twintigh deelen, als Stonden of Sayſoenen; en in de hemel wert de Duyſteraer of Zodiack door deſe ſelve namen als in ſoo veel gelijcke Teeckenen gedeelt. Deſe namen, ſegh ick, ſijn getrocken uyt de hoedanigheydt en verandering der tijden; in voegen dat men daer in als een ſeeckere Sayſoen- of Weder-ording vind, welcke by de Hemel-meters der oude Grieken *Parapegma* genoemt wiert. Dus hebben ſy, naer onſe deeling te reeckenen, een dubbelde verdeeling van de Zodiack; en het begin van de hunne koomt met het midden van d'onſe overeen.

De Sineſche mercken van deſe deelen, en de Catayſche en Sineſche namen, met hun beteeckenis, ſoo die uyt de Sineſche Tael getrocken ſijn, worden in de volgende Tafel, yder in ſijn rijgh en ordening, vertoont.

DE XXIV DEELEN VAN 't JAER.

De beteeckening.	De namen der Sineſen.	De namen der Catayers.	De Sineſche teeckens.	De getallen.	De beteeckening.	De namen der Sineſen.	De namen der Catayers.	De Sineſche teeckens.	De getallen.
Ryſing des Herſſt.	Lie̬-c'ieu	ليجوو	立秋	13	*Ryſing der Lente.*	Lie̬-ch'ūn	ليچن	立春	1
Ophouding der hitte.	Ch'ū̬-ch'ú	چيو شو	處暑	14	*Regen-water.*	yù-xuì	وو شي	雨水	2
Witten dauw.	Pe̬-lú	پيلو	白露	15	*Beweging der kruypelingen.*	Kīng-che̬	كينچه	驚蟄	3
Herſſt-deel.	C'ieū-fuén	سيو فن	秋分	16	*Lente-deeling.*	Ch'ūn fuén	شون فونن	春分	4
Kouden dauw.	Hán-ſu	خنلو	寒露	17	*Suyvere helderheydt.*	Cīng-mīng	شينك مينك	清明	5
Rijm-daling.	Xoāng-kiáng	شونكون	霜降	18	*Vrucht-regen.*	Co̬-yù	كو وو	穀雨	6
Ryſing des Winters.	Lie̬-tūng	ليتون	立冬	19	*Ryſing des Somers.*	Lie̬-hiá	ليخه	立夏	7
Kleyne ſneeuw.	Siaò-ſiue̬	سياو شه	小雪	20	*Kleyne vervullingh.*	Siaò muòn	شيو من	小滿	8
Groote ſneeuw.	Tá-ſiue̬	دايشه	大雪	21	*Kruyd-ſaet.*	Máng-chūng	منچن	芒種	9
Winters ſtilſtant.	Tūng-chí	دونچي	冬至	22	*Somers ſtilſtant.*	Hiá-chí	خاچي	夏至	10
Kleyne koude.	Siaò-hán	شيوخن	小寒	23	*Kleyne hitte.*	Siaò-ch'ú	شياو شو	小暑	11
Groote koude.	Tá-hán	دايخن	大寒	24	*Groote hitte.*	Tá-ch'ú	دايشو	大暑	12

Men bemerckt in de voorgeſtelde Tafel in 't tweede getal, dat de Catayers ſtellen 't woort Vu, en de Sineſen Yu, een gering verſchil, 't welck koomt of uyt een mistreck van d'uytſchryver, of om dat men d'uytſpraeck niet wel begrepen heeft. Daeren-boven, de Sineſen verſtaen by 't woort Vú *den Miſt*, die eenige gelijckheyt met de regen heeft. In drie plaetſen, te weten, in de getallen 12, 21, 24, ſchryven de Catayers Dai, 't welck de Sineſen door Tá uytdrucken. Maer de Sineſen gebruycken oock gemeenelijck Tái in plaets van Tá, 't geluyt van de T 't geluydt van de D ſeer gelijck ſijnde; ſulcks dat men waerelijck ſeggen magh dat hier geen verſchil is.

Seecker, 't geen Q. Curtius in 't achtſte boeck ſchrijft van ſeeckre volcken der Indianen, in 't algemeen genomen, ſoo als ſy oock dickwijls de Sineſen begrijpen, ſchijnt bequamelijck gepaſt te konnen worden op 't geen dat wy hier voor van de vier-

vier-en-twintigh deelen van 't jaer geseght hebben; en hier door kan oock dese selve plaets ten rechten verklaert worden: *zy hebben*, seght hy, *haer maenden verdeelt in vijftien dagen; behoudende de volle grootheden van't jaer.* Want de 24 deelen des jaers hier vooren gemelt, worden van de Catayers, soo als Nasirodijn getuyght, even groot gestelt, te weten yder een van 15 geheele dagen, en 2184 tien duysentste gedeelten met vijf seste-deeltjens van sulcken gedeelte.

De Catayers hebben mede, gelijck Nasirodijn noch schrijft, een vierde circkel, die sy oock, gelijck d'eerste, twaelf-deeligh hebben gemaeckt, en die sy, naer den regel der Starre-kenners, gebruycken, om de dagen te verkiesen, of te mijden, in de welken sy hun raden willen nemen en uytvoeren, en hun wercken doen. De Caracters, namen, en betekenissen van dese circkel sijn soodanigh, als sy in dese Tafel vertoont worden:

DE XII DAGEN DER VERKIESING.

De beteeckening.	*De namen der Sinesen.*	*Catayers.*	*Sinesche Teeckens.*	*Getal.*	*De beteeckening.*	*De namen der Sinesen.*	*Catayers.*	*Sinesche Teeckens.*	*Getal.*	*De beteeckening.*	*De namen der Sinesen.*	*Catayers.*	*Sinesche Teeckens.*	*Getal.*
Volvoeren.	Chíng	چن	成	9	*Bevestigen.*	Tíng	تن	定	5	*Opheffen.*	Kién	كن	建	1
Aennemen.	Xeú	شيو	收	10	*Dienen.*	Che̊	حه	執	6	*Deelen.*	Chů	چو	除	2
Openen.	C'aī	خاي	開	11	*Breecken.*	P'ō	پو	破	7	*Vullen.*	Muón	من	滿	3
Formeeren.	Pí	پي	閉	12	*In gevaer sijn.*	Vi̊	وي	危	8	*Effenen.*	P'ing̅	پن	平	4

Van dese twaelf dagen, gelijck de selve Autheur getuyght, sijn 'er vier, die door de Catayers خي He genoemt sijn, dat is, *Zwarte*, en die ongeluckigh geacht worden. Vier voeren de naem van خونك Hoang, dat is, *Geele*, die iets goet en geluckig beloven. Daer sijn oock twee, die به Pe, dat is, *Witte* genoemt, en seer geluckigh sijn. D'andere twee heeten هون Hoen, dat is, *Duyster* en *Troubel*, en worden seer ongeluckigh geacht. Nu, 't is meer dan al te waer, dat dese woorden even als hun Caracters, He̊ 黑, Hoång, 黄, Pe̊ 白, en Hoē 氛, die de voorverhaelde verwen beteeckenen, Sinesche van afkomste sijn. Men kan alleenlijck twijffelen van de beteeckenis en gestalte van de leste, of 't de ware is, of een ander, tot dit gebruyck ontfangen: want ick heb door versuym vergeten hier naer aen den ervare en schrandere man te vragen, die my d'anderen meêgedeelt heeft.

Men vind in dese vier circkels drie soorten van Catayische namen. Want Nasirodijn heeft aen eenigen bygevoeght, wat sy in de Catayische Tael beteeckenen, en Martinius aen de selven en aen eenige anderen, wat sy in de Sinesche spraeck bedieden: en dese twee soorten sijn gemeene namen, die sy benoemelijcke namen noemen. Voorts, d'andere namen, die ingestelt sijn om d'uyren en jaren aen te wysen, sijn als eyge namen, die in dese plaets niets anders beteeckenen. De namen van d'eerste soort, dienen tot verklaring van de tweede en vierde circkel. In de tweede vindt men Ve̊n, Xáng, Chúng, Hiá, &c. In de vierde vindt men He̊, Hoång, Pe̊, Hoē: die, gelijck Nasirodijn seght, in 't Catays beteeckenen, de eerste *t'Samenvoeging, Opperste, Middelste* en *Laeghste*; en de tweede *Zwart, Geel, Wit* en *Doncker*. Nu, daer is niets sekerder, dan dat alle dese woorden naer d'oorsprong en 't gebruyck geheel Sineesch sijn. De namen, door de welcken de sayfoenen van 't jaer in de darde circkel beteeckent worden, zijn van de tweede soorte, van de welcken Nasirodijn de beteeckening niet heeft geweten, of ten minsten geen gewach daer af heeft gemaeckt, en die, gelijck klarelijck blijckt, niet als van het Sinesche volck, en uyt de Tael van Sina gehaelt konnen worden.

Ick acht alleenlijck dat 'et dienstigh is te berichten, aengaende de darde van dese namen King-che, dat sijn beteeckenis, die 'er gestelt is, te weten, *Beweging der kruypende dieren*, of een andere, die warelijcker sou sijn, by geval achtergelaten is, door

de seer geleerde Martinius, en dat dit hier door mijn raming vervult is, om dat ick in mijn Sinesche Teecken- en Woort-boeck gevonden heb dat dit selve Sinesche teecken 蟲 en 't woort Chè, *de Kruypende en bloedeloose dieren* betekent, en 't woort King met sijn teecken 動 *Ontroeren en bewegen.* De meer ervaerne sullen, soo 't hen belieft, my vergeven, indien de gissing my bedrieght. Men leest in de twee eerste circkels, de namen van 't leste geslacht sonder eenige beteeckenis, om dat sy van haer selve, en door een besondere instelling en gebruyck niet dienen dan om dese selve tijden te betekenen. 't Is wel waer dat dese selve woorden oock eenige andere dingen bedieden, maer die tot het tegenwoordigh onderwerp niet dienen. Want, gelijck d'Atlas oock aenwijst, hoe men minder woorden in de Sinesche Tael vind, hoe oock yder woort met sijn Caracters meer dingen beteeckent.

Seecker, dese Tael heeft dit geheel besonder, en 't welck byna ongelooffelijck is, dat alle haer woorden niet alleenlijck eenklanckigh of eensilbigh sijn, geen verschil van geslachten, getallen, en buygingen der Letter-konstenaers onderworpen sijnde; maer veel onder hen hebben soodanigh een gebuyrschap en gelijckheyt, dat sy alleenlijck door de verscheydenheydt van d'uytspraeck en galm onderscheyden worden, die soo naeu luystert, dat sy naeuwelijcks van d'andere volcken bemerckt kan worden. Tot een voorbeelt, dit eensilbigh woort Ko, dat enckel genoegh is, wordt van de Sinesen op elfderhande wijsen uytgesproken, Kō, Kò, Kó, Kǒ, Kô, Kǒ, K'ō, K'ò, K'ó, K'ô, K'ǒ: yder van de welcken veel dingen beteeckent, en een yder ding heeft byna altijdt sijn eyge merck, dat van alle d'anderen verscheyden is: soo dat 'et schijnt dat dese Tael niet soo seer haer oorsprong getrocken heeft uyt de nootsakelijckheydt der toevallen, en by eenigh geval, gelijck andere Talen, als wel met voornemen en door voorbedachte konst alsoo gemaeckt is, en in ordening gebracht.

Het blijckt dan klarelijck dat alle dese namen, die men de Catayische Tael toeeygent, suyverlijck Sinesche sijn, en dat dese twee namen van een eenigh en 't selve volck sijn: 't welck in desen niet meer wonderlijck of vreemt schijnen moet, als dat eenigh ander ding in verscheyde Talen verscheydelijck wert genoemt. Want indien dese twee volcken verscheyde waren van geslacht en spraeck, sy souden sonder twijfel oock verscheyde namen aen de dingen hier voorverhaelt, gegeven hebben, te weten yder naer sijn eyge en moederlijcke Tael. Dus is 't dat de Sinesche landtlieden, gelijck de geleerde Martinius getuyght, en de veltwoonende Turcken ofte Scythen, gelijck Nasirodijn en anderen versekeren, op de Twaelf-deelige circkel tellen d'uren van den dagh, ja oock de dagen selve, en hun jaren, door de namen der selve dieren, maer verscheyden aengaende de Tael; toeschrijvende aen yder van dese tijden hun hoedanigheden, en uytkomsten, naer de natuur en aert van 't dier, dat alsdan heerschappy heeft, volgens 't gevoelen van hun Starre-kenners. Wyders, om dit in 't voorbygaen daer noch by te voegen, 't is soodanigh dat den aenvang van dese tijden de selve is onder dese twee landt-volcken, als de gene die wy geseght hebben by de andere Sinesen en Catayers waergenomen te worden. En deselve twaelf hamen sijn soodanigh:

De Namen der UREN, der DAGEN, en der JAREN.

XII	XI	X	IX	VIII	VII	VI	V	IV	III	II	I
Het Vercken	*den Hont*	*de Hinne*	*den Aep*	*het Schaep*	*het Paert*	*'t Serpent*	*de Draek*	*den Haes*	*den Tiger*	*den Os*	*de Rat* of *de Muys.*
Nae de Tael der Oostersche Turcken.											
طونغوز	ايت	داقوق	پچين	قوي	يوند	يلاندن	لوي	طوشقان	پارس	اوط	كسكو
Dongûz	*It*	*Dakûk*	*Pichin*	*Koui*	*Yûnd*	*Yilân*	*Loui*	*Tauxkân*	*Pârs*	*Oth*	*Kesegû*
Nae de Tael der Sinesen.											
Chū	Keù	Kī	Heû	Yâm	Mà	Xè	Lûm	T'ú	Hù, of T'ù	Nieû	Xù

Daer

Daer ſijn eenige volcken onder de Turcken, die in plaets van d'eerſte in deſe Tafel *Keſegû* ſeggen سيجقان *Sizjkân*; in plaets van de tweede *Oth*, ſeggen صغر *Sagir*; en de ſevende *Yûnd* noemen أت *At*: die warelijck wel andere namen ſijn, maer alle van de ſelve dieren.

Wat de Sineſche woorden aengaet, ick heb die uyt de Teken- en Woort-boecken van deſe Tael, die ick by my heb, getrocken, en hier alſoo geſtelt: doch ick achte dat 'et overtolligh ſou ſijn de mercken ſelver daer neffens te voegen. In ſeecker Kalendier, 't welck te Conſtantinopolen gemaeckt, en ſchriftelijck in 't licht gebracht wierdt in de tijdt der Gelijcke dagen en nachten van de Lenten, in 't jaer van de Hégira ofte den eerſten aenvang van 't Mahometiſch rijck 1036, dat is, in 't jaer van onſe Salighmaker 1627, 't welck het jaer van de HAES was, worden deſe Turcken, daer af wy nu ſoo even geſproken hebben; مغولاچين وحكماء دشت وتركان تمغاج *Mogol-Sineſen, Velt-Philoſophen*, of *Inwoonders der Woeſtijne, en de Turcken van Tamgâzj* genoemt. Eenige ſeggen dat deſe naem van Tamgâzj een beſondere en eyge naem des Konings van Catay is, even gelijck de Koning der zuyderlijcke Sineſen فغفور *Fagfûr* genaemt wierde. Anderen ſchrijven dat Fagfûr oock Tamgâzj gebynaemt is geweeſt; benaming, die miſſchien van Taminga, of Tanga, Koninckliijcke ſtammen der Sineſen, genomen is. Men kan dan deſe woorden paſſen op de Mogols en Turcken, die onder de Sineſen vermengt ſijn, het ſy datſe aldaer door verplaetſinge gebracht, of op een andere wyſe ontfangen ſijn. Ja men ſou door dit voorgenoemde woort van Mogol-Sineſen, de Mogols ſelven mogen verſtaen, als dus genoemt uyt oorſaeck van 't ſeer machtigh Rijck, dat ſy eertijts beſeten hebben. Want men kan klarelijck en ſekerlijck ſien in vele plaetſen van ſeecker vermaert Boeck, Mirc'ond genoemt, ('t welck een groot werck is, in de Perſiaenſche Tael van d'ooſterſche geſchiedenſſen geſchreven,) dat deſe Mogols deſe circkel der jaren, daer af wy nu geſproocken hebben, onder malkander onderhouden, en die gemeenelijck gebruycken. Voorts, by deſe onbepaelde naem van Woeſtijne, daer af wy oock gewagh gemaeckt hebben, word byna altijdt volkomentlijck de plaets verſtaen, die met een eyge naem قپچاق Kipchâk, en door Ayton den Armener, Cumanien genoemt word; 't welck niets anders is als dit vlack en groot velt, 't welck ſich ſtreckt van d'uytterſte grens der ooſterſche landen tot in 't weſten boven de Caſpiſche zee, en met een ſeer lange ſtreeck uytloopt tot aen de grenſen van de Pontus Euxinus, die men heden de Swarte zee noemt.

Vele der gener, die van d'uren en jaren der Catayers gehandelt hebben, bedriegen ſich, vermits ſy gelooven dat de namen der Sineſche uyren die hier in den begin verhaelt ſijn, eygentlijck deſe ſelve dieren van 't jaer der Turcken of Tartars betekenen: ja het ſchijnt dat Naſirodijn ſelf in deſe doling is geweeſt. En ick geloof dat d'oorſaeck hier af is, dat de naem Çù, die op d'eerſte Sineſche of Cataiſche uur gepaſt wordt, en Xù, die hier d'eerſte is, betekenende een *Muys*, ſoo weynigh in d'uytſpraeck verſchillen, dat ſy lichtelijck een vreemt man bedrogen konnen hebben, en beyde voor een en 't ſelve ding genomen ſijn. Maer de Caracters verſchillen veel van malkander: want dit Çù wert afgebeelt door 子, en dit ander Xù gemenelijck door 鼠, gelijck mijn boecken getuygen.

Voorts, de twee rekeningen ſoo Sineſche, als Cataiſche, komen niet alleenlijck overeen in hun gedaente, in de woorden, en in hun betekeniſſen, gelijck hier voor getoont is; maer men kan mede betoonen dat ſy oock volmaeckt elijck in 't dadelijck gebruyck overeenkomen, en alle beyde in een ſelve tijdt vallen. Want Naſirodijn ſchrijft, dat in 't jaer 642 van Jeſdagird, leſte Koning der Perſianen, de Catayers het tiende jaer van de Seſtigh-jarige circkel telden, 't welck van hen كوى يوو Quèiyèu genoemt wordt. Nu, dit jaer van Jeſdagird quam in 't jaer Chriſti 1273; ſedert het welck, tot aen ons jaer toe van 1654, ſoo men alle de ſeſtigen na het ſelve tiende jaer van de circkel weghneemt, een-en-twintigh jaren overigh ſullen ſijn; dat is, dat 'er een-en-dartigh jaren ſedert het begin van de circkel ſullen ſijn. Dieshalven, in het tegenwoordigh jaer des Heeren 1654, tellen de Catayers het een-en-dartighſte, 't welck ſy كاوو Kiâ-v' noemen. Waer mede oock in 't geheel overeen koomt, 't gene Ulug-Beg, Tamberlanes na-ſoon, in ſijn Tafelen geſchreven heeft; te weten dat in 't jaer 847 van de Hégira,

gira, 't welck het 1443 jaer na de geboorte van onse Salighmaker Jesus Christus is, de Catayers het eerste jaer van hun Sestigh-jarige circkel hielden, het welcke sy كيا چو Kiă-çù noemen: in voegen dat, als wy met dese rekening afkomen tot aen het tegenwoordige jaer van 1654, wy bevinden sullen, dat de Catayers nu 't jaer كيا وو Kiă-v̀ houden, 't welck het een-en-dartighste van hun circkel is. Maer eer ick in de Persiaensche autheuren en schrijvers dese twee voorbeelden van de Catayische rekening gemerckt had, soo heeft de voorgemelde Martinius, die toen onlangs uyt Sina gekomen was, by geval my getuyght eerst mondeling, en daer na by geschrift, dat in dit selve jaer van 1654 by de Sinesen getelt wert het selve een-en-dartighste jaer van hun rekening, 't welck sy Kiă-v̀ noemen: sulcks dat dit bewijs voor Wis-konstigh schijnt te mogen gekeurt werden.

Eyndelijck, indien men boven dese drie Sestigh-jarige circkels, te weten, de Opperste, Middelste en Onderste, daer af wy hier voor gesproken hebben, of boven hun samenvoegsel in een kring van hondert en tachtigh jaren, een grooter maet van tijdt behoeft, soo gebruycken (gelijck Nasirodijn en Ulug-Beg seggen) de Catayers, een getal van tien duysent, 't welck sy وان Ván noemen. Nu, dit selve is een suyver Sineesch woort, t'eenemael eygen aen dese Tael, en wert met dusdanige Caracter 萬 getekent. Voorts, hoewel sy de rekening van hun tijden aenvangen van de heerschappy hunner Koningen, als van besondere Tijt-stippen of Hoofden, soo gebruycken sy echter een ouder Begin, om hun rekening te maecken, te weten sedert de eerste Schepping des Werelts. En dus, volgens de voorbeelden, die de voorgenoemde Schrijvers daer af voortbrengen, rekenen sy in dit loopende jaer van 1654, sedert desen Aenvang-tijdt van de Schepping des Werelts boven 8864 geheele en volkomen وان Váns, dat is, tien duysenden, inde vijf-en-sestighste loopende Ván het een-en-seventighste jaer; 't welck van d'eerste Sestigh-jarige circkel, die Xáng Vĕn genoemt wordt, het een-en-dartighste jaer Kiă-v̀ is, alles gelijck boven. Welck jaer van de Turcken دوندى Jûnd gebynaemt is, en van sommigen onder hen oock أت At, die beyde in hun tael *Paerts* namen sijn: te weten (gelijck ick hier voor gesegt heb) hun eerste jaer كسكو Kesegû, dat is, *Rat*, koomt over een met het eerste jaer van de Sestigh-jarige circkel, door de Catayers Kiă-çù genoemt. En van daer kan men, gelijck van een bekent Hooft en aenvang, alle de jaren der Turcken tellen, met hun bynamen der dieren, voor alle verlede en aenstaende tijden.

Want hoewel 'er een groot getal van Indiaensche en Sinesche Philosophen is, die gelooven de Wereldt eeuwigh te sijn, soo is 'er echter geen minder getal van de gene, die, soo weynigh des Werelts begin, als eeuwigheyt begrijpen en bepalen konnende, sulcks schijnen te willen bewinden met dit wonderlijck en als onbegrijpelijck fabuleus getal, schijnende eeniger wijse aen 't eyndelijck en oneyndelijck gelijck te wesen: of willen mogelijck door dese soodanige groote jaren van tien duysent, de omkeeren des Wereldts meten, of eenighsins te kennen geven, die sy gelooven gebeurt te sijn, dan met vernietinge, dan met weêroprechtinge. Maer om te weten wie de volcken sijn, die voor een gewoonte hebben dese tijdt-reeckening te houden, onder andere Schrijvers, een seecker Jacobijnsch Patriarch, met name Ignatius, Chaldeer van Mesopotamien, (van de welcke de groote Scaliger seer loflijck spreeckt in veel plaetsen van sijn Boeck, dat hy van de verbetering der tijden gemaeckt heeft) verklaert het met uytgedruckte woorden, in een Tractaet, 't welck hy in d'Arabische Tael van de tijdt-reeckening der Oosterische volcken gemaeckt heeft. Nu, daer andere Schrijvers de Catayers noemen, stelt de selve Ignatius de Sinesen: in voegen dat het schijnt dat hy dese beyde geslachten voor een volck neemt.

Hoewel ick acht dat ick nu het gene, het welck ick op my genomen en belooft had, voldaen heb, soo heeft my echter goet gedocht om hier noch iets tot overmaet by te voegen, soo men misschien eenigh gebreck daer in vond; of op dat de heusheydt die men tegen my gebruyckt heeft, des te meer met heusheydt van mijne sijde bejegent werde: ten eynde dat het gene, 't welck men in dese nieuwe Atlas vind, aengaende de Cathayers en Tartars, door dese middel eenige verlichting, en de waerheydt meer steun en vastigheyt magh ontfangen. Voor eerst is 't een aenmerckens-

waerdi-

waerdige ſaeck, dat de naem van Cathay, gelijck ſchijnt, in ſeer oude tijden onder de Griecken bekent en vermaert heeft geweeſt, voornamelijck onder de genen, die de Hiſtorie van Alexander de Groot beſchreven hebben. Want ſy ſchrijven dat hy ſijn wapenen gevoert heeft tot in deſe Landtſchappen, de welcken van Quintus Curtius, in het tiende Boeck, niet met deſe naem, maer het Koninckrijck der Sophiten genoemt worden. Dit is echter het ſelve landt, gelijck klarelijck blijckt uyt het vijftiende Boeck van Strabo, de welcke ſeght, dat dit Koninckrijck dus genoemt wierdt naer de naem van de Koning, die toen in Καθέα, Cathea of Cathay heerſchte. Quintus Curtius ter ſelve plaets, gelijck oock Diodorus Siculus in 't ſeventiende Boeck verſeeckert, dat dit ſelve Koninckrijck door ſeer goede wetten en gewoonten beſtiert wierdt, en dat dit volck d'anderen in wetenſchap en wijsheydt overtreffen. Wat den ſtant en de gelegenheyt aengaet, alle de Hiſtorieſchrijvers plaetſen dit volck in d'uytterſte grenſen van Indien, en van d'Ooſterſche landen, de welcke men in dien tijdt ontdeckt had. Ptolemeus beveſtight in 't ſeſte Boeck van ſijn Aerdbeſchrijving, op het vijftiende hooftdeel, dat de χαῖται, C'aitayers of Catayers, Scythen waren, de naeſten aen de Seren, naer dat men gewent is de naem der Scythen uyt te ſtrecken tot aen deſe leſte deelen van 't aerdrijck. Indien ſy de ſaeck niet ſoo klaer uytgedruckt, nochte onderſcheydelijck bepaelt en hebben, als wel noodigh ſou ſijn, daer over heeft ſich niemant te verwonderen, als hy overweeght 't gene dat Strabo bekent in de ſelve plaets van 't vijftiende Boeck: *Dat om d'onkunde, en de groote afgelegenheydt deſer landen niets ſeecker en naeukeurighlijck geſchreven was; maer dat alles tot opgeblaſentheydt en wonderlijcke vreemdheydt uytliep.* 't Welck oock beveſtight wordt door 't gene dat Plinius uyt ſulcke ſchriften verſamelt heeft, en verhaelt in 't tweede hooftdeel van 't ſevende Boeck, aengaende de gedrochtelijcke volcken deſer landen.

En gelijck de Grieckſche en Latijnſche Hiſtorieſchrijvers, die van deſe verre gelege dingen geſchreven hebben, ſeer weynigh, of geen gewach van Sina maecken; ſoo hebben de Schrijvers der volgende eeuwen, gelijck d'Arabiers en Perſianen, veel meer van de Sineſen, dan van de Cathayers, geſproocken: ick meen deſe Hiſtorieſchrijvers, die voor 't jaer 600 van Hégira, of 't jaer 1203 van de geboorte ons Heeren, geſchreven hebben; dat is, eer de Tartars, Mogols gebynaemt, hun tochten in 't Koninckrijck van Sina gedaen hadden. En dit ſelve Koninckrijck, Sina genoemt, heeft ſich, naer 't verhael deſer Schrijvers, niet wyder uytgebreyd dan van het begin van 't eerſte Climaet tot naeuwelijcks over de palen van 't derde. Wat de landen aengaet, die ſich van daer noordewaerts uytſtrecken, ſy, geen ſeeckere kennis daer af hebbende, hebben hen toegeeygent aen de volcken van Gog en Magog, wel bekent aengaende de naem, maer onbekent voor ſoo veel hun wooning belangt. Doch de genen, die geſchreven hebben ſedert het begin van 't Rijck der Tartars, of Mogols, toen de naem en d'achting van de groote C'ân over de heele werelt uytgeborſten was, lieten de Sineſen wel de ſelve grenſen behouden; maer ſy noemden d'inwoonders der volgende landen Catayers, en ſchreven deſe naem, die ſy van de Tartars ontfangen hadden, قتا Catà, of Catay, daer af eenigen خطا C'athà en C'athay gemaeckt hebben. Welckers hooftſtat, C'ân-balek genoemt, van M. Paulus Venetus Cambalu geheten, door Abulfeda onder het vierde Climaet gevoeght is; ſulcx dat, indien wy de middelwegh houden in de verſcheydenheydt der gevoelen, die hy bybrengt, aengaende de langte en breette der ſelve Stadt, wy bevinden ſullen dat ſy beyde komen op de ſelve plaets, die d'Autheur van deſe Atlas aen de Stadt Peking geeft, naer de Wis-konſtige ondervindinge daer van gedaen: en geen minder overeenſtemming iſſer in d'overmatige en wonderlijcke grootheydt; van de welcke Abulfeda ſchrijft dat men dingen daer van vertelt, die alle geloof overtreffen. Wat de naem van C'ân-Balek of Cambalu aengaet, Paulus Venetus, lib. 2, cap. 10, ſegt, dat 'et *de Stadt des Heeren* betekent, te weten in de Tael der Mogols, die toen 't Rijck beſaten: want C'ân, of nae onſe uytſpraeck Cham, beteeckent ſoo veel als *Keyſer* of *Vorſt*, en Balic, of, naer de rechte uytſpraeck der Ooſterſche volcken, Balak, genomen van een woordt van de ſelve Tael بلقصون Balakſûn, betekent *Stadt*. Want in een Woort-boeck van vier Talen, dat ick beſitte, te weten, Arabiſch, Perſiaenſch, Turckſch en Mogols, wort dit ſelve woort

der Mogols verklaert door 't Arabisch بلد Beled, 't welck *Stadt* wil seggen. Nu, daer is niet aen te twijffelen, of dese selve Stadt heeft eenige andere eyge naem gehadt: want Paulus Venetus voeght 'er by, dat dit van oûts en seer lange tijden een vermaerde Stadt heeft geweest, daer de Koningen hun Hof hielden.

Het sal dan niet sonder gront en reden sijn, soo men van alle dese dingen een gissing en gevolgh treckt, dat, gelijck de naem der Catayers, ontrent de tijden van Alexander, eerst gehoort is onder de Scythische volcken van d'Oostersche landen; oock weêr van dese Scythische volcken de selve naem van Catay met die van de Tartars gekomen is ter kennis van d'Arabiers, Persianen, en anderen; door de welcken de twee voorgenoemde namen allerwegen gesaeyt en uytgebreydt sijn. Dit gebeurde na dat de Mogols, daer af het aenmerckelijckste deel met een eyge naem genoemt was تتار en تتر Tatâr en Tatar, (daer men, een r byvoegende, *Tartaren* af gemaeckt heeft) te weten de Scythen, die over de Bergh Imaus naer 't oosten en zuyden woonen, d'andere Scythische volcken ondergebraght hadden, en voornamelijck de genen, die oostwaerts hun wooning hadden.

't Selve wierdt gedaen onder het beleydt van Amochtân C'ân, die, sijn Rijck bevestight hebbende, de nieuwe naem van Chingîz (by Ayton Changis) aennam, en d'eerste was, die men de groote C'ân of Cham noemde; namentlijck in 't 1214 jaer na Christus geboorte. Dese is de gene, die de wetten en regelen maeckte en oprechtte, die in de Scythische Tael ياسا Yasa, en ياسا چنگز خان Yasâ Chingîz C'ân, dat is, *Instellingen van Chingîz C'ân*, genoemt worden; de welcken, als heylige saecken en godlijcke spreucken, van alle de nasaten godsdienstelijck bewaert en onderhouden sijn. Hy vergaderde een heyr van vier hondert duysent ruyters, en deelde dat door een besondere ordening in tien duysenden, duysenden, honderden en tienen, en sond een deel daer af naer 't oosten, en 't ander naer 't westen. Hy dede selfs met het eerste een doorbreeck en inval in Sina, Machîn en Catay; en voerde met het ander geen minder dingen uyt: want hy verwon en versloegh de machtige Koning der C'orasmiers, Gelalodijn genoemt. Daer na, in 't jaer 1224, hervatte hy met alle sijn krachten d'oorlogh van Catay. Maer hy storf ten eynde van drie jaren: en is alsoo meê ter neêr geleght op den grooten hoop der menighte van menschen, die men tot tien millioenen toe telt, de welcken door 't gewelt zijner oorlogen vergaen waren.

Hy had tot nazaet sijn Soon, Okotai C'ân, die 't Rijck door de wetten, wapenen en verwinningen van sijn Vader bevestight vondt. Dit is de gene, die van Rabbin Abraham Zacuth, in sijn Boeck Iuhasin genoemt, met een woort Koning der Cathayers geheeten wordt, als met de naem van 't grootste Rijck, dat hy bezat. Dese had weêr tot nazaet sijn Soon Gayung C'ân. Weynigh tijdts nae deses doodt wierd Mangò C'ân, Nasoon van Chingiz C'ân, en Soon van Toli C'ân, met bewilliging der Vorsten en opperste Hoofden van de Tartars, Keyser van de heele wereldt verklaert; want hun trotsmoedigheydt doet hen dus spreecken. Hy sond, in 't jaer onser Zalighheydt 1255, sijn Broeder 'Ulaco C'ân met een machtigh heyr beneden de rivier Oxus naer Assyrien: die daer alles verwoeste, en eyndelijck Bagdad, de Hooft-stadt van het heele Mahometaensche Rijck, aentastte, won, en seer deerlijck verdelgde, en de inwoonders seven dagen lang seer wredelijck slachtte. De Keyser Mustâsem, zijnde de ses-en-dartighste Calîfe uyt de stam van Abbâs, Oom van Mahomet, en de leste der gener, die Bagdad bezeten hebben, wierdt onder de voeten der Tartars vertreden, en eyndighde schandelijck sijn leven met sijn Kinderen. Dit gebeurde de vierde dagh van de Sprockel-maent, in 't jaer onses Zalighmakers 1258.

D'oorsaeck van dit verderf, en van dese moordt, wordt, nae de getuygenis van het voorgenoemde Boeck Iuhasin, den selven Nasirodijn, daer af wy hier voor dickwijls gesproken hebben, toegeschreven; als de gene sijnde, die, raet gevende, en middel tot d'uytvoering aenwijsende, sulcks 'Ulaco, Overste van 't Tartarsch heyr, aengeraden had: om sich van de smaet te wreken, die hy van de voorgemelde Calîfe ontfangen had: en besonderlijck om een Boeck, dat hy gemaeckt en den selven toegeeygent had, om 't welck hy lof en vergelding had verdient; en de Calîf, hem droevigh siende, had tot hem geseght, de Thousiers (dat is d'inboorelingen van Thous, een Stadt van Persien) dragen hoornen, waer sijn de uwen? daer op Nasirodijn antwoorde, ick

ga

ga hen halen, om aen u te vertoonen. Hy dan, terstont uyt het Hof vertreckende, nam geswindelijck sijn vlucht tot by de Tartars, die hy met dit groot en machtigh Heyr aenbracht. Weynigh tijdts nae dese neêrlaegh nam hy voor te maecken dese Astronomische Tafels, daer af wy dickwijls verhael hebben gedaen; om alsoo, door sijn geleertheyt, de naem van de voorgedachte Velt-overste der Tartars, die toen Koning van Assyrien was, meer te vereeren en verbreyden. Hy wierd hier in geholpen door de Koninckklijcke mildadigheden, niet alleenlijck tot der selver making; maer oock om de starren te doen waernemen, en wierden hem tot hulpe gegeven andere vijf ervare en vermaerde Wiskonstenaers. Men stelde de tijt van twaelf jaren, om 't werck te volvoeren, en men verkoos hier toe, naer 't verhael van Abulfeda, een bequame plaets, namelijck een heuvel, buyten de Stadt Merâga, in 't Landtschap Aderbigiân, 't welck men eertijdts Adjabene noemde. De Keyser Mangò C'ân quam ondertusschen te sterven, en sijn jonge broeder Coblai C'ân quam in sijn plaets. Omtrent vier jaren daer nae storf oock de Vorst Ulaco C'ân, aen wien volghde sijn Soon Abgai C'ân, te weten in 't westersche Rijck, of in 't Koninckrijck van Medien en Assyrien. In dese tijdt wierden de voorgenoemde Astronomische tafelen, op nieuwe en oude waernemingen gebout sijnde, voleyndight, die Nasirodijn in 't licht gaf, onder de naem van ايلخانى Ilcânlijcke, (nu, Ilcân betekent in de Tartarische tael *Velt-overste)* en droegh die op aen de voorgedachte Abgai C'ân. Hy dan, willende leeren hoe men zijn Tafelen sou konnen gebruycken nae alle soorten van Tijdt-rekeningen, die by de vermaertste Oosterische volcken in swang sijn, maeckte den aenvang van de rekening die gebruyckelijck en gemeyn is in Catay, om dat dit Rijck toen het vermaertste en aenmerckelijckste was van alles dat de Tartars bezaten.

Na de vijf groote C'âns, te samen Keysers van Cathay, die wy opgetelt hebben, heerschte daer oock een seste, Temûr C'ân geheeten. Sedert dese tijt begon de Mahometische Godsdienst onder de Tartaren in te sluypen, hun zeden door soo groote voorspoeden te bederven, en hun saken achterwaerts te gaen, en neêr te storten. Hun Heerschappy wierd eyndelijck binnen Cathay gedempt en vernietight, en daer buyten in deelen gescheurt: tot dat in 't jaer ons Zalighmakers 1384 een ander Temûr C'ân, te weten de wijtberoemde Tamberlân, het Tartarische Rijck weder t'samengevoeght heeft onder sijn gebiet; gelijck hy oock met Chingîz C'ân uyt een selve stam gesproten was. Want Buzengir C'ân, die de stronck van alle de Mogolsche Koningen heeft geweest, was in ordre de negende Vader van Chingiz C'ân, en de dertiende van Temûr C'ân. Dese Temûr, seer vele en groote verwinningen bekomen hebbende aen de westerlijcke deelen van 't Mogolsche Rijck, gelijck oock aen de noorderlijcke deelen van Asia, en noch naer grooter trachtende aen d'uyterlijcke gewesten van 't Oosten, bereyde sich tot de reys en veltocht naer Catay: voornamentlijck met dit insicht, gelijck het schijnt, om in Heldendaden met Chingiz C'ân gelijck te worden; en oock om wraeck te hebben van sijn geslacht, 't welck de Cathayers in haer landt uytgedelght hadden; en te gelijck sijn stam daer op te rechten, hebbende van sich selven de naem van Chingiz C'ân in hooge eer en achting. Maer toen hy op de grensen der Mogols gekomen was, in een plaets, die Anzâr genoemt wordt, daer de hoofden van 't Heyr, sijn Magen, en de Krijghs-benden vergadert waren, in 't jaer van Christus geboorte 1404, en gereedt was om voort te trecken, wierdt hy van een brandende koorts aengetast, die hem weghruckte, en sijn groote voornemens deê verdwijnen.

Uyt alle welcke dingen oock klaerlijck blijckt, dat het Koninckrijck van Cathay seer groot, machtigh en rijck heeft moeten sijn, dewijl dese twee seer machtige en groote Keysers geacht hebben dat des selfs verovering de heerlijckste was, die sy konden doen. En dewijl het Koninckrijck der Mogols, daer hun eyge en oude wooning was, niet seer verre van 't Sineesch Koninckrijck gelegen is; op wat volck kan men dan de naem van de Cathayers passen, als aen de Sinesen selven? volgens 't gemeen gebruyck, dat alle Inwoonders van dit seer groot en breet Rijck, 't welck in dese Atlas beschreven is, met dese besondere naem van de Zuydsche volcken genoemt werden; of wat anders sal Cathay wesen, als het noorderlijck gewest of deel van Sina?

Laet ons hier nu byvoegen, 't gene Jan Carpin, Willem Rubriquis, en andere Geestelijcke persoonen ons van de Catayers

tayers verhaelt hebben, als de genen, die van hooger-handt naer Tartaryen, en aen des selfs Koningen gesonden sijn: d'eerste in 't jaer Christi 1246, door Paus Innocentius de vierde; de tweede in 't jaer 1253 door Lodowijck de IX, Koning van Vranckrijck. Zie hier 't gene, 't welck sy onder andere dingen daer af seggen: *Dat de Cathayers, op d'uytterste grensen van Oosten, en geburen der Tartars sijnde, sich tot aen d'oosterlijcke Oceaen uytstrecken: dat de wateren by der selver grensen, bevrosen sijnde, somtijts overtocht aen de Tartars geven, die met alle hun krachten 't landt der Cathayers overstolpen: dat dese selve Cathayers seer rijck sijn, en veel kostelijcke dingen besitten, en uytsteeckende wercken van wonderlijcke konst maecken; dat sy groote overvloet van rijs hebben, en wijn daer af maecken.* Eyndelijck, om gelijckelijck door een aenmercking te sluyten, dese selve Rubriquis getuyght in sijn Reys-beschrijving, in 't seven-en-dartighste hooftdeel, *dat sy gewent sijn met de penceel te schrijven, gelijck de Schilders, en soodanigh, dat zy veel linien in een figuer schijnen te trecken.*

Na dese twee Schrijvers is gevolgt Marcus Paulus van Venetien, en na hem Ayton van Armenien, die alle beyde oock Tartarien, en, dat meer is, Catay gesien hebben. De keurige Leser sal, boven de blijcken, die soo hier voor verhaelt, als in d'Atlas bygebracht sijn, lichtelijck uyt hun verhael andere blijcken, die meê tot dit ons voornemen behooren, konnen trecken: gelijck 't gene, dat Paulus Venetus schrijft in 't tweede boeck, cap. 26, te Basel uytgegeven; te weten, *dat men deur 't geheele landtschap van Catay uyt de bergen swarte steenen haelt, die, ontsteecken sijnde, 't vuur lang behouden, en in veel plaetsen 't gebreck van hout vervullen.* En in 't seven-en-twintighste hooftdeel, *dat hy tien mijlen van Cambalu een groote Rivier gevonden had, die sich in d'Oceaen ontlast, daer veel Schepen op en af voeren, met koopmanschap geladen; en dat daer over een seer schoone Brugh lagh, die heel van marmer was, en drie hondert schreden lang, en acht breedt was, op vier-en-twintigh boogen steunende, met gesneden leeuwen, om de kant boven te vercieren.* Men vindt in d'Atlas de beschrijving van veel diergelijcke Bruggen. Wyders, hy verhaelt in 't volgende capittel, *dat 'er een weg is, die sich in twee wegen deelt, omtrent dartigh mijlen van de voorverhaelde Vloet, van de welcken d'een deur 't landtschap van Catay gaet, en d'ander deur 't landtschap Mangi naer de zee.* Nu, dit landt selve is ماحين Machin, te weten, het deel van 't ware Sina, eygentlijck geseght, 't welck naer 't zuyden en oosten gelegen is. Want hy seght in 't vijf-en-dartighste hooftdeel, *dat de Koning van 't landtschap Mangi Facfur genoemt word, een rijck en machtigh Vorst, ja soo, dat men geen machtiger in alle dese landen vond, als de groote C'an.* Wyders, d'Arabiers, Persianen en Turcken getuygen dat de naem van Facfur (die sy dus uytspreecken فغفور Fagfûr) aen de Keysers van Sina gemeen was; gelijck de naem van Pharao aen de Koningen van Egypten, die van C'alîfe aen de genen van Assyrien, en de naem van C'an aen de Tartars. Doch ick geloof dat dit een vreemde, Scythische, of een andere diergelijcke, en geen Sinesche naem is, om dat in de Sinesche Tael de letter R geen plaets en heeft: en dit is d'oorsaeck dat men noch tegenwoordigh in d'Oostersche landen het beste Porceleyn, of d'aerde vaten van Sina *Fagfurische* noemt. Voegh hier nu by 't gene de selve Schryver verhaelt van soo veel steden, die soo bloeyen en vermaert sijn om de koophandel, en om de schranderheydt en 't vernuft van hun inwoonders. Men kan 'er oock bemercken dat 'er steden sijn, welckers namen in Fù eyndigen. Nu, dese silb is warelijck een Sineesch woordt, 't welck eygentlijck een *groote stadt* betekent; en van dese silb Fù, by anderen gevoeght, hebben de Sinesen veel naemen van hun Steden gemaeckt, gelijck sulcx oock gemenelijck onder de Griecken en veel andere volcken gebruyckt wert.

Wat Ayton aengaet, hy seght in 't eerste hooftdeel van sijn boeck: *Dat het Koninckrijck van Cathay het grootste van de Wereldt is, dat voor geen ander te wijcken heeft, soo van wegen sijn rijckdommen en ontallijcke schatten, als ten opsicht van de groote menighte van een vernuftigh en vlijtigh volck, en de wonderlijcke wercken, die daer gemaeckt wierden: dat de menschen daer naeuwe oogen hebben, en 't aengesicht van nature als sonder baert.* daer by, *dat zy bloode, en vertsaeght sijn; doch echter dapperder ter zee, dan te landt.* En in 't tweede hooftdeel, *dat hun landt sich tot aen 't begin des Werelts uytstreckt, voorby 't welck geen wooning en verblijf is;* (want Japon was toen noch niet wel bekent;) oock *dat daer nef-*

fens

ſens een ſeer rijck landtſchap is, Sim genoemt, ('t welck ſonder twijfel Sîn, of Sina is, of wel een deel van 't ſelve) *welck ſich ſtreckt tuſſchen 't Koninckrijck van d'Indiën, en dat van Cathay.* En in 't eerſte Hooftdeel, en elders, *dat dit Koninckrijck naer de noordtzijd bepaelt en beſloten is van een woeſtijne, en van de berg Belgian: over welcken* (ſoo als hy in 't ſeventiende cap. verhaelt) *Chingiz C'an als mirakuleuſelijck deur getrocken was.*

Doch het gebiedt van Chingiz C'an in Cathay, heeft onder de Cathayers niet erkent geweeſt, nochte een nieuwe tijtel gegeven aen hare Tijt-rekening, dan na dat Cathay geheel verovert, en ſoodanigh onderworpen, en onder de gehoorſaemheydt van de groote C'an gebracht was, dat 'et, in d'overvloet van gout en ſilver, niet geoorloft was andere munt te gebruycken als de gene, die van Papier gemaeckt was, en haer waerde alleenlijck hadde van des Keyſers of C'ans opgedruckte merck: beſie, ſoo 't u belieft, hier af Ayton, in 't eerſte Hooftdeel, en voornamelijck Paulus Venetus, lib. 2. cap. 21. De Cathayers, naer de getuygenis van Naſirodijn, hebben 't begin van dit Rijck aen 't loopende jaer 9680 toegeſchreven, na 8863 myriaden of tienduyſenden van volle jaren, die, naer hun gevoelen, verloopen waren ſedert de ſchepping des Werelts, te weten het leſte jaer, dat Queì-hài genoemt wordt, ſijnde het leſte van de darde ſeſtigh-jarige circkel, Hiá Vên geheeten: 't welck overeen komt met het jaer onſes Heeren 1263.

Laet my oock geoorloft ſijn het gene hier by te voegen, dat my gedenckt dat ick eertijdts, toen ick, in 't jaer 1628, te Conſtantinopolen was, gehoort heb uyt den mont van de Sterrekenner des Turckſche Keyſers, Muhammed Chélebi genaemt, een man van meer dan gemeene geleertheydt, met de welck ick bekent was, en gemeenſamelijck verkeerde: welck is, dat hy in de geſchriften van Naſirodijn geleſen had, dat onder de Catayers Aſtronomiſche inſtrumenten gevonden wierden, die ſeer groot en welgemaeckt waren, ja oock dat Naſirodijn ſelf hen daer geſien had, ſoo mijn memorie my niet bedrieght: en 't is wel waerſchijnlijck dat d'Inſtrumenten, daer af d'Atlas ſpreeckt, die noch heden in Sina geſien worden, van 't getal der gener ſijn, van de welcken Naſirodijn gewagh maeckt.

Ten laetſten tot een beſluyt, ſullen wy hier noch bybrengen een bondigh en onwederſpreeckelijck getuygeniſſe, 't welck men vindt in 't Boeck van den Aerdbeſchrijver Abulfeda, dat tot onſe Univerſiteyt hoort, te weten ter plaets, daer hy de Beſchrijving van de Stadt Cambalu maeckt. Ick ſal d'Arabiſche woorden ſelf hier ſtellen, op dat 'et ſekerder zy:

قد جلت مدينة طمغاج وبلاد طمغاج
هي بلاد الخطا ويزعم المسافرون ان
السور داير على بلادهم وضياعهم وساير
عمارهم مسيرة ثلثة وعشرين يوما
في الطول من الغرب الي الشرق.

Dat is, *De Stadt van Tamgâzj is ſeer vermaert geworden. Nu, het landt van Tamgâzj is het ſelve, met het landt van de Catayers; en de reyſigers achten dat de muur, die hun ſteden, vlecken, en wooningen beſluyt, ſich van 't Weſten naer 't Ooſten uytſtreckt drie-en-dartigh dagh-reyſens verre.* Dieshalven moet Catay in de kring van deſe groote en vermaerde muur van 't Koninckrijck Sina beſloten ſijn; om dat men elders in geheel Aſia geen diergelijcke muur vindt. Welcke ſaeck, aengaende de gelegenheyt van Sina, oock beveſtight en bekrachtight weſen ſal door de getuygeniſſen, hier voor aengehaelt, ſoo men de moeyte neemt van hen te vergelijcken met de dingen, die in de Sineſche Atlas gemelt werden.

't Verhael van de voorgedachte Arabier, ten opſicht van 't Koninckrijck der Catayers word krachtelijck beveſtight door een andere getuygenis van een Perſiaen, aengaende hun Koning. Deſe Perſiaen is een ſeer geleert en verſtandigh man, Caſim Caxâni genoemt, de welck in ſijn Woortboeck der vreemde Perſiaenſche woorden, die weynigh bekent ſijn, dus ſpreeckt:

تنكو نام پادشاه خطا وختن

Tencu of Tengu is de naem van de Keyſer der Catayers. Nu, men ſiet klarelijck in d'Atlas, pag. 15, col. 1, dat de Keyſer der Sineſen Tiençù, dat is, *Soon des Hemels,* genoemt wordt. Ja men ſou mogen ſeggen dat de naem van de Cataysche Keyſer, hier voor verhaelt, te weten Tamgazj of Tengazj (in geval het een benamelijcke naem, en oorſpronckelijck Cataysch is) getrocken en verandert is, gelijck dickwijls ge-

beurt, door d'Arabiers, van dit ſelve woort Tencu of Tengu.

Neem ten goede, gunſtige Leſer, deſe Byvoeghſelen en Aentekeningen, ſoodanigh als ſy ſijn: en, na dat ghy uw gebeden met de mijnen gevoeght hebt, op dat onſe goede Godt dit vernuftigh Volck, en alle d'andere Heydenen, wil verlichten en verklaren met ſijn ware kennis in Jeſus Chriſtus, ſoo begunſtigh de nieuwe wetenſchap der onbekende dingen, die uyt het Ooſten onſe landen van 't Weſten, dat is Europa, toeſchijnt en komt beſtralen. Vaert wel onder Gods heylige bewaring.

HISTORIE
VAN DEN
TARTARISCHEN OORLOG,

Waer in verhaelt wert, hoe de Tartaren in onse eeuw in 't Sinesche Rijck sijn gevallen, en 't selve byna geheel hebben verovert: nevens een korte beschrijving van hare zeden en gewoonten.

De Tartaren sijn oude vyanden der Sinesen.

DE Tartaren (het oudtste volck in Asia, en een oorsprong van veele volcken, nu sedert vier duysent jaren vyanden van 't Sinesche Rijck) hebben dickwils scherpe oorlogen tegen de Sinesen gevoert; en hoewel sy somtijdts verwonnen sijn, sy hebben oock dickmael d'overwinning gehadt. Ick noem hen Tartaren, die aen de noordsijde over die vermaerde muur der Sinesen woonen, welcke streckt van 't westen tot het oosten, en langs drie hondert Duytsche mijlen weeghs opgebouwt, haer belette in 't Sinesche Rijck te vallen. De Sinesen self (by gebreck van de letter *R*) noemen dit volck al van oude tijden *Tata*, 't welck oudt Tartarien soo naer 't oosten, (aen die van Europa tot noch toe onbekent) als naer 't westen bewoont, daer de Rijcken *Samahania*, *Tanyu*, *Niuche*, *Niulhan*, en andere van 't selve volck gelegen sijn, streckende van kleyn Tartarien en 't Rijck *Cascar* tot de Oost-zee boven Japon; daer sy door *Anian* (een engte van de zee) van 't Amerische *Quevira* gescheyden werden; soo 't selfde nochtans een engte van de zee, en geen vast landt is. Ons voornemen is niet alle d'oorlogen, die sy tegens de Sinesen gehadt hebben, te beschrijven; maer die alleen, welcke in dese laetste tijden in onse tegenwoordigheydt gevoert sijn; de andere sullen gevonden werden in mijn Kort begrijp der Sinesche historien. Doch om met behoorlijcke ordre verder te gaen, moeten wy wat nauwer ondersoecken, waer uyt dese gesproten sijn.

Welcke de Tartaren sijn.

Men moet dan weten dat de westersche Tartaren van 't oudt Tartarien, (van de welcke *Marcus Paulus Venetus* en *Aytonius* schrijven) na dat sy byna heel Asien onder hare macht gebracht hadden, oock *Sina* (de gemelde *Venetus* en *Aytonius* noemen het *Catay* en *Mangin*) beoorloght hebben, en dat voor de tijden van den grooten *Tamerlan*, die Sina (gelijck sommige qualijck schrijven) noyt beseten heeft; want die heeft gebloeyt, nae dat de Tartaren al uyt Sina gejaeght waren, te weten omtrent het jaer onses Heeren duysent vier hondert ses, in welcke tijdt *Taiçungus*, den tweeden Keyser van de stam *Taiminga*, over geheel Sina, te weten, over alle de Provincien, die binnen de groote muur gesloten sijn, vredelijck heerschte. Den Sinesschen oorlogh tegens de Tartaren, daer van *Venetus* spreeckt, gelijck blijckt uyt de Sinesche historien en Tijdt-rekening, is voor *Tamerlanes* tijdt in 't jaer naer Christi geboorte duysent twee hondert ses begonnen, en heeft geheele drie-en-seventigh jaren geduert; na de welcke de Tartaren, ten lesten t'eenemael overwinners, dat heele machtige Rijck ('t Keyserlijck geslacht *Sunga* verdelght sijnde) in 't jaer duysent twee hondert en acht-en-seventigh verovert, en alsoo vredelijck seventigh jaren geregeert hebben, stellende een nieuwe stam die sy *Ivena* noemden, uyt welcke, door gestadige navolging, negen Tartarische Keysers van Sina sijn voortgekomen. Maer *Venetus* is met de Tartaren in Sina gekomen, als den oorlogh noch niet ten eynde was, te weten in 't jaer duysent twee hondert en vijf-en-seventigh, gelijck uyt sijne schriften genoeghsaem blijckt.

De Tartaren hebben Sina eertijdts oock verovert.

Tamerlan heeft Sina noyt beseten.

De Tartaren Keysers in Sina.

De Tartaren, ondertusschen door de

Sinesche wellusten veraert, hebben der selver seden aengewent, hunne sterckte allengs verleerende, en door te groote vrede verswackt, sijn sy van mannelijke Tartars wijfsche Sinesen geworden. Toen is tegens haer opgestaen een seer veracht mensch, *Chu* genaemt, een knecht van een afgodische offer-paep: dese, sich erbarmende over den ellendigen staet van 't Sinesche volck, en van lust tot heerschen geprickelt, was eerst een struyck-roover, en alsoo hy dapper van aert, stout, gaeu van handen, en verstandigh was, heeft hem geen moet, beleyt, geselschap, nocht geluck ontbroken, door het welcke, allengs aengroeyende, hy groote legers byeen bragh. Toen de bergen en 't struyck-rooven verlatende, en nu Veldtoverste gemaeckt, heeft hy de Tartaren voor de vuyst durven aentasten, en na vele oorlogen verscheyde heerlijcke verwinningen over haer verkregen: ten lesten heeft hy hen alle uyt het geheele Sinesche Rijck verjaeght, en 't selve, als een vergelding van sijn voorspoet, in 't jaer ons Heeren duysent drie hondert acht-en-sestigh ingenomen. Dese heeft de Keyserlijcke stam *Taiminga* ingestelt, en begeerde des selfs eerste Keyser, en *Hunguvus*, ('t welck een groot oorloghs-man betekent,) genoemt te wesen.

Een heel gering man jaegt de Tartaren uyt Sina.

Oorsprong van 't geslacht Taiminga in Sina.

Alsoo is hy van alle de Provincien erkent voor den verlosser van 't Vaderlandt, en de meesten en minsten hebben hem als haren Sinesche mede-borger omhelst; want het Sinesche volck veracht en haet de vreemdelingen soo seer, als het de sijnen eert en bemint. Hy heeft in de groote stadt *Nanking*, aen den oever van de groote rivier *Kiang*, (welcke de Sinesen, om sijne grootte en overvloet van water, *den Soon van de zee* noemen) sijnen koninckliijcken stoel gesetet; en in seer korten tijdt de saken van 't Rijck vast gestelt, en sijne Sinesen versekert: doch niet te vreden sijnde, dat hy de Tartaren uyt Sina verjaeght hadt, is hy in Tartarien ingebroken, en sijn geluck vervolgende, slaet hy de Tartaren dickwils, en verwoest haer landt op 't schrickelijckste: ten laetsten brengt hy de Oostersche Tartaren in sulck een benauwtheydt, dat sy de wapenen neêrleggen, hem schatting beloven, gedwongen sijnde vrede te versoecken; 't welck insonderheydt de Tartaren van *Niuche* deden, in welckers landen een gedeelte van de Tartaren, die uyt Sina gedreven waren, haer toevlucht hadden genomen. Dese quamen dan jaerlijcks door de naburige landen van *Leäotung* in Sina, als onderdanen oft vrienden, tot de koopmanschap toegelaten, doch dachten noyt op oorlogh; want sy door den selven tot armoede gebracht waren. Hunne koopmanschappen sijn de wortel *Ginse*, by de Sinesen seer geacht, alderhande diere-vellen, gelijck kastors, vossen, marters, en seer kostelijcke sabel-vellen, oock paerts-hair, daer de Sinesen haer netten van breyen, en met het welck de mans haer hair opbinden, met welck sy, als met een voornaem cieraet, dwaeslijck proncken. Allengs vermeerderden sy tot seven Horden ofte Gouvernementen toe; en ten laetsten onder malkanderen oorlogh voerende, werden sy omtrent het jaer ons Heeren duysent ses hondert een Rijck, 't welck sy 't Rijck van *Niuche* noemden.

Nanking een koninckliijcke stadt in Sina.

De Tartaren sijn verwonnen, en betalen schatting.

Waren der Tartaren.

Maer aen de Westersche Tartaren van 't Rijck *Tanyu* sondt den Sinesche Keyser jaerlijcks (vrede met haer gemaeckt hebbende) schatting oft geschencken; op dat sy haer van wapenen souden onthouden: want de Sinesen achten het geen schande, den oorlogh (die sy door de Secte van hare Philosophen voor seer schandigh houden) dus van haer te wenden; en sy meenen dat men die niet en behoort aen te nemen, als wanneer haer alle andere middelen, tot de rust en bewaring van haer lant, ontbreken.

Den Sinesschen Keyser geeft sonder schande jaerlijcksche geschencken aen de Tartaren.

De Sinesen ondertusschen schroom-achtigh, en de vyanden van haren rijckdom weynigh vertrouwende, lieten die groote muur nooit sonder stercke wacht, onderhoudende gestadigh tot des selfs bewaringe, daer sy verre van 't oosten tot het westen streckt, een millioen soldaten.

Stercke guarnisoenen tot bewaringe van de groote muur tegens de Tartaren.

Het Sinesche Rijck, dus vast gestelt sijnde onder de stam *Taiminga*, genoot een gedurige rust en vrede omtrent twee hondert en vijftigh jaren; en ten tijde dat die seven Tartarische Gouverneurs onder den anderen oorlogh voerden, gaf den seer geluckigen Keyser *Vanlieus*, den dertienden uyt het geslachte *Taiminga*, wetten aen 't geheele Rijck: dese heeft de regeeringe aengenomen in 't jaer na de geboorte Christi duysent vijf hondert drie-en-seventigh, en heeft het tot het jaer duysent ses hondert twintigh, met groote lof van voorsichtigheydt, billickheydt, en rechtvaerdigheydt, seer treffelijck bestiert.

Gestadige vrede van vele jaren in Sina.

Maer middelertijdt waren de Tartaren van 't landt *Niuche* soo vermeerdert, van den tijdt, dat sy tot een Rijck versamelt waren,

De vermenighvuldinge der Tartaren brengt schrick aen de Sinesen: welcke dencken de Tartaren te verwoesten.

waren, dat sy de Sinesen meer en meer tot een schrick streckten, waer over de Sinesche Landtvooghden verborgen raedt hielden, buyten kennisse van haren Keyser, om haer in te houden, ja te verderven. De macht van de selve Landtvooghden is soo groot, dat sy, on-aengesien sy als slaven naer een oogh-wenck van haren Keyser leven, echter het ampt, dat haer tot het gemeene beste is aenbevolen, als met volkomen macht bedienen, 't en ware sy, oft door den Keyser, ofte door andere hooger macht belet wierden.

Eerste oorsaeck van den Tartarischen oorlogh: tweede oorsaeck: derde oorsaeck.

Dies handelen sy voor eerst de kooplieden in de Provincie *Leäotung*, die naest aen 't Rijck *Niuche* gelegen is, seer qualijck, en nemen hen haer goederen af. Daer na beletten sy door Politijcke Staet-redenen den koning van 't Rijck *Niuche* sijn dochter aen een ander Tartars koning te geven; en ten lesten nemen sy den koning van *Niuche*, die van sijne vrienden geen quaet verwachte, met bedrogh gevangen, en brengen hem trouwloosijck om 't leven. Doch dese sijn Soon, om dit ongelijck te wreken, komt in 't jaer duysent ses hondert sestien met een groot getal soldaten in der haest over de groote muur, (sijn volck over 't ys brengende) belegert en verovert in aller yl de groote stadt *Kaiyven*, die andere *Tuxun* noemen, naest aen Tartarien gelegen.

Den eersten aenval der Tartaren tegen de Sinesen.

Uyt dese stadt sendt hy, door eenen Indiaensche afgoden offer-paep, (welck sy *Lama* noemen) een brief in de Tartarische tale en letter (doch niets Barbarisch inhoudende) aen den Sinesschen Keyser, waer in hy aen den selven, met seer ootmoedige woorden, schrijft, dat hy den oorlogh, om het ongelijck van de Sinesche Oversten geleden, begonnen hadt; maer dat hy echter gereet was de stadt wederom te geven, en de wapenen neêr te leggen, soo hy maer gehoort mocht werden, en voldoening van het ontfangen ongelijck kon verkrijgen. Den Keyser *Vanlieus*, hoewel seer voorsichtigh en ervaren, heeft in dese saeck (nu oudt geworden sijnde) sijn gewoonlijcke voorsicht niet gebruyckt; want, meenende dat het een saeck van al te kleynen gewicht was, om in 't hof selver verhandelt te werden, stelt die in handen van de Oversten: dese, opgeblasen door haren gewoonlijcken hooghmoet, gewaerdighden haer niet den Tartarischen Koning, als een Barbaer, te antwoorden; ja dat meer is, waren seer misnoeght, dat iemant by haren Keyser over ongelijck durfde klagen.

Protestatie der Tartaren tegens de Sinesen.

De hovaerdy van sommige Sinesche Oversten verhit den Tartarischen oorlogh.

Den Tartarischen koning, sich siende soo versmaet en gehoont, en geen antwoort op soo een rechtmatigh versoeck verkrijgende, veranderde sijn gramschap in dolligheydt, en doet een eedt, dat hy, tot sijns vaders eer en troost, twee hondert duysent Sinesen ombrengen en aen hem offeren sou, volgens de gewoonte van dat volck; want de Tartaren, als haer edel-lieden sterven, verbranden gemeenelijk oock eenige knechts, vrouwen, paerden, bogen, pijlen; op dat sy den dooden, oock nae sijn doodt, souden gaen dienen: hoewel sy nu, na dat sy 't Sinesche Rijck verovert hebben, (over dese onmenschelijcke gewoonte van de Sinesen self bestraft sijnde) die verlaten hebben. Dus brengt hy spoedelijck over al sijne wrekende wapenen, en belegert met vijftigh duysent ruyteren *Leaoyang*, de hooftstadt van de Provincie *Leäotung*: de stadt was bewaert van een groot getal soldaten, die meest al musquetten hadden; maer de Tartaren gebruycken niet als hare sabels, en pijlen en bogen, met welcke sy schrickelijck en met groote ervarentheydt weten te schieten; doch vreesende voor de kogels der musquetten (een slagh van wapenen hen onbekent) hebben sy de selve door sekere list vruchteloos gemaeckt; want den Tartarischen koning dede sijn voorste volk elck een dicke planck voor een schilt dragen, waer mede de ruytery, als met een houte muur, bedeckt was; naer dese volghden de gene die de storm-leeren droegen, achter volghde de beste ruytery: dus heeft hy de stadt op vier plaetsen aengetast, d'eersten aenval van de musquetten stont hy met sijn muur van plancken uyt, daer na met een vlucht de storm-leeren gehecht sijnde, komt hy op de muur, en neemt de stadt in: de geswintheydt van de Tartaren (daer in sy seer uytmunten, en haer oock meest op vertrouwen) was hier soo groot, dat sy de Sinesen den tijdt niet gaven, om haer musquetten wederom te laden, (welcker onervarentheydt in de kunst van 't musquet te handelen, hen oock in dese gelegentheyt hinderde;) soo dat sy, verschrickt van soo haestigen overval, de vlucht namen; maer wierden meest van de geswinde Tartarische ruyters achterhaelt en doodtgeslagen. Den Tartarischen koning, dese stadt verovert hebbende, sonder lang te wachten, brengt met het selve gewelt, oock vele andere mindere steden onder sijn gebiet, als onder andere de seer schoone stadt *Quamgning*, daer

Een barbare en superstitieusen eedt des Tartarischen Koninckx.

De hooftstadt Leaoyang werdt belegert en verovert.

List tegen de musquetten.

Veel steden werden gewonnen.

na

na, ter vlucht voorts het Landtschap *Leäotung* vermeestert hebbende, dringt hy door tot in de naeste Provincie, *Peking* genaemt: doch alsoo hy maer omtrent seven mijlen van de koninckliijcke stadt was, durfde hy niet verder gaen, vreesende dat hy besloten mocht werden; want daer quamen alreedts van alle sijden groote Sinesche legers op de been.

Hoe de Tartaren de veroverde steden tracteren.

De inwoonderen en soldaten der landen, daer de Tartaren door swerfden, waren alle soo vol schrick, dat sy, de steden verlatende, sich meest op de vlucht begaven; want den Tartar plonderde de steden die weêrstandt boden niet alleen, maer verwoeste die te vuur en te swaert, tot in de gront toe; doch die haer gewilligh overgaven, dede hy alleen plonderen, en spaerde de inwoonders. Aldus een machtigen rijckdom vergadert hebbende, en verwinner wedergekeert sijnde in de hooftstadt van *Leäotung*, omringt hy de selve met nieuwe muuren, na dat hy d'oude had afgebroken, want hy van de waerseggers had gehoort, dat die ongeluck bybrachten; en hier heeft hy sich Keyser van Sina doen noemen: en hoewel hy van Sina noch niets besat, behalven 't uytterste aenhangsel van 't oosten, in 't Landtschap *Leäotung*, had hy het heele Rijck nu door hope alreê ingeswolgen. Hy is dan met een Sinesche naem *Thienming* genoemt, in 't derde jaer sijner heerschappy, en na de geboorte Christi duysent ses hondert achtien.

Den Tartarischen Koninck noemt sich Keyser van Sina.

God straft de Sinesen, om de vervolginge die sy de Christenen aen doen.

In 't selve jaer heeft de Keyser *Vanlieus*, van sommige versocht sijnde, dat hy de Vaders van de Societeyt Jesu (voort-setters van het Christen-geloof in Sina) uyt het Rijck soude bannen, na dat hy het selve dickmael hadde geweygert, (want hy beminde der Christenen saken, en de Vaders van de Societeyt;) ten laetsten, verwonnen sijnde door 't moeyelijk aenhouden van een der voornaemste Oversten *Xinkio* genaemt, welcke van oudts een hooft-vyant van de Christelijcke religie was, een besluyt gemaekt, waer mede hy gebood, dat men al de Vaders, die de Christe saeck vervorderden, soude verjagen. Dese wierden toen in verscheyde Landtschappen verstrooyt, en sommige door de Christen oversten heymelijck gespaert, d'overigen sijn in beslote koyen naer *Macao* gesonden; op welcke reyse sy ongelooflijcke elenden, in die koyen gesloten sijnde, geleden hebben: andere sijn oock door der oversten bevel wreedelijck geslagen, niet sonder blijdtschap dat sy waerdigh gekent waren iets voor den naem *Jesu* te lijden. Behalven dat, heeft *Vanlieus* de Christelijcke Godsdienst oock aen de sijne verboden. By dese gelegentheydt hebben de Sinesen, die uyt de wildernissen der afgoden, tot de weyden des Heeren gekomen waren, seer schoone voorbeelden van haer geloof en standtvastigheydt gegeven; doch het lang verhael van die vervolging dient op dese plaets niet: ick heb echter dese dingen hier in 't kort willen aenraken, op dat wy ons mogen verwonderen over de voorsienigheydt Godts, de welcke de Sinesen soo swaren oorlogh heeft toegesonden, toen sy de Christelijcke vrede verachteden; en in dat jaer, dat sommigen onder de Sinesen in de sin kregen het Christendom, self met den wortel, uyt te royen, geschickt heeft, dat de Tartaren die wortelen in 't Sinesche Rijck geschoten hebben, daer sy namaels soo groot uyt opgewassen sijn, dat sy de stam *Taiminga* geheel uytroeyden, en byna het gantsche Rijck onder brachten. Doch (gelijck het gemenelijck geschiet) de Christenen sijn door soodanige vervolginge tot soo grooten wasdom gekomen, dat sich de kercke hedens-daeghs verheught; en de Sinesen ('t en sy Godt haren bedroefden stant te hulpe komt) hebben byna haer geheele Rijck verloren.

De Tartaren verwinners in 't gevecht.

De Sinesche Oversten ondertusschen (besorght sijnde om den vyandt wederom uyt het Rijck te jagen) houden Raedt, en beschrijven ses hondert duysent uytgelesene soldaten. Den koninck van *Corea* sent mede aen den Sinesschen Keyser twaelf duysent mannen te hulp. Dus gaen sy met dat machtige leger omtrent het begin van Maert sestien hondert negentien op de Tartaren aen. Dese komen haer stout te gemoet, men vecht dapperlijck voor de vuyst, en lang seer twijfel-achtigh; ten laetsten werdt het Sinesche leger geslagen, vijftigh duysent mannen en de voornaemste Oversten worden in de strijdt gedoot. De Tartaren, gelijck sy gewent sijn, vervolgen slucks hare verwinning, nemen en verbranden op den selven dagh twee steden, verslindende te vuur en te swaerde al wat haer voorkomt.

Daer na gaen sy op roof, self tot onder de wallen van de Koninckliijcke stadt *Peking*, doch durven die niet belegeren; want daer in was een oneyndelijck getal geschuts,

en

en tachtigh duysent soldaten tot besetting. En nochtans bekennen de Sinesen selfs, dat daer sulck een verslagentheydt en verwarring binnen was, dat den Keyser begon te dencken om de Stadt te verlaten, en sich naer de zuyderlijcke Landtschappen te begeven; 't en waer eenige van de Oversten daer tegen geweest waren, die hem te gemoet voerden, dat die vlucht de Tartaren moedigh maken, en 't geheele Rijck ontstellen sou, aengesien het vluchten niet anders was, als de vyant het lant geven. Oock seyden de Sinesen, indien de Tartaren voort-gevaren hadden, dat sy de Stadt ingenomen souden hebben: maer dese achten meer den buyt; want sy wijdt en zijdt de vlecken, steden, en vestingen die sy in 't gemoet quamen, plonderden, en een groot getal van Sinesen wredelijck ombrachten; en eyndelijck, d'overige plaetsen sonder besetting latende, keerden sy, op-gepropt van buyt, wederom in 't uyterste deel van *Leäotung*.

Verslagentheyt in de Koninckliijcke stadt Peking.

De Tartaren keren weder met buyt.

Naer dese dingen, in 't jaer duysent ses hondert twintigh, sterft den Keyser *Vanlieus*; en sijn Soon *Taichangus* volgt hem, de welcke, besich sijnde met het vergaderen van nieuwe macht tegens de Tartaren, noch de vierde maent sijner heerschappye niet vol-eynd hebbende, overlijd. *Thienkius* volght hem, het Rijck aennemende, die een Gesant aen den Koninck van *Corea* sond, door welcke hy hem seer dede bedancken, van de bystant die hy aen sijn Groot-vader gesonden had, en vertrooste hem over de nederlaegh die de sijnen in der Sineschen dienst hadden geleden; sondt hem oock seer heerlijcke giften, die in der daet een Sineschen Monarch pasten, met insicht om hem grooter hulp af te persen. Want die van *Corea* (dewijl sy seer na gelegen sijn aen de Japonesen) schijnen uyt dat na-buerschap wat meer sterckheyt dan de Sinesen te hebben.

Vanlieus sterft. Taichangus volgt maer sterft haest. Thienkius wert verkoren.

Die van Corea stercker als de Sinesen.

Behalven dat (om het aenstaende quaet sekerder te gemoet te gaen) ontbood hy uyt het geheele Rijck vele nieuwe hulpbenden; en sond alsoo, om de Tartaren den inval in de verdere Landtschappen te beletten, groote legers in *Leäotung*, en om de selve lichter te versien van eet-waren, en andere nootsakelijkheden, dede hy in de haven van *Thiencin* een groote vloot schepen toerusten. Dit is een haven, in welcke soo over zee, als over de rivieren lichtelijck vele schepen uyt geheel *Sina* konnen komen; en sy vergaderen daer oock seer dickwils in ongelooflijck getal. Aldus sond hy tot de geseyde legers in korte reysen over zee seer licht alles wat hy wilde; want het Lantschap *Leäotung* wert byna t'eenemael van de zee bespoelt, en leght maer twee dagen reysens ter zee van de koopstadt *Thiencin*, daer men te lant veel meer tijdts van nooden heeft.

Nieuwe voorbereyding tegens de Tartaren.

Thiencin een seer gemackelijke haven.

Onder d'Oversten, die hulp toe-brachten, was een vrou, die wy wel te recht de Sinesche *Amazone* oft *Penthesilea* mogen noemen: dese quam met drie duysent mannen uyt *Suchuen*, een Lantschap dat wijdt genoegh van de handt leydt; en had niet alleen een mannelijck gemoet, maer oock kleederen, ja sulcke eer-namen aengenomen, die meer een man als een vrouw pasten. Sy gaf dickmaels voorbeelden van dapperheyt tegens de Tartaren, en daer na tegens de wederspannigen, die tegens den Keyser van *Sina* opgestaen waren. Sy was gekomen in plaets van haer kleyn Soontje, 't welck sy om sijn jonckheydt t'huys in haer eygen Rijck gelaten had; want in de bergen van 't Lantschap *Suchuen* leght een Rijck dat niemant onderworpen is, maer sijn eygen recht heeft; dewijl het alleen om eers wille den Koninckliijcken eer-naem van de Sinesche Keyser ontfangt: want d'onderdanen sijn niemant dan haren Koninck gehoorsaem; oock sijn in 't geheele Rijck geen soo dappere krijghs-lieden.

Een seer kloecke Sinesche Amazone.

By dese gelegentheyt hebben oock de Christen Leeraers, insonderheyt *Paulus* en *Michaël*, den Keyser geraden, dat hy de Portugesen van *Macao* versoecken sou om eenige stucken groot geschut, en verscheyde ervare konstapels. Het voornemen van de Christene Oversten was, om door die gelegentheyt de Vaders van de Societeyt, en de Christelijcke Godsdienst in Sina te herstellen. Dit behaeghde den Keyser: de Vaders, die de Goddelijcke dingen tot noch toe in 't heymelijck vervorderden, werden ontboden, en vele andere quamen met de Portugesche soldaten. Aldus is de Christe-saeck, met toestaen van den Keyser, tot dees tijt toe, in tegenweer des duyvels, en der vyanden van 't Christe-geloof, spoedigh voort-gegaen, en wert noch gedurigh vermeerdert. Godt heeft oock de genegentheydt des Keysers tot het Christendom seer mildelijck gesegent; want door dese gemelte voor-raet is 't geschiet, dat de Tartaren, eer de Portugesche hulp aenquam,

Een Godvruchtige vond der Christenen.

De Tartaren werden geheel verjaeght;

aenquam, uyt *Leäotung* geheel verjaegt ſijn; want de inwoonderen, de groote wreetheyt des Tartariſchen Koninck's verfoeyende, openden de poorten gewilligh voor de Sineſen, en ſtelden ſich oock tegens de beſettingen; ſoo dat ſy de hooft-ſtadt *Leaoyang* ſelf wederom kregen: want den Tartariſchen Koninck, in Tartarien beeſigh ſijnde met andere oorlogen, kon hen niets beletten: in voegen het Rijck een weynigh adem ſchepte, en de Tartaren verdruckt wierden.

en vangen den oorlogh weer aen.

Hoewel nu het ongeſtadigh geval een ſchoon gelaet aen de Sineſen toonde, heeft het (na ſijn gewoonte) niet geruſt kunnen blijven; want den Tartariſchen Koninck, ſijne ſaken in Tartarien verricht hebbende, viel wederom in *Leäotung*, en beval aen ſeſtigh duyſent ruyteren, die hy voor-uyt ſond, dat ſy de hooft-ſtadt *Leaoyang* belegeren ſouden, en hem met meer volcks daer voor verwachten. In veertigh uren tijts is die ſtercke Stadt wederom in handen van de Tartaren gevallen, ſoo heftigh van weder-ſijden gevochten ſijnde, dat 'er dertigh duyſent mannen van de Sineſche beſetting bleven, hoewel den Tartaren deſe verwinning oock bloets genoegh koſtte; want ſy aldaer byna ſoo grooten neêrlaeg, als ſy ooyt te voren, te weten van twintigh duyſent mannen, leden; ja ſy ſouden de ſtadt niet weêrgekregen hebben, 't en waer haer de poorten (gelijck de Sineſen ſeggen) door een Sineeſch Overſte (die met groote beloften omgekocht was) geopent waren; doch hoe dat is, de Tartaren hebben de ſtad weder gewonnen; en den Vice-Roy oft Landt-vooght heeft ſich ſelve door droefheyt opgehangen. Des Koninck's Opſiender viel levend in 's vyandts handen; doch hy heeft den Tartar noyt den Koninckl ijcken tytel willen geven, onwaerdigh achtende ſich aen een Barbaer t'onderwerpen; door welcke ſtantvaſtigheydt (die van de vyanden ſelfs gepreſen wiert) hy ſijne vryheydt verkregen heeft: maer hy, wreeder als ſijne vyanden ſelf, heeft het leven, dat hy van haer verkregen had, ſich ſelfs met een ſtrop benomen; want hy wiſt dat hy, na de gewoonte ſijns volcks, by den Sineſchen Keyſer (om dat hy ongeluckelijck gevochten had) des doots ſchuldigh was. De ſtadt aldus verovert ſijnde, hebben de Tartaren door een openbaer bevel de burgers doen weten, dat ſy niemant ſouden dooden, indien ſy haer hair op de wijſe der Tartaren wilden doen af-ſcheeren, en Tartariſche kleederen dragen: Want de Tartaren (op dat ick by geval hier en daer hare gewoonten beſchryve) voeden het hair niet; maer ſcheeren het gedurigh kort af. Sy trecken ſich oock den baert heel uyt, en houden groote knevels; ſy laten een weynigh hair op 't achter-hooft waſſen, het welck ſy cierlijck weten te krollen, en een lock, gelijck door onachtſaemheyt, van haer ſchouder hangen; ſy dragen een ronde muts, die haer om 't hooft ſluyt, maer laegh is, en rontom de ſelve een bant van koſtelijck bont, meeſt kaſtor ofte van zabelen, omtrent twee oft drie vingeren breet; hier mede beſchutten ſy haer ooren, voorhooft, en ſlaep van 't hooft voor de koude, en 't gene dat van die muts boven het bont uytſteeckt, bedecken ſy geeſtigh met roode ſijde, oft met purper paerts-hair, dat ſy ſchoon weten te verwen; 't welck heel gemackelijck is, en niet qualijck ſtaet. Hare kleederen ſijn lang, en hangen tot op haer enckelen neder, de mouwen ſijn niet wijt, gelijck die van de Sineſen, maer naeuw, byna gelijck de Hungaren en Polacken dragen; het uyterſte der ſelver is gemaeckt na de gedaente van een paerts-hoef. Sy hebben een gordel om 't lijf, aen welcke van wederſijts een doeck hangt, daer ſy hare handen en aengeſicht mede ſuyver houden; daer hangt oock een mesken tot gemeen gebruyck aen, en twee taſſen daer ſy taback of diergelijck goet in bewaren: op de lincker ſijde hangt mede aen de ſelve gordel een ſabel met de punt om laegh, en het geveſt boven naer de rugh toe, die ſy oock, als ſy vechten willen, met de rechter-hand, ſonder de ſcheê aen te raecken, achter de rugh over uyttrecken: ſy dragen weynigh ſchoenen; maer meeſt laerſen ſonder ſporen van bereyt paerts-leer ofte van ſijde: ſy hebben dickwils ſoolen, die gladt en fraey gepolijſt en drie vinger-breedt hoogh ſijn: te paerdt hebben ſy mede beugels, maer hare ſadels ſijn lager en breeder als d'onſe. Voorts ſijn ſy fraey genoegh van aengeſicht en geſtalte des lichaems, en wit van verwe: ſy hebben meeſt breede aengeſichten gelijck de Sineſen; maer geen ſoo verhevene neuſen nochte kleyne oogen. Te paerdt rijdende ſpreken ſy weynigh, en ſijn gelijck peyns-achtigh: hare verdere manieren ſijn niet ongelijck aen die van onſe Boſphoriſche Tartaren, maer ſoo Barbariſch niet. Sy ſijn ſeer vermaeckt met vreemdelingen; en mogen die

De ſtad Leaoyang wert wederom belegert en verovert.

Een Sineſche verrader.

De ſtantvaſtigheyt ſelfs van de vyanden gepreſen.

Een gebodt der Tartaren:

haer kleeding en manieren.

die moeyelijcke Sinesche statigheyt niet lijden, waer door sy in 't eerste aenkomen oock veel beleefder schijnen.

En dit aengaende hare manieren. Op dat wy dan weder keeren tot de Stadt, die sy verovert hadden; dewijle in de selve vele seer rijcke kooplieden uyt de andere Landtschappen waren, soo hebben sy haer alle vry geley gegeven, en geboden dat sy de Stadt terstont souden verlaten. Dese (de ontrouwigheyt en 't bedrogh der Tartaren niet voorsiende) sijn met alle hare rijckdommen en waren in der daet uyt de Stadt vertrocken: maer nauw'lijcks drie mijlen van de Stadt af sijnde, wierden sy van de Tartaren overvallen, en tot een toe gedoot. Dese quamen daer na met den rijcken buyt wederom in de Stadt, die vol vrees was; want men in de selve voor diergelijck bedrogh der Tartaren schroomde.

Ongetrouwigheyt der Tartaren;

die weêr rusten.

Doch dewyl het veroveren van die stadt de Tartaren seer dier stondt, durfden sy (verschrickt sijnde door de neêrlaegh van de haren) niet verder gaen, om dat sy vreesden in de anderen oock soo te varen, nadien sy wel wisten datse alle door de Sinesche Oversten wel versien waren; want den Keyser *Thienkius* hadt niet alleen d'oude plaetsen doen verstercken; maer oock in de engste en bequaemste wegen vele kleyne vestingen doen leggen, onder welcke *Xanghai* 't grootste en schoonste was in 't eylant *Cu*, waer hy een groot getal soldaten geleght had, om de Tartaren den doorgang te beletten: maer die de Tartaren 't meeste belet dede, was de dapperste heldt *Maovenlungus*, die het naeste eylandt aen *Corea* in de mont van de riviere *Yalo* met een groote vloot had ingenomen; dese quelde de Tartaren veel van achteren, ja sloegh haer dickwils in verscheyde tochten, waer door sy alle haer sorgh naer hem wenden. *Maovenlungus* was in 't Lantschap *Quamgtung* geboren, alwaer hy, door de naburigheydt der Portugesen, vele dingen geleert had; en veel Hollandts geschut, dat hy uyt een gestrant schip had gekregen, mede gebracht, van 't welcke hy oock eenigh op de vesten van *Ningyuen* geplant heeft: dese Stadt had den Keyser van Sina, in plaets van *Leäoyang*, den tytel van hooft-stadt gegeven, in de selve onthielen sich den Onder-Koning en den Koninckliijcken Opsiender, met de macht van 't leger.

Een kloeckmoedigh Overste des Sineschen Keysers.

Een nieuwe Hooftstadt in Leäotung.

De Tartaren hebben dan alsoo gerust tot het jaer duysent ses hondert vijf-en-twintigh, in 't welck sy ten laetsten met groote macht op de nieuwe hooft-stadt *Ningyuen* vielen, na dat sy de getrouwigheyt van *Maovenlungus* met groote beloften hadden beproeft: sy beloofden hem, om hem aen haer zyde te locken, het halve Rijck van Sina, indien hy haer met de sijne het selve wilde helpen veroveren. Maer hy, niet min moedigh als getrou, heeft alle hare beloften versmaet, en de Stadt *Ningyuen* met sijn volck ontset; soo dat de Tartaren daer van af gedreven sijn, met verlies van tien duysent mannen, onder welcke de soon van haren Koninck was: waer over sy, rasende van boosheyt, het eylandt *Thavyuen* (over de bevrore zee komende) overvallen hebben, en tien duysent mannen van de besetting, nevens alle d'inwoonderen, seer jammerlijck vermoort, en soo hare nederlaegh gewroken hebbende, sijn sy wederom in Tartarien gekomen, niet met voornemen om haer tot rust te begeven, maer om meer machts by-een te halen. Dus sijn de saken in stilte gebleven tot het jaer duysent ses hondert seven-en-twintigh, in het welcke den Keyser *Thienkius*, noch jong sijnde, overleden is, en met hem byna het gantsche Sinesche Rijck ter neder gestort. Den Tartarischen Koning, die soo vele menschen seer wreedelijck hadde doen ombrengen, heeft mede in het selve jaer 't getal der dooden vermeêrt. Na *Thienkius* is in 't Sinesche Rijck sijnen broeder *Zungchinius* gevolght, een seer ongeluckigh Keyser door d'ontrou der sijnen; van desen hier na breeder. *Thienmingus* heeft sijn soon *Thienzungus* tot navolger in 't Tartarische Rijck gehadt, welcke sijns Vaders gewoonte van heerschen veranderde, de Sinesen beter begon te handelen, en beleefder t'onthalen; seker, een seer goeden en wijsen raet, hadt hy langer mogen leven, evenwel met goede uytkomst; want hy sijn soon een voorbeelt naliet, hoe hy de Sinesen veel eerder met beleeftheyt, dan met gewelt en wapenen sou verwinnen.

Getrouwe overste der Sinesen.

De Tartaren werden geslagen.

Wreetheyt der Tartaren.

Den Keyser Thienkius en den Tartarischen Koninck sterven.

Zunchinius wert gekoren Sineesch Keyser.

Thienzungus beleefder Tartars Koninck.

In 't selve jaer hebben de soldaten van *Maovenlungus*, sonder vyandt sijnde, de *Coreanen* hare vrienden met rooven en andere overlasten veel moeylijckheyts aengedaen; sy quelden de landen omtrent hare besetting, en insonderheyt d'inwoonderen van de Provincie *Hienkien* soo seer, dat het meerendeel der selver door spijt en gramschap tot den Koninck van Tartarien overging,

De dartelheyt der soldaten verbittert de Coreanen.

ging, aen welcke sy oock den raet gaven, dat hy een met goedt getal sijner soldaten, in Coreaensche kleederen, het Coreaensche leger (dat sich voor sijne vrienden niet verhoede) soude aentasten; ja sy lieten sich selfs tot dat werck gebruycken, als verraders van haer Vaderlant, Koninck, en Sinesche Keyser. Desen raet behaeghde den Tartar: dies send hy sijnen Vice-Roy met een groote macht (aen de welcke dese Coreanen den wegh wesen) naer het Sinesche leger, 't welck (niets minder als iets sulcks vreesende, en herwaerts en derwaerts door 't vaste landt liep) ten eersten, eer het gereet was om sich te verweeren, een sware nederlaeg kreeg: doch *Maovenlungus*, siende dat het Tartaren waren, stelt sich met soo grooten vlijdt als hy mocht in ordre, en weêrstaet haer gewelt seer dapper: daer wert van beyde sijden heftigh gevochten, maer ten lesten most *Maovenlungus* de moedt laten vallen; dies vlucht hy met de sijnen naer de vloot, latende een deel volcks, dat de Tartaren soo lange staende hiel, tot dat hy met de rest t'scheep was. De Tartaren, siende dat sy d'overwinning niet t'eenemael hadden bevochten, en dat *Maovenlungus* haer ontsnapt was, meenden dat sy van de *Coreanen* bedrogen waren, (want het haer oock bloets genoegh gekost had,) waer door sy, gelijck dul van boosheyt, de verraders selfs op 't lijf vallen, en tot den laetsten toe om hals brengen: dese saeck misprees den Tartarischen Koninck namaels self. Vorders vielen sy, met het selfde gewelt, in vier Noordsche Provincien van *Corea*, die naest aen Tartarien leggen, welcke sy geheel verwoesten. Ondertusschen vergadert den Koninck van *Corea* sijn leger, om de Tartaren weêrstant te bieden; en *Maovenlungus*, sijn macht herstelt hebbende, treckt oock in *Corea*, om sijn ongeluck tegens de Tartaren te wreken. De overwinnende Tartaren waren nu gekomen tot het begin van de bergen, (door de welcke den wegh is naer de Konincklijcke Stadt van *Corea*,) omtrent seven mijlen van de selve; hier had sich den Koninck van *Corea* met sijn leger nedergeslagen; daer op de Tartaren moedigh aenvallen. 't Gevecht is naulijcks begonnen, of *Maovenlungus* komt daer oock aen vliegen, en valt de Tartaren in de staert; dese sich van voren en van achter besloten siende, en dat daer geen uytkomst als door een stercken arm voor haer was, houden van beyde sijden de twee legers van hare vyanden dapper tegen; en daer geschiede sulck een gevecht, dat de Sinesen diergelijck noyt hebben gesien. Een wondere saeck; van drie legers is 'er niet een overwinnend, en werden meest al vernielt: van het Tartars leger bleven daer vijftigh duysent, van het Coreaensche seventigh duysent mannen, en van het Sinesche quamen 'er seer weynigh af; want tegens dese vochten de Tartaren meest om een opening te krygen, en te vluchten, door welcke, soo haest sy die verkregen hebben, sy wederom in groote verwarring naer Tartarien geloopen sijn. Alsoo heeft geen van haer allen d'overwinning kunnen verkrygen, nochte vervolgen; doch den Koninck van *Corea*, sijne legers wederom versamelt hebbende, heeft sijne Landtschappen, die nu van de Tartaren ontledight waren, sonder groote moeyte wedergekregen.

De Tartaren werden in Corea geleyt.

Maovenlungus wert besprongen.

Corea wert verwoest.

Gevecht en nederlaeg van drie legers.

Naer die tijt sijn de Tartaren dickwils in *Leäotung* gekomen, en hebben het Oosterlijck gedeelte van de selve Provincie t'eenemael onder hare macht gebracht. Daer na sijn sy oock in de andere gedeelten gevallen, en hebben in de selve op roof geloopen; maer sy durfden sich daer noyt nederslaen: sy hebben daer oock veel neêrlagen gehadt, en sijn dickwils gestut; want daer waren seven Portugesche Constapels gekomen, die seer groote diensten (soo door haer selve, als door de Sinesen, die sy onderwesen hadden,) aen den Keyser van Sina deden, insonderheyt als den Onder-koning *Sun Ignatius* (die Christen gedoopt was) de saken van den oorlogh bestierde: doch van sijne wercken en eynde sullen wy hier na een weynigh seggen.

Het Oosterlijck gedeelte van Leäotung gehoorsaemt de Tartaren.

Der Portugesen bystand komt.

De saken aldus staende, heeft den Keyser *Zungchinius* den Velt-oversten *Yvenus* naer *Leäotung* gesonden met nieuwe legers en volle macht, en hem bevolen dat hy vrede met de Tartaren sou maken, indien sy wilden; want daer waren roovers in 't Sinesche Rijck opgekomen, en soo vermeerdert, dat sy 't heele Rijck souden vernielt hebben, voor dewelcke den Keyser meer vrees als voor de Tartaren had. *Yvenus* was argh en listigh, hy sprack en schreef seer wel, en had niet alleen den Keyser, maer oock de voornaemste oversten van 't Hof met eenige redenen, die hy uyt krijghs-ervarentheyt getrocken had, geblint-doeckt; soo dat de Sinesen op desen man al haer vertrouwen stelden, en den Keyser sou oock niet bedrogen geweest hebben, 't en waer

Een listig en ontrou Overste der Sinesen.

dien

dien boosen *Yvenus* de rijckdommen meer als de getrouwigheyt en 't gemeene beste bemint had; want na dat hy een groote schat van gout van de Tartaren ontfangen had, en door het selve verleyt was, heeft hy eerst dien getrouwen en kloeckmoedigen *Maovenlungus* (die alleen van de Tartaren gevreest wierdt) ten eten genoot, en met vergif van kant geholpen: daer nae maeckt hy vrede met de Tartaren na haer eygen wensch en begeerte, met seer onbillijcke voorwaerden; want hy vele schatten van haer kreegh. Den Keyser de selve (door een omgekocht vrede-handelaer gemaeckt) siende, heeftse (bewogen door gramschap) herroepen. *Yvenus*, om den Keyser tot het aenvaerden van die vrede te dwingen, raed de Tartaren in 't jaer duysent ses hondert en dertigh, dat sy in Sina souden vallen door een ander wegh, als daer hy 't gebiedt had, haer belovende dat hy sich niet roeren sou. De Tartaren waren van hem, om sijn groote gierigheyt, soo versekert, dat sy den raedt aengaen; en van achteren niet vreesende, trecken sy in 't Landtschap *Peking*, plonderen vele plaetsen, vernielen vele steden, en belegeren ten lesten de koninckliijcke stadt *Peking* selve. De Oversten raden den Keyser, dat hy de stadt verlaten, en sich naer de zuyderlijcke Landtschappen sou begeven; maer hy seyde, dat hy liever wilde sterven als de noorder-landen te verlaten; oock heeft hy niemandt verlof gegeven om uyt de stadt te gaen. Ondertusschen beginnen de Tartaren aen te vallen; maer werden dickwils met groot verlies van de haren te rugge gedreven; *Yvenus* werdt mede op ontboden, om de Tartaren weêrstant te bieden; want sijn verraet was noch niet ontdeckt: hy komt aen, op dat men niets van hem vermoeden sou, voeght sich selfs tot onder de vesten van de stadt; de grootheyt der selve maeckte een groote wijdte tusschen de twee legers, soo dat men uyt de selve het Tartarische leger aen d'een, en het Sinesche aen d'ander zijde sien konde. *Yvenus* ondertusschen doet niets, ja self durft den Keyser raden, dat hy de voorwaerden van vrede sou aennemen; want sijn voornemen was anders niet als heel verrijckt naer huys te keeren. Hier merckt *Zungchinius* selve sijn ongetrouwigheyd, en sonder iets aen de Oversten bekent te maken, ontbiet hem in de stadt tot den krijghs-raet; hy werdt door de muer ingelaten, sonder dat 'er een poort geopent wierdt; den Keyser nam voor een deckmantel dat de Tartaren te dicht onder de stadt waren; doch het geschiede soo in der daet, op dat hy daer selfs met sijn leger niet in sou komen. *Yvenus* had onder de grootste oversten vele goede vrienden, van de welcke niet gewaerschout van 't voornemen des Keysers, (want sy het selve niet wisten,) komt hy sonder eenigh achterdencken in de stadt; maer hy was soo haest niet onder 't gesicht des Keysers oft hy werdt gevangen, en terstont, na weynigh woorden, gedoot. De Tartaren, sijn doodt verstaende, verlaten de stadt, eer men een nieuw Overste voor 't Sinesche leger gekosen had, en gaen alle d'omleggende landen plunderen en verwoesten tot in *Xantung*; ten laetsten, overladen van buyt, keeren sy weder in *Leäotung*. En na dese dingen, tot het jaer sestien hondert ses-en-dertigh, sijn daer verscheyde uytkomsten van den oorlogh geweest, evenwel hebben de Tartaren den voet in Sina noyt kunnen setten, of sy zyn wederom te rug gedreven. In 't selve jaer sterf den Tartarischen Koning *Thienzungus*, in wiens plaets sijn soon *Zungteus* volghde, die de Vader was van de gene die tegenwoordigh het Sinesche Rijck bestiert. Van den selven sal ick nu spreken.

Maovenlungus wert vergeven.

De Koninckliijcke stadt Peking wert belegert.

Den ontrouwen oversten werdt wonderlijck gevangen, en ter doot gebracht.

De Tartaren verwoesten de Provintie Peking, en keeren wederom.

Den Tartarischen Koninck sterft, een ander komt in sijn stede.

Eer *Zungteus* begon te regeeren, gaf hy groote teeckenen van voorsichtigheyt: hy had de beleeftheydt en al andere Koninckliijcke deughden meer als iemandt van sijn volck: noch een kint zijnde, wiert hy van sijn Vader in Sinesche kleederen onder de Sinesen gesonden, en leefde daer heymelijck. Hy leerde hunne zeden, letteren, leeringen, en tael. Als hy 't Rijck aenvaerde, veranderde hy de wijse van heerschen sijner voorsaten in een beter. Hier in heeft hy 't voorbeelt van sijn vader gevolght, en te boven gegaen: want merckende, dat de al te groote wreetheydt sijnder voorouderen, in 't handelen der Sinesen, haer belet had iets groots te verrichten, nam hy andere manieren aen, om sich het Rijck (daer hy yvrigh naer trachte) niet min door liefde, als door wapenen t'onderwerpen. Alle de Sinesen die tot hem quamen, omhelsde hy, en beminde hen: hy begunstighde de gevangenen, en noodighde haer tot sijnen dienst, of lietse gaen. Dit aengename gerucht des Konincks nam seer toe, soo dat vele Vorsten en oversten haer toevlucht tot hem namen, van de welcke daer na geholpen sijnde, (gelijck hy hare gemoederen

Zungteus, een nieuw Tartars Koninck, beleeft en voorsichtigh.

Soetigheyt best om Rijcken te winnen.

had weten te winnen) hy 't meerendeel des Rijcks bemachtight heeft: want het is door de ervarentheyt bekent, dat de liefde dickwils veel meer kracht heeft tot het veroveren en vaſt-ſtellen van Rijcken als de wapenen; en dat door al te groote wreetheyt over d'onderdanen meermaels verloren wort, 't gene door de macht der wapenen geluckelijck was gewonnen. De Sineſen ſiende, dat ſy niet alleen een vrye toevlucht, maer oock gunſt by den Tartar vonden, zijn vele van haer (ontvliedende de gramſchap des Sineſchen Keyſers) tot hem geloopen; want de Sineſche heerſchappy heeft deſen onmenſchelijcken, maer evenwel (om veler ontrouwigheyt en gierigheydt) nootſakelijcken regel en hooft-wet, dat de vorſten oft overſten, onder welckers beleyt iets ongeluckighs geſchiet, met de doot geſtraft werden; want ſy meenen terſtont, dat het ſelve niet voort-komt door de veranderlijckheyt van 't ongeſtadigh geval, maer door verſuym oft verraed. Soo iemandt ongeluckigh vecht, ſoo hy een Landtſchap, dat hem aenbevolen is, verlieſt, ſoo daer oploop van volck komt, ſoo de ſoldaten oproerigh worden, hy ſal 't niet licht ontkomen; waerom vele overſten, de beleeftheyt des Tartars van d'eene ſijde, en de grimmigheyt des Keyſers van d'andere aenmerckende, af-keerigh van deſe, d'eerſte by deſe gelegentheyt omhelſt hebben.

Een barbare regel der Sineſen.

Ignatius, een kloeck Chriſten Overſte, wert onrechtvaerdigh gedoot.

Wat uyt deſe oorſaken aen den onderkoning *Ignatius* (die Godt en den Keyſer niet min getrouw als een kloeckmoedigh Vorſt was) gebeurt is, ſal ick verhalen. Deſe heeft den toevlucht tot de Tartaren, en de macht die hem ſijne ſoldaten belooft hadden (tot verwondering van heel Sina) min geacht als ſijn leven en getrouwigheyt; en hy heeft liever ſijn hooft, door een onrechtvaerdigh vonnis, onder een Beuls mes willen buygen, als ſijn ondanckbare Vaderlandt verlaten, oft de alderminſte miſdaet tegens den Keyſer (die hem t'onrecht veroordeelde) begaen. Hy ſoude mogelijck (gelijck ſijn ſoldaten meenden) het geheele Rijck hebben kunnen veroveren; maer hy wilde liever ſterven, als voor een balling oft verrader van ſijn Vaderlandt gaen. Na dat hy dan vele overwinningen bevochten, vele ſteden van de Tartaren genomen had, en nu hoopte t'eenemael meeſter van hen te werden, gebeurt het dat ſijn volck, in lange geen gelt ontfangen hebbende, door een oproer een ſtadt der vrienden ſelfs overvalt en plondert. *Ignatius* had den Keyſer dickwils te voren d'armoede en nootſakelijckheyt ſijner ſoldaten voorgehouden, en hare ſoldye by verſcheyde ſmeeck-ſchriften verſocht; maer alle ſijne brieven wierden door de Grooten van 't Hof (welckers gierigheyt hy met giften, gelijck d'andere gewoon waren, niet wilde omkoopen,) te rugge gehouden. Voeg hier by, dewijl hy Chriſten gedoopt, en oprecht Godtvreeſendt was, ſoo wilde hy (daer hy te ſeggen had) niets toeſtaen 't gene met de reden en rechtvaerdigheyt niet over-een quam, waer door hy den haet van de gewe ſe Gouverneurs verweckte; want die, (gelijck dat meerendeels gebeurt) om de giften die ſy van de oproerige party ontfangen hadden, de gunſt van *Ignatius* voor de andere party te vergeefs verſochten, aengeſien het onredelijck was 't gene ſy van hem begeerden; 't welck ſy meer toeſchrijvende aen ſijne hovaerdy als aen ſijn deught, en ſich van hem verſmaedt achtende, maeckten ſy het met de Grooten in 't Hof (die hare vrienden waren) ſoo, dat het betalen der ſoldy altijdt uyt-geſtelt wierd, en dus trachten ſy om hem van kant te helpen; ja de Overſten in 't Hof ſelve barſten van nijdigheydt en gramſchap, om dat een man van ſijn ſtaet tot die waerdigheydt gekomen was, die ſy meenden dat de Doctoren alleen toequam, gelijck of de geleerdſten oock de kloekſten waren: want *Ignatius* had alleen den tweeden trap van geleertheydt, en was maer Licentiaet, en geen Doctor geworden. In deſen ſtant van ſaken, ſijne ſoldaten niet ſtil blijvende met hare muyteryen, en ſiende dat haren lieven Vorſt nu om haren 't wil in groot gevaer was, raden hem dat hy 't Landtſchap voor hem ſou houden, en daer over gebieden; ja dat meer is, ſoecken hem wijs te maken, dat hy het Rijck ('t gene hy door ſijne brave daden nu al overlang verdient had) ſoude aentaſten. Sy beloven hem hier toe hare trouw en hulp, en roepen, datmen die Overſten behoorde uyt te roeyen, die meer haer eygen wraeck, als den dienſt des Keyſers ſochten. Maer *Ignatius* verbiedt ſijne ſoldaten met goede vermaningen meer gewelts te bedrijven. Ja ſelfs hy maeckte ſe gehoorſaem, ſteltſe te vreden, en gebiet haer ſtant te houden voor den Keyſer van Sina, welcken ſy geſworen hadden: hy ſtraft oock de voornaemſte ſtichters van den oproer. Deſe

Ignatii getrouwigheyt.

getrou-

getrouwigheydt van *Ignatius* verdiende een grooter achting, als hy by den Keyser en de Grooten van 't Hof heeft gehadt; want sonder daer eens op te letten, ontbietmen hem te Hoof, en steldt een ander Onder-koning in sijn plaetse; hy wist wel dat hy toen ontboden werd om te sterven, en sijn soldaten vermoeden het terstont mede, waerom sy, als dul, de wapenen stracks aen-vaerden, en sweeren dat sy in geenderley wijse haren besten Oversten verlaten souden, raden hem weder dat hy niet sou naer 't Hof gaen: ons, seggen sy, komt het toe u te bewaren; wy hebben machts genoegh om de schelmen te wederstaen. Maer *Ignatius* gaf hen geen gehoor, ja hy streelde haer, en drong haer aen om haren Keyser altijdt getrouwelijck te dienen. En dus heeft hy liever sijn ondanckbare Vaderlandt met sijn eygen bloedt willen besprengen, als het bloedt sijner vyanden door de macht van sijne soldaten vergieten; en liever in 't selve willen sterven, als sijn toevlucht nemen tot den Tartar, die hem nodighde. Vele Oversten en soldaten van sijn leger deden het tegendeel, en volghden liever het voorbeelt van de gene die tot den Tartar overgegaen, en wel van hem onthaelt waren, als de getrouwigheyt van *Ignatius*: en van dese sijn nu al eenige hooge Oversten voor den Tartar in 't Sinesche Rijck geworden, eenigen heeft hy Koningskens gemaeckt, om dat sy haer dapper voor hem tegens haer eygen volck gequeten hadden, gelijck sulcke lieden bequaem sijn om haer eygen landt te verderven.

Ignatius wil liever sterven, als regeeren of den Tartar dienen.

Desen Tartarischen oorlogh (onaengesien sy de Sinesen veel wercks gegeven had) scheen daer na evenwel gelijck te slapen, soo dat men meende, dat de Sinesen nu van 't meeste gevaer verlost waren: want in het wester-gedeelte van *Leâotung* was het overal wel bewaert, en in de omleggende plaetsen was een machtigh leger tegens de Tartaren, 't welck sich in het eylandt *Cu* neêrgeslagen hebbende, den verderen ingang aen de Tartaren (die in 't ooster-deel waren) belette: doch 't meeste gevaer was in 't Rijck selfs van de roovers en van de verraders te verwachten; door de welcke het oock verwoest en aen de Tartaren gelevert is: ick heb hier boven van haer beginnen te spreken, doch sal 't nu breeder verhalen; op dat men verstaen mach hoe de Tartaren aen 't Rijck gekomen zijn.

De roovers sijn een groote oorsaek van 't verlies van 't Rijck.

De eerste roovers en verraders sijn opgestaen in 't Landtschap *Suchuen*, welckers geluck en stoutheydt soo groot was, dat sy (nae 't innemen van vele steden) oock selfs de Hooft-stadt *Chingtu* belegerden, en sy hadden die oock gewonnen, indien die Sinesche *Amazone*, van de welcke ick hier voren verhaelt heb, niet te hulp gekomen was; want door hare kloeckhertigheydt sijn sy met groot verlies verdreven: doch niet heel uytgeroeyt sijnde, liepen sy wederom naer de bergen, en versamelden daer een grooten hoop van de snootste menschen. Dese sijn gevolght geweest van eenige andere in 't Landtschap *Queicheu*, de welcke om een onrechtvaerdigh vonnis, dat gegeven was in een twist-sake tusschen twee Oversten, opstonden onder 't gebiedt van de gene die verstoort was, en met den eersten aenvang de Oversten, die het vonnis gewesen hadden, om hals brachten, en daer na het leger van den Onder-koning sloegen; doch van hem (na dat hy sijn leger weêr byeen gebracht had) wederom overwonnen, maer niet geheel uytgeroeyt wierden. Behalven dat sijn door den honger (die te dier tijdt, om de menighte der sprinckhanen, in 't noorder-gedeelte van Sina seer groot was) vele Hoofden van roovers opgestaen, insonderheyt in de Landtschappen *Xensi* en *Xantung*.

Verscheyde moorders en roovers.

De roovers werden te rugh gedreven, maer niet uytgeroeyt.

Den honger doet meer roovers komen;

Dese in 't begin kleyn van getal en macht sijnde, gingen op buyt in dorpen en steden, en van daer quamen sy sich in 't geberghte verschuylen; en dewijl sy met soo weynigh moeyte niet alleen nootdruft, maer oock rijckdommen wisten te krijgen, vermeerderden sy merckelijck in seer kleynen tijdt. De groote gierigheyt van den Keyser *Zungchinius*, die sijn volck alle schattingen dede betalen, als of 't in een goede tijdt geweest was, gaf noch meer voets aen dese muyters, de welcke (van de Oversten soo haest niet kunnende verjaeght worden, en allenskens in getal en moet vermeerdert sijnde) ten lesten in verscheyden Landtschappen acht volkome legers te veld brachten. Sy kosen de moedighste en stoutsten tot Generalen, en als sy nu in wapenen en rijckdommen sterck geworden waren, en den roover genoegh gespeelt hadden, begonden sy naer het Rijck te staen; doch om malkanderen een voordeel af te sien, vochten sy eerst d'een tegen d'ander. Eyndelijck bleven maer twee van de voornaemste Generalen over, die d'andere soldaten, welckers Velt-oversten gebleven waren, elck om 't seerst noodighden

en de gierigheyt des Keysers.

De roovers werden Generalen, en trachten naer het Rijck.

dighden om hare ſtandaerden en geluck te volgen. De ſoldaten (die wel wiſten dat ſy opgeknoopt ſouden werden ſonder genade, indien ſy van de Sineſche Overſten gekregen wierden) volghden ſoo den een als den ander, ſonder ſich veel te beraden.

De voornaemſte Hoofden der roovers.

D'eerſte van deſe twee opperſte roovers was *Licungzus* genaemt, den anderen *Changhienchungus*, twee de ſnootſte en ſtoutſte verraders. Op dat ſy malkanderen uyt jalouſy niet ſouden vernielen, weecken ſy verre van den anderen, elck van ſins ſijn geluck te vervolgen. *Licungzus* nam voor ſich het noorder-deel van 't Landtſchap *Xenſi* en *Honan*; den anderen quelde *Suchuen* en *Huquang*. Maer op dat ons verhael niet gebroken werde, d'een voor d'ander ophalende, ſullen wy eerſt van *Licungzus* ſpreken; want die heeft meeſt oorſaeck geweeſt dat de Tartaren het Rijck van Sina verkregen hebben, dat hy alreets vermeeſtert en voor ſich ſelf had, indien hy maer tucht en beleeftheyt had kunnen gebruycken. Van den anderen ſullen wy daer na ſpreken.

De roovers quellen de Provintien Xenſi en Honan.

In 't jaer duyſent ſes hondert een-en-veertigh vallen de roovers uyt het Landtſchap *Xenſi* (in 't welck ſy vele ſteden en veſtingen geplondert hadden) in 't vermakelijck Lantſchap *Honan*, en gaen recht aen op de ſchoone hooft-ſtadt *Caifung*, die ſy belegeren: in deſe was een ſtercke beſetting, en veel grof geſchut op raders, waer door de roovers, met groot verlies van volck, de belegering moeſten verlaten. Van daer rooven en plunderen ſy meeſt alle de rontomleggende dorpen en ſteden, en alſoo in macht, voorraet van oorlogh en ſpijſe verſterckt ſijnde, rapen ſy weêr een groot getal booſe menſchen byeen, en gaen wederom naer de hooft-ſtadt; doch ſiende datſe geen middel wiſten om die met gewelt ofte ſtormender-handt te vermeeſteren, hadden ſy voorgenomen met een lange belegering haer tot overgeven te dwingen, en dan de rijckdommen, die daer in waren, te rooven.

De ſchoone ſtadt Caifung wert belegert.

Deſe Stadt is omtrent drie mijlen in 't ront, en evenwel beſluyten ſy die rontom ſoo dicht, dat 'er niets uyt noch in kon. De Gouverneurs hadden (geduerende de twee maenden, dat de roovers elders waren) wel vele nootdruft byeen vergadert; maer door dien het koren van dat jaer de geheele Provincie door verongeluckt was, hebben ſy ſoo veel niet gehad als voor ſulcken oneyndelijcken getal volcks voor ſes maenden genoegh was. Deſe belegering duerde ſes maenden, en niet tegenſtaende de beſetting tot den uyterſten hongers-noot gebracht was, hebben ſy evenwel niet willen overgeven, maer hoopten alle op 't ontſet van den Keyſer. 't Is ongelooffelijck hoe groot den honger daer geworden is, die van Jeruſalem is 'er niet by te gelijcken; een pont rijs wierd opgewogen tegen een pont ſilver, een pont oudt verrot leder tien guldens, het doode menſche-vleeſch wierd daer in 't openbaer verkocht, als verckenvleeſch: een doot menſch op ſtraet ten beſten te geven, tot een ſpijſe der gener die korts daer aen wederom voor ſpijſe aen andere ſtreckten, wiert gepreſen als een groote goethartigheyt. Deſe Stadt leyt in een vlackte aen de zuydt-ſijde van die groote en ſnelle vloet, die de Sineſen *Hoang* noemen, wy noemen die de Saffraen ofte Geele-vloet, om haer doncker-geele verwe: deſe ſtroom leght omtrent een uur van de ſtadt, en dewijl haer water hooger is als de vlackte van de ſtadt, ſoo is daer een grooten dijck van vierkante ſteen voor geleyt. Tot aen deſe dijck is ten leſten den Keyſer met ſijn leger gekomen, alwaer hy meende dat hy, met het door-ſteeken van de ſelve, het geheele vyandts leger kon doen verdrencken; maer hy dacht niet eens dat het water ſoo hoogh kon komen, dat het over de wallen van de ſtadt kon ſtorten. Het had by geval op die tijdt van den herfſt wat meer geregent als 't gemeenlijck dede, ſoo dat de vloet oock hooger was als te voren. Den Keyſer daer op (den dijck wijder doende doorbreken als 't behoorde) dede niet alleen het meeſtendeel van de vyandt, maer oock ſijn geheele ſtadt verdrencken; daer bleven meer als driemael hondert duyſent menſchen: dus is die ſchoone Stadt, die nu van oude tijden een woonplaets van Keyſers geweeſt was, den negenden October ſeſtien hondert twee-en-veertigh van een ſtuck landts in een meir verandert: alle de huyſen wierden door de kracht van 't water neder geſmeten, nevens een kerck, en een Prieſter van de Societeyt den E. Robertus de Figueredo, die 't wel had konnen ontkomen; maer hy wilde liever ſijn leven voor ſijn ſchapen ſtellen, want in die ſtadt waren ſeer vele Chriſtenen. Op de ſelve tijdt heeft *Licungzus*, den overſten der roovers, den tijtel van Koninck aengenomen, en ſich *Xunuang*, 't welck geluckigh Koning te ſeggen is, doen noemen, en na dat hy *Honan* byna geheel onder ſijne macht

Ongehoorden honger.

De ſtadt Caifung verdrenckt.

Den Generael van de roovers neemt den tijtel van Koning aen.

De Provintie Xensi wert verovert.

macht gebracht had, is hy datelijck wederom in 't Landtschap *Xensi* gevallen. Als hy voor de hooft-stadt van *Xensi*, *Sigan* genaemt, quam, kreeg hy wel eenige tegenstandt van de besetting, maer na drie dagen beleghs heeft hy die vermeestert, en sijn soldaten oock drie dagen tijdts om te plunderen, tot loon van haer verwinning, gegeven. Daer na heeft hy meest alle levens-middelen van de heele Provintie in die stadt vergadert, soo om dat hy het volck in onderdanigheyt sou houden, als om het leger van den Keyser soo weynigh te laten als 't mogelijck was: ja dat meer is (nu byna versekert sijnde van 't Rijck,) heeft hy d'eernaem van Keyser aengenomen, en 't geslacht, dat hy meende op te rechten, *Thienxun* genoemt, 't welck gehoorsaem aen den Hemel betekent; met welcke naem hy het volck en de soldaten socht wijs te maken, dat het de wil des Hemels was, dat hy heerschen sou, en dat hem het Rijck van den Hemel gegeven wierd; op dat hy het volck van de gierigheydt des Keysers sou bevryden, de boose Oversten die 't volck plaeghden uytroeyen, en 't selve van hare verraderyen verlossen. Desen tytel behaeghde de Sinesen; want sy gelooven dat den Hemel de Rijcken geeft, en niemant tot de selve met gewelt oft list kan geraken. Hier nae, op dat sijne daden met sijn naem overeen souden komen, handelt hy het volck heel sachjens verbiedt de sijnen alle gewelt: alleen doet alle de Oversten, die hy krijgen kon, vermoorden; d'oude Oversten doet hy, om hare rijckdommen, groote sommen betalen: hy schaft schattingen af, en stelt in de steden die hy verwonnen had nieuwe Oversten, en beval haer scherpelijck dat sy het volck met groote beleeftheydt en billickheydt souden handelen. Alsoo heeft hy het Landt, dat hy verovert had, sonder veel moeyten onder gehoorsaemheydt gebracht; want yder prees en beminde de nieuwe wijse van heerschen, daer in tegendeel de getrouwigheydt onder de dwinglandische bestiering den onderdanen weynig ter harten gaet. In dese stadt waren twee Priesters van de Societeyt, de E. E. Stephanus Faber, en Ignatius de Colba, die in den aenvang van 't plunderen wel een weynigh leden; maer, bekent zijnde voor vreemdelingen, wierden als gasten wel onthaelt.

Den Generael van de roovers neemt den tytel van Keyser aen.

Goede regering van den roover.

Ondertusschen is 'er in 't Hof een derde en wel de grootste oorsaeck van 't verlies des Rijcks opgekomen, welckers beginsel al onder den Keyser *Thienkius* gekomen was, te weten, de tweedracht onder de Oversten, en haer jalouzy van die groote macht die den Keyser aen de kamerling *Guejus* gegeven had, de welcke hy, niet alleen door een volkome macht om te regeeren, tot den hooghsten top van eeren in 't Rijck verheven had, maer oock sijn Vader noemde. Dese (die gunst misbruyckende) bracht om een lichte oorsaeck de hooghste Oversten ter doot, ofte sond haer wegh, insonderheyt de gene die hem door geen schriften oft woorden, oft ten minsten eenige de geringste eer-teekenen wilden vleyen, alsoo sy soo geringen mensch niet waerdigh achten om over haer te zijn; soo dat hy (niet tegenstaende hy anders het gemeen wel bedient had) velen verbittert heeft, en onder anderen den Prins *Zungchinius*, die, na dat *Thienkius* sonder sonen quam te sterven, Keyser werdt, welckers verkiesinge tot het Rijck, was het hem mogelijck geweest, hy wel had willen beletten. Hier uyt quam, dat eenige Oversten sich verdeelden in twee Academien (soo sy die noemen) die allenskens vermeerdert zijn. Daer sorghde elck voor het sijne, en niet voor 't gemeen; want d'eene socht d'ander van kant te helpen, en beriepen sich op 't Gemeene beste, doch veronachtsaemden het alle; yder socht maer de sijnen door een nijdige jalouzy groot te maken, en toen den Keyser *Zungchinius* dese wondt self wilde genesen, verbitterde hy vele van de voornaemste Oversten, en *Eunuchen* oft Gelubden.

Een ander oorsaeck van 't verlies van het Sinesche Rijck, de tweedracht der Oversten.

Want als hy het Rijck aenvaert had, vervolghde hy al te streng de vrienden van den grooten gunsteling *Guejus*, en dede hem, met meer andere van dien aenhang, dooden; welck wonderlijck treur-spel dese uytkomst had: *Zungchinius*, om desen *Guejus* te verstooten, en van 't leven te berooven, gaf hem een last die seer eerlijck scheen, te weten, dat hy de heerlijcke graven van de Keyseren sijne voor-ouderen sou gaen besien, en ordre stellen op het gene dat aen 't cieraedt der selver ontbreken mochte. Den *Eunuchus* oft Gelubde kon die heerlijcke last niet afslaen; maer hy leerde in korten tijdt, met wat voornemen hy uytgesonden was: want als hy nu een weynigh gereyst had, is hem een vergult doosken gegeven, daer een zijde koorde in was, met de welcke hy sich door 't gebodt des Keysers heeft moeten ophangen: dese doot ach-

ten de Sinesen seer heerlijck. Dit was oorsaeck, dat tegens den Keyser uyt beyde de twistige deelgenoten vele verraders sijn opgekomen, die met de roovers heymelijck verstant hadden. En hierom wierden weynigh legers gesonden, oft sy deden immers niet veel; want sy wierden door eeniger jalouzy verwert of belet, ja dickwils al konden sy 't wel doen, soo veronachtsaemden het de Oversten; op dat sy de Overheden (op welcke sy nijdigh waren) de gunst des Keysers souden ontrecken, als de gene door welckers raedt en beleyd sy d'overwinning moghten verkregen hebben. Dese saeck gaf de roovers sulck een voordeel, dat (gekomen sijnde voor de hooft-stadt) het voor haer een saeck was, te komen, te sien, te verwinnen, gelijck ick nu sal verhalen.

De roovers winnen de Provintie Xensi.

Als het Keyserlijcke Hof in soodanigen heymelijcke verwarring was, begaf sich *Licungzus*, den Velt-oversten van de roovers, (na dat hy alles in de Provintie *Xensi* besorght had) naer het Oosten. Hy komt immers soo licht over de Geele vloet (die van niemant bewaert was) als het hem met weynigh volcks sou hebben kunnen belet werden; want dese Rivier vloeyt met een gruwelijck gewelt van water tusschen de Landtschappen *Xensi* en *Xansi*, d'eerste hebbende aen d'oost- en d'andere aen de west-sijde; doch niemand daer ontrent sijnde, heeft hy (over de selve wesende) mede lichtelijck weghgenomen de eerste en seer rijcke stadt *Kiangcheu*, de welcke aen de zuyt-zy van 't Landtschap leyt, dicht aen de Geele vloet. Daer op (in die selfde loop van 't geluck) geven sich alle de andere steden van selfs aen hem over, of om van grooter quellinge bevrijt te zijn, of onbedachtelijck een nieuwe regeering aenvaerdende; want de menschen sijn dickwils, tot haer eygen bederf, met nieuwigheden en veranderingen vermaeckt, en, wat beters verhopende als het out, vinden sy het slechtste. Alleen de hooft-stadt *Thaiyven* heeft het gewelt eenige dagen willen uytstaen, maer mede verwonnen sijnde, heeft sy het schrickelijck moeten besuren: de Oversten wierden alle gedoodt, en de roovers stelden andere in hare plaetsen.

Den Keyser *Zungchinius*, als hy verstaen had dat de roovers nu over de Geele vloet gekomen waren, en 't Landtschap *Xansi*, dat soo na aen 't Hof was, overvielen, sond door *Colaus*, sijn opperste Velt-oversten, een machtigh leger, om den roover ten minsten staende te houden, soo hy hem niet verwinnen kon: dat groote leger rechte niets uyt, de meeste soldaten liepen over tot de roovers, den Oversten selfs, die *Colaus Lius* genoemt was, de moet verloren gevende, hing sich self op. De Keyser dit hoorende, nam voor sich de noorder hooft-stadt *Peking* te verlaten, en sich naer de zuyder *Nanking* te begeven; maer hy wierd, soo van die hem trou als die hem ontrou waren, geraden, dat hy blyven sou: van dese, op dat sy hem (eer haer verraet voor den dagh quam) te lichter aen den roover souden overleveren; van die (soo sy meenden) tot nut van 't gemeene best: want wegh te loopen was (gelijck sy verstonden) de saken van 't Rijck noch meer verwerren; en sy hoopten dat men de hooft-stadt, die met soo groot een besetting versien was, wel kon behouden, niet twijfelende of alle d'andere Landtschappen souden, om des Keysers jegenwoordigheyt, met alle hun macht komen toeloopen. Desen raet was goet, soo geene verraders in de stadt geweest waren.

De Keyser van Sina seer verschrickt.

Schalkheydt van de roovers.

Den roover ondertusschen (alsoo vaerdigh van verstandt als van handen) 't vosse by 't leeuwen-vel aentreckende, send een goet getal soldaten (verandert van gewaet) dan d'een dan d'ander na de hooft-stadt, en geeft haer gelt om aldaer heymelijck te koopmanschappen, en gebied haer dat sy kuchjens een kroeghjens souden huren, of kleyne nerinckjens doen, tot dat hy met het heele leger voor de wallen komen sou, en dat sy dan oproer in de stadt souden maken. Dese list is onder haer wonderlijck geheym geweest, en grooter als men van een hoop bedurve sielen sou durven verwachten.

By dit bedrogh, dat hy in de stadt aengeleyt had, voeghde hy noch een ander, te weten, een verborge handeling met den Overste van de Krijghs-raet, de welcke, (bedenckende dat het met des Keysers saken gedaen was, en voor sich self willende sorgen) gelijck men segt, sich met den roover sou verbonden hebben, om de stadt over te geven: doch hoe dat is oft niet, de roovers sijn immers met 'er haest naer de hooft-stadt *Peking* opgetrocken. Daer was een seer stercke besetting in de stadt, en op de vesten stondt een groote menigte grof geschut; maer aen die sijde, daer de roovers (van de verraders van binnen gewaerschout sijnde) storm liepen, was het maer geladen met loos kruyt sonder eenige kogels; soo

dat

De hooft-ſtadt Peking wert ingenomen.

dat ſy van die kant geruſtelijck door een poort, die haer geopent wierd, in de maent van April ſeſtien hondert vier-en-veertigh voor ſonnen opgang binnen quamen : de beſetting, die getrouw was, vocht oock niet lang; want de ſoldaten van den roover (met een deel verraders, daer ſy vrientſchap mede gemaeckt hadden) maeckten t'elckens met voordacht oproer. Hier uyt quam een groote verwoeſting en geen minder neêrlaegh; want niemandt wiſt met wie hy te doen had. Aldus gaet *Licungzus*, als verwinner, midden door dit verwoeſte Babylon, recht naer het Paleys van den Keyſer, en neemt het ſelve in, tegens de vergeeſſche weêrſtandt van eenige getrouwe *Eunuchen* oft kamerlingen. Maer dat meeſt te verwonderen is, den vyandt had nu d'eerſte muer van 't Paleys in, en 't was de Keyſer noch onbekent; want d'ontrouwe kamerlingen, die het meeſte geſagh hadden, ſtelden het waerſchouwen ſoo lang uyt als ſy konden, uyt vrees dat hy het mochte ontkomen; maer als ſy ſagen, dat 'er geen hoop van vluchten was, raden ſy hem de ſtadt en 't Paleys te verlaten. Hy, ſoo gewaerſchout ſijnde, vraegde ten eerſten, of 'er hoop was om t'ontkomen; maer hoorende dat alle wegen geſloten waren, ſchreef hy (ſoo men ſeght) een brief met ſijn eygen bloedt, in de welcke hy de Overſten beſchuldighde van het al te laet bekende verraedt, en ſijne onderdanen onſchuldigh kende, en aen *Licungzus* verſocht, dat hy (dewijl den Hemel hem het Rijck gegeven had) voor hem wraeck ſou nemen van de Overſten over haer verraet; terſtont daer aen doorſtack hy ſijn dochter die huwbaer was, op dat ſy geen ſpot ſou worden van den roover; en ſoo in een tuyn gekomenzijnde, verhing hy ſich ſelf aen een pruym-boom met ſijn kouſebant. Een ſeer ongeluckigh Keyſer, die oock gehouden wert voor den laetſten van het geſlacht *Taiminga*; want onaengeſien noch eenige andere uyt het ſelve daer na gekoren zijn (gelijck ick hier na verhael) ſoo werden ſy niet onder de Keyſers gerekent, dewijl ſy niet meer als een gedeelte des Rijcks gehadt hebben : en alſoo is het geſlacht, dat van een roover begonnen was, door een roover te niet gebracht, en den loop van 's Keyſers leven, en van ſoo welluſtigen en ſchat-rijcken heerſchappy, onder een ſoo ſlechten boom door een ſnoode ſtrop geeyndight. Na dit voorbeelt, ſegt men, heeft d'opperſte bevelhebber van de hooft-ſtadt, die mede *Colaus* genaemt wierdt, ſich in de ſelve plaets verhangen : de Koninginne, en eenige getrouwe kamerlingen hebben het ſelve oock gedaen. Soo ſijn die geneughelijcke boomen (onder de welcke ſy ſoo dickwils haren geeſt in welluſten vermaeckt hadden) ſulcke droevige ſchouw-tooneelen geworden. In de ſtadt niet min dan in 't Paleys hebben vele deſe wreetheydt over haer ſelve gepleeght, ofte in poelen ſpringende, ofte, naer de gemeene gewoonte, ſich verhangende : want ſy achten het voor een groote getrouwigheyt, liever ſoo te ſterven met haren Keyſer, als van den vyandt gedoot, oft gedwongen te worden.

Den Keyſer, nae dat hy ſijn dochter gedoot hadt, verhangt ſich ſelfs.

Licungzus ondertuſſchen treed in 't Paleys, en ſtelt ſich in den Keyſerlijcken ſtoel. Men verhaelt, dat hy in 't begin ſeer ongeruſt ſat, ja dat hy ſtamerde : ſoo dat het ſcheen, dat die ſtoel hem (als onwaerdigh) niet verdragen kon, en voorſeggen wilde, dat ſijn geluck niet lang dueren ſou. 's Anderen daeghs dede hy het doode lichaem des Keyſers in kleyne ſtuckskens kappen, ſeggende dat hy deſe ſtraf verdient had, om dat hy ſijne onderdanen in ſijn leven ſoo wreedelijck gehandelt had, gelijck of dien ſnooden roover en verrader vry beter geweeſt was, na het moorden van ſoo veel menſchen, en gruwelijck verwoeſten van ſoo vele landen. Soo ſijn de menſchen gewent een ander te beſchuldigen met het gene daer ſy ſelver meeſt mede beſmet ſijn; eens anders booſheyt, ſelf oock de minſte, kennen en vermeerderen ſy; haer eygen verminderen ſy, ofte ſy is hen t'eenemael onbekent.

Des roovers ſtraffigheyt en wreetheydt.

Den Keyſer *Zungchinius* had drie ſonen, van de welcke de oudtſte nooit is gevonden, hoewel hy van den roover lang geſocht wierdt, d'eene ſeydt dat hy gevlucht was, d'ander dat hy in een poel geſprongen en ſich verdroncken had. Twee andere noch kleyne ſoontjens ſijn levende in des roovers handen gevallen, de welcke dien afgrijſſelijcken Tyran, (die ſelf geen onnooſel bloet kon ſparen) nae den derden dagh buyten de ſtadt ſeer wreedelijck heeft doen onthoofden. Daer nae ontdeckte hy eerſt ſijn al te wreeden aert, verwerpende dien deckmantel van meêlijden en beleeftheydt, daer hy het volck ſoo lang mede bedrogen had. Des doet hy alle de Overſten in de ſtadt by een roepen, en doet een groot getal der ſelve met gruwelijke pijnen om hals brengen,

d'anderen

d'anderen neemt hy ontallijcke sommen gelts af. Hy behiel het Paleys van den Keyser, en gaf die schoone en overrijcke stadt aen sijne soldaten te plunderen, alwaer sy seer wreede en ongehoorde daden gepleegt hebben, die te lang sijn te verhalen. Doch alle dese wreetheyt is oorsaeck geweest, dat hy 't Rijck, 't welck hy soo geluckelijck gewonnen had, en met sachtigheydt sou hebben konnen bewaren, wel te recht verloren heeft.

Onder andere Oversten, die hy gevangen had, was een oudt man Us genaemt, wiens soon *Usanguejus* het Generaelschap van het geheele Sinesche leger op de grensen van *Leäotung* tegens de Tartaren bediende. Desen ouden man dreygde hy een harde doodt, 't en waer hy sijn soon gebood en dwong, op de gehoorsaemheydt, die hy sijn Vader schuldigh was, (welcke by de Sinesen seer heyligh werdt gehouden,) den eet van getrouwigheyt met het geheele leger in sijne handen te komen doen, en daer op beloofde hy hem en sijn soon groote dingen; dies schrijft den goeden ouden man desen brief aen sijn soon: *De Aerde, den Hemel, en 't Noot-lot, kunnen de veranderingen die wy sien veroorsaken. Weet soon, dat den* Keyser Zungchinius *en de heerschappy van 't geslacht* Taiminga *vergaen zijn; den Hemel heeft die aen* Licungzus *gegeven: wy moeten ons voegen naer den tijdt, en van de noodt een deught maken, om sijn gewelt en een felle doodt t'ontgaen, en sijne mildadigheydt te mogen beproeven. Hy belooft u een Koninckijcke waerdigheydt, soo ghy hem met de uwen wilt erkennen voor Keyser: aen u antwoordt hangt mijn leven, besie wat ghy schuldigh zijt aen hem, die u 't leven gegeven heeft.*

Usanguejus, sijnen Soon, antwoorde hem met weynigh woorden aldus: *Die sijnen Keyser niet getrouw is, sal mijn Vader niet sijn: en soo ghy de trouw, die ghy den Keyser schuldigh zijt, vergeten hebt, niemant sal my konnen berispen, soo ick oock vergeet de gehoorsaemheydt die ick u schuldigh ben. 'k Wil liever sterven, als een roover dienen.*

De Tartaren werden versocht tegen de roovers.

Desen brief afgevaerdight hebbende, send hy datelijck een Gezant aen den Tartarischen Koninck, en versoeckt hem om hulp tegens den roover van het Sinesche Rijck: hy belooft hem een groote menigte seer fijn lijnwaet, sijde lakenen, gout, silver, en een seker getal jonge meyskens, daer de Tartaren seer naer verlangen; want sy die gebreck, en meer dan te veel mans hebben. Den Tartarischen Koninck laet dese gelegentheyt (om sijn dingen wel te doen) niet voorby gaen. Op den selfden tijdt gaet hy met tachtigh duysent mannen, die in de besettingen van *Leäotung* waren, naer *Usanguejus*, en spreeckt hem dus aen: *Op dat onse verwinning seker zy, soo rade ick u, dat ghy alle u soldaten Tartarische kleederen, mutsen, en kort hair doet dragen, soo sal den roover meynen dat wy alle Tartaren zijn; want ick kan uyt mijn Rijck soo haest geen grooter hulptroepen krijgen.* *Usanguejus* stont uyt wraeckgierigheyt al toe, wat men begeerde, niet wetende dat hy (gelijck de Sinesen seggen) tygers in 't Rijck bracht, om daer honden uyt te jagen. *Licungzus*, hoorende dat de Tartaren met *Usanguejus* aen quamen, en geen weêrstandt dervende bieden, verliet de hooft-stadt alsoo licht als hy die verovert had: hy roofde en nam wegh de rijckdommen van 't Paleys, en trock naer 't Landtschap *Xensi*, daer hy de Koninckijcke stoel in de schoone stadt *Sigan* stelde, alwaer eertijdts de stoel der Keyseren geweest is. Men seyt, dat 'er door vier poorten van 't Paleys acht dagen achter den anderen wagens, paerden, kameelen, en lastdragers gegaen zijn, die niet als het voornaemste daer uyt gebracht hebben, hoewel sy door de haestigheydt daer vele dingen hebben moeten laten. Soo sijn die groote rijckdommen van gout, silver en andere kostelijckheden, die door sestien Keysers van het geslacht *Taiminga* sedert twee hondert en tachtigh jaren vergadert sijn, verstroyt geworden. Maer hoe snel den roover vluchte, hy kon de paerden der Tartaren nauwelijcks ontvlieden; want sy al dien grooten rijckdom (die hem belet dede) met hare leste benden verovert hebben: doch sy wilden de Geele vloet niet over gaen, oft sy lieten het om die plaetsen van *Peking*, die vol schrick waren, te lichter in te nemen. Dus keeren de Tartaren verwinners en rijck wederom, en komen in de stadt *Peking*, daer sy van de Sinesen ontfangen wierden; en dit heeft haer het Rijck doen verkrijgen. Hier staet nu als ongemeen te bemercken in het Tartarische volck, dat sy (niet tegenstaende haren Koninck, als sy den eersten voet in Sina setten,

Den roover vlucht voor de Tartaren.

De rijckdommen van 't Paleys werden wegh gehaelt.

ten, sturf) de vervordering van desen oorlogh niet hebben verlaten; want soo haest den Tartarischen Koninck *Zungteus* in Sina quam, is hy gestorven; en hoewel hy dat Rijck, daer hy soo graegh naer was, niet veroverde, heeft hy echter aen de sijnen den wegh geopent om 't selve te verwinnen. Stervende liet hy een Soontje nae van ses jaren, 't welck hy verklaerde navolger van 't Rijck, en gebood sijne broeders dat sy alles voor het selve wel souden verrichten; de Vooghdye liet hy aen den outsten: dese hebben sijne laetste bevelen getrouwelijck onderhouden, met een wonderlijcke eendracht in soo eergierigen volck, ja soo groot, dat men nauwlijcks diergelijcke van eenige andere volckeren sou verwachten.

De Koning Zungteus sterft.

Dese dingen alsoo gebeurt, en den roover verdreven zijnde, soo wilde *Usanguejus* het naeste koninckskeu van het geslacht *Taiminga* tot het Sinesche Rijck noodigen. Derhalven (sijner beloften gedenckende) bedanckt hy de Tartaren eerst grootelijcks, prijst seer hare kloeckmoedigheyt, en verheft de getrouwe diensten die sy aen 't Sinesche Rijck gedaen hadden: daer nae bied hy haer aen de geschencken die hy haer belooft had; en versoeckt haer met een, dat sy, die aenvaert hebbende, wederom naer Tartarien wilden keeren, en in het toekomende met de Sinesen in gedurige vrede leven, en vergeten het oude ongelijck, dat sy nu meer als genoegh gewroken hadden. De Tartaren hadden haer antwoort op dit versoeck al lang gereet gemaeckt, maer heel anders, en met ander opset als *Usanguejus* verwachte; dies spreken sy hem dus aen: *wy meynen noch niet dat het tijdt is, om u en het Sinesche Rijck te verlaten, 't en sy u anders dunckt. Daer sijn noch seer veel roovers overgebleven, het minste getal van haer is maer vernielt.* Licungzus *heeft nu de Keyserlijcke stoel in* Sigan, *de hooft-stadt van 't Landtschap* Xensi, *gestelt: soo wy vertrecken, staet u grooter quaet te verwachten. Hy heeft ons gevreest. Als hy verstaen sal hebben dat wy wech sijn, sal hy sijn macht vermeerderen, en het Rijck meer komen ontrusten dan te voren, en dan sal 't ons mogelijck niet gelegen sijn u wederom hulp toe te senden. Dewijl wy hier sijn, sal het beter wesen dat wy de roovers t'eenemael vernielen; op dat ghy uwen Koninck een vredigh Rijck mooght overleveren. Sijt niet bekommert met het gene ghy ons belooft hebt, dat sal voor ons by u, alsoo wel als by ons, bewaert zijn. Wy raden u nu maer, dat ghy met een deel van d'uwen, en eenige regimenten Tartaren tegen* Licungzus *aengaet; wy sullen met d'overige benden de roovers uyt* Xantung *helpen, soo sal het Rijck van alle sijden in vrede zijn. Usanguejus* verstont dese listigheydt niet, oft hy heeft sich soo geveynst, om haer niet te vergrammen.

De Tartaren, in Sina gelaten sijnde, willen daer niet weêr uyt;

haer argheydt en bedrogh.

Eer de Tartaren, daer toe versocht zijnde, den voet in Sina stelden, hadden sy eenige van de haren naer haer Landt en naer de omleggende landen gesonden, om soo veel volcks als sy konden te lichten, tot de verovering van 't Sinesche Rijck; en terwijl dit noch niet quam, stelden sy alle gewelt uyt, en gaven maer geveynsde woorden. Dewijl dit dus sleurde, quam daer niet alleen een groote macht van Tartaren uyt de Rijcken *Niuche* en *Niulhan*, maer oock uyt out west *Tartarien*, en uyt het oost *Yupi* (dese leggen aen de Oost-zee boven de Eylanden van *Japon*; sy werden *Yupi* genaemt, om de kolders, van visische-vellen gemaeckt, die sy gebruycken;) ja ick heb 'er selfs niet weynigh uyt *Volga* in Sina gesien, die de Tartaren *Alga-Tartaren* noemden, en by die heb ick kennisse gevonden van Moscovien en Polen; dese sijn barbaerder als de oostersche Tartaren. Toen dese hulptroepen gekomen waren, hebben sy oock met haer gebracht het ses-jarige soontje van haren overleden Koninck, en toen eerst klaer getoont dat sy het Sinesche Rijck, 't welck sy verstonden hun toe te komen, begeerden: sy roepen dan dat Kint van ses jaren voor Keyser van Sina uyt, noemen hem *Xunchi*, en het nieuwe Keyserlijcke geslacht *Taicing*. Dit Kint klom met een groote statigheyt en majesteyt op dien ouden troon van sijn volck, van de welcke hy oock den sijnen geen kinderlijcke, maer een seer uytmuntende aenspraeck dede, op dese wijse: *Niet mijn geluck oft deught, maer de uwe, lieve en kloeckmoedige Oomen, en ghy mijne andere Princen, heeft my dese stantvastigheydt gegeven die ghy in my siet. Dese versekertheydt, daer ick den troon meê bekleê, sal ons een voorsegging zijn van soo veel goets, als de beschroomtheyt van* Licungzus *van quaet geweest is. Ghy siet het beginsel van dese overwinning van het Rijck: maer ick weet dat u deught en moe-*

Groote menighte van Tartaren komen in Sina.

De Tartaren nemen het Sinesche Rijck in.

Xunchi wert den eersten Tartarischen Keyser van Sina gekroont.

digheydt soo groot is, dat ick van nu af vertrouw meester van geheel Sina te zijn, ja de geheele weerelt niet alleen verwonnen, maer oock versekert ben te hebben. De schatten des Rijcx, en Koninckl ijcke waerdigheden sullen u loon wesen (hoewel ick u niet genoegh sal kunnen loonen) voor soo groote deughden: derhalven strijdt vromelijck en dapper. Het geheele Hof stond verbaest over dese woorden van een kint van ses jaren; soo dat sy altemael riepen dat hy van den Hemel en het noot-lot gekoren was. Op den selfden dagh heeft hy sijnen outsten Oom, als sijn Vader, geëert, waer over den selven in de Tartarische tael *Amahan*, de Sinesen seggen *Amavang*, 't welck *Vader Koninck* beduyt, genaemt wierd. Desen heeft hy dan het geheele bewindt des oorloghs aenbevolen, en aen desen sijn de Tartaren eygentlijck het Rijck schuldigh: want hy was niet min uytmuntende in raet en voorsichtigheyt, als in moet en getrouwigheydt; soo dat hy met sijne redenen en raetslagen de wijsten der Sinesen dede verwonderen, en hare harten met sijne beleeftheydt en rechtvaerdigheydt veroverde. Hier toe dienden oock niet weynigh de Sinesche Oversten, die, (gelijck wy te voren geseght hebben) des Keysers gramschap schuwende, sich by de Tartaren begeven hadden, de welcke (tegens de trou aen haer Vaderlant) nu hare burgeren met woorden en voorbeelden tot haer nodighden, nu de Tartaren goeden raedt gaven, waer door sy van haer ontfangen wierden tot de hooghste bevelen.

Amavangus, des Keysers Oom, en seer getrouwe Vooght.

Op den selven dagh sijn daer oock eenige regimenten Tartaren tot *Usanguejus* gesonden met besegelde brieven, by de welcke hy, door den nieuwen Keyser, Koninck *Pingsi* gemaeckt wierdt, (*Pingsi* betekent een die het westen in vrede stelt;) doch hy most schatting geven: de hooftstadt van de Provintie *Xensi* werdt hem gegeven om sijn hof te houden. Wat sou den getrouwen *Usanguejus* hier doen? hy konde van den Sinesschen Keyser niets grooters verwachten, en de Tartaren waren met soo groot een getal by hem gekomen, dat hy geen middel sagh om haer te verwinnen; dus heeft hy de nieuwe eer ontfangen, en den Tartarischen Keyser erkent: en soo is die gene, die weynigh te voren voor de Sinesen tegens de roovers aenging, gedwongen geweest tegens haer te vechten, en den Tartar hare Landtschappen te helpen veroveren: dus, dewijl hy een braef Prins was, heeft hy de roovers, met behulp van de Tartaren, lichtelijck uyt *Xensi* gejaeght, en tot noch toe in de hooftstadt *Sigan* geheerscht. Dus hebben de Tartaren desen man met eer en waerdigheydt opgehoopt, doch uyt de krijghs-ampten, in welcke sy hem vreesden, gestelt.

Usanguejus wert gedwongen sich onder de Tartaren te begeven.

Hoe het met *Licungzus* afgeloopen is, weet tot noch toe niemant; alle de groote macht, die hy had, is overrompelt, en men meent dat hy van *Usanguejus* in een gevecht gedoot is, hoewel hy nooit levend noch doodt te voorschijn quam. Het andere gedeelte der Tartaren heeft met de selve lichtigheydt de Landtschappen *Peking* en *Xantung* verovert, alwaer sy haer leger buyten de mate groot gemaeckt hebben door Sinesche Oversten en soldaten. Want sy yder een mildelijck toelieten hare vendels te volgen, selfs ook de gene die sy overwonnen hadden, als sy maer het hair en kleederen nae de Tartarische wijse wilden veranderen; ja dat meer is, (op dat het selve by de volckeren, die sy overwonnen hadden, alsoo mochte geschieden,) sy geboden het door openbare bevelen, op straffe van hoogh verraet; het welck nochtans hare saken dickwils in verwarring gebracht heeft: want de Sinesen sich meer bedroefden, en meer vochten om haer hair, als voor haer landen oft Keyser; soo dat sy menighmael liever gekosen hebben het hooft te verliesen, als de Tartaren hier in te gehoorsamen; en 't ware om de kortigheydt, ick sou hier van vele andere voorbeelden verhalen. De Tartaren hebben dan, in min dan een jaer tijdts, vier noordsche Lantschappen onder haer gewelt gebracht, te weten, *Peking*, *Xansi*, *Xensi*, en *Xantung*, (sonder *Leäotung* te tellen,) in de welcke sy de Sinesche wijse van heerschen niet verandert hebben; ja dat meer is, sy hebben de bestiering der steden en Landtschappen aen de Sinesche Philosophen, die de selve te voren gehadt hadden, gelaten: het ondersoeck der leerlingen hebben sy verordent als het te voren was, en dat met kloecken raet; want de heerschappy dus overgevende aen lieden, die sy selver gevordert hadden, gelijck als aen haer eygen schepselen, hebben sy daer door veroorsaeckt dat elck een met alle getrouwigheydt voor haer was; alleenlijck hebben sy de Krijghs-overheyt en des selfs bestiering aen haer selve gehouden, niet tegen-

Licungzus wedervaren is onbekent.

De Tartaren nemen verscheyde Provintien;

en veranderen de Sinesche wetten niet.

tegenstaende sy oock de getrouste Sinesen als oversten in de selve ontfangen hebben, en oock in de hooft-stadt de selve ordre van Oversten, en de ses hooge krijgs-raden, gelijck die onder den Sineschen Keyser geweest waren, gehouden hebben, soo nochtans, dat die bestaen ten deel uyt Tartaren en ten deel uyt Sinesen.

Ondertusschen de Oversten van de zuyder Landtschappen, verstaen hebbende het gevaer des Keysers, hebben van alle sijden seer groote troepen byeen vergadert, en waren alree op den wegh naer *Peking*, wanneer sy de droevige tijding van de doodt des Keysers, en het overgaen van de stadt *Peking* verstonden; des roepen sy alle hare soldaten te rugge, en met een alle de schepen, met de welcke jaerlijcks de eetwaren en andere noodtsakelijckheden naer de hooft-stadt gesonden wierden. Een weynigh daer nae hoorden sy mede van den inval der Tartaren, en hoe sy het Rijck verovert hadden, 't welck noch droeviger was. Ick was toen self tot *Nanking*, alwaer ick een seer groote verwarring, en vrees onder de Sinesen gesien heb, tot dat ten lesten alle de Oversten, wederom moet geschept hebbende, een Koninck uyt het geslacht *Taiminga* tot Keyser koren, de welcke sy *Hungquangus* noemden. Dese Vorst was uyt de Provintie *Honan* komen vluchten voor de roovers; hy was een kints-kindt van *Vanlieus*, susters en broeders kindt met *Zungchinius*; sy hebben hem gekroont met een seer groote pracht en heerlijckheydt, onder hem wat beters hopende. Soo haest hy gekoren was, heeft hy een Gezant gesonden tot de Tartaren, de vrede van haer meer versoeckende als eyschende, en heeft haer al de noordtsche Landtschappen, die sy vermeestert hadden, vrywilligh aengeboden. Maer de Tartaren dachten wel waer dat henen wilde; want de Sinesen wilden den oorlogh maer uytstellen, tot dat sy wederom gelt en macht vergadert souden hebben: waer over sy voor antwoort gaven, datse van een ander niet wilden ontfangen, 't gene alreets door de wapenen in hun gewelt was: en dewijl de Oversten den Keyser gekoren hadden, dat sy haer best souden doen, om hem wel te bewaren: dat sy het geheele Rijck, oft niets begeerden. Dese Gezant onverrichter saken weder gekomen zijnde, dewijl men sich bereyde tot den oorlogh, quam in de stadt *Nanking* een jongeling, die sich uytgaf voor den oudtsten soon van *Zungchinius*, en toonde in dit seggen geen kleyne teekenen van waerheydt, ja dat meer is, hy wiert gekent van veel kamerlingen. Maer *Hungquangus*, die de heerschappy nu al in 't hooft had, wilde hem noyt kennen nocht ontfangen; op dat hy het Rijck niet verliesen sou: ja selfs hy dede hem gevangen stellen, om hem als een verrader te doen dooden, hoewel in weerwil van vele Oversten. Dit liet sich aensien tot een oproer, en de twist wiert ten lesten soo groot, dat het de Tartaren gelegentheydt gaf om ondertusschen het Landtschap *Nanking* te verwinnen; want daer vele Oversten waren die het niet beletten, om niet te seggen dat sy haren raedt daer toe gaven; en dus quamen de Tartaren binnen het gebied van de stadt *Hoaigan*: sy nemen den oostelijcken oever van de Geele vloet in, en datelijck daer aen varen sy met de selve schepen over; aen de oversijde stont sulck een menighte van Sinesche soldaten, dat sy, hadden sy haer schoenen maer op malkander geleyt, een dijck gemaeckt souden hebben, daer de Tartarische Ruytery nauwelijcks over sou gekomen hebben; maer 't is wel seker, dat de moedt in den oorlogh meer geld, als 't getal. De Tartaren waren noch naulijcks t'scheep, of de Sinesen verlaten den oever van die wijde en snelle vloet, en nemen de vlucht als schapen die den Wolf sien komen. De Tartaren, overgekomen sijnde, en geen vyant siende, trecken in het schoone Landtschap *Nanking*, en nemen van het selve al wegh, wat aen de noortsijde van de vloet *Kiang* ('t welck beteekent soon van de zee) leght. En dit staet hier bysonderlijck te bemercken in de Tartarische krijgsmacht, dat sy, eer sy na eenige Landtschappen gaen om die te veroveren, te voren gereet hebben de Gouverneurs van de voornaemste steden en bequaemste plaetsen, met behoorlijcke verordende besetting; soo dat sy gelijck blixemen in een plaets vallende, de selve soo haest niet sien, oft sy hebben die wegh, en met een wel bewaert. De seer rijcke en schoone stadt *Yangcheu* heeft alleen het gewelt tegengestaen, en dickwils dapper met de Tartaren gevochten; aldaer is oock een soon van een Tartars koningsken gebleven. *Zuus Colaus*, die den Keyser *Hungquangus* seer getrou was, had daer 't gebied, en beschermde de stadt met een seer groote besetting; maer eyndelijck moest hy voor de Tartaren buygen:

Hungquangus wert in Nanking Sineesch Keyser gekroont.

De Tartaren begeeren geen vrede.

De soon van Zungchinius komt tot Nanking.

Hy stelt de Sinesen in verwerring.

Vlucht der Sinesen.

De stadt Yangcheu staet het gewelt der Tartaren tegen; maer werd genomen en vernielt.

gen: alle de soldaten en burgers wierden daer omgebracht, alle de huysen geplundert, en daer na de doode lichamen, boven op de huysen geleght sijnde, (op dat sy door haren stanck de locht besmettende, geen pest souden veroorsaken) wierden met de geheele stadt en voorsteden verbrant.

De Tartaren nemen verscheyde plaetsen.

Hier heeft den Tartar sijne macht seer vermeerdert, dewijl de Oversten van andere steden en troepen sich tot hem begaven, onder dewelcke de meeste de selve ampten behouden hebben, die sy by den Sineschen Keyser hadden bedient; eenige sijn oock verbetert geworden. En door dese beleeftheydt, daer hy de gene, die tot hem wilden komen, mede ontfing, en door de wreetheydt, die hy de steden aen dede, die sijne macht wilden wederstaen, verkreegh hy dat yder een liever d'eerste als de leste wilde beproeven: en dus heeft hy lichtelijck tot hem doen komen alles wat daer legt aen het noorden, over de groote vloet, die de soon van de zee genoemt wert. Dese rivier is meer als een Duytsche mijl breet, en loopt gelijck recht midden door Sina, van het westen vloeyende tot het oosten, en alsoo verdeelt sy het Rijck in zuyden en noorden; sy loopt selfs door het midden van 't Landtschap *Nanking*, hoewel de Hof- en hooft-stadt *Nanking* op den zuyder-oever is gelegen: dies moesten sy, om dese stadt te krijgen, over de vloet sijn; derhalven vergaderen sy een menighte schepen, om tot dese nieuwe hooft-stadt *Nanking*, en by de nieuwe Keyser te komen. De Sinesche vloot, die seer machtigh was, lagh aen d'oversijde van de vloet, onder 't gebiedt van den dapperen en getrouwen Vorst *Hoangchoangus*.

Gevecht tusschen de Sinesen en de Tartaren.

Hier wiert van wedersijds dapper gevochten, en *Hoangchoangus* toonde dat de Tartaren van de Sinesen overwonnen konden werden; juyst als hy door een pijl van een sijner eygen Oversten gedoot wierdt: dese was met groote beloften van de Tartaren omgekocht, sijn naem was *Thienus*, geboortigh uyt *Leäotung*: dese pijl stuyte den loop van 't Sinesche geluck, en vernielde 't geheele Rijck. De verrader, hier mede niet te vreden sijnde, begeeft sich met sijn volck op de vlucht, en gaet soo alle d'andere soldaten voor; loopt naer de stadt *Nanking*, en, gelijck als heel getrouw aen den Keyser *Hungquangus*, (die mede van daer vluchte) voeght hy sich by hem. De Tartaren, over de vloet sijnde, en hoorende dat den Keyser op de vlucht was, vervolgen hem als een blixem; toen *Thienus* haer sach aenkomen, nam hy den Keyser gevangen, en levert hem aen de Tartaren, in de maent van Junii duysent ses hondert vijf-en-veertigh. Sy senden hem naer *Peking*, daer hy voor de stadts-vesten met een pees van een boogh verworght wierd, (dese doot achten de Tartaren seer edel) als hy noch geen jaer geheerscht had. Op de selve wijse hebben sy de Jongeling, die sich seyde Soon van *Zungchinius* te sijn, en die sy in de gevanckenis vonden, omgebracht; doch dese en sijn uyt het Keyserlijcke geslacht *Taiminga* niet alleen gedoot; maer alle de gene die sy van 't selve in handen kregen, nae datse daer wel scherpelijck naer gesocht hadden. Dese wreede gewoonte is door geheel Asia, wanneer een Rijck wert verovert, dat alle de vrienden der Koningen door de vyanden ten gronde verdelght werden. Nae dese dingen komen sy in *Nanking*, en vinden alle de andere steden van dat schoone Lantschap willigh en bereyt om sich aen haer over te geven. Dies sy met een snellen loop sich naer de stadt *Hangcheu* (welcke een seer schoone en groote hooftstadt is van 't Lantschap *Chekiang*) doch met een verdeelt leger, begeven, van het welcke het andere gedeelt over de vloet *Kiang* is gesonden, om sich meester te maken van de binne-landen, te weten, van de groote Lantschappen *Kiangsi*, *Huquang*, en *Quangtung*. De voornaemste gevluchte soldaten, Generalen en Oversten der Sinesen, waren by *Hangcheu* te samen gekomen, alwaer sy een nieuwen Keyser uyt het geslacht *Taiminga* wilden kiesen, *Louangus* genaemt; doch desen wou de Keyserlijke waerdigheydt niet aennemen, en was met den Koninckliijcken tytel vernoeght, mogelijck om niet van al te grooten hooghte te vallen, en sijn doodt niet al te sterck te gevoelen; en seyde: *Ick sal den tytel van Keyser ontfangen, wanneer mijne soldaten, de Tartaren verdreven hebbende, maer eene Keyserlijcke Hof-stadt hebben vermeestert: vecht derhalven veel moediger, als ghy tot noch toe gedaen hebt.* Hy had noch geen drie dagen geheerscht (minder tijdts als de gene die in de Sinesche Bly-spelen een Koninck vertoonen) of de Tartaren quamen op hem aen: soo haest sy gekomen waren, beloofden de soldaten (die onder verscheyde Oversten naer dese stadt gevlucht waren) dapper te vechten, by aldien hen hare verdiende

Hungquangus aen de Tartaren gelevert en gedoot.

De Tartaren trecken naer Hangcheu.

diende soldyen betaelt wierden; en wilden op die tijdt (siende dat men hen hooghnoodigh had) soo dat Koninckskeu als de burgeren gelt afpersen, met vroonemen van daer nae niet veel uyt te rechten. *Louangus*, die van aert beleeft en goedertieren was, en den ondergang van soo grooten stadt, en het ongeluck van sijn volck niet konde lijden, toonde hier hoe seer hy sijn ondersaten beminde, en gaf daer van soo groot een voorbeelt als Europa noch nooit gesien heeft: hy ging op de vesten van de stadt, van de welcke hy met geboge knien tot den Tartarischen Velt-oversten sprack, en hem badt dat hy doch de stadt en de burgers sou sparen: *Doet*, seght hy, *met my alles wat u belieft; ick sal u een offerhande voor mijn onderdanen wesen.* Dus sprekende gaet hy selfs tot de Tartaren, en wert van haer gevangen. Dit was een doorluchtigh teeken van seer groote liefde tot sijn ondersaten; en sulck een deught sou niet sonder vrucht gebleven hebben, hadt sy een *Alexander* oft een *Cæsar* ontmoet. Toen geboden de Tartaren aen de burgers; dat sy de poorten van de stadt souden sluyten, op dat noch hare nochte eenige Sinesche soldaten daer in souden komen; dese Sinesche soldaten (die buyten de stadt geleydt waren) vervolghden en dooden sy van alle sijden; maer het water verswelghde meer van de selve, als de pijlen oft sabels der Tartaren wegh namen: want omtrent de zuyt poort van de selve stadt loopt een seer groote vloet, die meer als een mijl breet is, en *Cienthang* genoemt wert; over dese vloet wilden alle de vluchtende soldaten, vol van schrick en verwarring, sich verbergen, en vallen hol over bol in de schuyten, de welcke overladen sijnde, met haer soncken; sy wierpen d'een d'ander in de vloet, en vele duysenden wierden vernielt. De soldaten in deser voegen verjaeght ofte gedoot sijnde, quamen de Tartaren (geen schuyten vindende om over de vloet te komen) weder tot in de stadt, sonder gewelt te gebruycken. Alsoo is die seer edele en schoone stadt gespaert, welckers schoonheydt, rijckdommen, en grootheydt ick op een ander plaets wijt en breedt sal beschrijven, niet als daer iets van gehoort, maer alles selfs wel hebbende doorsien; want uyt de selve heb ick my (nae dat ick daer drie jaren in gewoont had) naer Europa begeven.

Een ongehoorde liefde van het Koningskens Louangus tot sijn ondersaten.

Vele soldaten verdrinken.

Hangcheu wert genomen.

Dese stadt *Hangcheu* heeft aen de noordsijde een gemaeckte vaert, door welcke men in de noorder-gedeelten kan komen; dese vaert werd alleen door een dijck gescheyden van de vloet die aen 't suyden loopt: alsoo haelden de Tartaren alle de schuyten, die in die vaert waren, over den dijck, en brachten die in de vloet *Cienthang*; met dese schuyten komen sy sonder eenigh belet over de rivier, en vinden *Xaoking* (de allerschoonste stadt van geheel Sina) gewilligh om sich aen haer te geven. Dese stadt is wel soo groot niet als vele andere; maer sy overtreft hen verre in suyverheydt en nettigheydt: sy leydt in soet water, en kan geheel, soo van binnen als van buyten, met een schuytje besien worden: sy heeft seer breede burghwallen van vierkante witte steen, en in 't midden wateren, daer men bequamelijck doorvaren kan. Daer sijn oock vele bruggen van de selve steen, en niet weynigh zegebogen, de huysen oock ('t welck in heel Sina nergens als daer is) sijn van die vierkante steen gebouwt; en in 't kort, daer wert in gantsch Sina niet gesien dat soo net is. De Tartaren hadden nu dese stadt sonder eenigh gewelt ingenomen, en sy souden oock d'andere zuydt-steden van 't Landtschap *Chekiang* lichtelijck gewilligh gevonden hebben om haer over te geven; maer als sy een bevel deden verkondigen, by het welcke sy geboden, dat yder sijn hair op de Tartarische wijse sou afsnijden, begonden de soldaten en burgers (meer voor haer hair als voor haer landt sorgende) op hare wapenen te letten; sy vochten braef, en jaeghden de Tartaren niet alleen uyt de stadt, maer dreven haer oock tot aen de vloet *Cienthang*, ja dwongen hen die weder over te gaen, en sloegen vele van hen doot: in der daet hadden sy de rivier mede overgegaen, sy souden de hooftstadt en 't overige oock wederom gekregen hebben; maer wel te vrede sijnde, dat sy haer hair alleenlijck hadden mogen behouden, hebben sy hare verwinning niet vervolght; en alleen weêrstant geboden aen de Tartaren op den zuyder-oever van de rivier, en daer hebben sy sich rondtom versterckt; en alsoo sijn de verwinnende wapenen der Tartaren voor een geheel jaer vruchteloos gemaeckt. De Sinesen, nu een Hooft begeerende, wilden *Lu*, een Koninckskeu uyt het geslacht *Taiminga*, tot haren Keyser verkiesen, doch hy wilde dat niet toelaten, maer nam alleen den naem aen van Herstelder des Rijcks. Ondertusschen

Xaoking wert gewonnen.

De Sinesen beschermen haer hair.

ſchen ontboden de Tartaren nieuwe troepen uyt *Peking*, met de welcke ſy t'onderſte boven keerden om over de vloet *Cienthang* te komen; maer al te vergeefs. Dus ſchepten de Sineſen adem, ja 't liet ſich aenſien tot ſeer groote verwinningen als haer macht by een ſou ſijn; maer de begeerlijckheydt om te heerſchen, en de nijdt hebben al deſe goede hope wegh-genomen: want de ſoldaten en Overſten van 't Lantſchap *Fokien*, vluchtende van *Chekiang*, hadden met haer genomen een Koningsken van het geſlacht *Taiminga*, 't welck *Thangus* genaemt was, en hebben hem in 't Landtſchap *Fokien*, 't welck aen *Chekiang* paelt, tot Keyſer verkoren. Deſe begeerde dat het Koningsken *Lu* de heerſchappy neêrleggen ſou, met voorgeven, dat hy weynigh ſteden gewonnen had; dat hy oock de Keyſers in bloede niet ſoo na als hy beſtont. Daer tegen ſeyde *Lu*, dat hy eerſt verkoren was, en hy toonde de vruchten van ſijne verwinning. Dit heeft de Tartaren, die deſe twiſt aenſagen, verblijt, even (gelijck de Sineſen ſeggen) als den viſſcher, terwijl het vogeltjen en het moſſeltje met malkander vechten, haer beyde weghneemt, en alleen winſt doet. Deſe twee Koningskens hebben noyt hare macht willen verſamelen, nochte den een den anderen wijcken, om met gelijcke wapenen op den Tartar te vallen: en alſoo het Koningsken *Lu* niet meer als acht ſteden had, heeft hy de vloet noyt derven overgaen, blyvende maer alleen op ſijn hoede: ondertuſſchen bedachten de Tartaren met wat middel ſy over de vloet komen ſouden: ſy durfden het met geen ſchepen wagen; want *Lu* had ſelfs vele ſchepen, die hy oock uyt zee gebracht had, welcke grof geſchut voerden; maer het geluck der Tartaren heeft deſe ſwarigheydt verwonnen: by geval was het een ongemeene drooge ſomer, en de vloet had aen 't zuyden (dicht by de ſtadt *Tunglieu*, daer ſy door de bergen vloeyt, en van de barning der zee weynigh krijght) veel van haer diepte verloren: hier heeft de Tartariſche ruytery een wegh gevonden; daer waren naulijcks twintigh over gekomen, ſonder eenigen tegenſtant, (want om de ſcherpigheydt van de bergen waren aen die ſijde geen Sineſche ſoldaten) of de Sineſen (van de boeren gewaerſchout ſijnde,) namen alle de vlucht: het koningsken *Lu* ſelf verliet de ſtadt *Xaoking*, en ſich niet betrouwende op het landt, begaf ſich in de ſchepen, en ging naer het eylant *Cheuxan*, 't welck recht tegen over de ſtadt *Nimpo* leyt, alwaer hy tot noch toe veyligh gebleven is en gebiedt.

Twee Koningskens te ſamen, hebben door twedracht de ſaken der Sineſen bedorven.

De Tartaren komen over de rivier, en nemen Xaoking weer.

Dit eylandt, toen naulijcks bewoont als van eenige boeren en viſſchers, is nu een machtigh Rijck geworden, door den toeloop van vele Sineſen, die hare toevlucht tot het Koningsken *Lu*, als tot een ſchermheer van haer hair, namen. Hier werden nu getelt twee-en-ſeventigh ſteden: daer ſijn oock verſcheyde vloten, met de welcken *Lu* tot noch toe al 't gewelt der Tartaren heeft veracht, en hy verwacht uyt het vaſte landt van Sina t'eeniger tijdt gelegentheydt om meer te doen. Aldus hebben de Tartaren ſeer lichtelijck alle de andere ſteden van 't Landtſchap *Chekiang* onder haer macht gekregen: alleen de ſtadt *Kinhoa* (in welcke den hooghſten Overſten, die een burger van de ſtadt, en my een ſeer goet vrient was, woonde) heeft de Tartaren, door ſijn dapperheydt, eenige maenden tegen gehouden; waer over ſy (op dat die eene ſtadt het veroveren van d'andere niet ſou beletten) haer leger in dryen verdeelt hebben: 't eerſte deel ſonden ſy door de ſtadt *Khiucheu* en de bergen: het tweede door *Vencheu* en de ſtrant, naer 't Landtſchap *Fokien*; en het derde deel volhardde in 't belegeren van *Kinhoa*. Hier hebben de Tartaren door deſen braven Overſten vele nederlagen gehad; want hy ſpeelde gedurigh op haer met ſwaer geſchut, waer door hy hen dwong haer leger verder van de ſtadt te leggen: ten laetſten deden ſy uyt de hooftſtadt mede groot geſchut aenvoeren, met het welcke ſy, de veſten omver ſchietende, eyndelijck de ſtadt vermeeſterden, en geheel te vuur en ſwaerde jammerlijck vernielden. Den Overſten ſelfs, op dat hy in hare handen niet vallen ſou, heeft ſich met ſijn geheele huys-geſin door een ton boſkruyt, daer hy het vuur in ſtack, binnen het Paleys, waer in hy woonde, verbrandt.

Het eylandt Cheuxan wert een Rijck.

De ſtadt Kinhoa wert veroovert en vernielt.

Fokien is van drie Lantſchappen, te weten, *Quangtung*, *Kiangſi*, en *Chekiang* doorgaens met bergen afgeſcheyden, en om door de ſelve bergen in dat landt te komen, moet men drie dagen ſeer ongemackelijck reyſen. Daer ſijn over al hooge heuvelen, lage dalen, en ſteyle wegen, ſwaerder, oft mogelijck ſulcke, als de vermaerde bergen van het Grieckſche *Thermopolis* oft *Taurus*. Sy konden die lichtlijck bewaert hebben, hadden maer eenige boeren de ſcherpſte plaetſen

De Tartaren veroveren de Provintie Fokien ſeer gemackelijck.

ſen beſet, oft de wegen hier en daer doorgeſneden; maer de Sineſen waren ſoo voor de Tartaren vervaert, dat ſy hare paerden naulijcks durfden aenſien. De Sineſen dan laten de bergen (al vluchtende) ontbloot van alle onderſtandt, de welcke, alſoo ontruymt ſijnde, lichtelijck van de Tartaren ingenomen wierden; daer bleven vele wagens en andere beletſelen achter, oock eenige paerden die van boven neêrgeſtort ſijn: eyndelijck hebben ſy 't Landtſchap *Fokien* lichter vermeeſtert als het beſchermt ſou hebben kunnen werden: want ſy naulijcks ſoo veel tijdts beſteden om de ſelve t'overwinnen, als van noode is om die gemackelijck te doorwandelen. Den Keyſer ſelf, die *Lunguus* genaemt was, ('t welck oorlogende Draeck te ſeggen is,) toonde ſich als een ſchaep, vluchtende met een groote menighte ſoldaten, naer 't getal te reekenen. Maer hy is de Tartaren ſoo niet ontloopen, want ſy hem met hare ſnelle paerden vervolghden, en 't volck als kudden ſchapen met pijlen geſlacht hebben; men meent dat den Keyſer ſelfs, van de ſijnen verlaten, onder de dooden gebleven is; want men van hem noyt iets meer gehoort heeft.

Den Keyſer Lunguus blijft dout.

Aengeſien dan de heele Provintie ſich gelijck van ſelf overgaf, en gemackelijcker als eenige andere is gewonnen, dewijl de Sineſen nergens weêrſtandt boden, heeft ſy weynigh van de Tartaren geleden, ja ſelfs vele ſoldaten uyt de ſelve gelicht hebbende, om haer leger te verſtercken, ſijn ſy daer nae (met de ſelve loop van overwinning) in *Quangtung* gebroken. En dat ſeer vreemt is, de Velt-overſte, welcke bevolen was de binnen-landtſche plaetſen t'onder te brengen, had de ſelve vlijt gebruyckt en 't ſelve geluck gehadt; want op dien tijdt, komende als verwinner door *Huquang* en *Kiangſi*, was hy in *Quangtung* gekomen, en had daer d'eerſte ſtadt, die eenige weêrſtant bood, met ſtael en vuur verwoeſt: alſoo is 't Landtſchap *Quangtung* lichtelijck van een dubbeld leger t'ondergebraght. Doch 't een leger is van daer, rijck zijnde van roof en verheerlijckt door verwinningen, naer *Peking* ontboden, latende onder wegen in elcke ſtadt ſtercke beſetting, en ſtelde Overheden, ſoo over de burgerlijcke als krijghs-ſaken, uyt naem van den Tartariſchen Keyſer.

Sy vallen in de Provintie Quangtung.

De wijſte geven een ander reden, waerom 't Landtſchap *Fokien* ſoo licht verovert wierd, het welck ick oock toeſtem. In die tijdt was 'er een ſeer vermaert zee-roover *Chinchilungus* genaemt; deſe van geboorte uyt *Fokien*, en van ſlechte afkomſt ſijnde, heeft eerſt de Portugeſen van *Macao*, en daer nae de Hollanders in *Formoſa* (ſoo wert dat eylant genaemt) voor knecht gedient, alle de vreemdelingen noemen hem *Iquon*; hy was ſeer bekent by de Spanjaerden en Hollanders: ten laetſten is hy een zee-roover geworden; en als hy nu, van een kleyntje begonnen hebbende, groote vloten verſamelt had, is hy eyndelijck ſoo rijck en machtigh geworden, dat hy den Sineſchen Keyſer of gelijck was, of te boven ging; want hy had al den handel van geheel *India* alleen, met de Portugeſen van *Macao*, met de Spanjaerds in de *Philippinen*, en met de Hollanders in *Formoſa* en nieuw *Batavia*: hy dede groote koopmanſchappen met de Japoneſen en andere Rijcken en eylanden van de Indiaenſche zee. Hy voerde alleen door de ſijnen de Sineſche waren uyt, en bracht de Indiaenſche en Europiſche koopmanſchappen en ſilver wederom. Als hy ſijn verſoening van den Sineſchen Keyſer meer afgeperſt als verkregen had, wierdt hy ſoo machtigh, dat hy nu een vloot van drie duyſent ſchepen had. Hier mede niet te vreden zijnde, trachte hy heymelijck naer 't Rijck: doch alſoo hy wel wiſt, dat hy niet kon uytrechten, ſoo lang iemant van het geſlacht *Taiminga* over was, (want het volck noch de Overſten ſouden hem noyt ontfangen, maer veel eer als tegen een verrader opgeſtaen hebben) verhoopte hy, door deſe gelegentheydt der Tartaren, het ſelve geſlacht uyt te roeyen: des neemt hy voor de wapenen tegens de Tartaren, als tegens de vyanden der Sineſen, aen te nemen, met ſchijn van deught, op dat yder hem volgen ſou; en daer is niet aen te twijfelen of hy ſou onder dien deckmantel van al het volck, gelijck een verloſſer, geholpen en ontfangen zijn. Ondertuſſchen houdt hy met de Tartaren in't heymelijck raet, en begunſtight haer, om ſelf voordeel te doen. Hy was juyſt op die tijdt, dat ſy in *Fokien* vielen, van *Lunguus* Velt-overſte over 't geheele leger gemaeckt, alle de Overſten van 't ſelve waren alle ſijne broeders oft verwanten, en de ſoldaten had hy t'eenemael tot ſijn gebied. Dus zijn de Tartaren van hem ingelaten, ſoo dat het geen wonder is, dat ſy hem (in *Fokien* gekomen zijnde) den Koninckliijcken tytel gegeven hebben,

Een vermaert zee-roover.

hebben; sy maeckten hem Koninck *Pingnan* ('t welck soo veel beduyt, als die het zuyden in vrede stelt) en deden hem meer andere eer aen, om hem te lichter te bedriegen; want sy mogelijck sijn voornemen wel wisten, oft, ten opsicht van sijne groote macht, wel vermoedden het gene dat in der daet waer was, te weten, dat hy naer het gebiedt trachtte; evenwel hebben sy noyt gewelt tegen hem durven gebruycken, ja in tegendeel, soo lang als 'er een Tartars Koningsken in *Fokien* Overste van de soldaten bleef, heeft het hem altijdts heerlijck onthaelt, hem giften en gaven toegesonden, op kostelijcke maeltijden genoot, en hem daer en boven belooft het gebiedt van de Landtschappen *Fokien* en *Quangtung*. Hy meende dan de bestiering van de zuyder Provintien te behouden; maer het gebeurde heel anders: want als het Tartars Koningsken naer *Peking* wilde vertrecken, en dat de Sinesche Oversten (gelijck haer gewoonte is) alle by hem quamen, om hem vaer wel te seggen, en een stuckweeghs te geleyden, soo wilde *Iquon* (wel gerust zijnde) dese beleeftheydt mede gebruycken; alsoo laet hy de vloot met weynigh volcks in de haven van de hooftstadt *Focheu*, en komt het Koningsken mede uytgeley doen: maer als hy nu afscheydt wilde nemen, en verlof vraeghde om weder te keeren, wierdt hy van het Koningsken versocht om t'samen by den Keyser naer *Peking* te gaen, alwaer hy hem, met heusche woorden, groote eer beloofde. *Iquon* pooghde de reys op velerley manieren te verschoonen; maer hy moest eyndelijck meê: en soo is dese man met list gevangen, die met wapenen naulijcks te krijgen sou geweest zijn: hy wert noch in *Peking* bewaert, om dat sijn soon en broeders, hoorende dat hy gevangen was, sich wederom op de vloten begeven hadden, met de welcke sy nu noch de Sinesche zee quellen. Doch van hen sal hier na iets te seggen vallen.

De Tartaren bedriegen en vangen den zee-roover met list.

Het andere leger ondertusschen, 't welck door de binne-landen in *Quangtung* was gekomen, is van daer in 't Landtschap *Quangsi* gevallen. Maer hier is de macht (voor welckers naem alleen de Sinesen wel hadden mogen schricken) dapper wederhouden geweest; en daer het de Tartaren minst dachten, vonden sy een belet van hare verwinningen. By geval was *Khiu Thomas* (die Christen gedoopt was) toen Onder-koning van 't Landtschap *Quangsi*, en het opperste bevel over de soldaten had *Ching Lucas*, wiens stam, nu al van 't vijfde geslacht af, niet min voor Christus als voor den Sineschen Keyser had gestreden. Dese dan, een groot getal soldaten en Oversten, die uyt andere Landtschappen in *Quangsi* gevlucht waren, byeen vergadert hebbende, toonden te samen dat de Tartaren overwonnen konden werden; want sy de selve (naer datse nu al eenige plaetsen van dit Landtschap verovert hadden) een groote neêrlaegh gegeven, en overwonnen hebben. Ja selfs in *Quangtung*, de naest-gelege Provintie, gekomen zijnde, hebben sy het heel wester-gedeelte daer van weder-gekregen. Naderhandt, op dat sy een hooft hadden daer sy voor streden, en onder welckers gebiedt sy bestiert wierden, en de andere Sinesen vlijtiger mochten maken tot de gemeene bescherming van 't Vaderlant, hebben sy een Koningsken uyt het geslacht *Taiminga*, 't welck een kints-kint van *Vanlieus* was, (en sijn woonplaets in *Queilin*, de hooftstadt van de Provintie *Quangsi* had) *Junglieus* genaemt, tot Keyser gekoren. Dese heeft in de aensienlijcke stadt *Chatking*, in 't Landtschap *Quangtung*, sijn Keyserlijcke stoel gestelt, en tot noch toe seer geluckelijck tegen de Tartaren gevochten. Onder hem is de groote *Eunuchus* oft kamerling, *P'ang Achilleus* genaemt, Christen gedoopt, die van overlang Christus soo gedient heeft, dat hy tot noch toe, met de naem en daet, als een oprecht dienaer Christi leeft; en om dat te beter te doen, heeft hy eenige van onse Societeyt by sich, door welckers hulp hier seer vele tot Christus schaeps-koy gekomen zijn, onder welcke oock (door de naerstigheyt van den *E. Andreas Copsler*,) getelt worden des Keysers Moeder, Gemalin, en Soon, die d'eenighste erfgenaem van 't Rijck is, *Constantinus* genaemt, aen welcken alle goede menschen wel wenschen mogen, dat hy (met Godts hulp) eenen anderen Sineschen *Constantinus* mach werden. De Keyser self is niet afkeerigh van 't Christen-geloof; maer hy heeft den Doop tot noch toe uytgestelt; doch toegestaen dat de Koningin den *E. Michaël Boym*, van onse Societeyt, als Gesant naer den Paus gesonden heeft, om hem hare gehoorsaemheydt aen te bieden, gelijck men dat in Europa heeft konnen hooren. Den goeden grooten Godt geve desen Keyser een geluck, 't welck (tot sijns heylighsten Naems grooter eer)

Junglieus wert Keyser van Sina.

Den erfgenaem van 't Rijck wert Christen gedoopt.

De Tartaren werden in Quangsi overwonnen.

mach

mach wijdt en ſijdt over geheel Sina komen.

De Sineſen ſchenen niet alleen in *Quang-ſi*, maer oock in *Fokien* weêr moet geſchept te hebben : want het Tartars leger uyt dit Landtſchap wederom tot *Peking* ontboden zijnde, was daer ſoo haeſt niet gekomen, of eenen *Vangus* (een afgoden offerpaep) welcke eertijts een Overſte van eenige troepen geweeſt was, maeckte met veel volcks een oproer, won de ſchoone ſtadt *Kienning*, en meer andere ſteden, en doode de Tartariſche beſettingen. Andere, zijn voorbeelt volgende, quamen uyt de bergen, daer ſy in verholen waren, en veroverden vele plaetſen. Op deſe tijt hadden de vrienden en broeders van den gevangen *Iquon* de zee in haer gewelt, ſoo dat ſy (op het lant komende) de landen omtrent *Sivencheu* en *Changcheu* plaeghden. In 't Landtſchap *Chekiang* was toen de hooghſte Overheydt een Tartar, die Onder-koning was van twee Provintien, de welcke, deſe oproeren verſtaende, op de ſelve nacht in groote vlyt met alle ſijn volck naer *Fokien* trock; hy vreeſde, niet ſonder reden, dat de Sineſen de mont van de bergen, en de ſwaerſte doortochten ſouden beſetten, 't welck ſoo ſy gedaen hadden, die Provintie had voor hen geweeſt. Maer als *Changus* (dus wierd d'Onder-koning genaemt) tot de bergen komende, de ſelve ledigh vond, riep hy ſich voor overwinner uyt, en dat de d'oproerigen verloren waren. Dus komt hy, ſonder eenigh tegen-weer t'ontmoeten, en belegert de ſtadt *Kienning*, in welcke *Vangus* ſich begeven had : deſe belegering duerde eenige maenden, doch hy kon de ſtadt noyt met geweldt vermeeſteren, en oordeelde (door dien hy daer ſoo veel volks verloor) dat hy het ſtorm-loopen moeſt matigen, en de ſtadt ſachtjes van verre belegeren : evenwel bracht hy ſoo veel te weegh, dat de andere Sineſche Overſten ſich met *Vangus* niet konden vereenigen; ſoo dat *Vangus* niet machts genoegh had om uyt te vallen.

De roovers ontſtellen de Provintie Fokien.

Changus, een Generael der Tartaren, belegert de ſtadt Kienning te vergeefs.

Als de Tartaren, die in *Peking* waren, van deſe oproeren hoorden, hebben ſy terſtont een nieuw leger geſonden om dit Landtſchap te ſtillen : en (nae dat ſy, door hulp van dat nieuwe volck, de ſtadt eenige maenden belegert hadden) hebben eyndelijck met eenige ſtucken geſchuts (welcke ſy met een byſondere kunſt van eenige laſt-dragers door die ſcherpe bergen hadden doen aenbrengen) de muren van de ſtadt omver geſchoten, en toen al dat in de ſtadt was, ſoo ſoldaten als burgers, ſelfs tot de kinderen toe, ſonder iemandt te verſchoonen, vermoort : de onſen hebben my geſchreven, dat daer driemael hondert duyſent menſchen omgebracht wierden : daer nae is de ſtadt verbrandt, en met de ſelve een van onſe kercken, die ſeer ſchoon was. Twee van onſe Societeyt, de *E. Symon Cunha*, en de *E. Jo. Nicolaus Smogolecki*, waren een weynigh te voren daer wonderlijck uytgelaten, en bewaert even als *Loth* uyt *Sodoma*, welcke naem deſe ſtadt, om de grouwelijcke onkuysheydt, die in de ſelve gepleeght wierd, wel verdient had. Deſe ſtadt ingenomen en vernielt ſijnde, hebben de Tartaren de geheele Provintie lichtelijck wederom onder haer gebied gebracht. Van deſe Sineſen ſijn ſommige wederom naer de bergen geloopen, andere naer de zee: en ſoo is eyndelijck dit nieuwe leger wederom naer *Peking* geſonden. In de Tartariſche oorloghs-macht is oock aenmerkenswaerdigh, dat ſy de verwinnende legers wederom te rugge roepen, en uyt haer eygen volck ('t welck ſeer genegen is tot den oorlog) weêr anderen in de plaets ſenden; in het welcke ſy voornamelijck op twee dingen letten : eerſtelijck, op dat ſy, door een gedurigen doorloop van ſoldaten in de Landtſchappen, de Sineſen, door ſchrick, in onderdanigheydt houden ; en, ten tweeden, op dat ſy de arme Tartariſche ſoldaten mogen verſien ; want ſy roepen de verwinners (die gemenelijck wel geladen zijn met roof) t'huys, om haer wat te vermaken, 't welck de arme ſiende, werden verweckt om braef te vechten, en oock ſulcke voordeelen te halen.

Ten leſte werdt de ſelve ſtad genomen, en vernielt.

Na deſe verrichtingen ſijn de Tartariſche ſaken in groot gevaer, door ſeker verraet, vervallen : want al keeren ſy 't onderſte boven, om alle gelegentheydt tot oproer wegh te nemen, evenwel komen dickwijls nieuwe onruſten ; overmits 't Sineſche Rijck ſoo woeſt en groot is, moeten ſy de Sineſen ſelfs gebruycken om behoorelijcke legers en beſettingen te houden, want de Tartaren alleen ſijn niet genoegh ; en hoewel ſy naerſtelijck onderhouden, dat ſy noyt Overſten nocht ſoldaten lang in haer eyge Provincien laten, evenwel ſijn 'er veel verraders gekomen. Sy verdeelen hare beſettingen op deſe wijſe : in elcke hooftſtadt laten ſy een algemeen Overſte

Wat beſettingen de Tartaren hebben.

over de soldaten, aen welcke al d'anderen gehoorsamen, dese onderhout een bequaem leger, en als hy hoort dat daer eenige merckelijcke oproeren ontstaen, moet hy in tijdts te hulp komen; daer naer heeft yder stadt haren Gouverneur, met een behoorelijck getal soldaten; d'eerste sijn 't meerendeel Tartaren, dese meest al Sinesen. Maer dewijl nergens soo goeden raedt oft voorsichtige heerschappy is, die niet door verraet t'ondergebracht kan werden, hebben oock de Tartaren geen gebreck gehadt van verraders onder haer eygen volck. Onder dese was de Landtvooght van *Kiangsi*, *Kinus* genaemt, de eerste die de Tartaren af viel; hy was geboren in *Leäotung*, op welcks inwoonders de Tartaren groot vertrouwen hebben, om dat sy haer naeste buren sijn. Het is dan gebeurt (doch ick weet niet hoe) dat dese man met den Opsiender van het geheele Landtschap om 't gewin eenig twist kreegh, 't welck allengs in een verburgen haet veranderde; en hoewel sy beyde, op de Sinesche wijse, haren haet wonderlijck wel wisten te veynsen en te bedecken, evenwel is die ten lesten, tot verderf van de geheele Provintie, uytgeborsten; want dewijl sy met haer beyden een Landtschap bestierden, d'een de krijghs-macht, en d'ander de burgerlijcke saken, mosten sy dickwils byeen, en self met malkander ter maeltijdt wesen. By geval sagen sy somtijdts op sulcke maeltijden eenige Comœdien, in welcke de speelders geen Tartarische, maer Sinesche kleederen aen hadden, om dat die beter stonden; dies seyde *Kinus*, sich keerende tot den Opsiender; *is dese kleeding niet statiger en beter dan d'onse?* Dese woorden waren soodanigh, dat den Opsiender oordeelde, dat hy die den Keyser door een brief moest te kennen geven, in de welcke hy *Kinus* beschuldighde, dat hy 't gebodt der Tartaren, van de Sinesche klederen te veranderen en af te leggen, versmaedde, en dat hy meer genegentheydt tot de Sinesche dracht toonde. *Kinus* hadt de Geheym-schrijver van den Opsiender omgekocht, van welcke hy gewaerschouwt wierdt van alle woorden en schriften die daer omgingen: dus, soo haest hy verstont dat dien brief afgevaerdight was, onderschept hy de Post met de sijnen, en de brief gelesen hebbende, treckt hy gewapent in het Paleys van den Opsiender, en brengt hem om't leven. Daer na valt hy den Tartar af met het geheele Landtschap, tot groote blijdschap der Sinesen, en erkent den Keyser *Junglieus*. Alleen de stadt *Cancheu*, welcke van een seer getrouw Tartars Overste bestiert wierdt, wilde *Kinus* niet volgen, ja sy alleen was d'oorsaeck (gelijck wy hier nae sien sullen) dat de Tartaren de Lantschappen *Kiangsi* en *Quangtung* weder kregen. Want den Opperoverste van de soldaten in de Provincie *Quangtung*, *Lihuzus* genaemt, was op de selve tijdt de Tartaren oock afgevallen, en had dat landt aen *Junglieus* onderworpen; en 't zuyder-gedeelte van *Huquang* kende hem oock voor Keyser. *Lihuzus* voornemen was sijn macht met die van *Kinus* te voegen, en soo te samen de Tartaren uyt het Rijck te drijven, en desen raedt sou mogelijck wel uytgevallen hebben; maer d'Overste van de stadt *Cancheu* (welcke de sleutel is van vier Lantschappen) heeft door sijne list en kloeckmoedigheydt, alle hope weghgenomen.

Den Generael Kinus verlaet de Tartaren.

Den haet tusschen twee Tartarische Oversten ontstelt de Provintie Kiangsi.

Vele plaetsen vallen van de Tartaren af.

Want als hy hoorde dat *Lihuzus* mede van de Tartaren geweken was, en met sijn leger aenquam, heeft hy hem desen brief gesonden: *Tot noch toe heb ick niet willen onder Kinus wesen, want ick niet geloofde dat sijn macht tegens de Tartaren groot genoegh was: maer nu ghy, moedige Vorst, u mede tegens haer kant, kan ick niet sien wat my verder van haer sijde te hopen staet. Ick ben aen u, en sal u leger volgen; soo haest ghy selve, oft de uwen hier sullen sijn, sal ick u dese stadt geven.* Middelerwijl versoeckt hy van de Tartarische Oversten in 't naburige Lantschap *Fokien* soo veel hulp als mogelijck was, en bracht die heymelijck in de stadt. Aldus komt *Lihuzus* aen, en vint de poorten van de stadt open; maer soo hy die, sonder eenigh achterdocht, meende in te komen, wierdt hy van alle sijden door de Tartaren besprongen, en met groot gewelt te rugge gedreven. Dien onverwachten overval versloegh sijn soldaten soo seer, dat sy een groote nederlaegh kregen; en men seyt, dat hy selfs daer mede bleef, dewijl men naderhant van hem niets hoorde.

Bedrogh van den Gouverneur der stadt Cancheu.

Dit ongeluck ontstelde de saken en de goede hope van den Keyser *Junglieus*; doch *Kinus* heeft daer na vele verwinningen op de Tartaren verkregen; want als den algemeenen Landtvooght van de zuyderlijcke Landtschappen (die in *Nanking* woonde) soo veel volcks als 't hem mogelijck was byeen vergadert hadt, om *Kinus* te verdrijven, is hy self meermaels verdreven en gesla-

Kinus heeft de Tartaren dickwijls geslagen;

geslagen; en hadt dese *Kinus* den loop van sijne verwinningen mogen vervorderen, hy soude zegenrijck tot de stad *Nanking* doorgedrongen hebben; maer met reden bekommert sijnde om de stadt *Cancheu*, heeft hy wederom moeten keeren; want het was voor hem niet veyligh eenige vyanden achter sich te laten, dewijl hy noch eetwaren nocht andere nootsakelijckheden van *Junglieus* kon krijgen, dan door den afloop van de vloet der stadt *Cancheu*; waerom hy (gehoort hebbende het ongeval van *Lihuzus*) sich met alle sijn macht naer de voorseyde stadt begaf, en de selve belegerde. Maer eylaes! terwijl hy hier leydt, komt daer een nieuw Tartars leger uyt de hooftstadt *Peking*, 't welck bevel hadt 't Landtschap *Kiangsi* wederom te winnen: dies *Kinus*, de belegering verlatende, sich begaf naer het Noorder-quartier van 't landt, om dat te bewaren. In 't begin vocht hy dapper en geluckigh, want hy een groot leger had, dat de Tartarische wapenen en wijse van vechten wel gewent was; maer ten lesten, het gewelt van hare overvallen niet meer kunnende tegenhouden, was hy gedwongen sich, tot sijne versekertheydt, in de hooftstadt *Nanchang* te begeven. Evenwel durfden de Tartaren dese stadt met geen gewelt aentasten, maer wilden die door een lange belegering tot overgeven dwingen. Dies halen sy van alle sijden Sinesche boeren by-een, en die te werck stellende, werpen rondtom de stadt in een groote omkring een seer wijde gracht op, en besetten de rivieren met schepen, om alsoo alle toevaert tot de stadt te beletten. De stadt *Nanchang* is groot en vol volcks, sy wiert toen bewaert van een seer groote besetting; soo dat *Kinus* (hoewel hy soo veel eetwaren by een vergadert had als 't mogelijck was) naer eenige maenden belegerings tot groote noot gebracht wierd. Daer sturven reets vele van honger, en nochtans wilden sy het niet opgeven, op hope dat *Junglieus* haer te hulp sou komen; daer by quam, dat de stadt *Cancheu* van de soldaten van *Quangtung* oock niet verovert wierdt. *Kinus*, alsoo tot de uytterste noodt gekomen sijnde, spreeckt sijn volck dus aen: *Krijghs-gesellen, ons staet niets te verwachten als door een stercken arm: wy moeten met gewelt een wegh maken door de Tartaren heen: vecht mannelijck, en volgh mijn voorbeelt.* Dit geseyt, en alles wel in ordre gestelt hebbende, valt hy in der haest uyt, en nae dat hy groote weêrstant bevonden had in 't overkomen van de gracht, is hy eyndelijck (in vergeefschen weer-wil der Tartaren) de selve overgekomen, en heeft, ten koste van 't leven veler Tartaren, een plaets gevonden om door te vluchten. Dat *Kinus* het levend ontquam, is openbaer; oock dat hy in de bergen met geen versmadelijcke macht verholen is, en nieuwe gelegentheydt verwacht, om iets heerlijcks uyt te rechten.

wert van de Tartaren belegert;

en breeckt uyt de stadt.

Na dat hy ontkomen was, hebben de Tartaren de stadt geplondert, en alle de burgers vermoort; want de Tartaren hebben de gewoonte, dat sy de steden, die haer van selfs overgeven, geen quaet doen, en die weêrstant bieden, eer sy oyt in hare macht geweest sijn, vallen sy moeyelijck; maer die tegens haer opstaen, en wederspannigh worden, sparen sy in geenerley wijse; maer doen die al 't gewelt aen dat sy bedencken kunnen. In dese moort sijn oock twee van onse Societeyt, de E. *Tranquillus Grasetti*, en de E. *Josephus Almeida*, met een hulp-broeder gebleven, niet in de stadt, maer in een dorp door de plunderende soldaten gedoot; oock is onse oude en schoone kerck in de stadt verbrant. Naderhant hebben de Tartaren het geheele Landschap gemackelijck gewonnen, in stilte gebracht, in 't selve nieuwe besetting geleyt, en hun leger wederom met zege naer *Peking* gesonden. Ondertusschen wierden tot *Peking* drie nieuwe legers gereet gemaeckt, om *Quangtung* en de andere Lantschappen (die den Keyser *Junglieus* noch onderworpen waren) wederom te veroveren, en beter te bewaren. Want als den Vooght van den Tartarischen Keyser, en de andere Grooten, soo vele oproer en opstanding in de zuydt-Provincien begonden te mercken, hebben sy besloten (om de onderdanen in plicht te houden,) de selve te geven aen Tartarische Koningskens, (die hen nochtans schatting betalen,) om van die bestiert te werden. Alsoo sijn daer in 't jaer duysent ses hondert negen-en-veertigh (als dese dingen geschieden) drie Koningskens gesonden met drie volkome legers, welcke ten deel uyt Tartaren, ten deel uyt Sinesen bestonden; d'een is over *Fokien* gestelt, d'andre over *Quangtung*, en de derde over *Quangsi*, met die voorwaerde, dat sy eerstelijck met vereende macht *Quangtung* wederom winnen, en *Junglieus* verdrijven souden. Maer daer van sullen wy hier na spreken. Laet ons nu verhalen hoe

De stad Nanchang wert verwoest.

Daer werden drie Koninckskens gemaeckt, en tegens Junglieus gesonden.

hoe de voornaemste Noorderlijcke Landtschappen van de Tartaren afgevallen sijn.

Ondertusschen hebben de Sinesen getoont, dat sy liefhebbers van de vryheydt waren, niet alleen in 't zuyden, maer oock in 't noorden, waer de Oversten (door de Tartaren verwonnen, maer niet gevangen sijnde) verborgen raet hielden, om de Tartaren 't landt uyt te jagen, en in de veyligh-ste en verborgenste plaetsen van de Provintien soo veel soldaten byeen brachten, als sy konden. Drie van haer sweefden in de dichte bergen van 't Landtschap *Xensi*: d'eerste was *Hous* genaemt, welcke, nu sterck geworden, versocht d'anderen dat sy sich met hem souden voegen, om soo met gemeene macht haer Vaderlandt te verlossen. De tweede stont het toe; maer de derde quam niet, doch hy sondt aen hem evenwel twee duysent mannen te hulp. Dus komt *Hous* te voorschijn met vijf-en-twintigh duysent mannen; een genoeghsaem getal om niet te verachten, hadden maer de soldaten soo grooten moet en dapperheydt gehadt. Hy sondt een Heraut voor uyt met besegelde brieven, door de welcke hy de Tartaren tot vechten uyt-eyschte, haer seer dreyghde, en aen de Sinesen vryheydt, welstant, en alle goet beloofde. Vele steden gaven sich van selfs aen hem over; want de Sinesen de poorten gewilligh openden, en hem omhelsden. Alleen de hooftstadt *Sigan* had volcks genoegh in besetting, om hem te weêrhouden; daer waren drie duysent Tartaren in, en twee duysent uytgelesen Sinesen, die by den Tartarischen Keyser om soldye dienden; als haren Oversten den opstant van *Hous* verstaen had, vergaderde hy alle de macht die hy kon, en alles wat tot uytstaen van een belegering noodigh was byeen, tot dat'er nieuwe hulp van de Tartaren sou komen; en bemerckende dat de Sinesen de steden van selfs overgaven, om het selve in de hooftstadt te beletten, nam hy voor, al de burgers te dooden: hy was met geen bidden van dit gruwelijck gevoelen te brengen, tot dat hy ten lesten, op 't aenhouden en den raet van den Onder-koning van 't geheele Landtschap, (die hem beloofde voor de burgers, dat sy hem getrouw blijven souden) die schrickelijcke meening veranderde. Ondertusschen gebood hy, dat sy alle weder van nieuws haer hair op de Tartarische wijse souden afschrappen, op pene van verraet; op dat hy de burgers onder d'anderen, die mogelijck daer binnen mochten komen, te beter sou kunnen onderscheyden; want de Sinesen, die haer hair seer lief hebben, schrapten het tot noch toe niet heel af, maer alleen een weynigh omtrent den slaep van 't hooft. Behalven dat gebood hy, als in de stadt meer dan twee met malkander sprekende gevonden wierden, dat men die terstont dooden sou. Hy verbood, dat niemant op de vesten sou klimmen, dat niemant 's nachts over straet sou gaen, of vuur of licht in sijn huys ontsteecken. Hy begeerde, dat een yder hem alle soorten van wapenen, die hy had, overleveren sou, en wie anders dede verklaerde hy met sijn geheele huys-gesin den doodt schuldigh.

Hous staet tegens de Tartaren op.

Een wreet voornemen van een Tartarisch Overste.

Hier na (om de macht van sijn vyant te kennen) sond hy eenige ruyters uyt; de welcke eensdeels dootgeslagen wierden, eensdeels al vluchtende wederom binnen quamen. Daer en boven (om te toonen, soo 't scheen, hoe machtigh en hoe gerust hy was, en alsoo den vyandt te verbluffen) begeerde hy dat de poorten van de stadt open blijven souden, ja hy wilde niet dat de valbrugge opgehaelt sou werden. *Hous* komt evenwel aen, en belegert dese groote stadt, welcke drie mijlen in 't ront heeft; en op dat hy meer machts sou toonen als hy hadt, voeghde hy alle het slechtste boerevolck by de sijne, met de welcke hy driemael hondert duysent mannen uyt maeckte. Als den Tartar soo veel volcks sach, meende hy dat het alle soldaten waren; des begon hy weder te dencken om al de burgers van kant te helpen; maer hy wierd weder belet als hy van de vesten assach, dat de Sinesen (die onder hem dienden, en die hy uytgesonden had) dapperlijck tegens *Hous* vochten; want dat siende, riep hy, *Hoo Manzu*, 't welck te seggen is, goede barbaren; soo werden de Sinesen van de Tartaren genaemt, gelijck gemenelijck de overwonne volcken tot een spot strecken van hare overwinners. Hy verdubbelde dese spotterny noch met dese woorden: *Manzuxa Manzu*, dat is, barbaren slaen de barbaren doot: welcke barbaren hy nochtans, als sy weder quamen, niet alleen prees, maer oock met silver, dat hy op de vesten tot prijs voor de soldaten had doen stellen, beschonck. Aldus heeft *Hous* (geen oproer van de burgery in de stadt gewaer werdende, gelijck hy gehoopt had) niets kunnen uytrechten; behalven dat quam noch het Tartarische leger tot hulp, van welckers komst door eenige

De hooftstadt Sigan wert belegert,

doch weder verlost.

eenige ſpien vermaent zijnde, *Hous* de vlucht nam; doch hy ontquam het niet t'eenemael, want de Tartar ſond eenige ruytery uyt, die hem ſijne achterſte troepen t'eenemael weghnamen met goeden buyt, de welcke door den Tartariſchen Veltheer ſoo verdeelt wierd, dat de gequetſten daer meer als d'anderen van kregen. Hoe het daer nae met *Hous* vergaen is, kan men tot noch toe niet weten; want men heeft ſedert van hem niets gehoort. Dus hebben deſe oploopen van de noortſche Sineſen tegens de Tartaren niet meer uytgewerckt als die van 't zuyden; dewijl niets als een verwoeſting van menſchen en landen, de welcke de Tartaren in 't wederwinnen ellendigh verwoeſt en geplundert hebben, daer op volghde.

De dertelheydt der Tartaren brengt hare ſaken in groot gevaer.

De Tartaren, nu bevrijt van deſe gevaerlijckheden, ſijn wederom, door haren moetwil, in grootere gekomen: want in het jaer duyſent ſes hondert negen-en-veertigh heeft den Tartariſchen Keyſer, nu een jongeling geworden ſijnde, met de dochter van den Koninck van Weſt-Tartarien, te weten van 't Rijck *Tanyu*, willen trouwen; op dat hy de vrientſchap van deſen Koninck (wiens macht hy vreeſde) behouden ſou: dies ſendt hy ſijnen oom, den Koninck *Pauang*, aen hem als Geſant. Deſe moeſt ſijn reys nemen door de ſtercke ſtadt *Taitung*, die recht noordewaerts af van 't Lantſchap *Xanſi* leyt. Deſe ſtadt wert de ſleutel van 't gemelde *Xanſi* genoemt, en is ſeer aenmerckelijck tegens de weſterſche Tartaren; want ſy heeft veel ſterckten onder haer, en onderhout een talrijcke beſetting, om de bergen en wegen te bewaren, dewijl aldaer over de vermaerde rivier vele vlackten leggen, die bequaem ſijn voor de Tartaren om op roof te loopen. In deſe ſtadt, gelijck men gelooft, ſijn de ſchoonſte vrouwen van heel Sina. De Tartaren, die *Pauang* volghden, namen eenige van deſe vrouwen wegh, en onder andere een edel juffertje, op den ſelven tijdt dat ſy naer het huys van haren bruydegom gebracht wierdt: een ſchelmſtuck, dat by de Sineſen tot noch toe niet gehoort is. Den Overſten *Kiangus* beſtierde dit lant voor de Tartaren; dies quam het volck by hem klagen over 't gewelt en boosheydt deſer roovers. Hy, bewogen ſijnde door de onwaerdigheyd van die daet, ſend terſtont iemant om het Koningsken *Pauang* te vermanen en te verſoecken, dat hy ordre wilde ſtellen, dat deſe bruyt wedergegeven mocht werden, en ſijn volck hare dertelheden verboden. Het Koningsken liet het ſijn doove oor ooren, waer over den Overſten *Kiangus* ſelf naer hem toe ging; maer hy werd niet alleen niet gehoort, maer oock verongelijckt, en uyt het paleys gejaeght. Dus, van ſpijt op ſijn tanden knerſſende, neemt hy voor het ongelijck met het bloet der Tartaren te wreken. Hy brengt ſijn volck byeen, valt op de Tartaren aen, en vernielt haer in een oogenblick: het Koningsken ſelver over een muur gelaten ſijnde, ontquam het noch ter nauwer noot met een geſwint paert. Toen recht *Kiangus* een ſtandaert op, en verklaert ſich onderdaen van het Rijck *Han*, dat is, van den Sineſchen Keyſer, ſonder nochtans byſonderlijck eenigh Keyſers naem uyt te drucken, mogelijck om dat hy van *Junglieus*, die ſoo verre van daer was, noch niet had gehoort. Hy noodight dan de Sineſen tot de beſcherming van haer Vaderlandt, en om de Tartaren te verjagen. Oock quamen vele ſoldaten en Overſten tot hem, ja ſelfs hy verſocht en verkreegh oock hulp van de Weſterſche Tartaren, tegens welcke hy met ſijn volck, tot noch toe, geſtreden had. Het is wonder wat een verſlagentheydt deſe ſaeck in het hof en onder de Overſten bracht; want ſy twijffelden datelijck niet oft de Weſterſche Tartaren (die haer ſeer haetten) ſouden op het Rijck aenleggen: ſy wiſten wel dat der ſelver macht en ſoldaten meerder waren dan die van de Ooſterſche Tartaren: ja ſy vreeſden alreets dat ſy geen paerden meer ſouden hebben; want Weſt-Tartarien daer vol van is, en de Ooſterſche moeten die van de Weſterſche koopen: waerom ſy ſoo haeſtigh, als 't mogelijck was, een redelijck Tartars leger uyt de hooftſtadt *Peking* hem te gemoet ſenden. *Kiangus* (die alſoo gaeu als ſterck was, en die de Tartaren ſeer wel kende, dewijl hy lange met haer omgegaen had,) houd ſich in 't begin als oft hy vluchte; maer hy verordent in ſijn achterwacht een groot getal wagens, die ſoo ſorgelijck bedeckt waren, als of daer groote koſtelijckheydt op was, hoewel dit niets dan groot en kleyn geſchut (met de trompen achter af) geladen hadden. De Tartaren meenden in der daet dat hy vluchte, en ſy vliegen overhoops d'een door d'ander naer den buyt, maer met het loſſen van 't ſelve geſchut bleef niet weynigh volcks van de hare. *Kiangus* keert ſich oock om, ſlaet hen

Kiangus ſtaet tegens de Tartaren op;

verg.dert groote macht;

verwint de Tartaren door een oorloghs-liſt:

hen alle in onordre en jaegt'er op de vlucht. Een weynigh daer nae toonde sich *Kiangus* niet min ervaren in krijghs-konst als in kloeckheyt, wanneer hy voor de vuyst met de Tartaren (die hen leger herstelt hadden) dapper vocht, en een schoone verwinning over haer kreegh, door de welcke hy de hooftstadt *Peking* met verwerring en vrees vervulde, overmits hy met geluck gevochten, en alree een seer machtigh leger van Sinesen (die van alle sijden tot hem quamen) byeen vergadert hadt; want men seght, dat hy hondert en veertigh duysent ruyters, en viermael hondert duysent mannen te voet telde, dewijl een yder dien verwinner en geluckigen Vorst tegens den vyandt van 't Vaderlandt begeerde te dienen. In sulcker voegen, dat *Amavangus*, des Keysers Vooght, (niemant een saeck van soo grooten gewicht willende vertrouwen) selfs in persoon tegens *Kiangus* optrock, en het uytterste van het Tartarische geluck van sin was te beproeven. Des heeft hy alle de acht standaerden tot den oorlogh aengevoert, dat is, al de Tartarische macht die in *Peking* gevonden wiert: en hier staet te letten, dat alle de soldaten van den Tartarischen Keyser, soo Tartaren als Sinesen, en die, soo in *Peking*, als door heel Sina hier en daer sijn, onder acht standaerden verdeylt sijn. D'eerste is wit, de welcke des Keysers standaert genoemt wert, de tweede root, de derde swart, de vierde geel; dese drie leste werden bestiert van des Keysers Oomen, maer d'eerste voert den Keyser self. Uyt dese vier verwen maken sy dan noch vier gemengelde; soo dat yder soldaet weet onder wat standaert hy is, en naer wat leger, oft wat quartier van de stadt hy gaen moet, daer sy altemael woonen, haer paerden en wapenen gereet houdende tot den oorlogh; en als sy een leger, oft eenige troepen willen uytsenden, kunnen sy in een half uur alles reet hebben; want sy blasen op een zee-hoorn, van gedaente als de gene daer wy de Tritons meê schilderen; en naer de wijse daer die op blaest, oft de plaets daer die uyt blaest, weten sy wat voor, en hoe vele soldaten oft Oversten op moeten; soo dat sy, sonder eenigh vertoeven, gereet sijn, en den standaert (die een ruyter achter op den rugh gebonden voert) volgen, niet tegenstaende somtijdts niemant dan den Veltheer, en die den standaert draeght, weet waer hy naer toegaet, oft wat hy doen sal; maer als 'er gevochten sal werden, dan weten sy eerst waer toe sy gekomen sijn. Dat geheym houden in de Tartarische krijghsmacht heeft de Sinesen altijd verset gehouden: want als sy meenden dat de Tartaren hier oft daer naer toe wilden, gingen sy dickwijls naer een heel andere plaetse. Het is oock wonderlijck by de Tartaren, dat sy geen beletselen meê slepen, nochte niet bekommert sijn voor montkosten, sy eten meest vleesch, oft 't gene te bekomen is, en mogen 't wel al is 't maer half gekoockt oft gebraden: als sy niets anders kunnen krijgen, slachten en eeten sy paerden en kameelen. Wanneer sy ledige tijdt hebben, gaen sy ter jacht, en besetten dickwijls heele velden en bergen, en soo allengskens tot malkander komende, besluyten sy het wilt en dooden 't: sy voeden oock hier toe treffelijcke winthonden, en giervogels. Sy slapen op d'aerde op een kleet, dat onder de sadels van hare paerden leght: met huysen sijn sy weynigh vermaeckt; sy hebben schoone tenten, die sy met sulck een geswintheydt op en neêr slaen kunnen, dat sy geen haestigh leger daer door verletten. Soo sy in huysen moeten woonen, slaen sy al de muren deur, en laten alleen de pilaren en het dack; sy houden een selve slaep-plaets met haer paerden; en dus leven en verharden sy in den oorlogh.

Hy slaet de Tartaren wederom.

Amavangus gaet selfs tegen Kiangus aen.

Standaerden der Tartaren.

De Tartaren houden veel van secreetheyt in den oorlogh.

De Tartaren sijn vermaekt met de jacht.

Amavangus koos dan uyt alle dese standaerden de meeste en beste soldaten, daer-en-boven heeft hy een deel volcks van de drie Koningskens, die hy naer 't zuyden toesond, by de sijne gevoeght, haer bevelende dat sy uyt de besettingen, daer sy door trocken, een seker getal soldaten met haer souden nemen; om te vervullen 't gene haer ontbreken mocht. Doch hoewel *Amavangus* een groot leger voerde, heeft hy evenwel noyt aen *Kiangus* slagh willen leveren, om het geluck van de Tartarische heerschappy (die noch niet heel vast gestelt was) niet met een enckel gevecht in gevaer te stellen. En alsoo (onaengesien *Kiangus* hem met een welbereyt leger dickwils tot vechten nodighde) ontleyde hy het t'elckens, tot dat hy hoorde wat de westersche Tartaren voor bescheyt gaven, aen welckers Koninck hy een Gesant met groote giften gesonden, en sijn dochter ten huwelijck versocht had voor den Heer van het Sinesche Rijck; en daer-en-boven doen versoecken, dat hy doch geen hulp aen *Kiangus* wilde senden. Die rijcke gaven van gout, zijde, silver, en vrouwen, verwurven

Amavangus en durft met Kiangus niet vechten.

ven hem 't gene hy begeerde: *Kiangus*, dus van de Tartaren verlaten, keerde, uyt goede voorsorgh, wederom tot de stadt *Taitung*, 't gene hem korts daer na, doch te vergeefs, beroude: want *Amavangus*, een ontelbare menighte van boeren byeen geraept hebbende, deê de stadt, in de tijdt van drie dagen, met een gracht van tien mijlen in 't rond, die hy met een ongelooffelijcke vaerdigheydt dede opwerpen, besluyten. Doen sagh *Kiangus* sijn misverstant, en hy twijfelde niet (dewijl hy die gracht niet had belet te maken) of hy moest met de sijne van honger vergaen; soo dat hy, knersende van boosheydt, tegens sijn volck seyde: *soo ick sterven moet, ick wil al vechtende, en niet van honger, sterven.* Dit geseyt hebbende, treckt hy met sijn heele leger naer de gracht: hier wierdt van wedersijden schrickelijck gevochten, van dese, om over de gracht te komen, van die, om het te beletten; 't geluck liep verscheyden, en de verwinning was onseker, tot dat *Kiangus*, dapperlijck vechtende, met een pijl doorwond ter neder viel; en met hem al de hope der Sinesen. Als hy doodt was, leyden de soldaten hare wapenen af, en eenige vluchtten, andere gaven sich aen de Tartaren over; van de welcke sy gewillighlijck en beleefdelijck wierden ontfangen, als van die gene, die bly genoegh waren dat sy sulck een gevaer, van 't geheele Rijck te verliesen, ontkomen waren, en soo grooten vyandt verwonnen hadden. Naderhandt hebben sy de stadt *Taitung* geplundert, en voornamelijck de stadt *Pucheu*, welcke sy oock verbrandden, en dus een kerck van d'onse vernielden, daer wy oock, weynigh jaren te voren, ten tijde van den roover *Licungzus*, een van onse Societeyt, de *E. Michael Valea*, verloren hadden. D'andere plaetsen hebben sich gewilligh overgegeven. Dus sijn de Tartaren weder van daer, overladen van roof, naer *Peking* gekeert, waer ick toen was, en vele seer rijck sach weder komen. *Amavangus* heeft sich sedert die tijdt naer West-Tartarien begeven, waer hy het huwelijck van den Keyser *Xunchius* voltrock, en een groot getal paerden van die van *Tanyu* verkreegh.

Misverstant van Kiangus.

Kiangus wert geschoten.

Den Keyser Xunchius trouwt.

Ondertusschen trocken de drie Koningskens (daer wy hier voren van verhaelt hebben) naer het zuyden toe, om die ontstelde Landtschappen tot haren plicht te brengen. Sy reysden door *Xantung*, de vloet *Guei* afvarende; en als sy door 't landt quamen, 't welck den Keyser (de Sinesen om haer verraet hebbende doen dooden) aen eenige Tartaren had gegeven om te bebouwen, hebben de selve (die den oorlogh meer beminden en verstonden als de ploegh of schop,) haer versocht om haer te mogen geleyden. Twee van de Koningskens hebben dat, sonder weten des Keysers, niet willen toestaen; maer de derde, *Kengus* genaemt, bewillighde in 't selve; dus, wel bly zijnde, veranderen sy hare lands- in oorloghs-gereetschappen. De Keyser, dit horende, doet aen *Kengus* weten, dat hy haer weder te rugh sou senden; maer hy (veel dingen wetende te seggen) was niet gehoorsaem; dies de Keyser weder aen den Opperste-Landtvooght van de Zuyd-Provintien, die tot *Nanking* woonde, dede weten, dat hy *Kengus* sou doen vangen oft dooden. Dese volght seer heymelijck het gebodt des Keysers: hy ontfangt de Koningskens, als sy tot *Nanking* quamen, seer lustelijck, met heerlijcke maeltijden en spelen, als of hy geen ordre van de Keyser had. Als nu de tijdt quam, dat de Koningskens hare reys, door de groote vloet *Kiang*, souden vervorderen, verscheen de gemelde Landt-vooght weder by haer, en onthaelde haer weder op de vloet, met schijn om haer vaer wel te seggen; (hier toe sijn in Sina seer groote en schoone schepen, die wel vergulde paleysen gelijcken) en hiel hen met vrolijckheyt soo lang op, dat de soldaten alreets vertrocken waren. Toen opent hy den last des Keysers aen *Kengus*, de welcke, die gesien hebbende, sich veynsde die terstont te willen gehoorsamen, soo hy maer gins en weêr op sijn schip (dat hem daer ontrent wachtte) mocht gaen, om sijn dingen een weynigh in ordre te stellen, belovende dat hy datelijck mede naer *Nanking* gaen sou. Dit wierd hem toegestaen; maer hy, in sijn schip gekomen zijnde, hing sich op, en deê sich self de doodt, die hy niet ontvluchten kon. De Landtvooght stelde de soon van dese *Kengus*, door last des Keysers, in sijns vaders plaets. En dus sijn die drie Koningskens (de Landtschappen *Nanking* en *Kiangsi* deurgereyst hebbende) eyndelijck in 't land *Quangtung* gekomen, met meyning de Keyser *Junglieus* te beoorlogen; en daer sijn in 't begin oock vele steden, die voor de macht van drie legers schrickten, van self in hare handen gevallen; maer de hooftstadt *Quangcheu* wilde 't eynde verwachten.

Het Koningsken Kengus verhangt sich.

Quang-

De stadt Quangcheu wert belegert;

Quangcheu is een seer rijcke en groote stadt, rontom versterckt met groote en breede grachten: alleen hare noordt-poort komt op 't vaste landt, andersins kan men niet dan met schuytjens in de stadt komen. De soon van den gevangen *Iquon* was hier met een groote vloot; oock wierd de stadt bewaert van een groote menigte soldaten, onder de welcke niet weynigh vluchtelingen van *Macao* waren, die om de rijcke besoldingen *Junglieus* dienden: soo dat het niet te verwonderen is dat de belegering weynigh min als een jaer duerde: want de stadt kon niet uytgehongert werden, alsoo men daer ter zee al kon inbrengen wat men wilde, en dat de Tartaren geen schepen hadden, nochte oock de scheeps-vaert verstonden. Voeght hier by, dat in dese belegering vele Tartaren om hals raeckten, want sy driemael stormende te rugh gedreven wierden. Evenwel op den vier-en-twintighsten November duysent ses hondert en vijftigh, na dat de Tartaren de muren met swaer geschut ter neder geschoten hadden, hebben sy de stadt ingenomen; doch, gelijck men seght, door verraet van een Sineesch Overste, de welcke door de Tartaren in sijn ampt wiert gehouden; waer door hy van verraet verdacht wierdt. Des anderen daeghs hebben sy de stadt beginnen te plunderen; en de verwoesting duerde tot den vijfden December, in welcke kinderen, vrouwen, en al wat voorquam, wreedelijck gedoot wiert: men hoorde niet dan, *sla doot, sla doot dese wederspannige Barbaren.* Alleen wierden eenige kunstenaers, om de kunsten te bewaren, verschoont, en eenige stercke menschen, die de Tartaren uytkosen, om den roof te dragen. Op den sesten December heeft het Koningsken eerst by uytschrijving alle verdere quelling en plundering verboden, na dat 'er meer als hondert duysent menschen vermoort waren, behalven die in de belegering waren gebleven. Hier na hebben alle de omleggende steden Afgesanten gesonden, haer gewilligh overgevende, en biddende om genade, de welcke sy met groote giften en gaven verkregen. Toen bracht het Koningsken sijne soldaten naer *Chaoking*, waer *Junglieus* sijn hof hadt; welcke stadt hy, uyt vreese der Tartaren, met sijn geheel huysgesin, (te swack sijnde om eenige wederstant te doen) verlaten moest: waer dien Koninck met de sijne bleef, is my tot noch toe onbekent, (hoewel ick vertrou, dat hy naer 't Landtschap *Quangsi* gereyst is;) want op dien tijdt ging ick met een Sineesch schip uyt *Fokien* naer de Philippynen, dewijl ick van de gene, welckers gebodt ick moet gehoorsamen, naer Europa gesonden wierd.

en eyndelijck gewonnen en vernielt.

Junglieus vlucht.

Wy hadden in de hooftstadt *Quangcheu* een heerlijcke kerck, waer den E. *Alvarez Semedo* de Christe saeck waernam, de welcke oock van de Tartaren gevangen en gebonden is, die hem dickwijls dreyghden te dooden, 't en sy hy haer gelt (dat den goeden Heer niet had) wilde verschaffen: eyndelijck, na dat hy veel geleden had, is hy door het Koningsken gekent, en om sijn eerwaerdige grijsheydt heeft hy sijn leven en vryheyt wonderlijck behouden. Ja dat meer is, het Koningsken gaf hem een Roomschen Brevier, een Bijbel, een deel gelts tot aelmoes, en daerenboven een huys om een kerck af te maken: het welck hier niet te verwonderen is; want dit Koningsken kende de Priesters van de Societeyt over al in Sina seer wel, en had goede kennis van de Christelijcke Religie gekregen, als hy onder *Sun Ignatius*, onder welckers gebied hy tot de Tartaren vluchte, gevochten hadt. En desen Tartar niet alleen is onse saken goetgunstigh, maer oock byna alle d'anderen hebben de Europische Priesters wel gesint, en houden haer in achting en eere. Oock hebben vele onder haer ons geloof aenvaert, en wy verwachten noch veel grooter vruchten, soo wy, door hulp van onse mede-gesellen, in Tartarien self, gelijck onse meening is, konnen komen, al waer wy vertrouwen dat de onsen haren arbeyt in de Goddelijcke saken naerstigh sullen besteden. En mogelijck heeft Godt de Heer Sina aen de Tartaren open gestelt, op dat de Christelijcke Religie mede een opening sou vinden tot in het diepste van Tartarien, het welck by ons tot noch toe t'eenemael onbekent is.

De Tartaren bieden een kerck aen de Christen Leeraers.

en vele van hen omhelsen ons geloof.

Ten tijde dat dese dingen gebeurden, is 'er oock oorlogh ontstaen tegens de Coreanen: want sy nu eenige jaren aen de Tartaren schatting betaelden, op voorwaerde dat sy haer kleederen en hair souden behouden: maer alsoo de Tartaren hen nu wilden dwingen de Tartarische wijse te volgen, viel dat geheele Rijck van de Tartaren af; maer ick heb tot noch toe niet gehoort, wat daer na in dat landt geschiet is.

Corea valt van de Tartaren af.

Voorders, onder soo vele verwinningen der Tartaren is in het begin van 't jaer duysent ses hondert een-en-vijftigh de droeve

doot

Amavangus sterft. doot van *Amavangus* tusschen beyde gekomen. Dit was een man aen welcke de Tartaren de verovering van 't Rijck schuldigh sijn: voorsichtigh, oprecht, seer ervaren in den oorlogh, en beleeft: om welcke deughden hy niet alleen van de Tartaren, maer ook van de Sinesen bemint en gevreest was. Sijn doot heeft het Hof seer ontroert; want den anderen Tartarischen Koninck, sijn broeder, genaemt *Quintus*, wilde de vooghdy van den jongen Keyser *Xunchius*, tegens wil en danck der Tartaren en Sinesen, met gewelt aenvaerden: want dese volckeren meynden, dat *Xunchius* (nu sestien jaren oudt sijnde) de heerschappy selfs kon en moest aennemen. *Quintus* daer tegens meynde, dat die jaren noch te weynigh waren tot soo hoogen bediening, en dat de vooghdy hem toequam. Dies quamen alle de Oversten, die op die tijdt te Hoof waren, in het Paleys, alwaer sy alle te samen hare ampten en eer-tekenen afleyden, verklarende dat sy die van niemant als van *Xunchius* wederom ontfangen wilden. *Quintus*, dese stantvastigheydt siende, heeft sich ten lesten (op dat hy de gemoederen niet meer sou verbitteren, en alsoo meer oproers verwecken) te vrede gehouden.

Echter twijfel ick niet of de doot van *Amavangus* sal de saken der Tartaren verwarren, en in groot gevaer brengen; want den jongen Keyser sal niet lichtelijck iemant in sijn plaets krijgen, die hem gelijk sy in kloekmoedigheyt en ervarentheyt in 't heerschen, en soo van alle Koningen en Oversten geeert en gevreest sal worden. Maer den tijdt sal 't leeren. Laet ons nu komen tot *Changhienchungus* den tweeden roover, van de welcke ick belooft heb te spreken; op dat ick verhalen magh, hoe de Tartaren niet alleen het oosten en de middel-landen, maer oock het uyterste van het westen van Sina vermeestert hebben.

Siet hier voor pag. 12.

Changhienchungus een gruwelijk Tyran. Ick schaem my evenwel, en 't is my leet van desen moorder te moeten spreken; soo om dat sijn schelm-stucken naulijcks geloof sullen vinden, als om dat men de selve niet, dan met groote schrick, behoort t'overdencken. Ick heb een lang verhael van hem, beschreven door de *E. Ludovicus Buglius* en de *E. Gabriel de Magalhanes*, Priesters van onse Societeyt, welcke in het Landtschap *Suchuen*, daer dien roover was, den Godts-dienst bevorderden: en om dat men hen eenigh geloof behoort te geven, sal ick my laten bewegen om te gelooven, dat een sterflijck mensch tot soo grooten boosheyt en wreetheyt heeft kunnen komen. Uyt het selve verhael heb ick dit navolgende in 't kort genomen, 't welck byna niet is als een ophoopsel van de vervloeckt ste tyranny; ja soo gruwelijck, dat het nauwlijcks te twijfelen is, of oock den alderbeleefsten Leser sal den genen, die sulcke schelmstucken gepleeght heeft, geen mensch, maer een beest, oft een duyvel in menschen-schijn, oft noch arger, soo daer iets snooder te vinden is, moeten noemen.

Desen moorder heeft vele Landtschappen doorloopen, die hy al met dooden, roveryen, branden, en allerley ellendigheden vervult en verdorven heeft. Hy was van meening alles te vernielen, op dat hy geen vyanden sou hebben, oft iemandt in 't leven laten, die hem sou kunnen afvallen; alleen te vreden sijnde met sijn soldaten: ja selfs hy spaerde vele van hen oock niet. De Provintie *Suchuen*, die seer groot en volckrijck was, in de welcke hy met gewelt den naem van Koninck aennam, was het tooneel van sijn grootste wreetheydt; want na dat hy *Huquang*, *Honan*, en een gedeelte van *Nanking* en *Kiangsi* gequelt had, is hy in 't jaer duysent ses hondert vier-en-veertigh in *Suchuen* gekomen; en heeft in des selfs hooftstadt *Chingtu* (die hy met gewelt ingenomen had) in sijn eerste raserny een Koningsken uyt het geslacht *Taiminga* (het welck aldaer sijn stoel had) gedoot; gelijck hy te voren seven andere van de outsten had geslacht. Dit is het voorspel geweest van de bedrijven der treur-spelen, welckers uytkoomsten ick in 't kort sal voorstellen; op dat die van Europa sien, hoe schrickelijck een ongetoomde en gewapende wreetheydt is, de welcke met dulheydt raest in 't midden van de duysternissen der ongeloovigheydt.

Hy doodt vele Koningskens.

Den roover had haestige oploopentheden van wreetheyt, en beginselen die voortquamen uyt een vervloeckt ingewant: want om de minste misdaet, ja vermoeden van misdaet, dede hy iemandt datelijck om 't leven brengen: niet in de mondt hebbende als doodelijcke woorden, beval hy dickwils een heel huysgesin te dooden om een mans misslagh, sonder kinderen oft swangere moeders te sparen: ja dat meer is, hy nam dickwils een heele straet vol volcks wegh, in de welcke iemandt woonde die hem vergramt had, en deê den onnoosselen mede voor den schuldigen betalen.

Hy doode, om eenen schuldigen, vele onschuldigen.

len. Hy sond somtijdts een Post in het naestgelegen Landtschap *Xensi*, de welcke, op een tijdt van hem uytgesonden sijnde, niet wilde wederom keeren, verblijt sijnde, dat hy uyt sijn handen was. Hierom nam hy een heel gedeelte van de stadt wech, in 't welcke de selve gewoont had, ja hy verkrachte sijn wreetheydt, dewijl hy alle de burgers niet de selve straf aen deê. De beul, die hy misschien om sijn wreetheyt meer als iemant anders beminde, sturf van een sieckte; hy verneemt datelijck na den Doctor die hem medicijnen verordent had, en was niet te vreden met die alleen, maer hy dede noch hondert andere Doctoren met hem sterven.

Hy was uyterlijck wel beleeft tegens sijn soldaten; hy speelde, at, en sprack met hen als haren metgesel; dickwils oock, als sy hare oeffeningen wel hadden uytgevoert, gaf hy hen met sijn eygen handen zyde en silver; en dat was hem niet onnut, noch schande. Maer wederom, veeltijts om een beuseling, dede hy eenige van de selve voor sijn oogen seer wreedelijck ombrengen, insonderheydt de soldaten van 't Landtschap *Suchuen*, welck volck hy schrickelijck haette; want hy meende datse sijne Koninckliijcke macht vyant waren. Hy dede weynigh in 't openbaer, oft het liep gemenelijck op een Treurspel uyt; als hy maer een soldaet sagh, niet te wel gekleet, en niet statigh genoegh in 't gaen, die dede hy terstont dooden. Eens gaf hy aen een seker soldaet een stuck zijde, de welcke aen sijn meêgesellen klaeghde, dat 'et slecht was; dit hoorde by geval een van de verspieders (want den schroomachtigen tyran had 'er overal, die hem yders woorden en wercken boodtschapten) die dat aen hem overbraght. Hierom deê hy dat heele Regiment, twee duysent mannen sterck, soo men segt, onder het welcke dien soldaet de wapenen droegh, voor sijn oogen ombrengen.

Den haet des tyrans op 't volck van Suchuen.

Hy doot een Regiment om de misslagh van een soldaet.

Daer waren in de hof-stadt ses hondert Oversten, die den Tabbaert droegen, en over de burgerlijcke saken gestelt waren; van desen bleven 'er in den tijdt van drie jaren nauwlijcks twintigh over: hy had haer alle om kleynigheden met verscheyde dooden doen sterven. Hy deê den President van de Krijghs-raet levendigh villen, om dat hy, sonder daer toe besondere last te hebben, een Sineesch Philosooph verlof gegeven had, om uyt de hooftstadt naer sijn huys te vertrecken.

Hy doot vele Oversten.

Hy dede vijf duysent *Eunuchen* oft kamerlingen doorstooten, die uyt den dienst van de Koningskens van 't geslacht *Taiminga* (de welcke hy vermoort had) tot hem gekomen waren, om dat 'er een van haer alle hem met sijn oude moordenaers naem *Changhienchung*, en geen Koninck, genoemt had, als of hy geen moordenaer meer was.

en Eunuchen.

Hy spaerde oock de afgoden offer-papen niet; welcke, eer den moordenaer *Suchuen* verovert had (gewapent met valsche beschuldiging) de Priesters, die de Naem Christi verkundighden, een groote vervolging veroorsaeckten, die eyndelijck tot Gods meerder eere is uytgevallen: soo dat het de Vaders nu vry staet den Gods-dienst te bedienen. Maer als den roover nu *Suchuen* gewonnen had, is 't gebeurt dat een offer-paep van groot aensien, die 't hooft van dese vervolging was, om eenige woorden, die hy tegens den Tyran gesproken had, gevangen, en in 't gesicht van de Priesters onthooft wiert. Dese hadden te recht van Christus geleert hare vyanden goet te doen; maer sy durfden evenwel desen niet verbidden: want sy kenden de dulle boosheydt van den roover seer wel, die gewent was de verbidders de selve straffen, die hy aendeê de gene daer sy voor baden, te doen lijden. Desen snootsten moordenaer beminde de Vaderen, gelijck geleerde mannen en vreemdelingen; hy sprack dickmaels met hen, en noodighde haer in sijn Hof: maer evenwel meenden sy t'elckens tot de doot geroepen te werden; want sy wel te recht vreesden, ten aensien van de oploopende gramschap des tyrans. In der daet waren sy oock driemael tot de doodt geschickt, en de vierde mael wierden sy door een merckelijcke hulpe Godts bewaert, gelijck wy t'sijner plaetse sien sullen. Den tyran, met de doot van een afgoden offerpaep niet te vreden sijnde, dede haer van alle sijden tot twintigh duysent toe opsoecken, en sond haer door verscheyde dooden naer de hel, aen de welcke sy gedient hadden.

Dan wil den tyran de Jesuyten dooden, dan beminnt hy haer.

Om de schult van een offerpaep doet hy vele duysent van hen dooden.

Hy beroemde sich voor de Vaderen hier over, als of hy sijn dingen seer wel gedaen had: *dese* (seyde hy) *wilden u het leven benemen; maer Tienchu* (soo noemen sy Godt, want het Heer van den hemel te seggen is) *heeft my gesonden, op dat ick voor u dese vyanden hare verdiende straffe sou doen lyden.* Hy sprack met de Priesters dickwils van de Chri-

Christelijcke Godtsdienst, en soo treffelijck, dat hy voor een Christen sou hebben mogen gaen. Hy verhefte en prees de Christe leer, de welcke hy, soo uyt de mont van de gemelde Priesters gehoort, als uyt eenige boecken, door de onse in de Sinesche tael gedruckt, gelesen had. Hy beloofde aen Godt, als hy 't Rijck verovert sou hebben, een kerck te stichten, die sijne miltheydt waerdigh was; en voor soo vele het uytterlijck belangt, toonde hy sich in der daet uytmuntend en heerlijck; want hy niets maeckte dan dat uytmuntte: maer hy besmette het alles met het bloedt van de wercklieden, de welcke hy, soo haest hy maer de minste misslagh bevond, op de plaets dede ombrengen.

Hy pooght de stadt Hanchung in te nemen.

Aen de noordsijde van het Landtschap *Suchuen*, daer het met *Xensi* te samen loopt, leght de schoone stadt *Hanchung*, die onder *Xensi* hoort, doch de sleutel van beyde de Landtschappen genoemt werdt, om de uytnementheydt en sterckte van de plaets: dese stadt wilde den Tyran innemen, om d'anderen te lichter te bekomen; dies send hy in 't jaer duysent ses hondert vijf-en-veertigh een seer groot leger voor uyt, in 't welcke (behalven de andere soldaten) hondert en tachtigh duysent mannen waren, alleen uyt *Suchuen* van geboorte. Maer na dat sy de stadt een lange tijdt te vergeefs belegert hadden, (want de belegerden queten sich wel,) hebben veertigh duysent soldaten van *Suchuen* sich naer den Oversten van de stadt begeven; en dus heeft sulck een machtigh leger, sonder iets uyt te rechten, eyndelijck weder tot den Tyran moeten keeren: maer hy, rasende van boosheydt, dede alle de overige soldaten van *Suchuen* (wesende hondert en veertigh duysent in 't getal) door het andere leger, met een yselijcke wreetheydt, ombrengen. Vier heele dagen moorde men op die vleeschbanck; vele dede hy villen, en het vel (aen 't welcke het hooft vast was) met stroo vullen, en sondt dat soo naer de steden daer sy inwoonders waren, om de burgers een schrick aen te jagen. Hier na nam hy een haet tegens dit Landtschap, om dat 'et, soo 't scheen, met soo een Koninck niet te vreden was, welcke verbittertheydt, selfnae haer volkome ondergang, noch nauwelijcks ophiel.

Hy doet hondert en veertigh duysent soldaten wreedelijck dooden.

Vele namen wel de wapenen aen tegens dese ongehoorde tyranny; maer geen soldaten sijnde, dan alleen soo hier en daer uyt het graeuw opgeraept, sonder eenige ervarene Velt-oversten, wierden sy lichtelijck van den roover verwonnen. Maer die wijser waren, verlieten de steden, en begaven sich naer de verborgenste plaetsen van de bergen, onder de welcke vele, en byna geen andere uyt het geheele Landtschap, de wreede handen des tyrans ontkomen sijn.

Hy vermoort alle de studenten.

Hier nae dede hy alle de studenten van de heele Provintie tot een examen oft ondersoeck roepen, en beloofde groote ampten aen de geleertsten: hier waren de Sinesen soo heet op, dat sy de listigheydt en het verraedt van den tyran niet merckten; dus komen daer achtien duysent studenten by een, welcke alle in de hooge Scholen tot het examen gebracht wierden, alwaer hy de selve door sijn soldaten al te samen deê ombrengen; seggende, dat sy de gene waren die met hare valsche strijdt-redenen en Sophisteryen het volck tot optoer verweckten.

Hy dood de kinderen, en schend eerlijcke vrouwen.

Ick schrick van soo veel doode lichamen te spreken, en t'elckens komen my weer nieuwe voor; want hoe groot is niet geweest die wreetheydts-pleging van dien vervloeckten tyran, die overal doorgaens kinderen, jongmans, dochters, oude, ja oock swangere vrouwen wechgenomen heeft? die vrouwen van Lantvooghden, en Oversten, welckers mannen ter doot verwesen waren (met soo grooten vuyligheyt als wreetheyt) deê schenden, eer sy gedoot wierden? soo dat 'er vele waren, die haer selven gewelt aendeden, om hare eerbaerheydt van dien openbaren spot te bevrijden. Ick laet vele diergelijcke vervloeckte voorbeelden varen; op dat ick de kuysche harten en ooren geen saken, die beter geswegen sijn, bekent make.

Daer nae in 't jaer duysent ses hondert ses-en-veertigh heeft hy moeten aengaen tegens de Tartaren, van welcke hy gehoort had, datse in 't Landtschap *Xensi* gekomen waren; dus, om sekerder te gaen, wilde hy eerst al d'overige inwoonderen van 't Lantschap *Suchuen* vernielen, behalven die gene die naer 't noordoosten woonen; op dat hy sijn legers niet in gansch verwoeste landen sou brengen; want hy moest door dit land trecken: daerom spaerde hy dese lieden, om die op bequamer tijdt te slachten. Voor eerst dan, deê hy alle de ingeborenen van de hooftstadt *Chingtu* (van wat geslacht oft gelegentheydt sy waren) door een deel van sijn leger vast binden, (sy schrij-

Hy brengt sesmael hondert duysent burgers van Chingtu om hals.

schrijven dat daer sesmael hondert duysent zielen geweest sijn) en reed selfs rondtom, en door haer heen, wanneer sy hem met een jammerlijck gekerm en traenen, daer sy de steenen mede bewogen souden hebben, haren koning en heer noemden; met gebogen knien biddende, dat hy toch sijn onnosel volck wilde sparen. Hy stont een weynigh stil, en 't scheen oft de menschelijcke natuer dat vervloeckte en overwreede ingewant wilde verkrachten; maer datelijck, wederom tot sijn oude boosheydt gekomen sijnde; *sla doot*, riep hy, *sla doot dese oproerigen.* Alsoo wierden sy buyten de stadts vesten, in 't gesicht van dien bloedigen moordenaer, vermoort. De Priesters van onse Societeyt in dien tijdt, om eenige dienaren die sy hadden te hulp te komen, gingen met merckelijck gevaer den Tyran bidden; en verkregen evenwel, tot aller verwondering, de vryheydt voor hare dienaers. Dese wierden nu met alle de rest gebonden naer buyten gebracht; dies de Vaders sich verdeylden, d'een by d'eene, den andere by een andere poort, door de welcke 't ellendige volck naer de vleesbanck gebracht wiert; en alsoo verlosten sy hare knechten. Sy deden oock een seer Godtvruchtigh werck, ontelbare kinderkens, met toestaen van de soldaten, doopende, de welcke uyt der beulen handen naer den hemel vlogen. En dus heeft de wreetheydt van dien gruwelijcken tyran aen die engeltjens tot voordeel gestreckt, even als die van Herodes aen de Onnoselen: voorwaer een groote getuygenisse van Godes Predestinatie oft voorschicking.

De onnosele kinderen werden gedoopt.

Sy schrijven dat hier soo veel bloets gestort is, dat het water van de groote vloet *Kiang* (die voorby de stadt loopt) daer van hooger wierdt; ja de lichamen wierden in de vloet gesmeten, van de welcke wechgevoert sijnde, sy de andere steden de bootschap brachten, dat haer van den Tyran niet beters te verwachten stont. Het duerde oock niet lang; want den Tyran op de selve wijse sijne legers overal gesonden hebbende, deê alle d'inwoonderen van de andere steden, die hy krijgen kon, dooden. Dus heeft hy het volckrijcke Landtschap *Suchuen* tot een ongeloofelijcke en jammerlijcke verwoesting gebracht.

Hier na vergaderde hy alle 't krijghs-volk op een velt, (want elcke stadt in Sina heeft een velt daer de soldaten hare oeffeningen plegen, 't welck sy *Kioochang* noemen,) en daer sprack hy haer aldus aen: *De Tartaren verdreven sijnde, hope ick door u dapperheydt 't gebiet over de geheele weerelt te verkrijgen: maer ick begeer dat ghy vaerdiger en sneller sult wesen als ghy tot noch toe geweest sijt. Ick selver, gelijck ghy weet, heb sestigh schepen vol geladen met silver in de vloet Kiang doen sincken, welck silver ick lichtelijck daer weder uyt sal krijgen, als ick het Rijck verovert sal hebben, om het aen u, nae yders verdiensten, uyt te deelen:* ('t Gene hy van het gesoncken silver seyde was waer; maer op dat niemant de plaets sou weten daer het gesoncken was, had hy al het scheeps-volck doen ombrengen:) *Maer hier vind ick een groot beletsel van onse reys, te weten, de vrouwen, met de welcke ghy alle belemmert sijt. Draeg u wel, als ick het Rijck in sal hebben, sullen ons de schoonste niet ontbreken. Ick sal u selver voorgaen, niet tegenstaende ick als Keyser eenigh voordeel boven u behoor te hebben.* Dit geseyt hebbende, neemt hy van drie hondert seer schoone jonge dochteren (die hy, tot voldoening van sijn wellust, voor sich gekoren had) alleen twintigh tot den dienst van drie Koninginnen: de andere doet hy op de selfde plaets dooden. De wreede soldaten volgen het voorbeeldt van haren gruwelijcksten Vorst, en slachten ontelbare onnosele vrouwen, gelijck een deel schapen, en als of het hare vyanden waren.

Hy doet alle de vrouwen der soldaten dooden;

Als hy nu geen menschen meer vond in 't Landschap *Suchuen* om te dooden, spoog hy sijn gramschap uyt op de steden en huysen. Hy stack een seer kostelijck paleys, dat hy voor sich self gebouwt had, in brant, door welcke brant hy oock die seer schoone en groote hooftstadt *Chingtu* vernielde. Hy dede alle de boomen afkappen, op dat 'er niemant genot af hebben sou. Alsoo trock hy eyndelijck voort (gelijck hy seyde) met een gesuyvert leger; en waer hy quam, daer vermoorde hy, sonder genade, al de menschen die noch overgebleven waren, ten minsten al die hy krijgen kon. En hier mede niet te vreden sijnde, dede hy oock vele soldaten die te ras voorgingen, oft te traegh volghden, oft om d'een oft d'andere beuseling, om 't leven brengen. Al die sieck oft swack waren, liet hy al meê dooden, op dat sy (gelijck hy seyde) niet ellendigh in een quade en verwoeste plaets souden blijven. Ick swijgh d'alderwreetste dingen, en haest my om te sluyten.

en een Paleys en de stad Chingtu verbranden.

Nau-

Naulijcks was hy in 't Landtschap *Xensi* gekomen, of der Tartaren Velt-overste (d'Oom van de Keyser) was met vijf duysent Tartaren daer omtrent, en het gros van hun leger volgde. Daer wierden op de Tartarische wijse vijf ruyters voor-uyt gesonden; want de Tartaren senden gemenelijck eenigen uyt, en als die wel onthaelt werden, nemen sy dat voor een teecken van onderdanigheydt en vrede; maer soo aen de selve eenigh gewelt geschiet, streckt het haer voor een teecken van een aenstaende gevecht. De verspieders van den roover, dese voor-uyt gesonde ruyters gewaer werdende, brengen terstont die tijding. Hy lacht haer lelijck uyt, en vraeght oft de Tartaren daer oock quamen vliegen? Op de selve tijdt had hy veel volcks doen binden, 't welck voor hem ging om gedoot te werden, onder het welck twee Priesters van onse Societeyt waren, om dat sy verlof gevraeght hadden, om weder naer *Suchuen* te reysen; want sy de last van dat Landtschap tot *Christum* te bekeeren, op haer genomen hadden; maer de onverwachte dood van den moordenaer verloste hen van dat aenstaende gevaer: want op de selve tijdt wierd hem van sijne Oversten aengedient, dat de Tartaren in der daet aenquamen; 't welck hy gehoort hebbende, in der haest uyt sijn tent springt (gelijck hy moedigh was) sonder wapen, of helm, en een speer in de vuyst grijpende, treet buyten sijn leger, van weynige gevolght, om de Tartaren te verspieden. Dese vijf Tartaren komen hem in der daet te gemoet, en vallen hem op 't lijf. De eerste pijl die sy schoten, was de Tartaren en meer andere tot groot geluck; want sy dat vervloeckte hart van dien moordenaer doorboorden, en die mensch weghnam, die alle menschen scheen te willen vernielen, en van een snooden roover met gewelt tot den koninglijcken naem gekomen was. Dus is dat monster van wreetheydt ter aerde gevallen; 't welck geschiet sijnde, verslaen de Tartaren het heele leger, dat sijn hooft quijt was, sonder groote moeyte. Vele soldaten vallen tot de Tartaren, eenige werden ter nedergehouwen, andere nemen de vlucht; en dat ellendigh overblijfsel van menschen in de Provintie *Suchuen* onthaelt de Tartaren als hare verlossers. Aldus is oock dit Landtschap de Tartaren onderdaen geworden, 't welck in 't westen van Sina het laetste is, en naest aen 't Tibetaensche Rijck gelegen.

Den Tyran sneuvelt.

De Tartaren winnen de Provintie Suchuen.

Den Velt-oversten der Tartaren, de saken en de besetting in dit landt *Suchuen* vast gestelt hebbende, bereyde sich op de reys naer *Peking*, wanneer onse Priesters, die nu vry waren, verlof vraeghden om in *Suchuen* te mogen verblijven. Dit verlof wilde hy niet geven, maer hy seyde dat sulcke aensienlijcke vreemdelingen met hem naer *Peking* tot den Keyser gaen moesten, in welcke stadt ick haer in 't jaer duysent ses hondert vijftigh gelaten heb.

Des Keysers oom wert niet wel onthaelt.

Evenwel is dese Velt-overste, na soo groote verwinning, van sijnen broeder *Amavangus* seer qualijck onthaelt, en daer hy vreughde-tekenen verwachte, heeft hy de doodt gevonden: want in een reys van vele maenden meer soldaten verloren hebbende door ongemack en geduurige moeyelijckheden, als met vechten, wiert hy beschuldight van slofheydt in sijn bediening, daer hy meende groot lof verdient te hebben; soo dat hy, sijn gramschap niet kunnende betemmen, sijn Tartars hoedtjen tegens de aerde smeet, 't welck by hen een groot teken is van kleynachting en onwaerdigheydt; en hierom wierd hy verwesen om in een gevangenis gestelt te werden, die sy *Caociang* noemen, welck aen de gene die van des Keysers bloet sijn, en eenige misdaet begaen hebben, ge-eygent is. Doch om onder de Tartaren de eerste niet te sijn, die sulck een schande wilde lijden, heeft hy sich te voren in sijn paleys met een strick het leven benomen: een oprecht manhaftigh Prins, die beter geluck waerdigh was. Sommige meenden dat dit door de jalousy van *Amavangus* quam: maer ick geloof dat dese Vorst dit deê, om dat hy groot gevaer voor de Tartarische saken van desen moedigen, maer seer hevigen broeder, vreesde.

Hy verhangt sich selfs.

En hier sy het eynde van mijn verhael, in het welcke ick den Tartarischen oorlogh in 't kort beschreven heb, tot het begin van het jaer duysent ses hondert een-en-vijftigh, op welcke tijdt ick uyt het Rijck der Sinesen, van mijne overheydt gesonden sijnde, vertrocken ben. En soo in dit verhael niet anders wonders oft aenmerckens-waerdigh gevonden wert, soo is het ten minsten dit: dat de Tartaren in een korten tijdt van seven jaren meer landts verovert hebben, als een heel leger in lengte en breette in die tijdt sou kunnen doorwandelen; te weten, twaelf Sinesche Landtschappen, en *Corea* en *Leäotung*, twee groote streken lants.

Wat belangt het gene hier na gebeurt is; als ick met Godts hulp wederom in mijn beminde Sina gekomen ben, oft door mijne met-gesellen van het selve seker bescheyt krijge, sal ick besorgen dat de Europers naer 't eynde van desen oorlogh niet lang sullen wachten, oft verlangen.

AENHANGSEL.

NAe 't uytgeven mijner Historie van den Tartarischen Oorlogh, als ick van Amsterdam (alwaer ick met alle mogelijcke naerstigheydt het drucken van den Sinesschen Atlas gevordert had) weder te Brussel quam, sijn my de jongste brieven uyt Sina, die ick met groot verlangen verwachtte, en aen my van Romen door die van onse Societeyt gesonden waren, ter handt gestelt: eenige der selve waren in de hooftstadt Xanghai in 't Landtschap Nanking, op den veertienden November MDCLI, *door den E. Fransois Brancato, een Siciliaen, geschreven. Maer dewijl ick vertrou de volckeren van Europa te verplichten, indien ick den inhout der selve bysondere schriften gemeen make, soo sal ick 't volgende Kort verhael, als een Aenhangsel, uyt de voorseyde brieven getrocken, hier byvoegen.*

Siet hier voor pag. 33.

HEt Sinesche Rijck is in een beter staet gekomen door de doot van *Amavangus*, oom en vooght van den jongen Koning, aen welcke de Tartaren hunnen voorspoet en overwinningen verplicht sijn, soo van wegen sijn naerstigheydt en vaerdigheydt om een vreemt Rijck te veroveren, als sijn gestadige sorgh en wackerheyt om dat te bewaren. Evenwel is 't gerucht sijner daden na sijn doot seer verscheyden geweest met de groot-achtbaerheyt en 't ontsach dat hy in sijn leven had: want al de macht en heerschappy is, door het afsterven van den oom, aen sijn neve *Xunchius* overgebracht, die, noch een kint om sijn jonge jaren, (hoewel in raet, en wijsheydt als een bejaert man) self begon sijne landen en lieden, met toestaen van al de Staten, te bestieren. Naulijcks gekroont gaf hy proeven van een rijp oordeel, en ernstige lust tot de gerechtigheydt: want als hy de gevaerlijcke raetslagen van sijn Oom, die tot noch toe onbekent geweest waren, ontdeckte, wierd hy, door der selver gruwelijckheydt, soo beweeght, dat hy beval het graf van *Amavangus*, 't welck seer heerlijck gebouwt en verciert was, te openen, en hem op te graven. Dese straf achten de Sinesen voor d'allerstrengste en schrickelijckste; dewijlse sachtmoedigh en seer eerbiedigh sijn aen de grafsteden en gedachtenissen der overledenen. Als men dit lichaem voortgebracht had, wierd het eerst met stocken, daer na met roeden geslagen, eyndelijck onthooft, en de grootste smaetheden, als een der snoodtste misdadigen, aengedaen. Dus verging de heerlijckheydt van 't graf tot stof, en 't geval betaelde aen den dooden, datse den levenden schuldigh was. De Oversten, die vrienden van *Amavangus* geweest waren, oft kennis van sijn voornemen hadden, wierden oock gestraft, en sommige van 't leven, en andere van hunne ampten berooft. Onder dese had nochtans *Colaus Fung* een ander lot, die een der voornaemste Oversten van het Tartarische Rijck, een groot vrient en voorstander van onse Societeyt, (hoewel geen Christen) en mijn goede vrient was; want sijn onnoselheydt bekent sijnde, wierd hy in sijn vorige staet en waerdigheydt herstelt.

Amavangus wort na sijn doot beschuldight en gestraft.

Siet pag. 17.

Eerbiedigheydt der Sinesen aen de afgestorvenen.

Ondertusschen pooghde den nieuwen Keyser *Xunchius* in 't bloeyenst sijner jeught sijn staet en aensien te vergrooten: en tot dien eynde volbracht hy sijn huwelijck met de dochter des Konings van west-Tartarien; waer in de Tartarische Vorsten een selve gewoonte als die van Europa onderhouden, dewijl sy de dochters van de hooghste staet en afkomst tot hun gemalin nemen: maer de Sinesen, in tegendeel, kiesen, uyt een groot getal jonge maeghden, de schoonste; sonder achting te nemen of sy van de geringste lieden geboren is, wanneer hen alleen de gedaente behaeght. De Vader van de jongste Sinesche Keyserin onderhiel sijn huysgesin met schoenen van stroo te maken.

Prachtige bruyloft van den Tartarischen Keyser.

ken. Soo nam eertijts de koning *Assuerus* een gemalin uyt de gevange dochters : 't is oock gelooflijck, dat dese gewoonte weleer uyt Sina in Persien, oft van de Persianen tot de Sinesen gekomen is. Maer om den draet onser historie te hervatten; de bruyloft van *Xunchius* wierdt met soodanigh een pracht en heerlijckheydt gehouden, als de grootheyt van sulck een Rijck vereyschte : want sy ontfingen de Keyserlijcke Bruyt met een luyster en grootdadigheydt, besonder en eygen aen dit volck; een byna ontellijcke menighte van menschen te paert, op 't kostelijckste toegerust, verselde en vereerde hare komst : den rijckdom der Tartaren is oock dienstiger tot den oorlogh dan tot onnutte verquisting. Het groot getal van hare paerden is seker niet ongelooflijck; dewijl ick weet, dat 'er op een tijdt, als ick in Sina was, tachtigh duysent te gelijck uyt het westerlijcke Tartarien aen de Sinesen, tot een geschenck, gesonden sijn. Dese macht der Tartaren, die byna geen bepaling lijdt, en naulijcks wederstaen kan worden, deê hen in weynigh tijts het Lantschap *Quangtung* met kracht veroveren; van hier gingen sy, als een geswinde vloet, naer 't gewest *Quangsi*, datse oock innamen, en aen hunne heerschappy voeghden. Uyt dit landt vluchtte de Sinesche Koning *Junglieus*, met *P'ang Achilleus*, een Christen en d'eerste der Eunuchen oft kamerlingen, tot aen de grensen van *Tungking*, sijnde dus uyt het gantsche Rijck gejaeght en verdreven. De E. *Simon de Cunha*, in Portugael geboren, schrijft uyt het Landtschap *Fokien* in sijne brieven, dat de gemelde *Junglieus* het vaste landt t'eenemael verlaten, en sich op zee begeven heeft, om niet in de handen der Tartaren te vallen : maer men weet noch geen seker bescheydt van dese saeck, dewijl noch geene brieven gekomen sijn van *Andreas Xaverius Koffler*, Priester van onse Societeyt, die in 't gevolgh was van de selve Koning *Junglieus*, en sijn Soon, Gemalin en Moeder, nevens vele anderen, met het water des H. Doops besprengt heeft : in voegen dat sijn wedervaren tot noch toe onbekent blijft.

De Tartaren winnen op nieu twee Provintien.

Wyders, terwijl *C'ung*, een Tartars koningsken, 't Landtschap *Quangsi* meende te vermeesteren, is *Colaus*, die 't selfde bestierde en een Christen was, in de handen en macht der Tartaren gevallen. De verwinnende Tartar spaerde hem drie dagen, sonder eenigh gewelt oft wreetheyt te plegen; want hy liet sich voorstaen, dat hy seer lichtelijck 't gemoet van desen grooten Philosooph tot sijne gehoorsaemheydt, met aenbieding van groote staten en rijckdommen, bewegen sou : maer hy achte sijn leven, dat hy met sijn hooft verloor, veel minder dan de trou en plicht die hy sijnen Overheer belooft had. Dese deught scheen soo helder in yders oogen, dat self de Tartaren, sijne vyanden, hem een aensienlijck graf, tot sijner eere, deden bouwen; want of schoon de selve Tartaren de Sinesen met geschencken en beloften op hun sijde poogen te brengen, sy toonen evenwel den getrouwen en stantvastigen allerley eerbewijs en groot-achting. Ick beken oock, dat ick aen de deught en vrientschap van dese man op 't hooghste verplicht ben, om hem een heerlijck getuygenis te geven; dewijl ick sijne groote gaven, die de Christe Kerck in Sina twintigh jaren met verwondering gesien heeft, altijts geëert heb. Hy wierd *Kiu Thomas* genoemt, een naem die waerdigh is aen d'onsterflijckheydt gehecht te worden; en was in de hooftstadt *Changcho*, in 't Landtschap *Nanking*, geboren. Omtrent dese tijdt wierd gebootschapt, dat in verscheyde plaetsen van 't Landschap *Suchuen*, ('t welck tot een tooneel der gruwelijckste schelmstucken van den snootsten roover *Changhienchungus* gedient had) eenige oproeren ontstaen waren: want of het wel geheel t'ondergebraght scheen, evenwel waren 'er sommige die nieuwe onlusten en wederspannigheden verweckten.

Wonderlijcke stantvastige getrouheydt van Colaus.

Siet pag. 33.

Het Landtschap *Fokien* wierd oock in de selve tijd wederom gequelt en ontrust: want de E. *Petrus Canevari* van Genua schrijft uyt de belegerde stadt *Changcheu* den XXX Martius in 't jaer M D C LII, dat *Quesingus* uyt de schepen te lande gegaen was, en een groote streeck lants, met eenige steden en dorpen vermeestert had; soo dat hy aen alle plaetsen, daer hy omtrent quam, een groote schrick veroorsaeckte : in voegen dat de Tartarische Oversten in hare besettingen en sterckten bleven, en niet te velde durfden verschijnen; doch datse in korte tijd een stercke macht uyt het hof van *Peking* tot hare hulp hoopten te bekomen, daer meê sy hare vyanden meenden te verdrijven. Dese *Quesingus* is een groot vyant van 't gemelde Landtschap *Fokien*, en een soon van *Iquon* oft *Chingchilungus*, een seer vermaert zeeroover, welcke de Tartaren, gelijck ick te voren verhaelt heb, met een son-

De jongste brieven.

De zeeroover Quesingus.

Siet hier voor pag. 24.

ſonderlijcke liſt gevangen naer *Peking* brachten. Maer om de laetſte geſchiedenisſen te vervolgen, moet men weten, dat ick, van meening ſijnde naer Europa te keeren, van de Hollanders gelijck als gevangen ben, die my naer hun nieu Batavia brachten, daer ick eenige maenden woonde, en van ſommige Sineſen, die in de maent Januari M D C LIII met een Sineeſch ſchip in dat eylandt quamen, dit volgende verſtont: dat de Tartaren groote legers, om *Queſingus* te dwingen, geſonden hadden; maer dat haer Velt-overſte goet gevonden had voor eerſt het voſſevel te gebruycken, en een kleyn gedeelte van ſijn volck tegen *Queſingus*, met ordre om te vechten, te ſenden; doch datſe, hantgemeen ſijnde, veynſen ſouden de vlucht te nemen, en ſich in een voordeelige plaets begeven: eer dit geſchiede, verordende den Tartar, in een diep dal achter een bergh, een verborge achterhoede van een groot getal ruyters. De Tartaren, die de ſtrijdt begonnen hadden, ſchenen te vluchten: maer als de Sineſen toeliepen met een brandenden yver tot de verwinning, begaven ſy ſich allengs van den oever der riviere *Chang*, waer hare vloot was, en wierden toen eerſt de Tartariſche ruytery, die verborgen geweeſt was, te ſpaede gewaer. Het dooden der Sineſen was te grooter en ſchrickelijcker, om dat men hen de wegh naer hunne ſchepen en behoudenis afſneed; in voegen dat 'er, gelijck ſy ſeggen, tachtigh duyſent verſlagen wierden. *Queſingus* ſach ſelf van ſijn ſchip het gruwelijck ombrengen der ſijnen: men verhaelt'oock, dat hy ſeyde, ſijn voornemen was noch eenmael ſijn geluck tegen de Tartaren te beproeven, en ſoo hem dat weder tegen was, dat hy dan ſijn hair op de Tartariſche wijſe ſou doen afſnijden.

Krijght een groote nederlage.

Staet der Roomſche Religie.

Wat de Chriſtelijcke Godtsdienſt belangt, daer van ſal ick alleen, met weynigh woorden, ſeggen 't gene de jongſte brieven uyt Sina (die my te Bruſſel in de maent Junii M D C LIV behandight ſijn) ons bekent maken; namelijck, dat de Tartaren de Prieſters van onſe Societeyt ſeer beleefdelijck, en beter dan te voren, handelen: dat de oeffening der Chriſtelijcke Religie door 't gantſche Rijck vry en onverhindert geſchiet; en dat de gemelde Prieſters verlof hebben, om, behalven d'oude, eenige nieuwe kercken te bouwen; ja dat men ſelf op ſommige plaetſen gelt daer toe verſchaft en vergadert. Dus weet de Goddelijcke goetheydt ſoodanige ſaken, die anderen ſchadelijck ſijn, ten beſten van de ſijne te wenden. Maer wy ſullen dit verhael, en andere van diergelijcke ſtof, voor een grooter boeck ſparen, waer in wy die in 't breede ſullen verhandelen, en beginnen met het jaer duyſent ſes hondert tien, in welcke tijdt den E. *Nicolaus Trigautius* ſijn hiſtorie eyndight; om alſoo den draet van deſe geſchiedenisſen te hervatten, en die te vervolgen tot aen deſe tijdt, met een wijtloopender beſchrijving van alle gebeurde voorvallen.

E Y N D E.

REGISTER en ORDRE
DER
LANDTKAERTEN
VAN
't NEGENDE STVCK.

ASIA.

ASia.
Indien.
Grooten Mogol.
Moluccen.
Tartarien.
Perſien.
Turckyen.
Cyprus.
Natolia.
Paleſtina, oft
't Landt van Beloften.
Arabien.

SINA.

1	SIna.	1
2	Peking, oft Pecheli, I. Landtſchap.	34
4	Xanſi, II. Landtſchap.	46
5	Xenſi, III. Landtſchap.	53
6	Xantung, IV. Landtſchap.	65
7	Honan, V. Landtſchap.	73
8	Suchuen, VI. Landtſchap.	80
11	Huquang, VII. Landtſchap.	91
12	Kiangſi, VIII. Landtſchap.	103
	Kiangnan, oft Nanking, IX. Landtſchap.	115
13	Chekiang, X. Landtſchap.	132
14	Fokien, XI. Landtſchap.	147
	Quangtung, XII. Landtſchap.	161
	Quangſi, XIII. Landtſchap.	174
	Queicheu, XIV. Landtſchap.	183
	Iunnan, XV. Landtſchap.	191
	Japon.	210

REGISTER en ORDRE
DER
LANDTKAERTEN
VAN
NEGENDE STUCK.

A S I A.

Sia. 1
Indien. 2
Groote Mogol. 4
Molucken. 5
Tartarien. 6
Perssien. 7
Turckyen. 8
Cypres. 11
Natolie. 12
Palestina, ofte
't Lande van Belofte. 13
Arabien. 14

S I N A.
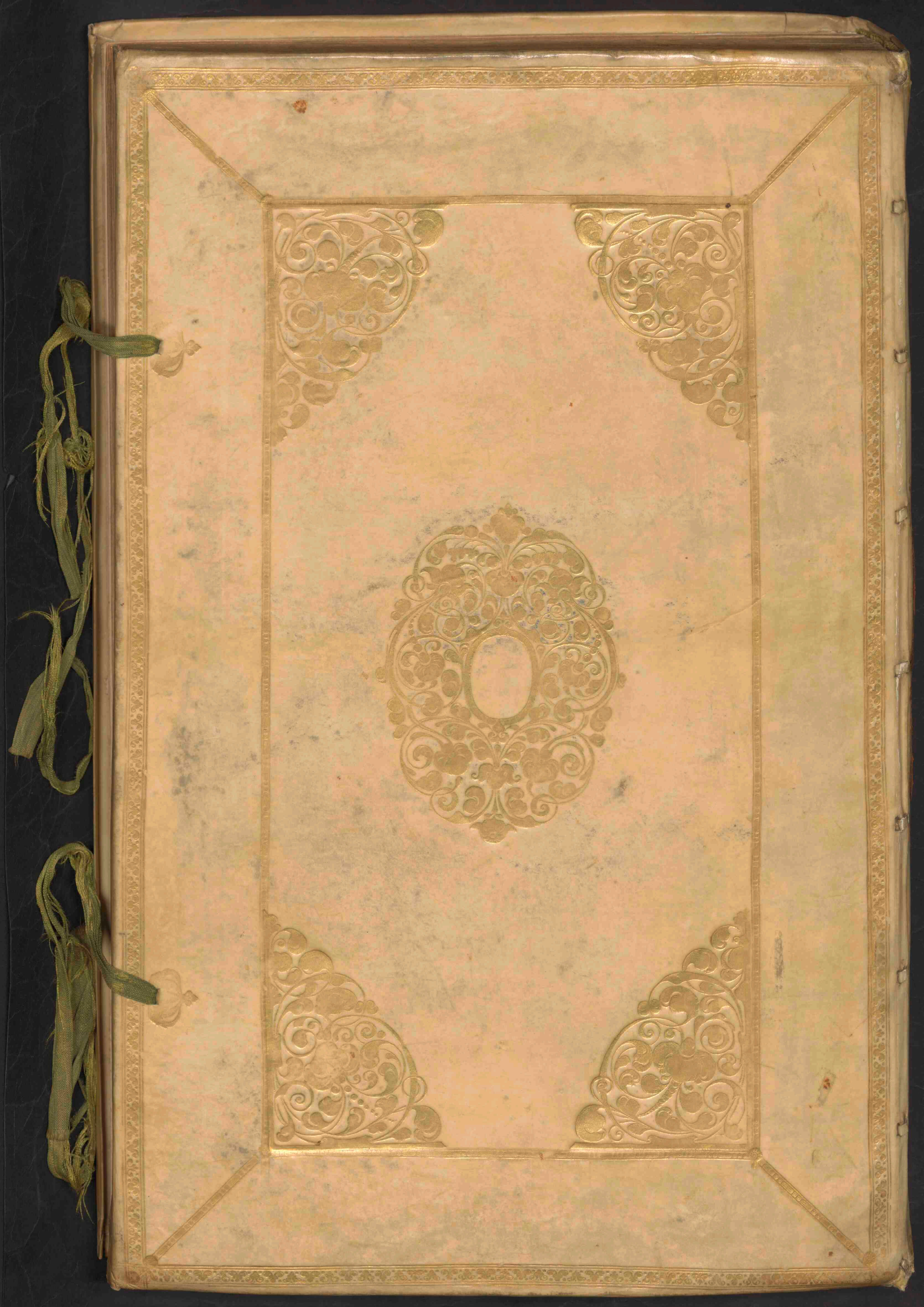
Sina. 9
Peking, ofte Pechili, I. Landschap. 34
Xanß, II. Landschap. 46
Xenß, III. Landschap. 53
Xansung, IV. Landschap. 65
Hooan, V. Landschap. 73
Suchuen, VI. Landschap. 80
Huquang, VII. Landschap. 91
Kiangß, VIII. Landschap. 103
Kiangnan, ofte
Nanking, IX. Landschap. 115
Chekiang, X. Landschap. 125
Fokien, XI. Landschap. [illegible]
Quangtung, XII. Landschap. 151
Quangß, XIII. Landschap. 154
Quechen, XIV. Landschap. 163
Iannan, XV. Landschap. 165
Japon. 170